բոլոր օրինակները, բացի TZαδηθστωas ձեռագրերից, ունեն կտակս L ընթեռնոյն V ընթեռնում

75 N իմով h բանիւ V հանապազորդութեան

76 δ այլ փխ Այս λΣtu կայցե (կայցէ) Z յանձն առակին փխ յանձնառական R խոստովանութեան ուղղ. խոստովանութեամբ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLQSTXYαγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն խոստովանութեամբ

78 Y զորս Σ գիր ուղղ. գիրդ, բան ուղղ. բանդ J հոգւոյս ուղղ. ոգւոյս

80 Γ յանեղծականէ, մաս փխ մաղթողէ U ընկալ NOVWZλΓΣbgm չիք ի G ի յիմոյս ուղղ. յիմոյս γ յիմոցս

81 M յաւիտեան τ յաւիտեանս յաւիտենից ուղղ. յաւիտեանս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի HJMNPQTZαβγδηθλμφωhs ձեռագրերից, ունեն յաւիտեանս յաւիտենից

82 KMNUλ չունեն տողը

ԲԱՆ ԾԵ

Վերնագիր.

K համարակալված ԾԸ փխ ԾԵ EKNPRWZβλσabghmqtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ գիծ Qδωn համառոտագրությամբ i Նորին Գրիգորի ՚ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի Uσbt հեծութիւն AB Գրիգորի փխ հակողի LPTUVYΣhr բան r չիք ի TΦ սրտէ

1 BKLQΦ ոգւոցս XY ոգոցս Σ ոգոյս ուղղ. ոգոցս m հոգոյս

2 eh թեւ փխ թիւս x թիւ U անբանից փխ անբաւից γ ծնընդւոց

3 N չիք ի C կշիռս ուղղ. կշիռ M կշիռն S կշիռ Σ կշեռս NZg մտացս

4 ABEFGHJTαγδηθμσφωΓΣΦ զոք համեմատ C զոք համեմատ ուղղ. համեմատ զոք τ համեմատ ինձ զոք ուղղ. զոք համեմատ ինձ qx զոք ինձ համեմատ

5 N չիք առ, սաղմոս η սաղմոսի N գրանի γ բան h գրանն ABEGHNVμΣΦ չիք ի C յերգ ուղղ. ի յերգ N յերգս Y առից

6 Q կշտամբութեանն δ կշտամբութեամբ

7 N հաւասարեալս R հաւասարել ուղղ. հաւասարեալ V հաւասարիլ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի FJLQSTWXYZαγδηθλσφωbstu ձեռագրերից, ունեն հաւասարեալ Za յանաւրէնութիւն Γ յանաւրէնութեան

8 hx նմին փխ սմին U կարգեցաւ փխ կընքեցաւ

9 ΑΣ այրս ուղղ. առ այրս Φ չիք առ Z չիք առ այրս մահու LNVYg այսր փխ այրս HWΦ մահացու փխ մահու Σ մահացու ուղղ. մահու

10 Z չիք եւ ես վկայեմ ZΓ հաստատել

11 H այս Zs այսմ Bαφe այսր ուղղ. (e ուղղվ.) այսր իրի γ այսր իրի H միայնու JLτΓx միայնոյ Z միայն s միայն ուղղ. միայնոյ Γ զեղծանեալն

12 δ քանզի Y իմով

13 R սովիմք h սովիմքս ABEFGHΣΦx արդեւք առ այսու (BEFGHΦ այս) C արդեւք առ այսու ուղղվ. առ այսու արդեօք W այսր JKRTαγδηθμσφωΓa ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն այս

14 Γ զպարտիս իմոցն շնորհողիս s զպարտս ուղղ. զպարտիս e իմոցս

15 η աղերս քեզ ABEFHVμΣΦx չիք ի' CG յայսմ ուղղ. ի յայսմ

16 αβθσφt ի ծուխ Z չիք անուշից s ծուխ ուղղ. ծուխ անուշից n անոյշից

18 UVΓ չիք ի e անիծեալն Y աղօթեմ արհնել δ արհնեալ ուղղ. արհնել λΓf արհնեալ JTαγμσω մաղթեմ փխ աղաւթեմ

19 b զկապեալն qtux զդատապարտեալսն ազատել NλΓ ազատեալ

20 qtux զնզովեալսն բարեգործել զթշնամանեալսն պսակել λ բարեգործեալ N պսակեալ Z զթշնամանեալս

21 qtux զտրտմեցեալսն սփոփել զխորտակեալսն դարմանել W զսփոփել β զփափոփել HPhikr զտրտմեալսն δ զտրտմեալսն ուղղ. զտրտմեցեալսն

22 qtux զսարտուցեալսն խնամել զնենգեալսն պատսպարել δ զսարդուցեալսն p պատսպարել զնենգեալսն ուղղվ. պատուել զանգեալսն

23 Pr զվիրաւորեալս qtux չիք ի մարմին Fδh մարմնի C յոգի ուղղվ. և յոգի Zs և յոգի Σ ի յոգի ուղղ. յոգի Φ ի յոգի

24 Γ թէ Nβc աւրհնութեամբ γ մատուցա առ որ Γ լուցես փխ լուիցես

25 s հայեսցիս ուղղ. նայեսցիս ABEFGHNσΣΦ գթած ընդունել C գթած ընդունել ուղղ. ընդունել գթած V ընդունիլ

26 OU ամենաթշուառս

27 NRβλacfhikprx վերջինս NU սպասաւորութիւն ab այսմ

28 P չիք ի S իմ (Y իմով) փխ ի MNPZλτΓabdeghklnqrs բաւանդակ U բաւընդակ ABCGNPΓΦ շնորհեսցի Σ շնորհեսցի ուղղ. շնորհեցի U իմոց

29 OVWZλ փակել N զդժընդակ Hs ըղձից N զշարաշուք Γ չարալլուկ փխ չարաշուք h ձայնի

30 Σe չիք եւ N դժնեիցն h դժնէիցն r դըժնից

31 W բարիս UVZδΣ հաշտութիւն NΓ արգահատեսցի δ արգահատեսցի ուղղ. արգահատեցի

32 HKNQSUWησωΣΦbx որոյ Rs որոյ ուղղ. որոց ABENPQUσΓ կրկնեսցի CG կըրկնեսցի ուղղ. կրկնեցի e կրկնեցի ուղղվ. կրկնեսցի

33 Γ չիք դու F ահա ինձ Γ ինչ փխ ինձ

34 N առ քեզ առաւել Σ քո

35 r խնամալ փխ խնամակալ UWZγ կեանք Γ կեանքըն

36 ABEFH ամենակատարդ (OQZΓ ամենակալդ) փխ ամենակարդ CG ամենակատարդ ուղղ. ամենակարդ Σ ամենակատարդ ուղղ. ամենակալդ s ամենակալդ ուղղ. ամենակարդ H վարանացելոյս N վանելոյս (U վարատելոյս) փխ վարանելոյս

37 F իմաստութեան Gγδ աղբեր W աղեբր փխ աղբիւր h աղբերդ FJKLOQSTXYαγδηθλμστφωbcg թմբրեցելոյս R թմբրեցելոյս ուղղ. թմբրելոյս Up թմրելոյս V թըմբրեցելոյս βs թմբրելոյս ուղղ. թմբրեցելոյ

38 U անկեալ

39 B զողողակ ուղղ. զուղակ JFKLOQSYγτc զղաւղակ (Zs զլողակ αδθφ զլաւղակ λωΓ զլուղակ σ զլօղակն e զծղողակ) փխ զողողակ ημ զլուղակ (μ զլաւղակ) ուղղ. զողողակ U ունելական փխ ընտելական Γ ընդել ուղղ. ընդելական

40 CGO խաղըս ուղղ. հաղըս HMNVZγλΓΣabcefghikmnpqrstux հաղըս W համըս (η խարս) փխ խաղըս β հաղըս ուղղ. հախըս τ աղըս փխ խաղըս (ա-ից առաջ տեղ է թողել, բայց չի լրացրել) Pγikr անսգայապէս Γh անըսգայապէս

41 σ զյորոգայթն Γ զաւրոգայթն

42 Γ զըմբռնողս որսւոյն AFGHZΣΦ մենքենայսն BCENZsx մեքենայսն JQαγδθμσφb մեքենայս K մենքանայս ուղղ. մենքենայս τ մեքենայս ուղղ. մենքենայսն

43 V կերպարանաց փխ կերպարանաց r կերպարանացն

44 MSZγΣ զգայթագղութիւն Γ զգայթակղութիւն

45 ABCEFGHNUΣΦb զպանդանիչ L պատանդիչ M զպանտանդիչ R պանդանտիչ S զպատանդից W զանդանտիչ փխ զպատանդ BΣ զցանցարկ ուղղվ. (Σ ուղղ.) զցանցարկութիւն C զցանցարկ ուղղ. ցանցարկ JTγ զցանցարկութիւն (h զցանգարկ x զցանկարկ) փխ զցանցարկ W զցանձարկ

47 Zηx սաղմոսին փխ սաղմոսողին

48 Γh չիք եւ E իմաստակ ուղղ. իմաստակ արտաքնոց, ումն փխ ումեմն CG ուրեմն ուղղ. ումեմն

48—49 AEΣΦ բարուք (Σ բարիոք) ասաց չար փխ արտաքնոյ բարուք թուեցաւ չար ասել BCG բարուք ասաց չար ուղղ. արտաքնոյ բարուք թուեցաւ չար ասել Hh արտաքոյ

49 FKNORUWXYβγλτΓcfhp բարիոք gl բարոք krx բարուք σ ասել չար BΓ զմահն QΣΦ առ ի u չիմանալոյն

51 FUVWλΓux իբրև Γhikr զանազայ PVh պատճառս
52 O չիք եւ ոչ զարհուրիմք
53 FU խմանամք փխ հիանամք
54 Nωh թաղեցեալք P թաղեալ
55 LSYτ տարագրեալ լինիմք փխ տարագրիմք
57 N տաշիմք փխ Մաշիմք GLNVXYZΓru մտառիմք U մեռանիմք փխ մտանեմք s մտառիմք ուղ. մտանեմք
58 h պատրաստեմք
60 β տողն ունի լուսանցքում β և փխ եւս ut չիք եւս ZΓ սգամք (b գամք) փխ զգամք
61 Γ զհանգէստ F երջանկին Յոբայ ասել զ Յակոբայ ուղ. Յոբայ W վախճան Γs զվաղճան ABEFGHμωΣΦhr մարդոյն C մարդոյն ուղ. մարդոյ
62 ikr ըստ փխ ընդ
63 JLαγφ զբեռնն W բեռն N աշխատութեանն Zs աշխատութեանս ir ըստանձեալ k ստանձեալ
64 σ յորդայթն Γ աւրոգայթն
65 V ի փխ եւ Z չիք եւ V հնարաւորին Y չիք հնարագիրն Zs հնարաւորն (ω հնարագիրն) փխ հնարագիրն Z աններեակ
66 N ժամանակաց Γ ժամանակի զանէիցն
67 K յանցեալն
68 F և ես (անհամբեր) W բնութիւնն Γ բընութիւնս թերէհաւատ
69 Zs անհաստատ HZΣes ցնդեալ
70 Y հարկաւոր BHPQSXYZΣΦadefiklqrsx անժուժկալ R անժուժկալք ուղ. անժուժկալ λ անժոյժկալք
71 F մեղսակարթ փխ մեղսամակարդ g մեղսամակարդ ուղ. մեղսամակարթ Z յաւժարութիւնն r երկրաւէրք
72 τ դիմարտութիւն փխ Դիմամարտութիւն Zs խառնակութիւնն Γbh ներհական փխ ներհակական
73 V բնութիւն փխ Բնակութիւն t ուժգնակիրք
74 Y անթվելիք Γ պատեհարք τr ամենազբօք
75 Z չարահնարք փխ չարախնամք ημ չարախնամ s չարահնարք ուղ. չարախնամք
76 U չունի տողը g առաւայք փխ առաւրեայք a սրաղանք (bm զրաղմունք) փխ զմրաղք Z սակաւ աւուրք (h սակաւ աւուրք) փխ սակաւաւորք
77 Mβλ յիմարականք (N յիմարական) փխ յիմարութեան h յիմարութեանն JLORXαητφΦcs խաղալիկք MZδ խաղալիկ
78 V աշխատութիւն Γt ընդունայն N երազանք փխ երազականք
79 Γ համբարբն ωns ոչընչից τ պահեստ
80 N նմանութիւն
81 Vβ էհաս
82 FΓ ձայնին փխ բանին G ձայնին ուղ. բանին
84 Cαφ յանդիմանեալ ուղվ. (φ ուղ.) յանդիմանեալք F չիք յանդիմանեալ Jβγ յանդիմանեալք δ յանդիմանեալ ուղ. յանդիմանեալ զիս V յարդարոցն փխ յարդարութեանցն δΓ յարդարութեանց
85 P չիք եւ[1] N մահաց փխ մահացայ W կորստեանն ուղ. կրստեանս
86 JLQαγϑφ զատացուած η սրտիս սրտից OWZβΣehm սրտից τ սրտի h իմաստից
87 L ընդ փխ Ըստ N զրոցն Zhr կանխարանութեանն s կանխարանութեանն ուղ. կանխարանութեան
88 Vβμ էհաս E չիք իսկոյն Σ չիք աստանաւր KU իմաստութիւնն b իմաստութեան ուղ. իմաստութեանն m նուաղանալ փխ նուաղանալ
89 S բարւոյ ուղ. ի բարւոյ W ի բարւոյ U բարոյին XYZγωefghklmr բարոյ CEGλ ցանկութիւնն n ցանկութեան
90 r զունկն փխ զակն W զլուխ կենաց իմ
91 NOΓbr ուղեղն (Z ուղին) փխ ուղիղն t հետեեցայց
92 t զկամելով N ուժգին Γ ուշգինս ΓΣr ընկալայ փխ ընկլայ
93 Σ ձգել ուղ. ձգտիլ
94 Zβsu մեծագոյն r մեծամեծ փխ մեծագոյնն γ համբառնալ τ ընթանալ ուղ. ամբառնալ
95 Z չունի տ. 94—95 U յերկնայինն FPOYΣh ուղղոյն M յուղւոյն W ուղոյն ուղ. ուղղոյն Γg ուղղւոյն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLNOSTVXαβηϑμφbdr ձեռագրերից, ունեն ուղոյն

96 Γ սգուշանալն s գլորեցայ ուղ. վնասեցայ
97 AFΣΦ չունեն տողը BCG տողն ունեն ուշ գրչությամբ N տ. 97-ի փխ ունի տ. 98 և ընդհակառակն r յանարատ պահելոյ
98 GPRZΦhm կարծելովն H կարծելով ուղ. կարծելովն r կործելով փխ Կարծելով NSUWΓb ահեկն Z ահեկին γx յահեակն N մրցել VW զթեցայ
99 W չիք ի Y զի փխ ի W զգերկրորդն λΓ խուզեալ
100 cfp խնդիրս H սակաւոյն U սակաւին Z կարևորաց h խըզեցայ փխ զրկեցայ
101 ABEFGHVΣΦ չիք ի C յուխտին ուղ. ի յուխտին HLσ յուխտն MNOPRVWλadefghiklpr պահել Γc պահելն N դաշինս U դաշին Γ զդաշինն Bh դժրեցայ N դրժեցի σ դրժեսցի A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JLMQRSTXYαγημτφωΓc ձեռագրերից, ունեն դժրեցի (A նախապես դժրեսցի ուղ. դրժեցի)
102 Z չունի տողը MOδΓ սովորութեան W սովորութիւնն b սովորութիւն τh կորուսի MW զատայ
103 HΦ փոքունց W փոքուցն
104 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JVZαβδηϑμφωΣΦqu ձեռագրերից, ունեն զորս δ ինձ (Γ ինձ զէն) փխ ինձէն
105 Z կանգնեցայ (kr յարգեցի) փխ կարգեցի Σ կարգեցի ուղ. կարգեցայ s կարգեցայ ուղ. կարգեցի
106 Nfhp փրկեալ u կրկել փխ փրկել AΦ զմատուցեալ փխ զմատնեալ BCEGΣ զմատուցեալ ուղ. (E ուղվ.) զմատնեալ H զմատնեցեալ OV զաւրասցես Y զօրեսցես
107 F մատուցանել Σ մատուցեալ ուղվ. մատուցել կրկին ուղվ. մատուցանել s մատուցեալ ուղ. մատուցանել tu զմահու ընծայեալ ABEFGHKLατΦx զնծայեալ (զընծայեալ) C զընծայեալ ուղ. զընծայեալս U չիք մահու M զհոգիս O հոգիս
108 H չունի տողը JQRTαγδηϑμστφω դու միայն փխ դու β դու միայն ուղ. դու կրկին ուղ. դու միայն φ տէր Յիսուս Քրիստոս JQRTαγδηϑμστφω չիք միայն β միայն բարերար ուղ. կրկին բարերար ապա ուղ. միայն բարերար h բարերարն
109 JQRTUαβγδηϑμφωikr չիք ընդ[2] LSXYτ սուրբ հոգւոյդ λ հոգւոյն
110 Y աւրհնեալ ես H յաւիտեան փխ յաւիտեանս WYβγΓh չիք յաւիտենից
111 XYλh չունեն տողը

ԲԱՆ ԾԶ

Վերնագիր.

o վերնագրից առաջ չունի Բան եշում և համարակալում K համարակալված կ փխ ԾԶ EKOPRWZβλσabgimoqstux վերնագիրը կրճատ QTδμn համառոտագրությամբ NUσbt հեծութիւն AC Գրիգորի փխ հակողի Γ մախթանաց LMNPUVYωΣhr բան N ընդ աստուծոյ և գանգատ ամեն

1 O զաւրթ δo զաւրթս O անմահութեան փխ մահու U դիպուածն t դիպուած
2 Vfik դժոխամարտ փխ դժոխարմատ Γ պտուղք r պտուղն
3 Γ ընտանիք ուղ. ընդանիք g ընդանի Z հարազատ հակառք Γ ի փխ եւ o չիք եւ
4 ABEFGHΣΦ ստորագրեցեալ C ստորագրեցեալ ուղ. ստորագրեցելոք K ստորագրեալ PΓ ստորագրեցելովք UWZo ստորագրեցելով Gr զմասամբք PWik մասամբք Γq մասամբդ o մատամբքդ փխ մասամբքդ u մասամբդ
5 ABEFGHKMNOUVWZλφΓΣΦb գրել CR գրել ուղ. գրեալ r գրեալ ուղ. գրեցեալ Ce որ ուղ. որք V որք
6 LNPSΣ նանրախորհուրդս V բանս փխ բերանս NY չարախաւսս S չարախաւս
7 β ակս AEFGOPTUWγημφωΓΣΦoptx յարատտես B յարատտես ուղ. յայրատտես C այրատտես KY յարատտեսս M յայրատտես ուղ. արատտես Qαs յայրատտես ուղ. յարատտես S յայրա-

տատեսս β յարատատես ուղղ. յայրատատես τ յայրատես փխ յայրատատես r յարատես ուղղ. յարատատես KNSY վրիպալուրս

8 Gβδηϑλσω ձեռքս HRWZγφΓikmos ձեռս τ ձեռս ուղղ. ձեռքս h ձեռսն KNSY մահածիգս ω մահածիգք Γ մահածիf S երիկամունք KY անփորձս

9 ABEGQWZβγηϑλμσωΣΦikors ոտս C ոտս ուղղ. ոտքս K ոտքս μ ոտս ուղղ. ոտնս τ ոտնս ուղղ. ոտս φ ոտնս ուղղ. ոտն C մոլորաշաւիղ ուղղ. մոլարաշաւիղ KS մոլարաշաւիղս RWβλΓe մոլարաշաւիղ Σr մոլարաշաւեղ o մոլորաշաւիւղ KWϑ ընթացք NPRZfhikopqrtux ընթացս K աներկիւղս Nλ աներկեղ OWa աներկիղ

10 h խեռք δ հեռք ուղղ. հեռքս ik հեռս r խեռս Fω խոտորնակք K խոտորնակս h ճոտորնակ s խոտորնակ ուղղ. խոտորնակք KUZΓ շունչք δλr շունչս s շունչք ուղղ. շունչ

11 Cδ գնացք ուղղ. գնացքս Γ գնածք r գընացս K խաւարայինս N խաւարին փխ խաւարային Zs խաւարայինք Γ գրութիւն ուղղ. գոյութիւն o չիf գոյութիւն լերդի վիմական Cδ լերդի ուղղ. լերդիս

12 Cδ խորհուրդ ուղղ. խորհուրդս PZs խորհուրդք Tϑσ ծորեալ ուղղ. ծրեալ (ϑσ ծիրեալ) Z թիւրեալք փխ ծորեալ ωs ծիրեալ փխ ծորեալ Cδ կամք ուղղ. կամքս

13 Cβδ չար ուղղ. չարս Jφ չարս ուղղ. չար α չար ունի նաև չարս J բարեմասնութիւնս ուղղ. բարեմասնութիւն α բարեմասնութիւն ունի նաև բարեմասնութիւնս γ բարեմասնութիւնս φ բարեմասնութիւն ուղղ. բարեմասնութիւնս

14 J անձնս ուղղ. անձն Tδφ անձն ուղղ. անձնս α անձն ունի նաև անձնս γ անձնս J աւանդս ուղղ. աւանդ α աւանդ ունի նաև աւանդս γ աւանդս δφ աւանդ ուղղ. աւանդս h աւանդն

16 O քարավէժ ուղղ. քարավրէժ Γ քարավրէժ փխ քարավէժ F ըմբռնեալ

17 Γ ծովակուլ փխ ծովակուր λ նեգաւոր

18 o սպառնաղէն ուղղվ. զինոր սպառնաղէն λ անժոյժկալ

19 u հեղկացեալ r անխրաճոյս

20 Mhtu բեմրական J ստորնաքարշ ուղղ. ըստորաքար τ սորաքաշ ուղղ. ստորաքարշ Σ ստորնաքաշ ուղղ. ստորնաքարշ a ստորաքաշ efhikmr ստորնաքաշ N ունկնդրուկ փխ անկնդրուկ

22 δ իմաստակ ուղղ. իմաստուն bo ճարտարասան փխ ճարտասան H ճոռնի փխ անճոռնի

23 β կերպարան պատկառ (կերպար անպատկառ) փխ կերպ անպատկառ τh անամաւթք C երես ուղղ. երեսք JNRTWαδημφωabglmotu երեսք l ժպրշեալ

24 U անմարդի փխ ամարդի

25 τ խորտիկ խանգարեալ ունի լուսանցքում h ճանգարեալ o խնգարեալ

26 N աղձնաւոր (x դաղձնաւոր) փխ դաղձնաւոր Pl դաղցնաւոր V դաղձաւոր e դաղծնաւոր ուղղ. դաղձաւոր Yl որթն r որթ ոյղնախար ուղղ. որթ որդնախար x ոտնահար փխ որդնահար

27 AEGNPSUVWYβΓΣΦbfhikmopr ուտաճահալ BCτe ուտաճահալ ուղղ. ուտճահալ HZs ուտիճահալ δμc ուտճահալ ուղղ. ուտաճահալ

29 H անատսպար ուղղ. անպատսպարան βΣΦ անպատսպարան M չիf անպատսպար անկեալ o անապարծ

30 F անհամոզի C անհեշտական (K անհաշտելի) անհաշտական Uλ բարժանեալ

31 Γ շողակրատ l շաղաւկատ W պատճարամիտ u պաճարամիշտ փխ պաճարամիտ

32 F անուրէն (ունի ուղղագրման նշան, բայց ուղղագրությունը չի պահպանվել) փխ Անասնաւրէն FWβf աներեւան μ աներասան ուղղ. աներեւան Γ յանդուկն h յանդուքն o յանդուգն ուղղվ. յանդունդն

33 F ձեռաձգութիւն WZ ձեռնձգութիւն hqtx սպաննող

34 r երկրագործք

35 βδotu վաթարեալ λΓ վայելչութիւն X անշքացեալ ուղղ. անշքեալ

37 Z պատուիրազանցութիւն փխ Պատուիրանազանցութիւն Γ յարակեա ωΓ սղալանք c սխալական փխ սխալանք

38 Γ կամակիր փխ կամակոր s հարուածեալ ուղղ. հատուածեալ

39 U կորուսեալ (W գծծի λ կծիծ) փխ կծծի

40 N ժլահատ (P շլատ) փխ ժլատ

41 CαΣΦem անախտակիր ուղղ. (e ուղղվ.) ախտակիր FUYωst ախտակիր փխ անախտակիր X ախտակիր ուղղ. անախտակիր o խղծք r անսէրք

42 C ատեցող ուղղ. ատեցողք Γmr ատեցողք o ալիք փխ աղիք ΣΦ անգայթականք ուղղ. անգթականք

43 C անխոհեմ ուղղ. անխոհեմք Γ անխոյեմ h անխոխեմ UWYγo աներևոյթ

44 Γ ծածուք δ չիf ծածուկք անիծեալք K գիպուած h դպւածք K թշնամանեալ r թշնամեալք

45 τ վաճառականք ուղղ. վաճառական N շահաւոր փխ շահարար U շուատեալ

46 τ գանուց ուղղ. գանձուց

47 V քնած o թմբրեալ փխ քնէած

48 Γ ժղտող Σ ժտող ուղղ. ժխտող

49 n պաշտպան փխ պահապան C ընակակիտ ուղղ. ընակակից HKRμΣa ընակակից ուղղ. ընակակիտ Lτ ընակից (N ընակկիտ Y ընակակիչ b պնակիտ) փխ ընակակից β ընականակիտ ուղղ. ընակակից g ըընակակիտ ուղղ. պնակիտ n պնակակիտ ուղղ. ընակակիտ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJPQSTXZαγδηϑλσφωs ձեռագրերից, ունեն ընակակիտ

50 Y չունի այս տողից մինչև բառ ՄԷ տ. 43 ներառյալ hr անժամայն Qu թխթարեր g թխտարեր

51 a չունի [առաք]եալ բառից մինչև բառ Մէ տ. 19 ներառյալ Γ յանիմաստ

52 K արտահալած ուղղ. արտալած δ արտահալած o անհանճար փխ արտալած

53 ikp տիրադրաւ փխ տիրադաւ F չիf զաւրավար գրկող

55 FOPQRUWXZγδλτΣcefghiklmnox սիրելոյ N սիրեցելո Γr սիրոյ փխ սիրելւոյ Γ աշխարհ փխ աշխար

56 ω բանգրի F դրում tux յանդիմանողի փխ յանդիմանչի

57 M չիf ի H վեհագոյնիցդ M վեհագունից N եր n (Po է) փխ էր ΓΦ արդիւք H է փխ էի

58 LS վատթարականացդ Zτ վաթարականացդ Σ վատթարանացդ փխ վատթարականացդ f երբերբեմն Vβδλφω էհաս I նեղէ փխ եղէ

59 F այսքանեաց β վնասակարութիւնք ուղղ վնասարկութիւնք τ յաճաթեանց ուղղ. յաճախագունից

60 ABCEGHNUVΣΦk ոմանց U անկեա փխ խարեցայ ϑ խարիցայ W զիմար

61 Γ չունի տողը o սիրեցա փխ տիրեցայ Z որպէս փխ իբրև U զանկար փխ զոկար

62 r կամամօ փխ կամաւ λ մատնել Γ մատնել ինքն ուղղ. մատնեալ զիս H զին փխ զիս

63 o զորսդ B վերագրելոց JVZφg վերագրեցելոցդ W վերոյգրելոցդ Γ վերայգրեցելոցս Σ վերայգրելացդ ուղղ. վերոյգրելացդ k վերագրելոցն

64 r ատելաց U արտաւսրաւոր աչաց փխ եւ իմ կորուչաց Zs իմոց s կուչաց ուղղ. կորուչաց

65 Lkr իսպառ փխ ի սպաս r պաշտման o ընձաեցեր

66 UZs և զորպիսիս A զորպիսիսս ուղղ. զորպիսիս h որպիսիսս JKMNOPQRVWβλτΓbglmrt ձեռագրերից բացի, մնացած բոլոր օրինակները ունեն զորպիսիսս J ապականութեան ուղղ. ապականութեամբ N ապականութիւն

67 Q ամենասուրբ N մեծութիւն

68 l որքանեւք NRSVWXβγλΓo երկայնմտութեամբ ω երկայնմտութեամբդ t երկայնմտութեամբդf

69 K ներեացես փխ Համբերեացես τ այսքանեացս ուղղ. այսքանեաց Γ այսքանեացս tu այսքան h չիf այսքանեաց պարտուց U պարտեաց

70 h չունի տողը K համբերես փխ ներես ikr ներեացես

71 V անսացես Γ անայցես փխ անսայցես o անսաես

72 S գանի

73 Zgx այսորիկ s այսորիկ ուղղ. այսոցիկ Γ մթութեանցս, հոգւոյ ուղղ. հոգւոց

74 σ ողորմութեամբդ
75 o չիք եւ ΒΓΣ կեցուցանել (δ կենագործ) փխ կենագործել
76 ABEFGKPSδϑμτΓΣΦ զաւրութիւն փխ Զաւրեղութիւն C զօրութիւն ուր. զօրեղութիւն h զաւրեղութիւնն Γ անվթարելի r անվաթարելի
77 W չիք եւ KU չիք յամենայնի ABEFGHRUσΓΣx յամենայնի յաւիտեանս C յամենայնի յաւիտեանս ուր. յամենայնի յաւիտենից τ յամենայն ուր. յամենայնի յաւիտեանս
78 KLRSUXβλσΣΦhikr չունեն տողը

ԲԱՆ ԾԷ

Վերնագիր.

o վերնագրից առաջ Բան նշում և համարակալում չունի K համարակալված ԿԱ փխ ԾԷ EKNOPRWZβλσbgimoqux վերնագիրը կրճատ Qδωn համառոտագրությամբ M վերնագրի փխ կետեր Uσbot հեծութիւն LPTUVβωΣrt բան h բանն T արտէ

1 RV Տէր փխ Քրիստոս b մեծութիւնն
2 V զօրութեան
3 M փրկութեանն F չիք լուսոյ tu պաշտօն փխ պաշտպան
4 μ դուռնն r արքայութեանն LNSUΓho վերնումն ABEFGHMNOUτφΓΣΦ հանգըստեան C հանգստեան ուր. հանգստեանն
5 hr հանդարտութեանն
6 U ապաւինութեան Γ տխրական ուր. անտխրական o անտխրականութեան փխ անտխրական NUZτikortu երանութիւն d երանութեան
7 U ինքնիշխանութեան Z ինքնիշխանութեամբ r էականութեանն
8 kr կոչումն աւրհնութեան N աւրհնութիւն o աւրհնութեանն Zs հնչումն փխ կոչումն
9 K բարերարութեան փխ Բերկրութեան hr անմահութեանն Z դեղ (o դէտ) փխ դեղ
10 L խմոյ (V մերոյ) փխ միոյ
11 KMNOUVWZτμΓbcdefgiklmnopqrstux անհնարին h անխնարին γλ դիւրինն
12 Ooqu անհաս λΣ սահմանեալն Γ սահմանել
13 t հպաւորն
14 GJZηθμσφbdpqstu եղկելւոյս N եղկելիոյս J ծածկեցեալն ուր. ծածկեալն U անծկացեալն փխ ծածկեցեալն Wμωo ծածկեալն αφs ծածկեալն ուր. ծածկեցեալն Σh ծածկեցեալ
15 ω քում U երանութեանն d երանութեան
16 u անկարելի
17 o չիք ինձ Fu անկշելի K քում
18 F յուսահատութեանն բառից մինչև բառ ԾԸ տ. 29 ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ KMOUZωptu յուսահատութեան r յուսահատութիւն o սփոփանացն
19 ARΣ բժշկականն ուր. անբժշկականն BLNPSVWβγδλμΦ բժշկականն (HK բժշկական o անբժշկելինն) փխ անբժշկականն G անբժշկականն ուր. բժշկականն Z: անբժշկական R անգելի ուր. անվտանգելի δ վտանգելի փխ անվտանգելի o անվտանգելին
20 K այս տողի փխ ունի տ. 21 և ընդհակառակն H հետութեանն (Z հեծեծելի) փխ հեծութեանն KMQλ հեծութեան s հեծութիւն ուր. հեծութեանն NPZδΓ խնդութիւն o հնդութեանն r խնդութեանն
21 h ծանունքն, թէթեւացոյնքն
22 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի GJTUαγδημφω ձեռագրերից, ունեն եղծեալ KS քում o քոյդ NW զաւրութեան (o զաւրութեանն) փխ զաւրեղութեան S զօրեղութեանդ
23 Cβ կորուսեալ ուր. կորուսեալն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTαγδηθμστφ ձեռագրերից, ունեն կորուսեալ C ըմբռնեալ ուր. ըմբռնեալն U ըմբըռնեցեալ ϑ ըմբռնեալ ուր. ըմբռնեալ
24 V աննճառ h համարեալն Z տողից հետո գրել է որ ինձ աննճառ է քեզ ճառելի է ապա արբագրել-ճանել
25 r մոեալլն δ ճառայթ փխ ճառագայթ
26 V անթիւ g աւրհնեալ r աւրհնեալ է ուր. աւրհնեալդ K քո UWβbdefhlmnoptux ձեռինդ c ձեռին ուր. ձեռինդ NSWZβλτΓabefghiklmnopqrtu բաւանդակեալ U բաւընդակեալ s բաւանդակեալ ուր. բովանդակեալ
27 L առակակին VZr հեշտալին
28 C. տողն ունի լուսանցքում U չունի տողը C. բաղջելին r վանելին
29 Z անմատոյց W դեզ փխ քեզ r դիւրահերքելին
30 CEh էականութեանն U զաւրութեանդ bh զաւրութեանն
31 Wo զոյս or չիք է
32 K տէր Յիսուս Քրիստոս աստուած բոլորից
33 N այսմ ուր. այսմն cdep այսմն Γ ներեւ ուր. զաւրեւ o զաւրեզ փխ զաւրեւ L առաւելիցն (O աւելիցն) փխ առ ելիցն QΓ առաւելիցն ուր. առ ելիցն λ ելից UWΓ զթացեւ
34 β մեծութեան փառաց P աւրհնելոյս
35 h կամաց քոց (գթութեան) o գթութեանց r գթութեանն NZ չիք քոյ Γ քում
36 OUVXλgo տարժանաւորս η տաժանաւոր t տաժանակաւորս փխ տաժանաւորս Uru յայտնութեան
37 Jγδ սրտիս KU սրտից φ սրտի ուր. սրտիս c սրտէ r ինքնամատոյց Uu զատախազութեան o զատաճազութիւն
38 V նայեաց ABEGHRUVWΣΦacdefhikopx ընութիւնս Cn ընութիւնս ուր. ընութեանս Kr ընութիւն V ամենապատօղ (t ամենամատաղ) փխ ամենապատաղ KΓ խակութեանս NSVWZβγλbcdefghiklmnopqrtux խակութիւնս Φ խակութիւն ուր. խակութիւնս s խակութիւնս ուր. խակութիւն
39 N բժշկութիւնս r վիրաց
40 X հնարութիւն փխ հնարաւորութիւն ho խնարաւորութիւն h կորըստեան
41 Γ զեղծումն փխ Զերծումն u բազմամատնեա փխ բազմամատնեալ
42 MQXr շաւեղ Z շաւիղս s շաւիղս ուր. շաւիղ h ապականելւոյս
43 H եղծման
44 Y չիք եւ մուտք UZ մուտ U ամբարշտիս փխ ամբարշտելոյս h անբարըշտելւոյս
45 o չիք ես ikr զաննմանս kr կամս ինձ ikor ցուցից
46 JWZγo որչափ ես Y զընաւորական Z զընակաւորականդ փխ զընաւորականդ β զընաւորականդ ուր. զընաւորակս Γ զընաւորականդ o զընաւորականանդ
47 ZΓ բարերարութիւնդ
48 Y և եթէ η քաղցրութեանդ r քաղցրութեանն
49 C որչափ ուր. որչափ ես WYZ որչափ ես W առալել փխ առաւել ES ծառոցդ X ծառոյդ ուր. ծառոցդ N անմահութեանն
50 ABEGHTVασΓΣΦ իմոց We իմոցս C իմոյ առելեացն ուր. իմոցն առելեաց ABEGHTVΓΣΦ առելեացն W առելեացս Jμ ողորմութեան
51 G համազաւր փխ հզաւր
52 JPTαδηϑμτφωΓ յաննուազ JPTαγδηϑμτφΓ առատութենէդ PVω յառատութենէ So առաւելութենէ փխ առատութենէ h չիք առատութենէ
53 h չիք Արդ տես ի քոյդ o քո SZη մեծութեան N բարձրացեալ
54 LP նայեցեալդ ABEGHLPSVYΣΦ չիք ի C յիմս ուր. ի յիմս Y յիմն U փրկութիւն փխ փոքրկութիւն Z փոքրկութիւն ուր. փոքրութիւն γΓ փոքրութիւն τ փոքրութիւն ուր. փոքրկութիւն s փրկութիւն ուր. փոքրկութիւն
55 b մեղաց
56 C զընաւ ուր. զընաւն V զընաւս
57 N գթեալ Zs գթելն
58 O զաւազոյ Φ զաւազուս ուր. զաւազոյս bs զաւազուս Γ փոքոյս o փոքո N սասանեալ NZs սասանիլ fo սասանեալ σs համարեսցես o համարես
59 HJLαγηφ երբ β երբև ուր. երբ Bβ զԴաւիթն ուր. զԴաւիթն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JOQSTXYZγδηθλμστφωΓΣ ձեռագրերից, ունեն զԴաւիթն Z մեղացն ABEGHZαΣΦ ասելն C ասելն ուր. ասել
60 V պարտուց
61 W իմն փխ իմ h իմոյս SUΓΣh հեծութեան
62 C երկայնմտութիւն ուր. երկայնամտութիւն N երկայնամտութիւնն Uσdefp երկայնամտութիւն h երկայնամտութեան s երկայնամտութիւն ուր. երկայնմտութիւն

63 ABEGHσΣΦ առատապէս ամենեցուն C առատապէս ամենեցուն ուղղ. ամենեցուն առատապէս
64 l որպէս եւ
65 K նախատեսցես L զյետին (fp զյայտնեալ) փխ զյետնեալ X զյետնեալս ուղղ. զյետին g զյետնեալս u ստրակս փխ ստրուկս
68 U զրուժեալս փխ Զրուծեալս s ըզրուժեալս ուղղ. զրուծեալս ABEHΦ ստեամբք փխ արեամբ COηΓm արեամբք G ստեամբք ուղղ. արեամբք Σ ստեամբք (փխ արեամբ) ուղղ. ստեամբ s արեամբ ուղղ. ստեամբք Vs քով
70 Γ չիք վայել է N փառք իշխանութիւն Uf յամենայն P յամենայն ի V յաւիտեան Γh չիք յաւիտեանս Wbtu յաւիտեանս յաւիտենից
71 KUλo չունեն տողը

ԲԱՆ ԾԸ

Վերնագիր.

օ չունի բան ԾԸ—ԿԴ K համարակալված ԿԲ փխ ԾԸ EKORWZβλσabgimqrux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր QTδωn համառոտագրությամբ Uσbt հեծութիւն h հեծութեանն x Առնու փխ առ նոյն LPUVYΣht բան N ընդ աստուծոյ և զանգատ

2 r հաճութեանն UWλ չիք քոյ Γ քում
3 r յամենայն tu չիք առ V չիք ի N յարհնելոյդ V օրհնելոյդ
4 HZ աւրհնելոյդ (h աւրհնելւոյն mtu աւրհնելոյն) փխ աւրհնելոյ
5 V իշխող ABGNOPRUσΓΦdfhn բայց փխ բաց βbgm բայց ուղղ. բաց V քենէ
6 Φ չիք է Caφ աւրհնութիւն ուղղ. աւրհնութիւնն JLPQSγηθλτtx աւրհնութիւնն μ աւրհնութիւնն ուղղ. աւրհնութիւն n Իսայի ուղղ. Էսայի
7 Γ բարձցից θστ նոցա
8 ct ողորմեա a տէր ուղղ. ինձ տէր N չիք տէր
9 U քոյդ
11 W ձայնի N Դաւթայ s Մովսիսի ուղղ. Մովսէսի
12 OV քով r փրկութեանն
13 M քաւութեանն l աւրհնեա
14 h հրաշեագործեայ
15 Γ ողորմեա
16 ABCEHNPTZαθστωΣΦas անկելոյն K անկելոյն μ անկելոյն ուղղ. անկելոցն Γh բազմեաժամանակեայ Zs խշտի
17 R ժողովելոցն ուղղ. ժողովեցելոցն ACEGHMNPQUVWαβγθλμστΓΣΦ ժողովեցելոց
18 O յորժամ փխ Յորոց Γ թերէհաւատն
19 ABEHKMPΣΦ երիցս C երիցս ուղղ. երից N տասանցն Oabdefghimnptux ութ Wc ութից Γ ութիւ N ամաւթք փխ ամաւք C ախտացեալ ուղղ. ախտացեալն PWZas ախտացեալն
20 U յորում h անխնայեցեր փխ անխայեցեր r անխայեր QWZ զբժշկութիւնն e բժշկութեանն N ձեռնատուութիւն W ձեռնատուութիւն fkr ձեռնտուութիւն h ձեռնտուութեանն
21 Z չունի տողը P գիտելով փխ գիտելով W գիտելոյ Hλσs զանբուժ Mh չարութիւն N չարութեանն
22 t զոր Ut յաւուրն ABHQδωΣΦ մատնութեանն C մատնութեանն ուղղ. մատնութեան Γ մատնութիւն
23 e չունի տողը U տիրամատնութեան փխ տիրամարտութեան h տիրամարտութեանն
24 MVt մեծի θτ չիք մեծիդ E չիք մեծիդ եւ բարերարիդ U բարեգործիդ փխ բարերարիդ V բարերարի
25 Wbgm չիք Որ GJMNTWαβγδηθλμστφΓaqtu թէպէտ (թեպետ, թեպէտ) և Σ առ իմն
26 s եթէ β մեղանչել Γ մեղընչեր, չիք մի[2] tux քեզ կրկին s քեզ ուղղ. կրկին քեզ
27 H վերջացուցու V լինիլ VWωt ձեռնէրէց
28 σ սկըսբնաւոր H դատաւորացն (x դատախազացն) փխ դատողացն x քեզ
29 HORUVWXYαβγθτφωΓcefiklmnr այնպիսոյ Zg այնպիսի ηu այնպիսւոյն λh այնպիսոյն U անյարիր s ջատուկ ուղղ. անյարիր ջատուկ AΣΦ յատուկ ուղղ. ջատուկ B յատուկ փխ ջատուկ

30 C ծնկեցեալ ուղղ. ծնգեցեալ Γ չարալլուկ փխ չարաշուք Uω առնն
31 h տ. 31—33 ունի խառնված՝ անճառ բարութիւնն /31/ սոսկալի երկայնմտութիւն /32/ անբաւելի քաղցրութիւն /33/ սխրալի մարդասիրութիւն /31/ սարսափելի ներողութիւն /32/ փառաւորելի հեզութիւն /33/ Pe բարերարութիւն փխ բարութիւն d բարւութիւն U սիրելի փխ սխրալի
32 R սոսկալի երկայնմտութիւն սարսափելի ներողութիւն ուղղ. սարսափելի ներողութիւն սոսկալի երկայնմտութիւն W սոսկալի երկայնմտութիւն սարսափելի ներողութիւն τ ներութիւն ուղղ. ներողութիւն
33 Z չիք Անբաւելի քաղցրութիւն BDEFHQWZθΓΦrs փառաւորելի փխ փառատրելի Σ փառաւորելի ուղղ. փառատրելի
34 Γ յախթիս s թշնամանիս ուղղ. թշնամանես
35 λ յողորմածութենե փխ յողորմութենէ V պարտիս (g պարսաւորիս) փխ պարսաւիս X չիք պարսաւիս
36 X չիք Բռնադատիս ... ոչ H յանգոսնիս
37 Z այս տողի փխ ունի տ. 38 և ընդհակառակն Ecdefhitux բարերարութենէ փխ բարութենէ R բարութենէ ուղղ. բարերարութենէ
38 Γ բամբասիս u բանբասիս
39 C իմ ուղղ. իմոյ Vθτ իմոյ
40 s արագես ուղղ. երագես A ապարանիս ուղղ. ապարասանիս BCDEFGHLPSTUVXYZθστΣΦbmrsx ապարասանիս Jγp ապերախտիս (W ապաստանիս) փխ ապերասանիս Kq ապերեսանիս Rc ապարասանիս ուղղ. ապերասանիս ak ապերասանիս ուղղ. ապարասանիս u ապերասանի
41 qtux ոչ լռողիս NV տրտմիս փխ սրտմտիս
42 Nu մեղկելւոյս t մեղկելոյս
43 LW ամենապարտ N ամենայն պարտս փխ ամենապարտս h ամապարտս AFδ չիք ես[2]
45 r չիք ես ABDEFGKLMOPQRSUXβφbcdfhmnpqx կեանս C կեանս ուղղ. կեանք N կեանք ուղղ. կեանս
46 W հոգեշունչ ամենայն ABCDEFGKQSTUXYZγδηλσΣΦs հոգեշունչ R հոգէշունչ ուղղ. հոգէշունչք V ոգէշունչ ikr ոգէշունչք b աւգտկարութեան r աւգտակարութիւն
47 Z յաճս փխ յաճախս στ յաճախ W պըտուղ
48 L թշուառեցելումս P թշուառեցելումնս dhnp թշուառացելումնս
49 φ զմահիճդ r մահիճս CQ խշտեացդ ուղղ. խշտացդ U խշտեաց խտացդ փխ խշտեացդ m խշտաց ABDEFGJKLMSXYαφΣΦax ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն խշտացդ U զմեղաց i կործանմանդ kr կործանմանցդ
50 β հետեել N յանդոյրք JZγηθμστφωabsu կենացն NOVWYλ կենաց R կենաց ուղղվ. կենացդ
52 ABHKLXYθστφΦ զերիզապնդեայ (զերիզապնդեա) DESμΣ զերիզապնդեայ ուղղ. զերիզապնդեալ β զերիզապնդեալ ուղղ. զերիզապնդեա CPΓr մահասգեստս MNWd մահազգեստ qtux մահու զգեստս (զգեստ) փխ մահազգեստս UΓ պարփակութեան h պարփակութիւնն
53 N չիք ես ... խեղդողականս Y զհանգոյց s զհանգոյցս ուղղ. զհանկոյցս ABDEFTΣΦ սաստկութեան C սաստկութեանս ուղղ. սաստկութեան N սաստկութիւնս P սաստկութեամբ
54 Z ազատելով փխ Առաքելով s ազատելով ուղղ. առաքելով MZΓhpr յազատութիւն Γ յանանց բերկրութենէ p բերկրութեան
55 Sg կեանսաբեր GZ բանից
56 h ի մի տանկաւ (ի միտ անկաւ) փխ Մի տակաւ Γ սակաւ սակաւ փխ տակաւ տակաւ Γ յարէ փխ ար Γx չիք ի AGKPQVWXΦ յերկարաձգեսցիս FZYωafst երկարաձգեսցես R երկարաձգեսցես ուղղվ. երկարաձգեսցիս Sr յերկարաձգեսցես ուղղ. յերկարաձգեսցիս k երկարաձգեսցիս
57 Z բեռանցս ծանրութեան Fβ ծանրութեան UΓe բեռանց ABDEFGUVWXβλΓΣΦbcdegiklmnrtux մեղացս C մեղացս ուղղ. մեղաց R մեղաց ուղղվ. մեղացս
59 ABDEFHσΣΦ կորացուցեալ զիս կործանեսցէ փխ կործանեալ զիս կորացուսցէ C կորացուցեալ զիս կործանեսցէ ուղղ. կոր-

ծանեալ զիս կորացուցէ K կորուցէ urp. կորացուցէ u կորացուցանէ V հայիլ

61 e ի հոգևորական

62 W բարեմշտակից փխ բարի մշտակից Z հեծութեանս Γ մեծութեան փխ հեծութեան h հեծութեանն EZ կարեաց s կարեացս urp. կարեաց EUVWZs երկանցս S երկանց urp. երկանցս Γ երկանցա

63 Z սաստկման Y չիf երբեմն M ի յուսոյ

64 ΟλΓn զվայելչականն B արի urp. անարի QR զաւրութեան Γ զաւրութենէ

65 h չիf Պնդապէս ... կարծրութեան G կարծրութեանն ab կարծրութեամբ h ի փխ ընդ Γ չիf ընդ ... անսայթաքելի AEHJMOQYabghiklqx բեւեռեալ R բեռնել urp. բևեռեալ Zωs բեռնոյ e բևռեռեալ փխ բևեռել ω անսայթագելի r անսաթագելի

66 Γ չիf ընդ ... սրբով N և հոգւովդ (Սրբով) ϑτ հոգով DE և պատիւ և իշխանութիւն GMPRVWZβΣΦabcdefghiklmnpqrstux չիf և² Γ չիf եւ իշխանութիւն C իշխանութիւն urp. իշխանութիւն և պատիւ G M N PRVWZβλΦabcdefghiklmnpqrstux իշխանութիւն և պատիւ σ չիf յաւիտեանս ΣΦ այժմ և միշտ փխ յաւիտեանս BGMNOPQRUVβλabglm յաւիտեանս յաւիտենից

67 AKNUWβλΣΦhu չունեն տողը C տողն ունի ուշ գրչությամբ R ամէնէն

ԲԱՆ ԾԹ

վերնագիր.

K համարակալված ԿԹ փխ ԾԹ EKNORWβλσabghimqtx վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ գիծ Qδηωnsu համառոտագրությամբ Uσbx հեծութիւն C Գրիգորի urp. հրակողի x Անոու փխ առ նոյն HNPTUVYΣhr բան r չիf ի ATZΦ սրտէ

1 ϑ մտացս urp. մտաց τΣ մտացս

2 BJKTΦg ոգւոցս FPU հոգւոյս L հոգւոցս R ոգոյս urp. ոգոցս Y հոգոցս ω ոգոյ Γt հոգոյս

3 V ըղձալիք N բարեբարար

4 h քանզի փխ քան

5 MOβ մին η պարտութիւնն L անձին N չիf անձինն e անձինն բառից մինչև բառ Կ տ. 9-ի դարձեալ բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ N յայնեալ bm քում

6 Z չափն

8 A ինքնագոր urp. ինքնոգոր β ինքնագոր μω չիf իսկ

9 V չիf եւ FUc զրսովիշ L զարովիշ urp. զսովիշ

10 H միւս t բարեաց ABDEFHϑΣΦ իւր C իւր urp. իւրոց δ իւրոցն s իւրոց urp. իւր F նայեցեալ

11 ABEFΣΦ համարեալ փխ հարեալ BCσ համարեալ urp. հարեալ NU վստահութեամբ Z վստահութիւն h վստահութեանն s վստահութիւն urp. վստահութեան

12 RλΓ ընութեան

13 Tm ողորմութեանն N դիմեալ փխ դիտեալ UZΓ դիտել Qh ունին

14 Z մին Vikr անթիւ WZ ստացուածք փխ ստեղծուածք s ստացուածք urp. ստեղծուածք

15 NZϑστ զողորմութեանց s զողորմութեանց urp. զողորմութեանցդ u ողորմութեանցդ GJMNORVWZαβγλμϑστφωbe₁gmt քոց s քոց urp. քոյ DE բարբառով Z բարբառոյ Γ բարբառոյ e₁ չիf բարբառոյ C ազդէ urp. ազդեն

16 λ քոյքդ Γ ահաւոր անքնին Z ահաւոր և անքննին փխ անքնին ահաւոր եւ s ահաւոր և անքնին urp. անքնին ահաւոր և r ամենանման

17 δ չիf եւ N երկաւորիս փխ երկրաւորս Φ երկրաւոր B զքոյդ urp. քան զքոյդ MU ϑ քան զքոյդ Z յաջորդեալ փխ յառաջեալ u զառաջեալ s յաջորդեալ urp. յառաջեալ u առաջեալ

18 U չիf Արդ H հողեղի

19 Σ ողորմութիւն

20 NβΓ անդամովք FOPRUWβλbdfhikprtux անկարաւտ h բժշկութեանն

21 C պէտք urp. պէտս Za պետս փխ պէտս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի OTVWαδημστφωbe₁glmqtux ձեռագրերից, ունեն պէտք

22 p փարթամքն LSXY չգեզերին փխ ոչ դեգերին γ դրունս bikmr լից

23 AΣ ամենիմք BC ամենիմք urp. ամենեիմք (C ամենայնիւ) DEHΦ ամենեիմք F ամենևին λg յղքացեալքն ω փշրանացն Γ սեղանոյ h չիf սեղանոյ CDEGOPVWZβΓΦabcdfhikpqrtux հացին R հացի urpվ. հացին s հացին urp. հացի

24 σ սուրբն WΓ վարիք H ապէնիազ V ապեննէազք t ապանիազ Z ապէնիազին փխ ապեննիազ են s ապեննիազին urp. ապեննիազ են r ողորմութեանն

25 s գթացիս urp. գթացես C ողորմեղ urp. ողորմիլ DESYΦ ողորմեալ V ողորմիլ Σ ողորմել urp. ողորմեալ

26 M վարանացելոյս N վարանեցելոյս Rs վարանելոյս urp. վարանեցելոյս OVZΦa վարանելոյս

27 s եթէ a թ'էի փխ թէ էի AGλ եւ փխ էի B եւ urp. էի D էի և Γ թէ urp. թէ և (փխ թէ էի) C իբր էի urp. էի իբրև ABDEGHJKLRSUXYαγηλΓΣΦdefhnpqtux իբր

28 Z չիf իբրեւ զնա

29 Zbs եթէ ABDEFOQRVWλbcfhqt չիf էի C թէ urp. թէ և (փխ թէ էի) x թ'էի փխ թէ էի GHLMNUΣΦdiklmnr և փխ էի u թէ urpվ. թէ էի Γ և էի

30 N զնորայնն s զնորայն urp. զնորայսն

31 W զայսոսիկ փխ զայնոսիկ V որք C իւրն urp. իւրքն UΓ իւրսն Y իւր V իւրքն

32 r տ. 32—33 ունի տողատակին GHKLMNOPQRVWZλΓΣΦabdfghiklmnqrstux եթէ c թէ urp. եթէ C և թէ urp. եթէ p եւ թէ փխ թէ էի ABDELNPUβλΓdlnp եւ փխ էի CFGMOQRΣΦcgmqru չիf էի β իբրև urp. է իբրև

33 r արայ

34 h մեծն D զրնութիւնս b զրնութիւնն ABDEFHΣΦ մարմնոյս C մարմնոյս urp. մարմնոյ γ մարդոյ փխ մարմնոյ

35 Us մեզս SZ տեսանի s տեսանէի urp. տեսանի C մի urp. մի թէ NΓt մի թե (մի թէ) Γ լսեր Y սատուած փխ ինձ տէր

36 ABDEFHOVWφΣΦbhnr չիf էի CR թէ urp. թէ և (փխ թէ էի) GK թե և urp. թե MNQUλΓcdfgiklmpqtux և փխ էի β և urp. էի ABDEFHΣΦ զանձն իմմէ (Σ իմէ) C զանձն իմմէ urp. զանձնէ իմ s զանձն իմ urp. զանձնէ իմմէ

37 Y եթէ O չիf թէ ... զերեմիա ABDEMNPUλΓdfglnptx եւ փխ էի Cβ թէ urp. թէ էի FHQVWΣΦbchikmr չիf էի CK թե և urp. թե R թէ urp. թէ և (փխ թէ էի) u թէ և urpվ. թէ էի R իբրև urp. իբր dlp իբր E յանձն urpվ. յանձին bghm յանձին t յանձն իմ Γ աւրինակէին

38 Y եթէ ABDEGKMNRUVλΓΣΦcdfghiklmnprtu եւ փխ էի C թէ urp. թէ էի FHOQWbq չիf էի β թէ urp. թէ և (փխ թէ էի) Kdl իբր F զբարուքն բառից մինչև ԿԱ գլխի վերջը ունի ուշ գրչությամբ LNQRUXYβγλσΓΣΦcfhikx զբարիոքն W զբարիոք ω զբարուքն r զբարոքն Y չունի [գիրու]ացին բառից մինչև բառ Կ տ. 156-ի յոյժ բառը ներառյալ

40 H թէ կրկնված K թե և urp. թե OQWbc չիf էի β թէ urp. թէ էի u և urp. էի A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JLPTXZαγδηϑμστφωa e₁s ձեռագրերից, ունեն եւ փխ էի

41 r զարդարան փխ Ազդարան Nω բանին սատուծոյ

42 JLSXZαγϑμτφe₁ աւրինաց Ka աւրինացս

43 β մայն SX ոչ ունիմ փխ չունիմ U ի փխ իմ ikr ընծայեալ V ընծայել քեզ Σ ընծայել urp. ընծայել քեզ

45 ABCXΣΦ չարսն Γ չարսն urp. չարս de₁f զչարս Us իբրև փխ որպէս L որպէս իբրև R բարիսն urp. զբարիսն s զբարիս urp. զբարիսն CRΣ այնոսիկ urp. զայնոսիկ C այնոքիկ Zs այնոցիկ t այնոսիկ փխ զայնոսիկ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JTαγδηϑστφωe₁iklr ձեռագրերից, ունեն այնոսիկ NW յիշատակել առաջի քո V յիշատակեալ

46 α զյամենուստ C գոյիցս urp. գոյից JKLQSXαγδημστφωe₁ գոյից CEHNPRUV-

Wβλbhikx բարեհռչակեալ r բարեհռչակել Z անդունդ փխ անունդ λ անուն S հզօրի λ հզաւրիդ

47 M ամպարշտելոյս η ամպարըշտեալ HJZγϑμσφω$e_1$gs լեզուաւ η լեզուաւս NSϑΓh զովեալ

48 DW չիք առ D յամենայն W ամենահնարս փխ ամենայն հնարս

49 V զոգի

50 G պահպանութեան ուղղ. պաշտպանութեան

51 d բարութեան h ողորմութեանն

52 h նորոգութեանն

53 L չիք կենաց HZη աւգնականութեան փխ աւգնութեան

54 Σ չունի Քրիստոս

55 Γ և Հոգւոյդ Սրբոյ Σ Հոգով U չիք յաւիտեանս MNλσΓhs չիք յաւիտենից

56 GMUWXΣ չունեն տողը

ԲԱՆ Կ

Վերնագիր.

K համարակալված ԿԴ փխ Կ EKNOPWZβλσabimqtx վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Tδωn համառոտագրությամբ Uσbt հեծութիւն x Անուն փխ առ նոյն LNPRUVΣΦ$e_1$hr բան r չիք ի QΦ սրտէ

1 λx զի որպէս M չիք զի Z որպէս զի որպէս NS աւրհնութիւն փխ աւրհնաբանութիւն

2 ABDEHΣΦd աւրինակէ փխ առակէ Cs օրինակէ ուղղ. առակէ R առակէ ուղղ. աւրինակէ

3 U ոչ յաւելից MN բազմապատկաւս

4 B սաղմոսիս ուղղ. սաղմոսին Nδσu սաղմոսին s սաղմոսին ուղղ. սաղմոսիս P բարեբաստութեանն U բարեբաստութիւն W բարեխաւսութեան (Γ բարեբանութեան) փխ բարեբաստութեան h զբարեբաստութեան

5 h Ձիրբ փխ Ձի իբր N իբրև Σ չիք ինձ N վտանգն p արձանացուցից ուղղվ. արձանացից N արձանացուցից ինձ

6 U փոյշս δλΣp փոյշ

7 B և ընդ Γ Դաւթեա

8 Γ եթէ

9 U և զիարդ Mωe ընակեացին ABDEHΣΦ չիք աչաց C քոց ուղղ. աչաց քոց u իմ քոց ABDEHΣΦ քո

11 h արդարութեանն Z իմում փխ քո s իմում (փխ քո) ուղղ. քում Ss իմում փխ իմոյ Γ եթէ փխ իմոյ U չիք իմոյ որ յիս Γ որ է JLQSασ ի յիս Tβ յիս ուղղ. ի յիս

12 ηλΓ եթէ U մեղաւորաց որ քննէ

13 Γλikr եթէ MNZ խորտակեսցի BMNRZ բազուկ U մեղաւորաց W մեղաւոր U չիք եւ չարի

14 U չունի տողը L այղն MNPSWXbcefhikpqrtux այլն V այլ

15 λΓ եթէ MUVWλΓ տեղասցի adfhl տեղեսցէ r վեր փխ վերայ E (ճկված) յորոգայթ GΓ աւրոգայթ U որոգ (բառը կիսատ է գրել և տողի շարունակությունը չի լրացրել) W չիք որոգայթ

16 Γ զի փխ Ձիարդ λΓ եթէ δ զամենայն շրթունս u լեզուս

17 λΓ եթէ f չիք թէ Γ փորձեցէք N զսիրտս NWλΓc զտար Γctu յիս անիրաւութիւն N անիրաւութեան

18 GΓ զյաջորդսն K զաջորդ N զյաջորդն ուղղ. զյաջորդսն SXZγ զյաջորդ W զառաջնորդ փխ զյաջորդն βλr զաջորդն s զյաջորդ ուղղ. զյաջորդն tu յաջորդէ s նըմին ուղղ. սմին KSVλ պահեցից α ճանապարհս V խիստ

19 ϑτ չունեն տողը

20 N եթե MW չիք եւ

21 M միւսն S զմիուսն h չիք ինձ

22 b չիք եւ h սրբութիւն s սրբութեան ուղղ. անբծութեան

23 c զստութիւնս H ծանակեցից ուղղ. ծածկեցից NPVWγaehikpqrtux ծածկեցից փխ ծանակեցից Σs ծածկեցից ուղղ. ծանակեցից

24 e ասելով efx ըստ փխ ընդ C լուացայց ուղղ. լուացից H լուայցայց Vs լուացից

25 O մէնջ փխ մէջ ikr զամբարշտաց

26 AGUWZωn զերջանիկն BCDEΣΦx զերջանիկն (C զերջանիկինն D երջանկին) ուղղ. (E ուղղվ.) զերջանկին U թշուառացելոյս Γ կերպարանեցից փխ կերպաւորեցից

27 p չիք ես ABEGJZλμωΣΦcps գնացից C գնացից ուղղ. գնացի

28 Γ աւտարացա փխ աւտարս J բարեացդ Jαβδμστ գիտողին Z գիտողիդ ուղղ. գիտողին N գաղտնեացն U զգաղտնեաց

29 B ամբարիշտն ուղղ. ամբարիշտս R ամբարիշտ r ամբարըշտս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLNOSUVWXZαγδηϑστφωcikstu ձեռագրերից, ունեն ամպարիշտն (ամբարիշտըն)

30 V զիարդ թէ Q զայլսն ω զայս փխ զայլս h անիցեցի

31 τ չունի տէր e զգործս ուղղ. ըստ զգործս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի NPRVWβλabcfghlmnpqtux ձեռագրերից, ունեն զգործս փխ ըստ գործս (C զգործս ուղղ. զգործոց)

32 JTZαγδηϑμστφω բանիցն β բանին ուղղ. բանիցն

33 DE չիք թէ L եթէ LS զյետին KNPUadefhlmnpqtux առաջնաքն

34 Γ յաճախեսցես btu յաճախեսցին

35 M շեղք ելոցն ուղղ. շեղջելոցն NORWωΓm շեղջելոցն λ շեղջելոց s շեղջելոցն ուղղ. շեղջեցելոցն ORVWZbcm չափել

36 LW բաւականեցայց OV հանապազորդեայն β յանդիմանութեան

37 HQ ձայնին

38 U զպարտաւորեալն

39 h չիք առ ABCDEHσΣΦ զապառուած S ապառուածք σ քառասներորդի ABCDEHOQRTVZΓΣΦstu իններորդի W իննորդի h իններրորդին W ի հատուածի aux հատուած Nhk բանին Z յանդիմանողիս

40 Z չիք Ձիս

41 N խցել Hγ զբերանս իմ W զանձինս, չիք իմ s կացուցանէ ուղղ. ցուցանէ

42 U յանկակալութեան K կենացն

43 Σ չունի տողը τ զմիանգամայն μΓ վիրքս t (վիրգս) ի մահու ADEHNΣΦbgikr չիք իբր s իբրև ուղղ. իբր BCΦ ի ուղղ. իբր ի ACDEGHMNOPUVβacdefghiklnpqrtux պատնէշ BλΦ պատնէշ ուղղ. պատնիշէ b պատնեշէ պատնէշէ

44 SλΣΦ առնուլ անէծս O ի յաւտարէ

45 Wh անիծել W չիք կրկին N (ճկված) չարագոյն փխ չարաչար

46 Γ չառնուլն Zqtux նախատինս r նախատինք ուղղ. նախատէնք, չիք ի մերձաւոր աւրէնք P մերձաւորէ N չիք են

47 δ տեսողէն ուղղ. տեսողէն զաղտնեաց BPb հայել ուղղ. (P ուղղվ.) հայցել HOSβλ հայցել փխ հայել s յայսոսիկ ուղղ. զայսոսիկ

48 U և վիշտք ABDEGHKμΣΦb խէթ WΓ խէտք δ խէթք ուղղ. խէթ

49 h եթէ, խոնարհութեանն s խոնարհութիւն ուղղ. խոնարհութեան N իմ (Zλhu իմում) փխ իւրում

50 AZϑτωΦs ջնել BDNOUVWσbx ջնջել (EGHMSXβγφΓacdefhiklmnpqrtu ջնջեալ) փխ Ջնեալ C ջնել ուղղ. ջնջեալ Lδ ջնեալ ուղղ. ջնջեալ R ջնջել ուղղ. ջնջեալ α ջնեալ ուղղ. ջնջել η ջնել ուղղ. ջնեալ μ ջնել (ե-ից հետո տեղ է թողել, բայց տառը չի լրացրել) Σ ջնջել ուղղ. ջնել ABDNOUVWZϑστωΣΦbgsx կշտամբել CRη կշտամբել ուղղ. կշտամբեալ α կշտամբեալ ուղղ. կշտամբել μ կշտամբել (ե-ից հետո տեղ է թողել, բայց տառը չի լրացրել) Γ ի ուղղ. անիծիւք ի δ իմմէ փխ իւրմէ

51 GPγikr խոստովանել W բերանոյ իւրոյ

52 U և զի MZαδσ ճշմարտեալ փխ ճշգրտեալ β ճշգրտեալ ուղղ. ճշմարտեալ γ ճշգրտալ U թարգմանեսցէ λ իմ փխ իւր

53 C կենաց ուղղ. կենացն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLMOQSZαγδϑλμστφbqsx ձեռագրերից, ունեն կենաց V չիք ոչ

54 δ սահման NSX զպարտեաց h արմատն s կրճատեաց ուղղ. կրճատեցաւ

55 ACDEXNSUXηλτΣΦ տիրել B տիրել ուղղ. տիրեալ

56 Γ հաւտի

57 ABCGHVWΣΦ չիք ի V բուժից B աղեացըն ուղղ. աղետիցն N (ճկված) աղթացն (Φ

ալեացն) փխ աղեացն M արկանելեաց փխ արկածից U արկածեաց r արկածիցն

58 ω բացեա փխ Բայց եւ HNδacenpx բարւոյից Γ բարուց փխ բարոյից Σ բարիոյից

59 BQαβσ անասուն որբ. ասուն Lμ ասուն որբ. անասուն τ ասուն (ունի սրբագրման նշան, բայց չի սրբագրել) A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JTXγδηθφx ձեռագրերից, ունեն անասուն ABCDEGHMNβμΦ գալարուց O-RWλωbgm գալարոյ V գալարուոյ φ գալարոցն Σ գալարիոց h գալարոչ n գալարաց

60 JTαγηθσφ վայրաց Z վայրեաց V կենաձիր λ կեանսաձիր e կենդանաձիր փխ կենաձիր k կենաձիր որբ. կենսաձիր

61 ABDEHOVΣΦbe Թմպրութեան (Թմբրութեան) C Թմբրութեան որբ. Թմբրութեամբ U Թմրութեամբ BHΣΦ մոացն ABHVΣ-Φbp չիք ի CDE յարօտս (յարաւտս) որբ. (D որբվ.) ի յարօտս (յարաւտս) Zm ճարակեալ

62 N առակ

63 U զհարուածոցն փխ զդիպուածոցն d զդիպուածոյն OU պատահմունսն

64 s առ անձին որբ. անձին P յանձին W զեղունս փխ զեղմունս NδΓp կիզանողական V կիզողականս փխ կիզանողականս S տոչորմանս

65 ABDHVϑτΣΦ չիք ի C յերկնուստ որբ. ի յերկնուստ ω յերկնուտ U գոյիւ L գայթանս փխ գագաթանս Nσ ի մասնարանի (β իմաստնարի) փխ իմաստնարանի rt իմաստարանի Zαδηϑσφ բազմականիս փխ բազմակիս βΣ բազմակիս որբ. բազմականիս

66 W Քան փխ Քանզի ABHVXΓΣΦ չիք ի CD յարդիւնս որբ. (D որբվ.) ի յարդիւնս s ի յարդիւնս որբ. յարդիւնս GKφ յարդունս M յարդունիս P ագտից ինձ W չիք ինձ ω օգտիս DMc սաղմոսս GHLN-OPSUVWXβΣΦefhp սաղմոս h էկեսցէ

67 rt բազմերգութենէ

68 λΓ նուագեալ K Թելադրելոյն h Թելադրելույս

70 r պիտանաց

71 K սրբւոյն M չիք Թէ Γ բայց փխ բաց t չիք յինէն

72 ADEUΦ ամենեքին C ամենեքին որբ. ամենեքեան H ամենեան N ամեքեան X ամենիքեան β ամենեքեն μ յամենեքեան GLNSVWZβλΓbc ոյք փխ որ

73 λbf պատուիրանացն N նկարել փխ կատարեալ h կատարել

74 N բարբառեցից τ աւրինին որբ. աւրինին բարբառեցայց զերջանկին

75 V զոր փխ Որ

76 GMNVWλΓ ծառայ C պահեսցէ որբ. պահեցի G պահիցէ LMSVZΓabs պահեսցէ N պահեցից U զաս փխ զայս

77 V որք kr զհեռ ac աստցեալք

78 U լիութենէ փխ լրութենէ

79 GNλ երկեղածս M երկիւղ փխ երկիւղածս QWan երկիւղածս λ չիք տեառն

80 Γ մախԹանաց

81 B G H K L OPQRSUWZβλΣbcdefhikprtux զմինն g մինն

82 L տեսանել (U տեսանել) փխ Ձոնելի DEfx վայելչութիւն U զվայելչութիւն λΓr վայելչութեան BCDJLMPQRSUVXαφΣa-dehikpru զհրամանատարութիւն N հրամանատրութիւն W զհրամանատութիւն Υ հրամատրութիւն Φ զհրամատարութիւն f զհրամանատրութիւն որբ. զհրամանատարութիւն g զհրամանատարութեան l զհրամատութիւն որբ. զհրամատարութիւն

83 Uλ ձեռն մխեցից փխ ձեռնամխեցից

85 Γ շրԹամբ Z իմոց λbm իմով Σ չիք իմովք V չիք զանձն իմ W անիծանեցից ϑτl անիծից (ծ-ից հետո տեղ են թողել, բայց չեն սրբագրել) A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի GJKLMNPQRTαβγδλφacdgimnp ձեռագրերից, ունեն անիծեցից

86 Nh յոլովիցն

87 U գործաց փխ չարագործաց Γ չարագործացն

88 U չունի տողը Γ սատակեալ Nβω յերկրէ զլիչատակս նոցա

89 Vω միւսն

91 a չունի [զկերպարան]ացն բառից մինչև տ. 135-ի զտրտում բառը ներառյալ Vh իմն փխ իմ

92 Nr բազուկ L սատակեացի փխ խորտակեացին

93 V սատակմանն

95 L զբազմայածեալն N զբազմյածեն S զբազմյածեան U զբազմածեան W զբազմաածեան S զլեզուս ABCDEHVατΣΦ չիք ի β յաւրհնեալս որբ. ի յաւրհնեալն γσ ի յաւրհնեալն որբ. յաւրհնեալսն C յօրհնեալս որբ. յօրհնեալսն JTZαδηθμτφω յաւրհնեալն N յաւրհնաբանեալս փխ յաւրհնեալս g յաւրհնեալ h յաւրհնեալսն

96 LN Թէ պահեցից փխ պահել ABDEGH-UVWβλΓΣΦ չիք իմ C զճանապարհս որբ. զճանապարհս իմ Pbcdefghiklmnpq-rtux քո փխ իմ S տեառն իմ որբ. յայս իմ

97 b մեղաց M լեզուով

98 OZωs փչով WΓ փչաւք ikr մեղացս h մեղաց իմոց

99 L չիք Թէ φ յանրծութեան

100 C մեղաւոր որբ. մեղաւորս M մեղաւորս s պատժաւոր որբ. պատժապարտ

101 C զհանգունակիցսն որբ. զհանգունակիցս U զհանգունակիցն β զհանգունակիցս c դրսովեցից UV ապրել W նոցանէ

102 Γ մարդոյ u և ննեղաւորէ U տէր փխ աստուած

105 Z է փխ իցէ U չիք մեր N զանունն ABD-EHKσΣΦ (զանուն) աստուծոյ մերոյ CJu աստուծոյ մերոյ որբ. աստուծոյ s աստուծոյ որբ. աստուծոյ մերոյ

106 Uβ ձգել R ձգեալ իցէ որբ. ձգեալ Wg ձգեալ իցէ r զձեռս մեր Γ մախԹանս GQ-αφΓ աստուծոյ H աստուծոց J աստուածոց որբ. աստուծոյ

107 Γ չիք ի

109 ADHΣΦ աւսականացն B աւսականացն որբ. յաւսականացն C աւնականացն որբ. յաւնականացն EGMNOPRbdeghimnpqtux յաւնականացն (UXδω յուսականացն V յօհնականացն Wr յայսականացն Z յուսականացն Γ յունականացն) փխ Յաւսականացն K յաւնականացն որբ. յաւնականացն Sk յուսականացն (k յանականացն) որբ. յայսականացն T յուսականացն որբ. յօսականացն βλ յաւնականացն որբ. յաւսականացն cf յաւնականացն s յունականացն որբ. յօնականացն M կերպարանն

110 β Աստարտա որբ. Աստարտեա δ Աստարտ q Ասարտայ փխ Աստարտայ N Քամովրայ փխ Քամովսայ Z Մելքոմայ փխ Մեղքոմայ TΣn արու արձանի h արուարձայնի

111 W զազրոտանեացն փխ զազրոտեացն t զազրոտեանցն GΣs կանացեացն որբվ. (s որբ.) կանանցեացն KLNPQRSWβcdefg-hiklnpqrtux կանանցեացն ω կանացեաց Γ կանանցեանցն

112 V ի շամղամիցն (W ի շանդամից) փխ ի շանդամիցն AΦh վերարկու փխ անվերարկու h ծանակութիւն

113 λ պատկառեցի

114 NRSWikr դիմադրութիւն (γδ դիմագրութիւն) փխ դիմագրաւութիւն s դիմագրութիւն որբ. դիմագրաւութիւն N առներ փխ ունէր

116 L կարգն U սաղմոսի

117 r ի յիմարս Γ ի յարս S չիք յարս C վատԹարս որբ. ի վատԹարս PγΓbcehikprtux ի վատԹարս (Γ վաթԹարս) KZβΣ վաԹարս s ժպրհիմ որբ. ժպրհեցիմ

118 N զարդարութիւն փխ զիմաստութիւն Ut զիմաստութիւնս t քո և U խորհուրդ սրտի իմոյ ABCDEGHMORVWλσΣΦ սիրտ K-Sδϑdqx զսիրտս NΓ սիրտ իմ ω և զհանճար LS զհանճարս

119 NPimr մարդելոյ (Γ մարդոյ σ մարդելոյս) փխ մարդելոյզ X մարդելոյզ որբ. մարդելուզ Zαβδημτφω մարդելոյզս ϑ մարդելոյզ որբ. մարդելոյզս PσΓmr զկերպարանաւոր ωqux կերպարանաւորս D կերպանաւոր (i զկերպանաւոր n կերպարանաւ որ t կերպանաւորս) փխ կերպարանաւոր

120 ABDEΣΦ զմարդահաճիցն C զմարդահաճիցն որբ. զմարդահաճոյիցն f մարդահաճոյիցն N ցրուեալ Γ մախԹեցից

121 e երկրորդեալս ABDEHOUΣΦ մեծանուն C մեծանուն որբ. մեծանունն s մեծանունն որբ. մեծանուն ABCDEHΣΦ բարութիւնսն LS բարաւրութիւնս փխ բա-

րութիւնս P բարութիւնս ուղ. բարաւրութիւնս s բարութիւնս ուղ. բարութիւնան

122 b յերկիր s յերկիր ուղ. յերկրին t երկրին

123 V չիք ունողս ABDPTβη զարդարոցն CE զարդարոցն ուղ. (E ուղվ.) զարդարոյն g արդարոյն r զարդարւոյն ω պատմեցից փխ կարդացից

124 β մեք փխ մեզք u անցանք ABCDEHΣΦ յանցանք իմ

125 LRβλΓΣ ուղեղ (N ուղիղ) փխ ուղիղ G-LPSβdfp եղեալ KU եղայ R եղէ ուղ. եղա

126 U ինքնին փխ ինքն α կորստեանն f կորըստեանս

127 βδΓ ողորմիլ KLQ գործաւղաց S գործողաց N զանաւրութիւն O զանաւրէնութիւնն

128 Σ չունի տ. 128—129 ω եթէ U չիք առաջի հրոյ

129 U այնպէս կորիցեն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JRTαβγδηϑμστφω ձեռագրերից, չունեն եւ Nγbeikr մեղաւորքն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLQRSUVXαγδηϑμστφωckrt ձեռագրերից, ունեն յերեսացն L ապականաց ստտուծոյ

130 Om գրեալս (P գրգեցից r գրեգեալ) փխ գրգեալս H ապականութեամբացու փխ ապականացու P չիք ապականացու փափկութեամբ W ապականացութեամբ փխ ապականացու փափկութեամբ g փափկութեան

131 P չիք սահմանեցից U սահմանեցի V զանսահմանեցից փխ Սահմանեցից

132 Hτ խոնարհեցուցից AHJLMTUVγΣΦdf-np պահովք B պահք ուղ. պահաւք N չիք իմ

133 M զազգակից Φ զազգաակիցն σ ի նոյնոյն փխ ընդ նոյն D այս տողի նոյն բառից մինչև բառ ԿԱ. վերնագիրը ներառյալ չունի

134 N նեղեալ ωr քուրց CGXλ զգեևոյի L զգենույի M զգենուլ Γ ազենոյի

135 β իրրև ուղ. և իրրև A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLQSTXZαγδηϑστφωs ձեռագրերից, չունեն եւ M իբր GJLMOPQUVWZαβϑλμστφdehmpqtx սգաւոր γcf զգաւոր փխ զսգաւոր r ազգաւոր N զտրտումն W տըրտում Jγδs այնպէս խոնարհ βφ խոնարհ ուղ. այնպէս խոնարհ U խոն (ունի կըրճատման նշան և տողի շարունակությունը չի գրել) V առէի

136 W զնմանեաց r զնմանացն s զնմանեացն ուղ. զնմանեացս BQ պատիժ ուղ. իմ պատիժ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JTZαβγδηϑλμτφω ձեռագրերից, չունեն իմ λ չիք միշտ Γ յիշատակեալ

137 hr բարկութեան Q սպառի

138 γ արբեն r նմայնէ γ երկիր փխ երկրի

139 H իբր δηϑμτl իբր և Γ իբրև ուղ. իբրև PWbgm զեւ

140 GKLQSX եղջերս Vhr եղջուրս Σ զեղջիւրս

141 W զապիրախտութիւնն Σ զապերախտութիւն r զապիրախտութիւն M ճառեալ փխ ի ճառ առեալ s առ ի ճառեալ ուղ. ի ճառ առեալ Γ ճառս a ճառեալ ուղ. ճառ առեալ MOVWβγλΓahikrtu հեգնեցից

142 hr զճշմարտութիւն x առեալ փխ ընկալեալ

144 Jγ սստուածայնեաւքն KRS սստուածայնուվքն Nβ սստուածայնովք u սստուածայնովք x սստուածայնովն Γ արուեստաւք

145 P քանզի փխ Քան L զզաւրավարութեանն MΓ զզաւրավարութիւն ik ցպոյն WR սքանչելովք Γ սքանչելաւք

146 ACEΦ զաւրինականն (b զանաւրինակն) փխ զաւրինակն BΣ զաւրինական ուղ. զաւրինակն V զօրինակ s նշանակէր ուղ. նկարագրէր u նկարագրեցեր t տնօրինական ուղ. տէրունական C տեսութեանն ուղ. տնտեսութեանն M տնտեսութեան

147 H զյարուցելոյն ուղ. զրուցելոյն Γ զյարուցելոյն h զյարուցելոյն x զյարուցեալն Uτ դիւացն U զաղէտսն s զաղէտսն ուղ. զաղէտս

148 EUns զաւտարացեղիցն h զաւտարացեղիցի U խուժադոյժ

149 L չիք թէ Արկին f զդիակունան V որք

150 Sλks կուր ուղ. կերակուր U զկերակուր (V կեր Wr կերակուր) փխ կուր h վնասակարեացն cfhp թռչնոցն i այսոցն JL-SXαd աւդայնուց N աւդականաց (W աւդոց) փխ աւդայնոց φ աւդայնուց ուղ. աւդայնոց Γ աւդայնոց ուղ. աւդականաց a աւդայնոց

151 S որ փխ Որպէս G զանգեալ փխ զանկեալ ω զանկեալն t անկեալ GLαφb զսերմ H-Vhtu սերմն Oσas սերմ U առ փխ ի

152 ABCEGHLTWXλωΣΦbdm զմիաբանեալ R զմիաբանեալ ուղ. զմիաբանեալս ABE-GHϑλΣΦs զկամսն R կամսն ուղ. զկամսն LS սուրբ

153 K իբրև ուղ. իբր TZδηϑτφlu իբր և T զնմանակից Σqtu շաեղ Γ պատերազմին

154 BΣ գումար ուղ. գուպար PVcefhikpqrtux գումար (W գու) փխ գուպար δ գուպար ուղ. գումար qtu գաղտնամարտ փխ գաղտնամարտ ABΣ աւցտելոցս CE օցտելոցս ուղ. օցտելոց PWβbgm աւձտելոց St օցտելոյ λΦ աւցտելոց ուղ. աւձտելոց Γ աւձտելոցս

155 KLβδτ զորս N գործակցել h հնարիցն δ բանսարուին փխ բանսարկուին

156 Γ աղերսեալ X դադարիր e դատեր փխ դադարեր k դադադարեր

158 r զի փխ Զոր Z կարգի սաղմոսին, չիք է

159 E առնել

160 Nr բռնութեանն V մոլեկանաց

161 A ճաշակելոց փխ ճակատելոց BC ճաշակելոց ուղ. ճակատելոց Γ ճակատելոյ K խռովութեան s խռովութեանց ուղ. խըռովութիւն t խռովութեան

162 O սոցին փխ նոցին

163 V յորդոց փխ Յորոց h որոց ikr զու ես λ Յիսուս ուղ. Յիսուս Քրիստոս bceghtux Յիսուս Քրիստոս

164 h բարձր փխ բարձեալ x բարձրելոյ

165 r աւրհնեացես փխ Պահեացես

166 Γ գնացից ուղ. ընթացից

167 Z պաշտպանեա

168 N եթե f անիրաւութիւնք փխ անաւրէնութիւնք ω չիք բազմաւրինակք Γ բազմաւրինակ

169 ω չունի տողը

170 W որով փխ Որ ոչ OVW հանգեալ Γ հանկեայր ուղ. հանկեալ r հանգար YΣ նմանեաց r նմայնեացն σ ամբարըշելոց փխ ամբարշտելոց

171 V ամենագրով փխ ամենագորով s թաղխանձմամբ

172 M զաղրագործացն

173 W տաղկալի Γ տաղտկալին r տաղտկալ Γ զնոցա մահու η զմահուն ABEHσΣΦ դիպուած (σ դիպուածն) նոցա C դիպուած նոցա ուղ. նոցա դիպուած r նոցա դիպուած ուղ. դիպուածս նոցա η նոցին TZ-αγδηϑμτφωkr դիպուածն t դիպուածս

174 U զարմանալիսն, բանիւ αφ բան ուղ. բանս γ բանս

175 OΓ ածել Γ չիք ես յաւելից

177 η չիք եւ

178 M պարտաւոր

179 U զգմենւոյ ACEJLMOPTVαηϑτφΓbdn-pqsx ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն զգմենոյն

180 AEUf զանխայեայն BC զանխայեալն ուղ. զանխայելն V ցուցար

181 Γ առեալ փխ առ b այլն Hsu նեղացար

182 t առ փխ Ընդ J խամրանալ ուղ. յամրանալ WλΓΣhrx ամրանալ փխ յամրանալ ω ամրանալ ուղ. յամրանալ M դարմանս

183 W առ ճառելիս փխ Անճառելիս Γ բարութեանս cikr բարերարութեան փխ բարութեան d բարւութեան

184 s ի ուղ. և ի ABCEHJUβφΣΦ աւուրն

185 φ անհամբուրիցն ուղ. անհամբուրիցս

187 h գթութեանդ ik գթութեանց Γ սէր s սէր ուղ. զսէր

188 NΓ քաւել Z այցելութեամբ

189 Z (Հաւր) և հոգւովդ αφ փառք ուղ. և իշխանութիւն γδΣ փառք իշխանութիւն σ չիք յաւիտեանս NQβλΣ յաւիտեանս յաւիտենից

190 BσΓΦh չունեն տողը U տողն ունի ուշ գրչությամբ p ամէն δ տողը կրկնված

ԲԱՆ ԿԱ

Վերնագիր.

K ճամարակալված *ԿԵ* փխ *ԿԱ* BEKNOWZβλσabgimqtu վերնագիրը կրճատ QRδωr ճամառոտագրությամբ Uσbt *Հեծութիւն* h *Հեծութեանն* x *Առնու* փխ *առ նոյն* BHMLTPUVYωΣΦr *բան* h *բանն* Ar չիք *ի* T *սրտէ*

1 NPΓ *Եւ արդ* BPβΣ *ընաւն* սրբ. *զընաւն* JSZαγστs *զընաւն*
2 U *բանից*
4 Y չիք *ինձ*
5 Gβ *երգեալ* սրբ. *երգել* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JOTUVWZαγδηϑλμστφωbgns ձեռագրերից, ունեն *երգեալ* VZβτΓa *խմոյս* Y *խմոյք* s *խմոյքս* սրբ. *խմոյս* ACDΣΦ *տաղաւք* (Zγϑτt *տաղիւք* ikm *տողօք*) փխ *տաւղաւք* BEΓ *տաղաւք* սրբ. *տաւղաւք* Y *տավղօք* αδ *տաւղաւք* սրբ. *տաղիւք* η *տաւղաւքս* μφ *տաղիւք* սրբ. *տաւղաւք* σ *տաւղիւք* a *տաղեաւք* սրբ. *տաւղաւք* s *տաւղօք* սրբ. *տաղօք*
6 W *Քան* փխ *Քանզի* V *արդ* փխ *զիարդ* Γ *ըստ շուք* փխ *զշուք*
7 O *դատապարտելոյս* TZαδηϑμστφω *ասելով* β *ասել* սրբ. *ասելով*
8 ω *որ Թիւրն էր* փխ *Թիւրեալն* λ *սրտիւք* a *սրտիւք* սրբ. *սրտիւ*
9 GMP *զկարգադրութիւն* M *արանցն* փխ *տանցն*
10 ABDEHτΣΦ չիք *ի* C *յայսմանէ* սրբ. *ի յայսմանէ* s *ի յայսմանէ* սրբ. *յայսմանէ* P չիք *զկնի* C *Թուելոցն* սրբ. *Թուելոց* GLMOPRSVYλabcdefghiklmpqrstu *Թուելոց* U *Թեոց* փխ *Թուելոցն* s *զարհուրեցուցչաց* սրբ. *զարհուրեցուցչացն*
11 r *ընդտակից* Z *կացուցից* փխ *կայից* μ *կացից* սրբ. *կայից*
12 a *զինաւորին* փխ *Զինուորին* NY *Հրամանատվին*
13 JNd *երկնայնոցն* V *երկնայնոց* s *երկնաւորաց* փխ *երկնայնոցն* t *Համբարելիք* փխ *Համբուրելիք*
15 SVΓ *աւետեաց* ft *աւետեացն* r չիք *Եւ*
17 N չիք *ըստ* OV *իրաւախոհ* NΓ *արդարւոյն*
18 V *առաւօտուն* A *ի* սրբվ. *և* CDHLMOPQRUWαΓΣΦabcglmqtx *և* փխ *ի* β *ի սկիզբն* փխ *ի սկիզբն* B *սկիզբան* e *սկզբնարթնութեանն* փխ *սկիզբն արթնութեանն* Mλμτrs *արթնութեան* EGNUVZλabgikmpru *լինելոց* s *լինելոց* սրբ. *լինելոյ*
20 ACDHNRVWΓΣΦ *խրատեցից* BE *խրատեցիս* սրբ. *խրատեցի* a *խորտակեցից* փխ *խրատեցի* b *խրատեցից* սրբ. *խորտակեցից*
21 DMNUVWβλΓbcmtux *արութեան* JZαγδσφω *արութեանն* ηϑμτ *աւրութեանն* ads *աւրութեան*
22 s *Թէ սատակեցի* սրբ. *Թէ սատակեցից* U *սատակեցի*, *տան* փխ *տեառն* s *զանօրինեալս* սրբ. *զանօրինեալսն*
23 Z *զրաւսեալ* փխ *զրուսեալ* μ *զրաւսեալ* սրբ. *զրուսեալ* cefhpqtu *զրուսեալն* LSWX *զրիծս* DEx *Հոգւոյ* Ytu *Հոգոյ*
24 Hx *գրողին* սրբվ. *գիտողին* δ *գրող* ikr *գտողին* (s *գիտողին*) փխ *գրողին* K *զչե* U *չյայտնեցելոցն* փխ *չեւ յայտնեցելոցն* H *յայտնեցելոյն* OVWλ *յայտնելոցն*
25 ABDEHKMNOQSUVXYδλσΣΦbn *զհաց* C *զհաց* սրբ. *հաց* s *հաց* սրբ. *զհաց* V *կերի*
26 NQRSWZαβγημσφabcdefiklpqtx *ի յիմոցս* λ *ի յիմոյս* U *յիմոց կրիցս* h չիք *կրից*
27 h *ըստ* փխ *Ընդ* W *ըստակ* փխ *յստակ* W *աղերց* փխ *աղբերց* g *աղբերց* սրբ. *աղբեւրց* h *աղբերացն* s *աղբերաց* սրբ. *աղբերց* s *ընդ նմին ասեմ*
28 JPTZαγδηϑμστφ *զըմպելիս* β *զըմպելի* սրբ. *զըմպելիս* g *զըմբելին* սրբ. *զըմբելի* Bu *արտասաւք* (u կրկնված) V *խոնեցի* փխ *խառնեցի* Γ *խառնեցից*
29 GMNUVWλag չիք *խմոյք* e *խմաւք* We *զյանկողինս* Γ *Թացից*
31 g *սիրովն* փխ *սիրողն*
32 PΓn *զանցմունս* t *իւրն* L *վարկանիցէ* Γ *վարկանեսցի* c *վարկանի*
33 ACDEHNQRSUWXYδΣΦh *հարսն* e *հարց* h *աւրինեցաք* (r *անաւրինաք*) փխ *անաւրինեցաք* U չիք *Եւ յանցեաք* λΓh *յանցաք* d *յանցեաք* սրբ. *անցեաք*
34 Γ *ոյր* փխ *որ* TZ *վախճան* s *վաղճանն* GJKNPYγλΓtx *յանկի* (S *անկի* U *յարգի*) փխ *յանգի* M *սաղմոսն* Z *սաղմոսիս* r *սաղմոսս*
35 Y չունի այս տողից մինչև գլխի վերջը bgh *իրաւամք* βh չիք *առ*²
36 Γefhqtux *որով* L *յարդարեցայց* (W *յարեցայց* Γ *կարգեցայց*) փխ *յարգեցայց* u *դասիս* ω *բարիս*
37 H *հնարքից*
39 P *սողացեալք* փխ *սովեցեալք* Ucdfhikpr *սովացեալք* Z *սովեալք* μ *սովեցեցեալք*
40 s *(Եւ) ի յաճախութենէ* U *ճգանցն* NTUWZαγημτφqs *նուաղեալք* փխ *նուաղեալք*
41 Nk *ընդ* փխ *Ըստ* Lβ *տխրութեան* փխ *խտրութեան* λ *խտրութեանց* s *տխրութեան* սրբ. *խտրութեան* ապա սրբվ. *խտրութեանն* h *կրաւնիցն*
42 Q *արդարութիւնն* s *արդարութիւնն* սրբ. *արդարութիւն* L *մնաց* U *յաւիտեանն* t *յաւիտեան*
43 L *երբեք* փխ *ընաւ իսկ* S *երբեք* փխ *իսկ* X *երբէք* սրբ. *ընաւ*, չիք *իսկ*
44 A *յատել* սրբ. *յամենալ* Gαβδηϑμστφω *յամենալ* BCHLNSUXΓcfgp *յամել* Y *բանըս*
45 U չիք *ի* λ *համառաւտեալ* c *համառաւտելն* A *զլոյսն* (LSX *զնոյն* U *զսոյսն*) փխ *զսոյն* BCEΦ *զլոյսն* սրբ. (E սրբվ.) *զսոյն* c չիք *զսոյն*
46 p *բանից*
47 s *սատուածային* սրբ. *աստուածաշունչ* N *աստուածաձայնն* փխ *աստուածաշունչ ձայնըն* Σux *ձայն* C *օրհնելոյն* սրբ. *օրհներգուն* DEa *աւրհնելոյն* սրբվ. (Ea սրբ.) *աւրհներգոյին* GMNOSu *աւրհներգոյն* (QUWΓbgmn *աւրհներգուին* V *օրհներգութիւն* λ *աւրհներգուն* cdeflptx *աւրհներգոյին* h *աւրհներգողին*) փխ *աւրհնելոյն* β *աւրհներգոյն* սրբ. *աւրհնելոյն* s *օրհնելոյն* սրբ. *օրհներգոյն* λ *Դաւիթ*
48 U *սրտի* h *սիտ* փխ *սրտիւ* ADHUσΣΦ *խնդրեցից* BE *խնդրեցից* սրբ. *խնդրեցի*
49 LSUX *նմին* փխ *ամին* ω *մեծն* e *զմեծ*
50 u *ամենայն* P *ճանապարհէ* սրբ. *ճանապարհաց* QX *ճանապարհաց* սրբ. *ճանապարհէ* Zϑ *ճանապարհաց* s *ճանապարհաց* սրբ. *ճանապարհեաց* TXβ *չարեաց* սրբ. *չարաց* Uλx *չարէ* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի CDLSZΣs ձեռագրերից, ունեն *չարեաց* Γ *արգելից*
51 D *եղեալս* սրբվ. *եղեալս* q *եղեալս* փխ *եղեալս* M *մաղթեցից* փխ *մատուցից*
52 GNβ *իմոյ* QZgm *Թագուցի*
53 M չիք *զի ... քեզ* L չիք *մի մեղայց քեզ*
54 M չիք *Որպէս զունայնութեանցս իբր* Wh *զյունայնութեանցս* Z *զունայնութեանս* Σ *զունայնութեանց* C *զլռութեանց* սրբ. *զլրութեանց* Dσ *զլռութեանց* փխ *զլրութեանց* x *զլրութեան*
55 ADH *ճառից* GHMNOWγλΓΣΦabms *մաքրոցն* δ *մաքրոցն* սրբ. *մաքրոց*
57 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JLSTUZαγδηϑλμστφω ձեռագրերից, ունեն *զճանապարհս* փխ *զամենայն ճանապարհս* Bβ *չարեաց* սրբ. *չարաց* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի DEUZbmt ձեռագրերից, ունեն *չարեաց*
58 A *զհեզոցն* սրբ. *զհեզոյն* Γ *զհեզւոյն* HΣΦ *զճշմարտութիւնն* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի MλΓhr ձեռագրերից, ունեն *ճշմարտութիւնն*
59 Γ *իմումս* η *սուերութեանս* փխ *ստութեանս* V *երդմնահարութեամբ* λ *երդմնահարութեան* s *երդմնահարութեան* սրբ. *երդմնահարութիւն*
60 NγλΓ *ուխտ եղեալ* փխ *Ուխտեալ* UVWbgm *ուխտել* u *հաւաստ արին* փխ *հաւաստարմին*
61 t *Թէ երդւայ* M *և* փխ *զոր* H *զդատաստան* s *զճանապարհս* սրբ. *զդատաստանս* N *արդ արդարութեան* h *արդարութեանն*
62 C *հր* (ունի ճամառոտագրության նշան, փխ *հրեշտակ*) սրբվ. *հրաւէր* Γh *հրեշ-*

տակք δλΓ մահագուժ Γ յանհրաժեշտ ß վիճեռ (փխ վճռի) ուրվ. վիճեռի A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JLQSTZαγδηϑμστφω ձեռագրերից, ունեն վճիռ

63 V բանին U պատգամս x երգեցից փխ կրկնեցից

64 BZ չիք ի O մեղաց փխ մեղաւորաց b փրկութիւնն UVWλ փրկութիւն քո Γ փրկութիւն ուրբ. փրկութիւն քո s փրկութիւն քո տէր

65 U չար A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի αγδηϑμστφω ձեռագրերից, ունեն զբարեաց h զրկեցից փխ զրեցից

66 h զհատուցմն

67 p զզայս ADEHKOUδλΓΣΦ յեղյեզեալ BCR յեղյեղեալ ուրբ. յեղյեղել Nγdhiklt յեղեղել W յեղեղեալ n նեղեղել

68 N բարի առնէ տէր բարեաց ուղղոց U բարեաց փխ ուղղոց r ուղոց

69 B փոխատութիւն (δs փոխադրութիւն) փխ փոխատրութիւն Wh անաչառութիւն Γ անաչառութեամբ

70 A վրիպեցիցելոյս BC վրիպեցիցելոյս ուրբ. վրիպեցելոյս NΓΣΦcr վրիպելոյս

71 X յապըշտակութեամբ U չիք ընդ այնոսիկ

72 U չունի տողը LSWXΓ ոյք փխ Որ V որք N զանաւ (տողադարձելիս բառը թողել է կիսատ)

73 ABDHγΣΦqx զաստուածազգեցին Cϑ զաստուածզգեցին GOZa զաստուածազգեստին R զաստուածազգեցին ուրբ. զաստուածազգեստին XΓfhiklmnpu զաստուածազգեստին c զաստուածազգեցին r զաստուածազգեցին s զաստուածազգեստին ուրբ. զաստուածազգեցին t զաստուածզգեցին ուրբ. զաստուածազգեստին C պանծանս ուրբ. պարծանս Hh զպանծանս UVΣikr պարծանս փխ պանծանս

74 h ամաչեցելոյս s ամաչելոյս ուրբ. ամաչեցելոյս P զնորայնն

75 U չիք եւ ոչ զբաւեան (նախորդող իմ բառի վրա ունի կրճատման նշան) P սրաւան

76 λ սորա r պատմեն Γ ասացեալք ուրբ. ասացեալքն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի RUWZabghlmrs ձեռագրերից, ունեն ասացեալք

77 h զմարմինն σt բանի

78 m և փխ ի Lh ցոյց Mh քաջալերութեանն NU քաջալերութիւն LSZαγησ վհատեցելոց λω վհատելոց ուրբ. վհատեցելոց s վհատելոյս

79 Σ գեհեննոյն JM հոգւով

80 W զի փխ Թէ GMVβλm թէ փխ զի h չիք ի

81 S սաղմոսիս ուրբ. սաղմոսին Z սաղմոսին

82 Vb մինչ V լռում

83 GMNOVWβηλΓag դասակցութեան P դասակցութեանցդ Γ դժնայից

84 BβΣc այր ուրբ. այրս δhux այսր (ω այս) փխ այրս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի HJKQTαγηϑμστφabeft ձեռագրերից, ունեն այր ABCDEHJMNSUVWβγλΓdikpr որդի L զբարի շնորհին փխ զբարեշնորհին s զբարբառ շնորհին ուրբ. զբարեշնորհին

85 V չիք քո h առեցի և ի վերայ

86 ACD զմնացուացն E զմնացուածն ուրվ. զմնացուացն MTikr զմնացուածս N զմընացս (U զմնուածս) փխ զմնացուածն

87 x մեծ առն փխ մեծաւն

88 HΓ աշխարհ փխ աշխար Nτ աշխարհ ուրբ. աշխար S աշխարհի փխ աշխարհի

89 M հոգի

90 Γh պսակելոյն

92 Γ որ փխ Թէ JTαδφ ի ձեռս ուրբ. յընթացս Zγ յընթացս փխ ի ձեռս β ի ձեռս ուրբ. ընթացս ապա ուրվ. ի ձեռս σ ի ձեռս իմ յընթացս իմ

93 E յաւելուածն ուրվ. զյաւելուածն λ զաւելուածն c յաւելուածն ուրբ. զյաւելուածն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի GMOTVWZβθτωΓabegmqtus ձեռագրերից, ունեն յաւելուածն ω չիք որ

94 ABCDEHRUγλn այլոց GHJKLMOPQVWβγΣabdefhiklmpqrtux ապրիլ Sαc ապրել ուրբ. ապրիլ

95 JKSTαγδμστ յուսացելոյն r յուսացելոյցն ORWλbgm ձայնակցել

96 Γ մարդոյ

97 Hβ համարձացայց ikr համարձակեցայց փխ համբարձայց s համբարբարձայց ուրբ. ամբարձայց Σ փառաւորեալն ուրբ. փառաւորեալս s աղօթել ուրբ. մաղթել

98 Γ յոււ Σ բարժին ուրբ. բաժին Γ չիք իմ Zγbhm յերկիր N կենդանն (տողադարձելիս մոռացել է աց-ը գրել) r կենդանաց

100 ω զմրցական (hm զմրցականն) փխ Ձմրցանակն h յաղթականի փխ յաղթանակի

101 ω զառաւելեան (fhp զառաւելն) փխ զառաւելեալն h զաւրինակն

102 PXZγηΓag սպասեսցեն Tαφ սպասեն ուրբ. սպասեսցեն σ սպասեն բառից մինչև գլխի վերջը ներառյալ չունի Γh արդարքն Γ չիք քո ikr դու ինձ

103 ω չիք է U յայսմ

104 B և ուրբ. որ և b չիք եւ Γ գործոյն

106 ABDEHλμΓΦ զամենայնն C զամենայնն ուրբ. զամենայն h ամենայն s զամենայն ուրբ. զամենայնն Jβ արհամարհեսցէ ուրբ. արհամարհիցէ KLQSTXZγδηϑμφΓikru արհամարհիցէ U արհամարհեսցես ω արհամարհիցէ

107 W զսկիզբնապատճառն h զկզբնապատճառն m սկզբնապատճառն e զսկզբնապատճառելեացն փխ զսկզբնապատճառ եղելոց h եղելոցն W ընտրեցի ABCDEHQUΣΦs ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները ունեն ընտրիցէ

108 Γ չիք Ասելով P չիք թէ BDEFGNPRUVWλωΓΣbcdefhlpx երանի է C երանի ուրբ. երանի է A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի DEJTZαγδηϑμτφωtux ձեռագրերից, ունեն որոց

110 b չիք եւ Vgm զուգական փխ զզուշական Γ ազուշական UΣ համարձակութեան MU երանութեամբք d երանութեամբ η

112 W երանութիւն փխ ընտանութիւն ընտանութիւնս S հաղորդութեամբ U հաղորդութիւն h հաղորդութեանն

113 γ յարձանանալ r արձանալ փխ արձանանալ

114 s բերկրել

115 Nλdeil երկեղածաց OQa երկիղածաց U երկերկեան փխ երկիւղածաց A երկիւղածաց ուրբ. երկիւղածաց իւրոց U չիք իւրոց h առ փխ առնէ N տէր աղաւթից նոցա լսե

117 U մինչև ω զողբալի kr ողբալին ABDNRδΓeu զուարճալին GSλgm զզուարճանալին Vb զուարճանալին l զզուարճալին

118 MΣer զամենիսեան as ոյք փխ որ HJKLPQSXαλΦabdglmp սիրեն R սիրեն **ուրբ. սիրենն**

119 U տողն ունի համառոտագրությամբ Sh չիք եւ V (նվկձ) մեղաւորտ

120 t գլուխ W լրմանց s գրոց ուրբ. գրոցս

121 β էցոյց G վերջին ուրբ. զվերջին s զվերջին s հատուցման ուրբ. հատուցմանն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի Uλeu ձեռագրերից, ունեն հատուցմանն

122 δh զուգակցորդ s զուգակցորդ ուրբ. զուգակցորդք W չիք եւ LS երգեալքս N ասացեալքս (P գրեալքս) փխ երգեցեալքս

123 t չիք թէ h զհեղ

124 U զթ (համառոտագրություն) փխ զամբարտաւանս V (նվկձ) զամբարտաւանն s զամբարտաւանն ուրբ. զամբարտաւանս

125 NORVαΓchinpu որքանք ABCDEHNΓΣΦp եղկութիւն

126 ABDEHMNUWΣΦbtx ժողովուրդս C ժողովուրդս ուրբ. ժողովուրդ ABDEHΣΦh իւր սուրբս (h սուրբ) Ccs իւր սուրբս (cs սուրբ) ուրբ. սուրբ MNU սուրբ

127 U չիք առնէ զհեղս (ունի համառոտագրության նշան) h չիք ի Uikrtu փրկութիւն

128 W աՀա փխ Ապա OW չիք ի բարեմասնութեանց S չիք եւ

129 U արհնեալ Φ չիք է P չիք նորա N իրաւապէս փխ տիրապէս

130 W *ապ* փխ *Ապա* N չիf *ես*, *կասեցայց* փխ *դասեցայց* r *դասեցոյց*

131 P չիf *ի* ABDEHPXΣΦ *կանխագրիցն* (U *կանխարգեացն*) փխ *կանխերգիցն* C *կանխագրիցն* urp. *կանխերգիցն* r *կանխերգեցիցն* Γ *յայսր* a *այսմ*

132 U *կշտամբութիւն* LPSXtu *ամենայն սուրբք* e *սուրբք* urpվ. *ամենայն սուրբք*

134 N *զստութիւն* փխ *ստուգութիւն* δ *սիրէ* փխ *խնդրէ*

135 ABCDEHΣΦ *հաստուցանէ կրկին* s *կըրկին հաստուցանէ* urp. *հաստուցանէ կրկին* LSUXΓas *ամբարտաւանից*

136 VWchp *որում* λ *յում* փխ *յորում* LS *գտայց ես* Z չիf *ես*

137 ABHNΦh չիf *գաղտնեաց* CΣ *գտողին* urp. *գաղտնեաց գտողին* L *դատաւղին* փխ *գտողին*

138 r *տանտանի* փխ *տատանին* U *տերեւք տագնապաւ* u *եղին* N *ծառաոց* փխ *ծառոց*

139 Ln *հասեալք* փխ *հոսեալք* ikqr *խոնարհք*

140 h *ի չարդել* Γ *չարդեալ* r *զընթացիմ* AHΓΣΦ չիf *իմոց* BC *զընթացից* urp. *զընթացից իմոց* N *իմո* JTZηϑμτφ *վերարձակութեանն* δ *վերարձակութիւնն* ω *վերարձակութեան*

141 T *քաջալեր* urp. *քաջաբեր* δ *քաջալեր* e *ուղէշն* h *ուղղէշս* ikr *զյարմարեալ* LSX *ձեռաց* Γ *ձեռամ* f *ձեռամբամբ*

142 GMNVWΓbg *արմատացեալ* r չիf *վերստին դարձեալ*

143 JKLPTZηϑμτφω *պտղատրութեամբ* (Nh *պտղաբերութեամբ* X *պտղութեամբ*) փխ *պտղաւորութեամբ* s *պտղաւորութեամբ* urp. *պտղաբերութեամբ*

144 h *կենացն* Γ *կենացդ* փխ *կամացդ*

145 Γ *յաւիտեանս յաւիտենից*

146 KUΣΦik չունեն տողը X *ամէն* եւեւկընված S *ամէն ամէն ամէն և ամէն այս եղիցի*

ԲԱՆ ԿԲ

Վերնագիր.

A և այս գլուխն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի abcdefghiklmnpqrstux ձեռագրերից, սույն գլխի փխ ունեն *ԿԳ* գլուխը՝ *ԿԲ* համարակալումով և ընդհակառակն՝ *ԿԳ* գլխի փխ ունեն *ԿԲ* գլուխը՝ *ԿԳ* համարակալումով K համարակալված *ԿԷ* փխ *ԿԲ* ELOPVβλσabgimqtx վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր TZδμωns համառոտագրությամբ W *Նորին Գրիգորի ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ* փխ վերնագրի NUσbt *հեծութիւն* b *հսկողին* x *Անոու* փխ *առ նոյն* N *մաղթանաց ի* HLNRUVYωΣΦhr *բան* Hr չիf *ի* QRΦ *սրտէ*

1 MΣ *վերոյգրեցեալն* s *վերագրելեացն* urp. *վերագրեցեալն* bh *սաղմոսն* ikr *նահանաւական*

2 qx *այլ* ikr *յարգեցից* փխ *յաւդեցից*

3 u *ինչ* P *ի կերակրոցն իցէ* C *կերակրոյն* urp. *ի կերակրոյն* Vαλbikrx *ի կերակրոյն* Γ *կերակրւոյն* s *կերակրելոյն* urp. *կերակրոյն*

4 V *զանգգայեալ* Γr *անսգայել* ik *անսգայեալ* t *անզգայացեալ* MNPYΓhikstu *ցաւուք* V *ուտիցեմք* Γ *ուտիցի* urp. *ուտիցեմ*

5 Yikr չիf *կամ* U *որ* ABDEFHΣΦ *շընորհ* փխ *շահ* C *շնորհ* urp. *շահ* T *շահ* urp. *շնորհ* U *ուշիցի* փխ *ունիցի*

6 ABDEFHYΣΦg *թե* (*թէ*) C *թէ* urp. *եթէ* λ *առնուցու* Γ *առնուցուն*

7 Z *ինքնին* փխ *ինքն*

9 N *արև* r *արևոյ* W *ծագել*

10 ABDEFGHYμωΣΦ *ճաշակեալ* C *ճաշակեալ* urp. *ճաշակիմ* Nλhr *ճաշակիմ*

11 Γ *ռէտիւ* (K *ռետիւ*) փխ *Ռետնիւ* NWΓ *լուանիմ* փխ *լնանիմ*

12 Z չունի տողը Ubhmr *կանխիմ*

13 LQSXY *ձաղկիմ* U *երբեք ոչ*

14 K *ողոքեալ* σΓr *սգաստանամ*

15 R *Արդ և* փխ *Արդարեւ* a *արդարիև* P *իմ և անաւրէնութիւնք* eptu *անաւրէնութիւնք իմ ի* ABDEHσΣΦ *իմ յիս եւ անաւրէնութիւնք* P *իմ յիս և յանօրէնութիւնք* urp. *և անօրէնութիւնք իմ յիս* i *անաւրէնութիւն*

16 Z *նոսա*

17 Hh *դիմացն* Zi *պարտաւորաց*

18 ω *ի տէրունական* Σ *առակի* K *տկոցն* urp. *տկացն* Z *տնկոյն* (h *տնկոցն*) փխ *տկոցն* BFGORWXYγλωΓΣΦcfghiklmrtx *գինոյն*

19 N չիf *թէ* O *մեղաւորք և անաւրէնք*

20 P *Իսայայ* փխ *Եսայեայ*

21 s *յոյժ դժնէիս* urp. *դժնէիս* Γ *պահիլ* l *պահի*

22 NΣ *հաստուցէ* Γ *հաստուցանես*

23 F *ոյք* փխ *Որ* V *որք* s *որ* urp. *ոյք*

24 JLYαγησ չիf *ես* β *և կցորդեմ* urp. *կըցորդեմ* μ *կցորդեմ* urp. *և կցորդեմ* N չիf *սմին* φ *նմին* փխ *սմին* g *ընթերձուածն*

25 n *ամբարտաւանի*

26 Γ *եթէ* FSXYr *աւտարք* s *օտար* urp. *օտարք* O *մաւրէ խաբեցան* urp. *մաւրէ*

27 V *զոր* h *ի կարգ* δ *սոցին* Γ *սաղմոսին* փխ *սորին*

28 t *ընդ նմին* փխ *առ սմին* N *կործանեացեն* U *անաւրէն* Z *յերկրի*

29 λ *ամբարիշտք* Q *բարձի* λ *բարձցին* m *բարձցէ* U *ի յերկրէ* W *յերկրի*

30 LSY *անաւրէնք* փխ *Անիրաւք*

31 N *ողբ* VZtux *ողբս*

32 n *եղեգնն*

33 γλ *բորբոքել* KNΓΣ *բոցւոյն* ω *բոցոյ*

36 Γx *աշխարհս* փխ *Աշխարս* V *ինձ ի բանս* Γ *աստուածայինս* փխ *աստուածեան* h *աստուածեանս*

37 Z *մարգարէիւ* λ *աատեցեալ* ω *ազդեալ* Γ *ապղեցեալ*

38 ατφ *եթէ* βγ *թէ* urp. *եթէ* g *կամիք* h *կամէիք*

39 u *կործեցարուք*

40 BQSUZβλσΦiknrux *հովեսցէ* փխ *հովուեսցէ* KLMQSXβdhikpr *նոցա* Rc *զնոսա* urp. *նոցա*

41 P *Աղիողորմ արտասուս* փխ *Աղի արտասուս* ABDEFGHσ*սուս ողորմ* Γ *արտասուսս* ABDEFGHσΓΣΦ *հեծութեանս* C *հեծութեանս* urp. *հեծութիւնս* a *հեծութիւնն* s *հեծութիւնս* urp. *հեծութեանս* F *յարէցէք* փխ *յարմարեցէք* N *յարմարեցէք* urp. *յարմարեցայք*

42 S *յիսրաէղի* V *ասացէք*

43 Z *եթէ* s *եթէ* urp. *թէ*

44 U *թշուառացելոյն* h *թշւառացելւոյս*

45 λ *և այլ* GMNOVWβλσbglm *զնոյն* Jγδημω *զնոյնն* u *զձայնն* փխ *զնոյնս*

46 M *վայ է* ω *վազվազեցին* փխ *վաղեցին*

47 DERTZ *փոխեցէք* urpվ. (RTZ urp.) *փողեցէք* d *փողեցէք* urp. *փոխեցէք* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի HYλωehikqrstux ձեռագրերից, ունեն *փոխեցէք* փխ *փողեցէք* δ *ըղձեալ* փխ *մղձկեալ* f մըխցկեալ np *մղցկեալ*

48 P չունի *աստուծով* h *ամաչեցեալ*

49 W չիf *Զիս* ABEΓ *կշտամբեցուսցէ* CD *կշտամբեցուսցէ* urp. (D urpվ.) *կշտամբեսցէ* Nr *կշտամբիցի* (*կշտամբիցէ*) U *ըստ* փխ *ընդ* ΣΦ *ապարասանն* Γ *Յոբայ* փխ *Յակոբայ*

50 h *արհամոտք* փխ *արհամարհոտք* t *և զարմացարուք* և

52 ABCFηΣΦ *գբարձրեալ* փխ *Զբարձրացեալ* DE չիf *Զբարձրացեալ* Zr *զբարձրացեալն* p *բարձրացեալ* GHMSUXYβλ *սուր* ω *զօր* փխ *զսուր* rt *բարկութեանն* h *սպառնեաց* (r *սպառնացեալ*) փխ *ըսպառնալեաց*

53 V *սարտուցելոյդ* δ *սարդուցելոյս* l *սարտուցելոցս*

54 SVY *խնամօք* ikr *խնամով* e *աչոյդ* բանից մինչև գլխի վերջն ունի ուշ գրչությամբ L *բարեպաշտութեան* (Γ *բարէպաշտութեանդ*) փխ *բարեբաշխութեան* h *բարէբաշխութեանն* Z *իմ* փխ *իս* U *ժամանել*

55 Γ *պարգևեսցես* urp. *պարգևատրեսցես*

56 N *ի յերկինս ի* U *ի բարձունս յերկինս* e₁ չիf *յերկինս*

57 Fδφ *մահկանացուաց* փխ *մահացղաց* S *մահացուած* Z *մահացուացս* s *մահացուաց* urp. *մահկանացուաց* BEFGPQβλΦacdfghiklnpqrx *երկիր* LNV *երկրի* R

յերկիր urբ. երկիր Σ երկրի urբ. երկիր L չիք ի[2]

58 Zh սահման C ամենայն Γ յաւիտեանց

59 WΦr չունեն տողը

ԲԱՆ ԿԳ

Վերնագիր.

F վերնագրից մինչև տ. 104 ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ Y չունի վերնագրից մինչև տ. 18-ի ա[ադանին] բառը ներառյալ e չունի գլուխը σ չունի վերնագրից մինչև տ. 13-ի կառուցեալ բառը ներառյալ K համարակալված ԿՋ փխ ԿԳ EKNOPWβλbghimqtx վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Qδω համառոտագրությամբ NUbt հեծութիւն HLPRTUVωΣΦhr բան r չիք ի T սրտէ

2 ω տէրդ

3 GNRSWXγλωΣfghiklmr կենդանոյ

4 u անփորձ s չարեաց urբ. ի չարաց

5 UΓΣs մեղաւորին

6 J փրկութիւնն W փրկութիւնք α փրկութիւն urբ. փրկութիւնն Σ չիք ի M կամաց քոց h քոոց U կամացդ ABDEHβϑτΣΦ ընծայեցուցեալքն GMNQRVWλΓabcdfghikmnpqrstux ընծայեցեալ P ընծայեալ

7 u դարձուցանեն HΓ մեղացն ABEHVΣΦ չիք ի CD յօդ urբ. (D urբվ.) ի յօդ CR քաղցրութեան urբ. քաւութեան ENTWϑτωΣ քաղցրութեան փխ քաւութեան μ քաւութեան urբ. քաղցրութեան

8 U զմրրիկ մեղաց փխ զհուր բարկութեան NOSUWXλbmtu ի յանձրև s ի ցօղ փխ յանձրև

9 s զյետնեալն Σ զկնի փխ զկին s զկին urբ. զկինն BCEHWΣΦu զոյին GMNPVβλm զոյի OΓ զոյին HNPUWλs նահանջեցեր Sl նահանջեր urբվ. (l urբ.) նահանջեցեր T նհանջեցեր urբ. նհանջեր VδηφωΣ նհանջէր α նհանջեր urբ. նահանջեր μ նհանջեր Γ նախանձեր urբ. նահանջեր Φ նհանջէր urբվ. նահանջեցեր r նախանջէր

10 BΓ բնութիւնն Γ արձակի փխ արձանի

11 K անպարտս W չիք եւ BHKΣb պատժաւորս N պատժապարտսն փխ պատժաւորսն

12 Wh ծովու Z սահմանաց (δr սահմանեաց) փխ սահանաց

13 h իբրև r զկառկառս

14 W զվէմն Eikqtu յանապատին N անապապատին x յանապատին

15 h վիճակս փխ վիժակս P բղխեալ հոսեցեր փխ հոսեալ բղխեցեր BλΓ բխեցեր

16 Wλσ զՈրդանանու kr Յորդանանու L ջՌ՛րոյ նորաշարժ փխ ջրոյն սրաշարժ JTZαγδηϑμστφωΓ վայրենութիւնն

17 β անդրադարձութեամբն g անտադարձութեամբ ABCDEHϑστΣΦ չիք ի ω յետինորդս

18 ikr ի լուացումն V թիկուն

20 P կործման փխ կործանման MUΓiklru բռնութեան s բռնութեան urբ. բռնութեանն

21 Mβω իբրև ω թեթևութիւն N յաւդիցն փխ յարդի Y յարդից N պնդեցեր urբվ. ցնդեցեր

22 γ զգվնասակար Y ջուրն ABDEHVWΣΦ չիք ի C յառակ urբ. ի յառակ Y յօրինակ (a յանառակ) փխ յառակ N այլեւութեանն

23 GNPVWλabcdfhikmqrtux որ փխ Առ s որ urբ. առ Γ որ առ H փոխատրութեան փխ փոխարկութեան β փոխարկութիւն δ փոխարկութեամբ ABCDEHUδμΦi քանանացւոյն RWXλΣbglr քանանացոցն Y քանանոցն β քանանացւոյն urբ. քանանացւոցն γωhkmp քանանացոյց U փրկութիւն

24 Γ խորհրդաւոր փխ խորհրդական g զխորհրրական (դ-ի համար տեղ է թողել, բայց չի լրացրել) N ողջացուցեր փխ անուշեցեր n անոյշեցեր

25 U մտաց Γ զմտացն հաւանութիւն փխ զմտաց անհաւանութիւն

26 Y կենաց GNPfhikpqrtu արարեալ n աբարեր urբ. արարեալ

27 δΓ գետոյն u գիտոյն

28 V ծագրութիւն փխ գծագրութիւն τ գծագրութիւնն

29 N գունակութեամբ U գունակութիւն h գունակութեանն

30 Z չիք ի hik նոյն փխ նոր x երանդ փխ երանգ

32 N չիք ի[1] P կերպաւորութիւն փխ կերպարութիւն Q կերպառութիւն urբ. կերպանութիւն αγλφ կերպառնութիւն U չիք ի[2]

33 ω չիք այլ Z ի փխ եւ Tφ յատարազնից urբ. յատարազնիցն δ յատարազինից urբ. յատարազինին (փխ յատարազնիցն) A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKMNORSXZαγημω ձեռագրերից, ունեն յատարազնից SY ընդանութիւն փխ ընտրութիւն Wb ընտրութեան

34 DλΣ տիպ U այպաթոյն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLQSTXZαγδηϑμστφ ձեռագրերից, ունեն վիշապին r նմայնեալ

35 Γ աշւոյն N ցոյց k ձեռն փխ ցոյցս r տեսութեանն

36 Zαγδφω ապագայիցս β ապագայիցն urբ. ապապագայիցս μ ապագայիցս urբ. ապագայիցն qtu մարդեղութեան L չիք քոյ

37 U աւետաւոր փխ ախտաւոր LSY մարմնոյն

38 P անփոփոխատրութեամբ փխ Անփոփոխ փոխատրութեամբ Wδ փոխադրութեամբ (γ փոխարկութեամբ) փխ փոխատրութեամբ h փոխատրութեանն Bβs գուշակեցեր urբ. գունակեգունակեցեր JKLQSXYZαγτφω գունակեցեր փխ գուշակեցեր Tηϑμ գունակեցեր urբ. գուշակեցեր

39 V յայսքանեաց Γ յայսզքանեաց UZβs շրջաշրջագրութեան h ջրագրութիւն (qt շրջագրութիւն) փխ շրջագրութիւն

41 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JαγλσφΓΣ ձեռագրերից, ունեն զանակնկալ ikr մեղաւորացս DE չիք կոզանակնկալ ...

42 ABDEHΣΦ գուշակեցեր փխ նշանակեցեր C գուշակեցեր urբ. նշանակեցեր s նշանակեցեր urբ. գուշակեցեր U ամենագութ աւրհնեալ

43 tu ի յերկրէ V զդալարի u զմեռեալս Γ յանշնչականէ

44 ABCDEGHWΓΣΦp իբրեւ s իբր urբ. իբրև Zμ զընթացաւղս x զընթացեալ W կառս վարես փխ կառավարես

45 N յանարգ urբ. յանարգանդ r յանարգանդէ փխ յանարգ արգանդէ EΓ յարգանդէ RWbm պատկերակից

46 Γ անբոշխնելիս փխ ըմբոշխնելիս g ըմբոշխնելի

47 Zs ընծայեցուցանես

48 R զսաղարթս N սաղարթեան փխ զսաղարթ սեւութեան h սեւութեանն N վարսից J ձիեան փխ ձեան

49 λ թէ և

50 N փոփես փխ փոփոխես P շրթունս NλωΓ բանաւորականս փխ բնաւորականս

51 M Յակովբայ փխ Յոբայ N չիք ի

52 Y զկամս փխ զսխնս LOSWt նորա

53 Γ նշանակել V հաստուածին փխ հաստուածին

55 Z որպէս փխ իբրեւ G զանցաւորս urբ. զյանցաւորս Wimpr զյանցաւորս k յանցաւորս

56 Uβλhi նոյն JVμσ իբր Z որպէս փխ իբրև δ զարակայս

57 PW չիք եւ ikr չիք առ U մեղացն

58 V ունիլ δ նոյնպէս փխ դոյնպէս ABΦp զաւրաւորեցես CMΣ զօրաւորեսցես urբ. զօրեսցես R զաւրեսցես urբ. զաւրաւորեսցես Z զաւրաւոր ես (amstu զաւրաւոր իցես) փխ զաւրեսցես δ զաւրասցես b զաւրաւորեցես urբ. զաւրաւոր իցես JKTαγηϑμστφω ձեռագրերից բացի, այս տողըն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն զաւրաւորեսցես

59 JNWβadfgklmp զարաւսեկին Γ զարաւսեկն M զանզգայ Γ զանսգայ kr անսգա NR անզգայութիւն (UΣΦ անսգայութիւն) փխ անզգայ էութիւն JKTZαγδηϑμστφωs էութիւնն NHWΓh երեսանաւ N իմ փխ իմն Γ դաստիարակեցեր

60 a այնմ Zs թէ և U զընութիւնս ikr զընութեանն

61 r խանդարտ ω առնես

62 h լուսին W ունայն

63 ORUVWZλbmstu լուսաւորել i լուսաւորեալն BDEHn չիք առ λh տեսողացն

64 U եթէ
65 r լիութիւն փխ լրութիւն N առաջաստեղծ Zμhs հարստութեան t հարստութիւնն
66 U զպատկեր
67 H դաստկս NΓ զդաստակս փխ զդաստկս Z զդանակս W հաւտին r տրոխես
68 Γ ի յոյս OU յոյսն δ յայս փխ Յոյս μ յոյս ուղղ. յայս ſ չիք կենաց M խորհրդաբերեալք δ խորհրդոյ բերեալ λ խորհրդաբերել s քաղցրահայեաց ուղղ. քաղցրանայեաց U տեսութեան
69 M աղաչաւորաց (U աղաչաւորեաց ω աղաչ առողաց) փխ անաղաչաւորաց Zs անաղաչողաց μ աղաչաւորաց ուղղ. անաղաչաւորաց N ողորմեալ V ողորմիլ
70 Zs շաւիղս ΓΣ շաւեղ Γ ուղղեսցես
71 β վստահութիւն փխ Վկայութիւն K յանկասկածաւոր NQS յանկասկած աւուրն (ſ յանկարծաւորն) փխ յանկասկածաւորն u անկասկածաւորն H չիք վայրի
72 r անգայթագղելիք
73 HUZΣls իբրև Z ջուր JσΓn կատսայից LXk կայթսայից U եռացեալ ի հրոյ
74 h բանիւն ϑ կամաց ուղղ. կամաց քոց LPhr փախուցանես (UWx խափանեցուցանես n խափանես) փխ խափուցանես Q խափուցանես ուղղ. կափուցանես s խափուցանես ուղղ. խափանեցուցանես
75 s հայիս ուղղ. նայիս ϑ սասանես ուղղ. տատանես σ տատանես ուղղ. սասնես τ սասանես փխ տատանես
76 U անբաւ իմն փխ անբանիւն JLRSWϑστφbdgs զմտաւորսս h զմտաւորսն GΓ սգաստացուցանես
77 UZs իբրև EΣq զակատ ուղղ. զատակ Kh զյատակ (LN զատակ Γ զանկատ) փխ զակատ T զակատ ուղղ. զյակատ Y նաւ W վերջարժութեան փխ վերայ շարժութեան r այլաց փխ ալեաց
78 Z հողոյս փխ գետնոյս s հողոյս ուղղ. գետնոյս R դղորդես ուղղ. դղրդես ABCDEGHNSTUVWYβΣΦ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն դղրդես
79 N ամենիս Γ աներգֆբայելի
80 Z հիմնեցուցեալ fhp հիմնացուցեալ
81 V զսերմաննս SXY զարտաշնչացեալս մարմին
82 γ զնոյնն
83 H աւաւանդեալ W աւանդ փխ աւանդեալ NZbms անեղծ U անեղ փխ անեղծս
84 W անմահացու փխ մահացու J նշխարաւդ Tδ զնշխարդ ուղղ. զնշխարն Zγλφagmstu զնշխարդ β զնշխարն ուղղ. զնշխարդ
85 H խոյն (N խառն W տուն) փխ խուն L կազմեցար
86 N զանզարդարութիւն (q զարդութիւն) փխ զանզարդութիւն JαφΓ եղականաց փխ եղանակաց Q եղանակաց ուղղ. եղականաց δ յեղանակաց
88 Uδ հոլովմանց Γ հոլովմամբ M աւուրցս
89 ABEHOWΣΦikr տեսողութիւն D տեսութիւն ուղղվ. տեսողութեան
90 N զանմոռնչս BDQZαβλσdhqsx իբրև N որպէս փխ իբր
92 h հեռուն N արկանես (cqtx անկես ſ ականես) փխ անկանես
93 as հնարագիտութեամբ
94 JKΓ յարինուածոյն b առաջնասեղծ փխ առաջնաստեղծ MΓ լինելութեան
95 Γ է արարեր N արար և γ զփառաւորեալն r հանդիսիցն
96 h երջանկութեանն ikr զարմացմամբ
97 λ այլ և Q ոմն (Σ իմ) փխ իմն U գոյացութեան Z գոյութիւն փխ գոյացութիւն ω չիք տանելի
98 h աշխարհագործութիւն
99 T մարդանալզ ուղղ. մարդանալն N որ
100 OU զվնաս βu վնասն
101 MNλ զարգարութիւն Γ զարդարութիւնդ
102 UY զհաշտութիւնն Γ զհաշտութենէ r զհաշտութեան W մերոյ E փոխանակ (δ փրրկական) փխ փրկանակ μ փրկական ուղղ. փրկանակ
103 Σ լքանիցիս
104 N զամպարեալս փխ զամբարշտեալս V պաշտօնս, և երկիւղի KQYa երկիւղի NUλ երկեղի
105 L զթմրեալս U զթմրեալս GΓhr սգաստութիւն N զաստութիւն փխ զգաստութիւն
106 OV սրբութեան Γ պայծառութեանն h պայծառութիւն K կերպարան

107 SW ի յամրծութիւն MFNV յամրծութեան δ յանընութիւն փխ յանրծութիւն αϑμστφωh հանդարտութեան փխ հանդարտական β հանդարտական ուղղ. հանդարտութեան
108 N ընկեալս hr ի յողջութիւն (որ) bi չիք ի k (ճվճձ) խորտակելի փխ խորտակի
109 Z ի խնդութիւն ի FZ զուարթութիւն OWδ անխտրելի (Γ տխրելի h անտիրելի) փխ անտխրելի
110 N չիք ի ... անքակտելի βr անքատելի փխ անքակտելի
111 N չիք Ջամաշեցեալս U հաստատութիւն τ անշարելի ուղղ. անշարժելի
112 Γ լուսոյ h երանութեանն
113 PSUΓr գրեցեալս փխ գերեալս QX գերեալս ուղղ. գերեցեալս σΣ գերեցեալս ուղղ. գերեալս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի GJKTβγδηϑμτφωtu ձեռագրերից, ունեն գերեցեալս Fγ եղծման
114 Wikr Քրիստոս փխ Յիսուս
115 η չիք ընդ^2
116 N երկնից Γ խոտորեալս փխ ի ստորեւ LSWY ստորինս (g ստորեանս) փխ ստորեւ NPbdfhiklmprtux ստորեաւս R ստորըս ուղղ. ստորեաւս
117 U սոցա փխ նոցա σ յաւիտեան MUσΓ չիք յաւիտենից
118 ACDEKNβλσΣhikl չունեն տողը s տողն ունի ուշ գրչությամբ

ԲԱՆ ԿԴ

Վերնագիր.

e այս գլխից մինչև բան ՀԳ տ. 23-ի աներևու[թից] բառը ներառյալ ուշ գրչությամբ K համարակալված ԿԸ փխ ԿԴ EKOPWβλσabgimqrstux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Zδμωn համառոտագրությամբ NUσbt հեծութիւն N ի բան ի LPRTUVYωΣht բան QRTΦ սրտէ

1 O ես առ (ամենայն) UλΓΣbptu ուղեղ
2 OUXg իրաւամբ W իրաւամբդ Σ իրաւամբ MVωsu դատես W և արդարութեամբ λgm արդարութեամբք N կշռիս Γ կշտամբիս փխ կշռես
3 Γ կշռես փխ շափես h հետեես
4 ω չունի տողը JKNQRUXYβσΓΣΦahikr բարիոք l բարոք DEPV ստուգութեամբ (փխ FUWΓik զստուգութիւն h ստութեամբ s ստուստուգութիւն) ուղղ. ստգութեամբ u տիրես փխ սիրես
5 L յստակութիւն փխ Յստակութիւն
6 NOPQαλ$e_1$gm երկայնամտութեամբ β երկայնմտութեամբ ուղղ. երկայնայմտութեամբ
7 N չիք և
8 G ողորմութիւն ուղղ. խաղաղութիւն
9 F հանճարոյ հարդ U հանճարու
10 P վայելեալ փխ վկայեալ s զանզեղչ ուղղ. անզեղչ Lr յորդէգրելոցն X յորդի գրեցելոցն
11 ω այլ փխ Ըստ β աւետարանեաւն
12 D փոխելն փխ փողելն Γ փողեալն
13 β անաւրէնիս, անաւրէնիլ
14 γδμσφe_1 չարիսն
15 W սասցեր մեղաւորիս, ամբառնալ Zs ամբառնայր FQ եղջեր h զեղջուր t զեղջեւր
16 ſ չիք քեզ
17 Z երբեք զգացի s երբեք զգացի ուղղ. ըզգացի երբեք UΓ սգացի h գնացի (ir զգածի) փխ զգացի τ զառեալս ուղղ. զառածեալս
18 Zτ ձեռն S չիք են FKLOSY եղջերք h եղջուրք ZΓh արքայութեանն s արքայութեանն ուղղ. արքայութեան αδϑμσφe_1 ամբարձեցելոց βτ ամբարձելոց (ամբարձեցոց) ուղղ. ամբարձեցելոց ω ամբարձացելոց r ամբարձրելոց
20 P չունի տողը t չիք Դաւթի am Ջաքարիայի
22 Bβ անիծեալ ուղղ. անիծեալս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTαγδηϑμστφωe_1 ձեռագրերից, ունեն անիծեալ
23 Γ խորտակեցայ փխ խոտորեցայ
24 Mcs բարկութիւն ուղղվ. (cs ուղղ.) զբար-

կութիւն ϑστ զրարկութիւն Mcs բարութիւն արբ. (cs արբ.) զրարութիւն ϑλστ զրարութիւն d բարութիւն k բարութ փխ բարութիւն

25 h խաւար ըստ գրոյն r զխաւարն արբ. զխաւար, զլոյսն արբ. զլոյս u լոյս

26 ZΓ ձայնին Wηr ապաշնումս

27 PQVZγϑikt զորդն Γ զորդն s զորդն արբ. զորդնն S ըստ բանին X ըստ բանին արբ. բանիւ tu բանին

28 H չիք եւ զկշտամբութիւնն անվախճան t զկշտամբութիւն

29 LSX զտեղոյն τ տեղին FU զաւրինակն s զօրինակ արբ. զօրինակն

30 N յիմացա x սաղմոսին փխ սաղմոսողին N և են ոչ (մտաւեցի)

31 Bβ այլ արբ. այլ ի c առ փխ ի A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLXTXYαγδηϑλμτφωe₁ ձեռագրերից, չունեն ի F մտայլաւ Z մտայլս s մտայլս արբ. մտայլաւ Yλ կուրութիւն ZΓΣ կուրութեամբ s կուրութեամբ արբ. կուրութեան

32 Z մարգարէին NΓe₁ft զաւրհնութիւնս Z աւրութիւն փխ Ջաւրհնութիւն e₁t տացի փխ ստացի fhp ստացէ Γ և փխ որ Σ աւրէնս

33 M զնոյն համառօտել k համառաւտեալ U զնոյնն t փութացի

34 U հոգեորական փխ հոգեւոր T մատամբր արբ. մատամբ

35 τΣ իրովք Γ բանովքն

36 ABDEFHΣΦ ընտրութեամբքն C ընտրութեամբքն արբ. ընտրութեամբ OV ընտրութեամբքն h ընդրութեան s ընտրութեամբ արբ. ընտրութեամբքն ikr այն փխ սոյն

37 U պահեցի, յող (ճամառոտագրությունը) փխ յամենայն ABDEFHVδφΓΣΦhq յաւիտեանս U չիք յաւիտեան s ժամ յաւիտեան արբ. ժամ

38 β անդրադարձութիւն MRβhr հաստատութիւն

39 F չիք եւ s բէ և արբ. բէ λ յաւիտեան զաւիտենից

40 r զասուն փխ զատին Z զնմանին Baβδφe₁ նմանիս արբ. նմանիս մասին N իմն փխ իմս fp իմ

42 W չունի տողը h պճննցայ փխ ճնկեցայ GMNOUVXYβλΦbgn տունս (Z դէմս) փխ տաւնս i տաւնս արբ. տունս s դէմս արբ. տոնս M զոհարանին Բահազու Γ յասունոյ

43 ABCDEFHVΣΦ չիք ի ϑ ի յերկուս արբ. յերկուս Γr և փխ ի Z յերկու F չիք կերկին b կաղացս

44 Y կասելով Γ երգիծանելոյն kr երգիծանելոյ λ Հեղիու արբ. եղիաղարու Γ հեղի արբ. Հեղիու

45 h ունիմք LSαφe₁ իրովք μ իրովք արբ. իրովքն LSXY աւրինակաւքն (Γf աւրինակովք) փխ աւրինաւք τ օրինօքն արբ. օրինօք s օրինօք արբ. օրինակօք կրկին արբ. օրինօք ABCDEFHRZϑμσωΣΦmn ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մրնացած բոլոր օրինակներն ունեն աւրինակաւք փխ աւրինաւք (A աւրինաւք բառի ն-ից հետո տեղ է թողել, բայց չի արտագրել)

46 μ մարգարէից ABDEFHVΣΦ չիք ի Z յոգիս

47 Q ի մատեանս t առաքելոց Nui մտաց CDE յառնել արբ. (E արբ.) յնեալ ΣΦ խառնեալ արբ. յառեալ s յնեալ արբ. յառեալ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի ORVWZabcdfghiklmnpqrtu ձեռագրերից, ունեն յառեալ փխ յնեալ

48 T զտէրգ արբ. զտէրն Y տէրգ αλμφ զտէրն (λ զտէր) արբ. զտէրգ u զտէր A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKγη ձեռագրերից, ունեն զտէրն

49 LS մեռելոց փխ բաղմանէ X մեռելոց արբ. բաղմանէ N անբիւ արբ. անթիւ V ննջեցելով h ննջեցելովքն

50 δ անհաւատացոյն արբ. անհաւատացոյն GJKNOPQRVWβγλabdfhlp զհինգեսին Zs զհնգեսեան Zδηϑμστφhs եղբայրակցութիւն S այսր փխ այնր N մեծարան փխ մեծաւան

52 U նմանել W զգայականաց Γ ազականաց փխ զգայականացն λ յղացելոց

53 N մնացի զարձեալ C սալ ω զսաղ r զսալս s զսայլ արբ. զսալ ABJKLMSTUVXYδη-

ϑμστφ անուտ (ω անդուստ) փխ անընդոստ CDEα անուտ արբ. (DEα արբ.) անդընդոստ h անընդոստ s անընդոստ արբ. անուտ

54 Z յարմարեալ փխ Յամառեալ

55 D յաւրինակն h յաւրինակէ աւրինակն

57 Γ ասդեայ e₁ չիք վերստին V ողորմութեամբ

58 u և խնամակալ

59 h անվաճման s անվաղճան

60 Nu զաւրութիւն Σ զաւրութիւն արբ. զաւրութեանց t զզօրութիւն Γ խորհրդոյ

61 U կարծրացեալ Σ յանբեր NP անդատաստան փխ անդաստան ikr յանդաստան s անդաստան արբ. անդաստանս

62 HNOUZrx երիկամացս Rb երիկամանց M յիմարութեամբ U յիմարութիւն h չիք եւ Σ յանպատեղ U լցութիւն

63 C օժընդակութեան արբ. օժանդակութեան DESUXηωhikr աւժընդակութեան β աւժընդակութեան Z չիք զթութենէ Γ ամենակալին

64 BCi որով տացէ արբ. որոտացէ (C որոտացէ) β որոտացէ արբ. որով տացէ ch-

ptu որոյ տացէ փխ Որոտացէ fr որոտացէ q որոյ տացէ արբ. որով տացէ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի CMNOPRVWΓabdgklmn ձեռագրերից, ունեն որով տացէ փխ Որոտացէ SΓ բխեցէ Uf չիք բխեցէ NVWZλo ընծայել R ընծայել արբ. ընծայել HNWZβcfhpqtux վշտագնելոյս Rs վշտագնելոյս արբ. վշտագնեցելոյս Φ վշտագնացելոյն

65 δ վտակ V չիք արտասուաց W արբեցանողաց Σ արբուցողաց արբ. արբուցանողաց

66 tu ի մաքրութիւն և ի փրկութիւն h չիք ի¹ Σ չիք ի²

67 W ընդունելութեան արբ. ընդունելութիւն ikr ընդունելութիւն

68 W ամենապարգեւ U տէր, զաւրութեանց փխ բոլորից Eλ փառաւորեալ Γλ յաւիտեանս յաւիտենից ABDEFHOQUVΣΦ յաւիտեանս C յաւիտեանս արբ. յաւիտենից J չիք յաւիտենից γ յաւիտեան

69 Nγ չունեն տողը p ամէն

ԲԱՆ ԿԵ

Վերնագիր.

K համարակալված կԹ փխ կե o կե—կէ գլուխների համար չունի Բան Ճշում և համարակալում EKNOPRWβλσbgimoqtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր TZδωΣn համառոտագրությամբ Uσt հեծութիւն r հեկողին LNUVYωhrt բան r չիք ի QΦ սրտէ

1 δ նախատինս արբ. նախնիս

2 V չիք սիսաս անիրաւաց h Պետրոս անիրաւացաւ փխ սիսաս անիրաւաց η անաւրինաց արբ. անիրաւաց

3 W չունի տողը h պարտաւորացն k չիք պատկերս յանցաւորաց U պոռնկաց փխ յանցաւորաց

4 BCDEΣ ատեկեցիս արբ. (E արբ.) ատեկեցիս λ ատաեկեցիս ZλΣ վաճառութեան Γ վաճառութիւն r վաճառութեանն DEh բարեբաստութեանն

6 h այս տողի փխ ունի ա. 7 և ընդհակառակն Γ զպատկառելիսն իմ

8 N չունի տողը μ զծածկեալսն փխ Ջծածուկսն r զծածուկս

9 Zm զՎազուցեալսն

10 Q զամփոփեալսն փխ Ջամփոփեալսն

11 δσr զդառնութեան Γ զդառնութիւնս r մաղձն N յայտեցի փխ ժայթեցի Zαδϑμστ Γs ժայթեցի g ժայթեցի

12 r զգործակցութեան h մատնեցին

13 P չիք թարախ Γ թարախս BF վիրին

14 k զխորս արբ. և զխորս JLQSYαδηϑστ պարտեացս φe₁ պարտեաց արբ. պարտեացս

15 γ կեղծաց ϑτ կեղծեաց իմոց σ կեղծեաց առի արբ. կեղծեաց իմոց առի

16 EVWσ զբաւղ ω զբողդ FQμ ազխտութեանն (ω գիտութեան) փխ աղեղութեանն

Ναγλ$e_1$hr տգեղութեան ϑ տգիտութեան սրբ. տգեղութեան ϑτ իմոյ վերացուցի σ վերացուցի սրբ. իմոյ վերացուցի

17 Jμφωe_1 զմաւթալեաց Z զմաւթալի δ զմաւթելեաց s զմօթալի սրբ. զմօթալեացն GUβo զսգեստ Jαγδμφωe_1h զգեստն NP սգեստ l զգեստ փխ զգեստ

18 τ տողն ունի լուսանցքում

19 V փոխեցի փխ փախեցի

20 Fλ զպալար M զվէրս փխ Զպալատս s զպալարս սրբ. զպալար Z հօգոց B խածուածոց սրբ. խայծուածոց Ve_1 խայծուածոց h թաղծուածոց (x խոցուածոց) փխ խածուածոց N քահանապետիդ β քահանայապետիդ սրբ. քահանայապետիդ a քահայապետիդ սրբ. քահանայապետիդ

21 ABDEFHKMPXZωΣΦs խնայեցի փխ անխայեցի h անճայեցի

22 N ի մարմնոյս P աշաղեցի փխ աշառեցի

23 W զարմատ

25 M զմիաբանութեանցս β զմիաբանութեանս սրբ. զմիաբանութեանն τe_1h զմիաբանութեան kr զմիաբանութեանսն A և այս տողը ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի Jαγδηϑλμσφωu ձեռագրերից, ունեն զմիաբանութեանս Γ կարգ փխ կապ

26 FGLPQUg զգղեկ β զգղակ ω զգղեակն Γh զգղեակս r զգեղեակ

27 N չիք Ընդ ... իբր Yσor կամաց Yo սոցայ (r սրբոյ) փխ որսոյ Γ որսւոյ h ընդարանակալի փխ ընդ դարանակալի

28 o զպետս փխ Զպահեստ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի HJLQRSTUVXYZαδηϑφωΣΦe_1 ձեռագրերից, ունեն զպահեստն FNλΓ անյայտից U անյայտնեացն փխ անյայտիցն s անյայտիցն սրբ. անյայտից

29 Vabkmqrtux մեծից p մեծին սրբ. մեծից o գոչակեցի

30 J դատաւորին սրբ. դատաւորից Vabmnqtux դատաւորից BUΓ հանդիպեցուցի փխ հանդէպ կացուցի

31 R զյապառնեացն ik զապառնեաց JKLQSTXYαβγδηϑμστφωe_1x զփորձ q զփորձ սրբ. փորձ

32 N զդաշտն փխ Զդաշն

33 U զուխտ h զխտն (r զուխն) փխ Զուխտն Z խափողին A կորեցի եւ ցրուեցի սրբ. եւ ցրուեցի B կորեցի և ցրեցի C և ցըրուեցի սրբ. ցրեցի SUZas ցրեցի

34 μ մարտիցն Γ ի յաղթութեան ի o յաղթութեանն W չունի Յիսուս V տէր Յիսուս Քրիստոս Γ ապաստան արարի փխ ապաստանեցի

35 N խումբն

36 W զընդիմադրութիւն (αδσω զդիմամարտութիւն) փխ Զդիմադրութիւն β զդիմադրութիւնն D դիեցմանն փխ դիմեցմանն μω դիմեցմանց s դիմեցման սրբ. դիմեցմանն λ բանին r բանքն

37 γ զխաւարասիրեացն Z փաղանգս o փաղագն լուսեղինաց WΣΦlo զինու s զինուց սրբ. զինուք

39 N աստուծոյ բարձրելո U բարձրելոյն V բարձրելոյդ

40 W զաստեան FU դրսովեալս λ յայսպիսեացս h յասպիսեաց Γh բանիցս

41 h զհրւածեալս o զխարուածեալս V յայսեաց փխ յայսքանեաց, բանից փխ գանից e_1 չիք գանից

42 Z կշտամբեր s կշտամբեր սրբ. կշտամբեցես ARμ դատել սրբ. դատեալ BCGHKLNPSXYαβγδϑΓade$_1$fghklmnqrtu դատեալ σ դատեալ սրբ. դատել ω դատեալս s դատել սրբ. դատեալ կրկին սրբ. դատել ω ալուրս

43 Γ անճառ անքննին

44 Wo ինքնապարսաւ Z ինքնապարսաւն o խոնարհութեամբ

45 tu զանձն իմ σ յոգի սրբվ. յոգի և անձն FZ դատեցայ

46 ADE նուազանաւք (FPSU նուազարանաւք δ նուազաւք) փխ նուազաւք BCJdl նուազանաւք սրբ. (d սրբվ.) նուազաւք Rs նուազաւք սրբ. նուազանաւք am այսմ

47 Γ ամաւթոյ զդէմն Hβop զդէմս

48 H պատկառեցելոյս N խաչիդ

49 W կնիքն o կնիգքդ

50 W ամրութեան H չիք ի Γ տիպս L տեսակիս (U դիմակիս h դիակիս t դիպակիս) փխ դիտակիս V դիտակի n դիակիս (ի-ից հետո տեղ է թողել, բայց չի սրբագրել)

51 NΓ երեակդ U երեա փխ Երեւակ NΓ կենաց RWΓo փայտից

52 CΦ արուեստ N ճակատից CRγ նշանակեցի սրբ. նշանեցի GKLMNOPVβbcfhklmnopqrtu նշանեցի փխ նշանակեցի

53 d ի յինէն N չիք յինէն BCDEFG դրոշմնդ N լուսոյ պաճոյճ փխ լուսապաճոյճ

54 β բարձի o չիք ի CDn բբաց սրբ. (D սրբվ.) մոաց GHNVWΓΣabgkmo մոաց (h բայց) փխ բբաց γ բբաց սրբ. բաց f բբացս NΣΦ ճաճանչ S ճաճանդչդ W ճաճանդ λ ճաճանճդ N արհնութիւն

55 c գլխոյն Hβλσf առհաւատչայդ LV առհաւատչեացդ m առհաւատչեայ o առհաւատչեա

56 S չիք ի UΓ ամրութին s ամրութիւն սրբ. ամրութեան K սեմոցս

57 S պահպանակնդ η պահպանականդ r պահպաննակդ L և փխ ի K զգայարանս V զգայարանաց βσno սգայարան h սգայարանս r սգաարան N մնացի (or իմացի) փխ միացի

58 G չորից λ զչորիցս P նիւթոյ W իմոյ, զգայութեան փխ գոյութեան h գոյութեանն n նշոյղ Yp ազդեցի Γ ատիցէ h ազդեցէ

59 σΓ կառկառման o կառկառմամբ Y իշխանութիւնդ h իշխանութեան C օժընդակեսցէ սրբ. օժանդակեսցէ Eδωikr աւժընդակեսցէ N աւժանդակեսցի UΓ աւժնդակեսցէ

60 SX մատուցմանն MNP հատուածոյ փխ հաստուածոյ γt հաստուածոց Γ հատուածոյ Z մասինս փխ մատինս s մասինս սրբ. մատինս Mβ համարձակութիւն W բարեգործեսցես f գործեսցէ փխ բարեգործեսցէ

61 NΓ մեկնեալս

62 s պատիւս սրբ. պատին fhikpr պարտիլն փխ պատիլն s պատելն սրբ. պարտիլն t պատիլն սրբ. պատրիլն

63 fnp մերժեսցես ABCDEFHVlt չիք ի NSUλsx հոգւոյս XYZikrt հոգւոյս F անդաւաճանելի ω անդաւաճանելիս F փրկութիւնն

64 O ընչեսցի K կենատուիդ փխ կենդանատուիդ P գրեցեալ Yλ գրեալս n գնեցեալս փխ գրեցեալս MZos շնչոյս Γ շնչւոյ

65 Z նկարում o նշկարարումն փխ նկարումն N զաւրութիւն s մերատիպ սրբ. տիրատիպ

66 h չիք Ընդ իս V ընակեսցի o ի յիմում Vx գերեզմանի

67 λΓ ծորեալ s ծորել սրբ. ծորիլ Γ մարմնւոյս H օծումդ o պահեսցէ

68 Ohr նորոգութեան Γm նորոգութիւն o աւուրն

69 UZs քոյոցդ Qc այդի Z ծանուցար

70 N քոովք U քովդ Zβ քոովդ γ քոյովք A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JLMQTWXαδηϑμτφbcdhknqtux ձեռագրերից, ունեն քոյովդ ABDE վաստակաւքդ M վաստակովքդ λ վաստակով Σ վաստակաւդ սրբ. վաստակաւք Z պճնեցայ

71 HWΣho երախտաւք U երախտիք

72 S զսգեստիւ δ զգեստիվ ηo սգեստիւ u զգեստիւք F պճնեցայց փխ պերճացայց λ պերճեցայց NWΓ քաւել Z քաւեա o քաւեսր s քաւեա սրբ. քաւեալ

73 Z չիք բարեգութ σΓ զվերարկոյդ g վերարկոյդ h անապականութեանդ

74 HNWΓh տաժանացեալս M տաժանեցեալ U տարժանացեալս Vλg տարժանեցեալս F չիք մեղաւք JNαδϑτe_1 մարմնո β մարմնոյս սրբ. մարմնոյ Γ մարմնւոյս

76 W հնացիչ փխ Հնացուցիչ Y ոգոյս h վառանեցի

77 μ խաւարասիրացն սրբ. խաւարաբնակացն ω խաւարասիրացն (o խաւարաբնացն) փխ խաւարաբնակացն OZ պատիր δ պարտիք փխ պատիրք s պատիր սրբ. պատիրք KSYu վերերևեսցի L վերերևեսցիս o վերևեսցին

78 H անուամբ սրբ. անուամբդ U անուամբդ Γ անուն սուրբ փխ անուամբ V քով o վեհըն փխ վիհն s կորստեան սրբ. հանգըստեան

79 Vβ քով QUY գուփն d գերութեան o գերութեամբ

80 h թշւառութեանն

81 No անդոյրր λ իմն խնամող ω խնամօղն Γ չիք խնամող o ճնամող Lx չիք բանտն

NW բանդ Γ բանդ քո փխ բանտն, փըր-կութեան փխ բարկութեան
82 βo ի յանուսն N անուսն ω յանախուսն փխ յանուսն P չիf արգանդն e_1o յարգանդն
83 V քով o յայն անձկութեանն
84 h չունի տողը S ձեռամբ urp. ձեռամբդ W ձեռամբդ O չիf քո V քով
85 ABCDEHΣΦ թեւովք V քովք h չիf քո O ընակեցայց փխ ընկալայց OV տուն
86 Xs գովեալ (s գովհալս) urp. գոլով Rpqx սիննակն U սեննկն β սեննակն f սեննակ
87 N Աւաղ S աստանօր ինձ urp. ինձ աստա-նօր Y աստանաւր ինձ o հզաւրաց փխ հա-զարաց
88 C զի որ urp. զի JKRαδηϑσφωe_1t չիf որ μu զի urp. զի որ HMNωΣ չիf եւ s այժմ urp. և այժմ Σ այժմն o աժմ r չիf ան-դընդային
89 r չիf Երբեմն ... այժմ ωΣ չիf եւ s այժմ urp. եւ այժմ N աշխատելի փխ աշխարհլի
90 M չիf արդ, դու կրկին s քո urp. դու ABDFHSUYZγωΣikprs բոլոր Y գոյիցս
91 Y ի յերկնայնոց JK յերկնայնւոց β յերկ-նանոց adm յերկնայնոց p յերկնայնինոց N չիf եւ JKLp ստորնայնւոց ad ստոր-նայնոց r ստորնոց
92 Vo չիf ի λ սանդարամետաց փխ սանդա-րամետականաց
93 F անպարտական Z անպարտապանդ փխ Անպարտականդ N մահու այսր տարագրու-թեան Vλbcdhikpqrt այսմ r տարագրու-թեանն
94 Z չիf ես ուստրացայ
95 KLSQ պատրեցայ փխ պարտեցայ
96 W չիf կասեցայ bf կամեցայ urp. կասե-ցայ A և այս տողն ունեցող մնացած օ-րինակները, բացի HOp ձեռագրերից, ու-նենն կամեցայ փխ կասեցայ
98 L խորթեցայ o գերացայ փխ գերեցայ
99 h ես նզովեցայ կրկնված LGPβ վատթա-րեցայ Z վաթարացայ urp. վատթարացայ s վատթարեցայ urp. վատթարացայ

100 P չիf ես ընկլուզայ n ընզղուզայ
102 o չի փխ Չիք x Զիք փխ Չիք (Զ-ն լրաց-ված նետո՝ կարմիրով) W ինչ առ այս FK չիf ինչ βφ ինչ urp. ինձ γλ ինձ փխ ինչ s այս urp. այս ինչ PW$e_1$hikr մասն փխ մատն αδs մատն urp. մասն
103 Yγλp եսդ
104 Σ այլ urp. արդ λ չիf քո L չիf յիս X յիս urp. անդ
105 S յուսոյ urp. լուսոյ τΣ լուսոյ փխ յուսոյ ikr գիշերն ինձ GKNSVδλωabiktu վաղոր-դեայն HMRβΓghr վաղորդեան s վաղոր-դայն urp. վաղորդեայն
106 o խաղորդեալ h ի փխ եւ V ամօթոյն δ ծարկեաց փխ կարծեաց
107 Y չիf ես μ զանձ
108 GMNPVWβΓabdikortx անչափելի փխ անփախչելի cfps անփախչելի urp. անչա-փելի
109 δ զի ոչ urp. ոչ Z կորուսեալս
110 Σ նորոգման
111 Y և որ և R որ և urp. որ Σs որ urp. որ և μ ես փխ եւ A և այս տողն ունեցող մը-նացած բոլոր օրինակները, բացի FJKLQ-STXYαγδηϑσφωe_1 ձեռագրերից, չունենն եւ Yλh չիf ինձ ikr կենացն
112 N անքաւեացն փխ անքաւելեացն P պար-տուց
113 μ ինձն
114 F փափկութեանն փխ փրկութեանն MWZ-$e_1$hr փրկութեան
115 W Քան փխ Քանզի Mh վհատութեան o վհատութիւն P գոյթ փխ գոյժ δp գուժ p տագնապի
116 E փրկութեանն t փրկութեան անդ DEc քաջալերեալ urpվ. (c urp.) աջ քաջալե-րեալ qx աջդ (x աջ) քաջալերեալ F կար-կառի
117 Nt չիf տուր[2]
118 Uσ յաւիտեանս յաւիտենից
119 U չունի տողը

ԲԱՆ ԿԶ

Վերնագիր.

K համարակալված Հ փխ ԿԶ EKNORZ-βλσbgimqtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Tδημτωs համառոտագրությամբ W Նորին Գրիգորի խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վեր-նագրի P չիf յաւելուած NPUbot հեծութիւն F չիf աղերս HLNUVYΣΦhor բան r չիf ի Q սրտէ

1 o չիf որ Z չիf եւ
2 KLQa այսմ s այսր urp. այսմ C պաղա-տիլ urp. պաղատել NΓ պաղատեալ AB-DEFHRSVημφωΣΦ ձեռագրերից բացի. այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունենն պաղատել x նովաւ փխ սովաւ
3 H չիf ի O մատուցելն
4 VWλμ իմով բանիւս Ogo կցորդել
5 M ապա urp. իսկ Nϑστ իցե (իցէ) փխ գուցէ Z գուտցէ s է urp. գուցէ կրկին urp. իցէ u գուցէ urpվ. իցէ g յառաջեալ
6 Γ սովին o սովիմք UWΦgt ողորմել b ողորմեալ urp. ողորմել
7 BGHMVWλΓΣΦbcglmostu եթէ R եթէ urp. թէ
8 Ho չիf ինձ JLΓ միայնւոյ BZσΣΦ գրեալ urp. գրել ḢUVWλbcfhikopqrtux գրել s urp. գրել DSΣor զեղկութիւն Ms գրել urp. գրեալ DSΣor զեղկութիւնս զեղկութիւնս
9 Γ ինձ զէն փխ ինձէն U այսօցիկ
10 o յիշեսցէ a յիշեսցէ urp. յիշեսցէ նա o չիf նա JLSYγ զբանսն Γikr զբան TZαδ-ηϑμστφωΓe_1 նորա Zαηϑστφωe_1 զհոգէ-շունչս β հոգէշունչ s զհոգէշունչ
11 HMNOVWΓbmo եթե (եթէ) L վստահեա-ցի Γ ի սիրտ V ունիլ
12 c չիf եւ KNU ով որ V լինիլ
13 α պատասխանեաց urp. պատասխանաց
14 ikr զի ոչ ACDEFHΣΦ ինքնընտիր արշաւ փխ ընտիր ինքնարշաւ B ինքնընտիր ար-շաւ urp. ընտիր ինքնարշաւ S ընդ իւր (Γ ընդիրք) փխ ընտիր V վազիւք
15 ABCDFHLQWγητae_1s թե (թէ) փխ թէ և եւ Ξ թէ (փխ թէ եւ) urp. թեթև α թէ և urp. թէ ϑ թէ urp. թէ և Γ թէ (փխ թէ եւ) urp. թեա Φ թեա (fx թեթև h թէթև) փխ թէ եւ Γ ի urp. և ω ամբարձան o թևոցն HΣikr բերիցէ Γc բերիցի urp. բերիցէ
16 λΓ որս βσo զգուշ Γ սգոյշ
17 ABCDEFHTUλpqx վիմէն s վիմին urp. վիմէն A և այս տողն ունեցող բոլոր օ-րինակները, բացի FJKLMOTXYZαβγδη-ϑμτφωe_1 ձեռագրերից, ունենն հաստատու-թիւն Y Պետրոսի փխ Պաւղոսէ
18 s անկանել urp. անկեալ ABCDFHVησω-ΣΦbcot չիf ի Γ գետին փխ յերկիր
19 s այսր Γ իրաղատի փխ իրաւադատի
20 NW մարուր Y նիւթականաց փխ նիւթ պը-սակաց
21 FSZΓ չշիջանել (ωΦ զիջանել) փխ չիջա-նել K շիջանել urp. չիջանել s չշիջանել urp. չիջանել WYo յանձեռնհաս
22 μ պատժաւորն փխ պատժապարտն
23 ω ամենայն բարձեալ փխ ամբարձեալ N կործանմանն
24 o մահուանէ
25 c ինձ urp. ինձէն
26 ABDEHYηΓΣΦ ամենեւիմբ C ամենևիմբ urp. ամենևիմ s ամենևին urp. ամենևիմբ
27 DJOTXαϑμτφabd$e_1$gpt եղկելւոյս h եղ-կելոյ
28 ABDEFHKσΣΦ հառաչմամբ փխ հնչմամբ Gh հնչման β հնչման urp. հնչմբ
29 C աղաղակէ urp. աղաղակեսցէ
30 h լից եւ ի փխ Լիցի եւ AEFSUωirtux քակտելոց Gs քակտելոց urp. քակտեցե-լոց Q քակտեցելոյ Z քանտեցելոց (h քա-տելոց) փխ քակտեցելոց
31 W հողոյ պատեան s հողապատեան urp. հողապատան γ շիրիմս DE վերարկու
32 s ի այս urp. զայս A խոստովանեալ urp. խոստովանել NωΓΣΦir խոստովանեալ V խոստովանիլ
34 V բարբառ N ազդեալեաւ UWYtx ազդե-լեաւ (Γ անազդելեաւ) փխ անազդելեաւ β անազդելաւ s անազդելի և urp. անազդե-լեաւ NP զնոյն փխ զսոյն N պաղատեալ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-

ները, բացի LSVX ձեռագրերից, ունեն *պաղատել*

35 C *աղբեր* սրբ. *աղբեւր* GYγ *աղբեր* t *աղբերդ* x *աղբերդ* W *պարգև* N չիք *պարգևք բարութեանց* d *բարութեանց*

37 V *ողորմեաց* BJau *խնայեա* սրբ. (u սրբվ.) *խնայեա մարդասիրեա* TX *խնայեա մարդասիրեա* սրբ. *խնայեա* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի LSYZγλσe_1 ձեռագրերից, չունեն *մարդասիրեա*

38 V *նայեաց* U *փրկութիւնս* փխ *բեկութիւնս*

39 c *խոնարհեա*

40 V չիք *ի* NU *տարակոյսս* V *զտարակոյս* N *անձեռհաս* qx *տագնապ վտանկիս* (*վըտանգիս*) փխ *տագնապիս*

41 DEFNUc *հաղորդեալ* Vs *հաղորդիլ* τ *զկորստական*

43 ω *հեծեծութեանս* փխ *հեծութեանս*

44 MPUΓo *խորոց* φ *խորոց* սրբ. *խորոցն* Ws *մահու* N *գերեզմանին* Nη *հառաչմունս*

45 F *տելեաց* փխ *լսելեացդ* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի DEHMOPQTUXαγδηϑμστωΓe_1n ձեռագրերից, ունեն *լսելեաց*

46 γt *պաղատանացս* Γ *անդամոյս*

47 r *անաւգնական* փխ *անապական*

48 λ *լիցի* փխ *լիցի* g *և ի* ω չիք *քո* ABDEFHKμΣΦ *զաւրութիւն գթութեան* C *զաւրութիւն գթութեան* սրբ. *գթութեան* UVb *գթութեան*

49 N *տաժանաւորիս* Vλg *տարժանաւորս* Γ *տարժանաւոր տկարութեանս*

51 L *անդ* փխ *ընդ* kr *կերպարանին* r չիք *ի* h *քննութեանն*

52 PZ *տանջելոյս* t *յաւելցիս*

53 o *խեցեղէնս* V *մարտիցիս*

54 ikr *կոչկոճեցելոյս* p *կոչկոճելոյս* u *կոչկոչելոյս* h *ի* փխ *մի* Nikr *բարկութեամբ* V *զբարկութիւն* Γ *բարկութիւն* սրբ. *բարկութեամբ*

55 Γ *շինուածոյս*

56 η *սպանանելոյ* cfho *սպանելոյս* qt *սպանելոյս* u *սպանանելոյ* x *սպանանելոյս* L *ձգեսցես* փխ *արձակեսցես* SX *արձակեսցես* սրբ. *ձգեսցես* Wo *յարձակեսցես*

57 r *լուսոյ* փխ *Լուոյ* G *ջախջախելոյ* սրբ. *ջաղջախելոյ* h *ջաղջաղխելոյ* FN *սաստիկ* TZδϑστ *որոտայցես* Γ *որոտասցես* սրբ. *որոտայցես*

58 γ *անպատուելոյս* h *անպատուելւոյս* q· *անպատուելւոյ* e_1t *իբրև* ho չիք *իբր* A *մեպարհաճի* սրբ. *ամպարհաւաճի* Φ *զամբարհաւաճի* CRb *մոնչեսցես* սրբ. *մոնչես* Uβλφcdfop *մոնչես* Γ *մոընչիցես*

59 R *մերժելիս* սրբ. *մերժելի*

60 h չիք *մի* P *զդիմամարտ քո* Gβ *քո*

61 ω *տաղտկալիս* W *զուռխ* LWor *վարկանիցես* s *վարկանիցիս* սրբ. *վարկանիցես*

62 r *զգարշութիւն* Γ *իբրև* W *զընամարտիկ* փխ *զրնամարտիկ* o *ընամարտիկ*

63 Q *զխէթեալս* փխ *Զխէթս* Γ *բայց* փխ *բաց* FβΣftq *ընկելի* o *ընկլի* N *գեհեննոյն*

64 Z *բազմապատիր* փխ *բազմապատիկ*

65 h *յանդիմանեացի*

66 t չիք *եւ* NU *խաւարարգեալ* Γ *խաւարարգել* սրբ. *խաւարարգեալ* t *խաւար* փխ *խաւարարգել*

67 Zϖs *յոգնաթաղխիծ* δ *յոքնաթախանձ* սրբ. *յոքնաթախիծ*

68 f այս տողից մինչև տ. 181-ի *սպա[նալեաւք]* բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ c *հաստատեսցի* F *անփոխադրական* (f_1 *անփոփոխան*) փխ *անփոփոխական* V *լինիլ* s *լինել* սրբ. *լինիլ*

69 L *արգահելոյս* փխ *արգահատելոյս*

70 Wλo չիք *եւ* UΓ *կենդանաւքս*

71 Zf_1s *անմահիդ* փխ *անհասիդ*

72 t չիք *ի* U *մահու* f_1 *մահուս*

73 FL *ամենահզաւրիդ* փխ *Ամենազաւրիդ* σ *հրամանիդ* s *հաւատովս*

74 λ *աղաչեմք* JLSZαγϑστe_1 չունեն *Յիսուս* β *Յիսուս Քրիստոս* սրբ. *Քրիստոս*

75 s *հայեաց* սրբ. *նայեաց*

76 W *ինձ լինել տնկակից* փխ *լինել տնակից ինձ* V *լինիլ* MNr *տնկակից* փխ *տնակից*

77 S *տապանին* սրբ. *տագնապին*

78 FNZhl *անկենդան աւուրն* փխ *Անկենդանաւորն* W *անկենդանաւոր* h *թընման* փխ *թնդման*

79 O չիք *քեզ հաշտեցուցչաց* W *հաստեցուցչաց* փխ *հաշտեցուցչաց*

80 H *արգեսցես* (W *յարեսցես*) փխ *Յարգեսցես* ADEHλΣΦ *միայն լսել* BC *միայն լսել* սրբ. *լսել միայն* NTZαηϑστφωe_1 *բարեգութ* փխ *բարեգործ* βu *բարէգործ* սրբ. (u սրբվ.) *բարէգութ*

81 V *ոգէսէր* P *մարդասէր հզաւր* o չիք *հզաւր*

82 V *բնակեսցի* o չիք *ընդ, յիս*

83 f_1 *լուս* W *առնելոց* BDEFHVΣ *խաւարի* s *խաւարային* սրբ. *խաւարին*

84 C *կենդանարար քո* սրբ. *կենդանարար* GMPVWβλbcdhikoptu *կենարարք* (r *կենդանարարք*) փխ *կենարար քո* DENf_1 չիք *քո* Tη *կրից* սրբ. *կրիցդ* γδ *կրիցդ* h *պաշտեցեալք*

85 Oηω *իբրև* G *զանձիւ* P *զանձ* ao *զանձուց* f_1 *կրից* փխ *զանձու* n *զանձոյ* s *զանձի* β չիք *զիս* f_1 *պահել*

86 GNOVWβglot *կենացն* Jγ *նորոգմանն* U *նորոգումն* αφ *նորոգման* սրբ. *նորոգմանն* x *նորոգման ի քեզ* ABCFUωikr *ընծայեցուցես* Gu *ընծայեցուցես* սրբ. *ընծայեցուցեն* μ *ընծայեցուցեն* սրբ. *ընծայեցուցես*

87 LΓ *անճառք* փխ *Աւճառք* P *աւճառք* սրբ. *անճառք* s *օճարք* սրբ. *օճառք* V *անվատնելիք* η *անվատնելի* սրբ. *անվանելի* f_1r *անվանելի* փխ *անվատնելի* s *անվանելի* սրբ. *անվատնելի* N *զինուցն*

88 N *յարակել* փխ *յարակայեալ* Γikr *յարակայեալք* W *քարին* o *քարինս*

89 W *հալածեալ* FNWhoqrx *զգունդն*

90 o չիք *առ իս վանեսցի տէր* U *վատնեսցի* փխ *վանեսցի*

91 GLMNPQRVWλabcdghlmnpqtu *եթե* (*եթէ*) ABCDENPQRUVϑτdo *պատերազմեալ* β *պատերազմեալ* սրբ. *պատերազմել* n *պատերազմ* փխ *պատերազմել*

92 n *և տեսեալ* Γ *տեսել* h *զօրացն*

93 U *զասդողականացն* WΣΦ *զազգողականաց* λ *զաստողականացն*

94 h *քեզ*

95 ABCDEFJRUYΓf_1 *թէ* Oσ *թէ* սրբ. *եթէ* λ *եթե և* S *այժմիկ* փխ *այժմ* ABCDEFHΦ *երագեալ* Uf_1 *արգել* փխ *արագեալ* Σ *երագեալ* սրբ. *արագեալ* s *արագեալ* սրբ. *արագել* կրկին սրբ. *երագել*

96 YΣ *անշաւեղ* G *պատահեսցէ* փխ *պատրաստեսցէ* H *պատրաստէ* Q *պատրաստիցէ*

97 Ye_1 *զաղօթս* ABDEFHNT$f_1$nost *տէրունական* Cμ *տէրունական* սրբ. *տէրունականս* r *տէրունականսն* u *զտէրունականն* N *դան* փխ *զան*

98 SUXYZΓf_1s *հնարի զիս* U *արկանել* փխ *կործանել*

99 HKLPQSUXZβacd$f_1$ghiklprtux *զծնդրադրութիւն* R *զծնրադրութիւն* սրբ. *զծնդրադրութիւն* Jγ *արարչիդ* αημφωs *արարչին* սրբ. *արարչիդ*

100 A *թաթաւեալ* (փխ *թաւալել*) սրբ. *թաթաւել* BDEHJKLPQXΦdln *թաթաւել* (NΓagikoqrx *թաւալեալ* S *թօթաւել* U *թաւթաւեալ* Y *թաւթաւել*) փխ *թաւալել* Cp *թաթաւել* սրբ. *թաւալել* R *թաւալել* սրբ. *թաթաւել* Σ *թաւթափել* սրբ. *թաթաւել* e_1 *թաւալել* սրբ. *թաթալել* τ *և ձեռն*

101 Tμs *երեսացն* սրբ. *երեսացդ* γ *երեսացդ* F *սատուծոյ իմոյ* E *նոյն* սրբ. *սոյն* VΓs *մածումն* (φo *մատուցումն*) փխ *մածուցումն*

102 GMWβλ *ինչ* փխ *ինձ* U չիք *ինձ* h *ինձ* կրկնված f_1s *նիւթիցէ*

103 S *քրտուքն* U *քրտուն* d *քրտունք* F *յուոթի* Ph *ուոթի* f_1 *յուռիթ* t *արեան* α *զանկեալ* սրբ. *զանգեալ* Γ *զանկեալն* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի GJNVWβγδηλμστφb$e_1$hosx ձեռագրերից, ունեն *զանկեալ* փխ *զանգեալ*

104 T *փրկչիդ* սրբ. *փրկչին* αημφs *փրկչին* սրբ. *փրկչիդ* γσω *փրկչիդ* e_1o չիք *աշխարհի* f_1 *յաշխարհի* K *խուեսցէ* սրբ. *խուսեսցէ* W *խոովեսցէ* (Y *խուսեսցէ*) փխ *խուեսցէ* λ *խուզեսցե* սրբ. *խուեսցե* b *խուեսցե* սրբ. *խւեսցե*

105 JSTXYμφωr *զշունչս* αβδku *զշունչ* սրբ. (u սրբվ.) *զշունչս* U *պարանդեսցէ* փխ *պատանդեսցէ* ZΣ *պանդանդեսցէ* σ *պանտանդեսցէ*

106 Φ *կապանքս* HΣxr *ամենաստեղծչին* (U *ամենաստեղծչիդ*) փխ *ամենաստեղծին* Tαδμφ *ամենաստեղծին* սրբ. *ամենաստեղ-*

ծից Z ամենաստեղծից ուղղ. ամենաստեղծին ωf_1 ամենաստեղծից s ամենաստեղծից ուղղ. ամենաստեղծչից

107 f_1 ուրացութիւն H լուսոյ Zϑ լուսոյդ ուղղ. լուսոյն α լուսոյն ուղղ. լուսոյդ τ լուսոյդ

108 HNWβλΓΦhtu հայհոյութեան f_1 հայհոյութիւն o հայհոյութեամբ s հայհոյութիւն ուղղ. հայհոյութեանն ABCDGHJMNORSVWYβλσΓΣΦmt համբերութիւնն Eb համբերութիւնն ուղղվ. (b ուղղ.) համբերութիւն f_1 համբերութեանն s համբերութեանն ուղղ. համբերութիւն

109 U ընդ նոսին զնոյն փխ Զնոսին ընդ նոյն H զնորին փխ զնոսին ABCDEHJNVω նոյնն U կապեսցէ (ω կարգեսցէ) փխ կարկեսցէ

110 q գաղանածից փխ գաղտնածից h չիք գաղտնածից... արձակեսցէ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի DEFMQXαδηϑμστφωef_1g ձեռագրերից, ունեն գաղտածից t զինից

111 Jαγδϑμστφω կարթն L կաթն փխ կարթ s կարթ ուղղ. կարթն h չիք Կարթ հնարից Jγ աղեղանն αη աղեղան ուղղ. աղեղանդ μ աղեղանդ φ աղեղան ուղղ. աղեղանն ω չիք փառաց δφ հուրն ուղղ. հուրդ ABCDEFGHKLMNOPQRSVXYΣΦc$f_1$hnp պատահեսցի r պատախեսցէ s պատահեսցի ուղղ. պատահեսցէ

112 K տողն ունի լուսանցքում λ քաղով լուսոյ ուղղ. քողով u քողով ուղղ. քողով լուսոյ e_1 քողով b մտեալ r ընդանուս փխ ընդ աչս U առ աչս Eb աչս ուղղվ. (b ուղղ.) աջս d$f_1$ghop աջս փխ աչս C անամօթեսցի ուղղ. անամօթիցի GMNPRWλΓbcghikpqtux անամաւթիցի K$f_1$nr ամօթիցի փխ անամաւթեսցի O անամաւթեցի ϑστ անամաւթասցի mo անամաւթիցէ s անամօթիցի ուղղ. անամօթեսցի

113 ω գլխոյդ a գլխոյ F պատեալ

114 NW լրման αδϑμφas լրմանն ուղղ. լրմանդ γω լրմանդ σ լրմանդն ϑ զնա ուղղ. ամենից զնա

115 X մոլորեսցի ուղղ. մոլեսցի βg մոլորեսցի փխ մոլեսցի LS զվստահութիւնս Y զվըհատութիւնս փխ զվստահութիւն

116 JKWαδμΓe_1m եղեգնն (եղէգնն) s եղէգն ուղղ. եղէգնն λ մատուցել ABDEFHVαΣΦ չիք ի Cμ յաչ ուղղ. ի յաչ Tδμas գոյացուցչին ուղղ. գոյացուցչիդ γσω գոյացուցչիդ

117 x չարչարել

118 Oh ապանման փխ այպանման Γ այպանմանց Γ խոկ փխ զիս Z կայտակեսցէ Γ առակեսցէ (x կարկառեսցէ) փխ կատակեսցէ

119 V տանիլն W տանելն փխ Տանելն ABDEHηΣΦ ամենահզաւրին փխ ամենազաւրին C ամենահզօրին ուղղ. ամենազօրին Tσ ամենազաւրիդ Zαϑae_1 ամենազաւրին ուղղ. ամենազաւրիդ s ամենազօրին ուղղ. ամենահզօրիդ HJORVβγλagho հեզնեսցէ L հենգեսցէ N հեքնեսցէ

120 h չիք ինչ P ութից ADEFHLSXYηωΣΦf_1 կախարդեալ BC կախարդեալ ուղղ. կախարդել δ կախարդ ուղղ. կախարդել u կախարբել s խորամանկիցի ուղղ. խորամանկեսցէ

121 ACDEQUηf_1q ապտակն ընդ B ընդ դիմաց ուղղ. դիմաց F դիմացն q չիք դիմաց TZαφae_1s հզաւրին ուղղ. հզաւրիդ γω հըզաւրիդ

122 o ամաչեցուսցէ սաստկապէս N ամաչեւցուսցէ

123 m մուտ Bu մթութեանս ուղղ. մթութեան A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի DEFHJTZαγδηϑλμστφωΦac_1 ձեռագրերից, ունեն մթութեանս

124 hx խարէութեանս A լնկնեալ ուղղ. լկնեալ B լնկնել EJLγΣΦno լնկնեալ (լընկնեալ) WΓ$f_1$os լկնել c լկնեալ ուղղ. լնկնեալ dhi լնկնեալ q լրբեալ (x և նկնեալ) փխ լըկնեալ R մատիցէ ուղղ. մարտիցէ

125 λ չիք ի W չիք լուսոյ t երեման խաչի

126 U չիք ի BNλ մեջաւրեական FUβγcipx մէջաւրեական G մէջաւրէական f_1 միջօրեկան h մեջօրէական SY տապոցն u տապոյն h փորձութեանց

127 N վատնից փխ վատնիչ U չիք խորշակին Σ խորշակին ուղղ. խորշակաւ

128 ABCDEFVηΣb$f_1$mtu չիք ի s յարմատոց ուղղ. ի յարմատոց N յարմատո γ յարմատուց ADEFLNUβηωΣΦ խախտեալ BCM խախտեալ ուղղ. խախտել

129 r զի փխ ի N խաչից փխ նշանից SY Քրիստոսի լուսոյ U ստուծոյ փխ լուսոյ H խղեալ փխ խլեալ P գոյասցի փխ գոասցի

130 U շնորհէն BDEFHU զիս ունայն o չիք առնել

131 f_1 որ Z ընկալար ուղղ. ընկալաւ β ընկաւ փխ ընկալաւ αφae_1s ընկալաւ ուղղ. ընկալար ωtu ընկալար Zαδϑμφae_1s տէրն ուղղ. տէրդ γωu տէրդ σ տէրդն

132 W պատարէցուսցէ փխ պատկառեցուսցէ

133 Br խածողք (փխ ծախողք) ուղղ. խածանողք GHMNSUWΓΣ$f_1$ik խածանողք փխ ծախողք R խածանողք (փխ ծախողք) ուղղ. խածողք X խածողք ուղղ. ծախողք Y խաճանողք փխ ծախողք s խածանօղք ուղղ. ծախօղք A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JLQTαγδηϑτa ձեռագրերից, ունեն խածողք փխ ծախողք

134 T երկաւորին (փխ երկնաւորին) ուղղ. երկաւորիդ Z երկնաւորիդ ուղղ. երկնաւորին αημφse_1 երկնաւորին ուղղ. երկնաւորիդ ωtu երկնաւորիդ

135 f_1 ծախմունս փխ խածմունս h զխածմունս f_1 ազդիցէ

136 Z բեեռմանցն e_1 հարմունք հարմունք ուղղ. հարմունքդ հարմունք Tαδηϑμφωs հաստողին ուղղ. հաստողիդ σ հաստողիդ τ բնաւիցն

137 h յանթասց փխ յընթացս r խորհրդոյց h մոլեցուսցէ փխ մոլորեցուսցէ

138 U սեեոքն M ոտիցն GKΓabcp անհասանելոյն N անհասանելոյ Z անհասանելոյդ ուղղ. անհասանելոյն αημs անհասանելոյն ուղղ. անհասանելոյդ γσ անհասանելոյդ δϑe_1 անհասանելոյն ուղղ. անհասանելոյդ Hβ ω անսահմանելոյդ փխ անհասանելոյդ կապտեսցէ փխ կապեսցէ

139 Na հրապոյր f_1 հրարոյս փխ հրապոյրս β ինչ փխ ինձ o դժնայս q դժնեացս

140 Y քացախ A դեղւոյն FNQSWXYδλωΓΣc$f_1$giklmorx լեղոյն ABDEFHVϑτΣΦ չիք ի C յարբումն ուղղ. ի յարբումն t յարբուցումն փխ յարբումն FPλo կեներարին փխ բարերարին Tαηϑφe_1s բարերարին ուղղ. բարերարիդ Z բարերարիդ ուղղ. բարերարին σω բարերարիդ

142 ω յառաջին Uh ճաշակման

143 ηs խաչին ուղղ. խաչիդ

144 ACDEGJKMNORUβλΣΦd ընդվզեալ Bσ ընդվզեալ ուղղ. ընդվզել Zo վզել փխ ընդվըզել hr հնազանդութեանն

144—145 ABDEFHΣΦ հրամանի տեառն հընազանդութեան C հրամանի տեառն հնազանդութեան ուղղ. հնազանդութեան տեառն հրամանի σ հնազանդութեան ուղղ. հնազանդութեան տեառն հրամանի

146 r բեկումն փխ Բերումն GKTabd$f_1$npqt անսահմանելւոյն Z անսահմանելոյդ ուղղ. անսահմանելոյն γω անսահմանելոյդ δηφe_1 անսահմանելոյն ուղղ. անսահմանելոյդ μs անսահմանելւոյն ուղղ. անսահմանելւոյդ τ անսահմալոյն (մա-ից հետո տեղ է թողել, բայց չի լրացրել)

147 BHΓΣ վանեալ զիս

148 SUβω մխելոյ V մխեցելոյն

149 Aαϑστ կողաստեղծչին փխ կող ստեղծչին Q կողս BCD կողաստեղծչին ուղղ. (D ուղղվ.) կող ստեղծչին Zδημφe_1s ստեղծչին ուղղ. ստեղծչիդ ω ստեղծչիդ W հերքեսցէ փխ հերձեսցէ

150 BU$f_1$gho երկամբ otu պաշարեսցէ փխ պարփակեսցէ

151 f_1 պատանաց s պատանաց ուղղ. պատանացն Zδηϑμφe_1s ունողին ուղղ. ունողիդ γω ունողիդ σ ունողիդն

152 V հայիլ δ հանել փխ հայել P խարդախեսցէ ուղղ. խարդախիցէ VWλΓm խարդախիցէ

153 N բնակեալ V բնակիլ FKNRWXYβγδλσΣcghiklmortux կենդանոյն Tαημs կենդանւոյն ուղղ. կենդանւոյդ Z կենդանւոյդ ուղղ. կենդանւոյն ω կենդանոյդ

154 h մարդկաւրէնսն t մարդկօրէն h մի փխ իմ

155 a չունի այս տողից մինչև բան ԿԷ տ. 9-ի միա[ցոյց] բառը ներառյալ N կուրասցի փխ կորասցի

157 αϑσωe_1 իւրն Ը նորոգեսցէ λ նորոգեաց

urp. նորոգեսցե f_1s մահացեալքս n մահացելոյն urp. մահացեալս

158 A B CDEFJKLQSUXYαγδηϑμστφωΣΦce_1 կապանացն su կապանաց urp. կապանացն B հազարամէից urp. հազարամէնից JWλΓ հազարամենից U հազարամեիցն ϑ հազար ամէից s բերկրիցի

159 DE կարկամեալ (JTZαδηϑστφe_1 կրկնեալ) փխ կարկեալ β կարկեալ urp. կրկնեալ μω կրկնեալ urp. կարկեալ G ի սոյն փխ իսկոյն U ի փխ ընդ ABCDEFλ շղթայսն H շղթայս urp. շղջայս

160 tu տագնապիս ACDEFNΣΦikr ըմբռմանն BGHQSγbptu ըմբռնմանն f_1 սաստկագունին ADE տանջանարանացն այնր BC տանջանարանացն այնր urp. տանջանարանացն (C տանջանարանին)

161 HNVWΦm հարուածսն o հարուածս ABDEFHLMNSUXYηϑστφctu դժուարացի C դժուարացի urp. դժուարեսցի

162 P գոյթ փխ Գոյժ Y գոյժն ABCDEMφΦ կորստեանն Σ կորստեանն urp. կորստեան FZux յետնումն N յետումն FN սատակման Φ սատակմաննըն (տողադարձի դեպք)

163 FSUWβλc$f_1$ikor պատրաստեալ o են F հրշտակաց βh հրեշտակացն f_1 հրշտակացն s հրշտակացն urp. հրշտակաց

164 B պատմեսցի urp. պատահեսցի F պատրաստեսցի փխ պատմեսցի E մեծին (զ մեծ ի) փխ մեծի NYn չիf մեծի ABDEJt մեծի փխ մեծին C մեծի ատենին urp. մեծին ատենի ABDEFJNΣΦtu ատենին L ատէնի

165 Γ ապաւինելույս ABDEFHϑστΣΦ Յիսուս Քրիստոս C Յիսուս Քրիստոս urp. Յիսուս

168 f_1 յամենայն r ամենազարդուն փխ ամենայն զարդուն ABDEF զարդու նորա փխ զարդուն որ ի նմա C զարդու նորա urp. զարդուն որ ի նմա UWΦ զարդու tu նորա փխ նմա

169 FN գալստեան Σ ունիմք

170 h փրկիչ Σ յուսամք

171 ABDFVϑτ չիf ի CE յոտս urp. ի յոտս γ իսկ փխ ի Σ անկանիմք ABEGJKMOQSUXαγλσΣΦ$f_1$hikptx զգաշապարիդ D զգարշապարիդ urp. զգաշապարիդ b գարշապարիդ o գարշայպարիդ WΓ հետսդ

172 αφdin զմեղանսս e_1s զմեղանս urp. զմեղանսս

173 r և կշտամբանաց (քարամբք) g քարամբ o քարամբ β կոծեմ, խառաչանաւք δ սըրտիւ

174 p խեթ o հետ հղճիս փխ խէթ խղճիս SY սրտիս փխ խղճիս Φ խղճից SY սրտիս փխ շնչոյս

175 MNR ցաւով (WΓ ցաւաւք) փխ ցաւղով LSY արտասուաց δ արտասվաց o արտասուաց NPhptu երիկամացս

176 U սգով փխ աւղով λf_1 յաւղով

178 KU տարժանելի U կրիւքս

179 V չիf ի ... ծփիմ o ծքիմ N խարմանէ փխ բախմանէ α բախման Γ չունի այս տողի բախմանէ բառից մինչև բառ կէ տ. 40-ի ըմպա[նակս] բառը ներառյալ ACD EHNUβηΣΦbdghiklmopqrx ալեացս FGP աղեացս (KL աղեաց) փխ ալեաց R ալեաց urp. ալեացս c ալեացս urp. ալեաց M սասանիմ urp. սուզանիմ

180 αδφ լրութենէ urp. լուր γe_1 լուր փխ լրութենէ Zϑτf_1 համբաւոցն s համբաւոցն urp. համբաւոյն Vωt սարսիմ

181 u կերպանաւք փխ Կերպարանաւք U ահին փխ ատենին Uo սպառնալաւք λ սպանալիւք ABCDFGKLMNOPQRSUVWXYΣΦcdhlo մեծին Eβ մեծին urpվ. (β urp.) մեծիդ αφ մեծիդ urp. մեծին o հալիմ փխ մեռանիմ

182 N չիf եւ

183 o քաղցրութիւնն Us աննառ և ներողութիւն անսահման u տենչալի բառից ետո լուսանցfում՝ և ներողութիւն անսահման

185 ABK առաւել փխ առ ելս CD առաւել urp. առ ելս LNOYhn շնչոյ U փրկութիւն

186 x հոգւով δ սրբոյ WZβbgm յաւիտեանս յաւիտենից o յամենայն յաւիտենից փխ յաւիտեանս

187 UVλops չունեն տողը SY ամէն ամէն և ամէն այոյ (Y այո) եղիցի

ԲԱՆ ԿԸ

Վերնագիր.

K ճամառակալված ՀԱ փխ Կէ EKNORWZβλσbghioqtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Tδωn ճամառոտագրությամբ Uσbէ հեծութիւն r հակողին FLUVYΣΦhr բան H ի կրկնված r չիf ի Q սրտէ

1 αδηϑe_1 զի փխ քանզի μ զի urp. քանզի σ քանզի urp. զի h բանն

2 τ իրաւանց

3 V քանզի փխ Քան U ի զընահայրն փխ սկզբնահայրն N չիf չարեաց

4 r տակս փխ սակս Z երևեցաւ փխ յայտնեցաւ

5 Nf լուծե (լուծէ) V զգործ WZβs նորա

6 U նորոգեսցէ զհնացեալ պատկերս ABDEαΦm զհնացեալս CΣ զհնացեալս urp. զհնացեալ o հնացեալ

7 δ առեալ էութիւնն urp. առեալ կերպարան բոլոր էութիւն α զկերպարանիս urp. զկերպարանս ի μ զկերպարանիս urp. զկերպարանս

8 Nr իսկութիւն δ իսկ փխ իսկութեան

9 O չիf ինքեան δ յինքեան c ինքեան urp. ընդ ինքեան o խառնութեան

10 Nβo շնորհել

11 OZabgmoqstu զբաւանդակն U զբաւընդակն e_1 էհեղ ABCDEGX առատութիւն ϑμ առատապէս (μ առատութեամբ) urp. առատառատութիւն τ առատապէս փխ առատութեամբ

12 H ոչ էր

13 L պատարագեալ X պատարագեալ urp. պատարագի

14 λ անհաղորդն o անխաղորդ

15 Uτbcs փրկութիւնն Z սրբութիւնն փխ փըրկութեանն ho փրկութեան

17 o զաւրացեալ եմ

18 s հերքեալ է K լուսոյ

19 NV ի փխ ընդ δ փառաց

20 NQVYδΣfmopq չիf եւ Ux ի փխ եւ βa և յերկրի urp. յերկրի K և ոչ (յերկրի) Zstu և ի յերկրի

21 Z զերկին G սեպհականեաց urp. սեփականեաց N խոստացաւ փխ սեպհականեաց Oωaglmnr սեփականեաց UZσbck սեփճականեաց

22 FK զնորա ABDEFUϑλστΦx զառհաւատչեայն C զառհաւատչեայն urp. զառհաւատչեայ NΣ զառհաւատչայն s զառհաւատչեայ urp. զառհաւատչեայն

23 P զիմս l ճգելոյ

24 K յերամակն O յերամակ ABCDEFZΣΦh խոզից o խոցից փխ խոզիցն N արգեալ

25 U չունի տ. 25—26

26 Hhr կարճեաց

27 τ տողն ունի լուսանցfում W նշանակաճեաց

28 ABCDE սողնոցն r նմայնեցոյց

29 A B C D EFHNOSVWXZβγδλωΣΦaghlos իւրով δ արեամբ փխ անուամբն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի KPQTUαηϑσφacde$_1$fiklnqrtux ձեռագրերից, ունեն անուամբն

30 W զերախտիքն

31 ABFΣΦ չիf բարեաց C արարողի urp. բարեաց արարողի

32 Lo մտեցայ փխ միտեցայ O մետեցայ

33 N հայեալ V հայիլ s դժոխոցն

34 e_1 անձիրս urp. առ ձիրս ц անձինս փխ անձիրս

35 Qgm տոռամք τ ձգեալ

36 N յիրիկամունս H խոցեալս urp. խոցոտեալս

37 V քանցեալս V ծառա փխ ծառս HKNOQRWYβγλσωΣace$_1$fghiklmo արմաւենոյ r արմաւենոյն

38 O զինի Ot յեղաշրջեալս N չիf ցորեանս հեղեղեալ λ յեղյեղեալ փխ հեղեղեալ

39 s տ. 39—40 ունի խառնված՝ կնիքս այլակերպեալ (40) մուրհակս ջրեալ վճիռս պատառեալ (39) նմանութիւնս փոխեալ (40) N չիf Մուրհակս ջրեալ

40 N կնիք L նմանութիւն

41 h խզեալ փխ կիզեալ

42 Nr ընկղմել Z ընկղմեալս h մանդրեալ

43 H ակն β ակս ABCDEFGVβωΣΦcfm

պատուականս l պատուականս ուրբ. պատուական o պատուակն փխ պատուական
44 N նեկուկս
45 LSX փտեալս Jikr մանրագոյրս TZ մանրագորս ուրբ. մանրագոյրս ω աղաղաագեալ փխ աղաւաղեալ
46 ABSUfhx խարխարեալ (l խախտեալ o խորտակեալ) փխ խարխալեալ
47 Kr բոյս
48 P հեղեղեալ փխ հեղեալ HJLNPQSTVWXYβλΓbdfghiklmqrtux գոհս o գռեխս λ աղբիւսաց փխ աղբեւաց o յաղբեաց
49 Sr կանթեղս (k կանթեղ) փխ կաթնս Γ կաթն Σn կաթս h կաթսն i կանթնս ABΣΦ հեղեալ փխ հոսեալ CD հեղեալ ուրբ. (D ուրբվ.) հոսեալ O հոյսեալ HQWYZ մոխրաց
50 YΓ այսր փխ Այրս o այր, մահացու փխ մահու ABVωΣΦ չիք ի CD մահու ուրբ. (D ուրբվ.) մահու ի Mo յարանց փխ յարեանց α յարեանց ուրբ. յարանց Σ յարեանց ուրբ. յարեաց s գրից ուրբ. գնդից
51 Γ եմի (փխ Երուսաղեմի) ուրբվ. Նմին
52 F մարգարէիցս MN մարգարէից
53 Mϑτ չիք ինչ tux խրատացեալ
54 M չիք եմ Y են փխ եմ ω խնդացեալ (փխ անգոսնեալ) ուրբ. խանդացեալ A խատառակեալ
55 α Աստէն ուրբ. Աստ e_1 աստէն փխ աստ FUo զրուցեալ
57 bmo այս տողի փխ ունեն տ. 58 և ընդհակառակն
58 h ապաշաւեալ փխ ապշեալ
59 ω հեծեծումն փխ հեծումն q հեծում r հառաչումն փխ հառաչանք
60 V կարծիք
61 m նէթ
62 ABEΦ հաստուցումն եւ հանդէսք CDΣ հատուցումն և հանդէսք ուրբ. (D ուրբվ)· հանդէսք N հատուցումն փխ հանդէսք φωΓ հանդէս H դատաստանաց N դատաստան β դատաստանին
63 τ որ փխ Ուր τahs չիք է f իրաւանց ուրբ. իրաւանաց l իրաւանաց
64 N թիւն
65 GJKNVZγϑτbm ուղխք (LPUYηλΓgos ուխք RW ուխտք ω ուղիւք) փխ ուղք σ ուղք ուրբ. ուղխք GHPOWβγλΓcfhnopqt յուսոյ ABCDEFZΣΦs ողորմութեան
67 Uo ապաւինութեան
68 o չիք Դու այցելութիւն qx չիք եւ
69 K չունի տողը d երանութիւն N և (W դու) փխ քեւ
70 N քև փխ Քո OPTUVWZαδηϑστφΓe_1o միայն R միայն ուրբ. միայնդ β միայնդ ուրբ. միայն
71 ikr չիք բարեբար ստուած
72 W չիք արհնեալ եւ N (դարձեալ) արհնեալ յաւիտեան
73 FUΓbot չիք քո Γ չիք յաւէտ
74 kr փառան U խեկութիւն V խեկութենէ s յաւիտենից յաւիտեանս Uσ չիք յաւիտենից
75 KWλahs չունեն տողը

ԲԱՆ ԿԸ

Վերնագիր.

o չունի բան ԿԸ—Հ K նամարակալված ՀԲ փխ ԿԸ BEKOPRUWβλσabe$_1$fgimtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ գիծ QTδμωn նամառոտագրությամբ σbt հեծութիւն LUVYωΣr բան f բանից h բանն fr չիք ի Φ սրտէ f չունի ստուծոյ

1 ABCDEHMNPRTVWZγησωΦbde$_1$iklpqrtux չիք ի N աճարկութեանն KNbgmru վերագրելոցդ M վերոյ գրեցելոցդ OZl վերագրեցելոյդ s վերագրեցելոցն
2 H ստուածուստ V ստուածուստէն (Γ յաստուածուստեան) փխ յաստուածուստ են U ժամանեցեալ δωikr ժամանեալք
3 F ողբերգութենէս δ ողբերգութեանց ուրբ. ողբերգութեանցս
4 W արտասուաց δ արտասուաց ուրբ. արտասուացս
5 C թէ ուրբ. էթէ ω չիք թէ ABDEFZαβδηϑμστφΣΦe_1 ձեռագրերից բացի, այս տողը ունեցող մնացած բոլոր օրինակները ունեն եթէ C առ աջս (Yfhp առ աչս) փխ առաջս N գետոց K չիք յորդահոսան ծաւալմանցդ β նորդահոսեան absu ծաւալմանց
6 WΓ զերկիր և զեղեմ x զերկիրս JKLMQSTXZαδηλ$e_1$qtu առոգանեն β ոռոգանեն ուրբ. առոգանեն s առոգանեն ուրբ. ոռոգեն
7 W բաւանդակութեամբ փխ բաւականութեամբ β բաւանդակութեամբ ուրբ. բաւականութեամբ կրկին ուրբ. բաւանդակութեամբ GUX բաշխել HJ յամենայնի
8 U ելիցն λΣ աջս փխ աչս
9 JΓαδημτφe_1u սաստկութեան MNP սաստկութեանցս W սաստկութեան β սաստկութեանս ուրբ. սաստկութեանն ϑσ զսաստկութեանս ω սաստկութիւն JΓαδητφωe_1u դրոց
10 ABDEFϑτΣΦ ոչ կարասցեն բաւականանալ C ոչ կարասցեն բաւականանալ ուրբ. ոչ բաւականասցին σ ոչ բաւականանալ ուրբ. ոչ կարասցեն բաւականանալ
11 W (նվկծ) սրբոյ ուրբվ. ողբոյ ABCDEHΣΦ ըղձականութիւն W (նվկծ) ըղձականութիւն h ըղձականութիւնն
12 W (նվկծ) նորին փխ Կրկին U լիցի փխ լցցի LSUXβhiknqtx բազմութեան Rl բազմութիւն ուրբ. բազմութեան Ws բազմութեանց r բազմութեանն
13 ABDEFΣΦ տեսութեանցս C տեսութեանցս ուրբ. տեսութեանց ωs տեսութեան n կերպս փխ կերպիս F չիք աղբերց H աղբերց N աղբիւրց h աղբից փխ աղբերց
14 HU զրեկմանց CDEFHMNZλΓacnpsx ոգւոյս η զոգւոյս ուրբ. զոգւոցս μτ ոգւոյս ուրբ. ոգւոցս ωfhmqtu ոգոյս N զվտանգ չափել S զվտանգս Γ ձեռնարկեսցէ e_1 ձեռարկեսցեն
15 h չիք եւ δt բանահիւսաց GUdfq կանաց
16 NPλ (եւ) ի յոգի bm վիրաւորելոյ
17 LSY զաղէտս վտանգից δ վտանգի ABCEFNVΣΦ չիք ի D յերգ ուրբվ. ի յերգ N յերգս W (նվկծ) ցերգ փխ յերգ Σ յերկ ուրբ. յերգ
18 λh չիք եւ ABCDEFΓΣΦ նուագ NU բերեալ
19 r չիք արն F լինութեան փխ լինելութեան r լինելութեանն
20 r Յակոբայ փխ Յոբայ Nδω Երեմիայի
21 tu նոցա օրն EN աւր
22 HNγλt զմի C աշխարհս ուրբ. աշխարհ U աշխարհել ուրբ. աշխարհս s աշխարհ ուրբ. աշխարհս ABDEFQγΣΦax ձեռագրերից բացի այս տողը ունեցող մնացած բոլոր օրինակները ունեն աշխարհ
23 U տարագրել
24 AORΦ նկատել TZδηϑστωe_1 նկարեալ փխ նկատեալ βμ նկատեալ ուրբ. նկարեալ s նկարել ուրբ. նկատեալ δ եղեալ փխ եղեալ Z ախորժելիս փխ արժանիս r արժանիսն
25 S մարմնաւոր փխ մասնաւոր BRSXYγωcfghiklmr բարոյ x զհանդիմումն fht անիծից
26 F չիք ես
27 WηΓg անաւրէնութեան
28 KQSUY ի յուխտին s յուխտին ուրբ. ի յուխտին δ յուխտի
29 FGSY դուն
30 r չունի տողը λ պատուիրանն քո s պատուիրան ուրբ. պատուիրանն Zδμσωe_1 կենդանարար (α կենդանաբար) փխ կենդանական β կենդանական ուրբ. կենդանարար
31 V վաստակեցայ r հունձ TXZ արմատեացն փխ արմտեացն
32 Jdl ձիեանն NW ձեան a աւուրց s աւուրցըն ուրբ. աւուրց GNVWΓabcdfghikmpqrtux չիք խռովութեան λ խռովութեանց C խռովութեան կերակրել ուրբ. կերակրել NWλΓa կերակրեալ U կերակրիլ s կերակրել ուրբ. կերակրիլ
33 U կառումի
34 ir ձգեցից
35 AB շնչման CDE շնչման ուրբ. (E ուրբվ.) շնչմանէ
36 H ամբարեցի β նշխարհս ABVηϑστΣΦ չիք ի CDE յուղին ուրբ. (E ուրբվ.) ի յուղին
37 W զտագնապս β սովուն V խմոյ

38 D հանդերձեցի փխ հանդերձաւորեցի UΦ հանդերձաւորեցից
39 ikr կեալ
40 h փրկութեանն Zμσ վարձուց փխ վարուց η վարուց urp. վարձուց μ փրկութեան (փխ մաքրութեան) urp. մաքրութեան
41 CDJKQγΦ զնորոգութիւնն r նորոգութիւն
42 s զընտրութեանն urp. զընտրութեան σ շահիւն փխ հաշիւն Φ կենցաղոյս V մատընչի t մարտընչին փխ մատնչին
43 C փրծայց urp. պրծայց GHNOPRUV-WβλΓΣΦabcdfghiklmnpqrstux պրծայց
44 β արհնութեամբ
45 ABDEQ տնակից փխ մանակից C տընակից urp. մանակից ω գտեալ W սըրբեալ
46 H դիմացս W եռ δ զգուշութիւն urp. ըզգաստութիւն
47 W չիf եւ P ի թիկանց FHλ թիկանցս FU պատրաստութիւն փխ պատսպարութիւն Φ պատսպարութիւն urp. պատրաստութիւն s պատրաստութիւն urp. պատսպարութիւն
48 V խմոյ s զօրութիւն փխ զինուորութիւն
50 U վտանգիս պատերազմէ δ պատերազմին ω պատերազմի e_1 պատերազմէ Γ վտանգէ urpվ. վտանգէս
51 BCEJMαθτφqt զերիւարս μ զերիվարս urp. զերիւարս β զնցուցի փխ զգեցուցի
52 WΓ չիf ոչ R զմարտիս փխ զմարտիկս Uh զմարտիկ
53 Jγλ զճակատսն Tα զճակատն urp. զճակատսն Z զճակատս urp. զճակատն
54 U կապեցի փխ կապտեցի s կապտեցի urp. կապեցի
55 U անարգին փխ անազանին H ժամանեցայ
58 KN եղ h երկիւղ փխ իւղ
59 JLNOPQΓΣΦ գիշերւոյն K գիշերոյ δ գիշերն F մուայլն
60 N ննջումն մահու նիրհեալ փխ նիրհումն մահու ննջեալ i նիրհումն U ննջեցեալ
61 Γ փողոյս ikr չիf փողոյ t փողոյն
62 N հարսանեաց, մերկեցս
63 V վարուց H չիf վերատին W կրկին փխ վերստին
64 MNOQVαΣΦsu հարսանեաց AFΣΦ չիf աւասիկ BCDE փակի urp. (DE urpվ.) աւասիկ փակի $βe_1$ ահաւասիկ փխ աւասիկ
65 Pδ այսքանեացս
66 U չիf եւ h չիf կամ C ընդ որքանեաց urp. որքանեաց HMNPVWabcdfhikmpq-rstux չիf ընդ i խաւար
67 i ի լուսաւորութիւն K լուսոյ փխ յուսոյ C կենաց խառնեցից urp. խառնեցից ABD-EFRTUXZσΣΦnsx ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները չունեն կենաց
68 δ որ փխ ուր ABCFZλΣΦce₁hp զգաշապարս Uf զգարշապար U ոտինս
69 H չիf կամ Z զոտս փխ զաչս
70 W չունի տողը N անդոյրրութիւն ikr անդորրութիւնս s անդորրութիւն urp. յանդորրութիւն ΣΦ ծփականացս փխ ծփանացս
71 σ որ U յըղձական ikr յղձական δ ըղձականութիւն urp. ըղձական դիւրութիւն h դուրութիւն LY ձեռին V ամբարձից Z համբարձեցից
72 ABDEFΣΦ թե (թէ) Cβ թե (թէ) urp. էթէ N բարձրութեանն e_1 երկրի փխ երկնի
73 p անտից K հուր
74 VλωΣΦbqtx յատակս JZαγδηθλμτφωe_1 խորութեան երկրի β երկրի խորութեան urp. խորութեան երկրի կրկին urp. երկրի խորութեան su երկրի խորութեան urp. խորութեան երկրի h խորութիւն t չիf խորութեան
75 LYβ էրաց C զերկրորդն urp. զկոկորդն
76 G զԴագան urp. զԴաթան λm բանակովըն hi բանականօքն փխ բանակաւքն k բանականաւքն urp. բանակաւքն FW զԱբիրոնի τ Աբբիրոնի փխ Աբիրոնի
77 L յանգգնացայց N փախել V փախչիլ ω փաղչիլ S ի յունօղէն s յունողէն urp. յունողէդ
78 HVω կալցէ δ կալց
80 GHN երագունք s ի խնդրել U խընդել փխ խնդրել stu զվրէժս
81 h րան փխ քան FN առ եղիսէին K եղիսէին δ չիf զեղիսէին
82 δ չիf Առ մատաղ մանկունս K մանկտին փխ մանկունս NYhtu մանկունսն N բաբելացիս փխ բեթելացիս t բեթելացիսն

83 Ve_1 ամենատարած δ յամենատած փխ յամենատարած Z աւգոցս δ աւգոյ
84 ERWXYωhikprt եգիպտացոցն Γ եգպտացւոց l եգիպտացոյն փխ եգիպտացւոցն
85 f չիf ի g թռչունսն s երկնից փխ բարձանց
86 ABDEFLSUXYΣΦ կոչեցեալ Cn կոչեցեալ urp. կոչեցեալք GHUβγλτΓ սպանդ tu դիականցն բոսորայ Y թիականցն փխ դիականցն
87 Z տկարնն h տկարն C վասն իմ փխ վատնիմ GN պիծեկացն Q պիծականցն
88 b չիf եւ N զինչ փխ զի N չիf են ω է փխ են L առուծունք Ms առիւծունքն Uλ առիւծքն
89 e_1 յառչոցն
90 GLSXβ մժիխք W մժիխն Y մխիք (i մըժղուքն) փխ Մժիղքն s մժեղքն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի FNUVλμΣ ձեռագրերից, ունեն մժիխքն JOV ծարաւիք UVt պատահեցին
91 h չունի տ. 91—92 U յանհոքս SY ուրուք փխ ուրեք Nr նատիցեմ
92 Gβ մժղկունքն WYi մժղուքն Z մժղուկն ω մժղուկք r մժղունքն Z արագագոյնք փխ անարգագոյնք γ անարգագոյն N իբրև Q ցնցուխս RW զցնցուղս s ցնցուղս urp. ցնցուղ N զիննեցեն փխ զիննւ մաղեցին A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի MOQUηφωΓqsux ձեռագրերից, ունեն մաղեցեն
93 DEUs յեղջիւրէ HO յեղջեւրէ ABΦm միեղջեւրէ C միեղջիւրէ urp. միեղջիւրոյ D-EΣ միեղջիւրէ F միեղջերէ GOQWβωe_1g-ikqrx միեղջերոյ HY միեղջերու KLNST-Xηθστ միեղջիւրոյ M միեղջերուոյ PRZ-δabf միեղջեւրոյ U միեղջիւրու Vλ միեղջերուի αcdl միեղջիւրւոյ φ միեղջիւրւոյն Γ միեղջերու h մի յեղջերոյ p միեղջեւրւոյ s միեղջեւրւոյն t մի յեղջերի u միեղջերէ urpվ. միեղջերւոյ ABCDEF չիf զերծեալ
94 LYf նկունք MNqtu աղկաղկացն CR մըրջնոցն urp. մրջնոցն GNPZacdfhlpqtx մըրջնոցն (bgikr մրջմնոցն) փխ մնոցն O մնոցն Y մնոց s մրջնոցն urp. մնոցն N մնոցն ϑστchptu մորոքողաց փխ մորմոքողաց մորմոքողացն h չիf մորմոքողաց r կեղեսցեն փխ կեղեքեսցեն .
95 Xfpx սիննակս t ի սեննակս ի h շտեմարանացն
96 Ffhp զարշութեան N գորտնոցն P գորտոյն Jγσωe_1 գորտոցն (e_1 գորտոց) մեղաց աւրինակքն W զաղրացուցես Y զաղրացուցանեն
97 JLSXYαγδμστe_1 անդաստանի φ դարաստանի փխ անդաստանաց N զետեղեալց
98 P շանաճանճացն Vs շանաճանճիցն Γ շանաճանճոց ωΓ տարմիցն JOTUγδΓhstu պատեացին W պատիցին
99 ABDEΣΦ զխառնիճ C զխառնիճ urp. զխառնիճն x չիf եւ Σ զչորեակ UZ զաւրն N զաւրաւորն
100 FGHPUWβΓabdginpr թիւնաւորն N թիւնաւոր Ocl թունաւոր η թունաւորսն rs թրթուրն β չիf եւ LU անկենդան փխ անկենդանական M անկենդանականն WZh երևելին փխ երեւելն
101 H եղեմմամբն δ եղեմմամբ u եղեմամբ
102 M որ urp. որք U նուաստագոյնք են s նուազագոյնք (փխ նուաստագոյնք) urp. նուազագոյնք են
103 ABDEFGHKMNOVWλΓΣΦabgm չիf ի CR յակնարկելն urp. ի յակնարկելն K ակնարկելն NX յակնարկեալն L չիf յաւէտ զօրոզարար ուժգնութեամբ
104 c վարեցին փխ վանեցին U ամբարտաւանութիւն փխ ամբարհաւաճութիւն δ ամպարհաւաճութեամբ e_1 ամբարհաւաճութեամբ
105 η փարաւովնի urp. փարաւոնի Mh բռնութեան
106 M որ urp. որք V որք
107 MOδ անձնականաց s անձնականաց urp. անձնականացն t աններևութիցն γ եգիպտացւոց r եգիպտացոյցն FRXYλσωcfgh-iklt եգիպտացոցն
108 BTαβδ յոգի urp. յոգի և ի մահ γσe_1 յոգի և ի մահ kr տանջողացն r վնասողացն
109 Φ Արդ փխ Այլ Wh տէր
110 ABEFVΣΦ չիf ի D յատելիսն urp. ի յատելիսն իմ ER յատելիսն urpվ. (R

ուղղ.) յառնելիսն իմ cdfhiklmnpqtu յառնելիսն իմ

111 W փրկութեանն

112 γ տարակուսեալ h վատնեալ փխ վարանեալ S պատրելոյս փխ պարտելոյս p պարտելոյս

113 N ճանաչիս t չունի ասացեալ u ճանաչիս ուղղ. ճանաչիս ասացեալ L մինչ փխ միշտ U չիք միշտ

114 Z չիք Ընդ Հայր ABDEXσΣΦ յաւիտենից յաւիտեանս C յաւիտենից յաւիտեանս ուղղ. յաւիտեանս յաւիտենից MU չիք յաւիտենից

115 Nhs չունեն տողը

ԲԱՆ ԿԹ

Վերնագիր.

K համարակալված ՀԹ փխ ԿԹ EKORUZβλσabgimqrtux վերնագիրը կրճատ QTδητωn համառոտագրությամբ W Նորին Գրիգորի ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի t հեծութիւն V չիք հակողի LMPRUVYωΣbe₁h բան Φ սրտէ

1 η չիք ի

3 GMOPQRUVWβabfghiklmnprst եղանութիւն

4 ABCDEQUYΣΦ զրեայս

5 JTZαδστφe_1 պարզիմ փխ մարզիմ β մարզիմ ուղղ. պարզիմ ημ պարզիմ ուղղ. մարզիմ

6 τ զուգիլ ուղղ. միշտ խառնիմ զուգիլ δ զուգիմ Γ միայնամ

7 x արծաթագործիդ W ճարտարապետդ

8 U վաստակել D աշխատիւ N չիք աշխատիս

9 σ յայտնի ω առակին

10 s չարութիւնս ուղղ. չորութիւնս f չիք իմ L հալածեցաւ փխ հալեցաւ

11 TZδ մոլորեալ ուղղ. մոլեալ β մոլեալ ուղղ. մոլորեալ Γ չարայրար փխ չարաչար

12 L գլխեալգիր

13 G անարգս փխ անկարգս FGPg զիմ ABCDEFHMOQWθτΦikrs պարտիս GUVln պարտիսս KNPβγλbcdfghmpqtu զպարտիսս μ պարտիս ուղղ. զպարտիս FW աճեցուցեալ

14 K զհաշտութեան h հաշտութեանն H չիք ինձ BDΓ կազմեալ

15 δ անընդ (փխ անընտել) ուղղ. անընդէպ

16 Z չիք հանդիպումն

17 PU հանդերձելոց Ns տանջանացն փխ տանջանարանացն P տանջանարանաց

18 LS պահեսցես Σ պահեաց ուղղ. պահելով k պահեաց ուղղ. պահեալ ABCDEFLSVXYθλσφΣΦ չիք ի S մարմինն

19 KLUVβηλσ նախնում A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի Fs ձեռագրերից, ունեն անիծից

20 s անարգէ տարրէ W չիք անարգէ M տեսանել փխ ուսանել V ուսանիլ n ուսանիլ ուղղ. ուսանել

21 m խաղողն փխ խաղալն ω ինքնաքերան փխ ինքնաքերական p գիտք փխ գլուտք

22 AC բորոտք ուղղ. բոտոտք s բոտոտք ուղղ. բորոտք Nh ազգի փխ ազգիք

23 N ալեաց փխ աղեաց V աղեաց ուղղ. աղաղեաց NTZβδηθσω գաղտնակուրք τ գաղտակուրք ուղղ. գաղտնակուրք V խաւարտք փխ խաղաւարտք Zs հրակայծք փխ հրակայծակք

24 X չիք Եւ բիծք ... անիծք SΣ բիցք λ կիծք փխ բիծք ACDESYZθστφΣΦfhikpr բոցակիցք (H բոցածինծք Wλ' բոցակիզք) փխ բոցակիծք

25 LSUXYikrx ոմանք N քրտածինք

26 g և զազրաթորմիք RUWλΓΣΦs զազրաթորմիկք λh մարմանչողականք

27 H ապըստակք (փխ Ասպատակք) ուղղ. ապատակք

29 FHJOPRTVαλφωab$e_1$flmqrtux մեկնազէն Z մեկնակազէնքն δη մեկնազէն ուղղ. մեկնակազէն s մեկնազէնք ուղղ. մեկնազէն կրկին ուղղ. մեկնակազէն H բարբառոս h բարբարոսքն p (նվկձ) բարբարոսաց

30 N գազանաբնութեամբ փխ գազանութեամբ s գազանութիւնք ուղղ. գազանութեամբ ir քանասայր H արարուց RSWXYωfklp աբարացոց h արաբացոցն

31 U գնացիւք AGQVYβγμcfghpqrtx արշամաթիւր BUZθστφ արշամաթոյր CDELOPRXabd$e_1$lmnu արշամաթեւր H արշամաթոր K արշնաթեւր N արշամաթեր αδ արշամաթոյր ուղղ. արշամաթեւր η արշամաթեւր ուղղ. արշամաթոյր λΓik արշմնաթիւր s արշամաթիւր ուղղ. արշնաթիւր U գոյնովն

32 V կռազած cfp կռածազք h կըռածք փխ կռածազ Γ չիք կռածազ կտցաւն U կտցովն

33 W չիք ունի Γ զանաւրէն փխ զաւրէն h նայթոցաց

34 A B D E F J KLSTUXYαδηθλμστφωΣΦe_1 դժնկի C դժնկի ուղղ. դժնիկ β դժնիկ ուղղ. դժնկի n դժնիկք s դժնիկ ուղղ. դժնկի Γf փշով hikqrx խոցոտեալք

35 Nqx զարինն Oωh զարեան UY խոնաւութիւնն h նոնաւութիւն

36 h չիք Եւ λ ի յանկողինն τ մահճացն ուղղ. մահճաց Mh հանգստեան

37 Γ կրիցն

38 Σ և ուղղ. և եթէ ACDEFGNOPRUVWΣΦbdiklr կարկառեն B կարկառեն ուղղ. կարկառեալ U ուրեք փխ ուրուք ασe_1 գձեռն

40 PU սգան Γ գլտանգ վնասին Wl վնաս b զվնասս ikr զվնասն LO մարդոյն

41 δ արդէն փխ անդէն

42 Zβθqux իբրև M թեովք ABDEΦ թոիչ CΣ թռիչ ուղղ. թռիչս

43 ikr չիք Եւ O ձև յոստոստեալ L այրս փխ այսր

44 β բազմապատիրն NWh ննջութեանն f ննջութեանց LSUσ բարուից MZδn բարւոյից h բարոյիցն Γ բարոյիցդ ուղղ. բարուց կրկին ուղղ. բարոյից

45 Γ խուսափին $e_1$ikr բազումս s բազում ուղղ. բազմաց

46 C յերկիւղէ ուղղ. ի յերկիղէ GQan ի յերկիղէ HJMSTγbcdfglmpt ի յերկիւղէ KPUλqx ի յերկեղէ L ի յերկեւղէ O յերկեղէ W յերկիւղէն YΓ յերկիղէ s մահու ուղղ. մահուն

47 h (Եւ) և այնքան U չքոտին JTαδφ անքաստ (N անքանատ Γ այնքատ) փխ անքատ ZβΗ անքատ ուղղ. անքաստ MNfikr անձամբք OVacs անձամբն X անձամբն δ ամբքն փխ անձամբքն b անձամբքն ուղղ. անձամբն

48 ABDEFGKMOQRVΣΦikr զոամիկսն C զոամիկսն ուղղ. զոամիկս a զոամիկ ABDEFVΣΦikrs զխառնիճաղանճսն (զխառնիճաղանչսն) C զխառնիճաղանճսն ուղղ. զխառնիճաղանճս n զխառնիճաղանճս ուղղ. զխառնիճաղանչս

49 N (Եւ[1]) զթագաւորս և զխառնիճաղ δ հըզաւր ABDEFσΣΦ զահագինս C զահագինըս ուղղ. ահագինս

51 β դստիկոն ուղղ. դաստիկոն W յարկէ Γ ապարանից

52 ADEFUΣΦ բացէ C բացէ ուղղ. բացի P բաց λ բացեա μ բացի ուղղ. բացէ W բընակեցուցեն s բնակեցուցեն ուղղ. բնակեցուցանեն

53 C Քաշք ուղղ. Քաշ GHORΓaghmnqs քաշ dfk քաշարանց փխ Քաշք արանց Uλu արեանց փխ արանց h իշխիցին b ամբոխիցն

54 VWfhl քաղաքս

55 fp զպարտութիւնն G ինքեանց փխ իւրեանց h ինքեան s ինքեանց ուղղ. ինքեանք

56 h որ ոչ W վիհիցն փխ վեհիցն Σtu բըռնութեանց f բռնութեանն

57 LSXμΓt այսորիկ փխ այնորիկ h հոս փխ խոյս bg եկաք փխ հասաք u այս

58 ADEGHMNUVWΦ փոքունց α փոքունցն θμστe_1 զփոքունցն λ զփոքուց θ զանկարծիցն փխ զանկածից στΓ զանկածիցն

59 Γ ծաղրականացն S կերպարանել փխ կերպարանել

60 Y չիք Որք զաւրեղ P որք ի VΓ զօրեղք Y նատագովք β ջատագով f են կրկնված LY ճշմարտութեանն փխ աստուածութեանն Mγh աստուածութեան X ճշմարտութեանն ուղղ. աստուածութեանն s աստուածութեանն ուղղ. աստուածութեանդ

62 K անաւրինեցելոյ h աւրէնելո փխ անաւրինելոյ F ընծայեցին ABCDEFGHKLMNPQSUXYσacdfiklnpr պտուղ Rβ պտուղ ուղղ. պտուղք e_1 չիք պտուղք

63 S Ըստ փխ Ընդ h չիք Եւ ABCDEFΣΦ եկամուտս ABDEFVλΣΦ սատակչականաց N սատակչացն փխ սատակչականացն C

սատակչականաց ախտիցն ուղղ. *սատակչականացն ախտից* F *գիտքն* δ *գիտ*

64 K *գերչացն* փխ *կերչացն* h *անողորմելիք* փխ *անողոքելիք* V *զերծանիլ* s *զերծանել* ուղղ. *զերծանիլ*

65 Zαγδηθμτφωe_1s *եթէ* β *թէ* ուղղ. *էթէ* JKTαβγδηθμστφω$e_1$tu *հարկաւոր* փխ *հարկաւ* Σ *հարկաւ* ուղղ. *հարկաւոր* β *մարմնոյս* as *վտանգիւ*

66 s *ղապագայից* ուղղ. *ղապագայիցն*

67 r *տեղ էի* փխ *տեղի է* W չիք *է*

68 a *փախստամբ* s *փախստեամբք* ուղղ. *փախստեամբ* M *անկանիլ*

69 t *առառանց* h *ակնարկութեանն*

70 V չիք *եւ* γ *հնարք և կարգք* փխ *կարք և հնարք* M *կամք* (Y *կարգք* ησω$e_1$rx *կարգ*) փխ *կարք*

71 O *զամենայնն* N *բաւանդակապէս* փխ *բաւականապէս* β *բաւանդակապէս* ուղղ. *բաւկկանապէս* A և այս տողն ունեցող օրինակները, բացի JTZαγδηθλμτφωae_1h ձեռագրերից, ունեն *զկենաց* s *հնարաւորութիւն* փխ *հնար*

72 btu *քաւել նորոգել* N *բժշկեալ* λ չիք *բըժշկել*

73 Ue_1 չիք *յամենայնի* h *յաւիտենից* s *յաւիտենից յաւիտեանս* ABCDEFGMNUWβσΣΦ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները ունեն *յաւիտեանս յաւիտենից*

74 BKMUλΓs չունեն տողը X *ամէն ամէն և ամէն այո եղիցի* Σ *ամէն* կրկնված

ԲԱՆ Հ

Վերնագիր.

K վերնագրված *ՀԴ* փխ *Հ* BENOUWβλσabgimqtux վերնագիրը կրճատ (B կրճատ գրելու մասին ունի նշում *ի լման սաս*) M վերնագրի փխ կետեր QTZδμωns համառոտագրությամբ σt *հեծութիւն* LRUVωΣe_1r *բան* h *բանն* R *սրտէ* r չիք *ի* R *յաստուծոյ*

1 Γ *համարձակեալ* փխ *համբարձեալ* s *համբարձեալ* ուղղ. *ամբարձեալ* Γ *ընթացս* h *զնթացսն*

2 ADEFNTΦ *յոքունց* փխ *փոքունց* CΣ *յոքունց* ուղղ. *փոքունց* JLPa *երկրայնւոց* e_1 *երկրանայնոց* tu *երկրայնոցս*

3 L *խոյս* փխ *գոյս* M *եղան* (h *եղկելոյց*) փխ *եղելոց* s *եղելոցս*

4 F *[մեծա]գունիցն* բառից մինչև բան ՀԱ տ. 4-ի *լու[սաւորեցան]* բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ Zθστω *մեծագունից* e_1 *հանդէսն*

5 C *իրաւանց* ուղղ. *իրաւանցն* HORVγλb$e_1$gklnr *իրաւանցն* β *իրացն* փխ *իրաւանց* αγμστe_1 *ահաւորիդ* β *ահաւորին* ուղղ. *ահաւորիդ* Σ *անաշառութիւնս*

6 V *որք* a *մերձաւորագոյնք* ուղղ. *մերձաւորագոյնք իցեն աստուծոյ* O *են* փխ *իցեն* Y *իցէ, նոցա* փխ *աստուծոյ*

7 CDEKMORZαβγδηθλμστφωb$e_1$fghs *իբրև* ABCDEGHNPRUVWΦabcdfghiklmpqrtux *հայրապետութեանն* MOΓ *հայրապետութեան* βΣ *հայրապետութեանն* ուղղ. *հայրապետութիւնս* λs *հայրապետութիւնն*

8 ω *մաքրագոյն* ACDEHσΣx *զմարգարէսն* δ *մարգարէս*

9 U *և կամ* NYZikrs *որպէս* փխ *իբրև* SWτ *իբր* X *որպէս* ուղղ. *իբր* Y *առաքեալսն* x *զառաքեալս*

10 MNλ *և կամ* Na *ընտրեալագոյնք* Likr *իբրև* փխ *որպէս* ABJKMNΦb *մարտիրոսսն* G *մարտիրոսն* WYZ *մարտիրոսքն* γλh *զմարտիրոսսն* δir *զմարտիրոսն* Σ *մարտիրոսքն* φk *մարտիրոսն* m *մարտիրոսս* x *զմարտիրոսքն*

11 β *թէ* ուղղ. *եթէ* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLOQSTXYZαγδηθμστφae_1s ձեռագրերից, ունեն *թէ*

12 H չունի տողը N *ողորմութիւնքդ*

13 Oγλhs *փրկութիւն* ABCDEγΦ *նոցանէն* s *նոցանէ* ուղղ. *նոցանէն*

14 GHMNPRVμωabcd$e_1$fgiklmnpqrtux *եթե* (*եթէ*) β *էթէ* t *Աբրահամն* s *արկանեմ* ուղղ. *արձակեմ*

15 W *առակի* r *ընչեղէն* δ *ինչ* փխ *ինձ*

16 OYλm *պապակել* VW *պապակիլ* Ss *կաթիլ* փխ *կաթի* Σ *կաթին* ABDENPUZδσΣΦfnr *մի* C *մի* ուղղ. *միոյ* x *բաւականայ*

17 h *քան* փխ *Քանզի* W չիք *եւ* β չիք *է* U չիք *կարեւոր* λ *կարիք* r *կարեւք*

18 K *թե* U չիք *նա* L *զածեալ* փխ *զգածեալ*

19 Uδ *զաւրէ* GWγλΣikrtu *առն*

20 K *զհայթաթանաց* ուղղ. *զհայթեթանաց* QVωΣkr *զհայթաթանաց* X *զհայթեթանաց* h *զխայթաթանաց* m *զհայթայցանաց* NZ *կրկուտ* Y *կորուստն* ուղղ. *կրկուտն* HOVWΣrx *պահպանութեան* M *պահպանութիւնն* N *պահպան* փխ *պահպանութեանն* s *պահպանութեանն* ուղղ. *պահպանութենէ* HNδΣ *աւուրն*

21 L չիք *առ* ABCDEHWσΣΦbh *ինքն* s *ինքնին* ուղղ. *ինքն* N չիք *ինքնին իսկ*

22 K *թե* a չունի *Դաւիթ* բառից մինչև տ. 65-ի *առան[ց]* բառը ներառյալ τΓtu *առաւելութեանն* r *առաւութեանն* փխ *առաւելութեան* Jφ *ըստգտեալ* ուղղ. *գտեալ* KLPX *գտեալ* փխ *ստգտեալ* δ *գտեալ* ուղղ. *ըստգտեալ* G չիք *է*

23 δ չիք *եթէ* Φ *ի* փխ *եւ*[1]

24 Ue_1 *մարգարէն* NSβηλx *յիշատակել* μ *յիշատակել* ուղղ. *յիշատակեալ* s *յիշատակել* ուղղ. *յիշատակեալ* կրկին ուղղ. *յիշատակել*

26 GJKLNPQSUVXYZαβγλσc$e_1$fhikqrstux *երբ* (*եթէ*) GMNVWβλΓbglm *ապրեցուցանիցեն* Us *ապրեցուցանեն*

27 M *խրեանց և զզատերս* λ *խրեանց* N չիք *որ* V *հասանիցի*

28 ikr *խնքեամբ*

29 p *զվէմն*

30 NWΓ *քում* r *նմանոց* N *մին* r *խթացեալ*

31 ABWσΣΦ *կարիւք* փխ *կրիւք* CDE *կարիւք* ուղղ. (DE ուղղվ.) *կրիւք* f *գրեցաւ* փխ *գրաւեցաւ*

33 Γ *խոնարհել* ACHPVZθστΣΦnsx *կարիս* փխ *կարիս կարիս* BE *կարիս* ուղղ. (E ուղղվ.) *կարիս կարիս*

34 H *երջանիկ*

35 C *Ովսէի* ուղղ. *Ովսաու* Γ *ցովսաու* փխ *Յովսաու* Bβ *ումն* ուղղ. *ումեմն* JZγλμφe_1 *ումեմն* (r *ումն*) փխ *ումն* δ *ումեմն* ուղղ. *ումն ումեմն* t *մարգարէ*

36 U *սատուածառաք* ABDEΣΦ *մարդկեղէն* փխ *մարդկաւրէնն* C *մարդկեղեն* ուղղ. *մարդկաւրէն* JKLSTXZαβγδθμστφωe_1 ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակները ունեն *մարդկաւրէն* Vik *գայթակղութեան* ω *գայթագղութիւնն*

37 Zr *նմայ* փխ *Մնայ* H *յովից* (փխ *յոլովից*) ուղղ. *յովից* W *ոլովից*

38 s *իմ* փխ *իմն* ABDEγθσΦ *ձեւակերպասցի* C *ձևակերպասցի* ուղղ. *ձևակերպեսցի* Σ *ձևակերպեսցին* s *ձևակերպեսցի* ուղղ. *ձևակերպասցի*

39 U *չափել* V *փրկութիւն*

40 NV *նոցա* τ *ողորմեալք* ուղղ. *ողորմեալք բարերարիդ և զաւրացեալք* N չիք *եւ զաւրացեալք ամենակալիդ* H *զօրացեալ* W չիք *զաւրացեալք ամենակալիդ*

41 NVλ *և կոչեցեալք* s *կոչեալք* ուղղ. *կոչեցեալք* N *քաւեցեալ* N *հնար ահաւորիդ* փխ *հնարաւորիդ* λ *հնարաւորիք*

42 R *շնորհեալք* ուղղ. *շնորհեցեալք* X *շնորհաւք* փխ *Շնորհեալք* γfhikqrtu *շնորհեցեալք* r *ազատացուցիչդ*

43 Nσ չիք *Կենագործեալք անապականիդ*

44 W *զիտացեալն* ACNOΦ *որայնքանութեան* փխ *որքանութեան* DEΣ *որայնքանութեան* ուղղ. *որքանութեան* JTZαβγδθμστφωe_1 *որքանութեանց* hr *որքանութեանն* U *մարդոյս* փխ *բնութեանս* e_1 *բնութեանն*

45 W *որ* JSTαe_1 *մխիթար են* փխ *մխիթարեն* AΦ *աւրինականաւ* (r *աւրինականաւն*) փխ *աւրինական* BCΣ *աւրինականաւ* (Σ ուղղվ.) *աւրինակաւ* DθστΓ *աւրինակաւ* x *օրինականաւն* ուղղ. *օրինակաւն* λ *նմանութեան* փխ *նմանաբար*

46 B *վհատութիւն* (δμe_1 *վհատութեան*) փխ *վստահութեան* Σ *վստահութեան* ուղղվ. *վըհատութեան* s *վստահութեան* ուղղ. *վհատութեան* t *յուսահատելոցն*

47 LNRSWXYβγλσωc$e_1$fiklmr *կենդանոյ*

48 A *աւրհնեալ* ուղղ. *Քրիստոս աւրհնեալ* BN չունեն *Քրիստոս*

49 BTαβδμφ *մանաւանդ* ուղղ. *մանաւանդ զի* A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օ-

րինակները, բացի JNγλe_1 ձեռագրերից, չունեն զի ABΦ զաւակն փխ առակն CΣ զաւակն սրբ. (Σ սրբվ.) զառակն S զառակնն JNTγλe_1 ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները ունեն զառակն p ազգակից փխ ազգակից N այս r յայս s այսր սրբ. այսմ A B C D E G H MNORUVWZϑλστΓΣΦbm յիշել Q յիշեալ սրբ. յիշել μ յիշել սրբ. յիշեալ s գրել սրբ. յիշել

50 GHMNOVλglms զվերայգրեցելոցդ (զվերագրեցելոցդ) LX զվերագրեցեալդ R զվերագրելոյդ Y զվերոյգրեցեալդ

51 P ումեմն իմաստնոյ W իմաստնոյն N իմաստն փխ իմաստնոյ ումեմն

52 N աստուծո կենդանո փխ տեառն S ձեռն փխ ձեռս[2] S մարդոյ

53 UY մեծութիւնն U (նորա) նոյն և Yσ ողորմութիւնն s նորա փխ նորին

54 A B C D EGHMPRUVWβλΓΣbcdfhikpqtx չիք եւ[2]

55 U զերեքմասնեա V զերեքմասեան NVWΓglm հարուածսն

56 Z ընտրեացն LSY մահու ABDEVϑΦm սատակմանն CΣ սատակմանն սրբ. սատակման

57 ω իբրև GNWλ զկենդանին S զկենդանի սրբ. զկենդանին s զկենդանին սրբ. զկենդանի Nfp Քրիստոս H յանճառութեամբ փխ յաճախութեամբ

58 ABΣΦ զերկուս CD զերկուս սրբ. զերկուսն Zh զերկունս փխ զերկուսն ω և փխ եւ ABDELSXYΣΦ փոքրկունսն C փոքրկունսն սրբ. փոքրկունս h փոքրկութիւնս (x փոքունս) փխ փոքրկունս

59 BΣΦ տանջինն C տանջէնն OSXY տանջեն ABDΦ ողորմինն CEΣ ողորմինն սրբ. (սրբվ.) ողորմին N ողորմի

60 r սայկայն T ճարակեցելոյս

61 GMNPβδ կորուսեալ P անձինս

62 αe_1 չիք է NSX այլայլել M ի յարմարութենէ

63 N չիք ոչ

64 h ողբերգութեանն

65 ABGHNOVWβηϑΦik չիք է CDEΣa ոչ սրբ. (DE սրբվ.) ոչ է Tαβ մատչել սրբ. մաղթել VΣ մատչիլ e_1 մաղթել փխ մատչել

67 ABDΣΦr զշնորհն C զշնորհն սրբ. զշնորհ E զշնորհսն ABDΣΦ որ առ նմին փխ նորին C որ առ նմին առ սրբ. նորին առ ամենեսին SXYσbmtu ամենեսեան M ամենիսեան

68 N բարձրութիւնսն փխ բարձունսն

69 ikr բանիւ β պամանաւ

70 H կարօտ փխ կարաւտեալ N կարաւտիմ ABCΣΦ ողորմութեանդ hmr ողորմութեան ACΣΦ եղելոյ (p գեղոյ) փխ գեղոյ B եղելոյ սրբ. գեղոյ K գեղւոյ

71 N տէր կեանք T կեանքդ

72 f դու երանութիւն բառերից մինչև բան ՀԵ տ. 96-ի տեսու[թեան] բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ d երանութիւն

73 N անդոյրր s յանդորր LNOSUVf մեղաց RVWλb աշխատութեանցս

74 kr քև փխ քեզ

75 KW մշտադատ U և ձանձրացուցիչս ω թաղխանձանաց

76 V այլով ω չիք այլ Wm եթե (եթէ) NVWβt փրկութեան e_1 չիք մարդկան պարարիս βλhikprx պարապիս փխ պարարիս

77 e_1 չիք Աւրհնեալ σ չիք յաւիտեանս Yλ յաւիտեանս յաւիտենից

78 BRσ չունեն տողը

ԲԱՆ ՀԱ

վերնագիր.

o չունի Բան նշում K համարակալված ՀԵ փխ ՀԱ BEKOPRUWβλσb$f_1$himoqtx վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր QTZδμωn համառոտագրությամբ σbt հեծութիւն

ABC Գրիգորի փխ հսկողի HLUVYωΣΦe_1r բան r չիք ի Φ սրտէ N ընդ աստուծոյ և զանգատ ամենամեղ անձին Մարտիրոսո

1 K արդ քանզի V փառաւորեալսն Mγ սըրբոց ABDEGωΣΦ պարքն Cβ պարքն սրբ. պարք

2 q ոմանց K յաճախագոյն

3 h և փոքունս (սասանեցան) Nλ փոքուն r չիք Փոքունս սասանեցան ik մեծագոյնս ABCDELORSUWXYΣΦ նշողից GHJKMNPγφabcgikmnortu նշուղից λ նշողից սրբ. նշուղից

4 Y մաքրութեան N լուսաւորեցա

5 N յորո λ մին MQo զանգուածոյն Wikr զանկուածոյն ω զյանգուածոյն փխ զզանգուածոյն WΓams զհասարակատեղծ λ զհասարակատեղծն սրբ. զհասակատեղծն h զհասարակատեղն փխ զհասարակատեղծն u տկարութիւնն

6 U գերազանց ABCDHRUn զրնութիւն EλΣhr զրնութեան ω զրնութեանս s զրնութեանն սրբ. զրնութիւն

7 DE և վարս և U հրեշտակականս առաքինութիւնս d առաքինութիւնս N հրշտակականս

8 V որք

9 K բերանոյ FZ աստուածութեանն

10 JZαγστφe_1 ընտրեալք (Zτ ընտրեալքն) և βΣ ընտրեալքն սրբ. ընտրեալք (Σ ընտրեալքն) և W խնկեալք f_1 չիք եւ բարեբանեալքն i բարեբանեալք

11 t Իբր DUYΣru պաշտեցեալքն

12 GJβdhikpqrtu իբր S իբրև սրբ. իբր LUλ$e_1 f_1$px զաւթեանս Vσ զօթևվանս W զաւթեվան U աստուծոյ սրբոյ ω յարդարեալ

13 Q յորոց N գիտ

14 ZϑμσωΓ աննեղծութիւն (λ անկեղծաւորութիւն) փխ անկեղծութիւն f_1 անկեղծութիւնք s անկեղծութիւնք սրբ. անկեղծութիւն N չիք եւ լուսաւոր արդարութիւն ikr լուսաւորութիւն փխ լուսաւոր արդարութիւն

15 n մարդ փխ մարթ N զմարթն փխ զմարդն A աստուծոյ սրբ. աստուծոյ աստուծոյ BDEFhiknprtu չիք աստուծոյ[1]

17 U այս տողի փխ ունի տ. 18 և ընդհակառակն β կրաւք փխ կրանք

18 h և զգաստք և ikor սգաստք L անըստգաներք (f_1 անտգանելիք) փխ անստգանելիք h անըզգտանելիք p անզգտանելիք

19 f_1 պաշտօնք H կարծ փխ կարծր δ անփոխադրելիք փխ անփոխարկելի Σt անփոխարկելիք

20 e_1 օրինականք փխ արիականք Σ անկասելի

21 x ճշմարտութիւնն Nt անցնդելիք n ցընդելիք (փխ անցնդելի) սրբ. ցնդելի

22 C դիմադրութիւն (փխ Դիմագրաւութիւն) սրբ. դիմադրութիւն ENVWZλabcdghiklmopqrsux դիմադրութիւն (FHSU դիմադրութիւն) փխ Դիմագրաւութիւն Γ դիմադրութիւն (սրբագրել է, բայց չի պահպանվել) Φ դիմագրաւութիւն սրբ. դիմագրութիւն δ անհերքելիք

23 ω այս տողի փխ ունի տ. 24 և ընդհակառակն h չունի տողը Z տեսութիւն փխ Տեսաւորութիւն V չիք եւ անապշելի

24 FUZβλf_1 իմաստութիւն փխ Իմաստասիրութիւն V չիք Իմաստասիրութիւն վերնական

26 F չիք Զորոց tu Յորոց ABDEFGKXηϑμστφωΣΦtux զկերպարանս Cq զկերպարանս սրբ. կերպարանս Zf_1s զյիշատակ λ զիշատակս r զյիշատակսն δ անուանց N աղաչեալ

27 N չիք իսկ

28 h չիք եւ, խաճութիւն Σ խոովութեանն

29 Zμf_1 արարչին

A և այս գլուխն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի FHNβδϑτφ$f_1$ikmr ձեռագրերից, տող 29-ից հետո լուսանցքում կամ բնագրի կարգում ունեն ենթավերնագիր Բանք (h Բան) պանծալիք (p պիտանիք փխ պանծալիք) հաշտեցուցիչք աստուծոյ (F ենթավերնագիրն ունեցել է լուսանցքում, բայց վերանորոգման հետևանքով չի պահպանվել) O ենթավերնագրից առաջ ունի Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի K ենթավերնագրի փխ ունի Փոխ պիտանի qtux վերնագրից հետո ունեն ընդ յանցաւոր (q չիք յանցաւոր) մեղապարտին

30 U ապիրատս փխ անպիտանս

31 G չիք բան ωh պարսաւեալ am պարսաւել

32 U արթուն x իմ փխ եմ μmo նիրհիմ

33 o մինչ փխ Մինչդեռ FNΦ$f_1$ik զգաստս Γ-Σkr սգաստս V թմբիմ
34 NS բարեպաշտեալս S իմ
35 e_1 աղօթեմ f_1 աղօթիմս VΣΦbhm չիք եւ f_1 ի փխ եւ
36 ABDEFHVϑτΣΦ չիք ի C յընթանալս ուղ. ի յընթանալս N յնթալս փխ յընթանալս r կասեմ u կամեմ փխ կասիմ
37 CDEGHSVYβσΓ$f_1$so իմում a իմ ուղ. իմում V չիք եւ λ մեղանչեմ t մեղանչիմ
38 L խաղանալս փխ խաղաղանալս s իմ NZs և ամբոխիմ U և ամաչիմ փխ ամբոխիմ Vo ամբոխեմ f_1t յամբոխիմ
39 UWZ արշաւեմ e_1 չիք ի h յետնոյն UZ հակամիտիմ
40 Z չուել f_1s չուելս EGHKLOSTVWYηλω-Γd$e_1$hikmnqrtux կրունկն J կրուկ M կըրուկն ուղ. կրունկն δ կրունկն ուղ. կրունկ gs կրունկն ուղ. կրուկն
41 Γ լոյսոյն p մասն S և ի խաւար Sf_1 յարիմ
42 ABDEWλΓΣΦhm քաղցրութեան C քաղցրութեան ուղ. քաղցրութեանն Y օծինոր h խառնիմ
43 Y բարեաց o հոսեմ փխ հիւսեմ
44 MU կանգնիլն NΓΦ կանգնեալն W կանգնեալն ուղղ. կանգնելն V չիք եւ u գլորեմ
45 u ծաղկեմ Hϑu պտղաբերեմ
47 r խոստամ փխ խոստանամ
49 Γo կառկառեմ GZβ անդէն փխ անդրէն LXΓe_1o անփոփիմ NORVWYZαβϑστωa-cdiknpqrux ամփոփիմ μ ամփոփիմ ուղ. ամփոփեմ b ամփոփեմ ուղ. ամփոփիմ
52 N ճարակեալ h ճարակելն S խոցուածոյս βσ անդէն ուղ. անդրէն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի BFHJPRVXYγδϑμτau ձեռագրերից, ունեն անդէն փխ անդրէն
53 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTαγδηϑμτφω$e_1$tu ձեռագրերից, ունեն հաշտեցուցանելս ABCDEFG-HKNPSWXYΓΦc$f_1$hqrtx խռովիմ V խռովեցուցանեմ β խռովիմ ուղ. խռովեմ μ խռովեմ ուղ. խռովիմ
54 h հանդիսանամբ OXbgm իրաւամբ
55 GHMNOτΓikr գրեմ GHMOWβΓikr եղծանեմ ϑ եղծանիմ ուղ. եղծանեմ u եղծանամ
56 βϑ նաւիմ ուղ. նաւեմ μ նաւեմ ուղ. նաւիմ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLMQRSTVXY-αγδσφe_1 ձեռագրերից, ունեն նաւիմ A թուղանամ
57 U սկսանեմ
58 r կարգեմ P սկսանիմ փխ սասանիմ
59 V հեղանիմ փխ հեղում
60 N և սաս և V տարես փխ ստորես Y խօսիմ (Z իջանեմ) փխ հոսիմ s իջանեմ ուղ. հոսիմ
61 f_1 բարդիմ սաս σ անդէն ուղ. անդրէն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի Hηϑτ ձեռագրերից, ունեն անդէն փխ անդրէն σ տոչորեմ
62 ABCDEGKLNORVWΓΣdnpx արկեմ Xl արկեմ ուղ. արկանեմ s արկանեմ ուղ. արկեմ r և ոչ գլխաւորեմ կրկնված h գլխաւորիմ
63 t սակաս α վաստակիմ ուղ. վաստակեմ ABCDEFHKLPSUXYγδΣΦcd$e_1$htu ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մընացած բոլոր օրինակներն ունեն վաստակիմ N վատնիմ
64 ABCDEFGKMOUλΓΣΦbcglm անթիւ H սպառնեմ փխ սպառեմ
65 N այս տողի փխ ունի տ. 66 և ընդհակառակն Φ ինքնին փխ ինքն
66 Nσ ուսանեմ J ճշմարտութեան գիտութեան KLQSTUXYγδτφad$e_1f_1$hiklnprs ճշմարտութիւն գիտութեան (LSUXYαγad$e_1f_1$hik-ps գիտութեանն) O գիտութիւնն u գիտութեան GHNRVWZβΓΣΦbcgtu ճշմարտութեանն Vm հասանիմ
67 f_1 Զիջեալ (r գի շիջեալ) փխ Զշիջեալ
68 μ քաշալերիմ ուղ. քաջալերիմ
69 N չունի տ. 69—70 γ այս տողի փխ ունի տ. 70 և ընդհակառակը φ չիք եւ² h իսկս փխ իսկ², մինն փխ նմին r եղկիմ փխ մեղկիմ
70 PΣ կարկառեմ փխ կարկատեմ P պատկառեմ փխ պատառեմ
71 h խլիմ β տատանկք λ տատանք d տատակս փխ տատանկ

72 ω համբառնալն f_1 բերեմ
73 BHx մտեմ ուղ. (H ուղղ.) մտանեմ SV-WZs մտանեմ β մտանեմ ուղ. մտեմ KN-PSYγc բոյն Zδ բունն i բոնն փխ բոյնն N տաղաւնի Z ելանեմ ագռաւ
74 f_1 սպիտակ
75 C դաւանել ուղ. դաւանիլ x դաւանիլս ABDEFGJLMTUWXYZΣΦa$f_1$noq ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն դաւանիլ qtu ըսպաննողին OV նուիրեմ
76 V լինիլն, չիք եւ r ի թիկունս
78 γ նովիմբ f_1 նով փխ նովին
79 Zf_1s զԴաւթայն f_1 զՍաւուղայն գործ ZωΣ-Φs գործ φ զՍաւուղին o զՍաղուղայն
80 Ggr շրթամբ Jαβγδηϑστφωe_1 շրթամբքս h ճշմարտեմբ tu երիկամամբք ստեմ A ստեմբ ուղ. ստեմ NOΦr ստեմբ LX երիկամբք NΣ իրիկամամբք δg երիկամամբքս
81 h մատակարարեմբ SUWZf_1 ահեկ No կողմամբքս a կողմամբքս ուղ. կողմամբս ikr կողմամբք NU աւարեմ փխ աւերեմ λ աւերեմ ուղղ. աւեր և եմ p աւիրեմ
82 AB երկրագործութիւն CD երկրագործութիւն ուղ. (D ուղղ.) երկրագործութեան M երկրագործութեանն JNβqux ցորենւոյն U ցորենոյ
83 GHMNVWZβλΓabf_1s իմաստից ABDFH-JLQSUXYαγδηϑμστφΣΦe_1m չիք ի CE վայր ուղ. (E ուղղ.) ի վայր β ի վայր ուղ. վայր W ինքնին փխ ինքն
85 H չունի տողը tu ի յոտս հաստատիմ Q հաստատ փխ Հաստատիմ Z հաստատեմ ABCFGKMNVμΣΦo չիք ի D յոտս ուղ. ի յոտս β ի մի յոտս U յոյս փխ յոտս ω յոտս քո P սասանիմ փխ տատանիմ c սասանիմ ուղ. տատանիմ
86 MPU իրաւամբք (N բիւրաւք) փխ իրաւք δ իրաւք ուղ. իրաւամբ λ իրաւք ուղ. իրաւ s իրաւ x իրօք ուղ. իրաւք
87 h կեղծաւորիմբ f_1 յարդար H ամբարիշտեմ Zωp ամպարշտիմ (ամբարշտիմ) s ամպարշտեմ
88 OZωp կաքաւիմ
89 H չիք ի²
90 kr հողածնելոցն h երանեմ K ի յորդւոյն γ ի յորդւոցն h չիք լուոյ
91 h հաճանամ փխ Հաճոյանամ O յետի W ըռամկին ω յաջաց փխ յաչաց
92 JLQTXZαδηϑμστφωΣf_1s զատեան β զատեանն ուղ. զատեան ABCFΣΦσ թագաւորին (DE թագաւորի T դատաստանին) փխ դատաւորին δ մեղաւորին (փխ դատաւորին) ուղ. դատաստանին σ խաւարակրանիցն փխ խառնակրանիցն
93 ω վհիցն փխ վեհիցն A սոսկանացն ուղ. սոսկականացն ω սոսկանացն
94 h անձամբ W երփնի L ճաւն փխ ճային r ճանաչեմ
95 δ հրապուրիմ փխ Հպաւորիմ N հաստատեմ Φ հաստատեալ
96 ABCDEFSVXYΣΦikrstu վաղիւն L վաղիւն, լի փխ մոլի
97 F պատկերն փխ պատուէրն t լքեալ և Bα թելադրութեամբ ուղ. թելադրութեան A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JMVZγab$e_1f_1$ikmrs ձեռագրերից, ունեն թելադրութեամբ f_1 անձին փխ ածին ikr հետևին
98 h արիանալ H վատարագոյնս Lβσt վաթարագոյնս Y վարթարագոյն h ընկրկնիմ
100 Lsλ վարձուցն U վարժուն փխ վարձուն Zf_1 վարձին s վարձին ուղ. վարձուն N ելանելանեմ r ելանիմ
101 L ճոռոմախաւսիմ փխ ճոռոմս խաւսիմ
102 E պատասխատնութեանն FRSUVWγδΣ-Φbhm պատասխանատութեանն MT պատասխանութեանն ուղղ. (T ուղ.) պատասխանատուութեանն N պատասխանատութիւն OλΓ պատասխանատութեան Po պատասխանութեանն ուղ. (o ուղղ.) պատասխանատուութեանն Xa պատասխանութեանն ուղ. պատասխանատուութեանն Zf_1 պատասխանատրութեանն ηcqtux պատասխանատուութեանն e_1 պատասխանատուութեան r պատասխանութեան s պատասխանատրութեանն ուղ. պատասխանութեանն N պահուն U ժամու փխ պահու
103 μω չունեն տ. 103—104 ABCFKVΣΦf_1s չիք ի DZ յեյս ուղ. ի յեյս f_1 արեու
104 JKLSαγe_1 երեկոն Σ երեկոյս ուղ. երեկս

105 JKLPQSTXYαβγδημφωΓe_1 ի յաթոռս W յաթոռ ուղղվ. յաթոռս k յաթոռն tu յաթորս W եւ ի ACEUZλf_1 խելաեղից B խելաեղից ուղղ. խելայեղից D խելաեղիցն ուղղվ. խելայեղիցն M խելայեղիցն N խելացեղից փխ խելայեղից σ խելայեղից ուղղ. խելաեղից t կցորդեմ

106 X ննջիմ U արհորաւք (ikr արհուրաւք) փխ արհաւրաւք s արհօրօք ուղղ. արհաւրօք o զարհուրեալ կրկնված

107 PY զանդաստան s զանդաստանս ուղղ. զանդաստան D կամացս ուղղվ. մտացս E-qx մտացս փխ կամացս SWZf_1 կամաց s կամաց ուղղ. կամացս NSUWYσaf_1 չարաչար

108 T միշտ անառակ որդիս փոյթ խնամով ի չարիս η փոյթ խնամով ի չարիս միշտ անառակ որդիս ուղղ. միշտ անառակ որդիս փոյթ խնամով ի չարիս CJβμ միշտ ուղղվ. (Jβμ ուղղ.) փոյթ խնամով ի չարիս միշտ e_1 խնամով ի չարիս փոյթ միշտ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի αγφωΓ ձեռագրերից, չունեն Փոյթ խնամով ի չարիս

109 W տարագրեալ f_1 չիք անզղջական զառածեալս

110 f_1 չունի տողը ABCDKLMOβΣ$f_1$ho տըրտմեալ E տրտմեալ ուղղ. տրտմեալս np գրեալս փխ գերեալս

111 N ծառաեալս

112 Zf_1s անողոքական փխ Անողոքելի B մատնեցեալս ուղղ. մատնեալս Jδ$e_1$ikmr մատնեալս

113 N չիք Անպատուաստելի հատուածեալս K հարուածեալս ուղղ. հատուածեալս u հարուածեալս փխ հատուածեալս Zf_1s շիջեալս γ շիջուցեալ ω շիջեալս ուղղ. շիջուցեալս

114 LUZλ անկասդուրելի γ անկազդիւրելի ϑτ անկազմելի փխ Անկազդուրելի σ անկազդուրելի ուղղ. անկազմելի u անհանդերձի փխ անհանդերձելի

115 F զսաստիկն պարտ է n չիք պարտ է f_1 առել աստանոր

116 OSX անաւրինեալ Oδ անձինս

117 V գրեմ փխ գրեմ գրեմ e_1 խնայեմ փխ անխնայեմ r անճայեմ

118 GNPVWZbcd$f_1$ghiknopqrstux զխոխւ փխ ի խոխւ E ի խոխւ ուղղ. զխոխւ β զխոխւ ուղղ. ի խոխւ L նիւթի փխ նիւթեալ X նիւթեալ ուղղ. նիւթիլ Zf_1 նիւթել h հեզենին

119 GJKLNPQRSΓtu երկնայնոյ UW յերկնայնոյ ad երկնայւնոյ

120 s Կայէնն ուղղ. Կայինն o այն առաջին u առաջի p հողեղէնին

121 Zf_1s աստուստ զընաւն Uμ զընաւս tu ի յաստուստ ի ABDEFNVϑστΣΦikr չիք ի C յանձին ուղղ. ի յանձին

122 A B C D E F P U VZΣΦabcd$f_1$hikopqrstux զնշանակս R զնշանակ ուղղ. զնշանակս μ զնշանակն R ամբաստանութեանս ուղղ. ամբաստանութեան VZacikoprstx ամբաստանութեան f_1 յամբարտաւանութեան (զ ապստամբութեան u ամբաստութեան) փխ ամբաստանութեանս h ամբաստանութեանն

124 Γ այլ և O զբանից kr զբանիցն

125 u լիցեն փխ իցեն U փրկութիւնք

126 H սկիզբնահայրն σ սկըսբնահայրն V հաւատոյ AEΣΦhn չիք ի BCD յուսահատութեան ուղղ. (D ուղղվ.) ի յուսահատութեանն Uλ յուսահատութեան

127 DEKγλr զանգթութեան U զանգթութիւնն K չարիս իմ ikr իմն փխ իմ

128 f_1 ի մարգարէից f_1r քարեամբք g քարամբ

129 N աշտեհին Uu աշտենին WΓm աշտէիւ h աշտեն

131 x այս տողի փխ ունի տ. 132 և ընդհակառակն F յարագողաց L յարագաւղացն Zaf_1s արագողացն r յարաձգողացն փխ յարագողացն e_1h վրիժուցն l վրիջուց r վրիցուց

132 A և մյուս բոլոր օրինակները, բացի BC-JTXαβγδηϑλμστφωe_1x ձեռագրերից, չունեն տողը (BCJXαβλ ունեն լուսանցքում, BC ունեն հետագա ուղղագրությամբ) β մարգարէայծին տեսանօղ δ տեղանողս x չիք ընդ CXβγω ամաղեկացոյն λ ամաղէկացոյն x զամաղեկացի արագերագ առաջի տեսան օծելոյն

133 Uh երկնատեղեաց r երկնայտեղեաց

134 LY նորոյ Jαημω սկիզբնն o սկիբնն փխ սկիզբն

135 r ընտրութեան

136 N պետքն αδημωh առաքելոցն KL Սափիրայիւ փխ Սափիրայի ի t չիք ի

137 P հոգւոյն քննութեամբ A հոգւոցն ուղղ. հոգւոյն C հոգւոյն ուղղ. հոգւոցն EGU-VβΦchlnp հոգւոցն (հոգոցն) a ոգւոց (m ոգոց) փխ հոգւոյն b հոգւոց q հոգոյն ուղղ. հոգոցն

138 tu ինձ մահու SUb կենաց CGNPUβ խառնի

139 K անաչառք են A կաճառք ուղղ. կարճառք U կատճառք փխ կաճառք

140 Ux չիք եւ h ուժգնութեանն o ուժգնութիւն u ուժգնութեամբ Σ վերնոցն C վերնոյն ուղղ. վերնոյն արի f_1 առի փխ արի

141 qtux հրեշտակաց SVZωhrtux մարդիկք g մարդիք ուղղ. մարդիկք

142 g տողն ունի լուսանցքում b և կրկնված δ տարերքս r տարերքն

143 Phikpr անզգայիցն Zf_1 անզգայից V շարժողականքն

144 u որով Zf_1s դատել qx դատելք h լինիմք o լինին U ուշիք փխ տուժիք i տուժիք

145 ABCDEFKMOZφΓΣΦ$f_1$hs աւրինակ δ յաւրին փխ Յաւրինակ ϑστ ապագայիցն սոսկալեաց r սոսկալացն δ ապագայիցն ուղղ. ապագայից A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի FJTZ-αημφωae_1s ձեռագրերից, ունեն ապագայիցն

146 OUh ալեացն ω յալեաց h մրրկեաց

147 L կենցաղս փխ Կենացս Φ վստահութեան h վստահութեանն P մեաց N մնան կայուն փխ մնայ անկայուն O հաստատութեան

148 F թէ AQ ինքնին ուղղ. ի քնին (Q քնին) CFGHPUVWYΓΦ$f_1$ikor ինքնին փխ ի քնին γtu քննին Z առաւելեալ փխ առեալ

149 N խուզեցես AFNXβσΣΦbf_1 զղաւղակացն B զղաւղակացն ուղղ. զղուղակացն GH-C զղուղակացն ուղղ. զղուղականացն MU JKLOQRVWcdiklorux զղուղակացն զլուղականացն S զլօղականացն Zλφams զլաւղակացն τ զլօղակացն ω զլուղակն g զլուղղակացն h ըզղուղկացն փխ զլուղակացն nt զղուղականացն

150 FU զմասունս փխ Զմանունս β զմանունսն o մանունս σ փոքրունս UWλ$f_1$gs դասել μ դատեալ փխ դասեալ

151 e_1 որ ուղղ. որք Qr քանակութեամբ β քանութեան փխ քանակութեան h քանակութեանն

152 N թինդ Wβo թինդս S թինդս ուղղ. թինդս h թընդս kr թինդ W բազում փխ անբաւ F համարոց փխ երամոց WΓ երամաց

153 αδs մարմնիս ուղղ. մարմինս γbf_1h մարմինս

154 S հաստեացէ փխ հաստատեացէ

155 U զաւացելոյս h բանագրութեամբ

156 E Արդ փխ Այլ P ինքնին փխ ինքն

157 U երկնաւոր բարի

158 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի BCDEGJMNPUαβϑσφΣΦabd-$f_1$ipqstx ձեռագրերից, ունեն կենդանոյ

160 h և ձըմռնեայ փխ ի ձմեռն C ձեռն ուղղ. ձմեռն p ձեռն փխ ձմեռն h այլեաց փխ ալեաց QTημστ հոգւոյս (U սգոյս Yω հոգոյս) փխ ոգւոյս

161 C զծարաւս ուղղ. զծաւալս L զծարաւ փխ զծաւալս M զծաւալ A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի Zbcd$f_1$hiklmnopqrstux ձեռագրերից, ունեն զծարաւս փխ զծաւալս U մոլեգինս h մոլորին փխ մոլեգին, սրտիս շարժման V շարժմանս Σ շարժմանց h խռովութեանն

162 Z կապոց V երսանաց Wh երեսանաց N-Phktx ըմբռման

163 SU զցնդել f_1h ցնդեալ γ մտաց g մտացս իմ δ վարագութիւն

164 r եղէցի ուղղ. եղիցի

165 r սասան փխ սասանման

166 U սատակես qx Սաստես փխ Սատակեա U խափանես h զբազմգլխեան H ուրականս N ուրուական i արուականս փխ ուրուականս

167 Ro զաղտնեացս chqtux ամաւթոյ FLUWλ երկակենցաղս փխ երկրակենցաղս R երկ-

րակենցաղս urp. երկրակենցաղ S երկրակենցաղս urp. երկակենցաղս o երկրակենցաղ UZ հենից

168 ACDFGJKNPQTUVηλΓΣΦdelno մտամատոյցս փխ մշտամատոյցս BH մտամատոյցս urp. (H urpվ.) մշտամատոյցս f_1 մշտամատուցս x մշտամատոյց

169 N նորընծայս առ փխ նորընծայ տառ Ze_1-$f_1$hstu տառս Z ողորմագին փխ ողորմագերս

170 F թախանծագին (Ukr թախանձագին Z թախծանուք) փխ Թախծագին ωs թաղխծագին Z չիf ձայնի PZac$f_1$ms ողբերգութեան (h ողբերգականութեան) փխ ողբերգարկութեան U ողբերգարկութիւն Wa այսմ

171 Z խորոց սրտէ U անդնդոց մահուս otu մահու

172 δ գլքնաղ ABDEZωΣΦf_1s ապրեցուցեալ C ապրեցուցեալ urp. ապրեցեալ s փրկելոյ urp. փրկեցելոյ

173 h խոտ փխ հոտ n անոյշից

174 h դառնութեանն UΣkqrx վշտացս c վշտաց urp. վշտացս

175 W ուշգին H վհատելոյս փխ յուսահատելոյս

176 N հոգւոյն, սրբո վայ ե փխ սրբով

177 Σ փառք urp. փառք պատիւ և N իշխանութիւն և պատիւ b յաւիտեան HPQUZβΣf_1s յաւիտեանս յաւիտենից

178 DOUλΣ չունեն տողը

ԲԱՆ ՀԲ

Վերնագիր.

o չունի բաև ՀԲ և ՀԳ K նամարակալված ՀԶ փխ ՀԲ EHKOPRβλμσab$f_1$gimqx վերնագիրը կրճատ W Վերստին յաւելուած նորին Գրիգորի խաւսք ընդ աստուծոյ (tu Բան առ աբեղայսն և առ միակեցունսն ի խրատ) փխ վերնագրի μ կրճատ վերնագրից հետո ունի նշում ի լման աստ σ հեծութիւն HLUVYZΣΦ-$e_1$hr բան Hr չիf ի ZΦ սրտէ

2 e_1 աշակերտութիւն γa կրաւնաստաննաց l կրաւնաւորաց փխ կրաւնաստանաց

3 L որ r չիf Որք g մերկամարմնին Wf: մատանց

4 F [ակնկա]լութիւն բառից մինչև գլխի վերջըն ունի ուշ գրչությամբ ΣΦ ակնկալութեան r ակինկալութեան Zf_1 պարգև

5 b անրաւիցն

6 Zf_1 բանի s բանից urp. բանի H ձեզ ընծայեցուցի tu ընծայեցի

7 N զայս բանից M աւանդութիւնն N խոստովանութեամբ h խոստովանութիւն

8 M հոգւոյ OVZλΓf_1 ոգւոց RW ոգոց s ոգւոց urp. հոգւոց

9 Zs զմարմնոցս λ զմարմնոյ l զմարմնոյն N ծանրութիւն փխ պարտութիւն f_1s պարտութիւնք

10 σ յիշեցիք e_1 ընդ մարգարէականն ընդ f_1 ըստ փխ ընդ Zf_1s չիf առեալ B ձեզ փխ մեզ

11 E Զմի urpվ. զի մի MOQXYδλσωΓmtu զի մի փխ Զ'Մի Σ զի մի urp. զմի Jγη-e_1h պարծեսցին αμ պարծեսցի urp. պարծեսցին

12 E զոչ urpվ. զի ոչ Q ոչ (VYλ զի ոչ) փխ զ'ոչ VZαΓab$f_1$ms արդար

13 U և զտէրունականն

14 Zf_1s կատարած chikpqrtux կատարումն փխ կատարածն ikr չիf իսկ

15 δ գոզչիր h գոգիշ փխ Գոգչիք Zf_1 ծառայ Zs անպիտան

16 σ եղեցի r եղէցի NWtu ձեզ լինել V լինիլ ABCDMOUVΣΦh որս H որսք urp. որս δ խարոխին

17 Wbm և ի x սրբոյն (փխ գրոյն) urp. գր[ոյն] սրբոյն

18 ABCDEKUZaqtux կերակուր Zf_1s ընտիրք N ընտիրքն urpվ. ընտիրքն են W ընտիրքն են

19 x չիf որ

20 N չամբեցուացի

21 Nf_1 վկայել

22 K բեւրք N բամբանաց փխ բամբասանաց

h բժշկական փխ անբժշկական Nω մեղաց Y մեղանացն

23 M սկզբնահօրէն

24 Nq կամայական h յանձնառութեան HKLZβγλωΣ$e_1$$f_1$ins հաստատեցի փխ հաստեցի JNαμ հաստեցի urp. (N urpվ.) հաստատեցի δ հաստատեցի urp. հաստեցի

25 V յամենայնից W ամենից փխ ամենայնից Z$f_1$hms ամենայնի Cn պարտական urp. պարտապան Zf_1 պարտապան փխ պարտական s պարտապան urp. պարտական

26 p ի պարտաւորէ e_1 պարտականէ urp. պարտաւորէ

27 ABVλΣΦu չիf ի CDX յասել urp. (D urpվ.) ի յասել Y ընդ փխ ի ABELMOQRSUVWYZδabdgiklmnrs յասել H յասելն urp. յասել β յասել urp. յասելն f_1 ասել

28 N որ U մարդոյ փխ մարմնոյ k մարմնի Γ երկրածինի Σ երկրածնաց urp. երկրածնի կրկին urp. երկրածնաց

29 VWZλΓb$f_1$gs եթէ Γbm շնացայ և Γ պոռնեցայ փխ պոռնկեցայ

30 h զաշխարհս U ինձ փխ ինչ K զճաշակ MZf_1 ճաշակ

31 Zf_1s եթէ ընդհատ O ընթատ g ընթատ urp. ընթհատ W չիf ինչ

33 ABCDEHΣΦ ճշմարիտ

34 P չիf թէ

35 ABDVΣΦ չիf ի C յասելն urp. ի յասել E յասել urpվ. ի յասել f_1 և փխ ի ZφωE յասել urpվ. ի յասել f_1 և փխ ի Zφω-$f_1$hstu յասելն f_1 զանարմարսն h զայնյարմարանս փխ զանյարմարսն

36 u բանիւն GMNOSVWZγλa$f_1$sx տէր ստուած β տէր աստուած urp. տէր

37 HKRWXYZγδωΓc$f_1$giklmr փարիսեցոյն KSux չիf ձայնի i կերարան փխ կերպարան

38 φ մատուցեալ փխ մատնեալ

39 MY զկիրսն KZf_1s աններևութից Σ կշեռս

40 Z համարիմ N չիf նոքաւք NZf_1s ամենայն իրաւ (Zf_1s իրաւք) փխ ամէնիրաւ OZf_1s հատուցմամբ h հատուցմամբն

42 ABDEGUσφ կեղծաւորեցայ C կեղծաւորեցայ urp. կեղծաւորեցայց a կեղցաւորեցայց

43 ABDEKLOPQSUXYZΣΦ$f_1$sx գործեալսն CR գործեալսն urp. գործեցեալսն

44 h խարութեամբ փխ խարէութեամբ f_1 ոչ փխ ինչ h մտին փխ մտից s մտից մեծին urp. միտեցից մեծիդ

45 QRWXYγωc$f_1$hklmpr բարոյ H զցոփութեան Qσ քաւղարկեցից γ քողարկեցի

46 x պատկերն տանի փխ պատկեր ընտանի ABDEHΣΦ ինչ ընտանի C ինչ ընտանի urp. ընտանի

47 Zf_1s այս տողի փխ ունեն տ. 48 և ընդհակառակն MRYf_1h խենեշեցայց VΓ խենեշայց N աւտարի փխ աւտարոտի.

48 λt այլովք

49 Γ յարմարեցի KΓh գեղոյ

50 N չիf որ U որ է V իբր

51 P չիf Ոչ որ անաւրէն bgmu անիրաւ փխ անաւրէն

52 bgmu անաւրէն փխ անիրաւ

53 f_1 ոչ որ սխալեալ բառերն ունի տող 54-ից հետո λe_1 սղալեալ

54 f_1 ոչ որ խարդախեալ ոչ որ մոլեգնեալ N չիf Ոչ որ մոլեգնեալ

55 O չիf Ոչ որ շաղախեալ Zf_1 ամաչեալ s ամաչեալ urp. ամաչեցեալ

56 h չունի տողը Cb միայն urp. միայն եմ ABDEOΣΦhqtux ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն միայն եմ qtux ոչ այլ

57 MOVωctu ամենայն փխ ամենայնն Z ամենեցուն յիս A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի $f_1$qstux ձեռագրերից, ունեն ամենեցուն

58 Bγ գիտեն ω գիտացին

59 Zϑτωf_1 զի փխ քանզի

60 Z չիf տգէտք եւ h խառնիճաղանջք

61 M յիմար Tαϑμφ իմաստից urp. իմաստիցն A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի JKLMOQSYγδητωe_1 ձեռագրերից, ունեն իմաստիցն

62 MQRVW$f_1$ikr անձինս

63 KPWΣnqx ռարի ռարի V ռարրի փխ Ռարրի ռարրի ABDEN կոչեցայ փխ անուանեցայ C կոչեցայ urp. անուանեցայ

64 KZf_1s զգովեստ g գովեստն Zf_1s փառացեալ

65 MΓbm *եղկութեան* r *եղկութիւն* DE *ժառանգութիւնն* N *ժառանգութեան*
68 ABDEHσΣΦ *ամպարիշտս (ամբարիշտս) ամենայն իրաւք* C *ամպարիշտս ամենայն իրօք* urp. *ամենայն իրօք ամբարիշտս* X *անբարիշտս* MN *ուրեք* փխ *իրաւք*
69 f_1 *հրեշտակացայ* փխ *Հեշտացայ* NUλikr *գովեստս*
71 ABCDEKQRWYηλμωΓΣΦ$e_1$hikx *յաւազանէն* Mαδφ *յաւազանէ* urp. *յաւազանէն* tu *արթուն կոչեցայ* L *կոչեցայց* ABCDEΣΦ *արթունս*
72 **Z տ. 72—73 ունի խառնված՝** *և ես ի փըրկութեանն աւուր ի քուն մահու ննջեցի հսկող յորջորջեցայ* W *մահուն* r *մահոյ*
73 λr *փրկութեան* u *հսկողի* H *որջորջեցայ* N *յորջյորջեցայ* V *յորջեցայ* Zf_1s *անուանեցայ* փխ *յորջորջեցայ*
74 U *և* փխ *Բայց* KOμφΓc *զգաստութեան* N-adq *զսգաստութեանն* Wλ *զզգաստութեան* Zf_1 *զգաստութիւն* αb *զզգաստութեանն* s *զգաստութիւն* urp. *զզգաստութիւն* x *զսգայութեանն* փխ *զգաստութեանն* Zf_1s *աչացս*
76 f_1 չիք *նոր* U *յանդիմանութիւն* փխ *դատապարտութիւն*
77 Σ *ոգոց (Φ ոգւոց)* փխ *հոգւոց*
78 JKLMQTUVαγθωbk *խնդիր* b *կշիռ* M *մեծամեծացն*
79 μ *դու* urp. *դու և* B *աստուած տէր միայն* Zf_1 *աստուած և տէր* փխ *տէր աստուած*
79—80 C *մարդասէր տէր աստուած* urp. *տէր աստուած մարդասէր* DEλ *մարդասէր տէր աստուած*
80 h *երկայնայնմիտ*
81 Zf_1s *համարեա* r *համարեցայ* NW *մեղապարտ* δ *մեղապարտ* urp. *մեղապարտիս* x *զմեղապարտս*
82 ABCDEGNU *պարտաւորութիւն* Zηf_1s *դատապարտութեան* փխ *պարտաւորութեան*
84 r *լուաց*
85 Z *անձինս ինձէն* N *զանձինս* f_1 *յանձինս* x *անձին*
86 i *պարառութեան* փխ *պարտաւորութեան* Σ *կանովնիս* Zf_1s *կանոնին*
88 V *պատկառականաց* h *պատկառանացութեանս* փխ *պատկառանաց խայտառակութեանս*
89 U *զտգեղատեսակ (Z զտգեղակ)* փխ *զտգեղտեսակ* U *մերկութիւն* λ *մերկութեանս* h *մերկութեանն*
90 f_1 *զթոպեալ* Γ *ուժին* փխ *ուժգին* YZf_1s *բեռամբ* Wikr *բեռամամբք*
91 W *հետոցս* d *բարւութեան* h *բարութեանն* u *առաւելս* փխ *առ ելս*
92 N *ինձ յիշատակ ողորմութեան* ABDEσΣΦ *ողորմութեան ինձ* C *ողորմութեան ինձ* urp. *ինձ ողորմութեան*
93 h *աւրհնեալ է* N *ի յերկինս* OW չիք *և* N *ի յերկրի*
94 G *ամենայն* σ չիք *յաւիտեանս յաւիտենից* KMNλ չիք *յաւիտենից*
95 Uλσ չունեն տողը Σ *ամէն* կրկնված

ԲԱՆ ՀԳ.

Վերնագիր.

K համարակալված *Հէ* փխ *ՀԳ* BEHKORWZβλσΓa$e_1$$f_1$ghimqtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Tδημωπ համառոտագրությամբ Utu *հեծութիւն* ϑ *Գրիգորի* փխ *հսկողի* LPUVYΣb$e_1$hr *բան* r չիք *ի* B կըրճատ վերնագրից հետո ունի նշում *ի լման սաս*

1 N *ահաւոր հզաւր*
3 N չիք *է* Hλb *փոխարկեալ* r *յանակնկալսն* M *յուսահատութեանն* U *յուսահատութիւն* λ *յուսահատութենէ* h *յուսահատութեանս*
4 Zf_1s տ. 4—6 ունեն խառնված՝ *առ զուարթացուցիչ գովութիւնդ /5/ ընդ ամաւթոյն համարձակութիւն (*f_1s *համարձակութեան) /6/ զսատակիչ անէծս առ կեցուցանող աւրհնութիւնս /4/ զպարաւանս (*f_1s *զպարսաւանս վհատութեան) /5/,* որից հետո ունեն *առ բերկրութեան տեսակս (*f_1s *տեսակ)* N *աւրհնութիւնդ* ϑστ *աւրհնութիւնն*
5 n *վհատութեանս* urp. *վհատութեան* N *զուարթուցիչ* ABCDEΦx *գովութեան* MRWΓbgmtu *գովութիւնս* ikr *գոյութիւնս* փխ *գովութիւն*

6 S *ամօթույ*
7 p չունի տողը
8 MΣh *տարագրութեան* Zf_1s *մարգարէութեանն* փխ *տարագրութեանն* d *բարւութեան* r *բարութեանն*
9 G *բարժանմանն* c *միութեան* urp. *միաւորութեան* h *միաւորութիւն (*pqtux *միաւորութեան)* փխ *միութեան* m *միութիւն*
10 Zf_1s *ողոքանս* փխ *ողոքական* G *զսփոփանս* Zf_1s *սփոփանաց*
11 Γ *միանկամ* EΣ *դատապարտութեան* h *դատապարտութիւնն* m *ազատութեան*
12 FJTZαγημσφω$e_1$$f_1$qstu *ողորմեա* β *ողորմեաց* urp. *ողորմեայ* γ *կրկին մահու* Zf_1 *մահապարտիս* փխ *մեղապարտիս* s *մահապարտիս* urp. *մեղապարտիս*
13 h *կենդանութեանն*
14 LSX *հայեցածս* Cλ *կողկողիցի* urp. *կողկողեսցի* GHMNOPRVZβΓabcd$f_1$ghiklmnpqrstux *կողկողեսցի* W *կողկողասցի* γ *կողկողեցի*
15 B *զբազմարկածեան* urp. *զբազմակարծեան* MZc$f_1$hikmnqstu *զբազմայածեան (*βγϑστ *զբազմակարծեան* bp *զբազմայարկածեան)* փխ *Զբազմակարծեան* Q *զբազմակարծեան* urp. *զբազմարկածեան* η *զբազմակարծեան* urp. *զբազմակործեան* e_1 a *զբազմայածեան* urp. *զբազկործան* *զբազմարկածեան* urp. *զբազմայածեան* ABFMNPRWXYηϑστωΓΣΦc$f_1$ghiknprtux *ուղոյն* L *ուղիոյն* Qλ *ուղղոյն*U *զուղոյն* t *անզերծ*
16 Wbcgm *զանփախչելի* N *զանչափելին* փխ *Զանփախչելին* NWc *ճանապարհն*
17 δϑτ *մտաց* W *ամենիւ* փխ *ամենայնիւ*
18 ABDFHRVδΣΦhp չիք *ի* CEα *յերդ* urp. *(*E urpվ.*) ի յերդ* Vh *յերթ* փխ *յերդ* φ *երդ* e_1 *ընակութեանս* ABDEσΦ *նկատել* CM *նկատել* urp. *(*M urpվ.*) նկատեալ* P *յելից* NΣu *շաւեղ*
19 L *դիտաւք* փխ *դիմաւք* λ *այլայլութեամբ* h *այլայլութեանն*
20 Zf_1s *տատանման* HMNPZabcd$f_1$hiklmpqrtu *մտացս* փխ *մատանցս* R *մատանցս* β *մտացս* urp. urp. *մտացս* Y *մատանց* e_1 *մատանցս* urp. *մատանց մըտացս*
21 ϑτωe_1h *նուազ* փխ *Նուաղ* ω *հեզութեամբ* փխ *հեծութեամբ*
22 γ *յոգի* urpվ. *յոգով* U *թաղծեալ* փխ *թախծութեան* γ *թախծութեան* urpվ. *թախծութեամբ* L *յոքամասնեալ* h *յոքնամասեան* γ *տարակուսանաց* urp. *տարակուսանաւք* Σ *տարակուսանաւք* h *տարակուսանացն*
23 GMNβ *խորոց* $f_1$nr *աներևոյթից* h *աներևութիցս* ABDEHUΣΦeh *զգործեցելոյս* C *զգործեցելոյս* urp. *զգործեցելոցս* NZabmstu *զգործելոցս* γ *զգործեցելոց* f_1 *զգործելոյս*
25 β *զաւրութեամբ* փխ *զաւրեղութեամբ*
26 r *եղիր* M *յոգւոցդ* Nm *յոգոցդ* W *յոգոց*
27 K *կամ թե* μ *կամ* urp. *կամ թե* Zf_1s *են* փխ *լիցին քեզ* Y *մեղանքն* λΣ *մեղք* փխ *մեղանք*
28 NRVW չիք *ես* Zf_1s *եթէ* փխ *կամ թէ* λ *սրբել*
29 Zf_1s չիք *ես* E *յայն* urpվ. *յայնմ* Nf_1r *յայն* Σ *յայնմն* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի V ձեռագրից, ունեն *պաղատել*
30 L *մարդասերապէս*
31 L *ամենակեցոյ*
32 σ *յորժամ* urp. *յայնժամ* Γ *այժմ* ikr *բազմապաճոյճ* փխ *բանապաճոյճ*
33 ir *խրոխտաձայնս իգացող* փխ *խրոխտաձայն սիգացող* S *բարձեալ պարանոց (*Z *բարձրացեալս)* փխ *բարձրապարանոց* f_1 *բարձրապարանոցս* s *բարձրապարանոցս* urp. *բարձրապարանոցն*
34 N *դնեմ* αϑφ *դնի* β *դնիմ* urp. *դնի* μ *դնի* urp. *դնիմ* q *դնին* urp. *դնիմ* β *կենդանի* urp. *անկենդանի* Γ *կենդան (*փխ *անկենդան)* urp. *կենդանի* h *անկենդանի*
35 H *ամդամովք* βa *անդամովք*
36 U *խփշեալ* փխ *Խփեալ* L *շրթամբ* a *շըրթամբ* f_1 *շրթեամբք*
37 QSYϑτf_1 *կոճ* փխ *կոճղ* β *կոճող* g *կոճղ* urp. *կոճ* s *կոճ* urp. *կոճղ* Q *կէսայրեաց* β *կիսարեաց*
38 r *պատեր* փխ *պատկեր* N չիք *գոյութիւն անշարժ*

39 γ աշխատելի փխ աշխարհելի f_1 աշխարհնելի
40 N չիք Ողբալի աւրինակ M դէմ
41 C նմանութիւնն σ նմանութիւնք Zγf_1 լըռեալ Z լեզուաւ
43 ω գեղ փխ գեղ
45 NVβωΓ ախեալ Gx աղբեր
46 ADEFGHKLQUXYλμφωΣΦ թոշկացեալ (JTαγδηϑστ թաւշկացեալ r թաղկացեալ) փխ թալկացեալ WγΓ ժոխեալ Zf_1s ժղոխեալ λ ժխտեալ փխ ժողխեալ H յորովայն λ աւրովայն
47 WZf_1 քակեալ s քակեալ սրբ. քակտեալ Yx ոտք փխ ոստք G բարժանեալ GPRVWβΓabceghiklmnpqrstu յաւդ Z աւդ փխ յաւդք
48 L ողոցեալ փխ սղոցեալ N արմատք
49 tu արմատ փխ արտ HMNOVWωΓΦbh ստորասուղեալ (r սորախուղեալ) փխ ստորախուղեալ S ստորախուղեալ սրբ. ստորասուղեալ β ստորասուղեալ սրբ. ստորախուղեալ Σ ստորաղուղեալ սրբ. ստորասուղեալ
51 Σ թողեալ սրբ. թաղեալ Zf_1s զարշութիւնք
52 u խոշ խէթ AFX կամք (u ոսկերք) փխ կմախք B կամք սրբ. կմախք ոսկերք C կամք սրբ. կմաղք RWYΓegm կմաղք γμ կմաղխք Σ կմախք սրբ. կամք f_1 կմախտ h կմաճք b կմաղք սրբ. ոսկերք
53 JKMOTZγabg իբրև ω ոտ
54 U մախանաց փխ մաղթանաց
55 ABDEFHϑστΦ նորոգել (F նորոգեալ) ձայնիւ CΣ նորոգել ձայնիւ սրբ. ձայնիւ UVWZλΓa$f_1$gs նուագել Eβeikqrtu հառաչմանց
56 Eeikqrtu ողբով փխ Ցաւղով x ողբալով (փխ Ցաւղով) սրբ. ողբով h գթգութեանն
57 β բարձուս U տարածանել
58 p քեզ սրբ. ի քեզ Zf_1s դարձ եղանակին φ յեղանակեն սրբ. եղանակեն EFKNPRSVWγbcdghikmpr յարդահատելով Z ասելով փխ արդահատելով f_1 զոր օր
59 W չիք փրկութեան
60 U տ. 60—62 ունի խառնված՝ Զյարութեանն ճառագայթ ճշմարտութեան /60/ զոր փառաւորեմ /61/ Զդատաստանից ահաւորութիւն /62/ որում հաւատամ /60/ Փառացդ քո յայտնութեան /61/ զոր խոստովանիմ /62/ ϑτΓh զյարութեան x զյարութեանդ Γ ճշմարտութեան
61 Zaf_1s զփառաց FMZaf_1s քոց ω փառաւորեմք
63 N զբանիդ, յանդգնութիւն փխ յանդիմանութիւն
64 LPSXY զհոգւոյն Zf_1 չիք ինձ s սրբոյ սրբ. սրբոյ ինձ Wm ուղղեկցութիւն Φ ղեկցութիւն U չիք զոր պաշտեմ
65 U չիք Զաւծմանդ տեառնագրութիւն γ տեռնագրութիւն ikr չիք եւ t պաշտեմ փխ համբուրեմ
66 ACDEGLNPSUXYΓΣΦbcdikmpr զթագաւորեալդ BFHKOQRVWZe$f_1$ghlmqstux զթագաւորելդ Mλa զթագաւորեալդ սրբ. զթագաւորելդ β զթագաւորեալդ սրբ. զթագաւորելն N տէր Յիսուս Քրիստոս H յորում f_1 պաշտիմ փխ պաղատիմ
67 r տրոխեցաւ ω ալացաւ փխ արացաւ
68 h էտ UWZbf_1s կցորդութեան g զուգութեան բառից մինչև բան ՀԴ տ. 28-ի բառի բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ h զուգութեանն r զուգութիւն Yh կենդանութեանն
69 ABDFJKLSTUXYαγδηϑλμστφωΣΦ յուսոյդ C յուսոյդ սրբ. յուս HV յոյս β յոյսդ սրբ. յուսոյդ m յոյսդ
71 AFUΦ տեսող փխ Տես BCΣ տեսող (CΣ տեսաւղ) սրբ. տես ABCΦ ողորմութեան Y ողորմութիւն a վտանգելոյ սրբ. վտանգելոյս
72 FWλbm փառաւորեալ (Γ փառաւորել) փխ փառաբանեալ
74 F նկատել փխ նկարել h նկարել գործել
75 N ստեղծագործեալ δ ստեղծագործ Z արդարութիւն փխ անարատութիւն
76 B չիք է[1] W չիք քո է փրկութիւն V չիք քո է փրկութիւն քո ողորմութիւն NWλΣbm քո է ողորմութիւն
77 P չիք այլ
78 Zf_1 չիք Բարձրութիւն s անվաղճան
79 h ինքնութիւն իսկութիւն
81 f_1 փառաւորել N անյաւելուած f_1 անաւելուած
82 F յերրորդութեանդ բառից մինչև բան ՀԴ տ. 83-ի աղչամուղջ բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ ikr սրբումն
83 ikr չիք եւ
84 h զուգականութեանն
85 LY էրէկ l յերէկ U չիք եւ[1] NUVWZλΣf_1s յաւիտեանս (f_1 յաւիտեան) յաւիտենից h չիք յաւիտենից

86 AKUWβγΦ չունեն տողը O ամէն կրկընված SY ամէն և ամէն այս ամէն

ԲԱՆ ՀԴ

Վերնագիր.

o չունի Բան նշում K համարակալված ՀԸ փխ ՀԴ BTδμωf_1n վերնագիրը համառոտագրությամբ EKOPRVβλσab$g_1$oqtux կրճատ M վերնագրի փխ կետեր W Նորին Գրիգորի փխ վերնագրի Ubht հեծութիւն LPUYZΣhr բան r չիք ի Q արտէ

1 a չունի այս տողից մինչև տ. 52-ի ճաշակաց բառը ներառյալ ABDEVhtx բոլորեցունց C բոլորեցունց սրբ. բոլորեցուն s բոլորեցուն սրբ. բոլորեցունց
2 t յամենայն փխ ամենայն V չիք բան յամենայնի
3 EHORSWXYZβγδλσωΦcehiklmort կենդանոյ
4 V ողորմին
5 e յորում կրկնված f_1 որում i յորժամ փխ Յորում r հատեաւ NZf_1s վաստակոցն O վաստակւոյն
6 ep բարէգործել
8 β յայն Σ յայնմն
9 λhr տկարութեան r վտանկն
10 J պարշարեալ r պաշարեաց
11 o և անդանօր MZ բժշկութիւնն s բժշկութիւն սրբ. բժշկութիւնն V աստուածայնոյ փխ աստուածային
12 JKLQ ի ընաւ T ի բաւանդակ (δϑμστg_1 բաւանդակ) փխ ընաւ γs ընաւ սրբ. ի ընաւ β ընաւ սրբ. բօանդակ η բաւանդակ սրբ. ընաւ ϑτf_1 անդամոց Jγωg_1 կենդանութիւնն Tμs կենդանութիւն սրբ. կենդանութիւնն d կենդանութիւն
13 h ան փխ Այն MUWZo այցելութիւն hr այցելութեանն
14 ABCDRβσφωΣΦf_1m որում ABCDJKLQSTUXYαγδηϑλστφωh հնարիցն μ հնարից սրբ. հնարիցն AJKLQSTUXYαγδηϑλμστφω խափանեցաւ փխ ոչ գոյ BCD խափանեցաւ սրբ. ոչ գոյ β ոչ գոյ սրբ. ոչ խափանեցաւ
15 η քո է f_1 քում U մեծութիւնն
16 e յորում փխ Յորժամ XYZrs զյուսահատութեանն h յուսահատութեանն ABCGKLQUZβΣΦef_1s զվէրն D զվէրն սրբվ. վէրն b վէրս JTαγδϑμστωΓg_1l ողջացուցես (φqtu ողջացուցանես) փխ առողջացուցես η ողջացուցանես սրբ. առողջացուցանես A և այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակները, բացի KLQSWXYZs ձեռագրերից, ունեն առողջացուցանես
17 E G H M OPRVWβγλΓbcdefiklmnopqrtux քումդ Tδηϑμστωg_1 քո L ազգակցութեան Z ազգակցութիւն r ազգակցութեանն
18 X թէ N յանակնկալ ABDGQXΣΦ փրկութիւնս C փրկութիւնս սրբ. փրկութիւն
19 NSWZωΓf_1s քումդ R քումդ սրբ. քում E GHMOPRVWZβγλφbcde$g_1$hiklmnopqru յաղթանակիդ x յաղթականիդ փխ յաղթանակի
20 ABDΣΦ զփակեալ C զփակեալ սրբ. զփակեալն ABDσφΣΦh կենացն C կենացն սրբ. կենաց KZ սպառում p շնչոյ SY բարձցես փխ բացցես δ բացես
21 V այնք n չիք են tu է փխ են V շնորհք քո λ վայելչականք
22 β զշարացս γ զշարեացն δ զշարեաց λ զբարեացն x բարեացդ M քո սրբվ. քոց OWγ$f_1$rx քոց
23 N են փխ ես
24 r ապախտաւորացն, չիք ընդ երախտաւորացն λ խնամարկիցես Φ խնամարկցես
25 N նոսին փխ սոսին GHMZf_1s ծանուցեալ β ծանուցեալ սրբ. ծանեալ
26 LSY թե (թէ) S բանիս նուէր Zf_1s զթութեամբ bikr զթութեանդ m զթութեան

28 n *հիւսեն*
29 H *եղանակեն* Sγϑστ *յեղանակին* ikr *նուագերգութիւնդ*
32 OS *իրաւամբք* γ *իրաւամբքն* C *բանդի* ուղղ. *բանտի* Rdikoqr *բանի* փխ *բանտի*
33 B *նա* ուղղ. *նա և* E *նայ* փխ *Նա* W *արքայական* β *յարքունական* փխ *յարքայական* HMOUZchikprsx *ապարանսն* Vf_1 *յապարանսն* λ *հանգուցանե* Σ *հանգուցէ*
34 tu տ. 34—39 ունեն խառնված՝ 38, 39, 34, 35, 36, 37 γr *հրաւիրեալն*
35 E *նայ* փխ *Նա* D *նախ* փխ *Նա ի* r *զբաղմականս* s *ամենապատիկս* ուղղ. *մեծապատիկս* r չիք *ի* EPdeiklnpr *զահից* (LXY *զահուց* σ *զայհուցոյից*) փխ *զահոյից* JT *զահոյից* ուղղ. *զահից* S *զահուց* ուղղ. *զահոյից* Z չիք *զահոյից* α *զահոյից* ուղղ. *զահուց* EGHLMNPRVWZλΓbdeghilnpqrstux *զգուեցուցանիցէ* (σ *զրգռեցուցանիցէ* f_1m *զգուեցուցանէ*) փխ *զրգեցուցանիցէ* β *զգուեցուցանիցէ* ուղղ. *զրգուեցուցանիցէ* γδ *զրգեցուցանէ*
36 N տ. 36—37-ի փխ ունի տ. 38—39 և ընդհակառակն N *բրել* U *զաշս* C *դիտեսցէ* ուղղ. *դիտիցէ* EHMPRVWZλΓΣcdef$_1$ghmnopqrstux *դիտիցէ*
37 E *նայ* փխ *Նա* r *հայեցուցանէ* ուղղ. *հայեցուցանիցէ*
38 h չունի տ. 38—39 λc *ծայրատութիւն* K *մատն* X *մատանց* ϑστ *մատանցս*
39 E *նայ* փխ *Նա* Z *մատուցանէ նմա* s *մատուսցէ* ուղղ. *մատուցանէ նմա*
41 CR *գթոց* ուղղ. *գթոցս* ENVdhiknoqrux *գթոցս* H *գթոյ* M *գթոցն* l *գիրկ* r *գիրս* (u *կիրկս*) փխ *գիրկս*
42 f_1 *պատրաստել*
43 E *նայ* փխ *Նա* LP *բազմեցուցանիցէ* փխ *բազմաց առնիցէ* NZs *արասցէ* փխ *առնիցէ*
44 tu *մահուն*
45 H *փառքն* E *ընծայեցուցանէ* U *ընծայեցուցանիցէ*
46 i *մինչդեռ* փխ *Մինչ* P *հարման* փխ *հատման* Z *գլխոյ* U *նայիցի*
47 ABCDηϑσΣΦx *զնոյնն* ABDλ *պայծառացուցէ* C *պայծառացուցէ* ուղղ. *պայծառացուցանիցէ* L *պայծառեցուցանիցէ* N *պայծառացուցիցե* η *պայծառացուցանի* μ *պայծառացուսցէ* ուղղ. *պայծառացուցանէ* Σ *պայծառացուցանէ* ուղղ. *պայծառացուսցէ* Φtu *պայծառացուցանէ*
48 φ *այն* փխ *Այս* AD չիք *գթած* BC *արհնութեան* ուղղ. *արհնութեան գթած* RZcdef$_1$hiknoprstux *քումդ* Σ *քում* ուղղ. *քումդ* r *շառաւեղացդ* s *շառաւեղաց* ուղղ. *շառաւիղաց* ABCDHJLQTUVZαδηϑμωΣΦ$f_1$lx ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն *շառաւեղաց*
49 φ *այն* փխ *Այս* P *արարչական* o *արարչաւանդ* փխ *արարչականդ* ABCDGJKLSTXYαδηϑμστφωΣΦ ձեռագրերից բացի, մնացած օրինակներն ունեն *քում* MW *հրամանի*
50 GHMN *խորհրդոյ* Γ *խորհրդւոյ* EGMORWZλΓcdf$_1$gikloprstx *խոստովանեալ* ABDNΣΦ *քում* C *քում* ուղղ. *քումդ* JKLSQTUXYαγδηϑμστφω ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն *քումդ*
51 V *այսք* HNWYZλσω$f_1$nstux *ամենասփիւռդ* V *ամենասփիւռ* h *ամենասփռիլդ* փխ *ամենասփիւռդ*
52 K *ախորժութեան* V *ախորժակութիւն* փխ *ախորժութիւն* ABDΣΦ *ճաշակացդ* C *ճաշակացդ* ուղղ. *ճաշակաց* h *քաղցրութեանն* rt *քաղցրութիւն*
53 GKLP *միայնւոյ*
54 EMNPRUVWβΓbcdehikmopqrtux *ի գրել* (*ինձ*) NOPUWΓo *նզովին* (T *զնովա*) փխ *զսովին*
55 Sβbgqt *զքոյդ* δ *զքոյդս* f_1 *ատուկ* h *յայտուկ* ABEJKLPQUXYγηϑλμστφωΦx *աղերսեմ* փխ *աղերս աղաչեմ* CSTα *աղերսեմ* ուղղ. *աղերս աղաչեմ* β *աղերս աղաչեմ* ուղղ. *աղերսեմ* δ *աղերսեմ* (փխ *աղերս աղաչեմ*) ուղղ. *աղաչեմ* Σ *աղերսեմ* (փխ *աղերս աղաչեմ*) ուղղ. *աղաչեմ* կրկին ուղղ. *աղերսեմ*
56 g *քոց* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JQSTXYZαγδηϑμστφωa$f_1$iklmrt ձեռագրերից, ունեն *քոյից* Y *այտ* (h *յայտնի*) փխ *այտի* OZf_1 *պարգևել*
57 t չիք *քո* s *առակին* ուղղվ. *անառակին*
58 HNPUV *համարս* փխ *համբարս* Td *համբարս* ուղղ. *համարս* ηa *համարս* ուղղ. *համբարս* m *քոց բարեացդ* Zf_1 *բարեաց* ABDGJKLSTXYαδηϑμστφωΣΦ *քո* C *չարեացն* ուղղ. *չարեաց* EGHMNOVWZβΓabcdef$_1$ghiklmnopqrstux *չարեաց*
59 h չիք *Մի* Y *զատելիս* M *որ* ուղղվ. *որք* V *որք*
60 δ *սիրելիս* M *որ* ուղղվ. *որք* V *որք* H *գթութիւնք քո* t *ողորմութիւն*
61 Rl *պահեսցես* ուղղ. *պարհեսցես* a *պահես* h *հայցուածս* փխ *ստացուածս* o *ստացուացս* H չիք *քո*[1]
62 M *որ* ուղղվ. *որք* V *որք* h *թմբրութիւնք* փխ *մթութիւնք* U *դարժանութիւնք* s *դաժանութիւնք* ուղղ. *տաժանութիւնք*
63 r չիք *եւ* C *վնասելիսն* ուղղ. *վնասելիքն* Uω *վնասակարելիսն* (u *վնասութիւնք*) փխ *վնասելիսն* β *վնասելիքն* ուղղ. *վնասելիսն* ABDJKLQRSTXYαγδηϑμστφΣΦ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն *վնասելիքն* M *որ* ուղղվ. *որք* V *որք*.
64 N *զտցես* փխ *գրեսցես* r *աւրհնութեանն* Zβ *մատենի* Z *կենացդ*
65 EGNZβγωΓΣ$f_1$ikrs *պարտուցս* U *պարտեացս* EGLMOSUVZβγηωΓΣf_1s *իմոց* N *իմոյ*
66 H *զանհնաւորս* JKLPQSTYαγδηϑτφ *զանհնարաւորսն*
68 W *ցուցանես* g *ցուցանելով* KN *ինձ զզոյն ինձ* φ *զզոյգն* փխ *զզոյն* Wt *ինչ* փխ *ինձ* r *դիւրինսն* B *հեշտակագոյնս* (r *հրեշտակագոյնս*) փխ *հեշտականագոյնս* Y *հեշտակայնագոյնս*
69 P *պարտիքս իմ* ABDωΦ *ինձ* CΣ *ինձ* ուղղ. *իմ* H չիք *իմ* Hλ *զթիւս*
70 N *հրաշալիք* i *հրաշիք* փխ *հրաշիք* ENPRVWβΓbcdehikmnoprt *իբր* LPSYα *զողորմութիւնդ* RWΓbcdhikmnopqr *ողորմութիւնքդ* Zf_1s *ողորմութիւն* e *ողորմութիւնդ* ուղղ. *ողորմութիւնքդ*

71 Bαβμ *մեղանքս* ուղղ. *իմ մեղանքս* JTγσω *իմ մեղանքս*
72 f_1 *յափտ* EKLPSUVXYZcdef$_1$hiknpqrstu *նուազեալք* Rb *նուազեալ* ուղղ. *նուազեալք* δ չիք *նուազեալ... ներողութեան* β *քոյդ* EGHMNOPRWβλΓΦabcdegiklmnpqrtux *ներողութեանց* Zf_1s *ներողութեանդ* h *ներողութեանցդ*
73 δ չունի տողը Zf_1s *չարիքս* փխ *չարութիւնքս*
74 δ չիք *Այլ յաղթական են* V *յաղթականք*
75 Γ *քոյց*
76 BCDVδωikot *ինձէն* փխ *Ինձ են* C *իմոյս անձին* ուղղ. *անձին իմոյ* EGHNPVZβλbcdef$_1$hikmoprstux *անձին իմոյս* (G *իմոցս* VZf_1s *իմոյ*) V *բիծ* Γ *բիժք* փխ *բիծք*
77 ABDΦ *առ քեզ* CΣ *առ քեզ* ուղղ. *քեզ* N *գրաւել* V *գրաւեալք* o չիք *են*
78 λ *կենդանութեան* d *կենդանւութիւն* Z *զզէնք*
79 f_1 *պատկառացելոյս* N *պտղաբերութիւնք* W *պտղաբերութիւն* h *պտղաբերութեանն*
80 f_1 *յիշատա* BEKMSWXYZδωΦcef$_1$hikmopr *կենդանոյդ*
81 O *վնասումն* փխ *վանումն* U *բնութեան* փխ *բռնութեան* Zf_1 *բռնութեամբ* s *բռնութեամբ* ուղղ. *բռնութեան*
82 Zf_1s *ազդիցէ* k *ազգեսցէ*
83 W *քաւեսցէ* փխ *բաւեսցէ* Zf_1 *ինչ դոյզն* s *ինչ դոյզն* ուղղ. *դոյզն ինչ* Zf_1 *մեծի ճառագայթիդ* s *մեծի ճառագայթիդ* ուղղ. *մեծիդ ճառագայթից*
84 Σ *համբարձի* FJTWαγηϑμστωΦbmo *խաչիդ* R *խաչիդ* ուղղ. *խաչի* δs *խաչի* ուղղ. *խաչիդ* f_1 *խաչին*
85 UWf_1 *հեշտութիւն* N *մարմնոյն* Φ *տկարութեանն*
86 P *ի յաշս* Γ *յաջս* փխ *յաչս* h *առատութեանն* r *առատութիւն*
87 γ *կոյտ*
88 h *կոյշտ* U *ի հողոյ* R *դիրափոխելի* Uλh *դիւրափշրելի* փխ *դիւրափխրելի* η *դիւրափխրելի* ուղղ. *դիւրափշրելի* o *դիւրափոխելի* x *դիւրափխելի*
89 tu *բախմանէ*
90 F *իբրև* E *պղպջակ* G *զպղպջակ* ուղղ. *զպղպճակ* Zf_1s *զպղպճակ* RW (*ճվկձ.*)

gmo անձրեւ Zf_1 անձրևի s անձրևի ուղ. անձրևոյ
91 W (նվկձ.) բազմահեղ փխ Բազմաղեղ H հոման h հոմանց V քոց JTαγδηϑμστφω կամացդ
92 H քումդ H զորեղութեան (MNλ զաւրեղութեանդ) փխ զաւրութեանդ P ամենահնար N կարութեան փխ կարողութեան Qh կարողութեանն
93 Uϑτ առաւելութեան Zf_1 անցուածոց U քաւութեան
94 R քթթել ուղ. քթթեալ ao քթթեալ
95 h հուն փխ խուն UZ$f_1$hs տեսութեան A անցական (փխ ածանցական) ուղ. ան-անցական B ածանցական ուղ. անանցական CD անցական ուղ. (D ուղղ.) ածանցական N ածական փխ ածանցական Σ անանցական ուղ. ածանցական
96 A նայեցած ուղ. նայեցուած UZf_1s հայեցուած փխ նայեցուած
97 ABDFUWΓΣΦho յարմարութիւն (Z$f_1$ikrstu ամրութիւն) փխ յամրութիւն
98 V չիք Ով h փութացուցելոց WΓ ոտից β ոտին EHUdef$_1$hikorx յեղեղումն
99 T ակն ունելոյ ուղ. անկելոյ β անկելոյ ուղ. ակն ունելոյ
100 Zf_1s այլ և ոչ V չափու Zf_1s չափոց EJLNSTVWZβγϑλτΓadf$_1$giklmoqstu հետևեցելոց Oδr հետևելոց μ հետևեցելոյ ուղ. հետևեցելոց
101 EJKMOTVYαδημdlmntu նշուղից LS նըշաւղից X նշաւլից Wγϑστφωag նշուլից ikr նշոլից
103 F ոչ յայսմ յանգոյ և յանտպաւորական ինչ Σ յայսմն UZcf_1 անգոյ δ յայգույ փխ յանգոյ h յայնգոյ
104 U անձրև փխ Անձեւ ikr աւրինաց փխ աւրինակաց U յաւիտեան կաից փխ յաւէտ անկայից
105 U առժամանք, և փխ կամ W (նվկձ.) հարևանցիկ αδϑτ հարևանցիք
106 Γ եղբմունք փխ եղծմունք tu և ցնդմունք և Y դնդմունք K հողմունք փխ հալմունք
107 U մեղանաց փխ Մեղացս h մեղացն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLSTXYαγδηϑμστφω ձեռագրերից, ունեն մեղաց ABCNPβηλσe$f_1$tx սառամանեաց h սառնամանեացն CDXZΦx պահեստ ի (U պահեսցի) փխ պահեստի W (նվկձ.) պահստի e պահեսցի ուղ. պահեստի N քում U զաւրութիւն h զաւրութեանդ
109 Zf_1s սստուծոյ կենդանոյ (s կենդանւոյ) EFMWδλacghklmr կենդանոյ RSXYγσω կենդանոյդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKQTαηϑμτφ ձեռագրերից, ունեն կենդանւոյ
110 h քաղցրութեանն G չարացն β չարեաց ուղ. չարաց f_1o չարեաց
111 U անաշառապէս երկաքանչիւրոցն Hir իւրաքանչիւրոցն h երկակրանչիւրոցն
112 S իրաւամք β զվաստակս ուղ. զվտանկս L կարիցն փխ կրիցն
113 r յորոց BΣ մեծն ուղ. մեծ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GJKLQRSTUXYZαγδηλμστφωs ձեռագրերից, ունեն մեծն Zae$f_1$hmst հանկիստ (հանգիստ) Γ հանգիստն c հանգիստն ուղ. հանգիստ ACDFΦ ակնկալութիւնն δ ակնառութիւն փխ ակնկալութիւն
114 ABDUμΣΦ փորձութեանն C փորձութեանն ուղ. փորձութեան U զաակաւութեան, վճարեն s վճառես
115 ABCDFLQSTUVXYαγϑμστωΣΦ որք cp ողորմութիւն i ողորմութեան
116 C չիք եւ Zf_1s նոցա փխ սոցա GZλcf_1s նոսա փխ նոցա h դարձցին U սպասեն
117 α եւ քեզ ուղ. քեզ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GJTγδηϑμστφω ձեռագրերից, չունեն եւ β ամենազաւր XY չիք առ X և ամենայն H հըրաշագործութիւնն LSXY հրաշագործութիւնք
118 ikr բարեխնամեալ (o բարեբանող) փխ Բարեխնամող H երկայնմտութեան ուղղ. երկայնամտութեան LWZλμσar երկայնամտութեան h երկայնամտութիւն k երկայնմտութեամբ
119 U յաւիտեանս յաւիտենից
120 σ չունի տողը

ԲԱՆ ՀԵ

Վերնագիր.

o չունի Բան ՀԵ K համարակալված ՀԹ փխ ՀԵ Mβ չունեն վերնագիրը EKWZσabiqux վերնագիրը կրճատ Tδμωf_1n համառոտագրությամբ λ և դարձեալ վերստին յաւ[ելուած] փխ վերնագրի bt հեծութիւն HLPRSUYωΣhrt բան r չիք ի QΦ սրտէ R յաստուծոյ a կրճատ վերնագրից հետո ունի Գովեստ յեկեղեցի f_1 համառոտագրված վերնագրից հետո ունի Դաւանութիւն սուրբ երրորդութեանն

Այս գլուխն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի GHKSd$f_1$iknr ձեռագրերից, ունեն ենթախորագիր՝ Դարձեալ առ նմին կրկնապատիկ երրորդութիւն (DEJLMPRVYαδηϑλμτφωΓabceglpqtux երկրորդութիւն փխ երրորդութիւն T երկրորդութեան փխ երրորդութիւն Σ երրորդութիւն ուղ. երկրորդութիւն m երկրորդութիւն ուղ. երրորդութիւն) սստուածային հոգւովն (δ հոգւոյ) ազդեցեալ (U ազդել Γ ազդեցել), որ (JLMNOPQRTXYαβγδηϑλμτωabcglmptu յոր) ինչ յառաքելոցն (Vλtu առաքելոցն) սահմանեցաւ աւանդութիւն (L աւանդութիւնն) առ ամենայն լուսաւորութիւն (Z լուսաւորութեան Σ լուսաւոր) եկեղեցւոյ (CENRVYβγλσωaceghlm եկեղեցւոյ) դաւանութիւն (JLMOPRTVαβδηϑλμτωaceglmp դաւանութեան σ դաւանութիւն ուղղ. դաւանութեան X չիք առ ամենայն ... դաւանութիւն)՝ մեկնապէս եդեալ (δ էդեալ) ստանաւր (Z չիք սստանաւր)։ Եւ որ (C չիք Եւ որ) անշնչականս (CEJQRTUαγδϑλμabcehlmpqtux առ անշնչականս LNOPVβητωΓg առ շնչականս M առ շնչականսն BZmqφs անշնչական) նիւթեղէն (Γ աննիւթեղէն mqtu նիւթեղէնս) ցուցանի երանաւոր (e երկնաւոր փխ երանաւոր) կերպադրութիւն (DLNYZβγλφgs կերպագրութիւն փխ կերպադրութիւն U կերպադրութիւնն t կերպադրութիւնս) անճառելի

Այս ենթավերնագիրը ձեռագրերում հանդիպում է տարբեր տեղերում՝ գլխի սկզբի դիմաց՝ լուսանցքում (ADFJLPXZηϑμΦal), 8-րդ տողի արդ բառից առաջ՝ լուսանցքում (BCφ), 18-րդ տողից առաջ՝ բնագրի կարգում (MNORVYΣbgs), 4-րդ տողի մատուցանեմ բառից առաջ՝ բնագրի կարգում (QTγτωΓ), 18-րդ տողի եւ արդ բառերի դիմաց՝ լուսանցքում (U), վերնագրի փոխարեն (β), 4-րդ տողի մատուցանեմ բառից առաջ՝ իբրև բնագրի մաս (δ), գլխի վերնագրից առաջ (λchmp), 8-րդ տողի արդ բառից առաջ՝ բնագրի կարգում (σqtux)։

1 Z ընկղեալ δ ընկղեալ ուղ. ընկղմեալ L զմայլեալ ուղ. մալեալ N զմայլել Pb զմալել βs չիք եւ[2] AFHZϑστΣΦf_1 եւ իսպառ կործանեալ եւ BC կործանեալ և ծածկեալ ուղ. ծածկեալ s ծածկեալ ուղ. կործանեալ ծածկեալ ABDFHUVXϑστΓΣΦ չիք ի C յանճառութենէ ուղ. ի յանճառութենէ M յանճառութիւն ω յաճախութենէ փխ յանճառութենէ s յաճախութենէ ուղ. յանճառութենէ
2 h առաւելութեանն ABCDFZΣΦf_1 յաճախութեամբ O յաճառութեան փխ յաճախութեան qx յաճախութիւն s յաճախութեան ուղ. յաճախութեամբ u յաճախութենէ f_1 մեծի
3 h նուազելաւ փխ աննուազելեաւ
4 LΓ համբարձեալ (p համբառեալ) փխ համբարեալ i անբաւութիւն μ մատուցեմ ուղ. մատուցանեմ
5 W անուանդ փխ աւանդ F չիք դաւանման β դաւանական ուղ. դաւանման A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQSTXYZαγδηϑμστφωf_1s ձեռագրերից, ունեն դաւանական h ճշմարտութիւն (փխ ճշմարտականի) ուղ. ճշմարտութիւնկան p (նվկձ.) ճշմարտական
6 F հերձուածակին Fl չիք ամենապատիրն խաբէութեամբ
6—7 U խարեութեան Z խափէութեամբ
7 C կարթիւ ուղ. կարթիւն GHMNOPRVWZβΓabcde$f_1$ghiklmnpqrstx կարթիւն F եյանել
8 M և արդ GHMORWacdehimpq այս Obm ուղեղ փխ ուղիղ O ամբծութեան β յաւանդ ուղ. ի յաւանդ A և այս տողն ու-

նեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQSTUXYαγδημφf_1 ձեռագրերից, չունեն ի Cl յաւանդ սրբ. յաւետ (l յաւէտ) htux յաւէտ փխ յաւանդ ikr աւանդ p աւանդ սրբ. յաւէտ

8—9 O յաւանդես կապես փխ յաւանդ իսկապէս

9 K շնորհեցի փխ շնորհի U շնորհէ x շընորհիւ ADEFHΦ միանգամ փխ միաւանգամ BCΣ միանգամ սրբ. (Σ սրբվ.) միաւանգամ (Σ միուանգամ) Γ սովիմք r սովիմ

10 ABCDEFUϑλστω$f_1$ikr հետեւել Y զի փխ քանզի

10—11 Z յարգանտին

11 Fλω երկամք H ծնեցեալ W ծնեալ

12 J դշխոյ սրբ. դշխոյն γ դշխոյն a դժխոյ PX իսկոհի V զպանծանի փխ զպանծալի S մայրս ikr զմայրն

13 Zf_1 կանովնաւ λ սահմանաւ Y բան F արձագրել փխ արձանագրել u ի յայսմ N յայս Vt այսմ

14 ABDEFUφΣΦ այլոցն C այլոցն սրբ. այլոց δ այլ փխ այլոց B ապագայիցն սրբ. ևս ապագայիցն KLQSXYδ և փխ եւ α և այլոց և սրբ. և այլոց ևս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTγηϑμστφω ձեռագրերից, չունեն եւ C ապագայիցն սրբ. ապագայից GHMNOPRUVWZβλabcdef$_1$ghnpqrsux ապագայից Γ ապաքայից

15 AENtu խնկելույն W խնկելոցն Ταϑστ արժանաւորապէս փխ արժանապէս β արժանապէս սրբ. արժանաւորապէս JLQSTαγϑλτ պաշտամամբ βη պաշտմամբ սրբ. պաշտամամբ f_1 դաշտմամբ J պատուեալ սրբ. պատեալ ikr պատուել

16 h մարմինն h չիք ընդ W մարդոյ եղութեան փխ մարդեղութեան m մարդեղութեամբ ACDEFHUΣΦ չիք ի

16—17 B յիշատակ սրբ. ի յիշատակ N յիշատակս

17 AE երրորդութիւնն CD երրորդութիւնն սրբ. (D սրբվ.) երրորդութեանն hmpr երրորդութեան C դաւանութեան սրբ. դաւանութիւն NRlpx դաւանութիւն Zf_1s դաւանութեամբ

18 ABDFVϑστΣΦ չիք ի C յայս սրբ. ի յայս δ պատերի փխ պատկերի h բանիս, զխորանէ r խորանէս

19 ABσΦ յարմարեցի CD յարմարի սրբ. (D սրբվ.) յարմարիցի ϑ յարմարի սրբ. յարմարեցի Σ յարմարեցի սրբ. յարմարի h յարմարիս AB քաւեալ C քաւել սրբ. քաւեցեալ DF քաւել T քաւել սրբ. քաւեցեալ Σs քաւեցեալ սրբ. քաւեալ (s քաւել) Ch չիք եւ C սրբել սրբ. սրբեալ DF սրբել h չիք սրբեալ s սրբեալ սրբ. սրբել

20 V չիք ի^1 f_1 չիք ի^2 NVZηϑf_1 մեղաց

20—21 h -ամբիծ

21 ABDFHΣΦ սորա C սորա սրբ. սորին N բազմեցելո k բազմելոյ W տունդ փխ տունն

22 Zaf_1s փոխեսցես h տունն

23 H տէր Յիսուս U ակնարկի Յիսուս Քրիստոս W Քրիստոս փխ Յիսուս s ի փխ Մի՛ r զելից

24 h չիք արասցես... ջերմութիւն c հաւատոյ Rhp համարեսցես

25 W չիք եւ KN չիք եւ... վարկանեսցիս U չիք մի^1 Tσ զհամբոյրս Of_1i ողջոյնիս W ողջիս փխ ողջունիս h անկարգիլ փխ անկարգ ինչ U չիք ինչ Eaehqx վարկանիցես V վարկցես δ վարկանիս c վարկանիցիս սրբ. վարկանիցես ABDFG ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն վարկանիցիս K չիք Մի՛ զպաշտաւնն

26 C ապաշնորհ Σ ապաշնորհեսցես փխ ապաշնորհ գրեսցես Mδλhr զերկրպագութիւն U լքանեսցես

27 EGHMNOPUVWZλbcd$f_1$hpqstux լինիցի N անտեսականութիւն (Zh տեսակութիւն) փխ տեսականութիւն f_1 տեսականութիւնն

28 δ ողակին (կ-ից հետո տեղ է թողել, բայց չի լրացրել) փխ ողջակիզին C մատուցի սրբ. մոռացի Jγλτφ մեղցի փխ մոռացի (φ ունի սրբագրման նշան, բայց չի սրբագրել) TαδϑσΣ մոռացի սրբ. մեղցի e մոռացի սրբվ. մատուցի u մոռացին

29 SXY ուխտիս λ ուխտին LS ճառիս ABDFΣΦ արտաքս (H արտոյ) փխ արտաքոյ C արտաքս սրբ. արտաքո E ցրեսցի սրբ. գրեսցի JNγσ ցրուեսցի Tα ցրեսցի սրբ. ցրուեսցի WΓΣΦacghkmnpx գրեսցի փխ ցրեսցի δ ցրեսցի (ր-ից հետո տեղ է թողել, բայց չի լրացրել) e գրեսցի սրբվ. ցրեսցի S ճաշակ

30 p (նվկձ) մահացու փխ մահու Zf_1 մահասցի փխ մահու լիցի s մահասցի սրբ. մահու լիցի h չիք մի՛ b բաժակդ g չիք քո N չիք արեան

32 U Արդ աղաչեմ UX Յիսուս Քրիստոս KΣΦ միդ սրբ. մինդ LMSWXYZekrstux մինդ MU յէութենէ γ հօրն

33 l հոգոյ f_1 չիք Սրբոյ HU ճաշակել hr ծանեայք ikr զի փխ քանզի

34 E զամենապարգեւ ENRSVWXYβγλωac$f_1$ghiklmrt եկեղեցոյ g իսկ մինն փխ ի սմին i աղաւթանուէր ամենայն հայոց k ադաւթանուէր ամենայն հայոց սրբ. աղաւթանուէր ամենայն հոգոց

35 SY լուսարանի L լուսարան փխ լուսարան Ux փրկութիւն δ բարեալ փխ բարեաց f_1 ձեռացս

35—36 X համբարձ փխ համբարձմամբ

36 K կնրդուկ Y տիրողի bu ընաւիդ

37 AΓ երեքսրբեանիդ BC երեքսրբեանիդ սրբ. երեքսրբենիդ DHΣΦ երեքսրբեանդ N երեքսրբիդ B յաւեժ սրբ. յաւերժ Pglp յաւէրժ bdem յաւերժ δg ընծայեցուցանէք V բուրվառաւ փխ բարբառով

38 r բարէշնորհութեանն

Տող 38-ից հետո այս գլուխն ունեցող օրինակները, բացի HSβδd$f_1$mn ձեռագրերից, ունեն ենթավերնագիր՝ Յառ (DEGMNORUVWφΓabceghiklpqtux Առ K Հաւատ փխ Յառ r Այլ փխ Յառ) որ ի (N չիք որ ի) Նիկիայն (WΓ Նիկիա h Նիկայն) սահմանեցաւ բան (T չիք Յառ ... բան), այլ իմն խորհրդածութիւն (K խորհրդածութեամբ X խորհուրդ b խորհրդածութիւն r խորհրդածութեան) աստուածային աւանդութեան (λ աւանդութեանն Φikru աւանդութիւն hqt աւանդութեանն F ենթավերնագիրը, վերանորոգման ժամանակ, պահպանվել է մասամբ GMNORVWΓag չիք այլ ... աւանդութեան λ ենթավերնագիրն ունի ուշ գրչությամբ)։ Այս ենթավերնագիրը ձեռագրերում հանդիպում է տարբեր տեղերում՝ լուսանցքում (ABCDFJLMPUWZαηϑλμφΓΦabe) բնագրի կարգում (EGKNOQRTVXYγστωΣcghiklpqrstux)։ W ենթավերնագիրն ունի Գ համարի դիմաց X այլ ... աւանդութեան ունի լուսանցքում ω ենթավերնագիրն ունի տ. 52-ի անձեռնարկելի բառից հետո:

39 Y առատրեմք (h առաւորեմք) փխ Փառաւորեմք (Փ տառի համար տեղ են թողել, բայց չեն լրացրել) ikr չիք նուագաւք ABDEHΣΦh նուագաւք եւ C նուագաւք և սրբ. նուագաւք ABCDEFHNΣΦh աւրհնութեամբ r աւրհնութեանն R երգից սրբվ. երգոյից dn երգոյից

40 ADΦf_1 ի բանի BCΣ ի բանի սրբ. բանի δ բարի փխ բանի W պատճառ ω պատճառս Mh զերրորդութիւն

41 ah բարձրութիւն m բարձրութեան αγqtu անհատական (β անհամական) փխ անհասական

42 P սգայութեանց EHMNPVWλΓbcdeghikqrtux եղելոցս O եղկելոցս փխ եղելոց R եղելոց սրբվ. եղելոցս

43 UZf_1p (նվնձ) վերնական FLSVX սահման փխ անսահման Φ անսահման սրբ. սահման ikr անսահմանն f_1 երկնային փխ ներքնային η խորհրդոց փխ խորոց

44 P լռութիւնս ADEFMPRUYΣΦdikmnpr նախագրութիւն (f_1 նախատրութիւն) փխ նախադրութիւն B նախագրութիւն սրբ. նախադրութիւն W նախադրութիւնք Vμx իսկզբանց β սկզբանց սրբ. ի սկզբանց δη ի սկզբանց λikrux սկզբմանց h զկզբանց t սկզմանց SX միոյ (tu Միոյն) փխ մի P անշփոթելի փխ անշփոթ UWΓhpq անշփոյթ

45 T երից ADEGHNPRUVWYΓΣabcm չիք ի^1 BCXβΦ միոյ սրբ. ի միոյ r իմոյ փխ ի միոյ

46 U յարաձգել Uaf$_1$mqs բաւանդակ

48—49 tu տեսականութիւն անվատնելի h տեսակութիւն փխ տեսականութիւն

49 qx աննուաղելի բարերարութիւն
49—50 L կենդանի է
50 Γ ակնարկութիւնն KLY փրկական d երանութիւն
50—51 H ակնարկութիւն փխ ակնկալութիւն h ակնճկալութիւն
51 i անգտելի փխ անստելի k անգտելի որք. անստելի h ստոյգ
52 EJKLβΓ միայնոյ N միայն
53 X հոգով e հոգւով h պատուելն BΣ մեծութեամբ որք. բարութեամբ U բարձրութեամբ (μω մեծութեամբ) փխ բարութեամբ d բարւութեամբ
54 L ներբողին
55 JKLQTWXYαγδμτωh Միոյն σΣ մին որք. մինն VZf_1s բարձրացեալ
55—56 Uλr անպատում h չիք անպատումն
56 Z ազգակցութեանց փխ ազգականութեանց h չիք ազգականութեանց ... զուգակցութեանց ABDFμΣΦ եռալուսեան C եռալուսեան որք. եռալուսեանն x եռալուսնեանն LZikr չիք եռալուսեանն զուգակցութեանց m զուգակցորդութեանց փխ զուգակցութեանց
56—57 N անյաւելուած
57 Zf_1 կամաւորութեանց
57—58 N պատուասիրել
58 P չիք Հայրն Hr հանգոյնատիպ
58—59 U սրբոյ փխ Սրբութեան Γh սրբութեամբ
59 ABDFKMUVZϑτΣΦf_1s չիք ի C յերկնից որք. ի յերկնից MORVWλbehux յընտանի s ընտանի որք. յընտանի
60 ABCJKQRγδμΦab համեցար D համեցար որք. համեցաւ EVβcdeikpr աստուածածնին a աստուածածնին որք. աստուածածին h մաքրութեանն
61 f_1 որում Z անեցւոյց K զրոյս h աւրհնութեանն ω անդաստանի
62 Uω անարատութեամբ δΓ ամենակատար δ ըստ փխ ընդ ABDFΣΦ էութիւն C էութիւն որք. էութեան r էութենէ
62—63 H յանչրպետ փխ յանանչրպետ f_1 անանչրպետ
63 ABDFϑστωΣΦ յաստուածականն C յաստուածականն որք. յաստուածութեանն OΓhr յաստուածութեան Ts յաստուածութեանն որք. յաստուածականն φn աստուածութեանն
64 E յագի O որ λf_1 որում
65 NW երեսանաւ ω երասանաւոր փխ. երասանաւ h երասանաւն Z անձանց փխ սանձաց f_1 սանձ q սանձանց ikr սանձակրթութեամբ փխ սանձաց կրթութեան F զբօսամբակութիւնս փխ զատահակութիւնս KLOQSYΓΣΦ հանդարտացոյց
66 N կամ փխ կամաւ PS (կամաւ) ի խաչին H համբարձաւ ABDUΣΦ ծաղիկ C ծաղիկ որք. ծաղիկն Γ պտղւոյն
67 Nϑσ ծայր LSXYh լրութեանն J անսահմանականն որք. անմահականն K անմահական OWΣchp անսահմանական փխ անմահականն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի LOSTXYZαγδηϑλμστφωf_1s ձեռագրերից, ունեն անսահմանականն փխ անմահականն J տնկոյն որք. տնկոյ N տնկոց Γ տնգւոյ r տնկոյն
67—68 Mr աստուածութեան Z$f_1$stu աստուածութիւնն
68 V ընդմիջելի փխ անընդմիջելի ADFOTσΣΦqx չիք ի EGMRUWXZητΓhimnpr մերասէրն Γ մարմնոյ NS կեանսացոյց W կեանս եցոյց (η կենդանացոյց) փխ կենսացոյց
69 KMR արարչութեան Zf_1s արարչութիւն Γ յարարչութեան ABDFUVΣΦ խակութիւն C խակութիւն որք. խակութեան Z$f_1$hs խակութեանն GHRbdep անբարժանարէն λ անբաժանարէն որք. անբարժանարէն
70 EGHMNOPRTVWβηϑλσωabcdeghilmpqtu մարմնոյս Hδ վշտակցեալ փխ վշտացեալ s վշտացեալ որք. վշտակցեալ ABCDησΣΦn խաւարին փխ խաւարային
71 OSVβδμ էհան Hh զկապոյտն (Zf_1s զկապումն) փխ զկապուտն W իւրատեղծի փխ իւրատեղծ ի FλΓchpx աւձտողին K աւցտողի VYZ իրրև
72 μ զարդուցեալ որք. զարթուցեալ J նահանջեալ որք. նահանջեաց LSikr նահանջեաց N նահանջել Vδϑμστω նհանջեալ αφ նհանջեալ որք. նահանջեալ h նախանջեալ ω զիմեցումն

73 Q եկեալ փխ ելեալ ABCDFNUVϑμστΣΦ չիք ի
74 LSXr բանաւորաց (ω բանականաց) փխ բանաւորականաց k բանաւորականաց որք. բանաւորաց ABDFUηΣΦ եղեալ CR եղեալ որք. եղև L եղեր Σt աշխարհի LNSYZf_1s չիք եւ^2
75 Wlq երևեալ ϑστ երևեցաւ Rc նոյնութեամբ որք. նոյնաբնութեամբ (c նոյն բնութեամբ) UΣekqr նոյն բնութեամբ (dhilnx նոյնաբնութեամբ) փխ նոյնութեամբ X այն որք. համայն
76 U բաւընդակ XZab$f_1$gmqs բաւանդակ W բազմենաւ E գահոյս գերունակն Sh գերունական σ գայհոյս
77 ABCDFNOVΣΦ պարզութեամբ S պարզութեամբ որք. պարզութեան r զաւրութիւն փխ պարզութեան s պարզութեան որք. պարզութեամբ ABDFOVΣΦ արարչականին C արարչականին որք. արարչական U արարչականն Ntu փառաւորութեամբ փխ փառաւորութեամբ h փառաւորութեամբն
78 MVωeikr դատէ
79 h յաւուր C սկիզբն որք. է սկիզբն
80 EGHNPVWλbcde$f_1$hiklmnprtx է կատարած Σ նոյնն, նոյնն f_1 առապա
80—81 U բաւընդակութեամբ Zb$f_1$gst բաւանդակութեամբ
81 GMNUZβ$f_1$ms լոյսն
82 P Աւրհնեմք փխ Աւրհնաբանեմք GNSWYβλΓb$f_1$mx ընդ հաւր և ընդ Vf_1 չիք եւ^2 NPTλbd զանբարժանելի R զանբաժանելի որք. զանբարժանելի λ բխումն
83 HWλb փառակցի S զհոգւոյն FZγf_1s տէրութեանն P տէրութեամբ V տէրութիւն L եստեղծ SY էստեղծ WΓ ստեղծն f_1 կենդանածէ փխ կենդանածնէ
84 SY ի սկիզբն է (HΓu ի սկզբնէ W իսկզբանէ t սկիզբն է) փխ իսկ ի բնէ Lf_1 զբնէ փխ բնէ N համապարփակութեամբ փխ համապարփակ մթութեան h մթութեանն
84—85 ϑ աշխարհակուլն փխ աշխարհակալն
85 G նկատէր փխ նկարէր N ջուրքն UVZaf_1 ջուրքն s ջուրքն որք. ջուրքն
85—86 D անբաւ խակութեան փխ անբաւութեան
86 V երկրատարած h և փխ ի Γ խորհրդւոյս
87 Uh սուրբ Y զսուրբն γ զաւազանն որք. աւազանն s աւազանն որք. զաւազանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի EGHKNPRVWZabcdeghiklmnpqrtux ձեռագրերից, ունեն զաւազանն ω գոյացոց
88 Z կարէ փխ կատարէ
88—89 p ազգմուն
89 EGHNPRWZλΓbcdeghiklmprtx աստուածայինս փխ աստուածաւրէնս S աստուածօրէն s աստուածայինս որք. աստուածօրէնս S զօրութիւն
90 f_1 վարժիչս h վարժեալս Tas զարքարարն որք. զարքարանն λ զարքարան μφ զարքարարն որք. զարքարան f_1 սրբարարն փխ զարքարանն ABCDFJKLQSXYγηϑστbikr ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն զարքարարն
90—91 g մատուցմամբ
91 OΣ արեան N քաւութիւն K անձանցն
91—92 CLN առողջութիւն
92 NSZs մարմնոյ ABFSUVXYηΣΦqrux նմանութեանն C նմանութեանն որք. նմանութեան r ողորմութեամբն
92—93 U հրամանաց փխ հրամայեաց h չիք հրամայեաց ... բաւականութեամբ
93 p (ճվկձ) բովանդակութեամբ փխ բաւականութեամբ
94 b և լուսաւորեաց EJPSTUYγϑστφcdehikpx նովիմբ Zf_1 նորին β նովին որք. նովիմբ r նովիմբք
95 m միածնին վկայեաց Jαλσφωprs աստուածութեան m աստուածութեամբն λ Յորդանանու հոսանան Zf_1s հոսանս h Յորդանու
96 L տեսութեանց SXY տեսութեամբ h տեսութեանն XY չիք ամպոյ C լերինն որք. լերինս
97 h նմանութեանն N տոհմին Յակովբեան
97—98 βμ յելսն որք. ի յելսն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLMNOQRSTXYαγδηϑστφω ձեռագրերից, չունեն ի
98 Qikr յելս H յեգիպտոսի η յեգւպտոսէ μ եգիպտոսէ ω յեգիպտոսէ t ի յուղէգնացու-

թիւն W յուղղեգնացութիւն Γ յուղէգնացութեան h յուղէգնացութեանն T զուարավարութիւնն λr զուարավարութեան Γ չիք զուարավարութեանն

99 φ սաստութեան h սաստկութեանն ikr սաստկութեամբ δ ընկղեաց Bk կատարագործէ ուղղ. կատարելագործէ J կատարելագործէ ուղղ. կատարագործէ Sr կատարելագործէ փխ կատարագործէ

100 W չիք իմաստունս կազմէ GβΣ ընդձեռէ

101 N մահացելոցս βλΓ յարութեան h յարութիւն

102 Zbmqstx մարդացելոյ u մարդացելոց bq-tux բանին աստուծոյ Z բանին փխ աստուծոյ Eei աստուծոյ բանին cfp աստուծոյ ուղղ. աստուծոյ բանին λ մարդասիրութեամբ փխ հաւասարութեամբ

103 h մեծութեանն FΣ որդւոյն hr որդոյն

103—104 tu փառատրութեամբ փխ փառաւորութեամբ

104 X յաւիտեան Σ չիք յաւիտեանս W յաւիտեանս յաւիտենից FLΣσh չիք Ամէն

Այս գլուխն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի HSTWZiknr ձեռագրերից, լուսանցքում (ABCDFLPUαθμφΦae) կամ բնագրի կարգում (EGJNOQRVXYZβγδλστωΓbcdfghlmpqstux) տ. 104-ից հետո ունեն ներավերնագիր: Ներավերնագիրը ABCDEFGMNOPRUVβηλφΓΣΦabcdefghlmpqtux ձեռագրերում այսպես՝ *Առաջեալ* (s *Նորին առաջեալ ի խորհուրդ սրբոյ*) *վասն* (s չիք *վասն*) *եկեղեցւոյ* (NORUVβλσΣcefghmt *եկեղեցոյ*) *ընդդէմ* (f *ընդ* փխ *ընդդէմ* h *ի դէմ* փխ *ընդդէմ*) *մանիքեցւոցն* (NRβσΣbcefgmt *մանիքեցոցն* U *մանիքեցւոց* λ *մանիքեցոց*), *որ* (V *որք*) *են պողիկեանք* (*պոլիկեանք* σ չիք *որ են պողիկեանք* U *պելիքինք* փխ *պողիկեանք* V *պաւլիկեանք* β չիք *պողիկեանք* s *պօլիկեանք* η այս ներավերնագիրն ունի տողատակին «*Գոյներից*» նշումով, իսկ σ ունի տ. 104-ից հետո՝ բնագրի կարգում N ձեռագրում ներավերնագիրը լուսանցքում ունի համարակալում՝ *ՇԲ*)։ Ներավերնագիրը JKLQXYαγδηθμστω ձեռագրերում այսպես՝ *Ընդդէմ* (X *Առաջեալ ընդդէմ*) *պիղծ աղանդաւորացն՝ անիծեալն* (XY *անիծեալ պիղծ աղանդոյն*) *թոնրակեցեաց* (KLQ *թոնդրակեցեաց* XY *թոնդրակացեաց* αμσ *թոնդրակեցաց* γ *թոնրակեցեացն* δ *թունդրակեցայց* τ *թոնդրակեցւոց* ω *թոնդրակացոց*), *նոր մանինեցւոց* (Y *մանիքեցոցն* δ *մանիքեցւոց* ηω *մանեցոց* θμστ *մանեցւոց* η այս ներավերնագիրն ունի տ. 104-ից հետո՝ բնագրի կարգում σ այս ներավերնագիրն ունի տողատակին)։ K այս ներավերնագիրը և գլխի շարունակությունը տ. 105-ից սկսած ունի ՂՆ գլխից հետո՝ իբրև առանձին գլուխ, ծ համարակալումով:

105 W չունի այս տողից մինչև տ. 249-ի *ձեռամբ* բառը ներառյալ V *Հաւանեմք* փխ *Դաւանեմք* θ չիք *ի* r *ուղեղ* փխ *ուղիղ* α *անխտրնակ* MΓ *անբծութեամբ* e *ամբծութեամբ* h *անբծութեանն* s *ամբծութեան* ուղղ. *ամբծութեամբ*

106 F *շրթամբք* N *շրթանցս* NU *ողջունել* r *ողջոյնեալ* Z *զկատուցեալ* U *յանշրջակալն* (Y *յանշնչակաց*) փխ *յանշնչական* ΣΦ *անշնչական* S *յարձանաց*

106—107 U *յաստուածային*

107 h *բնակութեանն* CFORSXYδλωcfgiklmrt *եկեղեցոյս* N *եկեղեցի* U *եկեղեցւոյ* h *եկեղեցոյ* s *գերազանց* ուղղ. *գերազարդ*

108 B *և երկնի* ուղղ. *երկնի* EGNPRδλωbcdefhikpqrtu չիք *եւ* U *երկնային* փխ *երկնի* δ *բարձրութիւն* C *նոցին* ուղղ. *ի նոցին* Utu *նոցունց* bm *նոցուն* c չիք *իսկ*

108—109 EGHMNPRabefhiklmpqrtux *յառաքելական* c *առաքելական*

109 EGHMNPβλabcdefhiklmnpqrtux *զաստուցն* N *հիմեցաւ* β *հիմնարկեցաւ* փխ *հիմնեցաւ* θστ *և յաշակերտաց* G *յաշակերտացն* h *աշակերտաց*

110 η *պաշտեցեալ* Y *աւետեալ* փխ *առեալ* GHMβλbdefikmnqrtux *կենաց* N չիք *կենացս* h չիք *այս* N *զանձո*

111 V *պահէ* փխ *սրահէ* P *յարկէ* փխ *վայրէ* V *և զոր*

112 M *զաւրութիւնս* r *զզաւրութիւն* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLTXγδησΓg ձեռագրերից, ունեն *յաւարըն* σ *մեծին* GXλμfnru *պենդակոստէին* JTUVZβγs *պենդեկոստեին* N *պենտեկոստեին*

113 G *զտաւնն* փխ *զտոնն* Y *զտոն* H *յօրինակութեան* փխ *յաւրինակ սրբութեան* s *սրբութեանն* Z չիք *սրբութեան կատարման շնորհի* Y *այս* Za *այսմ*

114 EHNRSXYγλωΣcdefghikmrt *եկեղեցոյ* N-cefhikpqrx *առաւելութեամբ* R *առաւելութեան* ուղղ. *առաւելութեամբ* h չիք *եւ*

115 L *բարեփառութեան*

116 N *ցուցանի* (Y *մատանի*) փխ *մատուցանի* h *զխարելին* N չիք *մահու*

116—117 ABUΣΦ *գոյժարկու*

117 F *բարբառոյ* EMNPZβabcdfghikmpqrstx *ձայնիւ* ABDFVΣΦ *բերկրութիւն* C *բերկրութիւն* ուղղ. *բերկրութեան* r *բերկրութեամբ* ADFVΣΦikmr *կենդանութեան* BC *կենդանութեան* ուղղ. *կենդանութիւն*

117—118 U *անմահութիւն* h *անմահութեանն*

118 U *ազդեալ* L *եկար* փխ *է կար* Z *կար* ուղղ. *կարող* U *զաւրութիւն* hr *զաւրութեանն*

119 b *երկնաւ* ուղղ. *երկնաւոր* η *արեգական յանդիման* ուղղ. *յանդիման արեգական* h *արեգականն* i *սպասաւորութեան* r *սպասաւորութեանն* Γ *խորհրդւոյ* Za *այսմ*

119—120 Nr *ահաւորութեանն* Γ չիք *ահաւորութեան*

120 Bλ *ձեռնարկեալ* Ur *ձեռն արկանել* փխ *ձեռնարկել* A *եթե* ուղղ. *թե* U *թէ* ABCDΣΦ *թեւովք* KSUXYαγθστω *պահիցի* stu *և զի* SY *զի և*

121 M *երկնիւք* ուղղ. *ընդ երկնիւք* Fikr *երկինք* x *երկնիւր* փխ *երկնիւք* N *բովանդականայ* (δ *բաւականայ*) փխ *բաւականանայ* CD *այսմ* (UY *այսր*) փխ *այս* h չիք *այս* V *տէրունոյ*

122 hr *աւրհնութեանն* Y *ունից* t չիք *վասն*

123 U *այսր խորանի* փխ *խորանի այս*

124 CS *պարտաւոր* ուղղ. *պարտական* EGHMNPRZβabcdefghiklpqrstux *պարտական* MXY *արեանն*

124—125 Z *զտանիցի* փխ *կոչեսցի*

125 D *արեան* ուղղ. *արիւն* FVστ *արեան* U *արեալն* ուղղ. *արիւն* δ *արիւնն* θ *արիւն* ուղղ. *արեան* HV *այս* GLSY *նուիրական* փխ *նուիրան* E *ընծայեցուցանէ* h *ընծայեցուցէ* r *ընծեցուցէ*

125 D *մի* ուղղ. *մին* EGNPZΓabdfghiklmnpr *զի* փխ *Մի* qtux *մին* e *զի* (փխ *Մի*) ուղղվ. *զի մի*

126 EGHNPRZbcdefhiklmnpqstux *անարգեալ* (NZ *անարգել*) *յանգէտս* C *յանգէտս* ուղղ. *անգէտս* r չիք *յանգէտս* FSλ *անարգել* Γ չիք *անարգեալ*

127 Γ *աստուածութիւն* bm *աստուածութեանն* U չիք *ի* EGHMNOΓabdefghiklmpqrx *կրիցէ* Pβ *կրեսցէ* ուղղ. *կրիցէ* tu *Մին* Σ *ձեռնագրութիւն* ուղղվ. *ձեռնադրութիւն* g *ձեռնարկութիւն* փխ *ձեռնադրութիւն*

128 Γ *աստուածութեան* փխ *աւծութեան* k *յաւծութիւնն* r *աւծութեանն* Cm *յանբծութեանն* Rn *յամբծութիւն* r *յաւծութիւն* փխ *յանբծութիւնն*

129 u *մին* փխ *Մի*[2] CΓ *քաւութիւնն*

130 MNΓ *ճշմարտութիւն* r *ճշմարտութեան* u *մին* OΓr *յընտրութիւն*

131 U *զրոյց* r *զրուցս* β *զինչ*

132 N *համբո* փխ *համբաւոյ* Zs *երկաքանչիւրոցն* λ *մերոց գոյութեանց* U *գովութեան* փխ *գոյութեանց* BJTαδημ *գոյութեանց* ուղղ. *գոյութեանց մերոց* θτφ *գոյութեանց* բառից հետո տեղ են թողել, բայց *մերոց* բառը չեն լրացրել A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի LSXYγσω ձեռագրերից, չունեն *մերոց*

133 H *կշտամբութեան* h *կշտամբութեամբ* h *կիսնամասնեա* θ *մարդն* ուղղ. *առ մարդն* LSY *և կամ* FGNβλΓhmpx չիք *առ*[2]

133—134 θ *արտաքին* ուղղ. *առ արտաքին*

134 s *բարւոյ* ուղղ. *կամ բարւոյ* L *բարիոյ* XYβγωcefhiklpqrx *բարոյ* EHNPRβabcdefhikmnpqrtu *փոխատրութիւն* Xγ *փոխադրութիւնն* (XYδs *փոխադրութիւն* ω *փոխարկութիւնն*) փխ *փոխատրութիւնն* ABDFJKLQSTVXYαγδηθμστφωΣΦ *կարծիցի* C *կարծիցի* ուղղ. *կարծեսցի* H *մի ժառանգութիւն յանմահ*

135 β *արքայական* m *արքայականն* f *որդէգրէութեանն* r *որդէգրութեան* e *զի* ուղղ. *զի մի* NVx *ընդունելութեամբ* փխ *ընտելութեամբ* s *ընդելութեամբ* ուղղ. *ընտելու-*

թեամբ JKL երկրայնովս ad երկրայնովս

136 C առաւելութիւն ուղ. առաւելութեան EGNPλΓbcdhikmpqrx առաւելութեան H առաւելութեամբ s առաւելութեամբ ուղ. առաւելութիւն Vαγϑλσω վերնում ABCDFJKLQTUVXYαγδηϑλμστφωΣΦf թագաւորութեանն s թագաւորութեան ուղ. թագաւորութեանն

137 h կենդանութեանն CMOλΣhr աներծութեան J աներծութիւն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի KLOSTXYZαγδηϑμστφωs ձեռագրերից, ունեն աներծութեանն V աներկանութիւնն

138 Bγ խոստացելոց Φh խոստովանելոցն փխ խոստացելոցն a չունի միտս բառից մինչև տ. 197-ի ազգէ բառը ներառյալ U ունկնդրողացն փխ ունկնդրացն F հաստատեացի (PTϑστ հաւաստի) փխ հաւատացի ημ հաւաստի ուղ. հաւատացի

139—140 tu իշխէ մահու

140 V իշխել Z աւրինի փխ աւրինակի H ադամեան կրկնված Z ադամեանս r պտղոյն p ճաշակեացի փխ ճաշակելի

141 J յանշնչական ուղ. յանշնչութեան Tα յանշնչութեանն ուղ. յանշնչականն γ յանշնչական A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի LOSXYZμΓsx ձեռագրերից, ունեն յանշնչութեանն

141—142 կատարումնն

142 H ընձեռնէ ուղղ. ընձեռէ Σ ընդձեռէ δ նկարէ λbgm նկարել ABDFNUVφΣΦh կերպարանն C կերպարանն ուղ. կերպարանս ERZdiklnpqrs կերպարանս c կերպարանս ուղ. զկերպարանս

142—143 tux զկերպարանս

143 ABDFUVσΣΦ լուսոյ փառաց C լուսոյ փառաց ուղ. փառաց լուսոյ β չիք է bhm մեծութեանն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JLPSUXYZαγδηϑλωΓgs ձեռագրերից, ունեն վերնումն

144 M զրնակիչսն qx զրնակիչք S ի ուղ. և ի k և ի

145 Vγω զօրութեանց ENPλcdfgknpqtux թոիչ PZbehmqtux մարմնոյ s մարմնոյ ուղ. մարմնոց

145—146 bm թեթևութեանս etux թեթևութեան

146 EGPβΓbcdegnptx հոգւոյ RZfhlmqru հոգոյ s հոգւոյ ուղ. հոգւոց V պատկանին փխ պատուականին s պատուական ուղ. պատուականին EGHNβΓbcdefghimp զանարգ R զանարգն ուղ. զանարդ

147 V յինքնակիր ADVΣΦ մեղաց B մեղաց ուղ. մեղաւք C մեղօք ուղ. մեղաց ABCDFUV թէ s եթէ ուղ. թէ L մարդոց NλΣbm չիք եւ L չիք կամ

148 C կոխիցի ուղ. կոխեսցի EGHMNORZβλΓbcdefghiklmnpqrstux կոխեսցի LPUY մեր

149 g անրան MOtu և նմին C օժընդակեալ ուղ. օժանդակեալ DUημikr աւժընդակեալ λ աւժանդակել

150 n վեհագոյն բառից մինչև տ. 211-ի երկնից բառն ունի ուշ գրչությամբ L մարդ GJKQSTXYαγδηϑμλσφωΓ ընտրեցելոյն L ընտրելոցն s ընտրելոյն ուղ. ընտրեցելոյն

150—151 F ցույն ընտրեցելոյն Մովսէսի

151 s Մովսիսի ուղ. Մովսէսի Z ցուրն ուղ. ցույն ω յաղթական փխ յաղթողական h քան փխ որքան

151—152 Ktu զԱհարոնի RXη զԱհարոն ուղ. զԱհարոնի ΣΦn_1 զԱհարովնի k զԱհարոն ուղղ. զահարոնեան r զահարոնեան

152 H զաւազանն ուղղ. ի զաւազանն S ի զաւազանն h խորհրդական զաւազանն η չիք խորհրդական F ծաղկեալ Φ ծաղկեալ ուղղ. ծաղկեցեալ N չիք քան GΓ զմտաւորս

153 M որշափ ուղղ. որչափք P որքան փխ որչափ α որչափ ուղ. որչափ քան γ. որչափ քան δs որչափ ուղ. որքան μ չիք զծղիսս եւ T զեստամերձ ուղ. զետահերձ

153—154 H աքանչելահրաշափայլեալ փխ բաքանչելահրաշ փայլեալ

154 H արտուեստին փխ արուեստի N արուեստին S ամենապարար փխ ամենակատար

155 U չիք ձեռաց N չիք թէ

156 Y հողոյ և քարի ω գոյից փխ գոյակից P սգայականաց Z սգականաց փխ զգայականաց s սգայկանաց ուղ. զգայկանաց F իբրև U վէմն r զվէմ

157 HMNSγσΦbm չիք է u (է) կանգնումն է P զդատաւորն ուղ. զի դատաւորն ru զդատաւոր

158 r աւուրն ամենից Γ գոյից փխ հոգւոց ABDFJUVγσΣΦ հրաշանայ հանդիսապէս C հրաշանայ հանդիսապէս ուղ. հանդիսապէս հրաշանայ ω հանդիսանաց փխ հանդիսանայ g հրաշապէս ուղ. հանդիսանայ հրաշապէս

158—159 JLSXYZαγδμσφ ի յարհնութիւնս β յարհնութիւնս ուղ. ի յարհնութիւնս

159 L և իբրև J իբր ABFNSVϑτΣΦ տեսանող C տեսանօղ ուղ. տեսօղ l զտեսող Hr աներևոյթից r չիք զօմն հրապարակէ եւ N տացէ փխ տածէ

160 N գրել B անուանե V անուանէ Fi իբրև փխ իբր^2 s իբր ուղ. իբրև

161 Pc անհաստուածելի փխ անհարուածելի ϑσ չիք է Q չիք ի Z դիմարտից փխ դիմամարտից s դիմամարտիցն ուղ. դիմամարտից

162 k հոգևորս s զհոգևորսն SYn_1r իբրև U իբր ուղ. իբրև D զհնարագրութիւն (EZcefpqtux զհիմնագրութիւն HPbdikmr զհըմնագրութիւն N զհիմն արդարութիւն U զհնար արդարութիւն ω զհնարաւորութիւն h զհիմնագրութիւնն) փխ զհնարագրութիւն L զհնարագրութիւնն s զհմնագրութիւն ուղ. զհնարագրութիւն F չիք մեծին

164 U և անպատկառաբար P անպատկառ փխ անպատկառաբար s համարձակապէս ուղ. և համարձակապէս h համարձակութեամբ փխ համարձակապէս Zstu գովելոյն

165 mtu չիք զի

165—166 ACDFVn_1 աստուածեղէն փխ աստուծոյ եղեն B աստուածեղէն ուղ. աստուծոյ եղեն

166 P եղեալ են bmtu են փխ եղեն QT կանոնաւ ZηϑμστΣs խրատէ փխ խտրէ β խրատէ ուղ. խտրէ U ոքանց փխ յոգունց R եթէ

167 g մար փխ մարդ h չիք մարդ σ աղալեալ փխ ախալեալ EHNPRbdefhiklmpqrtux զաւիթ F սորին փխ նորին V մատնել փխ մոանել

168 ABCDFUVΣΦn_1 անպատրաստից LSY թերութիւն d թերութեանց

169 ABDEVΣΦ գիտողաց C գիտողին ուղ. գիտողացն EGHMNPRβλΓbcdefghikm$n_1$pqrtux գշնորհացն ABCDFOUVΣΦh զշափըն NRηΓn_1 չափ Yλ չափն ABDEFOPRΣΦcdefhiklpqx ինքեամբք LSXY ինքեան r ինքեամբ M իւրով ΣΦ իւրովքն

170 EGHNPZβγλbcdefhiklmpqrsx առ ի t զործոցն F խրթանայ h խրթանան KLω թուլացուցանէ (S թուղացուցանէ) փխ թողացուցանէ α թողացուցանէ ուղ. թուղացուցանէ HN երկմիտս (LPYδd երկիթս) փխ երկիցս M երկմիտս ուղ. երկիցս R երկիցս ուղ. երկիթս Tϑτφ երկիթս ուղ. երկիցս

171 V մատչիլ δ մատնել փխ մատչել S ըմբռնմումն GZβhs կենդանատուացն TZηϑσ տիրականն

172 NU խորհրդոցն Γ խորհրդւոյն s խորհրդոցն ուղ. խորհրդոյն h յաւուրն x աւուր p անընտրաբար ուղ. անընտրողաբար

173 N զնուիրանն F չիք խայտառակեսցի tu վշտակից է փխ վշտակցէ h կարեացն

173—174 h ախտակիր փխ անախտակիր

174—175 tu չիք տիրապէս

175 C հրամանաւ դատի ուղ. դատի հրամանաւ EGMNPRZβbcdefghiklmpqrstux դատի (Ms դատէ) հրամանաւ ω հրամանադատէ փխ հրամանաւ դատի V դատէ

176 S նայ T չիք է

176—177 g հերձմանէ փխ հեղձմանէ

177 ABDFUVσΣΦ ալեաց կենցաղոյս (B կենցաղւոյս) C ալեաց կենցաղոյս ուղ. կենցաղւոյս ալեաց L չիք կենցաղոյս MZch անբաւիւք փխ անբանիւք U անբանաւք V բանիւք փխ անբանիւք

177—178 h չիք զաղանաց դասուք

178 NPUZβλbcdefgiklm$n_1$prs դասիւք HV մարդկամբք G երկրայնոյս JL երկրայնւոցս MRλbcdeikmqrtu երկրայնոյս Nβ երկրայնւոյս S յերկրայնոցս f երկրայնոս h երկրայնոցս ուղ. երկրայնոյս ABDVX զվերինն C զվերինն ուղ. զվերինսն Qg զվերինս

179 EGMPRλbcdefgiklpqrtx յինքեան h ընդ

ինքեան փխ յինքն m յինքեանս u ինքեան δ խռովութեամբ u բերէ r չիք ի ABDGOUΦn_1 բարձրութեանն C բարձրութեանն սրբ. բարձրութիւնն EHMNPRYβλbcdefgiklmpqrtux բարձրութիւն h բարձրութեան

179—180 M երկնից

180 ω ամբառնալ M զաշակերտս

181 λ նեգութենէ փխ նենգութենէ Pϑτ հարուածոց մարմնոյ hn_1 մարմնոց U հատուածոց փխ հարուածոց

182 G գործէ Σ զգործի

182—183 ABDFUVσΣΦ հրամանաւ հաստողին C հրամանաւ հաստողին սրբ. հաստողին հրամանաւ

183 V բերսելիէլի ABDωΣΦ միածին

184 U հողով

185 δ միշտակառոյց h մշտակառոց N հիացմամբ փխ հիմամբ Ogh հիմամբք U անսահմանելեաւ փխ անսասանելեաւ GHMNOλbcdefghlpqtux հաստատեալ է R հաստատեալ սրբ. հաստատեալ է kr հաստատեցէ

186 PδΓ իբրև

187 kr զգայութեանց hr տեսողականացն

187—188 FNZδΣ անքակ փխ անքանակ

188 N հետևել δ տեսողի փխ տեղի

189 N յանդուստ β թէ սրբ. եթէ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JQTXZαγδηϑμστφωs ձեռագրերից, ունեն թե (թէ)

190 h բերկրիցի փխ բերիցի ikr բերիցէ V չիք վաղվաղակի F թէ

190—191 N անասնաւն փխ անասնայինն UZΓn_1s անասնային

191 L գետնափոխ փխ գետնակոխ λ գետնակոխք

192 Vchpqx ձեռնազնենին Z ձեռնազին f ձեռնանզնենին r ձեռնազանին h բարձրեալ փխ բարձեալ Y լեզու β լեզաւ ikr լեզուով JKLQSUXYγλs մարմնոյ TZαδηϑμστφω մարդոյ փխ մարմնոց β մարմնոց սրբ. մարդոյ

193 F հրշտակաց N գոււորութիւն փխ գոյականութիւն δ գոյականութեան

194 S ձայնի N կերպաւորաան Yn_1 կերպատրական փխ կերպաւորական ABCDEFJKLOQTVXαγδηϑμστφωΣΦ զպատգամ u պատգամս

194—195 N գործոց

195 GHβbg$n_1$qx Յիսուսի Քրիստոսի NPcdefhikptu Քրիստոսի Յիսուսի Z խախալեալ փխ խաղալեաց

196 U շարժականութեան GHMλbhikmr ստուածայնովն Jβ աստուածայնով N աստուածայնովն dp աստուածայնով h չիք իմն FV հազազաւ կենդանութեան H կենդանութեանն h կենդանութիւն

197 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի CDEFHKMNSUZαγδηϑμστΦgpstu ձեռագրերից, ունեն շղաց λ յաւղված h յաւղուածս h երկունք փխ երկուք tux երկու JUXγ հազարովք Y հարազատոք փխ հազարաւք F չիք կանգնաւք JKLQSUVXαγδηϑμστω կանգնովք N կանգեալք փխ կանգնաւք

198 Gβ լայնութեան V կայնութեամբք Y իբրև

199 F գումարտակն ABDEG հեբրական փխ հեբրայական CZΣf հեբրական սրբ. հեբրական (հեբրայական) λ ամբոխին բառից հետո նշանով մատնացույց է արել, որ տ. 201—202-ի ապրեցելոցն ... աշխարհութեանց բառերը պետք է բերել այդտեղ qx ամբոխին բառից հետո ունեն տ. 201—202-ի ապրեցելոցն ... աշխարհութեանցն բառերը

200 N ընդունին փխ ընդ նոսին Yδ իբրև bcefh զանմաքուր r սրբութենէն FMNβΓ մեղաց (H մեղացն) փխ մեղանաց λ մեղանացն s մեղանաց սրբ. մեղաց

201 HNn_1 ջնջեալ S ուղեկից է փխ ուղեկցէ Γhm ուղղեկցէ s ապրելոցն

201—202 Uλgn_1 տարժանաւոր

202 hn_1r աշխարհութեանց B նութիւն FOUVδΣΦchn_1r էութիւն

203 αδ անուամբ սրբ. անուամբս h անուամբս L սովին փխ կողին

204 m երակացն h ընթացաք փխ ընթացք h լուսոյն s վերնոյն լուսոյ S վերոյն KSγΣbcgmqsux շառաւեղք s շառաւեղք սրբ. շառաւիղք

205 ωhikrs թափանցաց N զնոյն փխ զայն u կենդանացուց

206 Xc Ջաւրաբարէլ սրբ. Ջորոբաբէլ e մահկանացուած Ntu ոստիկանութեան

207 M ամենեցուն Z ունողաց x ի մաստ փխ իմաստ N գծագծագրե h անուիրական

208 Gλ եղով h իւղովն HN չիք առ

209 V եթէ

210 h երկրային փխ երկնային N լուսոյն h սորին N ձեռնադրեալ կնքէ փխ կնքեալ ձեռնադրէ

211 BLPXα երկնէ (JKQZs յերկնէ) փխ յերկրէ CDEHNSUβγλμσbcfhikpr երկրէ F երկնէ սրբ. երկրէ qtux երկրի Mr արքայութեան b արքայութիւն h արքայութեանց MNOλ ժառանգորդս (h ժառանգորդ) փխ ժառանգս

212 δ ծոծ T ծոցիւ փխ ծոց իւր ADEGU գրկեալսն (ΣΦ կրեալսն h գրեալս) փխ գրգեալսն KNe զօգւոյն N ընծեցուցանե

213 Y հարսնութեանս V տէր փխ սորա Y չիք սորա N որդի XYβγλωcefghiklmru կենդանոյ A որխորդք U աւրխորդքն սրբ. որխորդքն β որխորդք սրբ. աւրխորդք fh աւրխորդ

214 s սորա սրբ. սորին L մոռացս իմն փխ մոռացումն

215 MO կռամոլութեանն r չիք զի ABCDEKLNPΓΣqx զերկնայնոյն Q զերկնայնոցն U զերկնայնոյ ad զերկնայնոյն

215—216 δ գծանաւթիւն փխ գծանաւթութիւն

216 U ամենեկին փխ ամենայնիւ s ամենեկին սրբ. ամենայնիւ P դիւացն փխ դիցն δ դից U դրոշելոց b դրաւշելոցն

217 δ քանզի ումն փխ քակտումն

217—218 N արուական փխ ուրուական

218 φ ըղձիցն f ըղձից LM անտառից U մայրիցն Zαδηϑμσφas մայրից h նմանութիւն

219 αϑμτ տեառն N չիք է

221 HPβbdefiklmpqrtux վիմովք G կենդանովք Hβλ կենդանովք U կենդանիւք h կենդանաւք

222 F միանգամ փխ միանգամայն β միայնգամայն

222—223 JRTZαβγδλμφωΓbg ի յամենուստ η յամենուստ ϑστ և յամենուստ սրբ. ի յամենուստ h ամենուստ

223 L վերնոցն Γ վերնոյն

223—224 ZΓa ճշմարտութիւնն

224 Rλbr կապաշտութեան ACDQVβϑτΣΦ կամաւ (h կապանաւ) փխ կապաւ B կամաւ սրբ. կապաւ

225 F աւրին փխ աւրինին, պարտաւութեան փխ պարտաւորութեան L պարտաւորութեանն β պատրաստութեան սրբ. պարտաւորութեան Mλ բարեբարութեան

226 Z պարգևարար փխ պարգևւարան ADEUZΣΦsx սկսանի փխ սասանի BC սկսանի սրբ. սասանի μω սասանի սրբ. սկսանի N երբեաք ΣΦ չիք երբէք x այլ փխ յայլ

227 f յայլ փխ այլ Z չիք ի

228 N չիք եւ H չիք երկնի β երկն ի (mt երկրի) փխ երկնի JKLSTXαγδηλμωs ի յերկրի ϑστ և յերկրի ADEFGUΣΦ յերկիր ΣΦ պատիւ փխ կերպիւ

229 Lβbmtu ոչ է փխ չէ R հաւր r անց փխ առանց^2 h մաւր այսր ikr չիք այսր Hh յարգանդի

230 BΣk յանտուն սրբ. անտուն t Անտոն փխ Անտուն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GHMNSVZβλabceghlmqrsx ձեռագրերից, ունեն յանտուն H անբովանդակելի U անբաւընդակելին ZΓabgmqstu անբաւանդակելին Y չիք տան

231 S տաղաւորեսցի L չիք տեղի Γ գլխոյն x հանգստեանն

232 BDEFUVΣΦ թե (թէ) ABCDEFUVϑστΣΦ չիք ի^1 r կեն փխ կենաց ACFHLPQUXY քանզի փխ Քան ի B քանզի սրբ. քան ի EGVZis կամարն M կատար (kr կայարանն) փխ կամար

232—233 δ չիք Քան ... երկնի GHVλΓabdefghiklmp վերնային

233 h յարկի փխ երկնի A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի GJKLMOQSTUXYαβγδηϑμστφω ձեռագրերից, չունեն ի F նիւթաւոր փխ հիւթաւոր KU ըընակութեան Γ պարծիլ

233—234 δ անբաւութեան

234 Z աստուածութեանն փխ աստուածեան fp որ փխ որպէս ABDEFGHKLMOPQSVXYβηλμωΓΣΦbstu զաւրինակ CRc զօրինակ սրբ. զօրինակս N զաւրինիակ սրբ.

զաւրիակ φ զօրինակս urբ. զօրինակ

235 ABCDEGHLMOPRβγΣΦabcdefghlmnpq-tux փառացն ABDEFHQVΣΦ նորա C նորա urբ. նորին TZηθμστω սորին փխ նորին P և ի

235—236 ABCDEFQVΣΦqx նմանութեամբ N-U նմանութիւն r նմանութեանն

236 t սորին փխ սորուն r չիf հանդարտեցին ի տուն ABCDFδΣ տան փխ տան E տան urpվ. տօն θ տօն urբ. տան

236—237 Likpr հանդէսի e հանդեսի

237 h մեծին ikr զովեստիւ N բանակացս փխ բանականացս

238 V այս փխ սատ δ քանզի փխ քան ի λ վայելչական

239 δ չիf երկնաւոր δημω եթէ i երկաւոր փխ երկրաւոր

240 A չիf մարմնաւոր BCDE զխս urբ. (DE urpվ.) մարմնաւոր զխս p (նվկծ) զի փխ զխս i կանթն փխ կաթն β ստանց փխ ստեանց HNPdfi արիւն h արեանն

241 FY ստուածածին m աստուածածինն AD-EFΣΦ չիf իսկ BCN պատկեր urբ. իսկ պատկեր Fux որ զույն t չիf որ Gtu ան-աւրինէ Y օրինի փխ անաւրինի

242—243 r արուեստ

243 σ կատարեալ N հրագործե փխ հրաշա-գործէ Mmqtux ընմբ e ընմ urpվ. ընմբ

243—244 N ատենին

244 LNmn խորթարարուոյիցն

244—245 t հերձուածողացն

245 β մոլագնաճառ h մոլոքնաճառ (ikpr մոլոգնաճառ) փխ մոլեգնաճառ F բերանքն ABDEUVΣΦ խմանալիս խմն C խմանա-լիս խմն urբ. խմն խմանալիս H խմն խմա-նալիս բառերի վրա ունի urբագրման նը-շան, բայց չի urբագրել F չիf խմանա-լիս

246 A և այս տողն ունեցող օրինակները, բա-ցի JTαβγδμστφ ձեռագրերից չունեն եւ GLMNPRSXYβλΓcdefghnpqtux զգազա-նամիտսն GMδ անմաքուր

247 C պահեալ (փխ տրոհեալ) փխ հալածեալ GMNOPRZλΓabcdefghiklmnpqrstux հա-լածեալ փխ տրոհեալ Hβ հալածեալ urբ. տրոհեալ φ տարագրեալ τ եղականս (b եղանակս) փխ եղականս N պատկեր

248 GMNbcdefnpqtx մաքուր U և Քրիստոսի q չիf ընդ Nλ արեեալս qx յարեելս

249 F տեղին FMNPZβηλbcdefgiklmpqrstux ընակութեան L մերոց

250 MNλa չիf յայտնապէս N զգալստեան Y զալստեան ω զգաղստեանն M չունի սա-տուծոյ MUλΣ շաեղ O զշաիզ h շաեղք A B D E H NUVWωΓΦ զփայլակնն CΣ զփայլակնն urբ. (Σ urpվ.) զփայլականն FGMOη զփայլակն R զփայլակ urբ. զփայլականն β զփայլակն urբ. զփայլա-կան h զփայլական U առակս

250—251 U իրական փխ տիրական

251 λΣh զփրկութիւն β յելիցն urբ. ի յելիցն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակ-ները, բացի JKLQSTUXYZαγδημτφωs ձեռագրերից, չունեն ի^{2} A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKQS-TUXZαγηδθμστφωs ձեռագրերից, ունեն յելիցն n անտ ի փխ անտի

252 J արաւսեկին NΓacdfgiknpr արաւսեկից β արուսեկից urբ. արուսեկին A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-ցի HTZαγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն արուսեկից Aai վերջումն (a չ-ից հետո տեղ է թողել, բայց տառը չի լրացրել) J K L T N XZ αγδημστφωbm ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրի-նակներն ունեն վերջնումն Ohtu աւուր

253 P չիf երկրի

254 U զաւրութեանց փխ բնութեանց u բըն-նութեան p որովայն Γ սորա h սորինն x աւազան

255 F պարս V հասանեացն փխ հարսանեաց β հարսանաց p սորա urpվ. զաւրայ Γ առաքելոց U Այսքան փխ Այնքան L ճո-խեցաւ N ճոխաց փխ ճոխացաւ

255—256 N բարգաւաճեալք

256 h անուամբն

256—257 U չիf մինչ ... կոչմամբ λ վայել-չապես

257 N յորչյորջեցաւ u մեջաւորաց փխ մեր-ձաւորաց

257—258 H բանին փխ միածնին

258 λ ձայնին փխ ձայնեալ f ձայնենալ h նա-ւահանգիստն

258—259 Zs խաղաղութեան փխ հանդարտու-թեան

259 MNλb խրախճանական փխ խրախճանա-րան c վերնոյն P սխալելի փխ անսխալելի

260 COλΓr երրորդութիւն

261 HMO աւրհնեալն H յաժենայն

262 V զձեռն D (ոք) ի ձեռն ABCEGQSUW-ZμφωΓΣΦh չարութեանն FU վերին ABC-DEFSWΣΦ արքայութիւնն U արքայու-թեանն r արքայութեան

263 U մարդկան փխ մարդկային Γb մարդ-կայինք

264 Hbe արուեստք ikr արուեստս h առ ի

264—265 KU ձեռնակերտս Pτ ձեռակերտ

265 Γ եկեղեցւոյ SYΣΦ պարգևս ADEFKM-OVWΣΦ առեալ փխ առաւել BC առեալ urբ. առաւել h կենացն

265—266 U ակնկալութիւն փխ ակնարկութիւն

266—267 DEMNZγams նախագրութիւն փխ նախագրութիւն

267 δ երախտ փխ երախտեաց h բարձրելոյն DE ամենատար (SY ամենակատար) փխ ամենատուր (S բառի վրա ունի urբագըր-ման նշան, բայց չի urբագրել) X ամենա-կատար urբ. ամենատուր JKLQTαδηθμ-στφωΓ լրականութիւն փխ լիականութիւն Xβ լիականութիւն urբ. լրականութիւն

268 h երանութիւն խնգաւորեալ h չիf եւ^{2} Ubh առաքելոցն Ffh ձեռին

269—270 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրի-նակները, բացի FJPTUZαγδηθμστφωag-ikrs ձեռագրերից, ունեն երկնի

270 NRYZγθλστωΣbcefghiklmr կենդանոյ t չիf եւ^{2} P կենաց փխ կենդանեաց U ազատդ

271 FUcfhqtux ճշմարիտ փխ ճշգրիտ Σ ճըշ-գրիտ urբ. ճշմարիտ Φ չիf տեսակ N ե-րեակ իսկ փխ երեւակս O բանակի փխ բանականի qtux բանականիս s բանակա-նիս urբ. բանականի

271—272 N իմանալի

272 Γ մարմնոյս h չիf եւ^{2}

272—273 A սրբութեանց urբ. սրբութեանցն δ սրբութեանցն urբ. սրբութեանց

273 ABDEFHUVΣΦx անճառիցն CQδ ան-ճառիցն urբ. անճառից G գերազանցեալն, չիf նոր

273—274 KNRUδλΓΣbhtu քրիստոսեան

274 tu նշանաւն betu պայծառապանծ փխ պայծառապարծ f պայծառպարծ p Զսոյն-պիսի փխ զայնպիսի

275 B իւրոյ c բանին urբ. բանի g բարի փխ Բանին A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FHJOTZαγδηθμστφ-ωrqtu ձեռագրերից, ունեն բանի

276 Z չիf բարձեալ ... փառակցի ikr չիf եւ

277 Yδft կենաց Rabcdefhikpqrtu այամ s այսր urբ. այամ OVσ իսկ մեր բառերից մինչև տ. 280 ներառյալ ունեն տ. 282-ից հետո

278 KLPSYστrx զոր N գրեցաքս c չիf եւ N չիf ամին ... կարդեցաքս

278—279 h չիf որում ... փառս

279 N ամենա փխ ամենակալ U սուրբ եր-րորդութեանն Γr երրորդութեան Z մի λ աստուածութեան r աստուածութեանս

280 U չիf յաւիտենից σ յաւիտենից և նմա փառք KLSXλΣ չիf Ամէն

281 RλΣΦegh չունեն տ. 281—282 ABCDZη տ. 281—282 ունեն լուսանցքում (B Այս իմ հաւատ յերրորդութիւնն բառերն ունի նաև բնագրի կարգում) φ տ. 281—282 ունի թե՛ բնագրի կարգում և թե՛ լուսանց-քում. Բացի նշված ձեռագրերից, մյուս օ-րինակները տ. 281—282 ունեն բնագրի կարգում BFGHJKLMNPQSTUVXYαβγδ-θμτφ (բնագրի կարգում) ωΓabfmqtux Այս (rs Այլ) փխ Այն MOΓr յերրորդու-թիւն U երրորդութեանն Vmt երրորդու-թիւնն qt չիf այս m չիf ի, իմ մայր U մայր LPSY լուսափայլ (r լուսայ) փխ լուսափառ

281—282 HPfiknr խոստովանել η խոստովա-նութիւն փխ խոստովանեալ դաւանութիւն

282 CMO դաւանութիւնն m դաւանողիս փխ դաւանութիւն

ԲԱՆ ՀԶ

Վերնագիր.

o վերնագրից առաջ չիք *Բան* նշում K համարակալված *ՁԱ* փխ *ՀԶ* EKNORλgimoqtux վերնագիրը կրճատ Tδμωn համառոտագրությամբ W *Վերստին յաւելուած նորին Գրիգորի* փխ վերնագրի bft *հեծութիւն* x *առնու* փխ *առ նոյն* LMNSUVYβσΣΦbhr *բան* r չիք *ի* V *սրտի* Φ *սրտէ*

1 r *Տէր* փխ *Աստուած* P *բարեգութ* փխ *բազմագութ* ikr չիք *բազմագութ*
3 D չիք *ելանէ* W *ընդ* փխ *ըստ* V *բանի* s *բան* ուղղ. *բանի*
4 U չիք *Որ* Z *մտցէ* փխ *մտաց է*
5 s *քո* ուղղ. *որ քո* P չիք *է* W *են* h *խստութեանն*
6 F *այս* s *այսր* ուղղ. *այսմ*
7 W *առնել* N *առնելոյն* փխ *առնել ատելւոյն* FHKMOPQRSUYZβγδηλΓΣΦcefgiklmorx *ատելոյն*
8 FK *աղաւթս առնել*
9 N *հայցեալ*
10 λbqtu *սպանողին*
12 LSXY *որոց* L *պտուղ քաղցրութեան* JZαγδηϑλμστφhqtux *քաղցրութիւնն* Y *քաղցրութեանն* HSY *զաւրինակն* δ *զաւրինակն* ուղղ. *զաւրինակ*
14 h *քոյց*
15 K *մեր*
16 V *Յիսուս* փխ *Քրիստոս* ZΣΦs *Յիսուս Քրիստոս*
18 s *ի* ուղղ. *և* δ *ձեռաց* ուղղ. *ձեռաց քոց*
19 r չիք *լոյս եւ տուիչ*
20 V *չարի* Φ *չարի* ուղղ. *չարս*
21 x *ըղձանաց* փխ *ըղձանաս* V *մահու*
22 r չիք *ի*
24 U չունի տ. 24—27
26 x *այլայլես*
27 d *բարութենէ*
28 N *անդարձութիւն* փխ *անդրադարձութիւն*
29 x *Այս* փխ *Այլ* ϑστ *լուսաւորութեան* FW (ջնջած) x *նկարումն* (H *նկումն*) փխ *նըկատումն* a *փրկութիւն*

31 qtu *և թէ* ABDEFHNUVλΣΦh *բժշկեսցես* C *բժշկեսցես* ուղղ. *բժշկես*
32 φ *կենդանացուսցես*
33 N չունի տողը qtu *և թէ*
34 P *առողջացուցանես* փխ *ողջացուցանես*
35 qtux *և թէ*
36 r այս տողի փխ ունի տ. 37 և ընդհակառակն F *արդարացուցես* ϑτ *արդարացուսցես*
37 qtux *և թէ*
39 r չունի տողը qtux *և թէ* PQVWZΣls *հրաշագործես* x *հրաշագործես* ուղղ. *հրաշագործեսցես*
40 L *հաստես* փխ *հաստատես* γ *հաստատեսցես* s *հաստատես* ուղղ. *հաստես*
41 qtux *և թէ*
42 U *ամենաթագաւոր* փխ *ամենատէր*
43 qtux *և թէ* U *կործես* փխ *կորզես* r *այցելոյ*
44 N *շարժմանեաց* Σ *ընդձեռես*
45 qtux *և թէ* M *ի գերողէն* ուղղվ. *յորսողէն* HUh *գերծուցանես*
46 Gγdp *զեղծցես* N *զեղձես* ϑs *զեղծցես* ուղղ. *զեղցես* tu *զեղես* փխ *զեղցես* U *քոցդ* Wλmtu *մերս* փխ *մեզ*
47 qtux *և թէ* N չիք *նախ* AC *խնդրելն* ուղղ. *խնդրեալն* N *խնդրեալն* ABDFΣΦ չիք *դու* C *կառկառեսցես* ուղղ. *դու կառկառեսցես* δ *կարկառես* λo *կառկառեսցես* γ *են* փխ *ես*
48 h *ելանես* փխ *լայնես* H *նեղութեանց* U *նեղութիւնս* N *անդոյրրիշ*
49 qtux *և թէ* U *զվերջացեալսն* Vu *վերջացեալս*
50 U *զսասանեալսն* LQX *հաստես* փխ *հաստատես* Uδfikpr *հաստատեսցես*
51 A *թե* qtux *և թէ* L *պասքելոցս* V *պաքելւոյս* r *պաքսելոյս* FHLMNOUWZηλωΓΣΦaehmostux *արբուցանես* J *արբուցանիցես* ուղղ. *արբուցանես* Gδ *աղբեր*
52 ABDFMOVΣΦ *թե (թէ)* E *և թէ* C *թէ* ուղղ. *էթէ* FVZ *զծածկեալս* BJYZαγδϑμτφωΦbhmst *երևեցուցանես* βΣ *երևեցուսցես* ուղղ. *երևեցուցանես* σ *երևեցուցանիցես* ուղղ. *երևեցուցանես*
53 ABDFMOVΣΦ *թե (թէ) թէ* ուղղ. *եթէ* qtux *և թէ* U *զակտակարն* Zϑστωs *զաւգտակարն* H չիք *իմ* ABCDEVΣΦl *ծանուցանիցես* N *բարերար* փխ *բարի*
54 ABDFHMOTUVΣΦi *թե (թէ)* h *անտի* փխ *անտես* Zδ *առնես*
55 ABDFMOVΣΦix *թե (թէ)* C *թէ* ուղղ. *եթէ* qtu *և թէ* Vh *փոքունս* ω *փոքուն* g *փոքոյս* δ *դատաստան* ուղղ. *դատ* AF չիք *ոչ* BCδ *մտանիցես* ուղղ. *ոչ մտանիցես* N *մտիցանես* λ *մտանես*
56 ABDFMOVΣΦi *թե (թէ)* C *թէ* ուղղ. *էթէ* FPh *մատուցանիցես* C *մատուցանես*
57 ABDFMOVΣΦix *թե (թէ)* C *թէ* ուղղ. *էթէ* qtu *և թէ* JTZαγδηϑμστφωΓ *աջովդ* Vs *քով* Hh *յանձնանձիշ*
58 H չունի տողը ABDFMOVΣΦi *թե (թէ)* C *թէ* ուղղ. *էթէ* δ *ատելոյս* փխ *վհատելոյս* ABDEUVΣΦ *մատուցանիցես* Cσ *մատուցանիցես* ուղղ. *մատուցես* λ *մատուցանես*
59 ABDFMOUVΣΦi *թե (թէ)* C *թէ* ուղղ. *էթէ* qux *և թէ* U *պարարես* H *վարդապետս* փխ *վարդապետ ես*
60 V *թէ* Այս տողից հետո e (ջնջած լուսանցքում) q (լուսանցքում) tux ունեն *եթէ* (qtux *և թէ*) *զմահացեալս* (q *զմահացեալսն*) *կենդանացուսցես անմահ ես*
61 JTβδηϑστφg *ողորմութեանց* μω *զաւրութեանց* փխ *ողորմութեան* c *ողորմութիւնք* ikr *ողորմութիւն*
63 U *նախնիդ* S *նահատակս* U *նահատակ* W *նահատակքդ* hlr *նախատակդ* U *առ համբերութիւն* Qh *համբերութեանն*
64 W *մերոյ* փխ *իմոյ*
65 Fλ *հզաւրապէս* փխ *զաւրապէս* s *զօրապէս* ուղղ. *հզօրապէս* ABCDEFGOVWXYβγηΣΦdes ձեռագրերից բացի այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն *ի յասպարիսի*
66 MO *զկարծրացեալ* փխ *զկարծր* P *զկարծրութիւն* փխ *զկարծր բռնութիւն* N *բըռնութիւնս* Uβ *բնութիւն* փխ *բռնութիւն* στ *բռնութեան* m *գոռոզութիւն*
68 H *անպարտակիրդ* M *մարմնին*
69 Jβ *զրնութեան* ուղղ. *զրնութեանս* STYZαγδηϑστφωΓs *զրնութեանս* N *մերումս* ABDEFUWλgx *զտարժանականն* C *զտաժանական* ուղղ. *զտարժանական* MX *զտաժանական* N *տաժանականն* Σ *զտարժանն* ուղղ. *զտարժանականն* Φ *զտարժանն*
70 δ *զթութիւնդ*
71 V *արեամբք* (ω *արեամբ քո*) փխ *Արգեամբք* δ *արեամբք* ուղղ. *արգեամբք* FNgo *ցուցես* N չիք *ի* ω *մեզ* փխ *քեզ* kr *յաւրինեալ* փխ *աւրինակեալ* DE *աւրինակեալ* ուղղ. *աւրինակեալ լրմամբ* qx *աւրինակեալ լրմամբ*
72 N *յաւիտեան*
73 BKNUWλσo չունեն տողը

ԲԱՆ ՀԷ

Վերնագիր.

o չունի բան *ՀԷ* K համարակալված *ՁԲ* փխ *ՀԷ* BEKOPRWλσbgimqtx վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Tδn համառոտագրությամբ β *ի Մեծի ուրբաթու չարչարանաց տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի* փխ վերնագրի σbt *հեծութիւն* r *հակողին* LPSUVYZΣbh *բան* r *բանք*, չիք *ի* NV *սրտի* QZ *սրտէ* B կրճատ գրված վերնագրից հետո ունի *ի լման սաս*

1 JZμ *եւ* ուղղ. *եւ արդ* γσω *եւ եւարդ* Q *քան* փխ *քանզի* α *քանզի* ուղղվ. *արդ* W (ջնջած) *աւետ* փխ *աւր է*
2 Γ *կշտութեան* փխ *Կշռութեան* h *կշռութեամբ երկուցն*
3 A տողն ունի լուսանցքում FNPWγ *արարածոց* U *արարած* ուղղվ. *արարածոց* r *արարոցն* փխ *Արարածոցս* B *սասանութեան* D *սասանութեանցս*
4 δϑμστ *յեղանակելոց* s *յեղանակելոյ* ուղղ. *յեղանակելոց* ABCDFGHNPRUVWμΓΣΦ

այլ β այլ սրբ. յայլ Vbfh էութեան N երկրակենցաղ փխ երկնակենցաղ

5 r խոնարհութեանն Uikr կործանելոցն V կործանեցելոյս ω կործանելոյս U վերբերութիւն Vδ վերաբերութեան r վերաբերութեանն

6 F ուրբաթուս r ուրբաթու սրբ. ուրբաթուս U պասեքին

7 SVβ էհաս L բարեպաշտեհ

8 PRdfilnp գրեալ a գրել սրբ. գրեալ Y զայն փխ զայս Cs երկիւղիւ սրբ. երկիւղի Eαδc երկիւղի սրբ. երկիւղիւ Nβ երկեղի Qn երկիղի U եկեղեցի փխ երկիւղիւ Z երկեւղի A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JPTγηθστΣegqtux ձեռագրերից, ունեն երկիւղի

9 s աստըստանակ սրբ. աստանօր U քոոցդ

11 Yh ստեղծուածոյս r ստեղծուածոցն U կերպի

12 nu տուիչ

13 δ բաբառեցար s բարբառեցեր

14 Zhs ձայնարկեցեր փխ ձայն արձակեցեր L արձակեր, սաստնիչդ սրբվ. սաստեցուցիչդ ikr երկնի փխ երկրի

15 h մռչեցեր s մնչեցեր սրբ. մռնչեցեր Uf ամենազդեցիկդ γ ամենազգեցիկ փխ ամէնազդեցիկ U փող h մեծութեանն

16 Ufp երախտիւքն λr երախտաւքն

17 U այս տողի փխ ունի տ. 18 և ընդհակառակն r չունի տողը A չարիւք սրբ. չարաւք Bλ չարաւք DEΣc չարիւք U չարիւքն BEΣ նոցա Y յանդիմանեցեր փխ ըմբերանեցեր

18 Pcefhikpqrtux զմատնիչն r քեզ h զքեզ բառից մինչև տ. 20 ներառյալ ունի խառնըված՝ զքեզ դիմադարձեցեր /19/ եւ ոչ յապտակելն դժուարացար /20/ Ոչ ի կապելն /19/ զքեզ տանջանաց մահու /18/

19 N կապեալն η կապտելն փխ կապելն r կապելոյն P դիմադարձեցար

20 N յապտակեալն e յապտակել FUWbhmr դժուարացար δ դժուարացար սրբ. դժուարեցար

21 F թքանելն NSVcefhikr թքուլն α թքուլն սրբ. թքնուլն d թքնուլն սրբվ. թքուլն s թքնուլն սրբ. թքանելն F թշնամանեցար

22 FMOSWηλagikr ի փխ ընդ c ի սրբ. ընդ s ընդ կափիլն սրբ. ի կափելն U հարկանելն փխ կափելն

23 W ի փխ ընդ a ոչ սրբ. ոչ ընդ ABDEFΓs սրտմտեցեր C սրտմտեցեր սրբ. սրտմտեցար ηΣ տրտմեցար փխ սրտմտեցար

24 F խաղարկելն փխ խաղ արկանելն FZhs երես

25 A մերկացին սրբ. մերկացուցին C մերկացուին CELPSVγσbcfhx զգեստ GMZλdikprst զսզեստս Naq զսզեստս R զսզեստ սրբ. զսզեստս δ պատմուճանին սրբվ. պատմուճանիտ WΓbm իրր

26 FL իբրև R իրր սրբ. իբրև r իբեր փխ իբր ω ըմբռնելոց t ըմբռնեցեալոյ

27 U արբել GLYλcikrtux զանկեալ (h զանկեալն) փխ զանգեալ g զանգեալ սրբ. խառնեալ QRUWXYβγλωcfghklm լեղոյ a դեղոյ r լեղոյն սրբ. լեղոյ

28 LSXY զմաղձն NPQ մաղձ Zg մախցն β մաղցն MSYλp դառնութեան T դառնութիւն U դառնութիւնն

29 W վստահութեամբ փխ վհատութեամբ K արգեալ սրբ. արգել Bαφ անդէն սրբ. անդրէն Wβγbghqsx անդրէն

30 N ադուցին փխ մատուցին δ անպատկապէս փխ անպատկառապէս

31 U անարգութիւն

32 V մէնչ փխ մէջ JRWYΓγ խառնիճաղանճ (խառնիճաղանչ) f խառնիճաղաջն

34 F արհամարհանաց փխ արհամարհութեան Σ արհամարհանաց սրբ. արհամարհութեան

35 GKMNOZμφabcdfgilmpqu կենդանարարիդ փխ կենարարիդ R կենարարիդ սրբվ. կենդանարարիդ T կենդանարարիդ սրբ. կենարարիդ δ կեն (տեղ է թողել, բայց չի լրացրել) փխ կենարարիդ

36 W (նվկձ) h զգործին Nh մահու W (նվկձ) կրեալ

37 ABDEFGKMOQRUσΓΣΦ իբրեւ C իբրև սրբ. իբր s իբր սրբ. իբրև U զերկայնամիտ

38 F և առեր JKMNORTb իբր S զհեզս Zs հեզ

39 Nσ իբր (Pλ իբրև) փխ որպէս NP զհամբերող

40 A ըստանձնեալ սրբ. ստանձնեալ k ըստանձեալ NU իբրև W պարտական Γ զպարտական փխ զպարտական

41 ABDEFKRUVΣΦ ծաղիկ C ծաղիկ սրբ. զծաղիկ BEFNVλΣΦ բարձեալ փխ բեբեալ U բերել ft զէնն

42 U յարհուրանաց (β յարհուրաց) փխ յարհաւրաց λ յարհաւրանաց ABDEFVΣΦ գիշերականաց փխ գիշերայնոց C գիշերականաց սրբ. գիշերայնոց GJLNΓ գիշերայնուց U գիշերանաց ad գիշերայնոց Y գիւրակերտ N պահաւորակս փխ զահաւորակս u զահաւորականս

43 N մարմնեն փխ Մարմնեղէն F զոյացութեանս (δ գոյ) փխ գոյութեանս s գոյութեանց պահպանեցուցէ

44 Dλhprs դատապարտութեան AΣΦ վայր CDEλ վայր սրբ. (DE սրբվ.) վայրի φ չիք իբր FΓ իրախճանս ABDEGHMNOPRVWβλΓΣΦcdfhiklnpr խնչոյից C խնճոյից սրբ. խնչոյից

45 JTUYZγδθστω իբրև Zθhp զողջակէզս λ զողջակեզսս μ զողջակէզս սրբ. զողջակէզ

46 JNTUYZγθστ իբրև C Սերեկեայ սրբ. Սարեկեայ ABDENPRedeflnp զեղջերաց CZηΣce զեղջիւրացն Y զեղջերուացն Γ զեղջերուացն h զեղջրուացն s զեղջերուաց

47 n տարեցին փխ Տարածեցին s վերայ սրբ. սեղան UY իբրև

48 N և բեեռեցին NU իբրև (h իբր) փխ որպէս bgmqrx զչարագործ s չարագործ սրբ. զչարագործ

49 LSTVYZαδθμτωm իբրև U որպէս փխ իբր η իբր սրբ. իբրև

50 NUVZθστω իբրև s իբր սրբ. իբրև

51 B մեծութիւն U իբրև

52 SUY իբրև h զքամախեալ

53 τ սատակմանն

54 f Ջաւետարանիչս փխ Ջաւետարանիս u զաւետարանին r նկատիչ փխ նկարիչ s նկարիչ սրբ. նկատիչդ U իբրև t որպէս փխ իբր, հայհոյիչ

55 DE զտէր սրբվ. զտէրդ QSstux զտէրդ Z զկատարումնդ s մարգարէիցն U իբրև UZθτ գրեցելոց W գրելոցն

56 FLUf զճառագայթ Zt փառացն V զկնիքդ N խորհրդյոցդ PUλ խորհրդոց Z խորհրդոցն θστbm խորհրդոյդ L չիք Հաւր

57 ikr զնիրհակ

58 Z իբրև θτ զտարագրեալս

59 GHMNORβΓabdefikqrtu զկապող (h զկարող) փխ Զկապոյ L զկապս gs զկապող սրբ. զկապոյ L յաւրինին U լուծիչ A զայրին փխ զայր ի նզովս BC զայրին սրբ. զայր ի նզովս λ զայր մի A գլորեալ սրբ. գովեալ B գովեալ սրբ. գրեալ C գլորեալ սրբ. գրեալ Pikr գրել U գտեալ փխ գրեալ

60 P Զխորհուրդ փխ Զհուրդ U զհուր r զխուրդ U ծախիչդ x իբրև δ զհերբ փխ զհերքեալ r զխերքեալ u զհերգեալ Jγ մի փխ իմն αβδ իմն սրբ. ի մի μ իմն սրբ. մի

61 e հաւաստի V արանաւոր (Zσ պատժանաւոր) փխ պատժաւոր

62 p Զլոյս փխ Զ'ի լոյս t լոյսդ NWβex ըրնակեալդ փխ ծածկեալդ R ընակեալդ սրբ. ծածկեալդ Σc ծածկեալդ սրբ. ընակեալդ U իբրև, ըմբռնեալդ

63 Zs քաղցրութեանդ

64 L երկնամիտ փխ երկայնամիտ FNh բարերարութիւն Zs բարերարութեանդ BU գթութիւն Z գթութեանդ s գթութեանդ սրբ. գթութեան

65 Nh տէր

66 M հանճարեղութեամբ փխ հաճութեամբ

67 Bg կատարեալ սրբ. տարեալ Jθστφ տարեալ փխ Կատարեալ W չիք Կատարեալ … միութեամբ

68 S չիք եւ W (նվկձ) ինքնարան փխ ի քնարան u տապանին

69 Y լրութեան S ի նոյնութեան (սատուած) U նոյնութիւն Z նոյնութեամբ η նոյնութեան սրբ. նոյնութեան ω նունութեան r նոյնութեանն

70 Z նախատին r համբերութեանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի MSTVWYZβδηλΓabcghmstu ձեռագրերից, ունեն համբերութեան

71 C բարձրութեանդ H բարձրութեան
72 N աննուաղ փխ Աննուաղ h սատուածու-
թեամբն
73 HZ չունեն տողը N գովել a չունի [գո-
վե]ալ բառից մինչև բան ՀԸ տ. 43-ի խա-
[ւարի] բառը ներառյալ

74 B յաւիտեննից յաւիտեանս AEOσΦq չիf
յաւիտեանս C յաւիտեննից urp. յաւիտեանս
յաւիտեննից D յաւիտեան փխ յաւիտեանս
UλΓh չիf յաւիտեննից
75 BKNp չունեն տողը S ամէն կրկնված X
ամէն և ամէն այս եղիցի

ԲԱՆ ՀԸ

վերնագիր.

K համարակալված ԶԳ փխ ՀԸ EKNOR-Wβλbgimoq վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր QTZδμσωnstx համառոտագրու-թյամբ bt հեծութիւն r հակողին HLPSUVYΣ-bhr բան r չիf ի V սրտի Φ սրտէ

1 L չիf յերեսս ZωΣΦikr կերպիս
2 F ծնրադական (LQ ծնդրական) փխ ծըն-րադրական H գծնդրադրական KPSWXZ-Γcefhiklnpqrtu ծնդրադրական Mx ծընռ-րադրական R ծնրադրական urp. ծնդրա-դրական
3 x բարեգործիդ UZ ողորմութիւն (γ ողոր-մութեան) փխ ողորմածութեան δ զկենա-րար փխ զկենդանարար λ ոտոգ h համ-բուրեմք
4 s մաղթանաց urp. մաղթանացս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բա-ցի F J K L M PQTUVXYZαγδηθμτφωikr ձեռագրերից, ունեն մաղթանացս s ընծա-յեցուցեալ urp. ընծայեալ
6 W այցելու urpվ. այցելոյ r այցելոյ β պաշտան փխ պաշտպան
7 λ ունայնացին σ ունայնացի C վաստակն urp. վաստակք GHMRWZβλΓbcdefghikl-mnopqrx վաստակք Ntu վաստակ s վաս-տակք urp. վաստակ GQβ փրկական h փրկականիդ
8 δθτφ մարմնացելոյդ փխ Մարդացելոյդ r մարդացելոյն U սատուծոյ վասն իմ
9 ikr եղիցին OP կայթուած փխ կաթուած
10 V չիf ի ABCEHLMUVWXZσΣΦchlqrtux մատնութեան ABDEOUZΣΦ աւուրն C ա-ւուրն urp. աւուր
11 N լոյսդ
12 H թշուառացումս փխ թշուառացելումս Z թշուառացելոյս o թշուառացելումնս
13 V աւետիք
14 F կողիցդ s կողից urp. կողիցդ H կա-յակք փխ կայլակք AΦ նորոգեսցին BΣ նորոգեսցին urp. նորոգեցին o նորոնեցին
15 UV անշահք Z եղիցի B կրից C կրիցն
16 t կարօտութեան
18 ABCDEFHVΣΦtu ստացուածս h զստա-ցեալս O իրացուցանել
19 t յաղթեսցեսցես Pdefinop կամովք R կամաւք urp. կամովք t կամօքդ B քո urp. քոովք HMβθλμστωΓΦbglms քովք N քովդ SW (ճվկձ) քոովք δ չիf քո դօ քով
20 h ապշեսցին միանգաման
21 U դատապարտեցեալն փխ դատեցեալն WΓ դատեալն
22 t ի զաղատարարդ h զազատարդ փխ զա-զատարարդ
23 δh սանդձեալս Σ զստեղծեալդ urp. զըս-տեղծեալսդ O ընծայել
24 β չիf վերստին
26 FHNWμφo յանակնկալն FMW ժամու
27 o տկրեալ
28 d կենդանեւութեանն
29 NZht զմահացեալսն P զմահացեալս urp. զմահացեալսն Y զմամահացեալ s զմա-հացեալսն urp. զմահացեալս
30 V թէ o զկանուն U համաձև փխ համա-ձևութեան L աւրին փխ աւրինին
31 U ապա փխ Արդ φ զհեշտականս f զհե-շտականն փխ զհեշտականն k զհրեշտակա-կանն urp. զհեշտականն N եւ փխ զեւ
32 h տ. 32—35 ունի տ. 37-ի եւ փոխանակ բառերից հետո β արգեսցես h արգելցիս N սկզբնաձիրն MOr ողորմածութեանն UZs ողորմութիւն (Γ ողորմութեան) փխ ողորմածութեան

33 Z չիf Բարեգութ r չիf թագաւոր
34 ikr բանիցդ Q ամենազաւր ար λ ամենա-զաւրաւ urp. ամենազաւրաւոր
34—35 p ամենազօրաւոր փխ ամենազաւրաւ Որ
35 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակնե-րը, բացի JLPRTVWβγδηθλμστωbdfgik-lmprx ձեռագրերից, ունեն նախնումն Stu աւուր
36 LNPμhtu փոխեալ փխ փոփոխեալ δq անդ փխ անդր
37 h չիf եւ M ընտրեցի փխ խնդրեցի NQ հետևեալ V հետեւիլ
38 Z և ծագման F ծագմանդ x կերպիւդ
39 Vαγδηφω ծառայս β ծառա urp. ծառայս
40 Z ողորմել շնորհեա A և այս տողն ու-նեցող մնացած օրինակները, բացի JKL-QSTXYαγδηθμστφωs ձեռագրերից, չու-նեն շնորհեալ Z զառ
41 L յերկրաձգութեան փխ յերկարաձգութեան h յերկարաձգութեանն N պարտսն V հա-տուցանելոյ
42 s ահա urp. ապա Z աղաչելոյս փխ տա-ռապելոյս s աղաչելոյս (փխ տառապելոյս) urp. ամաչելոյս H զերես
43 H լոյս Φ հատելոց urpվ. վհատելոց
44 LN արգեալ Z արգել փխ Արգել i կնքեալ h ելից
45 F չիf միշտ h ըզգեղումն F բարիք ABCD-EFVθστΣΦ չիf ի H յուսոյն փխ յուշոյս r յուշոյ N իմո Y տեսութեանն
46 H չիf ինձ LSVXYθστω զշնորհդ T զշը-նորհս αδφ զշնորհիդ β զշնորհ urp. զշը-նորհիդ Z զանձուցն ikrs զանձուց F մը-նացական R մնացականաց urp. մնացա-կանացդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQSTUXYZαγδη-θμστφωagns ձեռագրերից, ունեն մնացա-կանացդ
47 h քո զտեալ
48 N սահման փխ անսահման φ անսահմա-նաբար փխ անսահման բարի
49 Z տ. 49-ի փխ ունի տ. 50 և ընդհակա-ռակն V ողորմեաց
50 V ողորմեաց (h ողորմած) փխ Ողորմեա[1] h չիf ինձ V ողորմեաց (h ողորմած) փխ ողորմեա[2]
51 N կրկինս (p երկուս) փխ երկուս kr զերկուսս F չարեացն Jγ չարեացս αφ չա-րեաց urp. չարեացս
52 δ բառնայր urp. բառնար f բառնայր BZst պարգևեալ GHNWβλbm պարգևացդ (S պարգևաց) փխ պարգևեալդ Zs շնորհդ o շնորհս
53 β կապտել BP ամենաւրհնեալ B հոգ-ւոյդ N հոգւոց
54 fhp լուծանել ABDEVωΣΦ կնիքդ Cμ կնիքդ urp. կնիք FZδθλστs կնիք U զկնիքդ F արքայական փխ արքունական
55 λ փոշք JMOTαγδημφωi մեղանացս Q մեղանացն urp. մեղանաց Zas մեղաց փխ մեղանաց δ սրբութիւնս urp. սրբութիւն ABCDEFGOUVZβθστΣΦ մտաց
56 Y մխիթարութեան փխ միութեան Z միու-թեանն LSXr ընդ Y չիf զընդ ... պնդու-թեան
57 θστfhiklr զարուեստ ABCDEUVγΣΦq զաւրութեանն c զաւրութիւն U լեզուխ r չիf լեզուոյս յարմարութեան h յարմարու-թեանն
58 Hδσbnr զաջողուած
59 ADUVΣ իս փխ ի X չիf ի C իս լու-սոյդ urp. ի զլուսոյդ ADUVΣ լուսոյդ Kβ զլոյսոյդ Zh զլոյսդ NU բաշխեալ
60 Q գրել NVbefhikrx դպրութիւն h զմա-հուդ
61 h չիf Մի պահեր b չիf մի[2] H համարեր
62 W չիf մի ամաչեցուցաներ
63 U ոտնհար լինիր փխ ոտն հարկաներ
65 Bλ զկորստեացն
66 Zs իբրև C ըստգտեալ urp. գտեալ F զստգտեալ KLQSXY զգտեալ (NPUWZ-δφΓabdfikmopru գտեալ h վտանգեալ) փխ ստգտեալ αμe գտեալ urp. (e urpվ.) ըստգտեալ s զգտեալ urp. ըստգտեալ
67 L յարուցաներ SYm յարուցանես C զծառն urp. ընդ իս զծառն o յիս a զծաղիկն փխ զծառն h անիծիցն
68 HUλ յարձակեր ABCDEFOPRUVYZθστ-ΣΦfmnostu չիf ի Γ յիս urp. ի յիս MN-

Vβ զաղարթն o զաղարթ փխ զաղարթ ABDEFΦ վնասին CΣ վնասին ուղ. վը-նասուցն MNO վնասուց δ վնասուցս
69 Who ընծուղեր Y ընծեղիր ikr ընծիւղեր յիս NZs զծաղիկս Ns մեղաց U մեղացն Z մեղանացն փխ մեղացս
70 Z տ. 70-ի փխ ունի տ. 71 և ընդհակառակն F չիք ընդ Ffo յառաջ r զնմանակ փխ զնամակ
71 Uu դէութեան h դյէութիւն SXY պտղոցն h պտղւոյն
72 U ճեղս u ճեւղս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի AJMRητΓ-emqtx ձեռագրերից, ունեն ճուղս N երկ-րաւոր (β երկնաւորեղծ) փխ երկրաւորեղծ η մատանցս Ux զգիւտ K գործոցդ ուղ. գործոց L գործոցդ MZs գործոցն Q գոր-ծոցս ուղ. գործոց A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JPTUVαγδ-ηθμστφωg ձեռագրերից, ունեն գործոց
73 x բանդ f ընդէմ D ա[հեղ] բառից մինչև բան ԶԲ տ. 11-ի յիշա[տակաւ] բառը ներառյալ չունի u զօրաւրէնութիւնս փխ զանաւրէնութիւնս N չիք իմ
74 RSWλωmotu իմոց S կաս կամաց Wδλ-ehmotu կամացս PWbhmtu զաւանդ U հոգւոցս ABCEFNUVβΣΦx վարեալ S վարեալ ուղ. վարել V վարեալս τ վարե-լութեան ուղ. վարել ի գերութեան Jγ գե-րութեանն NUVWZβδbcefhnqrtux գերու-թիւն d գերութեան
75 V չիք զիս LSUWXo փառաւորել Y փա-ռաւորել փխ փառաւորեր α անտանաւր ուղ. մի անտանաւր
76 Z չիք այսր γ այս a այսմ qrx յանցա-ւորի h զի յաւիտենական g յաւիտենական Y տուժել
77 AEFV սակաւու C սակաւ ուղ. սակա-ւում Zs սակաւուս r սակաւումն Zs այս T ամանակի ուղ. ժամանակի τφ ամանա-կի s ժամանակիս ուղ. ժամանակի r զանվաղխճանել s զանվաղճանելի δ փառսն A չափելի CE չափելի ուղ. (E ուղղ.) չափեր OW չափել
78 MPZλh հովիւս Jγ հեծութեանն LSY մե-ծութեան (W նեղութեան) փխ հեծութեան h զանաճատական p (ճվկծ) զանտխրական փխ զանախտական Wμφ զկեանս Γ զրա-ւեր փխ զրաւեր
79 W չիք ընդ Q մթութեանն NVZs զանճա-ռելի N զլոյսդ Zs լոյսդ Γ փոխածածկեր փխ փոխանակեր
80 BEHWbdfhoqx զերեսանակ C զերեսանակ ուղ. զերաստանակ ABCEGHOQRγωΓΣΦx արտողի (LPUVβδcefhikr արտաւղի N ուղի λ զարտաւղի) փխ արտուղի μs ար-տուղի ուղ. զարտուղի N հետեեալ V հե-տեիլ
81 H զկայմուրն η հանդիստ AFVΣΦ կեն-դանութիւն փխ հանգստեան բաւականու-թիւն BC կենդանութիւն ուղ. հանգստեան բաւականութիւն
82 η զհովիտս β ստուարական փխ ստուերա-կան
83 Σ հանդերձեալս AEF հրապարակեալ BC հրապարակեալ ուղ. հրապարակել GZβΓ-aikqrst հրապարակեր
84 Q թէ Zs ամբարեսցես ikr առանց M զգործոցս Zx գործոց τ գործս Σ գործոցս ուղ. գործոց A և այս տողն ունեցող բո-լոր օրինակները, բացի JTαβγδηθμστφω ձեռագրերից, չունեն իմ Y զչարիս θτ չա-րեաց Σ չարիս ուղղ. զչարիս
85 FLORWXYβγδλωΣcefghiklmort կենդա-նոյն
86 FZs շտեմարանեսցես H սրտիս
87 Zs սատէն փխ Սատանին AFV չիք ան-րոց BC այրեցայց ուղ. անրոց այրեցայց P այրիմ
88 V քննիցես σ քնեսցես փխ քննեսցես
89 M հալեցայց ուղ. հալածեցայց
90 f տնկանկից J զմեղսն ուղ. զմեղս Ταβγ-δηθμστφω զմեղսն
91 V սոսին փխ նոսին λ վատնել
92 tu աճաւոր և ամենակարող
93 LN չարութեանց P չարեացս փխ չարու-թեանցս β չարութեանցն
94 λ բարիք փխ բարիդ U փոխադրեսցէ փխ փոխանորդեսցէ
96 τ անշիջանել δ անհասանելեաւ փխ ան-սահմանելեաւ
97 g գթութիւն փխ գոյութիւն, բնութեան

99 L պահեսցիս փխ բնակեսցես X բնակես-ցես ուղ. պահեսցես
100 NWλΓm չիք միութեամբ ABEFHOUV-αγΣΦqx որ ընդ N ո ընդ r մեղացս քեզ
101 ABEFOUVZΣΦs զապականութիւնս C զապականութիւնս ուղ. զապականութիւն ABEFOUVZΣΦs մեղաց C մեղաց ուղ. մեղացս r չիք մեղացս ABCEFGHMOP-RVβθστbdefhiklmnopqrtux մերժել M չունի խպառ բառից մինչև բան ՀԹ տ. 39-ի կերպ բառը ներառյալ
102 Z յանարատութիւնն
103 N չիք անմահ, չունի Յիսուս
104 δ յաւիտեանս յաւիտենից
105 NXλΣh չունեն տողը

ԲԱՆ ՀԹ

Վերնագիր.

K համարակալված ԶԴ փխ ՀԹ BCEKOP-RUβλσabfgimnoqtux վերնագիրը կրճատ QT-δημω համառոտագրությամբ W Նորին Գրիգորի խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի bt հե-ծութիւն h հեծութեանն HLSUVYΣΦbhnr բան ԶΦ սրտէ h չիք ընդ B կրճատ վերնագրից ձևով ունի ի լման ասա

1 ABEFVωΦhq տէր փխ տէր տէր CΣt տէր ուղ. տէր տէր
2 r սիրոյլդ փխ Սիրողդ
3 V նայեաց U կերպարանս բնութեան OP բնակութեանս փխ բնութեանս r բնութիւնն F չիք միշտ սխալական P անսխալական փխ սխալական γ սղխալական
4 δ չիք ինձ G տարածմանս
5 Z ելիցն ω չիք ելից SWY արեան Z ա-րիւնս N շարժողութեանց
6 V մարտիր փխ մատիր β տեսաներ
7 η հաստատել h կախութեանն փխ խակու-թեան Z ի խորհրդոց
8 ω չիք զոր A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLOQRSTXYαγδηθ-μστφω ձեռագրերից, չունեն իսկ V յուշէից
9 s դու ուղ. միայն դու V ման փխ ան-ման h սառութեանն
10 δ իրաւուն ABCEFHNUVZσΣΦtux ինձ գրել (HUZσtu գրել) c գրել ինձ ուղ. գը-րել ինձ s ինձ գրել ուղ. ինձ գրել JKOQ-Rγλμbdfghiklor գրել V մեղուցեալս
11 Lf վրիպանացս O վրէպանաց P սղխալ-մամբ WΓ պատրեալ փխ պարտեալ Z պարտել s պարտեալ ուղ. պատրեալ r պատրեալ ուղ. պարտեալ
12 YZp իբրև
13 W բանի Z քո Gβe երևեալ VZhs երևիլ
14 a արդարև ուղ. արդարիև JTXαγδηθμστ-φω (Z գիտակ ես) գիտակ իսկ ես փխ գիտես իսկ β գիտես իսկ ուղ. գիտակ իսկ ես s գիտես ուղ. գիտես իսկ F չիք իսկ
15 KNbm եթէ U ընդանարոյս ZλΓr չարու-թիւն s չարութիւն ուղ. չարութիւնն
17 o իմաստնոյն U կանխազեկոյցն Zabeghs առակին c առակի ուղ. առակին
19 FU պատրաստեալ է e պատրաստեալ ուղ. պատրաստեալ կայ tu պատրաստեալ կայ V չիք եւ μ նմայ փխ մնայ
20 h ի գեհենին Y գեհեն λ զզարդ θμτω մահու P յաւիտենից փխ յաւիտենականի r յաւիտենականին
21 Qo զամաւթոյն
22 Nλ յայտնեալ N թշուականիս փխ թշուառականիս
23 LPSXY ի յետին W յատենին Zs յանդի-մանութեամբ h յանդիմանութեանն
24 UZas ողորմութեան r ողորմութեանն h ընձայեցոյց
25 Z չիք մի H անտեսանելիքն փխ անտա-նելիքն Z ահաւորութիւն s ահաւորութիւն ուղ. ահաւորութեան
26 δ ցոյս փխ ցոյցս V եկեալք h կերպարա-նեսցէ n կերպարանեսցին բառից մինչև տ. 125-ի զերծեալ բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ
27 Z անյուս e ափշութեան F զզմանն ω զղնման U կարգել λω արկեալ փխ կար-գեալ

28 s և անկաշառ ուղղ. անկաշառ և
29 S ամաւթ g կշտամբանք
30 Y յանդիմանութիւնս λhp (ճվկծ) յանդիմանութիւն r անշափելի փխ անփախչելի Y չիք անփախչելի տագնապն անճողոպրելի
31 p Դողումն անվճարելի պակուցումնն անխրախուսելի առեանն անվճարելի փխ առողի ABFGJRUαβϑλμστΓΣΦbcdlmo պակուցումնն Y մնան փխ Պակուցումն η պակուցումն ուղղ. պակուցումնն ABGHKLN-ORSαϑμστφωΓΣΦbcdehlm դողումնն η դողումն ուղղ. դողումնն
32 A B E FHJKRSUαβδϑμστφωΓΣΦbcdelmp լալումնն η լալումն ուղղ. լալումնն g լալումնն ուղղ. լալումն G չիք Լալումն անսփոփելի β անզփոփելի p անփոփոխելի փխ անսփոփելի ABEJKOTUVZϑηφΦbs կրճումն C կրճումն ուղղ. կրճումնն G կրճնտումն R կրճումն ուղղ. կրճտումն αδμστω կրճումնն Γ կրճտումնն WZΓabm$n_1$rs առամանց
33 λΓr ապականութիւն
34 β անէծք h բանից քո P չիք քո
35 H քո գթոյն ABCOUVZλrx ողորմութեան s ողորմութեան ուղղ. ողորմութեանն
36 N գալարեալն V գալարիլն δ գալարումն ուղղ. գալարելն s գալարելն ուղղ. գալարիլն
37 ABFHKLSUVXYΦ չիք եւ CE ընդ ուղղ. (E ուղղվ.) և ընդ λg չիք ընդ qtu դղրդելն երկրի N դղորդեալն U դղրդալն V դղրդիլն s դղրդելն ուղղ. դղրդիլն Z կարծրութեան s կարծրութեան ուղղ. կարծրութիւն
38 LU ընդ փխ Ըստ NS կուտելո h կոհակացն l կոխակաց S կոհակաց ուղղ. կոհակաց և WΓ կոհակաց և N խռովութեանցն SYZ խռովութեանց s խռովութեանց ուղղ. խռովութեան H յառվու փխ ծովու
39 h զփախստեան s կերպարան ուղղ. կերպ
40 P չիք հեռս Zsu խափանին BGNPehop կասել R կասեալ ուղղ. կասել Bbm յերկուցունց H յերկուցն ուղղ. յերկունցն
41 U և տատանեալ և A տատանել ուղղ. տատանեալ Γ տատանել n_1 տատանեալս A սասանել ուղղ. սասանեալ BCE սասանեալք ուղղ. (E ուղղվ.) սասանի HMNPVWZλΣ-Φabcdefghiklm$n_1$pqrstux սասանի β սասանի ուղղ. սասանեալ Γ սասանիլ
42 Gβ գետնոյն H թարձրութիւն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTαγδηλμφω ձեռագրերից, ունեն թանձրութիւն
43 Jγ յուժգնակի s բախմամբ ուղղ. բախմամբ U թնդալոյն s թնդելոյ ներքնէին ուղղ. թնդալոյ ներքնային NSZabs խորոցն
44 ABO հալէ փխ Հարթէ CE հալէ ուղղ. (E ուղղվ.) հարթէ V հարդէ Z հարդէ ուղղ. հարթէ
45 Z չիք վիմաց
46 Z չիք եւ
47 Z չիք երկինք F նորոգութիւն (N փոխադրութիւն) փխ փոփոխութիւն MUVλt փոփոխութիւնք s փոփոխութիւն ուղղ. նորոգութիւն
48 QYβ տարերովք u տարեոք փխ տարերաւք ABEORUVΣΦ իւրեանց C իւրեանց ուղղ. իւրովք g իւրաւք
49 GHNWβλωp (ճվկծ) ծածկութիւն Zabm գործոց s գործոցն ուղղ. գործոց N-րեոյթքն H կիրք Cn_1 մեր ուղղ. մերոց N-
50 ABCEGHNPRSXYβλ աններեւոյթ ω աններ-SUVYZabcdegklmopqrtu մերոց βs մերոց ուղղ. մեր
51 η ներգործեցելոցն կրաւնից F կրաւնից գործեցելոց փխ ներգործելոց s ներգործելոց ուղղ. ներգործեցելոց ABCNOZΦΣh ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն ներգործեցելոց h յաղագս որոյ եղեն ի մարմինս R մերկ ուղղ. մեր
52 Zs երկնի
53 A B C EFLPSVWXYZαγλσΣΦabefgilmstu և վճիռ HMNRWZδλadflmostu հատուցման Hλdefhp ձեռինն c ձեռին ուղղ. ձեռինն
54 P չիք ինձ N ինձ Մարտիրոսս Z եւթնից
55 HVωcdefhikpr չափու N չափութեան փխ չափոյ կշռութեան Mh կշռութեանն a այսմ JKTαφ համարու β համարոյ ուղղ. համարու

56 WZs զանքաւութիւն Z թուոյ h թուոցն s թուոյ ուղղ. թուոց
57 δ ողքալիս ուղղ. ողքալ ողքալիս Nh յայն ABEFVσΣΦ աւուր մեծի C աւուր մեծի ուղղ. մեծի աւուր h աւուրն U աւուր վրտանգին մեծի F չիք մեծի
58 NZ յառաջել A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի FKLQRXYZaghikl$n_1$opqrstux ձեռագրերից, ունեն զհանդիպումնն
59 n_1 ումնն δ զաւրինակն ABCEFOVΣΦ նմանութիւնն U չիք նմանութիւն
60 Z ըստ ճեպ s ըստ ճեպ ուղղ. զճեպ F տագնապին s տագնապի ուղղ. տագնապին Z փախստեան s փախստեան ուղղ. փախըստեանն t ասելով
61 kr չիք որ … առիծու OUV առիծոյ i առեւծոյ
62 kr չունենն տողը Y պատահեսցի Z պատահեաց t չիք նմա, արջու
63 kr չիք եւ փախնուցու t ի յերեսաց β երեսաց JKLQTXYαβγδϑμστωg արջոյն S յարջոյն Z արջոյ
64 n_1 չիք եւ[1] U մտեալ N յեցուցե JTαγδημ ի յորմ FLSWZϑλστφΓbn_1s յորմ p յորմընն
65 μω չիք զնա g աւց
66 δ սասկացուցանէ r սաստացուցանէ
67 ABEOVΣΦ պատերազմի եւ կերպարան C պատերազմի և կերպարան ուղղ. կերպարան ϑ կերպարան և Wikr իրին σ քամնելի
68 S ասէ խաւար է ասէ ուղղ. խաւար է ասէ Ytu խաւար է ասէ Hikr չիք ասէ a չիք է
69 ABEFORVWϑστΓΣΦn_1o խաւարի C խաւարի ուղղ. խաւարոյ KO մառախոյ LP մառախղոյ MVωeik$n_1$prstux մառախլոյ Z մառախոյ a մաղաղըխոյ
70 N հրշտակն
71 β ոստիկեան δμ իրաւամբ Or ապաստանեսցէ փխ ամբաստանեսցէ Uϑμστω ամբաստանիցէ
72 G չիք հաստուցանողն… յանդիմանեսցէ V արդարութեան
73 Uh խուճապին
74 ikr զոմանսն JKLMNOPQRSTVWXYZ-αγδηϑστφaglmqsx կեանս
75 Nu չիք եւ Σr զոմանսն γ յամաւթ
76 ABEOUVΣΦ լցեալ դէմս C լցեալ դէմս ուղղ. զդէմս լցեալ F լցեալ զդէմս t զդէմս Zδ չիք լցեալս ϑμστ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն լցեալ μ ցանեն փխ ցուցանեն
77 δ երեերիս փխ ահարկուս N քստմելիս k քսմելիս
78 s պսակս ուղղ. զպսակս ABOUVΦ լուսապաճոյճ CE լուսապաճոյճ ուղղ. (E ուղղվ.) լուսապաճոյճս L լուսոյ պաճոյճս Γ լուսապաճուճս AO երեւեցուցանեն փխ մատուցանեն BCE երեեցուցանեն ուղղ. (E ուղղվ.) մատուցանեն
79 N կիսոց փխ այլոց x այլոցն t չիք մահու
81 g անվաղխճան
82 M բարիս ACEORUΣcdefhikop յաղթութեան B յաղթութեան ուղղ. յաղթութիւն ϑ յաղթութիւն ուղղ. յաղթութեան r յաղթութեանն s յաղթութիւն ուղղ. յաղթութիւնն x յաղթութիւնն
83 Z չարագործիս ինձ
84 NSXYΓ բախեալ s բախելն ուղղ. բախել r խարել փխ բախել h ինչ ոչ u ինձ փխ ինչ K յազդեսցէ Σ ազդեսցէ ուղղ. ազդիցէ s ազդիցէ ուղղ. ազդեսցէ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTZαγδηϑμστφω ձեռագրերից, ունեն ազդեսցէ
85 MΓhn_1 գթութեան ZΣs առ ուղղ. (Σ ուղղվ.) որ առ x որ առ ուղղ. առ LY յիս
87 V որք HWZλΓamos ծածկեցեալքն N ծածկեցեալք R ծածկեցեալք ուղղ. ծածկեալքն V ծածկեալ cfhl$n_1$pqx ծածկեալք F յայժմուս NSVZas վարուց ABEORV-ΣΦn_1 տեսակքն C տեսակքն ուղղ. տեսակք F տեսակն
88 ABEFGOVΣΦ քննութեանս փխ բնութեանս C քննութեանս ուղղ. բնութեանս
89 δ գոյութիւն MΓ ամենայնից (W ամենից) փխ ամենայն էից h էիցս
90 Γg մարմին L գթութեամբ (N գոյութեամբ g գրութեամբ) փխ գրութեամբ s գրու-

թեամբ սրբ. զրութեամբ Z ի սոյն փխ իսկոյն s ի սոյն սրբ. իսկոյն

91 Y խորութիւնքն F կնքելոց GJKLQSTXY-αβγδηθμστφω կնքեցելոց s կնքեցելոցն սրբ. կնքեցելոց ABCEOΣΦ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակները ունեն կնքեցելոցն W յիմաստ a յիմաստեացս սրբ. յիմաստից աստեացս

92 ABCOPZΣΦafhikpqrtux կերպարանի s կերպարանի սրբ. կերպարանին

93 β որ փխ Որ Za այժմու JTαδημ այժմ սրբ. այժմ ահա (J-ի սրբագրումը լուսանցքը կտրվելու պատճառով չի պահպանվել) γ այժմ ահա σ այժմ ահա սրբ. այժմ JTαγδηθμτφω շահավաճառութիւնք փխ վաճառաշահութիւնք σ վաճառաշահութիւնք սրբ. շահավաճառութիւնք

94 CEFHNRWβΣΦbcdhiklmqrtu անդր փխ անդ s անտ սրբ. անտր h իբրև ACPQ-UWYZσΦbcdfhiklmpr զապաժամայն BEs զապաժամայն սրբ. (E սրբվ.) զապաժաման G զապառժաման CR արհամարհեալ սրբ. արհամարհեալք U արհեալ սրբ. արհամարհեալ ABEFWλΓΣΦ$n_1$tu ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակները ունեն արհամարհեալք U հերքեալ լքանին

95 A B E G H N PRUWΣΦbcefhikm$n_1$opqrtux հեծութեանն C հեծութեանն սրբ. հեծութեան S մեծութեան որ փխ հեծութեան Z հեծութիւնք s հեծութիւնք սրբ. հեծութիւն կրկին սրբ. հեծութեան

96 SZbm անդրէն փխ անդէն

97 ZΓs ողորմութիւն N ճշդով Uδfqtux ճշ-դելով γ ճշդող ω ճշդիւ AUWZΓaefgikl-$n_1$pqrx սերմանել Cd սերմանեալ սրբ. սերմանել h սերմանել անդէն

98 s գնայ սրբ. գնան

99 V տապան C նախաանցիցն սրբ. նախանցիցն Zω նախանցիցն Γ նախայանցից

100 V կտակարան Nη տիրանարգից p տիրանարգին

102 CMNSWZλabm մեծաձայն s մեծաձայն սրբ. մեծաձայնս

104 WΓ զուխտ H ցկորդութեան Γ կցութեան փխ կցորդութեան r կցորդութեանն

105 CETαδbr վկայութեանն F անտեսից s անտեսիցն սրբ. անտեսից

106 o զարինն s զարին սրբ. զարինն

107 Z ամբաստանութիւն Z առաջի տարածանեն իրաւացի փխ իրաւացի... տարածանեն V տարածեն

108 λ զտանչանարանս

109 CRαθσ անձամբ սրբ. զոր (θσ որ) անձամբ Ebcdefghikmopqrtux զոր անձամբ N անձամ U անդէն փխ աստէն V պատրաստեցին r պատրաստեացի

110 λ արդ զիարդ Z ի լուսոյ փխ յուսոյ η լուսոյ փխ յուսոյ Σs ի յուսոյ a յուսոյ սրբ. ի յուսոյ

111 Zs թէ F. զասուքն ZλΓbgms զասիւք X արդարոց

112 Zδasu փառաւորեալք δ չիք են d երանութեամբ V սարսին

113 F դատաստին (W դատաւորին) փխ դատաստանին

116 h և այլ և NVWΣΦ պատուհաս N իմն փխ իմ

117 Z կորուստ իմ

119 r փրկութեանն s կորուստ սրբ. կորուստէս AE գրելոյս (JTαγδημφω գրաւելոյս τ գրաւգրելոյս) փխ գերելոյս BCUβΦ գրելոյս սրբ. գրաւելոյս (CUΦ գերելոյս) R գերոյս սրբ. գերելոյս θσ գրաւելոյս սրբ. գերելոյս (σ գրելոյս)

120 αμτω աւգտեալ փխ աւգնեալ β աւգնեալ սրբ. աւգտեալ θ աւգտեալ սրբ. աւգնեալ Z չիք միաանգամ JLNSTVWXYαδθστφ-ωx գրանց βημΦ գրաց սրբ. գրանց

121 Z չունի տողը h հանդերձեալն Fs փրծեալ փխ պրծեալ T պրծեալ սրբ. փրծեալ U պրծել

122 ABCEGKOVΣΦf իմաստից S իմաստից սրբ. իմաստիւ ω իմաստիս S զապագտիցն փխ զապագայիցն U դիպուածն

123 γ և բաւականացեալ GNQUβtu երկեղին a երկիղին

124 P տագնապէս Z չիք տագնապէ P չիք տանջանաց NTηθτω ահագին փխ ահին ERc համբաւով սրբվ. (R սրբ.) համբաւոյ UZabdefhikmopqrx համբաւոյ I համբաւոյ սրբ. համբաւով

125 Zas բարեացդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJKLQSTV-XYαγδηθμστφωΓn ձեռագրերից, ունեն բարեացն

126 GKMβikr կորեանց Ho կորեացն փխ կորեանցն ω առիւծոյ

127 N● որ ABEσΦ ի կերակուր ի քէն զիս C ի կերակուր ի քէն զիս սրբ. ի քէն զիս ի կերակուր Fikr զիս ի քէն ի կերակուր U ի կերակուր ինքեանց զիս (Vg կերակուր ի քէն զիս) փխ ի քէն զիս ի կերակուր

128 b ծախեալ B ատամաքքն U ատամամբն p ատամմամբքն

129 OZ զորովայնն h զյորովայն Ohx մահու μ մահու սրբ. մահուն NSZs լցեալ h լցուցեալք

130 AO զանդուստ (Γ զարտաստուստ) փխ Զաստուստ BC զանդուստ սրբ. զաստուստ Z հանեն (λ հալածեն) փխ հալեն

131 k որ փխ Որ JTUWαγδηθστφωο անսպառ ikr մթերից

132 ABFGHKNOQRSWXYλσΓΦaoqx ծխումն փխ ծախումն CEβΣ ծխումն սրբ. (E սրբվ.) ծախումն dl ծախումն սրբ. ծխումն

133 R կորզեալ սրբ. կորզել λ կորզեալ W ատաման փխ սատակման

134 g կեանսն h (կեանս) և ի d յերանութիւն r յերանութիւնս

135 LSXY յուսոյ փխ լուսոյ

136 N չունի Յիսուս

137 AKNσΣls չունեն տողը

ԲԱՆ Ձ

Վերնագիր.

K համարակալված Ձե փխ Ձ BEHOPλσ-Γabiox վերնագիրը կրճատ M Նորին սրբոյ աղերս մաղթանաց առ սուրբ կոյսն Աստուածածին (W Մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն β Մաղթանք յամենասուրբ մայրն աստուծոյ Մարիամ) փխ վերնագրի Tδμωn վերնագիրը համառոտագրությամբ bt հեծութիւն q խօսք առ սուրբ Աստուածածինն փխ առ ... աստուծոյ HLRSUVYΣbhr բան r չիք ի QRZ սրտէ FJ մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն փխ խաւսք ընդ աստուծոյ h չիք ընդ γ աստուծոյ մաղթանք առ սուրբ Աստուածածինն u սուրբ Աստուածածինն փխ աստուծոյ

1 f չիք եւ NWh այսքանեացս k այսքանեաց սրբ. այսքանեացս r այսրքանեացս

2 h չունի տ. 2—3

3 Z աստուածային բարկութեանց պակուցանողական սաստկութեանց Uikr չիք Պանողական սաստկութեանց W սաստկուցանողական սաստկութեան M բարկութեանցս

4 FWδθμτs հոգւով U ոգւոյ Zω հոգով σ ոգով սրբ. հոգով E թախծութեանն Gα թախծութեանց ωΓ թաղխծութեան s թաղխծութեանն

5 Vω աղաչեմք

6 σ հրըշտակ δ սերովբէ փխ քերոբէ

7 Rβ իբրև սրբ. իբր σ իբր սրբ. իբրև A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի BNOUVWγθλτΣΦs ձեռագրերից, ունեն իբր λ զաւք UW զլոյս

8 N նմանութիւն h նմանութեանն τ պատկերին J արաւսեկին սրբ. պատկերի արուսեկին NPWΓacdfhiklmnpr արաւսեկիդ β արաւսեկիդ սրբ. արաւսեկին A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի HTαγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն արուսեկիդ

9 φ գերազանէ τ քանակութիւն սրբ. քան զքանակութիւն U զբարձրութիւն ընակութեան K զքնութիւն փխ զքանակութիւն l զքնութիւն սրբ. զքանակութիւն e զքանակութիւն սրբ. զքանակութիւն երկնից V անկոխելի

10 SX երկնաւոր (Z աւրինաւոր) փխ երանաւոր s օրինաւոր սրբ. երինաւոր τx խոստման r խոստմանց hp էգեմ U շընչաւոր փխ շնչական

11 Fhtu կենաց kr անմահիցն

12 V բարձրելոյն x բարձրեալ η ի բարձրե-

ալն ի FP հոլանաւորեալ փխ հոլանացեալ

13 r չիf եւ մաքրագործեալ

14 S յարդեալ փխ յարդարեալ

15 Vγ միածին

17 H ըստ փխ Ընդ N ազտ (λq անախտ m անաղատ) փխ անաղտ h մաքրութեամբդ U արի փխ բարի

18 H ըստ փխ Ընդ F խնակալ urp. խնամակալ

19 LSXa այսմ h չիf այսր U աղաչանաց փխ աղերսանաց

20 P ընծայեալ Zs ընծայս urp. ընծայեա a ընդ urp. և ընդ H չիf ընդ W խառնեա

21 Fh զրան U ներողի փխ ներբողի d պաղատանսս

23 V քում

24 β Տունկ Γo պտղոյն

25 U աւրհնեալ փխ աւգնեալ

26 Z չիf ի T ծնելութինդ urp. ծնելութին αμ ծնելութին urp. ծնելութինդ δ ածելութին (փխ ծնելութինդ) urp. ածելութինդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի HJNSWZγηωΓabgmstu ձեռագրերից, ունեն ծնելութին

27 ABCEFKLPQRΦcdhnopqx որդւոյդ S որդւոյդ urp. որդւոյ XYΣefiklr որդոյդ λ որդւոյն h չիf քոյ

28 C օժընդակեա urp. օժանդակեա EFωΓikr աւժընդակեա U աւժընտակեա ΣΦ աւժընդակեալ M թեօք τ թեոյդ M աղօթիցդ W աղաւթեաւք և

29 N մայր CEθ կենդանեաց urp. (E urpվ.) կենդանութեան MNPWZλτabdefhikopqrtux կենդանութեան փխ կենդանեաց s կենդանութեան urp. կենդանեաց

30 S ելիցն urp. զելիցն σ յելիցն M ի յերկրեն W յերկեն փխ յերկրէս Y հովտաց

31 N լկանացդ G հետեել urp. հետեեալ UWΓagikr հետեեալ V հետեիլ N չիf հետեւել... աւթեվանացդ r կեանդ HSγλσbepx օթեանացդ (աւթեանացդ) UV աւթեվանացդ fh աւթէվանացդ o աւթեվանեացդ r պատրութեանդ փխ պատրաստութեան

33 K ինձ տաւն s տօն ինձ urp. ինձ տօն h բերկրութեամբ

34 N ողջացուցիչդ o երկանց

35 M աղաչեա urpվ. և աղաչեա

36 Z չիf Ջի

37 Zas ահա և N ահ փխ ահա F ընդունելութին W ըընդունելութինդ δ ըընտանութին փխ ըընդունելութին

38 Nu արտասաւք LSY աւգնել HUWZωbikmpr վտանգելոյս h վտանգեցելոյս s վըտանգելոյս urp. վտանգեցելոյս U աւրհնելդ փխ գովելդ

39 g իմում S իմ կրկնված g հաշտութեան

40 U ըստ փխ Ընդ N իմ MVYZΣΦabhmstu բարձրելոյն T բարձրելոյդ urp. բարձրելոյն

41 Y տաճարդ Z խորան փխ տաճար s խորան urp. տաճար

42 Y փառատրեայ փխ Փառաւորեա N զորդի

43 h չիf ինձ N հրաշագործեալ h հրաշագործեա

44 F և մայր աստուծոյ

46 No ցուցի JKLSXYαγθμστ փրկութինն

48 FKNSWYZθλμσΓagmos եթէ tu և թէ LSp սրբոհի

49 FRVWZΓmsotu եթէ λ շնորհեսցես փխ շահեսցիս x շահեսցիս urp. շահեսցես

50 FNRSWYZΓmos եթէ tu և թէ a զարուցեալս urp. զհարթուցեալս h զարթուցեալս փխ զհարթուցեալս H յանձնանձեսցես Zs յանձանձես h յանձնանձնեսցես

51 FRWZΓmostu եթէ Z կոչեսցես փխ մատուցես

52 FWZΓmos եթէ tu և թէ N չիf միշտ KZ չիf սուրբ

53 FZstu եթէ u մերժեալս KLQSXYδ ընդանացուցես (ընտանացուցես) N ընտանեացուցես BFKLOXY մեծարեալ A մեծարեալ urp. մեծարեալդ աստուծոյ BFKLOX չունեն աստուծոյ Zs յաստուծոյ

54 FZs եթէ tu և թէ Ni ցուցես R զգթածութին urpվ. զգթածութինդ Ym զգթութին (ikr զըռ զթութինդ) փխ զգթածութին Z զգթածութինդ

55 FZstu եթէ V չիf Թէ CE զծփեալս urp. (E urpվ.) զկծեալս GMNλ զկործանեալս (PRWΓacdefghimopu զկծեալս) փխ զծըփեալս β զկործանեալս urp. զծփեալս ապա urpվ. զկործանեալս k զկծեալս urp. զծփեալս t զկըծեալս զծփեալս

56 FZs եթէ tu և թէ LSY և փխ ի δ չիf ի Wf խոովութեանց Z փոխես s փոխես urp. փոխեսցես FVWΣΦ չիf զիս

57 FZstu եթէ Z հնարաւորես

58 FZs եթէ tu և թէ o չիf իմ H մահուան JOTηθστφ նհանջիչ U նահանձիչ փխ նահանջիչ δμ նհանջիչ urp. նահանջիչ r նախանջիչ

59 FZstu եթէ F չիf իմ

60 F եթէ tu և թէ W զրաժանման Γ զբարժանմանն Z պարտիս փխ խտրոց

61 Ftu եթէ Γ ի փխ իմ U ընդոստուցիչ փխ ընդոտնիչ b ընդյոտնիչ

62 F եթէ tu և թէ KLY լուսոյ U լուսոյ մայր s լոյս urp. լուսոյ մայր

63 Ftu եթէ S զալեացս փխ զլալեացս Z զլալեացն s զլալեացն urp. զլալեացս Ldino հատուցես փխ հատցես R հատցես urpվ. հատուցես Y հատուատեսցես urp. հատցես l հատցես urp. հատուցես

64 FZs եթէ tu և թէ Z զխորտակեալ P կանգուրեսցես h կազդուրեցուցես σ կենաց զեղ

65 FUZstu եթէ Zo ակնարկես s ակնարկես urp. ակնարկեսցես

66 FU եթէ tu և թէ VW պատահեսցիս Γ նուիրել

67 P աւրհնեալ

68 C կուսութեանն

69 EZ անձրևել

70 Z մայր Y բարձրելոյն h բարձրելւոյն U Յիսուսի Քրիստոսի

71 ABCEFHKOPWZcdfghkopqsx արարչիդ LUV արարիչդ β և երկրի urp. և բնաւին երկրի ապա urpվ. և երկրի

72 Zs անճառաբար փխ անճառապէս UΓ բաւընդակ Zabgms բաւանդակ UVZΓs մարմնով

73 Z փառաւորեալ Zs ընդ հայր և ընդ U սուրբ հոգւոյն Z հոգւոյդ s հոգւոյդ urp. հոգւոյն

74 ABCEHOUΣΦ էութեամբ Fσ անբնութեամբ փխ անքննութեամբ

75 V ամենայնի (h ամենայնիւ) փխ Ամենայն UV ամենայնում (d յամենայնւում) փխ յամենայնում t երրորդութենէն

76 C յաւիտեանս urp. յաւիտենից յաւիտեանս FRYδ յաւիտեանս յաւիտենից ABEMNOUVZησΣΦ չիf յաւիտենից

77 ΣΦs չունեն տողը X ամէն ամէն և ամէն այս եղիցի ամէն Y ամէն և ամէն այոյ եղիցի

ԲԱՆ ՁԱ

Վերնագիր.

o չունի բան ՁԱ K համարակալված ՁԶ փխ ՁԱ BEKNORWλσΓabimu վերնագիրը կրճատ Qδημωs համառոտագրությամբ β Մաղթանք առ սուրբ զուարթունքն, որ յերկինս փխ վերնագրի bht հեծութին r հսկողին α Առնու փխ առ նոյն LMSUVYΣΦhqr բան r չիf ի ZΦ սրտէ B կրճատ վերնագրից հետո ունի ի լման ասա γ վերնագրից հետո ունի Մաղթանք հսկողի ի դիմաց վերին զուարթնոցն

1 SX մաղթանացն δ վերնոցն

2 σ անմահից ABCEFΣΦ լուսակերպիցն s հայցուածոց urp. հայցուածոցն

3 V որք

4 u հանապազորդեանն S արագահասութեամբ C բերանոյ urp. բերանոցն Nθστ բերանոյ Zabhmstux բերանոցն

5 N բարեգթութեամբ փխ բարեգութ

6 Y չիf բարիք

7 NZp անկիրթ λf անկիրդ bm անկիրք (h անկիրքդ) փխ անկիրթք g անկիրթք urp. անկիրք A հաստեալք բառի մեջ ա-ից հետո տեղ է թողել և լուսանցքում գրել ա՝ հավանաբար հաստատեալք սրբագրելու

համար FKVWZλωs հաստատելք (h հաստատեալ) փխ հաստեալք Φ հաստատեալք սրբ. հաստեալք Z բերանոյ փխ հրամանաց

8 GHβqu ակնարկութեամբ N ակնարկութիւն p (ճվկձ) ակնարկութեանն

9 Σ մաքուր V օրհնեալդ

10 Yg վայելչականք

11 W չիք եւ ABEFOP չիք տեսութեան CΣ մտաց սրբ. տեսութեան մտաց β մտաց սրբ. տեսութեան մտաց այս սրբվ. մտաց ω տեսութիւն s երագունք

12 Z որ σ պտղակուրոյս F տնկոյն BHMOQRXYγλσωΣcefhiklmpru թզենոյն F թըզենոյ W ձիթենոյն փխ թզենւոյն F եռամեան

13 h զրնան յաւիտեան HZacefhprstux ժամանակ

14 h զյանցեալն, երկայինս փխ ներկայիս CEGNαηθλμτφbdmps ապառնւոյն a ապառնոյ

15 Z յարմար (փխ Յամայր) սրբ. յարմայր h յամար փխ Յամայր λe յամայր յամրութեամբն սրբ. (e սրբվ.) յամայրամութեամբն F յարմարութեամբ փխ յամրութեամբն M յամրութեամբ սրբ. ամրութեամբ Wp յամրութեամբ a ամրութեամբն սրբ. յամրութեամբն Γ յերկարաձգեալ

16 Zμs այգի

17 k սին սրբ. սինս R սաղարթուն U սաղարթութեան փխ սաղարթիւն B պայճուճելոյ HUλΓu պտղոյն LZabms պտղոյ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FKQSTXYαγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն պտղոցն

18 FHLUWZλΓbgm ճշմարիտ փխ ճշգրիտ β ճշմարիտ սրբ. ճշգրիտ Z չիք պատկեր N-Zs մարդկութիւնս

19 ABEFO հանդերձիչ C հանդերձիչ սրբ. հանդերձիչք P չիք այլ

20 MV որք Z ընդ փխ առ

21 P մեր r խմում փխ մերում V կարեցելով փխ կարեկցելով β կարեկցերով

22 λh բարեմասնութեան O մեզ U սպասաւորեն փխ սպասեն

23 γ և ի CZλ յաւիտենական d կենդանութեամբ h կենդանութեանն MNRλ փրկութեան θτ մերոյ

24 β առնել

25 a արդարին ω մեր սրբ. մերձ W չիք են N չիք այս

26 P չունի սատուծոյ t կարգեալ վասն մեր N առ նոսա կարգեալ

27 p (ճվկձ) Վասն զի HUV առեղծեալք

28 UV ներգործեալք

29 r չիք եւ

30 JTZαγηθμστφωΣas սոսկալի ENh հաւատացմանն

31 S ճշմարտարանք Z դատախազ h յանցաւորութեանն Gad երկրայնոցս JNPi երկրայնւոցս Z երկրայնոցն βr երկրանոցս

32 JTαγστ յահաւորն Su ահաւորին β յահաւորին սրբ. յահաւորն ω յաւուրն փխ Յահաւորին T յատենի սրբ. և յատենի h յատենի r յայտիչք KLk իրաւամբ OX իրաւամք

33 Uikru զմատակարարութիւն δ զմատարարութիւնն փխ զմատակարարութիւնն

34 O որ δ չիք եւ M անդադար փխ անդանար ikr կարեկցին ABCEFOVWZλΓΦgn ազդել R ազդել սրբ. ազդեալ

35 FQZikrs զմշտանուէր LS զմշտնջենաւորն փխ զմշտանուէրն δ զմիշտանուէրն h զմըշտանուազ փխ զմշտանուէրն նուազ k ձայնի սրբ. ձայնին r ձայնին

36 V ողորմեաց

37 Zf չիք ընդ ABENOUWΣΦ գոհաբանութիւն C գոհաբանութիւն սրբ. գոհաբանութեան Jγr գոհաբանութեանն Zs գոհաբանութեանցն δ գովաբանութեան փխ գոհաբանութեան Sγ ձայնից

38 U խնդրուածոցն

39 W չիք եւ

40 Zs գթութեամբ քով M վերնոց GJK սորբնայնոցս Sh սորբնայնոցն U սորբնայնոցսն adp սորբնայնոցս

41 Nλ բարեբարբեալդ λ չիք առ[1] N սոսին (ZΓbgmstu նոսա λ նորայ) փխ նոսին

42 r բարեզարդութեանն

43 L հրակերտիցն (N կերպիցն) փխ հրակերպիցն

44 V անմեղից O բոցանիձիցն S բոցանճիւթիցն V հոգեղինաց Γ չիք եւ U անվանելեաց Z անվաննեացն փխ անվանելեացն

45 Φ բարձր U ընդրականութեան

46 K յաճախութեամբ փխ յաճախ գիտութեամբ

47 C ջեռուցանող սրբ. ջեռուցանողք N ջեռացուցանող S ջեռուցանողքն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQTXYγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն ջեռուցանող

48 P տապով ABEFHRUVWΓΣΦx աստուածսիրութեանց C աստուածսիրութեանց սրբ. աստուածսիրութեան Zcefhs աստուածսիրութեամբ

49 N ինքեան ABCMRUYλΦ զմեր EHMPQUVWYβΣΦabcdefghikmnpqstux սառնաւէր (JKLXγ սառնասիր T սառնասերտ Z տաւնաւէր δσω սառնասիրտ r սառնաւէրս) փխ սառնասեր G սառնակեր սրբ. սառնասեր α սառնասիրտ սրբ. սառնասեր η սառնասերտ (փխ սառնասեր) սրբ. սառնասիրտ μ սառնասեր սրբ. սառնասիրտ AFθλτ սառնասրտից (S սառնասրտիցս) փխ սառնասեր սրտից BCO սառնասրտից սրբ. սառնաւէր սրտից φ սառնաւէր սրրտիցս սրբ. սառնասրտիցս KLQYαδημω սրտիցս

50 GKLMNPRSUWYZbcdefhiklmpqrsx ի մեծախորհուրդ ի ABCEFLΣΦhrx սրբումն Z սրբումս s սրբում սրբ. սրբումն ABCEFOVZλΣΦns սեղանոյս G սեղանի Γ չիք սեղանիս (գրել է լուսանցքում, բայց չի պահպանվել)

51 Γ չիք Որ (գրել է լուսանցքում, բայց չի պահպանվել)

52 h ներհելո V անդանդաղանաց փխ դանդաղանաց

53 N հրամանականաց փխ հրամանաց

54 ABEOVΦ կենաց փխ կամաց CΣ կենաց սրբ. կամաց L ամենատեղծիդ Zμσωefnqstux ամենաստեղծիդ

55 d առաքինութեամբ

56 NΓ անբարժանելի g անբարժանելի սրբ. անբաժանելի

57 V երկնաւորք N մեծամեծք փխ մեծք

58 r զինութիւնք փխ զինուորութիւնք X անբիծ tu և ահաւորք CENZ ահաւոր

59 O երկնաւորին λh պաշտաւնեաք b պաշտաւնեալք փխ պաշտաւնեայք fp պաշտաւնայք

60 ABFUVΣΦ չիք ի CE յամպոյդ սրբ. ի յամպոյդ GXτ յամպոյ ACEFGLORVΣΦq ցոլք (W ցոյցք) փխ ցաւղք B ցոլք սրբ. ցաւղք Z ցաւղ s ցօղ սրբ. ցօղք x ցոլք սրբ. ցօղք ABFO նշոյլից EVYZγδθστωcdlsx նշուլից HLSUWXΓb նշողից N նշաւղից R նշողից սրբ. նշուլից Σ նշոյլից սրբ. նշուղից Φ նշոյլից

61 FS որով Z որք Uα մեղաւորս a մեղաւորս հողեղի սրբ. մեղաւորիս հողեղինի

62 Y ողորմեալ γ Քրիստոս փխ Յիսուս

63 F հրշտակի

64 W դարձուցանել ABEOUVΣΦ բարիս C բարիս սրբ. բարիդ tu բարի

65 N զաւանդս ikr մահու ոգոյս

66 U հաւատացեալ Y հատուցեր փխ հաւատացեր H տեսութեան (Z հաշտութեանն) փխ տեսչութեան S տեսչութեամբ Xλgl տեսչութեան hs տեսչութեանն

67 λrt զընկալեալ W չիք ի քէն N չիք ի[2] Z կենցաղս

68 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTαγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն սրտի RWΓ ի յիս Z բերկրել

69 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JLPSTXYαβγδηθμτφω ձեռագրերից, չունեն առ

70 N խնկալից փխ խնդալից W դիմաւք

71 Γ բարձրութեանն h բարձրութեամբ

72 U չիք ի F կենդախումբս W կենդանախումբս

74 h անքննինդ փխ անքնին ընդ JNTUWXYZαβγηθλμτφωs հայր δ հայր սրբ. հայրդ

75 N թվակցութեամբ

76 σ չիք եւ երկրպագութիւն

77 BΣ չիք Յաւիտեանս յաւիտենից KNUλσΦh չիք յաւիտենից

78 BKσΣh չունեն տողը

ԲԱՆ ՁԲ

Վերնագիր.

● չունի Բան նշում և համարակալում K համարակալված Զէ փխ ԶԲ BEKPRβλσabghimoqu վերնագիրը կրճատ W Նորին Գրիգորի խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի Zδωn համառոտագրությամբ ot Հեծութիւն r Հսկողին LMPSUVYΣh բան r չիք ի QΦ սրտէ

1 S աստուած փխ Տէր N բազմագութ փխ բազմապարգեւ

2 δ հարստարան սրբ. հանկստարան

3 ABEOVλΣΦ եկիր C եկիր սրբ. եկեալ H եկար

4 S զանպատումնն WY զանպատումն

5 Nσ զառեցեալսն V ամենակալի փխ ամենալիր U աստուածութինդ

6 ABFOVΣΦ չիք սրբոց CE առաքելոցն սրբ. (E սրբվ.) առաքելոցն սրբոց p (հվկծ) առաքելոց քոց սրբոց

7 GHMN քոց

8 Z չիք եւ Հոգւովդ ω հոգովն h հոգովդ ABEFOΣ սրբոյ C սրբոյ սրբ. սրբով

9 N զորս Z արժանաւորութեամբ h արժանաւորութեանն Z խնումս

10 o չունի տէր V յամենայնիւ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FHJKTYαγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն ամենայնիւ K ի յայլում (բանի) ABEFO պաշտպանեցի փխ պաշտեցի C պաշտպանեցի սրբ. պաշտեցի h պաշտեցեալ

11 U նոցուն սիրոյ փխ սիրոյ նոցին O չիք սիրոյ N ընտրութեանն c ընտրութեամբ fh ընդրութեամբ

12 F շառաւիղ փխ Շաւիղ UΣ շաւեղ g շաւիղս F ելից ինձ ACDEGMNORUVWβλΓΣΦ եղիցի փխ ելից Ba եղիցի սրբ. ելից P չիք ելից a նորովք DEVλΦqx նորաւք և F հորդեսցես և հանդերձեսցես U հանդերձ հանդերձեսցես ACDEGOVλΣΦ հանդերձեսցեն B հանդերձեսցեն սրբ. հանդերձեսցես KLSYZs հորդեսցես փխ հանդերձեսցես OθτΓh յերանութիւն d յերանութիւնն r յերանութեան

13 W բարեհովւութեան փխ բարի հովուութեան ACDEFGHOQβΓΣcdq հովվութեան BLNPUVXYZδηθΦbfikprx հովութեան (Kh հովութեանն) փխ հովուութեան R հովուութեանն egmtu հովւութեան o հովվութեանն β նոցա ABCDEFOVΣΦikr ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն ի յողջոյն

14 Γ չիք կալայց ABCDEFOUVWθτΣΦ չիք ի M յանեղծութեան

15 ADEGMNOUVWβλΓΦcefghp առաջնորդաց BCΣ առաջնորդաց սրբ. առաջնորդացն o յառաջնորդացն AD սկզբնաշահիցն փխ սկզբնաշնորհիցն BCE սկզբնաշահիցն սրբ. (E սրբվ.) սկզբնաշնորհացն (CE սկզբնաշնորհիցն) N սկզբնաշնորհից OVWg սկզբնաշնորհացն Z պատուցս δ պատուոյն

16 U դէտոցն փխ գետոցն s բանականացն սրբ. բանականաց

17 GMWβΓbgmrtux պանծալեացն

18 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի M ձեռագրից, ունեն թագիւ ABDEO պճնելոյ C պճնելոյ սրբ. պճնելոց HJKLQSWXYαγδσφ պճնելոցն Tηθμτω պճնեցելոցն n պերճելոց սրբ. պճնելոյ s պճնելոց սրբ. պճնելոցն

19 s անկողոպուտ սրբ. անկապուտ Q զաւրութեանն W զաւրութեանց Zas զաւրութեամբ SWηqx պայծառացելոցն fg պայծառացելոյ

20 W չունի տողը fu խղով ABDEOUVΣΦ խղովն զաւրութեան C խղովն զաւրութեան սրբ. խղովն h զուարդութեանն r զուարթութեանն C կատարեցելոցն սրբ. կատարեցելոց HNZλabmsu կատարելոցն Ut կատարելոց p կատարեցելո A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJKLPQTYαγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն կատարեցելոցն

21 NZqsx աշակերտացն β մեծի սրբ. մեծիդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTZαγδηθμστφωs ձեռագրերից, ունեն մեծի

22 V բարձրելոյդ P չունի Քրիստոսի

23 ABJKLQUWΓΣΦdm մարտիրոսացն r նախատակութեամբ

24 p (հվկծ) որ V վշտաչարչար ikr մարմնովն

25 SUbt վտանգաւորն KLM անդամովք SX անդամաւք սրբ. անդամովք

26 M երկրական փխ Երկրաւորական

27 Zr մատուցեալ (o մարդացեալ) փխ Մարտուցեալ PΣΦ նիւթոց

28 S և կենդանացան և բարձրացան

29 HW արիաբարբ Wh ելեալ ABDEOVθστφΣΦ չիք ի C յերկրէ սրբ. ի յերկրէ

30 r վկայ b ամենափորձք

31 N իմանեացն փխ Իմանալեացն C անտեսիցն սրբ. անտեսից NUZastu անտեսից LNOZft ծածկելոցն s ծածկելոցն սրբ. ծածկեցելոցն

32 C բարեացն սրբ. բարեաց VZ բարեաց K տեսեցելոցն NZγ նկարիչք (ω կատարիչք) փխ նկատիչք

33 N աշակերտ λΓ առաքելոց O չարչարակիցք սրբ. չարչարակիցքն Φ չարչարակիցն

34 Zαs որք t որ ըստ Zs հաւասարեալք C գործով սրբ. գործովք A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTαδηθμστφωh ձեռագրերից, ունեն գործով

35 β անպակասելեաւ սրբ. անպակասելեան

36 x չիք ի M յանկէտն V անգէտն փխ անկէտն h անկէտ Y ուրախութեան փխ երանութեան d երանութեան h երանութեանն

37 U հաճողական փխ հաճոյական, մաղթողական ընդունանուէր փխ ընդունական մաղթանաւք

38 G վաստակաւէր (U վաստակահամբեր) փխ վաստականուէր h քրտնակունդրուկ

39 DZ ընդ փխ ըստ C նոսին սրբ. նոցին T սոսին փխ նոցին Z չիք նոցին A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի MγθστΓabdefghiklmnpqrstux ձեռագրերից, ունեն նոսին

40 K անեղծութեամբ սրբ. անեղծ փրկութեամբ Z անեղծութեամբ փխ Անեղծ փրկութեամբ

41 Zαωs խաղացեալս L չիք եւ սուսերբ Z չիք սուսերբ JKLQSTUXYαγδηθμστφωgqtux ներկելոցն

42 ABCDELOSUVYΣΦ ճգնաւորաց U սուրբ Z չիք սրբոց

43 HσΦo հետեեցելոցն Z հետեողացն αμ հետեելոցն սրբ. հետեեցելոցն λ հետեելոց φ հետեեցելոցն սրբ. հետեելոցն

44 C անպարտելի սրբվ. որք անպարտելի N անպատմելի փխ անպարտելի o սգաստութեամբ

45 Zs գժնայս A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի Zas ձեռագրերից, ունեն գոռոզիս V մարմնոյ ABDEO բռնութեամբ GXZ բնութեան (s բնութեամբ) փխ բռնութեան Σ բնութեամբ սրբվ. բռնութեամբ ω արիաբար փխ արիապէս r մատուցեալ փխ մարտուցեալ u մարտուցեալն

46 Gβ չիք վանեցին ABDEKOPQVγΦaeg զանմարմին CΣ զանմարմին (Σ սրբվ.) զանմարմինն δlm զմարմինն փխ զանմարմինն

47 h մշտարմատ փխ մշտամարտ M յասպարիսիս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն յասպարիսի M ի կենցաղոյս

48 τ ծանրաբռնութեան փխ ծանրաբեռնութեան

50 x մարմնոյ, բարձրութեան փխ թանձրութեան

51 C զթեթեւութիւնն U զթեթեւութեան FKQZ հոգւոյն S ոգւոց XY ոգոցն s հոգւոյն սրբ. հոգւոցն tu հոգոյն

52 η նաւահանգիստ կենացն

53 C իրր սրբ. իբրեւ FHNZfh իբրեւ U վերնոյ m վերնոցն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQSTXYγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն վերնոյն PZags վիճակ

54 l յետն փխ յետնոցն WZλΓa մտածութեանց m մտածութեամբ

56 Ταβγηφ պայծառութեամբ փխ Պայծառ ճոխութեամբ H չիք Պայծառ... իսկապէս Z պճնել

57 αλφ սոցին փխ նոցին μ արժաւոր փխ արժանաւոր φ արժանաւոր սրբ. արժան Γ մախթանաց r մաղթանուիրական փխ մաղթանաց եւ նուիրական i չիք եւ

58 V մեղաւոր
59 TYδω զանմաքուր Z չիք զանմաքուր բան TYηω՝ զբան
60 Z չիք Ընդ նախագրեցեալ i նախագրեցեալն kr նախագրեցեալն փխ նախագրեցեալ s նախագրիցեալ Sf փառաւորական փխ փառատրական ABDEFOSVWΣΦx աղերսարկութեամբ C աղերսարկութեամբ ուղղ. աղերսարկութիւն U աղերսարկութեան
61 M որ ուղղվ. որք V որք
62 b դառնութեան
63 ABDEOΣΦ ողորկութիւն C ողորկութիւն ուղղ. ողորկութեան δ ողորմութեան փխ ողորկութեան
64 h տգեղութիւնն BU վայելչութիւն Yλ վայելչութեան r վայելչութեանն
65 Jφ և տիղմ ուղղ. կամ տիղմ Q և տիղմն Ταβθτ և տիղմ δμ և տիղմ ուղղ. և կամ տիղմ γησω և կամ տիղմ Ug տիղմն Σ տեղմ GHUλ գեղեցկութիւն D մարգրտի
66 C եւ ուղղ. կամ Jαγδημφω չիք եւ N գեղեցկութիւն փխ յստակութեան A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի MQSWXYλΓabgm ձեռագրերից, ունեն յստակութիւն BKNORSXYγλωΣefgh-iklmort ոսկոյ C ոսկւոյ ուղղ. ոսկւոյն
67 Mh քարինքն T անարգեալ առ փխ անարգըս ընդ CNVZθτfhikoprsx պայծառութիւն P պատճառութիւն փխ պայծառութեան S-ΓΣ արծաթւոյ
68 ABCDEFOUβΣΦbhmtu բացատացութիւն (N բացատրութիւն) փխ Բացատութիւն r չիք ընդ ճշմարտութեան Z ճշմարտութիւն
69 δ չիք եւ O չիք կամ U ատամնաւոր փխ ատամնառու NO կակղութիւն N զանգուածս
70 s արդ ուղղ. այլ
72 r և ի (փրկութիւն) b չիք եւ
75 U անեղ փխ անեղծ r չիք անեղծ եւ անստեղծ W չիք եւ
76 r չիք Քո են պարգեւք
77 H պատճառք
81 U կանգնիչ փխ ժողովիչ
82 U տ. 82—85 ունի հետևյալ՝ 85, 82, 83, 84 P չունի տողը F չիք են
83 U ընկղմիչ
84 Ff չիք են
85 f չիք են N աւրիչ փխ աւրհնիչ
86 Z չունի տողը W վրէժառու
89 Z սփոփեա փխ հաստատեա
90 Z հաստատեա փխ սփոփեա β զփոփեա
91 LSXu պատճառ
93 LNUZ շարժել αμω շարժեալս η շարժեալ ուղղ. շարժեալս o սատակմանց
94 h ողորմութեանն
96 t զբարեբարութիւն փխ զբարի
98 LQ բերեր Xμ բերեր ուղղ. բերես δ զվճիռ p զճիռ փխ վճիռ
99 hr ազատութեանն
100 XY թշնամիս փխ թշնամանիս h թշնամանես
101 H բամբասես
103 ABFHOΣΦ աշխատիս փխ նախատիս C-DE աշխատիս ուղղ. (E ուղղվ.) նախատիս KS չիք ձրի δ ձրից փխ ձրից
104 AηθστΦ յերկայնամտաց (JUXγφ յերկայնմտաց L յերկայնմատ) փխ յերկայնմտութեանց CDEβ յերկայնամտաց (β երկայնմտաց) ուղղ. (DE ուղղվ.) յերկայնմտութեանց δ յերկայնմտաց ուղղ. յերկայնամտաց h յերկայնմտտութեանց
105 BFOVδΣkr ներողութեանց (L ներհութեանց) փխ ներութեանց Sepu ներութեանց ուղղ. (eu ուղղվ.) ներողութեանց T ներողութեանց ուղղ. ներութեանց
106 β բանսարկուիս փխ բանսարկիս Z բարկութեանց փխ բարութեանց d բարւութեանց
107 W պատուիս փխ անպատուիս
109 HMNWΓΦbo այսոքիկ Jγστω այսոքիք Tθμφ այսոքիք ուղղ. այսոցիկ Σ այսոքիկ ուղղ. այսոքիք
110 HNPRβΓcdefhlmnopqux գոհաբանութիւն Z գոհութիւնք փխ գոհաբանութիւնք
113 FJKLQSYαγδλ զպարտիսս R զպարտս ուղղ. զպարտիս ABCDEFGHKLPQSUXZ-βΦadiknopr չիք իմ Σ զպարտիս ուղղ. զպարտիս իմ
114 σ զանցանս ω զամօթս փխ զյանցանս Γ չիք իմ
116 W չիք եւ
117 V սորա փխ տէր ABCDEFOVΣΦo զայ-

սոսիկ (Y զոսկին) փխ զսոսին P զերագոյն փխ զիւրագոյն
118 U չունի տողը FW չիք եւ BC ինչ փխ ինձ t չիք ինձ
119 btu արդ փխ Այլ
120 T քոյինաստեղծ ուղղ. քոյինաստեղծդ c քոյաստեղծ փխ քոյինաստեղծ
121 NU լուսաւորութիւն
122 TZαθμτφω զամենամեղ TZθλμφω ոգիս HZωdehns պաշտպանել
123 Wλtu ինձ ողորմած N չիք ինձ q ար ուղղ. սուր ALVηΦ ատարաժամ (x սուր տարաժամ) փխ ար տարաժամ BCDOY ատարաժամ ուղղ. (O ուղղվ.) ար տախաժամ Φ համառաւտս ուղղվ. համառաւտեալ ABDEOo երրեքի (FVWr երրեք x երեք ի) փխ երրի C երրեքի ուղղ. երրի Sk երրի ուղղ. (k ուղղվ.) երրեք ηΦqt երրի ուղղ. (Φ ուղղվ.) երրեքի (q երրէք ի)
124 O յանթաւշակ V յանթոշակ U անթոշակաձեռնութեան (Z անթոշակաձեռնութեամբ) փխ Անթոշակ ապաձեռնութեամբ X անկատարաւղին (δ անկատարողին) փխ անկատար ուղին WY ուղղին e յուղին N հետեալ V հետեւիլ
125 U մատուցանել G բաժակդ BHRWβωΣΦ-bm ծարաւոյ Γ ծարաւոյս
126 H բակեր ABCDEFGKOQWZδηλσΓΣΦ-dflmnoqstux զաջողուած J աւգտիս ուղղ. աւգտից Ταγθστω աւգտից
127 P չիք իրր Vh իրրև qtu յանկարծադէմ փխ յանկարծադէպ Utu հենից p (ճվկն) հէնից
128 tu և մահուն GJTWZαβγδηθμστφωabgls պատահեսցէ
129 SU տաւթուն η տաւթիցն μω յանհուն փխ յանպատրաստ պահուն DEWtu մահուն փխ պահուն KQSYZs պահու ABJKTUαγ-δηθμστφωox հասեալ (E հաստեալ) փխ հահատեալ D հասեալ ուղղ. հատեալ N հահատել βΣ հատեալ ուղղ. (Σ ուղղվ.) հասեալ U ցամաքեսցէ
130 H լուսական փխ լուսնական O զաղտնաւք U զաղտիք n զաղտնիւք Z վնասեսցէ r վնասեսցին
131 FWβΓg պահեսցես S պահեսցի ուղղ. պահեսցի ω պահեսցէ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JKLQ-STXZαγδηθμστφωs ձեռագրերից, ունեն մեղաց
132 MNYλΓab ուխտից W ուղխից ABCDEF-LOPUVωΣΦo ողողեսցէ
133 βbhm մահարեր իցէ փխ մահ բերիցէ
134 h նշումն k ննջումնն ուղղ. ննջումն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի BDEFPUVWYλσωbmqtux ձեռագրերից, ունեն ննջումնն b չիք ի i սատակումնն k սատակումնն ուղղ. սատակումն Y յառաջումն յառաջեսցէ
136 GJLMNOTXαβγδηθμστφΓabdgilmp նիրհումնն k նիրհումնն ուղղ. նիրհումն ADE-KQRVo ապականութեան BC ապականութեան ուղղ. ապականութիւն Σ գործիցէ
138 σ ոչ փխ մի Σ վերարձակութիւնն ikr վերարձակութիւնք λ ըմոնեալ λΣ լքցէ
141 U ճառ փխ անճառ
143 Z չիք լուսաւորել LT հաստել փխ հաստատել α հաստել ուղղ. հաստատել
144 β ժանաց
145 h չիք կամ NU կորզեալ
146 α անդնոց փխ անդնդոց SX երկրի փխ բերկրութեան h բերկրութեանն ածեալ r ածելով
147 O չիք ի U հերձմանէ փխ հեղձմանէ h ծփանացն Z ծփանաց ծովու N չիք մեղաց
148 r արս փխ արդարս H փառացք
149 WβδλΓbm հոգի V ապաւէ ակնկալեալ N ակնկալով փխ ակնկալեալ յուսով
150 U կարաւտել W կատարեալ փխ կարաւտեալ FKTXσωst քումդ Z քում ուղղ. քումդ η քոյում A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JLQSYαγδ-ηθμτφ ձեռագրերից, ունեն քում mu շնորհացդ
151 δl և թէ փխ եթէ^{1} X երկրայինք փխ երկնայինք NZs չիք եւ J եթե (փխ եթէ^{2}) ուղղ. թե QSXYabdglmnqtux թէ փխ եթէ^{2} N երկրաինք փխ երկրաւորք P չիք երկրաւորք U երկրաւորքս
152 P չիք եթէ^{1} c թէ փխ եթէ^{2} WηΓbfm չիք եւ HJR եթե (փխ եթէ^{2}) ուղղ. թե KLM-

PYSacdeghiklmnpqrux *թն (թէ)* փխ *եթէ*^{2} N *անարգութեամբ* փխ *արդարութեամբ*

153 J *եթն* (փխ *եթէ*^{1}) սրբ. *թն* β *թէ* (փխ *եթէ*^{1}) սրբ. *էթէ* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FHMTUZαγδηϑλμστφωqtu ձեռագրերից, ունեն *թն (թէ)* փխ *եթէ*^{1} Zδs *տէր է* δϑτ չիք *եւ* Hβaqtux *թն (թէ)* փխ *եթէ*^{2}

154 GKLNQRWβλΓacdefghiklmnpqrux *թն (թէ)* փխ *եթէ*^{1} u չիք *եթէ*^{2} GHJKLMQRSWXYβγλΓabcdefghiklmpqrtx *թն (թէ)* փխ *եթէ*^{2}

155 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JNTαγδηϑμστφωh ձեռագրերից, ունեն *ձեռինդ* P *քում* Zahs *բոլորեցունց*

156 SXY *ընդ հայր և ընդ* W *սուրբ հոգոյդ* NZs *հոգւովդ սրբով*

157 V չիք *Փառք* ADEMOo *յաւիտեննից յաւիտենանս* C *յաւիտեննից յաւիտենանս* սրբ. *յաւիտենանս յաւիտեննից* Σ չիք *յաւիտենանս յաւիտեննից* BKNUWZσΦhs չիք *յաւիտեննից*

158 UλσΣ չունեն տողը

ԲԱՆ ԶԳ.

Վերնագիր.
o չունի բան *ԶԳ—ԶԸ* K համարակալված *ԶԸ* փխ *ԶԳ* BEHKRWYZβλσΣabgimqux վերնագիրը կրճատ Tδμωn համառոտագրությամբ σbmtu *հեծութիւն* HLMOPSUVωbnr *բան* h *բանն* Hr չիք *ի* Q *սրտէ*

1 Y չիք *զաւրութիւն*

2 ΣΦ *երկնաւոր* փխ *երկնի*

4 λ *հոգուց*

5 ABDEFHUVσΣΦ *տեսարան լուսաւորութեան անդորրութիւն հանգստեան* Cω *տեսարան լուսաւորութեան անդորրութիւն* (ω *անդորրութեան*) *հանգստեան* սրբ. *անդորրութիւն* (ω *անդորրութեան*) *հանգստեան տեսարան լուսաւորութեան* N *անդոյրրութիւն, լուսաւորութիւն*

6 Zs տ. 6—7 ունեն խառնված՝ *առիթ բանաւորութեան* /7/ *ճանապարհ երանութեան* /6/ *պատճառ կենդանութեան* /7/ *պայծառութիւն բերկրութեան* /6/ N *երանութիւն* d *երանութեան*

6—7 δ *պատճառ կենդանութեան ճանապարհ երանութեան* սրբ. *ճանապարհ երանութեան պատճառ կենդանութեան*

7 d *կենդանութեան* P *բնաւորութեան* փխ *բանաւորութեան* h *բանաւորութեանն*

8 V *փրկութեան*

9 V *պարաւոր* փխ *պատուար*

10 Y *բոցոյ* սրբ. *բարոյ* Eh *աւրհնութեանն* t *ահաւորութեան* փխ *աւրհնութեան*

11 E *յայժմ* սրբվ. *ի յայժմ* s *ի յայժմ* սրբ. *ի յայսր* ABCDFGOSVZαδηϑμστφωr ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն *ի յայժմ* r *և յայժմ* ABDEOTVΣΦ *մատենիս* C *մատենիս* սրբ. *մատենի* V *բանի*

12 tu *ազգէ* փխ *ազնէ* LPSXY *թշնամիսն* Qδηφ *թշնամիսս*

13 Yc չիք *եւ*^{1} Z *նոցա* Σ *թողութիւն* սրբ. *քաւութիւն* Φ *թողութիւն* փխ *քաւութիւն* t չիք *եւ ողորմութիւն*

14 F *վասն իմ նոցա* W *նոցին*

15 WY *իբր*

16 LSXY *սիրոյն* Zs *սիրոյդ քո* CSai *յիս* սրբ. *ի յիս* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JLNQXαβγδημφbegklmnpqrux ձեռագրերից, չունեն *ի*

17 U *չարս* h *իրամբք* փխ *իրաւամբք* V *նախատանաց* փխ *նախատողաց*

18 Zs չիք *յանցանաց*

19 UZ *երկաքանչիւրոցն*

20 Wb *ոմանց* LSXY *վնասակարագոյն*

21 FHNWδλΓΦqtx չիք *եւ* r *ի* փխ *եւ* FQSYαβγηϑμστΓbcefhikpqrtux *բամբասեցելոցս* L *մամբասեցելոցս* U *բամբասելոցն* Σs *բամբասելոցս* սրբ. *բամբասեցելոցս*

22 U չիք *ես* Γ *ես* փխ *ես* L *զամենապարգև*

23 Q *բազում աւրինակ* Zs *բազմաւրինակս ուխտազանցութեամբս*

24 S *տէրդ*

25 Fp (նվկձ) *նայեալ* U *նայեաց* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի GTαβηϑμστω ձեռագրերից, չունեն *ի* KL *յիմ* K *յանարգութիւնս* LSXY *անարգութիւնս*

26 βp (նվկձ) *ի* փխ *ընդ* N *խնդրեալս* Γ *ընդրեալս* փխ *խնդրեալս* (սրբագրել է, բայց սրբագրությունը չի պահպանվել) HKLNSWYΓΦbdefhiklmprtu *ատելեացն* qx *ատելեացս*

27 P չիք *առ* U *առատ* փխ *առ* PU *քոյս* (t *քոյդ*) փխ *քոյս* x *քումդ* փխ *քում, մեծութեան*

29 V *զիմս* ABCDEMNOQRVWXηΓΣΦabdgmtux *խածանողսն*

30 ABCDEMOUβημωikr *խլել* F *վխել* G *խլեալ* սրբ. *խլել* V *խլես* A *զխոտան* սրբ. *զխոտանս* cefhp *զխոտանսն* JMRSTUWZαγδηλμφΓΦbmstu ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն *զխոտանս* JSTWYαγηλμφΓΦbm *զօարս* V *բարի* փխ *բարս*

31 LSXY *զբարիս* Γ *արմատացուցեալ* a *արմատացուցես* սրբ. *արմատացուցես* E *և յիս* սրբ. *յիս* HPSWYZλΦbcdefhikprtux չիք *եւ*^{1} U *ի յիս (եւ)* V չիք *եւ*^{2} Z *նոսա* s *նոսա* սրբ. *նոսին*

32 Zs *յոյս ես և յոյս* BDEFOVh չիք *ես* ω չիք *եւ յոյս*

33 U *այլ* փխ *եւ*^{1}

34 W չունի տ. 34—76 ω *բնութեամբ* փխ *իսկութեամբ*

35 DEFO *համայնիւ* ω *չար և* ABCDFOΦ *ապեկար* EΣ *ապեկար* սրբվ. (Σ սրբ.) *ապիկար* δ *ապիրատ* փխ *ապիկար*

36 K *ստորնայնւոցս* փխ *ստորիցս* a *ստորից* Γ *երկնի*

37 O *շնչւոյս* ABCEGHJKOPSTUVαγδημτΓΣΦbdemp *ոգւոյս* M *ոգւոյ* RXYλσωfghikpqrux *ոգոյս*

38 ABDEFOVh *ազատեալ* փխ *զատեալ* C *ազատեալ* սրբ. *զատեալ*

39 KUλΓg *տարժանաւոր*

40 r *զերկիրս* փխ *զկիրս* YZΓs *երկրի* l *երկրին*

41 U *կաւս* eh *անարգութեանն* P *և զարշութեան* F *զարշութեամբ* h *զարշութեանն*

42 u *մարգարէիս*

43 σ *նմին* փխ *նորին* FPUZabs *բանի*

44 Z չիք *է*, *նենգութիւն կամ մթութիւն* bqtux *և կամ*

45 U *բաւընդակն* Y *բովանդակ* A և այս տողըն ունեցող մնացած օրինակները, բացի HJKLSVαγηϑμωΓx ձեռագրերից, ունեն *բաւանդակն* J *եմ* սրբ. *իցեմ* γδηϑστφω *եմ* փխ *իցեմ* J *պահեցի* սրբ. *պահիցեմ* MTYαγδηϑλστφω *պահեցի* βΣ *պահիցեմ* սրբ. *պահիցի* b *պահեցեմ* t *պահեցիմ* սրբ. *պահեցի*

46 L *հանդէս* փխ *բանտես* Z *արձակեա զիս*

47 ABDEFHJKOPTUVαβγδηϑλμστφωΣΦcf *զերծո* C *զերծո* սրբ. *զերծ* g *շխթայիցս*

48 ABCDEFVϑτ չիք *ի* FGNUβλΓΣΦbgikmr *յերկաթոյս*

49 h *արտաքեա* Y *ի յերկմտութեանցս* V *յերկարմտութեանցս* փխ *յերկմտութեանցս*

50 N *հանգո ի նեղութեանցս սփոփեա ի տըխրութեանցս* hr չունեն տողը K *փարատեա ի վշտացս* փխ *հանգո ի նեղութեանցս* bm *նեղութեանս*

51 K *հանգո ի նեղութեանցս* փխ *Փարատեա ի վշտացս* H *հանդարտեցո* h *խանդարտեա* H *խռովութեանս*

52 Zkr չունեն տողը U *հեծութեննէս* i *խռովութեանցս* փխ *հեծութեանցս*

53 ABDEFOVϑτ չիք *ի*^{1} C *յողբոյս* սրբ. *ի յողբոցս* Σ *յողբոց* u չիք *ի*^{2} r *կանացմանցս* (u *կարկամանցս*) փխ *կականմանցս*

54 JTαδηφ *ողորմութեանց* Z *ողորմութիւն* βq *ողորմութեան* սրբ. *ողորմութեանց*

55 r *գրաւեալս*

56 a *արեալ* սրբ. *արարեալ* λ *կորուցես*

57 N *զհարեալս* փխ *զհասեալս*

58 U *բազմավտակ* փխ *բազմավտանգ* CD *հիւընդութեննէս*

59 h *շրջեցան* փխ *շրջանակք* γ *ամացն* h *ընդունայնութեանն*

60 EFVn *յայտնեալ* γ *ցուցաւ* B *յոչ* սրբ. *ոչ* N *պետ* փխ *պէտս* U *երեելի*

61 βs *յանդաստանէ* սրբ. *ի յանդաստանէ* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQSTXYαγδηϑμστφω ձեռագրերից, չունեն *ի* Y *մօրս* Nλ *մաւր իմոյ*

NγΓx փուշ MNΓ գժնիկ GJKMNPQRUXYγλΓabcdefglmnpqrtux շառաւեղի TVδηθμστφ շառաւեղեցի (Zωs շառաւիղեցի) փխ շառաւիղի Σ շառաւեղի ուղղ. շառաւեղեցի

62 N լինիր ինձ L խաթոց

63 x ընդ փխ անդ Γ անտոհմին փխ անդ տոհմին D ցուպային X ծփրեմին

64 Γ չիք եւ H յոգի t յոգիս ուղղ. ի յոգիս

65 K ցորենոյն N չիք ցորենոյն Γ ցորենոյ e բարեսերմութեան ուղղ. բարեսերմնութեան h բարէսերմութեանն

66 ω խայթոցականս փխ խայթողականս GNβΓ ինքնաթիւնս R ինքնաթունս X ինքնաթիւնս ուղղ. ինքնաթոյնս g ինքնութիւնս փխ ինքնաթոյնս b ընդարմացուցիչս ուղղ. ընդյարմացուցիչս kr ընդյարմացուցիչս

67 Htu էրէցն Px զաւետիս b զաւետիսն ուղղ. զաւետիս

68 CJαδηφΣ կոչեցիս ուղղ. (J ուղղ.) ոչ կոչեցից A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի DEFHKLQSXYγσωehnqux ձեռագրերից, չունեն ոչ Z չիք անգաստան

69 r անիծաբար փխ Անիծաբեր ABCDEFPRUηλΓΣΦabdefghiklmnpqrtux փշաւք ACFOη հերձեալ փխ հեղձեալ B հերձեալ ուղղ. հեղձեալ a հեղեալս ուղղ. հեղձեալս

70 Z ըստ բանին Ովսեայ արդարութիւն

71 ω չիք եւ[1] Z զարդ փխ զիարդ, զկենաց պտուղն և ժողովեցից

72 K արկաւ ուղղ. անկաւ L արկաւ փխ անկաւ h ստինքն O կուսութեանն h կուսութեանս ADEOΣmux անձին BC անձին ուղղ. անձինս V անձն Zs մաքրութիւն hr մաքրութեանն

73 S չիք բանի N Իսրայելն

74 P և ի FMNXβλcefghpr նոյն U հաստատեալ δ դարձուցանել ուղղ. հաստատել

76 M զանկողինս r զանողին փխ զանկողին L կամացն V հոմանաց h խոմանեաց

77 S տ. 77—82 ունի նաև ստորին լուսանցքում W ձեռն NVfhikpr ամփոփեալ Y ամփոփելն Pλikr սգաստութիւն S սգաստութեան U սգաստութեանն Z զգաստութեան tu հաստատութիւն փխ զգաստութիւն

78 Uβλikrtu մարմնապէս μ ըստ ուղղ. ընդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի KLQδ ձեռագրերից, ունեն ըստ փխ ընդ

79 V զապառնիկն փխ զպոռնիկն

80 tu մերձեալ փխ միացեալ ABDFGHMOUVWθλστΓΣΦabgx չիք ի CER յիս ուղղ. (E ուղղվ.) ի յիս

81 L թե KS արեգակն Y արեգական ուղղ. արեգակնս h արեգական u անկենդանս

81—82 x անկենդանաստեղծեալ փխ անկենդան Ստեղծեալ

82 Σ չիք առ N մատարար փխ մատակարար

83 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի Jαγδηθστφω ձեռագրերից, ունեն եւ զկարակումն V կարակումն r զկատարումն փխ զկարակումն λ մորից p ցամաքէ ուղղ. ցամաքեցուցանէ

84 Y պտուղսն FZs սնուցանէ փխ հասուցանէ

85 E ստացաւղն h զստացաւղդ ω հոգի

86 G այս տողից մինչև տ. 128-ի փրկութեան բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ h զաւրասցես G_1c զտիղմս LPSWZγσΣfgikprs զտիղմն R չարեացս

87 δ ի սոյն փխ իսկոյն NUWΓΦfh սպառեալ

88 ABDEFHηΣΦ իմն փխ իսկ C իմն ուղղ. իսկ ACOΦ ժամանեսցի BΣ ժամանեսցի ուղղ. ժամանեցի V ժամանեսցէ N հայցեալ G_1 չիք առ

88—89 δ բարիատեացն փխ բարի Ատելեացն

89 G_1VZs ատելեաց DER ատելեացն ուղղ. ատելեացն իմոց A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի G_1Zαabcdefghiklmnpqrstux ձեռագրերից, չունեն իմոց S կարգս αδθστ կարգի ABDEFG_1HKOVΣΦ այսր C այսր ուղղ. այս

90 ABCDEFOVZγΦ զհերքեալս s զհերքեալս ուղղ. զհերքեալ V մնասակար ABCDEFHOUVΣΦ պարտեաց

91 h ամենախնամ S թագաւորութիւն փխ զգթութիւն

92 S ձեռնագործեա փխ կենագործեա HX անդամովք

93 V ըստ փխ Ընդ β ըստ ուղղ. ընտ G_1V խորհիլ G_1V գրոյսն ω գրոյն abm գրոյդ

94 N իսկ է U բարեգործիցն G_1VZs զբարիս g բարի DHG_1OTXβθστΓlmqrstux ընութեան Σ ընութեանն ուղղ. ընութեան M է փխ են

95 W առ բռնադատ փխ Անբռնադատ Y ի կրիցն ω յառակցապէս MNPTZαδηθμστφωa սոյն s սոյն ուղղ. սոյնս

96 U արդ և փխ արդարև Γa արդարիև h չիք առ HKUλtu մինդ SWΣks միդ ուղղ. (Σ ուղղվ.) մինդ t է այդ δ զաւրանալ

97 Z երկրորդ W առ աջովդ փխ առաջնովդ qtu առաջնովն r խնամող փխ խնամով ABCDEFG_1MOTUVδωΣΦhx հանդիպիլ ps հանդիպեալ

98 Fa են փխ է Xω չիք է

99 LWβ այս ABDEOV այսորիկ փխ այսր իրի CNΣΦ այսորիկ ուղղ. այսր իրի

100 ZΦ զթշնամեաց r թշնամանեացն tu թըշնամեացն Z չիք իմոց

101 H զբարիս Z բանիս փխ բարիս h բարիսն

103 G_1Zs որք Z քում SYZ բարձրեալ Z չիք գիս s ընկալան ուղղ. գիս ընկալան

104 D զամէնառատ F չիք բարերար

105 He վարձ P արդարոց Γ արդարոյ H մարգարէ

106 F չիք յաւէտ θστ եմ փխ իցեմ

107 t հաւատոյ HN չիք առ U ակնկալութիւն

108 V գերի

109 ω մատանցդ փխ մասանցդ HNPSWZγλhs քոց r կեցուցչացդ

110 h պահարանն փխ պահպանարան P հոգւոյ G_1HLNTWZβγδμσΓfghnqux ծածկութիւն փխ ծածկութի

111 G_1 զպատժապարտս փխ զպատժաւորս N զպատժաւոր W պատժաւորս AMNOW ամփոփելի (U անփոփոխելի) փխ անամփոփելի BCλΦ ամփոփելի (λ անփոփելի) N ուղղ. անամփոփելի (λ անանփոփելի) N քոոց h քոյց Σ տեսութեանցդ

112 Σ չունի տողը G_1JKMTXαδημφω ի յուղիղ γ ի յուղեղ H ուղիղ N յուղիղ bmr յուղեղ e ի քոյդ (tu ի քոց) փխ յուղիղ R կշռութեանց ուղղ. կշռութեանցդ β կըշռութեանդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի G_1JTαδηθμστφωet ձեռագրերից, ունեն կշռութեանցդ

113 U քաղցրութեամբ փխ քաղցր գթութեամբդ ACG_1KLOSXθΣΦbfqtx գթութեամբդ δ անսասանելեաւ (u սահմանելեաւ) փխ անսահմանելեաւ

114 Y և մերձեցեալ N իմս փխ իս

115 Mbmp յանդիմանութեան U յանդիմանութիւնն

116 λ վայելչական L ախորժան

118 p կրաւն S սգեստու Y զգեստուց CDEh բարեկերպութեանն ηθτω բարեկարգութեան փխ բարեկերպութեան

119 Z զաղտնեաց g զաղտնեացս

120 FJLPTYZαηθμτφbdfnpst եղկելոյս u եղկելոյ

121 L չիք դու

122 Ce և աւրհնեալ δ ընաւ

125 FKSUZs ընծայել R ընծայել ուղղ. ընծայեալ SZs պարգևեա նոցա

126 φ մեծութեանդ FG_1Zrs պսակդ

127 Z երկնաւոր փխ Յահաւոր s ահաւոր FG_1Zs յաւուրն KQSVd աւուր L աւուրդ R յաւուր ուղղ. աւուր A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTUYαγδηθμστφωqtux ձեռագրերից, ունեն յաւուր ABCDEFOVλμΣΦx յետնումն LSXY ամենափորձն MOr ընտրութեան

128 ABDEFOUVΣΦ մեծութեան փրկութեան (Σ փրկութեանն) C մեծութեան փրկութեան ուղղ. փրկութեան մեծութեան Jγ մեծութեանն WΓ չիք մեծութեան

129 OV և անվատնելի N անվախճնելի (αδφω անվանելի) փխ անվատնելի W անծախելի փխ անծախ ABDEFOUΣΦ զանձուցն C զանձուցն ուղղ. զանձու Y զանձուդ αμφ զանձու ուղղ. զանձուց JVγηωqtux ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն զանձու

130 W վախճան փխ վաճառ Jα շահու ուղղ. շահուն Tγ շահուն B ակտութեամբ

131 SYΓ յարգել Z ճոխանամ

132 L կասս (ckr կացոյ) փխ Կառո

133 u արժանացո փխ Արձանացո U պատապարան փխ պատրաստական O վստահութիւնն QU վստահութեան

134 GHJLNPQRTWXYαβγδλσφdeghinpq անկաղակարծ Kμkl անկաղակարծ ուղղ. ան-

կեղակարծ ηΣ անկեղակարծ ուղղ. անկաղակարծ r յանեղակարծ փխ անկեղակարծ δ յուսով Ut ամրութեան r մաքրութիւն փխ ամրութիւն
135 δ պահպանութիւն փխ պաշտպանութիւն x պաշտպանութեան
136 FLNbgm սասանելոյս N անդոյրրութիւն U անդոյրութիւն
137 H չիք լուսոյ g յուսոյ փխ լուսոյ
138 HMγbm աշխատելոյս փխ Աշխարհելոյս α աշխարհելոյս ուղղ. աշխարհելույս d աշխարհելույս r աշխարպելոյս
139 Zs օգնականութիւն փխ աւգնութիւն
140 CΓΣ աւժընդակութիւն ուղղ. աւժանդակութիւն DEUZαδηθμτφωhikrs աւժընդակութիւն
141 α նահանջելոյս ուղղ. նհանջելոյս θμστωΦ նըհանջելոյս Σ նհանջելոյս ուղղ. նահանջելոյս hr նախանջելոյս F անսայթաքելի փխ անսայթաք β անսաթաք
142 N քո փխ ի քէն ΣΦ չիք է² Zδθτ ամենայն
143 βp բաշխն փխ բաշխին ADGMOVWYγh հաստատութիւնք (FLNSUZsx հաւասարութիւնք δ հաստատութիւն) փխ հաւաստութիւնք BΣ հաստատութիւնք ուղղ. հաւասարութիւնք CER հաստատութիւնք ուղղ. (E ուղղվ.) հաւաստութիւնք
144 Σ փառք իշխանութիւն ADEUWx յաւիտենից յաւիտենանս C յաւիտենից յաւիտեանս ուղղ. յաւիտեանս յաւիտենից BKMPXλΦbc չիք յաւիտենից Σ չիք յաւիտեանս յաւիտենից
145 KLWλσΣ չունեն տողը O ամէն կրկնված X ամէն աւրհնեալ է աստուած

ԲԱՆ ԶԴ

Վերնագիր.

K համարակալված ԶԲ փխ ԶԴ BEKPRWβλΓabghimqtux վերնագիրը կրճատ O Նորին մաղթանք փխ Վերստին... մաղթանաց δωn համառոտագրությամբ btu հեծութիւն r հրակղին HLMOPSTUVYσΣbhr բան r չիք ի QTZ սրտէ

2 AFHLP բոլոր էից փխ բոլորից X բոլորից ուղղ. բոլոր էից
3 r հաստից փխ հաստիչ
4 r հանձելոց փխ հանդերձելոց
5 U առաւաւտոյ ADEFOΣΦ վաղորդայնոյ B վաղորդայնւոյ C վաղորդայնոյ ուղղ. վաղորդայնի U վաղորդայնից V վաղուորդենոյ δ վաղորդենի ուղղ. վաղորդայնի r վաղորդեանի
6 R երեկոյի ուղղ. երեկորի ABCDEFOSVWYZβλσΓΣΦbcmps ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն երեկորի
7 AV առ ուխտաւոր փխ Արուեստաւոր BCDEU առ ուխտաւոր ուղղ. (DE ուղղվ.) արուեստաւոր hr բարեխնաւր UZ իմաստութիւն r իմաստութեանն ABDEJLOPΣγΦ գործոնեայ Vtu գործունեայ li գործանեա
8 V հալածիչ փխ հալիչ r չիք հալիչ մեղանաց a մեղաց
9 r քատիչդ փխ Քակտիչ V դառնութեան Φ պահպանական փխ պահպանարան N չիք պահպանարան հանգստեան
11 Zs շնչոյս H յարակակարգութիւն MWλΓbm յարակայութիւն փխ յարակարգութիւն U յարակարգութիւն ուղղ. յարակայութիւն NZ զգայութիւն s զգայութիւն տեսղութեան ուղղ. զգայութեան տեսղութիւն S տեսղութիւն ուղղ. տեսողութիւն W տիւողութիւն Y տեսողութիւն փխ տեւողութիւն Z տեւողութեան
12 N անշրոց փխ անրջոց V անրջուց F փոխակարգութիւն փխ փոխարկութիւն
13 Z այլայլիչ փխ Այլայլութիւն β չիք խիթմանց
14 β չիք Ընդարձակիչ Γ ընդարձիչ փխ Ընդարձակիչ HZ հանդարտութիւն փխ համագրութիւն S համագոյութիւն (փխ համագրութիւն) ուղղ. հանդարտութիւն s հանդարտութիւն ուղղ. համադրութիւն Φ ծըփմանցն

15 7. հարուածիչ դիւաց անհագնութիւն (փխ Անհանկութիւն) խարդախմանց BSkx անհանկութիւն (k անհանգութիւն) ուղղ. (k ուղղվ.) անհագնութիւն FVu անհարկութիւն (GHMQRTWXβδηθλσφΓΣΦegqrs անհագնութիւն U հրահանգութիւն μω անհաւորութիւն) փխ Անհանկութիւն J անհանգնութիւն ուղղ. ահագնութիւն O անհագնութիւն ուղղ. անհանգնութիւն γ անհանգութիւնք N չիք Անհանկութիւն խարդախմանց
16 r ախտիչ
18 W չունի տողը Lbm բարձրեալ
19p (նվկծ) քո թեւք N թեւզ
20 W աստուածայեան Zλs աստուածեանդ JTαγδηθμσφω խնամաւքդ Zs խնամով β խնամովդ ուղղ. խնամաւքդ ikr խնամովք
21 Gd վերնայնոցդ JKLN վերնայնոցդ Zags վերնոցդ փխ վերնայնոցդ l վերնայնոց
22 γbc պատպարեա փխ պարսպեա Ff զումարտակաւք
23 P և յամենուստ C յամենուստ ուղղ. ի յամենուստ ABDEFLOPVθστΣΦ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն ի յամենուստ F պարփակեալ ω պարպակեա F հրշտակացդ MZ հրեշտահրեշտակաց s հրեշտակաց ուղղ. հրեշտակացդ
24 H զընդգիմամարտն Wh զընդդիմամարտն k զընդդիմամարտ δ զինութեան փխ զինուորութեամբ Eδ զուարթոցդ ikr զուարթնոցն
25 SUδ պարսպեա (Z պահպանեա) փխ Պատըսպարեա s պարսպեա ուղղվ. պատսպարեա λ ամենաւրհնեալ աստուածածնիդ T աստուածայինդ ուղղ. աստուածածնիդ δ աստուածայնիդ փխ Աստուածածնիդ
26 Σ անդրանկացն A և այս տողն ունեցող JKLQSTVY- մնացած օրինակները, բացի ZαβγδηθμστφωS ձեռագրերից, ունեն անդրանկաց S բարեկարգեա ուղղ. բարեգործեա A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JKLQTYZαγδηθμστφωs ձեռագրերից, ունեն բարեգործեա փխ բարեկարգեա
27 Nη աչս s տեսանելիս ուղղ. տեսանելիս
28 Φ զգաստ ուղղ. զգաստս r զգայստ U չիք ընդ, և զհոգւոցս GHJKLMNQTαγδθμστφabdin ոգւոցս S ոգւոյտ X ոգւոց βλcefghlmptu ոգոցս A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի FJNTUZαγδηθμστφω ձեռագրերից, ունեն զկրիցս
29 r չունի տողը N գայութեանցս (Z զաւրութեանցս) փխ զգայութեանցս e զգաութեանց η զմտածեալս փխ զմածեալս
31 LSX սկզբման c սկաման ուղղ. սկսրման fhp սկաման W զկզբնարերմանս փխ ըսկըզբան բերմանս U բարեման (b բերման) փխ բերմանս Z զողորմութեան γ զողորմութինդ
32 SZs ելիցն U արեոյն e արեու tu արեգակնդ արդարութեան r արդարութեանն NSW արեգականդ
33 ABCDEFGOVσΣΦ ընդ փխ ի U ընդարձակութիւն փխ ի յանձկութիւն ABCDEFGLOQRVσΣ անծկութիւն (անձկութիւն) KMNYβdefhlpq յանձկութիւնս Φ անձկութեան K սրտից h մտացէ
34 JTαγδηθμστφω փառացդ ABCDEFMOUVXθτΣΦ չիք ի W յիմաստից X իմաստիցս D խորհրդական փխ խորհրդանոց Hkr խորհրդանոցս L խորհրդանաց O խորհրդայնոց RΓ ջահեցէ Z ծագեսցի փխ ջահեսցի r ջախեսցի
35 Z չունի տողը Γ խաչիդ ուղղ. խաչիւդ α տեոնագրութիւն
36 r չիք եւ ընդ մարմինս FHQUVZYηωΣikmpqrstux համապիւռ
37 Φ առեմ ուղղ. առնեմ K յաւուրս ուղղ. յաւուրս յայսմ
38 N պահպան P պահապան ω պահպանեալ փխ Պահպանաւ SZηs հոգւոյս Yg հոգոյս ω չիք որ
39 r աստուածս
40 FNUWYZθλμστωbgnstux ամենեսեան M ամենիսեան βr ամենիսին
41 ABCDEFNOYZΣΦabegkmqrstu բաւանդակ U բաւընդակ
42 λ յաւիտեանս յաւիտենից
43 AJOXσωΣh չունեն տողը

ԲԱՆ ՁԵ

Վերնագիր.

K համարակալված Գ փխ ՁԵ ABEKNRTβλΓabghimqstux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր O Առ նոյն աղերս մաղթանաց փխ Վերստին... բանի W Նորին Գրիգորի խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի δημωn համառոտագրությամբ bt հեծութիւն h հեծութեանն HLSUVYZβσΣbhr բան r չիք ի QZΦ սրտէ

1 V զուարթութեամբ
2 ABFOVδΦ չիք իմն CD է սրբ. (D սրբվ.) իմն է α հարմարեալ փխ համարեալ
3 ABDEFHOVΣΦ թմբրութեամբ C թմբրութեամբ սրբ. թմբրութիւն GMNWXβλΓbcgms թմբրութեան Uγh թմբութիւն Zδ թըմբութեան x թմբութեամբ NO լռեալն
4 Oβ ուղեղ փխ ուղիղ Γ հաւատոցն
5 U բացութիւնս tu բացաչացութիւն փխ բացութիւն
6 U ուղղեա OUΣ հոգւովդ Z իմաստութեան
7 M զյաջողումն OW զաջողուածս UΓtu զյաջողուածս λn զաջողուած Z ձեռինդ x գործոց
8 U հեծութիւն W հեծութեանս h հեծութեանն, մաղթաց փխ մաղթանաց
9 L զաւրացու JTφ զաւրացո տէր սրբ. զաւրացո α զաւրացո սրբ. զաւրացո տէր A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի γϑστφω ձեռագրերից, չունեն տէր L չիք ի Jηφ հանդէս սրբ. հանդէս բարի U հանդէս բար (փխ հանդէս բարի) սրբ. հանդիսաբար Gβ բեմի (Z բանի) փխ բարի
10 ABDEFOVΣ արի ճգնաւորական C արի ճգնաւորական սրբ. ճգնաւորական արի UΦ չիք արի CR վաստակոյ սրբ. վաստակոց JKZγΓabcdefhiklmnprstu վաստակոց
11 β կարացս U կարևոր յըստակութեամբ փխ կարեացս տկարութեան
12 O թեթև Sλh զաշխատութիւնս Zs զաշխատութեանցս p (նվկծ) զսկիզբն
13 σ յաղթաւղ փխ կարող m կարողդ J զյառաջադրեալ սրբ. զյառաջեալ LS զյառաջադրեալ (U զյառաջ եղեալ) փխ զյառաջադրեալ NVWZσ զառաջադրեալ W ձեռնակերտս
14 ABDEFKLQSUVY չիք ի C յաւարտումն սրբ. ի յաւարտումն N չիք լրմանն μΣ լրման
15 N չիք ի... բերկրութեան ABDΦ բերկրութիւն CE բերկրութիւն սրբ. (E սրբվ.) բերկրութեան FJKLMQSTYZαγδηϑμστφωs բերկրութեամբ N հասցո
16 h ժամանակացուցես փխ ժաման կացուցես V չիք ի β յոյսոյն
17 ABCDEFGNOQRUWXZλΓm ուղղոյ HKYβγcgfhiknstu ուղոյ JLPSVadlpqx ուղւոյ M յուղւոյ δϑτω ուղոյն ΣΦ ուղղոյ սրբ. ուղոյ be ուղղւոյ r իւղոյ փխ ուղւոյն h ընդացից
19 f յաջմէ F իմէ ABCDEFOVλωΓ ծանրութեան
20 K չիք Ջձայն... յանձկութեան Q զձայնն N լսելո (QSUγhkr լուսոյ δ լուր q լսել tu լըւոյ) փխ լուռ x լուոյ սրբ. լուսոյ ABDVΣh չիք ի CE յանձկութեանն սրբ. (E սրբվ.) ի յանձկութեանն MOΓ յանձկութեան Zh մահու փխ պահու
21 HN ձեռամբդ Γ կորստեան
22 K մատամբ սրբ. մատամբդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJMNOQTWZαγδηϑμστφΓΣΦbgms ձեռագրերից, ունեն մատամբդ L ազատեա փխ ազդեա T ազդեա սրբ. ազդեալ ADEFOΣΦ անձկութիւն C անձկութիւն սրբ. անձկութեան KLSr անձկութեանն Y յանձկութեանն
23 h խարթեա H ի խորոց ACDFGNOSUVϑμστadp զխորոց փխ զխտորոց Bδc զխտորոց սրբ. զխտորոց Z խաբմանն փխ խափանմանն s խաբմանն սրբ. խաբանմանն
24 DE հոգեղինին սրբվ. հոգեղինացն UW հոգեղինին (qtux հոգեղինացն) փխ Հոգեղինին p հոգեղենին h առաքմանն β Ամբակումեայ η Ամբակումեայ սրբ. Ամբակումայ

25 ABOUVΣΦ չիք ի CDE յատենի սրբ. (DE սրբվ.) ի յատենի r յատենին A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTγδηϑμστφωhk ձեռագրերից, ունեն բազմութեան
26 O իմաստութիւնն V անկեա փխ անկեա Oh հանդիպմանն β հանդիպան O քննութիւն μ քննութեան սրբ. քննութեանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի LNSXYδσωkr ձեռագրերից, ունեն քննութեան
27 h ամպովք Z հանդիպման կամաց p չիք կամաց քոց cf քո Z հաշտապէս փխ հրաշապէս s հաշտապէս սրբ. հրաշապէս
28 NWΓk հանդարտացո Σ հանդարտեցոյ սրբ. հանդարտացոյ δ փայտիւ Q զմբրիկ
29 σ զառտեաց սրբ. զաստեաց
30 SW չիք թէ U կամեցէ
31 ϑτ այլ փխ Այս λ լուծ փխ լուծութիւն q լուծութիւն սրբվ. լուծողութիւն hp (նվկծ) կոխակաց Kp (նվկծ) զվէմն
32 W եթէ փխ ու թէ FZbms եթէ փխ թէ Z արասցես փխ անիցես s արասցես սրբ. անիցես
34 O չունի տողը L հասեալ (V հալեալ) փխ հոսեալ
35 H տէր Յիսուս
36 Cx ձեռնարկութիւն սրբ. ձայնարկութիւն bfikprm ձայնարկութիւն փխ ձեռնարկութիւն q ձայնարկութիւն սրբ. ձեռնարկութիւն
37 ikr զամենակարծրն փխ զամենակարծն U վստահութիւնն
38 μ չրահեղցոյց Ntu ամենակործան
39 h խարթ FZrs տարածմանն
40 NOγλ երկեղի QYan երկիղի MOUZλ կային gm կէին սրբ. կային s կային սրբ. կէին x էին փխ կէին
41 λ յողորմութեանդ Zδλbm կորեան փխ կորուսան
42 K իբր սրբ. իսկ L մեծուածով փխ մածուածով f մածուածովն Zikr լատին
43 ω յոգնատանն փխ Յոգնատատան Xσ հայթաթանաւք h խայթաթանօք
44 ω անուն k պահեցեալ tu պահպանեցան փխ պահեցան
45 FJKLPSYZαγϑστω մշտապաղատ (HWΓ մշտադատ N մշտատ V մշտատան) փխ մշտատատան βΣ մշտատատան սրբ. մըշտապաղատ s մշտապաղատ սրբ. մշտատատան
46 h խաղաղութեանն
47 L չիք Մարդասիրապէս F փրծեալ փխ պրծեալ MZ ապրեցայց O ապրեցա f ապրացո
48 ABCDEKUV քոյոց Γ քոցն Σ քոցս O շահիցն
49 r զտորաբերս փխ Զստորաբերս M զստուարութիւն
50 ABDEFHOUVΣΦ առակաւ բանիդ C առակաւ բանիդ սրբ. բանիդ առակաւ g չունի տէր SVh անկեայց tu անկեաց
51 V մնացեալ փխ Միացեալ NλΓ անբաժանելի σ ամենայնի
52 V կցորդել այսց O այսմ սրբ. այս Z այսր σ յայսմ r յայս s այսր սրբ. այսմ τ հոգեղէնքն փխ հոգեղէնքն Σ հոգեղէնք սրբ. հոգեղէնքն r հոգեղինացն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JLαγδηϑμσφω ձեռագրերից, ունեն հոգեղէնք r չիք ամենամաքուրք
53 r չիք Ընդ հողեղինացն V հոգեղինացն փխ հողեղինացն ABFJKLOWβΓΣΦ մարտիրոսաց ch մարտիրոսացն
54 Z հոգով փխ հրով
55 AFKLOQSUVX ելից CE ելից սրբ. (E սրբվ.) յելից Z յելիցն գերծման s յելիցն գերծման սրբ. յելից գերծմանն
56 H յօգնութեան Nhp աւգնութիւն Z արհնութեան փխ աւգնութեան r աւգնութիւնն s օրհնութեան սրբ. օգնութեան
57 s մեր սրբ. մեզ A համանաբանաբար (փխ համաբանաբար) սրբ. համայնաբանաբար BCDE համայնաբանաբար (C համաբանաբար) սրբ. (DE սրբվ.) համաբանաբար s համաբանաբար սրբ. համայնաբանաբար Z զուգաբանութեան փխ զուգամասնութեամբ
58 r եղէցի եղէցի bgm եղիցի եղիցի ամէն

ԲԱՆ ՁԶ

Վերնագիր.

K համարակալված ՂԱ փխ ՁԶ ABEKOPRWZβλΓabgimqtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր Qδωn համառոտագրությամբ btu հեծութիւն x Անու փխ առ նոյն LSTUVYβσΣbhr բան r չիf ի TΦ սրտէ N սատուծոյ և A կրճատ վերնագրից հետո ունի ի լման սաս

1 ωs թաղխծութեան e թախծութեանս
2 t բազմութեան փխ բազմաց Fδh շարագրելոց փխ շարակարգելոց
3 V ողորմեաց K ողորմեա urp. ողորմեա տէր
5 Sλfqs նայ և
6 bp (ճվկծ) փրկութիւն
7 U ննջեցինն
8 n խղոյն զապտերաւք urp. զապտերաւք խղոյն Uλ եղոյն Γ խղւոյն hr պակասութեանն
9 F տէր իմ տէր
10 ABDEFOVWΓΣΦ չիf ի CR յայս urp. ի յայս Z ինձ գրեա իրաւունս s ինձ գրեա իրաւունս urp. իրաւունս ինձ գրեա
11 qu քան փխ Քանզի a ահաւորութեանն
12 r հակառակաւք հանդերձեց c զկազմուած urp. զկազմած hx զկազմուած HUβ մարգոյն
14 C զմին urp. զմինն WΓg զմիւսն փխ Զմին ABEGHMNVXαβγμΣΦlx ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն զմինն N հով փխ զով NOQ զմին (OQ զմինն) փխ զմիւսն η միւսն
15 egh զի ի MμωΓbmpx զիմաղրութիւն HMNPRWZβλbcdefghlmpqtu հակառակոյ
16 V կոչիցուք r կոչեցեալ ht հաւասարութեամբ
17 s և urp. և ի ABCEFHMNOVXZϑστΣΦagn ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն և ի փխ եւ qx յայսմանէ BEFHJKLSVXYZγϑστωqsx չիf ի k ի դատման urp. դատման Uδαφ դարման փխ դատման Zs յառաքինութիւն d առաքինութեան
18 Zω վերաբերել h վերամբարձեալ փխ Վերաբերեալ ADEFHNOVYσΣΦbip համբարձելոցն BC համբարձելոցն urp. համբարձելոյն WΓ ամբարձելոյն
19 ABCDEFHMOUVXYσΣΦ զխոնարհութիւն GOPβϑτΓΦr առակաւն փխ առ կան Σ առակաւսն urp. առ կան Gβ զիտմանն Zλ պահել
20 M և պսակ N պսակն F ի ճգնաւորական O զճգնաւորական
21 LSXY արդ փխ Այլ O զի փխ քանզի M ուխտիս λ ուստի փխ ուխտի
22 h սահեցման
23 N ընդ փխ Ըստ Zs երկիրս PSY մաձեաք α մաձեաք urp. մաձար
24 P չիf այլ^{2} Vbf այն փխ այլ^{2} CZ այլ (փխ այլ^{2}) urp. այլ ոմն JΓ (եւ) այլ ոմն urp. այլ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի HKTUαδηϑμστφωΣ ձեռագրերից, չունեն ոմն^{2} H գթութեամբ փխ անգթութեամբ
25 SYγfhikrtu միւսն N Միւս մասն մոլութեամբ Z մոլորութեամբ փխ մոլութեամբ λ ամենաբաղց t ամենաբաղձն
26 h զգաղան F յար փխ յարակայ OU յարակապեալ փխ յարակայ կապեալ H ըընութեան Z ընութեանց
27 f այս տողից մինչև բան Ձէ տ. 20-ի պաշտ[եցեալ] բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ h սլացման
28 Oi ուստուցեալ V ամբարտաւանի
31 ADEO ցուրտ նախընթեր փխ Ցուրտն առընթեր CΣΦ ցուրտ նախընթեր urp. ցուրտըն առընթեր f_1 կենացի առընթեր փխ առընթեր կենակից N կենացիկ փխ կենակից T կենակցի
32 X տողն ունի ստորին լուսանցքում Sλ զսոյն փխ Զնոյն U զնոյնն Z կասուցեալ DORWXYZγλωceghkpr բարոյն
33 JTδηϑμτφω և եթէ β էթէ urp. և էթէ FK աւդականաւ F հեշտակայնովն G հրեշտակայնովն HO հրեշտականովն JKP հրեշտակայնովն N հրեշտակայնով ad հրեշտակայնովն NSXϑμστωΓbchmnptu յառիցեմք f_1 առիցեմք

34 CR թանձրութեան urp. թանձրու GJMPαφΓabcdeghilmntu թանձրու Wkr թանձրութիւն β թանձրոյ δ թանձրու urp. թանձրութեան x թանձրութեանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GJMPαφΓabcdeghilmntu ձեռագրերից, ունեն թանձրութեան փխ թանձրու W չիf անդրանիկ r անդրիկ փխ անդրանիկ f_1 նինթոյս
35 UWλbgm ստորեաւ f_1 ստուերև
36 Uh պատրեալ փխ պարտեալ
37 ABDFLOZΦs զապեկար C զապեկար urp. զապիկար f_1 զաքեկար S հերքեցաք L վատնեցայ փխ վանեցայ
38 P վատնեալ U գլորեցա փխ գրաւեցայ
39 λ և ի U և փխ ի r պարգևականէ F զըրկեալ MNWβλbm զրկեցայ R զրկեցայ urp. զրկեցեալ
40 WZλΓΣ$f_1$qrstux յողորմութեան CGJMNQTVWYZβλΓΣe$f_1$qstux կողմն
42 r ընաւից σ չունի քեզ բառից մինչև Ձէ տ. 56-ի զսա[ռուցեալն] բառը ներառյալ
44 Wbkmr ընդ փխ ըստ Tδϑτ չիf իս λ յիս E մեռելոց
45 GMNWΓ չունեն տողը R զաւրել b չիf է
46 t չիf եւ^{1} L չիf ընդ U կարկելոյդ փխ կարելոյդ d կարելւոյդ l ահորժելի urp. ախորժելի
47 N այս յերկուց ABDEFOXλΦ պարգեւաց փխ բարգաւաճ CΣ պարգևաց urp. բարգաւաճ (Σ պարգաւաճ) H պարգևաց բարգաւաճ ABDEFOZλΦ շնորհի CΣ շնորհի urp. շնորհաց
48 F կամելն ընդ կարելն N կարեալն, կամեալն U կամելդ V կամիլն
49 Nhpr յուսահատութեան
50 f_1u յաւետեացդ
51 UWbm բժշկութիւն
52 f_1 չունի Տէր ամենայնի λ յաւիտեանս յաւիտենից
53 Σh չունեն տողը

ԲԱՆ ՁԷ

Վերնագիր.

f_1 չունի Բան նշում և համարակալում K համարակալված ՂԲ փխ ՁԷ ABEKNORZβλab$f_1$gimqtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր QTδωn համառոտագրությամբ W Վերստին յաւելուած նորին հակողի Գրիգորի փխ վերնագրի f_1 աւելուած bmtu հեծութիւն A նորի r հակողին LSUVYbhr բան r չիf ի Φ սրտէ

2 β այսր կտակի Zabf_1m այսմ r ողբերգութեանն
4 ABCDNORVWΓcdgiklnpqrtux այսոց Eβ այսոց urpվ. այսց P այսց urp. այսոց Γ մախթանաց N ինքնանաշխատս Σ ինքնանախատ urp. ինքնանախատս h կշտամբութեամբ
5 r ի յիս Vηhr կրկին փխ կրին Φ կրկին urp. կրին x կրեն
6 h ի քեզէն R քեզ P չիf աւետեաց Uωikr ակնկալութիւն Γ ակնկալութեանն
7 F չիf առաջի
8 ABDEHOUXΣΦn չիf ոք C մի urp. մի ոք
9 Vλ չիf եւ
10 FHNUWXYημωΓbgmpqsux զամենեսեան Mδ զամենիսեան Z զամենեսեանս
11 a չունի այս տողից մինչև բան Ղ տ. 38-ի վայելչացո[ւցանես] բառը ներառյալ CEf_1 գթութեանն U գթութիւն
12 P բարեբանեալ ես F չիf միշտ
13 N խոստովեալ S խոստովանեալ միշտ Hx երկայնմտութեան δ յերկայնութեան urp. յերկայնմտութեան h յերկայնմտութեանն
14 Cδs այցելութեան urp. ի յայցելութեան f_1 ի այցելութեան h ի յայցելութեանն ABDEFOTZϑτΣΦq ձեռագրերից բացի, այս

տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն ի յայցելութեան

16 U տ. 16—22 ունի խառնված՝ 19—22, 16—18 CDEJh յառաստութեանն NU յառաստութին f_1 առաստութին

17 F պատուցեալ (K հաշտեցեալ) փխ Պատուեցեալ N պատուեալ U պաշտպանութին

18 BCGHNOPQSUWXYZδηθμτφωef₁ghikqrtux փառաւորեալ փխ Փառաւորեալ KLSXYαδηθμτφω ես փխ ես U տեսչութեան փխ փրկութեան r փրկութեանն

19 f_1 անբաւ hr բարձրութեանն

20 ABCDEFOUVZθτΣΦs ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն ի յանքննութեանն F յանքննութեան փխ յանքննութեան

21 NUβγg գովեալ LSXY միշտ փխ միայն ABDHLOUVWθμτΣΦbfpqtu չիք ի CENRβ յաղթութեան ուղղ. (E ուղղվ.) ի յաղթութեան α ի յաղթութեան ուղղ. յաղթութեան b յաղթութեանն

23 He յողորմութեան փխ յողորմածութեան U յողորմածութին hr յողորմածութեանն

24 V անճառ r հեզութեանն

25 Z ճաշակեալ V չիք ի N խոնարհութին h խոնարհութեանն

26 GNβ քե փխ քեզ N չիք եւ U ծնողիդ

27 FNUW աստուած N որ բոլորից GRUWβλhklnpr մխիթարութին

28 l քում (ru ում) փխ որում ω և հոգիդ S տէր փխ Սուրբ Jh բարութեանն d բարութեան r բարութին

29 FZs գրաստ FORWXYZγδλωcfghikmrtx թշնամոյն

30 V զգայթակալեալ (ω զգայթղեալ) փխ զգայթակղեալ NVλ զմարդն Vδ անբանութեան

31 HU կանգնեցեր փխ Կանոնեցեր

32 W յերախտիս Z երախտիք Σ երախտիս ուղղվ. երախտիք ABDEFOUVZθτΣΦs չիք ի C յիս ուղղ. ի յիս

33 d առաքինութին

34 Z տանել h անվախճան

35 N զայն փխ զայս U աղերսանաց փխ աղերսական N յաւդեալ փխ յարգեալ

36 ABJLPUWXβΦbm մարտիրոսացն KΣ մարտիրոսացն ուղղ. (Σ ուղղվ.) մարտիրոսացն N մարտիրացն փխ մարտիրոսացն δ պաղատաւք

37 h հաճութեանն

39 ABDEFGOUXΣΦikr պարտսն C պարտսն ուղղ. պարտս HSΓcegmx զպարտս h զպարտսն JTαγημφ զվէրս

40 UVg միջնաւքն FOUVZλbgmqx վերջնաւքն Y վերջովքն VZβγfx մահացուցանողաւք ω զանձ T զմարմինս h զմարմինն

41 Σ զներքինսն O զարտաքինսս UΣh զարտաքինսն

42 β զտիպն G զգիծն L զրիծքն (U զգործսն) փխ զգիծքն Vλ զգիծք qx զճարանս h խարւածոցն

43 h բարձրեալն Zl մաքրեալք VWΓ զեղաւք X զեղովքդ ուղղ. զեղովք Zη զեղով s զեղով ուղղ. զեղովք

44 ABDEFOUVWΣΦ զկտտեալ (GHMNPRSYZΓcdeghiknprstu զկտրեալ X զկտրտեալ x զկտրատեալ) փխ Զկտեալ C զկտտեալ ուղղ. զկտրեալ Kf զկտտեալ ուղղ. զկտեալ β զկտրեալ ուղղ. զկտեալ l զկրտրեալ ուղղ. զկծեալ q զկտեալ ուղղ. զկտրտեալ WΓ հարուածս փխ խածուածս hikr ճածուածս

45 S զարշելիս ուղղ. զգարշելիս W զգարշելիս r պխորժելացն

46 ADEFOUωΣΦ ընութեանն C ընութեանն ուղղ. ընութեանս V ընութեան

47 f յայսմ փխ յամս F ծերութեանն

49 F զտկարութինսն P զտկարութեանս Rs զտկարութինս ուղղ. զտկարութինն Γ զտկարութին cdefhiknpqrtux զտկարութինն

50 Nc անարգեսցես U զալիս l զլալիսն փխ զալիսն

51 NS կորացուցես r կորուսցես փխ կորացուսցես Z զկործանեալս δ զկործանեալն ուղղ. զկործանեալս Φkrx զկործանեալսն

52 O զիջուցես DUhx զկնքեալն (Lp զլքեալն r զկնքեալսն) փխ զկքեալն E զկնքեալն ուղղվ. զկքեալն δ զկքեալն ուղղ. զկճեալս

53 QY վերաբերեր փխ վայրաբերեր c վայրաբերել δ զխոնարհեալն ուղղ. զխոնարհեալս r զխոնարհեալսն

54 δ զառկայծեալն ուղղ. զառկայծեալս k զառկածեալն r զառկայծեալսն

55 W չունի տողը DEFHMθλτepq ըմպահկեսցես (U ըմբակեսցես r ընդպահեսցես x ըմպահակեսցես) փխ ընդպահկեսցես K ընպահկեսցես ուղղ. պահկեսցես α ընդպահկեսցես ուղղ. ընպահկեսցես η ըմպահկեցես ուղղ. ընդպահկեսցես U զջեղերեալն (Φ զթեթեւեալն X զդրդեեալն) փխ զդեղեւեալն δ զդեղեեալս h զդեղեննեալն x զդեգեեալն

56 N չունի տ. 56—57 LMSY անվերարկուս U զսարտուցեալն փխ զսառուցեալն δ զսառուցեալս

57 δ զտագնապեալս

58 W տ. 58—61 ունի խառնված՝ ուշ գրչությամբ δ յարկս G խարխալեալ ուղղ. խարխլեալ LPSVXYcdefhiklpqrx խարխարեալ փխ խարխալեալ

59 δ պատկերս F հնացեալն

60 RSX պարարտութին δ պարարտութինն ուղղ. պարարտութինս r պարարտութեան

61 δ շնորհին ուղղ. շնորհիս

62 VWXYΓde հնութին δ հնութինն ուղղ. հնութինս X քամահարեալ փխ քամահեալ

64 SVce յերկարութին δ յուսոյն ուղղ. յուսոյս Tμ կրտեալ փխ կտրեցեալ Vηλω կտրեալ r չիք կտրեցեալ

65 A շաւեղին ուղղ. շաւիղին BCDEGJKNRWYαβγφΓΣbdegilmnqrtux շաւեղին H շաուիղին (PX շառաւեղին) փխ շաւիղին TUVZηθλμστS շաւիղին ուղղ. շաւեղին ωcs շաւղին δ շաւեղին ուղղ. շաւեղիս k (նվկձ) շաւեղաց

66 O իմաստ δ իմաստին ուղղ. իմաստիս

67 Z գոյն փխ գոյին δ գոյիս s գոյն ուղղ. կազմած ω կագոյին C կազմուած ուղղ. կազմած ω կազմաց փխ կազմած A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի KLQWYZαβσφΓs ձեռագրերից, ունեն կազմուած λ զերծեալ (t եղծեալ) փխ զեղծեալ e զեղծեալ ուղղ. եղծեալ

68 Z ամբարձման δ ամբարձմանն ուղղ. ամբարձմանս Zs թեաւք FSWY փետեալ δ փտտեալ փխ փետտեալ

69 N այս տողի փխ ունի տ. 70 և ընդհակառակն O զուարթութինն JΓ զեղւոյն δ զեղոյս V բոկ եղեալ փխ տգեղեալ

70 HX նշոյլին JNVγλbgmnqtu նշուղին MRTZαηθμστφωdelx նշուլին δ նշուլիս

71 ABDEHKOXΣΦ աշիցս Jαγημφω աշացն g աշաց

73 δ պատկերն ուղղ. պատկերս N անխաւսուն փխ խաւսուն

74 O պաղատիմք

75 p կանխնաւ u կանկաւ փխ կանխաւ φ գաղանականն փխ ղանագանն

76 λ չիք ինձ t չիք ըստ PSUZηefhu սաղմոսին փխ սաղմոսողին Rαd սաղմոսողին ուղղ. սաղմոսին V չիք եւ

77 bm և ընդ h չիք ընդ u երկօղին

78 β կարծեաց δ կարծեացս β չիք կասկածանաց h կասկածանացն

79 F ոչ եմ փխ չեմ

80 h չիք եւ F չիք ոչ V հասարակականն NQU կերակրոցն V կերակրոյ ABFOPΣ վարձոյ CΦ վարձու ուղղ. վարձոյ

81 A սլացողս ուղղ. զլացողս hqtux զլացողսն

82 F անճառ U անճառնելեաց փխ անճառից

83 H բարեգործ (S հրեշտակագործ) փխ հըրաշագործ O երկայնմտութեան

84 NY ընդ հաւր և ընդ O չիք Սրբոյ λ չիք համապազ

85 i յաւիտեանս կրկնված BGKNOUVβλΣ չիք յաւիտենից

86 BUλΣ չունեն տողը

ԲԱՆ ՁԸ

Վերնագիր.

K ճամառակալված ՂԳ փխ ՁԸ BEKPRWYβλΓbgimtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր OTδηωnq ճամառոտագրությամբ btu հեծութին Nr հակողին HLOSUVσΣbhr բան Hr չիք ի ZΦ արտէ h չիք ընդ

1 f չիք եւ U արհնութեան կամաց r արտասաց
2 NVWλΓbp բնկութեան βδ բնկութին μ ոգւոյս ω ոգոյս
3 N առաջի քո
4 μn զարեմաթացւոյն սրբ. զարամաթացւոյն H Սամուէլին J զՍամուէզի K զՍամուելի Qϑτ զՍամուելի STαγωcf զՍամուէլի g Սամուելի h զՍամուէլին
5 LV էհեղ O յանդիմանատես փխ յանդիման քո ամենատես
6 Zλ ժողովրդեան Vβ անօրէնութիւն փխ աւրինակութիւն h աւրինակութիւնն
8 HNPΓ կենարարդ (X կենարար) փխ կենդանարարդ ABJKLMOQSTWηφΣΦbhn զաշապարաց CDRx զաշապարաց սրբ. զարշապարաց δ զարշապարանաց փխ զարշապարաց
9 N հիւսած D աղխողորմ բառից մինչև տ. 42-ի կամ բառը ներառյալ չունի NVλh աղխողորմն
10 O հաստատեսցիս փխ հաստատեսցիս Z անարեան s թագաւոր սրբ. թագաւորդ ABEFOUVYμΣΦ երկնաւոր փխ երկնի CS երկնաւոր սրբ. երկնի
11 FHVXλ զատու Z այսմ O ողբերգութեանն
12 ertux արձան k յարձան սրբ. արձան F յաւիտենական փխ յաւիտեան
13 YΣ սպասաւորութիւն e սպասաւորութիւնս սրբվ. տպասաւորութիւնս
14 u կայցէ V մշտնջեաւոր
15 Pτφn լսելիս W լսելիդ
16 M ընտրելեաց ω ընտրելոց սրբ. ընտրեցելոց Zs չիք քոց
17 Vη բերանաւք
18 ikr աթոռոց քոց
19 N սրբութեանն
20 tu չիք ի տաճար անուան քոյ
21 tu չիք եւ բուրեսցի
22 tu և պահեսցի N զանձարի փխ զանձարանի tu քոյ
23 N համբուրեսցի (V բամբուրեսցի) փխ համբարեսցի m համբարեսցի սրբ. համարեսցի
24 W պահեսցի փխ Պատմեսցի ABEFORUVWβϑλτΣΦstu չիք ի C յականչս սրբ. ի յականչս
25 M լուրս
27 A C E F GMNOPSUVWYβλφωΓΦdglpqtu սպասաւորեսցի BQ սպասաւորեսցի սրբ. տպաւորեսցի L սպասաւորեսցի սրբ. սրպասաւորեսցի JSUVYγλ սեմս K սեամբս Pf սգայութեանց
28 SY իբրև O կենդանաւք Ht պատմեսցի W պատուեսցէ փխ պատմեսցէ
29 ABEFOUZβΣΦs խոստովանել NS զանաւրէնութիւնս
30 GH և թէպէտ և ω թէ փխ թէպէտ u վաղճան ABEOPUVXλΣΦ զմահկանացու փխ զմահացու C զմահկանացու սրբ. զմահացու
31 Etu չանի Ztu այսմ x սովփերի
33 A մնասցես սրբ. մնասցէ սա tu անեղծ սա
34 U պատժաւորիս փխ պատժապարտիս
35 tu չիք Միշտ ABCEFOPΣΦ անդոյլ փխ անդուլ h չիք անաշառ կշտամբիչ
36 NPSUZγλfikprs անխայելի (h անխնայելի) փխ անանխայելի b անանխայելի սրբ. անխնայելի FUc դրսովիչ
37 N Անողորելի պարսաւիչ s անհամոր փխ անհամբոյր N ծածկիչ (Γ ծանակի) փխ ծանակիչ
39 H անխնայելի փխ անխնամելի N չիք անխնամելի յայտնիչ
40 Fh ապառումն P ապառնում kr ապառումն փխ Ապառում β աշխարալուր φ բորբոքիչ փխ բողոքիչ
41 O մեծութեանց bh մեծութեանն Θ ազգմանց
42 fh լրութեան փխ լռութեան
43 T պարտաստ փխ պարտեացս ZΣns պարտեաց αδησφ պարտուցս
44 Σ ձայնի η իբրև Zs խսկ փխ իմ ω աղակեցէ փխ աղաղակեսցէ u աղաղակէ
45 U զծածկեալն r զծածկեալսն յայտնեսցէ զանհրեւոյթն
46 K զմոռացեալն
47 Z յայտնէ r չիք Յայտնեսցէ զաներեւոյթն (ունի տ. 45-ում) αγ բարբառեսցի
49 Z անտեսցին B ցուցե f ցուցէ M զկերպարանն V զկերպարան h զկերպարանսն X թագաւորելոցն փխ թաքուցելոցն

50 OY շաւշափեսցի h որքսն m գայթակղութիւնք
51 V անճառելիքն փխ անճառքն δ անճառք Z քամեսցին սրբ. քամահեսցին A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի FHJKLSTVZγsu ձեռագրերից, ունեն մնացուածքն
52 Zbm թագաւորեսցէ l թագաւորեսցին MZbm կեանք Z ողորմութիւն αx քո սրբ. քոյ
53 N զանձ u պահեսցի փխ պահեստի B ոսկերացն սրբ. ոսկերացս N ոսկերաց g ոսկերացս η ցամաքեցելոց A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJLQSTUVZαγδϑμστφωgs ձեռագրերից, ունեն ցամաքելոցն
54 Zs չիք ի b և ի Zs զժամանակս i կենդանական u կենդանակս փխ կենդանականս
55 ru սկզբաւոր ABDEFOUΣΦ մտի լուսոյ (F լուսոյն) C մտի լուսոյ սրբ. լուսոյ մըտի H լուսոյ ի մտի ω մտին u չիք մտի Gdp զարնայնոյն JPβΓqt զարնայնւոյն KMux զարնանւոյն LS զարնայնւոյ NUYikrs զարնայնոյ O զարնայնոցն XΦ զարնանոյն Z զարնանոյ
56 hr պայծառութեանն
57 U քովք ցողով γ ի յոգի N հոգի Y ոգի
58 N անմահականաւն
60 JKMOγΣg շառաւեղս Zh շաւիղս փխ Շառաւիղս s շաւիղս սրբ. շառաւիղս Z ձըգել
61 M զալարեցայց
62 NPh քոին (P քոյին) անշունչ փխ քոյինաշունչ Y գրոցն h յուսադրութեանն
63 Jx միայնւոյ Z փրկողիդ e (եւ հոգւոյդ) քում սրբվ. քում և m քում և x չունի Հաւր
64 σ չունի եւ անճառ Երրորդութեանդ
65 γ զովեստիս Zs իշխանութիւն և պատիւ փխ եւ երկրպագութիւն FOUWZΦ յաւիտեանս յաւիտենից N յաւիտեան զաւիտենից սրբ. յաւիտեանս զաւիտենից
66 GUσΣh չունեն տողը

ԲԱՆ ՁԹ

Վերնագիր.

O չունի Բան նշում և համարակալում K համարակալված ՂԴ փխ ՁԹ ABEKONRβΓbgimoqtu վերնագիրը կրճատ Tδηλμωns համառոտագրությամբ W Նորին Գրիգորի խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի Ubtu հեծութիւն α Անու փխ առ նոյն HLSVYσΣh բան QZΦ սրտէ

1 n և տէր և
2 r չիք Ողորմած գթած
4 N չիք գովեալ
5 U զարման փխ Դարման δ զարման սրբ. դարման Zs ամրութեանց o մաքրութեան փխ ամրութեան Zs վստահութեանց
6 N առ փխ Առանց
7 O չունի տողը
8 N չիք ողջացուցիչ վիրաց o չիք վիրաց
9 h անհասանելեացն t հնար
10 X անմատչելի սրբ. անմատչելեաց N հըպաւորք V հնարաւոր փխ հպաւոր
12 S որդի աստուծոյ
14 Zs չիք եւ^{2} GMφbdp երկրպագելւոյ Zs երկրպագեցելոյ α երկրպագելոյ սրբ. երկրպագելւոյ μ երկրապագելոյ
15 ikr չիք եւ OΣΦ պատիւ փխ պաշտաւն B պատիւ այժմ և միշտ և փխ պաշտաւն գոհաբանութեան N գոհաբանութեամբ OΣΦ չիք գոհաբանութեան Zrs գոհաբանութիւն h գոհաբանութեանն FOγ յաւիտեանս յաւիտենից
16 ABKUσΣh չունեն տողը

ԲԱՆ Ղ

'Վերնագիր.

O չունի բան Ղ—ՂԳ K համարակալված Ղե փխ Ղ BEKVWYZβσΓbgikmqrtux վերնագիրը կրճատ M վերնագրի փխ կետեր O Նորին մաղթանք փխ Վերստին... բանի QTλδωns համառոտագրությամբ Ubtu հեծութիւն N հըսկողին LSRUβΣΦbh բան N չիք ի R սրտէ, յաստուծոյ

1 N ճշմարիտ փխ երկնաւոր
4 N չիք Ողորմութիւն խոստովանելի L բարեբարութիւն (O բարեբանութիւն) փխ բարեբարութիւն
5 O չիք պաշտելի k պաշտպանելի փխ պաշտելի O չիք մարդասիրութիւն
6 Zλ պաշտպանութիւն փխ Պահպանութիւն Γ պահպանութիւնն s պաշտպանութիւն սրբ. պահպանութիւն
8 r մխիթարութիւն սրբ. Մխիթար
9 Nγ ապառումն փխ Սպառումն Pϑτω վըհատութեան L բարձում m պարտուց սրբ. պարտեաց
10 X փոխարկումն սրբ. փոխարկիչ q փոխարկից
11 V սանձարկութիւն փխ Սանձարկու լեզուի h շրջագրութիւն փխ շրջադրութիւն N շընչոյս
12 α ամփոփիչ սրբ. սփոփիչ ABCDEFQRUVZϑλΣΦep խորհրդոյ R խորհրդոյ սրբ. խորհրդոց β կամաց սրբ. մտաց δϑστωu մտաց փխ կամաց Σ յուզմանցն ω զբաղմանց փխ յուզմանց
13 Σ մրրկացն NZμs ծփմանց փխ ծփանաց Σ ծփանացն
14 l չիք Որ O ունին, իշխանակիս փխ իշխանականիս
16 D [Գոհա]բանեալ բառից մինչև տ. 109-ի պրկեցար բառը ներառյալ չունի H չիք միշտ V երախաւոր փխ երախտաւոր
17 ABCEHOUXΣΦ անհպարտութեամբ Z անհպաւորութեան փխ անհպարտութեան h անհպարտութեանն W երկայնմտութեամբ (Γg երկայնամտութեամբ) փխ երկայնամտեալ
18 δ հանգչիս L հանգչանաւք փխ Հանգչիս տենչանաւք SY ի յանձինս Zϑσ սրբոցն
20 S սկզբնահայրն L նախաշաւ փխ նախաշաւիղ MXΣr նախաշաւեղ HZ սիրոյ s սիրոյ սրբ. սիրոյն
22 x չիք Որ F չիք քաղցրութեամբ
23 ω վստահութեամբ h վստահութեանն
24 Kikr թուլացուցմնես (el թուլացուցանես) փխ թողացուցանես HJKLNVWXαβγϑλμστΓbcdfikprtux զայթակղեցելոյս (զայթագղեցելոյս) ABCEFGLMOΣΦe կործանիլ NSXYh կործանեալ s կործանել սրբ. կործանիլ
25 Z յուսոյն
26 P չիք Ճշմարիտ N առհաւատչեայ O առհաւատչեայ սրբ. առհաւատչէիւ F աղաչողացն Zr աղաչաւղ p (ճվկձ) մասանց փխ մատանց ABCEGPβcdefhiklnpqrx երեւել R երեւալ սրբ. երևել Σ երևել սրբվ. երևեալ
28 H մատուցանես փխ մատնես
29 V շնորհաց ձիր (Z լիաձիր) փխ շնորհաձիր
30 LVXY փոխադրութեան (W փոխադրելոյ) փխ փոխատրութեան
32 h ի քոյին FN փառատրութեամբ փխ փառաւորութեամբ
34 U բարձրութեան ահեղիւ Nc բարձրութեամբ h բարձրութեանն Z պարածածկեաց
35 ABFGOΣΦ բարգաւաճես փխ բարգաւաճ առնես C բարգաւաճես սրբ. բարգաւաճ առնես
36 F չիք բազմաց
37 N որք Z փրկութիւն N առաջն փխ առաջնովն r առաջովն W պայծառութեան
38 λ վաելչացուցես
39 ABFOΣΦ դիւրահասու C դիւրահասու սրբ. դիւրահաս
40 ABFHOΣΦ չիք Առ C ամենայն սրբ. առ ամենայն J ամենայն անբաւ սրբ. ամենայն h ամենայնաբաւ փխ ամենայն անբաւ ABEFOΦ գերամբարձութեան C գերամբարձութեան սրբ. գերամբարձութիւն λ գերաբարձութիւն փխ գերամբարձութիւն g յառաջացեալ h առաջեալ

41 h վստահութեանն H խոստովանեցելոցն փխ խոստացելոցն
42 d երանութիւն
43 e որ սրբվ. որ քան Z ամենայն կենդանութիւն d զկենդանութիւն h զկենդանութեան, նշոյլս փխ շնչոյս FGHJMNOPZγδλΓfm լքանէ փխ լքանելն է β լքանէ սրբ. լքանել է a լքանել է սրբ. լքանէ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի g ձեռագրից, ունեն լքանել է h անահորժելի փխ ախորժելի
44 Wλ գտայց N կեանդանի
45 r փոխադրելի փխ անփոխադրելի
46 L առաքինութիւն փխ Առ ի քաւութիւն λ չիք ի h գերելոյս փխ գերւոյս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի BCEGJLNPQSTαβηλμφabdenp ձեռագրերից, ունեն գերոյս λ ամենազովելիս n ամենայն գովելի փխ ամենագովելի
47 λs անսղալելի
48 ht մեռելոցն HMNORUVWZβγΓΣΦabcgmpt սքանչելիս
50 OΓ զհուր O բոցակիզեալն փխ կիզեալն W կիզեալս Γ կիզելն
51 Ub զժանիք KOλ զժանաւք PRdefhiknr զաղանացն ikr ծախեալսն t խածեալն փխ ծախեալն
52 β քթել U հիւթականութեանն tu նիւթականութեամբ փխ հիւթականութեամբ
54 Qx պարծանաւք փխ պանծանաւք V պարծիլն
56 H յամենակործանս X եղելոյս սրբ. նեղելոյս
57 NU անդոյրը O հանգստարան (Z հանգըստեան) փխ հանգստական s հանգըստեան սրբ. հանգստական
58 Vλ բազմատագնապ t բազմատագնապն
59 J գումարս սրբ. գումար KLOγ գումար JKLQSTXYαγδηϑμστφωΓ ստակչացն
60 UVγ այսականք λ այսականք սրբ. այսական JLOQSTYZαδηϑμστφωs հնարաւորութեան M հնարաւորութիւն
61 F մարտկաց փխ մարտակցաց ZΓ պատկանել λ զինուքն
63 Z ախտիչ U կորըստարան փխ կորստական
64 s չիք հանցես t չիք հատցես
65 Z չիք իսպառ տարագրեալ
66 AFΦ վերստինն B վերստինն սրբ. վերջինն ABEFHOφΣΦ կորստեան C կորըստեան սրբ. կորստեանն U կորստեամբ
67 H չիք կառուցես
68 L ապաւինելոցս
69 U անպատիր անպարտ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի Tαδηϑμστφω ձեռագրերից, չունեն ես
70 W մեծութիւն
71 FLXY որոգայթք ABCEJPUγΣΦadiklr գաղտածածուկ KLOSTXYZαδηϑμστφωens գաղտնածածուկ fp գաղտածածուկք h գաղտնածածուք Σ սատանականք
72 S կապեացին փխ կապտեացին h կապտեցեն AFHJLQVαηϑμτφΦ մենքենայքն M մեքենայք U որոգայթքն փխ մեքենայքն σ մենքենայնքն b մենքենայքն սրբվ. մեքենայքն UWZ վանեացին փխ վատնեացին
73 Cl խաղբիցն սրբ. հաղբիցն N հաղբիցն սրբ. խաղբիցն P խաբիցն փխ խաղբիցն ABEFGJKLQSTUXYβdhm ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակները ունեն հաղբիցն KLMQSXZas դրութիւնքն V դրութիւնդ h դպրութիւնք փխ դրութիւնք
74 l երևոյթ t երևոյթքն β որսողին սրբ. որսոյն ikr որսողին փխ որսին
75 N նեգաւղին (Zs որսողին) փխ նենգողին O ծողակքն h ծուղակս
76 b վարքուք փխ վերարկուք
77 r տուչորեացեն h երեմանն փխ որոմանցն ABEOZΣΦikr բոյսքն Cs բոյսքն սրբ. բոյսք λ բոյս
78 b չարաբանութիւնքն սրբ. չարաբանութիւնք A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJKLQSTUVWXYαγηϑμστφωetu ձեռագրերից, ունեն չարաբանութիւնքն
79 W տ. 79—97 ունի ուշ գրչությամբ N կարկեսցի փխ Կորեսցի W_1 լալ փխ լար, յորսողին
80 ABOΣΦ պարտեսցին (Z պարասեսցի)

փխ Պարսեցին E պարտեցին սրբվ. պարսեցին N պարսեցին η պարսեցին սրբ. պարտեցին s պարսաւեցի սրբ. պարսեցի h պարտաւղին փխ պատրողին FMPU բանսարկութիւնքն W_1 բանսարկութիւն

81 Σ այս տողից սկսած մինչև վերջ ունի ուշ գրչությամբ X դէն

82 O ստուերք փխ ստուերք

83 qtux պատրաստութիւնք սադրողին L սադրողին O պատրաստութիւնքն W_1 չիք պատրաստութիւնք

84 Zs այս տողի փխ ունի տ. 85 և ընդհակառակն

86 P սատակեցի H արձակմունք Zs յարձակմունքն

87 K գերչացն փխ կերչացն

88 β բարժանեցին W_1 աղինքինf GHMNPRλcdfhiklr աւազակաց

89 β քաքանեցին M բարբարոսաց

90 V քակտեցին (Zλs քակեցին) փխ Քանդեցին Z ամրոց GMNPRΓdhiklr ապըստամբողաց W_1 ապստամբողացն

91 O ամպրոմք α յանդգնեցելոցն սրբ. յանդըգնելոցն σ յանդգնեցելոցն h յանդգնելոց

92 qx անձրևք փորձողին γ փորձողին

93 A հալածեցի սրբ. հալեցի FΦ հալածեցի փխ Հալեցի f հալեցին NSUμλΣ_1 եղեմն η եղեմն սրբ. եղեամն gh եղեամբն

94 G եղջեր Zs եղջիւրք h եղջուր

95 ABEOΦ մանրեցի C մանրեցի սրբ. մանրեցին W_1 մանրեւցին h մաքրեցին փխ Մանրեցին N դրաւշից h կերպարանացն

96 HMNPβλΓbfglmtx ամբարհաւաճութիւնքն h ամբարհաճութիւնքս MZΓs հպարտացելոյն N հպարտացելոց U հպարտելոցն

97 Zs այս տողի փխ ունեն տ. 98 և ընդհակառակն GTβθτΣ_1 նհանչեցին W_1 նահանչեաց α նահանչեցին սրբ. նհանչեցին μ նհանչեցին սրբ. նահանչեցին σ նրհանճեցին h նախանչեցին u նահանճեցին

98 λ միաբանութիւն ikr չիք զաւրացն

99 M եթէ փխ Թէ[1] ασ անմարմին β անմարմինք սրբ. անմարմին δ անմարմին սրբ. անմարմինք s թէ սրբ. և թէ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները. բացի TαδηθμστφωΣ₁ ձեռագրերից, չունեն եւ FJMTαγηθμστφω եթէ փխ թէ[2] δ թէ սրբ. եթէ (փխ թէ[2]) δ մարմնաւոր սրբ. մարմնաւորք

100 ACEGOΦ շաւիղաց B շաւիղաց սրբ. շաւղաց KLNPQRSWXYβλΓbdefiklmnpqrtux շաւեղաց u ետւթն N տարակոււ

101 YγΓ զուփն N ինք փխ ինքեանք h ինքեան Hx ընկեցին փխ ընկճեցին λ ընկճեցն

102 G այս տողից մինչև բան ԴԱ տ. 31-ի կենաց բառը ներառյալ ունի ուշ գրչությամբ

103 Nβ հատցին r հատցի փխ Հատցի h կապանք փխ կապն, կցորդութիւնքն N միջտաչան

104 HZωikrs նողոկացի փխ Նողկացի P (ճվկձ) նողկացի սրբվ. նողկտացի Z ի մտացս G_1 մտաց JTαβ համբոյր սրբ. համբոյրք γ համբոյրք N շողոքորթն U շողոքորթութիւն փխ շողոքորթին

105 C մեկնեցի λ նետաձգութիւն

106 qx Կայցէ G_1 խարքախողին θτ խաւախորդին փխ խարդախողին σ խարդախողին սրբ. խաւախորդողին h խարդահողին

107 M ի յարմատոց q յարմատոյց N խածանողից

108 H սան (տեղ է թողել վ-ն կարմիրով լըրացնելու համար) սրբվ. լսան ապա սրբվ. սան k փայտին hr արհնութեանն

109 S սստուած

110 ZΓ ըեեռացն

111 V գործ փխ գործի F համուն փխ մահուն S մահու, ծանուցար փխ մածուցար U մածար

112 b արեամբ սրբ. արեամբդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի G_1JMQTZαγδημτφωaefhstx ձեռագրերից, ունեն արեամբ h տէրունականաւդ r տէրունականան

113 h չիք Որով U զկարթիւ C որսացար սրբ. որսացեր Zs որսացեր h որսացեալ

114 BK դեղոյն OQRUWXYγλσωcfghiklpr լեղոյն e դեղուոյն P չիք դառնութեամբ r դառնութեանն

115 G_1JZγδηθσφως արբեր Tα արբեր սրբ. արբեալ μΣ_1 արբեալ սրբ. արբեր A զոր արբեալ սրբ. զոր արբեալ որով BG_1JTαγδηθστφωΣ_1Φ զոր արբեալ որով HLNPUXZβγδλσcikrx զգեղատութիւն ht դեղատութիւն h արաքս փխ արտաքս

116 h պատմարանութեան ABDEFORUΦ ճառից C ճառից սրբ. ճառիք G_1 ճառիցն J ճառիւ N ճառագայթիւքն փխ ճառիւք U կրիւքն ABDEFHNORΣ_1Φafh սարսափելեացն C սարսափելեացն սրբ. սարսափելեաց

117 U որովք O զլրբողութիւն (Z զլրութիւն) փխ զլրբութիւն r զլրբութիւնն N չիք ըմբերանեալ O ըմբռնեալ փխ ըմբերանեալ

118 G_1 անուամբք OY անուամբ h անհասականաւդ Zs ամենեփմբ փխ ամենայնիւ r ամենայնի ABDEFHOU անհասանելւոյդ (BFHO անհասանելոյդ) եւ անթարգմանելոյդ (F անթարգմանելոյդ O անթարքմանելոյդ) C անհասանելւոյդ և անթարգմանելւոյդ սրբ. անթարգմանելւոյդ ABDEHJLPRUVαηθμστφ$\Sigma_1$bdpqtu անթարգմանելւոյդ OQTYgx անթարքմանելոյդ Zs անթարքմանելւոյդ k անթարգմանելոյդ

119 N չիք սաստիկ

120 c բնութիւն V ամենայնք HOx երևոյթից W չիք եւ աներեւութից HOx աներևոյթից

121 g պարգև ω շնորհացդ

123 W չիք եւ α չիք ի[2]

124 U ի փխ եւ W և ի MNPVWZβλΓ դառնութիւն (g դառնութիւնն) փխ դառնաթոյն k դառնաթոյնք m դառնութոյն N անձին փխ աւձին

125 Y տիեզերապատ փխ տիեզերադաւ T չարութիւնն սրբ. չարութիւն s չարութիւն սրբ. չարութիւնն ABCDEFG_1HJORUZαγηωΣ_1Φn ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն չարութիւն

126 G_1TαδηθμτφωΣ_1 եղիցի (η էղեցի) փխ լիցի

127 δ հարուածս L տանջան OSYγδg տանջանաց

128 U (Սովաւ) մատնեցի և FU կապտեցի փխ կապեցի

129 U և եղիցի F չիք ընդ, յիս

130 h չիք Եւ Zns հոգւոյս UV իմոյ β չիք իմ

131 F անբաժարէն փխ Անբաժանարէն λΓ անբարժանարէն g անբարժանարէն սրբ. անբաժանարէն

132 W որք փխ որ ոք ABDEFLOYγφΓΦikr ընթերցի Cfμ ընթերցի (μ ընդթերցցի) սրբ. ընթերցցի H ընթերցցի սրբ. ընթերցի MZλx ընթերձցի Z չիք ձայնի

132—133 N մաղթանաց ձայնից

133 N չիք զոչման աղաւթից

134 J ծերւոյ SX ծերոյ սրբ. ծերոց Yh ծերոց Zs ծերի SX տղայոյ սրբ. տղայոց Yh տըղայոց Zωabgqstux տղայի β տղայոյ δ կոյսի

135 LSXYZ չիք Եւ s եթէ սրբ. և եթէ KMPWγΓcdfgiklnpqrtux թէ G_1 աղախնեաց H աղախնաց βγtu յաղախնեաց σ յաղախնանց S չիք ոք W պաղատեցէ ABDEOUΦ աստուածասիրաբար C աստուածասիրաբար սրբ. աստուածսիրաբար X աստուածսիրաբար սրբ. աստուածասիրաբար

136 L հաւասիրապէս

137 δ մասնութեան սրբ. մասն երանութեան d երանութեան h երանութեանն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները. բացի G_1JKLQSTXYZαγδηθμστφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն աղատութիւն

138 G_1 չունի տողը FMβ հաստատեալ (XY հաստեալ Φ հաստատեալ) փխ Հաստեալ JKb հաստեալ սրբ. հասեալ V հաստիլ Zλ հաստել h չիք Հաստեալ վերստին յանարատութիւն λ ի յանարատութիւն L մաքրութեամբ NZikrs մաքրութիւն h մաքրութեանն

139 A նկարեալ սրբ. նկարել DFVZΣ_1Φs նկարել R նկարել սրբ. նկարեալ O կերպարանս փխ կերպարան h կերպարանդ N անփոփելի փխ անփոփոխելի O անփոփոխելիս

140 r զաւրեղի ABCOΦgm անպատումն O անիմանալի անհաս A անիմանալի սրբ.

անհաս անիմանալի Z աննուազելի փխ անիմանալի s աննուազելի ուր. անիմանալի

141 G_1 հառաչան a այժմ bh հեծութեանն

142 O ընծայել

143 U չունի Հայր V չիf քո η բարերարի և երկնաւորի ուր. երկնաւորի և բարերարի h չիf եւ բարերարի

144 Vλ չիf եւ[1] S մրրկոյ

145 Vλ ամէնօրհնեալ աստուածածնիդ Z մաղթանք փխ բարեխաւսութեամբ

146 h չիf եւ ABCDEJORUVWβλbdeiklmnqrx խնդրուածաւք

148 p չունի տողը G_1 ամեններեան փխ ամենայնք

149 O յամենայնի

150 O չիf փառք, ամենեցունց r յամենայնցունցդ փխ յամենեցունց

151 G_1HLSVYZβΣ_1Φstu մինդ Kk միդ ուր. (k ուրվ.) մինդ h յիսկութենէդ ABCDHOUΦ երրորդութիւնդ E երրորդութիւնդ ուրվ. երրորդութեանդ η երրորդութենէդ i յերրորդութեանդ

152 ABFHOUΦ զուգակցեալ փառաւորակէս CDE զուգակցեալ փառաւորակէս ուր. (DE ուրվ.) զուգակցակէս փառաւորեալ

163 N յաւիտեանս յաւիտենից

154 Wh չունեն տողը

ԲԱՆ ՂԱ

Վերնագիր.

K համառակալված ՂՋ փխ ՂԱ BEKOPRWZβλσΓabghilmqrtux վերնագիրը կրճատ Qδωns համառոտագրությամբ Ubmtu հեծութիւն b հոկողին G_1HLMOSUVYΣ_1Φh բան F չիf սրտից O սրտէ ω սրտի Jγ իբրև վերնագրի շարունակություն ունեն ի ժամ հանգստեան ընոյն

2 r անհաւորութեանն

3 P գոչումն փխ կոչումն m կոչումն ուր. գոչումն U չիf կոչումն սաստկութեան r սաստկութեանն

4 N գովութեան փխ գոչութեան r գոգութեանն

5 Nr բարերարութիւն P ամենողորմն hkpr ամէնողորմն U քաղցրութիւն

6 ABDEOΦ ընութիւնք ամենայն C ընութիւնք ամենայն ուր. ամենայն ընութիւնք F չիf ամենայն U մարմինք փխ ընութիւնք, չիf եղելոց

7 HV քոց l ահիղ ուրվ. ահիտ G_1 պակուցումն N հաստուցման փխ պակուցման

8 J սերովբէք ուր. սրովբէք W սերովբէքն Y սերովէքն Pr չիf ամփոփին քերոբէք J քերովբէք ուր. քրովբէք W ամփոփին քերովէք ունի լուսանցքում՝ ուշ գրչությամբ

9 S դասք փխ պարք

10 p հիացմամբք β երկնից փխ վերնոցն

11 AFNPSU նոյնինքն փխ նոյնք BCDE նոյնինքն ուր. (DE ուրվ.) նոյնքն KLMOQRβΦbdegiklmnqrtux նոյնքն cs նոյնք ուր. նոյնքն G_1 չիf ի մի Vλσ բերկրութեամբ hr բերկրութեանն

12 F երկնչին փխ ընկրկին LSY չարեացն փխ չարութեանցն ikr գունդքն

13 U պապակին փխ պակասին

14 F հրշտակք

15 h նշաւ փխ նշանաւ

16 ϑστ սաորի Wϑστ բանտին U քինաւորք

17 r անխզել U հանգոյցիւք Z հակառակորդացն g հակառակորդի p հակառակողին փխ հակառակորդին

18 BCLQXμ արգելին ուր. արգելցին FHNPRSUZγλφbdfghlmpqrstux τ արգելցին զնդանաւ ուր. զնտանաւ Q մահաբերացն փխ մահաղինացն N կաշառք փխ կաճառք

19 F չունի ի մետաղս բառերից մինչև տ. 92 ներառյալ T մետաղ Γ այսակացն փխ այսահանացն r գումար

20 V կարգեալ փխ կարկեալ δ գասակցութիւնքն

21 H աներեւոյթից δ աներևութից A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի G_1HJUVZαγδηϑλμστφωΦanstu ձեռագրերից, ունեն ժողովքն

22 β առաքինութիւնք ուր. առաքելութիւնք δ առաքելութիւն BLY դերաքրիստոսին OU դերաքրիստսին

23 OSh կարկառեմք O մատամք Sβμ մատամբ

24 A C D d efhikprx զտեառնագրութեան E զտեառնագրութեան ուրվ. զտեառնագրութիւն NX զտեառնադրութիւն σ տեառնագրութիւն Φ զտեառնագրութիւն ուր. զտեառնագրութեան

25 h չիf մթանաս V անգիտութիւն Ur տեսակութիւն փխ տեսականութիւն Γ տեսականութիւնն

26 ωΣ_1 քանզի փխ Քան թէ ABDEOUΦ ըընակեալ հանգչիս փխ հանգուցեալ ընակիս C ընակեալ հանգչիս ուր. հանգուցեալ ընակիս JKLQTYαγδηϑμστφΣ_1 ընակես X ընակիս ուր. ընակես

27 Uβ զաղաչանս փխ զաղաչողս O գոհաբանութեամբ փխ գոհաբան

28 O չիf Ընդ պահպանութեամբ W պահպանութիւն μ պահպանութեան

30 LSXYZσbfikprtu զգայարան MV զգայարանս βλe զսգայարան s զգայարան ուր. զզգայարան h հայեցեալ փխ հայելեաց

32 V քով N զշրջակութիւնս փխ զշրջարկութիւնս VWΓ զշրջարկութիւն Z զշուրջարկութիւն ikr կայից

33 Γ զհետ U եղոյմտիցն Z եղումտից β եղամտիցն s եղումտից ուր. եղումտիցն U կաթուածոյ Z կայթուածով (Σ_1 կածուածով) փխ կաթուածով U կողիցդ

34 B երգոցս N երգոցն փխ Երգոցն ADEOΦ քառակերպիցդ BC քառակերպիցդ ուր. քառակերպիդ U քառակերպիցն L ձեռակերտութիւն փխ ձեւակերպութիւն r եղեցի

35 U տեսութիւն S ամբարձմամբ β համբարձման փխ ամբարձման s համբարձման ուր. ամբարձման

36 h փրկական, կրից

37 m ընդ բարաւոր յարկիս կրկնված GJLSTαβδλμφdfhiklpqr բարեոր փխ բարաւոր η չարչարանացն A քոց ուր. քո ADZΓΦ քո s քո ուր. քոց H հաստեսցի x հաստեցի

38 NU աւրհնութիւն r աւրհնութեանն β հաւտոս HKPUVWτfhp կախեսցի βσ կախեցի

39 e զսովաւ A հոգւոց ուր. ոգւոց C հոգւոց ուր. հոգւոցն Y ոգոյս ϑ ոգւոց

40 Γ անխաքան N պաշտպան h պաշտօնն փխ պաշտպանն

41 U չիf եւ N ծանաւթութիւն փխ ծանրութեան W ծանրութեանն λ ծանրութիւն eh ծանրութեանց P ծանրութեան ցաւօցս ուր. ծանրութեանց աւղոցս λ ցաւոյս h աւուրցս փխ ցաւօցս u ցաւոց

42 h զրեեոն փխ զրեոն

43 β լուսարանի ուրվ. լսարանի φ լսանի (h լուսարանի) փխ լսարանի φ մտաց U ամփոփան (r անփոխման) փխ ամփոփման γ ամփոփմամբ K մահճաց

44 N ուշաբերել ABDEGLOSUVXYβλσΦbfp պտղոյն C պտղոյն ուր. պտղոցն

46 OSΦ անաւրէնութեանց WΓ անաւրէնութեանս

47 NPUmstu բազմածուփ h բազմածուքս

48 O բաց փխ Բարձ ABCDEGOYZΦs տարակուսանացս S տարակուսանացս ուր. տարակուսանաց

49 CDMVλ զդառնութիւն μ զդառնութեանն

50 λ չունի տողը VΓh զհեծութիւն

51 MVλΓr զանձկութիւն HKLMNPRSXZabcdefhiklmprs թշուառութեանն O թշուառութեանց U թշնամութեանցն փխ թշուառութեանցն Vλ թշուառութեան W թշուառութեանն ուր. թշուառութեանցն

52 U զհառաչումն VZλs զհառաչմունս δ չիf ընդ

53 ABCDEGHKMNRUWZβΣ_1Φabcdfhikmnprst զրեկութիւնս Vλ զրեկութիւն δ զրեկութիւնս ուր. զրեկութիւնսն e զրեկութիւնն Jηφω յափշութեանցն αγδμΓΣ_1 յապշութեանցն

54 A զթմրրութիւնս ուր. զթմրրութիւնսն Ui զթմրութիւնսն V զթմրութիւն Z զթմրութիւնն βhn զթմրրութիւնս λ զթմրրութիւն s զթմրրութիւնն N շարմանցն (t շլրտմանցըն) փխ շրտմանցն

55 ABDENSUXYΦ զարբեցութիւնսն C զարբեցութիւնսն ուր. զարրեցութիւնն MVλpr զարբեցութիւն O զարբեցութիւնս Zs յի-

մարութեանն
56 ABVλ զթերամտութիւնս NOXYΦ զթերամբտութիւնսն Zs խելագարութեանն r խելագարութեանց
57 J զստուամնն Γ սիրտյն u զհրայինն ABCDEOQRUητΦqx ջերմութիւնն S աղուազական (γ աղաւական) փխ աղուական
58 Uikr աւժընդակ O տկարութեամբ Zamrsx տկարութեանս k տկարութեան ուղ. տկարութեանս h տարտամութեանն
59 δ բարէ փխ Բարեգործ V շնորհից U ձեռամբ
60 BN կեանսաբաշխի bx կենաբաշխի Σ_1 փառաւք u մշտափայլ
61 h յարակայութեամբ ABDEGOUXΦ անեղծանելի փխ անեղծի C անեղծանելի ուղ. անեղծի Q անեղծանելի ուղ. անեղծելի r անեղծ երեսօք Σ_1 զարթականք
62 ABCDEQRVZλσΓ$\Sigma_1$hns բարձրութեամբ ikr բարձրութիւն
63 G հատոյ Vaefhm հատ ABDEOQΦ հեծութիւնս C հեծութիւնս ուղ. հեծութիւն Vλ հեծութեան b կորսականս W հեղգման ուղվ. խեղդման hm ճեղդման
64 JRTWαγδϑστx գիտս η գիտ ուղ. գիտս A խարդաղութիւն h ճարդախութիւն
65 JOTVZαδϑσω$\Sigma_1$bhs կարթողին փխ կըրթողին fl կրթողին ուղ. կարթողին
66 r համապազորեան
67 AOΦ զառաւել (LUσ զառաջս λ զառ աջս) փխ Զառ աչս BCDEQ զառաւել ուղ. (DE ուղվ.) զառ աչս ABOΦ զհնարագրութիւն CDE զհնարագրութիւն ուղ. (DE ուղվ.) հնարագրութիւն JTαγηϑμστφω հնարագրութիւնն Q հնարաւորութիւնն (U հնարաւորութիւն) փխ հնարագրութիւն
68 V զօղոքանս փխ Զօղոքական λ զօղոքականս r զօղոքականն Vλ բօզաշնչութեան
69 BMORSWXYZβγϑλμτωcefgiklrx տեղոյ P զմեռուցինակ
70 h յանհրնոյթս φ մտածութեանցն s սղայութեանց
71 ABDEOQϑστΦ եւ ի (մեծագոյն) C և ի մեծագոյն ուղ. ի մեծագոյն Φ և ի (փոքրագոյն)
72 N չիք ի C խարիրայ K խարերեա P խարերայ ուղ. խարերեայ ABOΦ ծանրութեանցն (Q ծանրութեանց Z ցանկութեանց) փխ ձանձրութեանց DE ծանրութեանցն (E ծանրութեանց) ուղվ. ձանձրութեանց KPSY ձանձրութեանցն s ցանկութեանց ուղ. ձանձրութեանց
73 β հեռացւոյ GMNVWZλΓabcdefhiklmnpqrstux զանգէպ փխ զանհանգէպ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակներն ունեն մեծութիւն։ Միայն Վատիկանի ձեռագիրն ունի մեծութիւնս, ըստ որի և ուղղում ենք բնագիրը։
74 N զաւութեանց փխ զզայութեանց h սզայութեանց ikr զզայութեանցս Z յանցաւորիս
75 f զկիրսս φλb բարսելիս ABOQΦp զբարս փխ զվարս CDE զբարս ուղ. (DE ուղվ.) զվարս s զվարս ուղ. զբարս
76 h չիք Զզիպուածս պատկառելիս
77 r զպարտիրս τ զպաղելիս ուղ. զպատիրս ձաղելիս H ձաղելի
78 W զաւելաբաննելիս (ω զաւելաբանիւթիւնս) փխ Զաւելաբանութիւնս Z նշանակելիս փխ նշկահելիս Φ նշգահելիս h նշկախելիս
79 Pλb անօղալ N մարմն
81 Γ հողմոյ η զրկմանէ փխ զարկմանէ N բռնութիւն Wh բռնութեանն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JMPQTZαγδηϑμστφωqrsx ձեռագրերից, ունեն բռնութեան
82 U խարմանէ փխ բախմանէ ABVΦp չիք ի² CE յոստմանէ ուղ. (E ուղվ.) ի յոստմանէ r յորոտմանէ ուղ. յոստմանէ
83 ABOQUVϑλτΦ չիք ի CE յարձակմանէ ուղ. (E ուղվ.) ի յարձակմանէ r զազանացն
84 r չիք ի կափման աչացս Lλ փակման փխ կափման A աչս ուղ. աչացս h հայեցածս A ստուարացի ուղ. ստուերացի D ստուերարացի (L ստուերիրեսցի SXY ստերիրացի) փխ ստուերացի
85 Y զուարճացի փխ զուարթացի λ վայելչացի
88 V քով Np զպատսպարան
89 λa սրտզմանց
90 λ յանելի GHMNVWZβΓbmqstu մտածութեանց փխ մտածմանց a մտածութեանց ուղ. մտածմանց
91 U անշնոհութեանց
92 S յաստուածընդէմ N հերձութեանց (r հերձութեանց) փխ հերձուածութեանց
93 G վերնաճնոգդ H վերնայնոյդ JN վերնայնոցդ Z վերնայնոցս Γ վերնայնոյդ ad վերնայնոցդ h լինիցիս
94 m պետութիւնք t պետութեամբքդ Yt իշխանութեամբ m իշխանութիւնք HMNPRUWZβλabcdefghiklnqsrtux անյաղթականացն
95 Z մատակարարացն h աստուածութեանցդ
96 H տրաքեալք O աւետարանաւ δ աւետարանին V մարգարէնք OU կատակարանաւք Zs կատակարանաւն b կտարանաւքն փխ կտակարանաւքն
97 OUh մաղթանքն h երջանկանցն Φ աւուրն բառից սկսած մինչև վերջ ունի ուշ գրչությամբ Z ընծայել
98 V որով ներհեցից β նիրհեցից ուղվ. նիրհեցից երկեղիւ B երկեղիւ ուղ. երկիւղիւ NOQUγλσ երկեղիւ an երկիղիւ ϑστ ընդ փխ ըստ
99 a չիք եւ FKNλbfh զարթայց O շնաւք փխ շնորհաւք W ուրախութեան Z ուրախացեալ s ուրախացեալ ուղ. ուրախութեամբ
101 N յարայց λh յարեայց U բեկրանաւք փխ բերկրութեամբ
102 C ընկղմեցայց ուղ. ընկողմեցայց NΓik ընկողմեցայց Yr ընկղմեցայց (Z ընդկողմնեցայց δ ընկմեցայց u ընկղմնեցայց) փխ ընկողմնեցայց UW մեղաւք փխ մեղանաւք
103 SWXZΓgikr անախտ փխ անաղտ σ անաղտա
104 Nωb խնդրուածաց W խնդրուածոյս h խնդրուածոց ուղ. խնդրուածովք U յամենահառաչ r ամենահառանչ X ձայնի V հեծութեամբ
106 Vλ ամէնօրհնեալ սրբոյ Y սրբուհոյ փխ սրբոյ Zbgs սուրբ Y աստուածածնին
107 F չիք ամենայն a չունի եւ նահատակաց բառերից մինչև բան ՂԲ տ. 27-ի մեծիդ բառը ներառյալ A եւ եւ (նահատակաց) kr նախատակաց l նախատակաց ուղ. նահատակաց
108 U ձայնիւ փխ գոչմամբ
109 On զուարթնոց ϑτ զուարթոցն A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի VW ձեռագրերից, ունեն անմահականացն n դասուցն
110 m և աստուծոյ Z ընտրելոյ աստուծոյդ
111 ABGHKLMSVXYβλ$\Phi_1$deiknqrstu քո սրբոյ CDE քում սրբոյ R սրբոյ ուղ. քո սրբոյ JKLTXαγηϑστφ յաւրինողի փխ նորոգողի β նորոգողի ուղ. յաւրինողի
112 h չիք Յաւիտեանս BU չիք յաւիտենից
113 BRλσΦ_1h չունեն տողը

ԲԱՆ ՂԲ

Վերնագիր.

B բան ՂԲ—ՂԳ ունի ոչ թե ՂԱ բանից հետո, այլ ուրիշ նյութերի շարքում, առանց համարակալման, թերևս ուշ գրչությամբ (տարբերությունները չեն տրվում) Hδ չունեն բան ՂԲ—ՂԳ K ՂԲ բանի փխ ունի ՂԳ և ընդհակառակն (ՂԲ բանը ունի ՂԸ համարակալում, իսկ ՂԳ բանը՝ ՂԲ) NΦ_1 ՂԲ—ՂԵ բաների կարգը խախտված՝ ՂԴ (N չունի համարակալում Φ_1 համարակալված ՂԲ), ՂԵ (N չունի համարակալում Φ_1 համարակալված ՂԳ), ՂԲ (N նույն համարակալումով Φ_1 համարակալված ՂԴ), ՂԳ (N նույն համարակալումով Φ_1 համարակալված ՂԵ) m չունի բան ՂԲ—ՂԳ (m ձեռագրում բան ՂԲ կա բան ՂԾ-ից հետո՝ ուշ գրչությամբ. տարբերությունները չեն տրվում) r բան ՂԲ—ՂԳ ունի ոչ թե ՂԱ բանից հետո, այլ ուրիշ նյութերի շարքում, առանց համարակալման A չունի Բան նշում Oln չունեն Բան նշում և համարակալում LPSσtu վերնագրից առաջ ունեն Վերստին յաւելուած կըրկին հեծութեան նորին հակողի (P չիք նորին հակողի tu հակողի ասացեալ) Stu շարունակում են առ նոյն աղերս մաղթանաց բան (tu բանի) ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ (tu չիք ի խորոց... աստուծոյ) τ Վերստին

յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ փխ վերնագրի ω չիք ի, զփայտն W բարեխաւսութեան փխ բարեբաստութեան r ժամախարին Nh խորհրդածութեանն U աղաչս փխ աղաչանս, չիք ընդ կերպարանս tu չիք կերպարանս ωg թարգմանութեանն A և այս վերնագիրն ունեցող մնացած օրինակները, բացի GJMNRTWαγηφ$\Sigma_1$bcdefhilpqtu ձեռագրերից, ունեն թարգմանութեան qtux վերնագրից հետո ունեն ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ (tu չունեն ընդ աստուծոյ)

1 STYZηϑμστ Գոհանամք β Գոհանամ սրբ. Գոհանամք SX միայն բարեգութ
2 MNRSVWXYZβγλω$\Phi_1$cfhklr կենդանոյ N զարթեալ U անձնութեամբ փխ անձկութեամբ
3 h ի յիշատակի ի u չիք ի Zb լրութեան W շնչման փխ հնչման DE փայտից
4 V բաղխեալ A զձայնարձակութեանցս GMNRUVWZβλΓ$\Phi_1$bcdefghilnpqstux զձայնարձակութեանց Σ_1 զձայնարկութեանցըն (kr զձայն անձկութեանց) փխ զձայնարձակութեանցն β զաղգողարար սրբ. զաղգողարան GSβcfhikpr զթափեցաք N զափթեցաք փխ սթափեցաք
5 γ չիք ի վեր Qγ յարուցեալք PW մեռաւրինակ U մեռեալաւրինակս փխ մեռաւրինակս N թմբրանէ U թմրմանէ Γ թմբրութենէ փխ թմբրմանէ
6 G զփոփանաց β զփոփանաց սրբ. սփոփանաց W չիք բերեալ h ձգման փխ ձգեցաք W պաշտպան փխ պաշտաման Zs պաշտաման առաքինութեան
6—7 Nr աւրհնաբանութիւն Wg աւրհնութեան փխ աւրհնաբանութեան
7 SY լիցի F չիք քեզ L մատուցմանս փխ հատուցմանս NS հատուցման
8 Mtu բեմբի
9 A անբովընդակելի U անբաւընդակելի Zbgqst անբաւանդակելի
10 Ufp այսքանիւք KNV հնարաւորութեամբ
11 r չունի գոհաբանել բառից մինչև տ. 37-ը ներառյալ N խսկութեամբ t կերպանեցեր փխ կերպարանեցեր
12 Q նմանութիւնն W հանդարտագործեալ փխ հանդարտ գործեաւ U գործեւ փխ գործեաւ S վայելչական Z վայելչակաւ λ վայելչականաւ
13 i որ առ KUZ անյարիրս U որոտաց NU ծուլութիւնս
14 U դանդաղութեան S զանգիմանութիւնն FQ խրատոյդ
15 U հայրական փխ հայրենի β սիրոյն սրբ. սիրոյդ NU հեզութեան Oω ճայթման Uη ikr ընդոստ
16 CDE զարկուած սրբ. (DE սրբվ.) զարկուածով T զարկուած սրբ. զարկուածաց Zbcdefhiknpstu զարկուածով Zs միջնորդից
17 FQ մեղկութեամբ (Z մեղմամբ) փխ մեղմութեամբ s մեղմամբ սրբ. մեղմութեամբ FΓ վտանկիւ (U վանիւ W վտանգիւ) փխ վանկիւ S վանգիւն O ներհմամբ S չիք եւ
17—18 Oh անխնայաբար փխ անխնամաբար
18 P ահարկութեամբ փխ ահաւորութեամբ h ահաւորութիւն ACDEFOQSβϑλΓa ոգիս Zs զհոգիս M զարհուրեցեր սրբ. զարհուրեցուցեր U զարհուրեցեր
19 R ծնրադրական սրբ. ծնդրադրական A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի CDEFGJKMNOTUVWαβηϑλστφωΓb ձեռագրերից, ունեն ծնդրադրական Ytu ստեղծիչ x այժմ փխ այժմէն
20 U յայտնեցեր փխ յայտնապէս N աւուրն յարուրն
20—21 h յարութեանն
21 W դադարմանէդ փոխական փխ դադարմանէ դժոխական V յանրանութենէ λ անբաւութենէ փխ անրանութենէ U անրանութենէ և
22 N զպակամիտս փխ զպակասամիտս UWZqstux զպակասամիտսն N ուրախութեանն
23 Z զայն փխ զսոյն V լինիլ U հարսին S փեսային
24 W այս փոքր G խթանաւ սրբ. նշանաւ զվիթխարութիւն սրբ. վիթխարութիւն N զվիթխարութիւնն Uη զվիթխարութեան Φ_1 ստուարկութեան փխ ստուար կրթութեան
24—25 Z չիք կրթութեան

25 DEVλqx յուսոյ փխ ուսոյ S իրագործեցեր փխ իր գործեցեր Tϑσφ վտանիչ փխ վանիչ
25—26 Σ_1 չունի վարապան... կազմեցեր
26 N փառատրել PQSZηϑμστφωΓ$\Sigma_1\Phi_1$ghns փառաւորեալ փխ Փառատրեալ
27 Z չունի մեծից աստուծոյ FUγ փոխանակեցեր փխ փոխարկեցեր β փոխարկեցեր սրբ. փոխանակեցեր φ փոխանակեցեր սրբ. փոխարկեցեր
27—28 S ազատութիւն
28 Fk իմաստացուցեր Wg չիք դարձեալ W զկմարս
29 U հոգևոր փխ հոգեւորական N համարովդ փխ հանճարովդ Z հանճարով Γ հանճարուդ սրբ. հանճարովդ μ կարկառ սրբ. կարկառդ σ կառկառ tu կառկառդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JRTVWZαγηϑλτφΓbs ձեռագրերից, ունեն կարկառդ G ճոճմամբ (Zω կոչմամբ Φ_1 կոճմամբ) փխ կոճմամբ Y կռճմամբ λ կռճմամբ սրբ. գոչմամբ μ կռճմամբ
30 Φ_1 առանձին փխ աւձին
31 Vλ գծագրութեան N իմ երեքկին l եքկին փխ երեքկին h իմն փխ իմ SY զվնասակարին
32 Zφs կնքեցեր փխ կրկնեցեր
33 P վերառաքեմ քեզ բուրմամբ խնկոց KLMSYαβϑλστ$\Sigma_1$acdfhip բուրմամբք R բուրմամբ սրբ. բուրմամբք T բուրմամբք սրբ. բուրմամբ UZΦ_1s վերառաքեմք G ամենախնամ սուրբ երրորդութիւն և մի աստուածութիւն յաւիտեանս ամէն (G-ում այստեղ ԴԲ բանն ընդհատվում է)
34 h ի ստապատիր կոոցն ի N սուտապատիր V բազմաստուածութեան Γ բազմաստուածութենէ սրբ. բազմութենէ F յաճագունիւք (W յաճախ գունիւք Z յաճախութենէդ) փխ յաճախագունիւք s յաճախագունեօք
35 s որսացեր
36 N նուիրել γ չիք նուիրեալ DWT զճշմարտութիւն A քարոզելով սրբ. քարոզեցեր D քարոզելով
37 Za այժմ V պատճառ ADEFOQΣ_1 զնոր քո C զնոր քո սրբ. քո M աւետարանութինդ Zs աւետիս երանութեանդ փխ աւետարանութեանդ M պատուել փխ պատիւ
38 D սոյն սրբվ. զսոյն KNPRUVWZβλ$\Phi_1$acdghiknpqrstux զսոյն Γ զայն փխ Սոյն Z չիք ինքն r աղաղ փխ աղաղակ hr բարձրութեանն U գոչման բարձրութեան Y ուպառազինութինդ ω սպառազինութեան W չիք քոյ
39 MΦ_1 արքայապետութեանց փխ արքայ պետութեանց h կասերաց SYZs Յիսուս Քրիստոս T Քրիստոս սրբ. Յիսուս Քրիստոս
40 Zg չիք հանդիսի c մարտի սրբ. ի մարտի ehtu ի մարտի
41 g ըմոնեցաւ h հանապազորդեայն
41—42 t զագաթան զլխոյ W զագաթն
42 N շերտ σ յայս
43 c որդիք Սիոնի ի պատերազմի P չիք ի S պատերազմն K խաւարին r խաւար
44 C տօն սրբ. տուն NUVWΓabdfghiklnpqrsx տուն (Φ_1 տունկ) փխ տաւն Zβc տուն սրբ. տօն P կարգեալ կրթութեան s այսր սրբ. այս
45 NZΦ_1 եղեալ փխ իւղեալ r չունի եւ կամ բառերից մինչև տ. 63-ի կապեցեր բառը ներառյալ U չիք կամ N անխափանման փխ խափանման
46 h ծանուցման
47 h չիք ազգակից հանգուանման SY կենաց AFJKLOQTαηϑμστφωx որ է CE որ է սրբ. (E սրբվ.) որ MNWβλΓΦ_1g դրախտին Y դրախտի
48 ADEFKLNORWXYβγμΓ$\Phi_1$cf բարիոք C բարիոք սրբ. բարւոք ω բարուոք l բարոք Zs ընթացիկ փխ ընթացիւք ġ ընդացիւք U կոչարանն փխ յարկն N աւրհնութեանն
49 NΣ_1 տնկւոյն Γ տնգւոյն JΓ գիտութեանն FKVZλs կարգն RSWXYγλσωΓcfikl բարոյն Zs բարւոյ h բարոյ
50 Φ_1 չիք մեծ Zs կերպի NZ հոգւով b հոգովք Γ սրբւով a սուրբ սրբ. սրբով
51 FQ խաչին ik զալստեանն
51—52 AEFKLNQTUVWσΣ_1 դժխոյն a դըժխոյն սրբ. դշխոյն l դշխոյն
52 μ յորդորից (h յորդիչ) փխ յորդորիչ
52—53 W մաքրապարից Z մաքրակերպիցն փխ մաքրապարիցն s մաքրակերպիցն սրբ. մաքրապարիցն

53 S *խրախախճանութեան* αθμσΣ_1 *անձնահամբոյր*

54 γ *կցորկութեան* CEQλ *քաղընծայ* K *քուղընծայ* փխ *քողընծայ* M *կուսոյ* V չիք *կուսի* Zhsx *կուսին* CFMNOSWYβγλσω$\Phi_1$bcfghiklnu *թագուհոյ* Z *թագուհոյն* s *թագուհւոյն*

54—55 T *յարդարիչ* ուղ. *յարդարող*

55 S *են* λσ *վայելչութիւն*

56 W *տէրունեանցն* JTVαγηθστφω *առաքիր* Σ_1 *առաքիւր* ուղ. *առաքէր* μ *առաքէր* ուղ. *առաքիւր* V *օրհորդի* YβΓΣ_1 *որհորդ*

57 O *անխաղախ* փխ *անշաղախ*

58 O *գնրագոյն* SXY *զնրիքովի* N *փողն* AORUZημωadegiklsx *եղջեւրեա (եղջեւրեայ)* CDEKLPSXYcfhnp *եղջիւրեայ* W *եղջերայ* β *եղջեւրայ* MOVλΓbhx *զրնութիւն*

59 N *հարթել* h *խարթեալ* KβΓabcp *արձակեր* g *պարիս* փխ *պարսիս*

59—60 X *փետեա* ուղ. *փայտեա*

60 ALNOηΣ_1 *գայխովն* Γ *գայտն* Φ_1 *կառուցեալ*

61 U *զի* փխ *զ'ի, զխոր* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTαγηθμστφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն *մեղաց*

61—62 ACDFKLQαβηθμτφΣ_1a *մենքենայիւ* UY *մեքենայիւ* b *մենքենայիս* ուղ. *մեքենայիւ*

62 Z *այս* ZΦ_1h *խղեցեր* փխ *խլեցեր* M *զգործոցս* O *գործոց* S *այս* Z *այսմ*

62—63 Ufhp *երախտիք* k *երախտեաւք* ուղ. *երախտեաւքս*

63 U *թե* V *թէ* U *ոմն* փխ *իմն*

64 Mgr *եկաւորութեան* Φ_1b *սղալեմ* PWb *եթէ*

65 W *ի տկար* բառերից մինչև ա. 93-ի *դիմեցման* բառը ներառյալ չունի λ *տկարամասն* փխ *տկար ամանս* V *տկարամասնեայս* փխ *տկար ամանս այս* N *նիւթոյս* K *հոգեկրից* U *հոգեկիր ի* β *հոգէկիր* ZμΣ_1a *գործոյդ* g *գործոցն* s *գործոյդ* ուղ. *գործոցդ*

66 UZ *պատմել* KLSY *ազնականութիւն*

67 V չիք *ի* β *անպարտսպար (θστωΣ_1 անպատսպարան)* փխ *անպատսպար*

68 MTθστΣ_1 *զարմանագործեցեր* փխ *զարմանագրեցեր*

69 SY *խոստովանեալդ անուն* λx *անուանդ* N *բարեխնամութիւն*

70 FJQSTXαγθμσφω *բարեմասնութեան* փխ *սրբամասնութեան* β *սրբամասնութեան* ուղ. *բարէմասնութեան* h *սրբամասնութեանն* r չունի *որ* բառից մինչև ա. 103-ի *սովիմք* բառը ներառյալ

71 Z *հեռաձիգ* Γb *հեռագոյնս* փխ *հեռաձիգս*

71—72 C *ձայնաւորականս* ուղ. *ձայնատրականս* SY *ձայնատրական* Z *ձայնաւորականս* փխ *ձայնատրականս*

72 U *աքգաչուս* Z *յաւգաչուս* SY *հոգիս* αθμστφΣ_1 *ոգի*

73 Pλ *անսղալ* g *այնսղալ* θτ *զնպատակս* Z *խաւարին* փխ *խաւարային* s *խաւարին* ուղ. *խաւարային* x *աղեղնաւոր*

74 FQ *զաղտնութեամբ* SY *զաղտնութեանն* θστfh չիք *ի* Vf *զպատնէշ* t *զպաշնէշս*

75 fh *ամբարերց* DN *բերդամարտութեանն* U *բերդամրութեան* փխ *բերդամարտութեան* A *կանգաւորս* ուղ. *կանգնաւորս* CE *կանգաւորս* pu *անվերարկելիս* փխ *անվայրարկելիս*

76 OU *զկոտեալ (*Sk *զկաեալ* Z *զգոեալ)* փխ *զկոեալ* Z *զդիպուածս* F *հրշտակ*

77 LRSXYZγλσω$\Phi_1$bcdefghiklt *թշնամոյն* KLSUXY *վերյղարկեցեր* P *վերյըղարկեցեր* σu *վերուղարկեցեր* s *վեր յուղարկեցեր* ուղ. *վէր յուղարկեցեր* ω *բանին* Z *հրամանիդ*

78 J *ակնարկութեանն* SY *անկարգութեան* փխ *ակնարկութեան* Zμ *ուժմամբ* s *օժմամբ* ուղ. *օժութեամբ* V *քով*

79 FQλΓ *եղջեր* ω չիք *խեթկիչ* h *խէթիչ* փխ *խեթկիչ* ω *զխաչին* h *փրկական* փխ *փրկանակ* N *յեսանել*

80 DΓ չիք *ի*[2], *զվերնոցն* h *բանտեալ* փխ *բանդեալ*

81 J *ամրութեանն* λ *անվայելուչ* dhikl *անվայելուչ* AEFOPSYefh *ամէնէրկնչոտ*

81—82 U *խեննշոտութիւն* փխ *խեննշութեան* V *խէննշութիւն* Zp (նվկծ) s *խեննշութեամբ* λ *խեննշութիւն*

82 Γ *կարճեամիտին* h *ներհական* փխ *հրէական*

83 Og *տաւնն* փխ *տանն* Z *կործանման* փխ *կործանութեան* h *կործանութեանն*

84 L *ընծայեմ* փխ *վերընծայեմ*

85 tu *հաստատեր* LP *աջով* NV *քով* N *սրբով* փխ *հզաւր*

86 Z չիք *հերքեալ* x *ցհերքեալ* V *զխէթ առ ի մէնջ* U չիք *առ* h *դժնական* փխ *դժնդակ* Z *խորամանկութիւն*

87 K *զտաժանական* ուղ. *զտարժանական* P *տարժանական* UVβλdefikln *զտարժանական* g *զտարժանականն* h *զտարժամական* ασφ *տագնապ նակեան* փխ *զտաժանական* η *տապ* փխ *տապ* β *տապ* ուղ. *տագնապ* KORSVYβλΓcfghpstux *ուղ. տապ և տագնապ* *զհողմն* h *դառնութեանն*

88 M *մահուն* F *երկեւղին* NOUσΦ_1 *երկեղի* Q *երկիւղին* T *զերկիւղի* an *երկիղի* N *յաւգի* SY *ցաւղից* Zs *յաւղիցն* q *յաւքից* FSY *վը-*

89 A *վնասակարս* ուղ. *վնասակար* MQSVYηλ*նասակարս* ω *տխրացուցիչս* qx abchik *հեծութիւնս (*ω *հեծութեանս հեծութեան)* փխ *հեծեծութիւնս*

89—90 Q *թաղկացուցիչս*

90 ACDEFNOQω$\Phi_1$tu *ցրեա* Z *նշանաւս* փխ *հեծանաւս* s *նշանաւս* ուղ. *հեծանաւս* AC-DU$\Sigma_1$ik *աւժընդակեալ* Vλ *օժանդակեալս*

91 f *հրաժին* Z չիք *զորտամունս* h *կարկտաբեր*

92 h *ցոյլմունս* V *հրախաւորս* Γ *կեղծաւորութեանն* S *բազմատանի*

93 Vλh *սատակմանն* Σ_1 *դմեցուն* h *դիմեցմանն* n *զյարուցելոյն* ուղ. *զարուցելոյն* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTαγηθμστφωΣ_1l ձեռագրերից, ունեն *զյարուցելոյն*

94 Up *խորհրդոցն* p (նվկծ) *կաքաւն*

95 Φ_1 *յայս* f *իրի* P *մեծ*

95—96 cl *ծանաւթութեան*

96 SY *եթէ* ik *ձայնէ*

97 φ *ոգի* փխ *յոգի* Cα *արութեան* ուղ. *արութեամբ* L (նվկծ) *ընդրութեան* փխ *արութեան* MNPRUVλΓ$\Phi_1$abcefghiklpqtux *արութեան* W *արիութեամբ* Zθτs *արութեան* μ *յարութեամբ* φ *յարութեան* ωΣ_1 *արութիւն* d *արութեամբ*

98 ik *հոգոցն* փխ *Հոգւոյն* Z չիք *սաստուածաբեալ մարտիկք ամենայն* U *մարդիկք* փխ *մարտիկք* V *ամենայնք* O *ամենայնիւ* փխ *ամենայն ի*

99 Za *այսմ* K *հրւոյն*

99—100 NQYZ *անկերպագրելեաւ (*U *անկեռագրելեաւ)* փխ *անկերպագրելեաւ* X *անկերպագրելեաւ* ուղ. *անկերպագրելեաւ*

100 Vθτ չիք *ի* σ *ի յաւրինաւոր* ուղ. *յաւրինաւոր* FPS *սապարէս* Jαφσωgh *սապարէզս* K *սապարիսես*

100—101 W չիք *ի... նահատակութեան*

101 Z *նահատակութեանն* bgiktu *նահատակութեամբ*

102 u *փողն* θτ *աւագափոխ* ω *աւագափող* բառի *աւա*-ից հետո շփոթմամբ գրել է ա. 123—124-ի *խրտուցման* բառի *ման*-ից սկսած մինչև ա. 144-ի *զմուտս* բառի *զ*-ն ներառյալ և ապա լրացրել է բացթողումը U *սատուած սովաւ* σ *սատուած* ուղղ. *սովաւ սատուած* hikt չիք *սովաւ*

102—103 W *սատուածութեամբ* փխ *սատուած աւրհնութեամբ*

103 P *սովիմքք*, *հոչակեաց* փխ *հնչեաց* K *բաժանմամբ* Nβ *բարժանման*

104 F *ամենայն հեթանոսաց* p *բանիս*

105 U *յնսայեա* Y *նսայ* WΓ չիք *եւ, ձայն* փխ *նոյն* V չիք *բարբառ* J *առհասարակ* ուղ. *հասարակ* Sγ *հասարակ* փխ *առհասարակ* W *ցնծացեն* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTVαβγηθμστφω ձեռագրերից, ունեն *ցնդեցաւ* K *ջրւոյն*

105—106 Zs *ջրագունակաւ* փխ *ջրոյն առակաւ*

106 r *ճաշակ*

106—107 A *պտղոյ* KSXYhru *պտղոյն* Z չիք *պտղոյ*

107 V չիք *այս* F *խորհրդոյ կան* փխ *խորհրդական*

108 CDMNPUVWβλΓΦabcdefghiknptx *երկաթն* E *երկաթ* ուղ. *երկաթն* W *պատեկաթն* *բազմին*

108—109 tu *զորութիւնն*

109 tu չիք *տեառն* i *ձանձս* փխ *սանձս* JKLM-

TUαβηϑμστΣ_1t երիւարին ikr չիք նշանի UV փայտի

109—110 WλΓp կենաց ձայն փխ կենաձայն

110 p (ճվկձ) նկարագրեցաւ փխ յարմարագրեցաւ W ամփոփեցաւ բառից մինչև տ. 112-ի գործողի բառը ներառյալ չունի h ածեալն Z հովին փխ հովուին

110—111 AJKLMNPβσΓdx երկնայնոյ U երկնաւորի փխ երկնայնոյ a երկնայնոյ

111 Vr տուր փխ սուր O գթեաց փխ գծեաց

112 ω ինձ փխ ինչ Nx գծողի փխ գործողի N ստուածակերտս

113 u աննըւիրեալ փխ այս նուիրեալ U ամպոցն փխ ամսոցն λστt ամսոց

114 ω չիք եւ SY ի յեւթնիցս Uaf եթնիցս Wλ եւթնիցն βΓk եւթնիցս bt եաւթնիցս h եւթիցս DSWβλΓf եւթներորդն Na եթներորդն Yh եւթներորդս ϑτ եւթներորդ φ եւթներորդսն b եաւթներորդն g եւթներորդն ուղղ. եւթներորդն t եօթներորդ u եօթներորդ N ի յորեղինին Zs ի յորելինիցն L յորողինիցն (V յորելիցն ω յորելեիցն) փխ յորելինիցն dtu յորելենիցն JTVαγϑμτφωΣ_1 չիք ի σ ի յանկեան ուղղ. յանկեան OλΦ_1 յանգեան (μ յանկեան g յանգետն) փխ յանկեան

115 ϑ փոխէ ուղղ. փողէ στ փոխէ փխ փողէ r չունի այլ բառից մինչև տ. 139 ներառյալ W ծովս փխ ծոցս

116 h ջուրցն FU բազմութեանց ik բազմաց փխ բազմութեան N կղեաց փխ կղզեաց, չիք նոցա W յաճախ բառից մինչև տ. 124-ի արկեալ բառը ներառյալ չունի

117 LNPJΓd աստուածայնով ap աստուածայնով

118 γ սատակողի

119 F չիք մեզ N փորաձեեալ փխ փոխաձեւեալ λ խոքս

120 S արձանգանգք ϑ արծագանգ ուղղ. արձագանք gq արձականք l արձագանգ ik (գանչութենէ) ի խիստս NSλ$\Phi_1$bt խիստ

121 N իմաստակ

122 J անախորժ սրութեամբ ուղղ. անախորժութեամբ Nγ անախորժութեամբ փխ անախորժ սրութեամբ μ սրութեամբ ուղղ. սըրբութեամբ h սրրութեամբ փխ սրութեամբ x սրութեան λΦ_1 ուկն փխ ունկն N զամայն (V զարմն ω զարման) փխ զաման

123 bh ուղղոյն g ընթերցուցեալ փխ թնդեցուցեալ KNμqtu ոսկերացն U փոյշ

123—124 l խտրուցման

124 E ապշնութիւն փխ ապշութիւն NβΓai ապշութեան UVλΓ$\Phi_1$befhkpqtx ափշութեան

125 MNPVλΓ$\Phi_1$abcdefghnpqtux պղնձոյ նիւթոյ β պղնծւոյ նիւթոյ Aik նիւթւոյ W չիք նիւթոյ h դադաչեցուցեալ

126 λfhikpx վիրէս L կալի (O սգալի) փխ սալի σ քաղցրութեանց

127 f անխորտակելիս ωt նորոյ iktu մին s մի ուղղ. մին A կազմածոց ուղղ. կազմուածոց U կազուածու փխ կազմուածոց WZλΓbs կազմուածոյ fhikp կազմուածոցն

128 h գլխաւորացն SY եկեղեցական քո (t եկեղեցականք ընդ) փխ եկեղեցականքս

129 F զուգաւորապէս (M զգուշապէս) փխ զգուշաւորապէս MNUλΓΦ_1 յանձանձին Pbcefghiklpqtux յանձին փխ յանձանձեն RSYs յանձանձեն ուղղ. յանձին TΣ_1 յանձանձեն ուղղ. յանձանձին α յանձանձեն ուղղ. յանձանձի σ յանձանձի են փխ յանձանձեն d յանձանձին ուղղվ. յանձին

130 F հրշտակին c չիք բան W դոշմամբ փխ կոչմամբ

131 NPUVWβλΓbcdefhiklnptu աւետարանի

132 JTϑμτφ հոգւոյն ուղղ. հոգւոյն ստուծոյ β հոգւոյն աստուծոյ ուղղ. հոգւոյն γσω հոգւոյն աստուծոյ M որ առ (մեզ) βΦ_1h չիք առ² P աւրհնաբանութիւնս c աւրհնաբանութեան

133 K ի վերայ ուղղ. որ ի վերայ S եղխէի W Սկզբնապար բառից մինչև տ. 147-ի տնաւրինականացդ բառը ներառյալ չունի SY սկսնապար Uik սկզբնարար (η սկզբնապատար) փխ Սկզբնապար cg սկզբնարար ուղղ. սկզբնապար SY նախընթացութեամբ Uωe նախընթացութիւն h նախընթացութեանն L չիք աղէյարմար

133—134 S աղէ յարշմարուտ ակաց փխ աղէյարմար ջութակաց O ջութակաց ուղղ. ջուտակաց X ջուտակաց

134 L բարետառեղ փխ բարետաւիղ b բարետաւեղ Φ_1 ողբերգակութեանց Zs ողբերգութեանց h ողբերարկութեանց k ողբերգակցութեանց U բարեցուցական Σ_1 բառացուցական s բարուցուցական ուղղ. բարացուցական L մամրուան փխ բամբռան V բամբառան s բամբռան ուղղ. բամբռման

134—135 S բամբռանաբառացի փխ բամբռան բառացի

135 P բառաց ի փխ բառացի g բարացի U բառառնութեանց

136 K հնւոյն FPQϑστ փոխանորդութեան M փոխանորդութիւնք ω փոխադրութեամբ փխ փոխանորդութեամբ Sn ուրաձայն (Z արուաձայն) փխ ուրուաձայն

136—137 P չիք ոչ հեթանոսաբէն... խակախորհութեան

137 F չիք հնչման U հնչմամբ QVλ խակախորհութեանն SUYϑστcfp խակախորհութեամբ h ճակախորհութեամբ l ճակախորհութիւն ուղղ. խակախորհութիւն M սուրբ փխ սրբամբ

138 ι ազդեցեալ F արա բառից մինչև տ. 189-ի արտասուաց բառը ներառյալ չունի x պատութեանց փխ պատուեաց

139 ϑστ աւծմամբ փխ տածմամբ

140 UΦ_1p ընկալ Zs ընկալայց c ընկալ ուղղ. ընկալայ JMOTαγηϑμτφωΣ_1 աւրհնութեամբ (Zs աւրհնութիւն) փխ աւրհնաբանութեամբ σ աւրհնաբանութեամբ ուղղ. աւրհնութեամբ r աւրհնաբանութիւն S ի յարգեալ NU յարգել

141 r սրբութեանն h պահպանութեանն U փառատրութեան Φ_1 փառաբանութիւն (r փառաւորութիւն x փառատրաբանութիւն) փխ փառատրութիւն

141—142 c պաշտպանութիւն փխ պաշտաւն

142 r չունի անաղանդ բառից մինչև տ. 147-ի տնաւրինականացդ բառը ներառյալ N բարձրութիւն τ բարձրութեանն

143 M փառաւորութեան β փառաւորութեամբ ω փառատրութեամբ (Φ_1 փառաբանութեանդ) փխ փառաւորութեանդ AM ձայնդ ուղղվ. ձայնդ այդ

143—144 U չիք ձայնդ... յաւդիցս

144 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTαγηϑμστφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն յաւդից MUλ հանեալ Jσ յոգւոցս KLPαcgp հոգւոցս Rω$\Phi_1$fhltu հոգոցս β հոգւոյս ուղղ. հոգւոցս γ յոգոցս ϑτΣ_1 յոգւոյս μ յոգւոցս ուղղ. յոգւոյս d հոգոյցս

145 SXY զայս իր լինել V լինիլ h չիք լինել N զսոյն փխ զայս

146 Qx անխափան փխ անխափանական S անխաքանական

147 α տնաւրինականաց h տնաւրինականդ

148 U ի պահպանութիւն ի Φ_1 չիք ի

149 LSXYσ յերեելի և յաներևոյթ Q յանեւրեւութից U աներևոյթ Q յերեւելեաց N ընձեռնեալ β ընդձեռեա r չիք մեզ SωΦhikr ամենակալի փխ ամենալի X բանս փխ բանաս

150 Φ_1 մատուցանիս VΓr իմաստունս փխ ի մասունս

151 Z աւգոյ b քաղցրութեան h քաղցրութիւնն S անձրևոց A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի EMNOVZβγλωefghipsx ձեռագրերից, ունեն շայեկանութիւն W քո

151—152 Z հրամանաւ քոյով r չունի: բոյով... շնչումն

152 Φ_1 բարբառոյէ ACDEKLNOQSUVXYσΦ_1g հողմն l հողմն ուղղ. հողմ λa հընչումն փխ շնչումն O ցաւղաբեր փխ ցաւաբեր

153 V արձակմունք փխ յարձակմունք

154 V ամենայնք MNPRVWβλΓ$\Sigma_1\Phi_1$abcdefghiklpqtux զինուորութեանցն S զինուորաց փխ զինուորութեանց Zs զինուորութիւնք r չիք զինուորութեանց դժնեայ մատնըչին VΓbf մարտնչին փխ մատնչին

154—155 DE հալեացին ուղղ. (E ուղղվ.) հալածեացին fhqtux հալածեացին փխ հալեացին

155 U մերժեացին փխ մեոցին Γ յերջանիկս A ածեալտ C օծեալդ ուղղ. օծեալս X ածեալ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JMTRVWαβγηϑλμστφωΓΣ_1b ձեռագրերից, ունեն փայտէ

156 x որթն փխ որդն KLNPWXZβσω$\Phi_1$abdegiklnrs ուտիչ փխ ուտիճ Σ_1 ուտիչ ուղղ. ուտիճ q ուտիճ ուղղ. ուտիճ ժանգ և թրթուր tux ուտիճ ժանկ (x ժանգ) և թրթուր

MNVWβλΓΦ_1b նմանիք V որք U մեղացս
156—157 V զօրեալ l չիք զաւրացեալ
157 r չիք մեզ պատերազմին արմատացո N արմատո փխ Արմատացո Zs սովաւ մեզ C մեզ urp. ի մեզ acefhik ի մեզ (սովաւ) W տուկ (λ տուն) փխ տունկ
157—158 d երանութեան
158 K զլոյսոյդ a զլուսոյդ urp. զլուսոյդ ի քեզ N չիք մեծ
159 Φ_1 կախել Q չիք ի M դիտակս Q զդիտակ h դիկակ փխ դիտակ NV ոստոց β ոստիցն urp. ոստուցն
160 S նորոյ փխ նորոց e աժմու W ծաղկեալք ի (i ծաղկեալք և) փխ ծաղկեալ քեւ t Յիսուս փխ Քրիստոս Uikr Քրիստոսի փխ Քրիստոս ի
161 r չունի Փախիցեն բառից մինչև տ. 167—168-ի յայտնելոց բառը ներառյալ Tη$\omega\Sigma_1$ ի յանհուն h խնոաստան V խորանին փխ խորին
162 γ խաւարին a այսմ M փայտիւ S փառաւորելոյ փխ փառաւորելոյ SY ձայնարձակութեան ϑτ ձայնարձակութիւնք h ձայնարկութեամբ փխ ձայնարձակութեամբ
163 V չիք ներհակք Sf ստապատիրքն Wgk ստապատիրք ADEOQ ստորականացն CS ստորականացն urp. ստորնականացն Tx ստորնականացն ϑτ ստորականաց l ստորնականացն urp. ստորնականաց W բաղմաձեռեան β բազմձեռնեան
164 ω մերձեցին փխ մերժեցին QV չիք ի AOPλΓbn յանդւոց MNUΦ_1 յանդեոց (Z յանդնդոց f յաւդոց x յանօղոց) փխ յանդոց S յանդոց urp. յանդէոց Wg յանդիոց β յանդեոց urp. յանդոց M պտղատոհմականաց h պտղատոհմակական
164—165 t արօրագրութեանց M չիք արաւրաղրութեանց մերոց սահմանաց
165 N մշակել Vλ կենդանեաց SY երկրի
166 L հոյլք urp. հոյք μ հոյլ Vh մորմոքեցուցիչ
167 V կրկնատեղք փխ կրկնատղեղ, անվայելուչք λ անվայելուչ
168 U վատնեացի փխ վանեացի Z վանես ի ikr յերկաքանչիւրոցս P ընակութեանցս փխ ընութեանցս Sh ընութեանց
168—169 p ընութեանցս urpվ. ընութեանցս մերոց
169 R մերոց urp. մերոցս βcdlx մերոցս ω դաւաչանողաց f դաւաճանողաց urp. դաւաճանողոց
170 r չունի յումեմն բառից մինչև տ. 180-ի զՄատթէոսն բառը ներառյալ h վրիպական փխ վրիպակ Zs մտածմունք JTWαγϑφ-$\Sigma_1$ikn յայլ ումն փխ յայլումն U այլումն Zs յայլում β յայլումն urp. յայլ ումն
171 ADEKLOQRSXYZγs զենոց C զենոց urp. զենոցն
172 MNRWβΓbcdef կարկառ tu կառկառես W զաչդ փխ զաջդ U զաջ մենազաւր փխ զաջդ ամենազով NW ամենազաւր փխ ամենազով
172—173 NPUVWYλμbfhtu աւգնեա S աւգնեայ urp. աւգնեա
173 cf յընդդիմացողաց p յընդիմացողաց
174 ACDENOYZ հրամանք Q հրամանդ Y չիք քո A փոխարկեալ urp. փոխարկել
174—175 ENPSVβλωcdefhikqtux զանդամանդեայ W զադամանդեա urp. զանդամանդեա p զանդամանդ
175 ENWβΓ$\Phi_1$bcdefhikpqtux զսիրտս JTUαγηϑμσφωΣ_1a յիմարեալ βτ յիմարեալս urp. յիմարեալ C արդիւնաւորութիւն urp. արդիւնաւորութիւն SXμ արդիւնաւորութիւն (W արիւնաւորութիւն) փխ արդիւնաւորութիւն U արդիւնաւորութեան
175—176 W Հարցես բառից մինչև տ. 178-ի անսասանելի բառը ներառյալ չունի U և մխեցես
176 V քում σ սքանչելեաց փխ սքանչելեաց β սիրտս urp. սիրտ U ծորեալ
177 Z յոէիս x յոգի ω լքեալ
178 AMOΦ_1 ուղեղ (N ուղիղ) փխ ուղիղ ER զանընդոստն urp. զանընդոստոն Σ_1 զրանընդոստն (Φ_1 զանդոստն) փխ զանընդոստըն cklpq զանընդոստան
179 KPΦ_1e սգաստ V լինել N հոգի JTγ հեզութեանն U յաստուածաւանդ
180 C զՊաւղոսն urp. զՊաւղոս NPRUVWβλ-$\Phi_1$abcdefghiklnpqtux զՊաւղոս C զՄատթէոսն urp. զՄատթէոս MRklqu զՄաթէոս Nλ զՄաթեոս PUVWβ$\Phi_1$abcdefhinptx զՄատթէոս
180—181 W պատուիրեալս (Z պատուաստեալս) փխ պատուեալս Y փառուեալս
181 W որ
182 r պանծալի բառից մինչև տ. 186-ի համբացելոց բառը ներառյալ չունի Na լծաւք (WΓ լծով p լծակցօք) փխ լծակաւք
182—183 W. ամբառնալեաւք (F ամբառնեալ) փխ ամբառնալեաց
183 Q տապանակի L բարձցին (U բաց ինձ) փխ Բացցին W բացցի Zs քով UWx հզաւրի (V հզօրի) փխ հզաւր ի ϑστ չիք ի KL յոյս փխ յայս a յայդ s յայս urp. յոյս
184 n սրտիս NVWλ յամառելոց n յամառեցելոյս a այս
184—185 U բարութենէ d բարւութեան
185 αϑμστω չիք ի[1] MNPRUβacdefhiklnpqx ակնարկութիւն Zs ակնարկութեանց
186 $\Phi_1$ik համբացելոցն u համբբացելոց P լուսաւորեցին Z խկոյն փխ ի սոյն
187 V հայիլ NP անայլայլաբար (Zs անայլայլապէս) փխ անայլայլաբար ω անայլալաբար
188 γ կազդիւրեալ λ կաւզուրեալ Φ_1 յափրացելոցն CSΦ_1 ընդձեռեալ r չիք ընձեռեալ
188—189 Φ_1 անձրև տագնապելոյս h տագնապելոյս
189 SV անձրևս r եղէցի NPRVWλΓ$\Phi_1$abcdefghikpqrtu չիք քեւ
190 β նորոգ փխ նուազ
192 Φ_1 խեղդմանց խզումն u խեղդմանդ St ընդյարձակութիւն
192—193 a համառատում
193 LWαγητcu խիթմանց U խեղդմանց (g խթմանց) փխ խեթմանց Z խեթմանց urp. խիթմանց h հեթմանց F հալումն փխ հախիթմանց Jαγστφρ լածումն Jαγηϑστ թեթևութիւնք Jαγστφρ (ճվկն) հառաչմանց փխ թառաչմանց Nk թառանչմանց β թառանչմանց urp. հառանչմանց ϑ հառաչմանց urp. թառաչմանց Φ_1 թառաչմանց urp. թառանչմանց
194 Y լրապահովութիւն փխ ապահովութիւն r յապահովութիւն բառից մինչև տ. 198-ի սրբահետ բառը ներառյալ չունի a ապահովութիւն x կարգաւորութիւն փխ կարգահովութիւն U կերպից փխ կրից β զփոփուցութիւն urp. սփոփութիւն
194—195 μ վհատութեանց urp. վհատմանց
195 αγφω տեսակութիւն փխ տեւականութիւն (կ-ից հետո արքագրման նշան են դրել և տեղ բաց թողել, բայց չեն արքագրել) Y հեղութեան (Φ_1 հեղգացելոց) փխ հեղգութեանց
196 FQΦ_1 անտեսից
197 UV չիք ի[1] X յոյս փխ յայս L մուրչ փխ կամուրջ SY կամուրջս ω անխորնակ փխ անխոտորնակ
197—198 A վերնաշաւեղ M$\Phi_1$bg վերնաշաւեղ
198 SWh բարձրաբերց Φ_1 սրահէդ փխ սրբահետ NYλσn սանդուխ QVZΦ_1s սանդուխք S սանդուխք urp. սանդուխ Tαμφ սանդուղս W սանդուղք β սանդուղտ ϑτωΣ_1 սանդուխս Γ սանդուղն U սանուղ վերնաշու փխ սանդուղ երկնաշու, չիք քո
199 h անուն քո U հոգւովդ
200 ADEFOQVλntu ընդ փխ ի Cβd ընդ urp. ի L չիք ի r մի փխ միոյ JKβ միայնույ Zs չիք եւ[2]
201 ikr չիք եւ աննեղծ արարչութեանդ X աննեղծութեանդ փխ աննեղծ արարչութեանդ β կենդանեաց
202 Ukr հաստատելոց փխ հաստելոց Yλ վայելչական tu վայելչականաց C գոհութեամբ urp. գոհաբանութեամբ NZβλcfhikpqrx գոհաբանութեամբ (VWΓbgtu գոհաբանութիւն) փխ գոհութեամբ N չիք եւ
202—203 N իշխանութիւն և պատիւ
203 UVλh չիք յաւիտենից A չիք Ամէն

ԲԱՆ ՂԳ.

Վերնագիր.

β չունի բան ՂԳ A ունի երկու համարակալում՝ ՂԳ (լուսանցքում) և ՂԲ (վերնագրից

հետո) K համարակալված ՂԸ փխ ՂԳ $\Phi_1$ilr չունեն համարակալում s համարակալված ՂԵ փխ ՂԳ p ՂԲ բանին հաջորդում է ՂԴ բանը՝

ՂԳ համարակալումով, իսկ ՂԳ բանն ունի առանց համարակալման, Նարեկացու Յիշատակարան-ից հետո, ուշ գրչությամբ (տարբերությունները չեն տրվում) ACDJPSYαϑλμτφω-$\Phi_1$ablns վերնագրից առաջ ունեն Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան (b հեծութիւն) նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի (μ բան) ER վերնագրից առաջ ունեն Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկո[ղի] (R չիք հսկողի) FGLOQTUVXZγησ$\Sigma_1$cdeg վերնագրից առաջ ունեն Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան (c չիք հեծութեան) նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի (LT-VσΣ_1 բան U ձայնի փխ բանի) ի խորոց սրտից (TZ սրտէ) խօսք ընդ աստուծոյ (Q այս վերնագիրն ունի համառոտագրությամբ) LOe չունեն վերնագիրը X վերնագիրն ունի լուսանցքում σ վերնագիրն ունի տողատակին τ վերնագիրը նախապես չի գրել, բայց սրբագրել-ավելացրել է cd թարգմանօրէն սրբ. (d սրբվ.) թարգմանօրէնք GJMNPSUWYαφabgln թարգմանաւրէնք γ թարֆմանաւրէնք μa չիք վասն ωΣ_1 սրբոյ փխ սրբալոյս KλΦ_1r եղոյն Γ եղւոյն b իւղոյ f չիք իւղոյն h իւղւոյն AG-JMUαγ միւռոնի C միւռոնի սրբ. միռոնի FKNQSWXYλ$\Phi_1$fikqrux մեռոնի Pn միռոնի V միւռօնի Z միւռոննի ϑτb միռոնի Γ մեռոնին a Միռնի փխ միւռոնի ct մեւռոնի h չիք միւռոնի g միռոնի ասացեալ M վերնագրից հետո ունի աղերսական մաղթանաւք ասացեալ ներբողաբար P վերնագրից հետո ունի բան և խաւսք ընդ աստուծոյ qx վերնագրից հետո ունեն ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ

1 DE Սուրբ բառի զարդատառ Ս-ի մեջ ունեն Աստուած kqr Աստուած փխ Սուրբ V զահաւոր փխ Սուրբ ահաւոր PUadiklnqr անպատումն

2 DESγσΓk յար ախորժելի P ախորժելի փխ յարախորժելի M սրբենիցն սրբվ. սրբերգենիցն Wr փառատրողացն

3 SUhr սրբումն Γ ամենազեղ փխ ամենազեղուն μσΣ_1 բարձրութեամբ փխ բարութեամբ d բարւութեամբ

4 b աննուաղելի փխ աննուաղելի U անաղաւտալի փխ զովելի

4—5 μσωΣ_1 փառաբանութիւն (f փառատրութիւն) փխ փառատրութիւն ikr փառատրութեամբ

5 σω անեղ փխ ահեղ Vλ յամենայնի SY բանիւք

6 ADEFOQZs դաշնամբ C դաշնամբ սրբ. դաշնաբք PWγΦ_1a դաշամբ SYσΣ_1 դաշամբ d դաշնամբք r չիք քեզ NU միութիւն ikr միութեամբ

6—7 A աղելուխ GJLTηφqux աղեղուխայ V աղէաղուխայ Z չիք այէլուխ λ այելուեայ del այէլուայ

7 Z ստեղծիչդ

8 G և տէր սրբ. տէր r չունի տուիթ բառից մինչև տ. 11-ի անփոխադրելի բառը ներառյալ

9 N միշտապաշտելի

10 Φ_1 թարֆմանեալ O առ վաճառ փխ անվաճառ

12 QΦ_1 զովութեամբ փխ զողութեամբ FQr չիք մեծաւ SXYΦ_1 անմահականացդ στ անմահականաց B ահեղիցն սրբ. ահեղից W անմեղիցն փխ ահեղից Z չիք ահեղից A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTUVγΦ_1 ձեռագրերից, ունեն ահեղիցն r չունի լուսաբերան բառից մինչև տ. 16-ի լցուցես բառը ներառյալ

13 SY բոցաշնչութիւնք h բոցաշնչութեան V-WλΓbcfhtu կրկնել U համոյութենէ փխ հաճութենէ

14 W ծուրն Q զոհաբանութեան փխ զոհութեան SY զոհութեամբ Q ստեղծողիդ CJ որ եսդ սրբ. ստեղծաւդ

14—15 C էութեանց որ են ի տեսման և ի ծածկութեան որ եսդ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի KLO-QSTXYαγηϑμστφω$\Sigma_1\Phi_1$ ձեռագրերից, չունեն ստեղծող... ծածկութեան

15 M անրովանդակ SYabfght բաւանդակ U բաւրնդակ Φ_1 չիք ամենեւին

16 U լրութենէդ e քումէ սրբվ. քումմէ T լցուցես

17—18 Jγ և ողորմութեամբ

18 W ի մեղ (փրկութիւն), զովեստս

18—19 N բարձրութիւն UW բարձրութեամբ

19 σ սկզբնաձիր DE ածմանն Zs ածման h տածմանս փխ ածմանս

19—20 O չունի Սկզբնաձիր... հրաշազարդութեան r չունի շնորհի բառից մինչև տ. 31—32-ի մատնեցաւ բառը ներառյալ

20 LSY բարէզարդութեան (σ հրաշս զարդութեան ω հրազարդութեան) փխ հրաշազարդութեան X բարէզարդութեան սրբ. հրաշազարդութեան ACFNO մեծ փխ մեզ DE մեծ սրբվ. մեզ

21 Zs հզաւր և ահեա V արեգակն անաշառաափիւռ ծագումն անսահման NOQZknq-stux անաշառաափիւռ W անաշառ սփիռ ω անաշառափիւռ

22 S անսահմանիչ փխ սահմանիչ PVΦ_1k երկրակշիռ փխ երկակշիռ σ տարրու տարրութեանց W տարրութեանց Z տարրութեանցս G ճարագ փխ ճրագ Φ_1 յոյս փխ լոյս M հետևման

23 Dα այս սրբվ. (α սրբ.) այսմ Edektu այսմ GNVZλh այսր

23—24 A և այս տողերն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի TαηϑμστφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն յարմարութեամբ

24 Φ_1 բարերգութամբ փխ պարերգութեամբ

25 λ փրկավանելուջ h փրկեավայելուչ V կընդրուկաւ WΓg խնկել ADEOTγ առատատրութեան C առատատարութեան սրբ. առատութիւն GKLNPRSUVWXYλΓ$\Phi_1$abcdef-ghiklnqtux առատութիւն փխ առատատրութեան M առատութեամբ

26 N յեղ V իւղ ik զավանմամբ K ի յսկզբան M ի սկզբան φ յսկզբանդ hik սկզբան A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FJPQTUWZαγηϑμστ$\Sigma_1\Phi_1$dl ձեռագրերից, ունեն յսկզբան VWλb անդր (h բանդ) փխ անդ

27 N կապտեցեալոյ U միտականութեամբ (Z տիրականութեամբ) փխ տխրականութեամբ

28 d չիք յաւէտ

28—29 N չիք գերմամբ Z գերմամբն σ գերմամբ փխ գերմամբ

29 h գրեցաւ փխ գրաւեցաւ AE կապել C կապել սրբ. և կապեալ L եղծմամբ σ եղծմանէ h ապականութեանն

30 FQ հանգուցիւք ω պատճաւրեալ փխ պատճառաւորեալ ΓΦbgh յանգումն փխ յանկումն

30—31 σh ամենակործման

31 befh խաւարին (խաւարային) փխ խաւարին

33 N ծաներ Φ_1 ստեղծեցեր սրբ. ստեղծեր f չէից U ակնկալութեամբն r չունի ակնկալութեամբ բառից մինչև տ. 44 ներառյալ

34 M էր u տեսանելի ի

35 V գերակայութեամբ A սահմանելոյդ փխ անսահմանելոյդ C սահմանելոյդ սրբ. անսահմանելոյդ կրկին սրբ. սահմանելոյդ DE սահմանելոյդ սրբվ. անսահմանելոյդ GL-MNVαηϑμστφω$\Sigma_1$adqstu անսահմանելւոյդ Z վաղմամբ փխ վառմամբ

36 E զգիշերայնոյն JKLOqtu գիշերայնւոյն NP գիշերանւոյն VZb գիշերանոյն a գիշերայնոյն d գիշերւայնոյն x զգիշերայնւոյն ω ոտնեալպիրծ

36—37 AJKLPUX$\Sigma_1$dikln առհաւրաց Tαμφ առհաւրաց սրբ. արհաւրաց b արհաւրաւ

37 h ձեռին կալութիւն փխ ձեռնկալութիւն A ձիթւոյ h շարամանութիւն JTϑφωΣ_1 պատրուկի SUX պատրոյգի Φ_1 պատարագի փխ պատրուգի

38 Sσ զանկելոյ Jαγϑμσ միութեանդ

39 K մարդապէս (N մարդասիրելապես) փխ մարդասիրապէս Z հեսեալ O զոր փխ զի որ C որ սրբվ. որք V որք L մահ

40 FQ կանխակորոյս W պատրեաց փխ պարտեաց ω չիք պարտեաց FU պատճառս

41 Γhi պտղւոյն U ջահաւորեացէ եղ h ջախաւորեցեալ TUγμω$\Phi_1$efhqx նոյն

42 N չիք եւ Γ փայտին V քով

43 ADEQWx նմա C նա սրբ. նմա FKSYσ մատուցեր փխ մածուցեր JTα խորհրդոյն սրբ. մեծի խորհրդոյն φ խորհրդոյն գրել և տեղ է թողել սրբագրման համար, բայց չի լրացրել σ մեծ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի KLSXYγ ձեռագրերից, չունեն մեծի

44 K փայտ G այս տողից հետո ունի ընդ հաւր և սուրբ հոգւոյդ փառք յաւիտեանս ամէն (գլխի շարունակությունը գրիչը չի գրել)

45 O չիք որպէս AJKNPηΓdi գիշերւոյ C գիշերւոյ սրբ. գիշերոյ Ft տնաւրինութիւն

46 N ի յարկի M յարգի փխ յարկի A ձիթ-նոյ պխտոյից Σ_1 խնդրոյ Φ_1 խնգոց փխ խնդրոյ b քան փխ Քանզի r չունի Քանզի բառից մինչև տ. 50-ի պայծառացուցանէ բառը ներառյալ F արեգակն փխ արփինակն LP արփինակ

46—47 Φ_1 հասարակացին

47 OQ չիք ոչ U զմարմնոյ փխ զմարմնաւոր Γ զմարմնակորչաց փխ զմարմնաւոր աչաց (ուղղագրել է, բայց ուղղագրումը չի պահպանվել) g զմարմնաւորաց ուղղ. զմարմնաւոր աչաց

48 h որպէս փխ նոյնպէս Vλ մաքրեն

49 W զանձրեւոյթս FQ միաւորութեամբ փխ միութեամբ

49—50 AFOQ հրաշափառ C հրաշափառ ուղղ. հրաշափառապէս

50 S բարձրացուցանէ փխ պայծառացուցանէ Y յորպէս NPUVWλΓ$\Phi_1$bcdefghikntux զիջումն փխ յիջումն

51 Ubcfht մարմնոյ x զանձին MNΦ_1 հաւատք փխ հաւատամբ Vλ սրբութիւն առնու

51—52 LSYt նոյնպէս փխ սոյնպէս

52 V չիք ի U եղոյն λΓ եղւոյն N լուսով փխ լուսով U լուսոյն ACDEFKMNOPQUσΓ$\Phi_1$ds զոգւոյն L զուգւոյն փխ զՀոգւոյն R զհոգոյն ուղղ. զոգոյն Zaklnqru զոգոյն Z զաւրութիւնք սովիմք r սովիմբ բառից մինչև տ. 57-ի հաստատէիր բառը ներառյալ չունի

53 W չիք եւ V ունիլ LU ամենեքին (S ամենեքիմբ) փխ ամենայնիւ E չիք որպէս

53—54 W հրաման

54 Y ախտացելոյն

55 T նախավճռէի Z վճռէիր փխ նախավճռէիր MNPVλΓ$\Phi_1$abcdefiklqtux ունաւզաց (ունողաց) C առ այն ուղղ. առանց MNVWλ$\Phi_1$cdefhikqtux առանց փխ առ այն MWbftu բժշկութեան Φ_1 հրաշի փխ հրաշալի

56 U մարմնոյ

57 Uh սոյնպէս և NλΦ_1 եղս h փրկութեանն

58 h խորանան ուղղ. խորանս r չունի զներքին բառից մինչև տ. 78-ի լինէր բառը ներառյալ

59 Vk աներեւակի

60 S զանկուած Z երկնի և երկրի

61 λ զեղոյն b կրիցեն DEFLMSUVWλΓ$\Phi_1$bcfx զաւգտութիւն Z զաւրութիւն փխ աւգտութիւն A յաղորմութենէ ուղղ. յաղորմութենէն W յողորմածութենէն փխ յողորմութենէն Z յողորմութենէգ γ յողորմութենէ A շահընձայութեան ուղղ. շահընձայութիւն EFMQSZbs շահընծայութեան U շահընծայութեամբ

62 L զայս բան ընդ U սահմանեցեր NVλΓ չիք եմ bfh չիք ես

63 S կորոյն փխ սիրոյն σ սիրուն Z չիք անուան V անուանակցորդիս (γλb անուանակցորդս) փխ անուան կցորդս Zs կցորդ ես S և ի մասնէ Uσ և ի մասնէ և

64 U իջեալ փխ զիջեալ MΦ_1c տնտեսութեան Γ զտնտեսութիւնն

65 Mh մեծութեանն NU զիմակերպութեան O զիմակերպութիւնն N ճար փխ ճարպ U ճարպոյ

65—66 N պարարտութեանն W պարտութեան փխ պարարտութեան

66 γ թանձրութեամբ ω թանցրութեան h թանձրութեանն et գոյականութիւն

67 FRSWXYZγϑστω$\Sigma_1$cefghikl կենդանոյն

68 N արարչութեամբդ C որոշի ուղղ. որոշիր W ուրուշի փխ որոշիր A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTαγηϑμστφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն որոշի ik չիք նոյն

69 c և ես PΓe զաւրութիւն DEa մատչելի ուղղ. (a ուղղ.) անմատչելի N մատչեալի S մատչել ի ուղղ. անմատչելի ի V մատչիլ (bcdfhiklntu անմատչելի) փխ մատչելի ηλω մատչել ի c այս

70 λ վայելչապէս V տարեալ փխ տուեալ

72 N ճենէր U չիք ինչ h զուարթութեանն C աւրինակ ուղղ. յօրինակ

73 Zσ իմոց JKMNPαγφdi կարոյս Sak կարոյս ուղղ. մարմնոյս VWλΦ_1c մարմնոյս փխ կարոյս h Ադամայ թիւս փխ անդամաթիւս

74 V վերում h վերնումն W վիճակ ADEFJKLQTαγηϑμστφωΣ_1x բազմակին փխ բազմականին (J բառի վրա ունի ուղղագրման նշան) C բազմակին ուղղ. բազմականին q բազմականին ուղղ. բազմակին Γ ձեւացեալ փխ ձաւնեցեալ N ճաշակս

75 h չախաւորական

76 Sb մատչել փխ մատչելի Y նախագահու փխ նախագահութիւն h նաճագահութիւն

77 U թե L և փխ ի V չիք ի C յանկոխելին ուղղ. յանկոխելի PUVWλΓabdefgikntux յանկոխելի h յանկողխելի

77—78 C տեղի ուղղ. տեղին NPUVWλΓabdefghiknqtux տեղին

78 U թե x լինել u զքար Γ պատեր փխ պատկեր

79 i չիք ի N խորհուրդ երկար կրկնված Yh եկար փխ երկար ACDEFLOPTUαγηϑμστφωΣ_1e խորին փխ խորանին (l խորին բառի վրա ունի ուղղագրման նշան, բայց չի ուղղագրել) Jns խորին ուղղ. խորանին VWλ ընտրութեամբ h ընդրութեանն Z քննութեան փխ ընտրութեան Wfhr ածմամբ Γ ածմամբ փխ աւծմամբն

79—80 U պատաւորեալ փխ տպաւորեալ

80 Z կացոյց փխ կերպացոյց Σ_1 կերպացւոյց a կերպացոց λ իջումն փխ զիջումն r չունի զիջումն բառից մինչև տ. 82-ի յիշատակի բառը ներառյալ h բարձրելոյդ U տեսութիւն W տեսութեան

81 SYωΣ_1n սանդխոցն U սանդխտոցն Tμσω յարմարութեամբ Zs չիք յարմարութեան

81—82 Vλ անդուղղեկցութեամբ

82 SY զարձան N եղեալ փխ իղեալ W ցոյց J ապառնեացն ուղղ. ապառնեաց x ապառնեացն

83 N պայծառութեանն

84 J աւծմամբն ուղղ. աւծմամբ b աւծմամբ

84—85 NSμτωcu մուրուն TΦ_1i մորուն r մուրսն փխ մաւրուն

85 KU զեղոյր NU եղոյն N կենդանագրութեան Φ_1 կենդանագրութիւնն

86 ACDEFLNOQZφ սաղմոսին փխ սաղմոսողին Wγbcfh զփառացն EVημ$\Sigma_1$abnt նախնւոյն KW զանդրադարձութիւն

86—87 x զշնորհին

87 LU սրբութիւն U խառնութեան r չունի թագաւորութիւն բառից մինչև տ. 109-ի անդուստ բառը ներառյալ

88 AJLNOTUXYαγημσφ$\Sigma_1\Phi_1$ անաւր փխ անդանաւր CSϑτa անաւր ուղղ. անդանաւր Fb եղջեւրք N եղջիւր O եղջերքն U եղջիւրք f եղջիւրք h եղջուրք

89 NUλΦ_1 եղոյն Γ եղւոյն Jγ աւրհնութեանն U աւրհնութեամբ S պսակով Z պսակաւն

89—90 V անուն

90 Φ_1 խամբառնայր

90—91 FQUtu մոռացայց s մոռացայ ուղղ. մոռացայց

91 Wiktu զկերպարան LUVαμφabdns անպարագրելոյդ

92 Sx օրինակ M մեծիդ փխ ճշմարտիդ Phk ճշմարիտ e ճշմարիդ h ահաւորութեանն fh ձիթաստանաց

93 Z լինին փխ լերինն λΦ_1 լերին Φ_1i որ փխ ուր Z ուր յետոյ... կացին բառերն ունի ուղղագրությամբ տ. 94-ի իւղեցաւ բառից հետո d մարդացելոյդ փխ մարմնացելոյդ

94 Φ_1 հրեշտաց փխ հրեշտակաց K պտղոցդ ուղղ. պտղոց MZ$\Phi_1$fkns պտղոցդ W պըտղո Σ_1 պտղւոց c պտղոցն FOQSWXYZγσωg տեղոյն KM$\Phi_1$hux իւղոյն (N դեղոյն Rafiklst եւղոյն U դիղոյն c եղոյն d եղոյն n եւղւոյն) փխ տեղւոյն NU եղեցաւ Q աւծեցաւ փխ իւղեցաւ ω յիւղեցաւ s իւղեցաւ ուղղ. օծեցաւ N ուստ

95 KPk սկզբնահաւր k չիք պաշտպան Γ եպիսկոպոսական

96 MNPRλΓcdfhikltu և եղեալ փխ երեւեալ Vb եղեալ (Φ_1 և իւղեալ) փխ երեւեալ Z չիք երեւեալ e երեեալ ուղղ. եղեալ

97 U իսկութեան VWΓ իսկութեամբ M կենագործութիւնդ OW կենագործութեամբ

98 NU վայելեան փխ վայել են Z է փխ են? ω աւրհնաբանութիւնք փխ գոհաբանութիւնք

99 SX աւրհնեալ փխ աւրհնաբանեալ λ ինքնին փխ ինքն DKNPWZλ$\Phi_1$abcegiklstux յարմարես E յարմարեա ուղղ. յարմարես h յարմարաբար է նշմար փխ յարմարեա բարենշմար

100 X իղաւորապէս փխ իղաւորականս t իղևորականս V խնկապատիրս U զմռալիրս

101 Vλ *պատճառս* A չիք *և* VλΦ_1 *մեղաւորիս* փխ *մեղապարտիս* h *բժշկութեանն*
102 Z չունի *Յիսուս* h *զվիրացս* Y *լուսոյ նիւթ*
103 K *նոյն* փխ *սոյն* PSUY *խորանս* փխ *խարանս* ik *խորոց* փխ *խոցոյ* Y *մահացու* T-Σ_1 *կաթուած* N *եղոյգ աւրհնութեան* h *աւրհնութեանն*
104 *փրկութեանն* KNVλ$\Phi_1$bcefh *անապական* փխ *անապակ* W *մեծութեամբ* փխ *միութեամբ*
105 W *պարսպեալ* փխ *պատսպարեալ* h *զյիշատակս* փխ *զի յիշատակարանս*
105—106 Ztu *թարգմանաւրէնս*
106 λ *վայելչական* U *թարգմանութեամբ* փխ *յարմարութեամբ*
106—107 W չունի *վայելչական... զոյգէ*
107 ik *հոգոյս* Z *Թաւթի* փխ *Դաւթի* P *հոգիդ*
108 SVωk *այլ*
109 U *գրեցաւ իսկ անդուստ* K չիք *անդուստ* M *այնու* փխ *անդուստ* x *ի իսկ* J *յաւծումնն* LPγ *աւծումնն*
110 Kτ *նորա* N *սորին* փխ *նորին* ϑ *նորա* սրբ. *նորին* Mhr *արքայութիւն* S *արքայութեանն* W չունի *Արքայութիւնն* բառից մինչև տ. 126-ի *բանաստեղծութիւնս* բառը ներառյալ M *Ասորեստանեաց* r *Ասորեստանացն* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի CDFJOQTVαγη-ϑμτφω$\Sigma_1$nq ձեռագրերից, ունեն *Ասորեստանեաց*
111 N *գրաւել* ω *կցորդութիւնն* r չունի *Կայսերս* բառից մինչև տ. 118-ի *մի՛ մեղանչէք* բառերը ներառյալ
112 N *վիհս* փխ *վեհս* J *երեւելիս* սրբ. *և երեւելիս* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի TZαγηϑμστφωΓ$\Sigma_1$aefgh-stux ձեռագրերից, չունեն *և* Q *երեւելի*, չիք *ի* CK *խժականաց* սրբվ. (K սրբ.) *խուժականաց* DEQSZγs *խուժականաց* A *բարբոս* փխ *բարբարոս* OΓ *բարբառոս* V-Zλs *բարբարոսաց* N *եղս*
113 A *կենսացնցուխ* N *կենսացնծուղ* O *կենացնցուղ* U *յոլով* փխ *ցաւղով* h *ցողով* aetu *որսացար* V չիք *ի*
113—114 O *յընտանակութիւն* փխ *յընտանութիւն* d *յնտանութիւն*

114 Pdkl *հպատակութիւն* h *հպատակութեանն*
114—115 abceh *եկնաւորիդ* k *երկնաւոր*
115 K *պատուասիրութեամբ, նմա ձայն* փխ *ձայն նմին* n *ձայնն* φ չիք *մեծ* Zas *վարկար*
116 P *զմարգարէին* փխ *զմարգարէութիւն*
116—117 ω *նախ յարմարեաց* Φ_1 *նախ այսր մայրեաց* փխ *նախայարմարեաց*
117 QT *կանովնափակ* U *ընդմէջ յարկութեամբ* փխ *ընդմիջարկութեամբ*
118 N *առաքել* փխ *առաքելութիւն*, չիք *աստուածային*
119 N չիք *հրամանատրութեանն* U *հրամանատրութիւնն* r *հրամանատրութիւն* u *հրամանաւորութեանն* փխ *հրամանատրութեանն* Z չիք *իմն* K *պաշտամանէ* սրբ. *պաշտամանէ* Uσqx *պաշտմանէ* h *պաշտպանէ* փխ *պաշտամանէ* V *իմն* փխ *անտի*
119—120 r *Բաղաղհու*
120 Mh *զաւծելութիւն* P *զաւծելութեանն* x *ազգեաց* փխ *ազգեաց* FNUγΓΦ_1 *Յեսուայ* (Σ_1 *Յեսւայ*) փխ *Յէսւայ* Q *Յեսուայ* սրբ. *Յեսուայ* b *Յէսուայ* սրբ. *Յեսուայ* K *Ազրայելի* փխ *Ազայելի*
120—121 LSXY *թափեալ է* r չունի *Թափեալ* բառից մինչև տ. 183-ի *անուանեսցուք* բառը ներառյալ
121 Vλ *յանուն* F չիք *բանից* Γtu *իմաստնոյն* N *վերավկաել*
123 LQΓΦ_1g *կերպագրութիւն* փխ *կերպագրութիւն* S *նկարեալ* փխ *նկարագրեալ*
124 K *առաքմամբ* փխ *առմամբ*
125 k *եւ* փխ *եւս* Vtux *յերկարս* U *գծագրանս* փխ *գծագրականս*
126 C *շարագրեցից* սրբ. *շարագրեցից* Zs *մեծից* փխ *վերնոյդ* Γ *վերնոյդ*
127 N *կենդանարար* Ubhktu *կենարարդ* փխ *կենդանարարդ* ϑτ *(արարիչդ) տէրդ երկնի*
128 UV չիք *ի*
128—129 FPQh *արքայութեանն*
129 N *վկայել* Mas *անդուստ* սրբ. *անդուստ ի* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JPTVαγηϑλμτφω$\Sigma_1$bcefhtux ձեռագրերից, չունեն *ի* EFKW$\Phi_1$dgkl *Յովաննէս* R *Յովաննէ* սրբ. *Յովաննէս* λ *Յովհաննես* in *Յովհաննէս* q *Յովանէս* h չիք *եւ*

130 Kϑτ *աւրհնութեանն* Zσ *աւրհնութեամբ*
131 t *ընդ բեղ* g *իսկապէս* փխ *իսկաբար* Γ *աստուածութեան*
131—132 U *բաւընդակապէս* abfghq *բաւանդակապէս*
132 NWbg *անուն* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի FJKLQUXYαγσ ձեռագրերից, ունեն *պաշտելի* փխ *պաշտի* n *խորհրդեամբն*
133 N *զստրկութիւնն* U *զստրկութեանն* h *ստրկութիւնն* x *առ ազամեան* Γ *մարմնոյն*
134 U *յորչորդմամբ* (փխ *յորչորչմամբ*) սրբ. *յաչորդմամբ* W *յորչորչմամբ* FNQSVWλ Γ$\Phi_1$bcefghik *պատրաստեցես* փխ *պատրաստ արասցես* R *պատրաստ արասցես* սրբ. *պատսպարեսցես* a *պատրաստեցես* սրբ. *պատրաստեսցես*
135 SY չիք *եսայեայ* UVWλ *ինքնին* փխ *ինքն* N *աստուածութեամբդ* A *մարդեացեալդ* սրբ. *մարդեացեալ* CDEOZsx *մարդացեալդ* FV *մարդեացեալ* Jαγφ *մարդ էացեալ* փխ *մարդացեալ*
136 h *զբանս* a *ծառայի* ac *քո* η *իբր*
137 FUλ *աւծութեամբ* W *աստուածութեամբն* փխ *աւծութեամբն* g *եթէ*
138 SYh չիք *որով* U *որպէս* (ω *վասն որոյ*) փխ *որով* C *օծ* սրբվ. *էօծ* MVZs *էաւծ* W չունի *ապա* բառից մինչև տ. 141-ի *համշնորհազարդեալ* բառը ներառյալ x *հանգիտափառն* փխ *հանգիտափառն*
139 Y *աւծութենէ* փխ *աւծելութենէ* γ *զերկաքանչիւրոց* h *ի խրտրոցաւ*
140 t *սահմանին* S *ընդյարձակ* i *հեռաւորութեամբ* սրբվ. *փառաւորութեամբ* P *զորս* փխ *զմերս*
140—141 h *կաթուածովն*
141 aciktu *շնորհազարդեցեր* f *շնորհազարդեալ* սրբ. *շնորհազարդեցեր* λ *քոյդ* W *իսկութիւն* F չիք *ընդ*[2]
142 Σ_1 *հոգւոյ* λ *թարգմանեալ* ω չիք *ի* ω *զնախածանօթ*
143 N *կոչմամբն* F *հրշտակացդ* SYZΓh *հրեշտակաց* ϑτ *հրեշտակացն* սրբ. *հրեշտակացդ* ω *հրեշտակացն*

144 Z *մարգարէս*
144—145 A *կանխագուշակեաց* սրբ. *կանխաւ գուշակեաց*
145 KV *զի ի* փխ *զ՚ի* FQ *ընտրեալ*
146 FQUωc *եկաւորութեան* Γ *եկաւորութեամբ* u *զօծեալն* P չիք *իւր*
147 s *զոր* սրբ. *զոր և* W *սաղմոսի* AFLMSX-YΓ$\Sigma_1$nqtux *կանխապատմէ* (OQ *նախապատմէ*) փխ *կանխաւ պատմէ* AJ *պատիւ* սրբ. *պատիւ տուեալ*
148 CEFKMNPQRUVWZλ$\Phi_1$abcdefghiklnqst-ux չիք *տուեալ* W չիք *առ ի զառեալդ* FQ *զաւծեալդ* փխ *զառեալդ* W չիք *ձեռնադրելոյ* qx *ձեռնադրելոց* C *օծ* սրբվ. *էօծ* VZes *էաւծ* W չիք *զքեզ*
149 A *ուրախութեամբ* սրբ. *ուրախութեան* EL-NOSUWYZiks *ուրախութեամբ* Φ_1 *ուրախութեան առաւել*
150 e *և հոգի* FQS *աւծեալդ* FQ *անուն* Jαφ *իսկոյն* սրբ. *իսկ ի սոյն* γ *իսկ ի սոյն* փխ *իսկոյն*
151 K *զփչումն* սրբ. *զփչումնդ* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի DJM-UZγhsx ձեռագրերից, ունեն *կենդանութեանն* DENUVWγω$\Sigma_1\Phi_1$ *բարերարութեանդ* L *բարերարութեամբ* γ չիք *քո*
152 C *իմաստութիւն* սրբ. *իմաստութեամբ* MN-PRSUVλΓ$\Phi_1$abcdefghiklnqstux *իմաստութեամբ* W չունի *իմաստութիւն* բառից մինչև տ. 159-ի *յառաջաբերեաց* բառը ներառյալ Y չիք *մարդասիրութիւն* Φ_1 *մարդասիրութիւնն*
153 σ *ասելովն* h *էդ* փխ *եդ* NΦ_1 *զվկայութիւն* JLOPαμϑστω *տեառնն* e *և օծելոյն*
154 a *առի* սրբ. *առից* M *ի յամենայն*
154—155 T *մսեղաց* (դ-ից հետո տեղ է թողել, բայց չի սրբագրել) U *մսեղինաց*
155 NZs *երգոյն* Φ_1 չիք *Երգոցն երգ* NPSU-VXYαλσcdefiknqtux *երգք* Γ *եղեփեցական* l *աստուծով*
156 ωΣ_1 *զխորհուրդ* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTαγημστφ ձեռագրերից, ունեն *խորհուրդն* FRSVXY-

γλσωΓdgkl *եկեղեցոյս* $\Phi_1$cfhtu *եկեղեցոյ* abe *եկեղեցւոյ*

156—157 L *զմոռաս առաքինութեանն*

157 FQ չիք *առաջին* V *առաջնով* U *եղովն առաջին* NΓ *եղովն* σ *իւղոյ* d *եւ* փխ *եւս* σ չիք *եւ* L *զինզրուկ*

158 D *ամենայն* Jγ *փոշերաց* փխ *փոշեաց* Tα *փոշեաց* urp. *փոշերաց* N *եղովքն* Z *իւղովք* Φ_1 *իւղովն* x *իւղովքն հանդերձ* AP-iku *զանկեալ* (Φ_1 *զանկեալք*) փխ *զանդեալ*

159 d *անստին* փխ *անդստին* U *այսու* U *մահու քո կենաստու* FWh *մահ* N չիք *քոյ*

160 e *և ի* S *գոչումն* փխ *կոչումն* U *քո ձայնի*

161 MPu *անուանագրեալ* (N *անուանագրել* U *անուան գրեալ* Vλ *անուանաձայնեալ*) փխ *անուանագրեալ* Z (*վկայեաց*) *ձայնիւ յայտնի* Φ_1 չունի *թէ գինի* բառերից մինչև տ. 242-ի *ունողի* բառը ներառյալ F *վատթարն* NPVWλΓadegiklnqx .*կթ*. փխ *վաթսուն եւ ինն*

161—162 Y *իններորդացն* փխ *ինն եւթներորդացն* N *եթներրորդացն* U *եթներորդաց* λ .*է*. *երորդացն* ω *եօթներորդաց* Γagl *եւթներրորդացն* x *եօթերորդացն*

162 F *եւ ածեալ եւ* (*առաջնորդ*)

162—163 P *ճրագազիր* (V *ճրագազիր* ϑτ *երագակիր* Γ *ճրագէիր*) փխ *ճրագակիր*

163 V *Ադոնիայ* (h *Ադդովնայ* k *Ադովկայ*) փխ *Ադդովայ* λ *Ադդովեա* urp. *Ադդովնեա* O չիք *Ադդովայ որ ի Բարեքեայ* α *որ* urp. *որք* Tφ *որ ի* urp. *որդի* σb *որդի* փխ *որ ի* U չունի *որ ի* բառերից մինչև տ. 196-ի *այսր ահա* բառերը ներառյալ N *եղոյն*

164 τ *բարեբախշ* Z *բացսւորութեամբ* փխ *բացատրութեամբ* W *իմաստունս* փխ *ի մաստունս* Zωhqsu *եւթեանց* k *եւթեանց* S *առաջնորդութեանց* (d *առաջութեանց*) փխ *առաջադրութեանց* ս *առաջադրութեան*

165 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTαγϑμτφω ձեռագրերից, ունեն *գնդից* αch *վառելոցն* VλΓ *զարութեան* h *զաւրութեանց* W *զաւրութեան բան եկամբտաբար* urp. *զաւրաբար եկամտաբար* (փխ *զաւրութեամբ աննկամտաբար*) VΓh *բան եկամտաբար* (FQS *աննկամտաբար* γ *եկամտաբար*) փխ *աննկամտաբար*

165—166 τ *վիճաւորեալ* փխ *վիճակաւորեալ*

166 P չիք *զ՚ի* gi *զի ի* փխ *զ՚ի* Z *յաւծելութիւն*

166—167 Vϑστωh *գերարնակապէս*

167 h *նախազեկեւցեր* MNPRVλbcdefgiklqtux *գուշակմամբ* Z չիք *ի*

168 h *խորին* փխ *խորանին* N *ամենընդունել* (l *ամէնընտրել*) փխ *ամէնընտել* V *կրթութեան*

169 h *պաճն* Ve *բաղարճընծայք* g *բաղարճընծայք* N *նաշիք* d *նաշխաք* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի CEJTγηϑμστφωgt ձեռագրերից, ունեն *եւղով* (*իւղով*)

169—170 ω *խառնեցեալ* h *խառնեցեալքն*

170 μ *զեղանզ* NΓ *եղարկեալք*

170—171 KX չունեն *եւ տիրական անուամբ ձայնեցեալք* A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները բացի JMNSVYZαγηϑλμστφωΓabgfs ձեռագրերից, ունեն *անուամբք* F *ձայնեցեալք* urpվ. *ձոնեցեալք* Labhqtux *ձաւնեցեալք* փխ *ձայնեցեալք*

171 F *թաւթաւմամբ* N *թաթաւամբ* g *թաթափմամբ* ik *թաթաւմանց* V չիք *ի* e *և* փխ *ի* x *յարիւնն*

172 a *այսմ* h *տեսաք* փխ *տեսակք* Vx *յարմարականքն*

173 hs *միածնին*

176 h *բազմապատիկ* FLNPQSXYefh *նշանակեալ*

177 h *բաղցրութեամբ* i *եթէ*

178 NΓ *եղն* Rh *տխրութիւն* c *զտխրականութիւնն* ik *փայտ* V *սովիմբք*

179 KΓgtux *բժշկել* Z *գործեցէ*

179—180 MΓ *պարարտութիւն* ADEFNOQWZes *պարարտութիւնն է* C *պարարտութիւնն է* urp. *պարարտութիւնն*

180 M *թէ* SY *առ ի*

181 Rh *ածութիւն* FQσ *թշուառատեսութիւնն* (γh *թշուառատեսութիւն*) փխ *թշուառ տեսութիւնն* MRV *տեսութիւն*

182 h *փոխանակեացուք* փխ *փոխարկեացուք* P *յաւեժ* urpվ. *յաւերժ* h *ուրախութիւն*

182—183 τ *անուամբք*

183 V *քով* τ չիք *քո* F *հոգի* C *անուանեսցուք* urp. *անուանիցուք*

183—184 P *արդ* փխ *արդեւք*

184 Cα *ըղձականութիւն* urp. *ըղձականութեամբ* MPRVWλabcdeghikqrtux *ըղձականութեամբ* λ *ամենատես* փխ *ամենատենչ* Z *բաղձանաւք* e *ըղձականութեամբ* փխ *բաղձանացն*

185 MR *ծերութիւն* r չունի *ծերութիւն* բառից մինչև տ. 284-ի *լուսաւորի* բառը ներառյալ λ *առակի աւրինակի* h *պարարտութիւն*

186 LSXYc *ածանիլն* Md *իւղովն* λ *եղով*

187 MN *ոգւոյն* (Γ *զգոյն*) փխ *սգոյն* V *սատակութիւն* Sφ *կործանման* FNQ *կենագործել* ϑτ *կենագործեալն* fh *կենագործեալդ* *զեւղովս* (h *եղովս*) փխ *կենագործեալ զեղովս* A *զեղս* urp. *զեղովս* Γ *գեղովս* փխ *զեղովս*

188 V *այսու* C *օծընդակեսցես* urp. *օծանդակեսցես* DEZωΣ_1e *աւծընդակեսցես* α *աւծնդակեսցես*

188—189 J *լուսաւոր եղելոյ* urp. *լուսաւորելոյ* N *լուսաւոր եղո* փխ *լուսաւորելոյ* A և այս տողերն ունեցող մնացած օրինակները, բացի PTαγηϑμστφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն *լուսաւոր եղելոյ* փխ *լուսաւորելոյ*

189 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JQTVαγηϑλμστφω$\Sigma_1$efqtux ձեռագրերից, ունեն *թե* (*թէ*) A *մէնջ* urp. *մէջ* DEFQ *մէնջ* (NPRVWZλΓabcdefhiktu *մեզ*) փխ *մէջ* N *մնան* փխ *իմն* Z *անյաւութիւն* f *մեղաց*

190 λ *ի միգի* (*եւ*), *ի կռապաշտութեան* M *կռապաշտութիւն* NOWΓabcdefgiklqtux *կռապաշտութեան* K չիք *ի*

192 λ *վայելչապէս*

193 O *աւարտէ* փխ *աւետէ* SXYx *ածցեն* V *օծցից* KNλΓ *եղով* h *մրրկոյ* փխ *մրրոյ* h *պարգելոյ* Wbcg չիք *եւ* C *կամ* urpվ. *կամ զինչ*

194 Vb *հարսին* MNPRVWλabcdefghiklnqtu *աւրիորդաց* SYΓ *որիորդացն* ս *իւղովն*

195 N *խնձոր* n *խնծորով* urp. *խնձորով* a *յարեալ* փխ *յարկեալ* ս *պարտէզս* Fϑτ *իւզենաց* (ϑτ ն-ից հետո տեղ են թողել, բայց չեն արտագրել) Nbfht *եղենեաց* S *իւղենեացդ* W *ուղենեաց* ω *իւղենացն* s *եւեղենեաց* λ *տարեալ* փխ *տածեալ*

195—196 Q չունի *եւ ի պարտէզ.... զրգեցէք* ϑτ *ծածկեցէք* փխ *զրգեցէք*

196 W *ահա այսր* a *այսմ* γ չիք *ահա* C *հոգւով* urp. *հոգւովդ* MPVλφabcdeginx *հոգւովդ* NRWfhklqtu *հոգովդ* U *հոգւովն* V չիք *քո* s *քով*

197 D *զանխմանալին* SY *գովեալ բարձրութիւն*

198 S *առ քեզ* U *խնամակալդ* La *պատճառ* αφ *պատճառք* JTαγηϑμστφω *ընաւից* Γ *համբառամբ* urp. *համբառնամ*

199 Ndet *տարածման* MSY *բաղկաց* qt *երիկամանց*

200 N *լեզուոյս* h չիք *լեզուիս... ձայնարկութեամբ* N *ձայնարկցութեմբ* We *ձայնարձակութեամբ*

200—201 FUh *ակր ողորմութեամբ*

201 NVWλabdefhiklt *պաղատանաց* PU *կարգալոյ* U *շնորհաւորել* i *շնորհաւորեա*

202 U *պատարագաւք* փխ *պարգեւաւք* F *բարձրեալ ահաւոր*

203 h *փափագման* V *սուրբ միշտ և* (*համբուրեցեալ*)

204 g *յաւէրժ*

205 q *երգաձայնութեան* NU *բարեբարութեամբ* P *ի սպառ*

205—206 U *եղծելոյս* փխ *վրիպելոյս* f *վրիպելոյս* urp. *վարդապետելոյս*

206 W *մատուց* փխ *մատուցման*

207 N *հանդիպելույս* U *հանդիպելոյ*, *զայնել*

208 t *խորհրդոյն* CPTαηφs *գոհութիւն* urp. *գրգութիւն* MRVWabcdefghiklnqtux *գրգութիւն* (N *գրդութիւն* U *գրգութեան*) փխ *գոհութիւն* ACDEOUVλωΣ_1s *խառնել* Z *խառն* փխ *խառնեալ* S *ասելն* փխ *ասել ընդ* Z *Դաւթայ*

208—209 V *ընկալայք*

209 σbcfgqtux *զաղտնեաց* J *անտեսիցդ* urp. *անտեսից* N *անտեսիդ* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FQVik ձեռագրերից, ունեն *անտեսիցդ*

210 JTVαγηϑμτφωΣ_1s *քով* SY չիք *քո* Cαϑφ

արարեր urp. արարեալ MNPRUVWλσabcdefghiknqtux արարեալ

211 Γ չունի այս տողից մինչև տ. 241-ի յարմարութեամբ բառը ներառյալ

212 O չիf ի[1] Sh միշտ յօժար U առ ի (ըմբշկութիւն) O չունի միացուցեր բառից մինչև տ. 214-ի աՀաւորութեան բառը ներառյալ

213 W խառնեց ω ընտանին

214 Fσ սքանչեաց փխ սքանչելեաց MPRWadefghiklnqtux սքանչելեացդ N զաՀաւորութիւն V աՀաւորութիւն N քան փխ Քանզի σ եկին փխ երկին

215 σ բարձրութեամբ փխ բարձանց x և երկիր C երկրիս urp. երկիրս PUbcdefhiktu երկիրս Z լայնութեան, չիf ներքնոց

216 V տանիլ PUZω իբրև τ դոյզն K մեծէ urp. մեծէդ h բերէ

217 N տեսականեաց

218 N նորոգն իմ փխ նորոգ իմն N երևեալով h երկևելով փխ երևելով U էութենէն W աջս փխ աչս

219 T երկևականութիւն (αθμστφωΣ_1 երևականութիւն η երևակութիւն h երևանութիւն) փխ երկեւանութիւն C վարկանիցի urp. վարկանեսցի MNPRVWλbdefghklnqtux վարկանեսցի Z վարկանիցէ FNPQUdikn վիրաւորեալ R վիրաւորել urp. վիրաւորեալ U բժշկեալ

220 Z անտրարար փխ անընտրարար W կարծիս

220—221 σ Հաւատապէս (ω Հաւասարապէս) փխ Հաւաստապէս

221 PV չիf ի

221—222 C ի յարդեանց urp. յարդեանց JTαγηθμστφω$\Sigma_1$ik յարդեանցն

222 KQUx ցորենոյ ω կայլակողից փխ կայլակ կողից

223 N արդ անդ փխ արգանդ JTZαγηθμτφω$\Sigma_1$hl ծննդեանն PRdeik զառատութեան

224 N ջուրցդ, յոլովութեանն U յոլովութիւն s նոյնպէս urp. նոյնպէս և A և այս տողը ունեցող մնացած օրինակները, բացի Rdeinqtux ձեռագրերից, չունեն եւ[1] PW Հոգիդ A և այս տողը ունեցող մնացած օրինակները, բացի Rdehlnqstux ձեռագրերից, ունեն Հոգի F անանմաՀից W չիf եւ[2]

225 Cωen արգիւնաւորեցեր փխ արգիւնատրեցեր UVλ կերպարանն

225—226 h եկելոյն

226 c է ի

226—227 D [տեսանա]գրութեան բառից մինչև տ. 286-ի պաշտ[պանեալ] բառը ներառյալ չունի FNSUμehtx տեսանագրութիւն α տեսնագրութեան

227 C երկրպագութիւն urp. երկրորդութիւն t երկրի

228 N նմանութիւն

229 N լիութիւն փխ լրութիւն, չիf զի

230 JTαγηθμστφωΣ_1 բարձրամտեսցէ N աւգտոյ U աւգոյն V յօգոյ X աւգոց

231 SY արեգականդ Uh արեգականն h տարածմանն

232 h խաւասարապէս ω բաշխէր U երկնածնաց փխ երկրածնաց

232—233 σ զուգամասնութեան h զուգամասնութիւն

233 W փոքուցն c փոքունցն urp. փոքունց A և այս տողը ունեցող մնացած օրինակները, բացի JMSTVYαηθλμστφω$\Sigma_1$bfgh ձեռագրերից, ունեն փոքունց C մեծամեծաց urp. մեծամեծացն A և այս տողը ունեցող մնացած օրինակները, բացի JSTWYαηθμστφω$\Sigma_1$bcfgh ձեռագրերից, ունեն մեծամեծաց

234 C նիւթոյ urp. նիւթ NWabcfix նիւթ R զնիւթ Wg տեսաւորութեան N չիf ի, ընդունաւոր փխ ընուստ

235 PU չիf որպէս x չիf ինչ

236 O շուտափութեամբ urp. շուտափութութեամբ P շութափոթութեամբ (U շաւթափութեամբ h շութաթափութեամբ st շուտափութութեամբ) փխ շութափութեամբ k շութափութեամբ urp. շութափութութեամբ

237 t զտեհակութիւն փխ զընակութիւն AO վերջնականովքդ Y վերջնականօքտ h վերջնականաւքն FQVXθτφω անճառաւք (Y ճառաւք ηh անճառովք qsux օճառովք t ոճռովք LNSUWσ աճառաւք)

238 NVe յընդիմակցէ P ընդդիմակցէ h յընդիմակցի NW իմեքէ փխ ումեքէ Jαγθτ աւղաւղեալ (Naefhtx ուղղեալ U ղաւղեալ dilн ուղուղեալ q ուղեալ) փխ ողողեալ Z արտաք

239 σ գունոյ C յէութիւն urp. յէութեան VWλdeghikqtux յէութեան

239—240 L անՀրաշեստ σ անՀրալեշտ

240 Z չիf եւ... ապականէ

241 U յարմարականաւ փխ յարմարութեամբ W զաւրութեամբ J յիւրոց urp. ի յիւրոց A և այս տողը ունեցող մնացած օրինակները, բացի KLPTXαγηθμστφωΣ_1 ձեռագրերից, չունեն ի

242 σ զուգութիւն P չիf իսկ

243—244 Zs լծակցեր aceqtux լծակցեցեր

244 U զամէնիմանալին փխ զանիմանալին V զանիմանալի N տեսութիւն SX տեսութեամբ V ի մտաց (ըղձից) qtux ըղձից մտաց s մտաց ըղձից urp. ըղձից մտաց

245 U բերել W չունի ի պտղոց բառերից մինչև տ. 228-ի Հրամանատրեցեր բառը ներառյալ ΓΦagk պտղոյ b պտղոյն λ ճնշել h ճշնել փխ ճնշեալ V մղելով փխ մղելով U զարմանալիք

246 U մատակարարել γ պատրաստեր h այլ մանաւանդ

247 θτ յոլով σ խառնեց

247—248 Js ծաղկանց urpվ. (s urp.) ծաղկաց NPΦ$_1$abcdfhikqx ծաղկաց α ըստ urp. ընտ

249 A Հրամատրեցեր urp. Հրամանատրեցեր V Հրամատրեցեր SYZ իբրև LSY զայս փխ զայն

250 FNPQSUVWYλbcefghikqtux ինքնին փխ ինքն tu ձիթոյս

251 φ թէպէտ և V անճառք μω իմիք փխ իրիք

252 C Համեմատէ urp. Համեմատին A և այս տողը ունեցող մնացած օրինակները, բացի JMTVZαγηθμστφωcs ձեռագրերից, ունեն Համեմատէ C ծաղիկ urp. ի ծաղիկ qtux դաշտաց C շուշան urp. ի շուշան

253 C նարդոս urp. ի նարդոս f նարդոյս, եղեգնախունկ urp. յեղեգնախունկ Uα եղեգնախունգ J Հաղուէի Zs Հալուէի h յարմարութիւն

254 C Հոտոյ urp. Հաւատոյ NPWΦ$_1$abcdfhikqtux Հաւատոյ (S Հովտաց) փխ Հոտոյ U Հնւտոյ (փխ Հոտոյ) urp. Հաւատոյ X Հոտոց Y Հոտաց F փիթեալ A ուղունոյ urp. ուղկուզոյ EMNRVZ$\Sigma_1$fhiks ուղկուզոյ K ողկուզեալ O ողկողոյ urp. ուղկոյզոյ Q ողկուզաց W ողկոզոյ EMOPQRSVWXYγλσΦ$_1$cdeghikl գինոյ U եղոյ

255 ACF աւրինակեցեր urp. աւրինակեցար EKLMOQRWZλσΓ աւրինակեցեր A փառաւորեալն C փառաւորեալն urp. փառաւորեալդ SUVλσ փառաւորեալդ Y փառաւորեալդ փխ փառաւորեալ θ փառաւորեալ urp. փառաւորեան ω փառաւորեցեալ SVYλσ անուն σ զանքննին u ամենայն

256 Vs իրի e յիրի urp. յիրէ A և այս տողը ունեցող մնացած օրինակները, բացի LSUXYσc ձեռագրերից, ունեն յիրի Fik իմիքէ S եմեքէ V իմեք Zs իմիք NVWλac չիf ամենեւին t անկարօտանաս փխ ոչ կարաւտանաս

257 U չիf Ուստի Q շփոթելովդ SY շփոթելօք VZacqsux շփոթելով i շփոթելովք urp. շփոթելով t շփելով փխ շփոթելովք V բռնադատութեան AEOUZhs բաժանել C բաժանել urp. բաժանեալ

258 AFOQZs առակին U առաջի փխ առակի α ի սիրոյ բառերից սկսած գլխի շարունակությունը և հետագա գլուխներն ունի ուշ գրչությամբ U Հաւասարութենէ փխ Հաւանութենէ u մէջ փխ մէնջ

259 λ վայելչական

260 K աւրինակեալ U աւրինակեցեր N ոտս փխ որս

261 Z գթական փխ անգթական C սառն ցըրտութեան urp. սառնացրտութեան h սառն ցրտութեանն A և այս տողը ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTγηθμστφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն սառն ցրտութեան φ զայս Si զանկուած (t զանկած) փխ զանգուած

262 U տեսլեան փխ տեսեալ P իմացեալ տեսանի փխ տեսեալ իմանի

262—263 NWΓΦ$_1$ չիf որով... միանալի

263 FQVγλ չիf ի Ma իմանալի urpվ. (a urp.) որով յիրաւի սովաւ ի յաստուած է միանալի KLkx իմանալի փխ միանալի Z միանալ σ ընդ որ P Սողոմոն A Սա-

ղովմովնի urp. Սաղովմովնի ածելոյ Z չիf ածելոյ
264 Φ_1 աստուծոյդ ik յաստուծոյ ϑμτΣ_1 երգեմք γ հարսին tu երկնաւորի N փեսային h փեսային
264—265 N գոհարանութեան c գոհութիւն փխ գոհարանութիւն t գոհարանութեամբ
265 SY համարեալ փխ համբուրեալ Φ_1 համբուրել V չիf ի h յղձցս, գխոտ փխ գհոտ V$\sigma\Phi_1$ եղոց τ չիf քոց
266 FQSVYbh իբրև Z չիf յաւիտենականաց V ուղողի փխ ունողի
267 SY բանին Γ իմաստնոյ N աւետանչին
268 W չիf ի, չիf հոտ Yf հետ փխ հոտ U իւղոյ քո SUVWYZα_1σabcstux ջուրք i ջուրքք urp. ջուրք
269 SY գերկինս AFNOQλ զգլուխ C զգլուխ urp. զգլուխս Es զգլուխ urpվ. (s urp.) զգլուխն MPRUVWZα_1σΓabcdefghiklnqtux զգլուխն Φ_1 զգլուխտ α_1 անապական փխ անախտական
270 Pu իւղովք R իւղդ JLd երկնայնով N երկայնով փխ երկնայնով a երկնայնով h երկնայնովն Φ_1 եղեալ k և զուարթապէս և
271 N մխրարար փխ ախրարար
272 W չունի տ. 272—296 σφΣ_1 խնկալի N չիf պաշտելի եւ երանելի KMSefh իւղոյս (ik իւղոյ c ուղոյս) փխ ուղղոյս ωΣ_1 ըղղոյս
274 NU կեանաստու qtux չիf կենսատու α_1 խաչինդ L տեառնագրեցի qx տեառնագրեսցէ Φ_1 եղ
275 N գհրայն Lσ գխուժսն U գխուժն urp. գխոյժն α_1 և գհնդիկն և d գխնդիկն
275—276 Γ զբարբարոսն urp. զբարբառոսն
276 MUα_1Γaef զսկիւթացի A զեղղենացին C զելլենացին urp. զհելլենացին Ex զհելլենացին M զելլենացի P զէղղէնացին Tϑτ զէլլենացին U զեղղեանացին Φ_1 զէլէնացին a զեղենացի tu զհելենացին U զոյժն (α_1 զզուժն) փխ զզուժն h և դժնեարար և Φ_1i դժնեայրար
276—277 UΦ_1 զզարհուրատեսակ փխ զարհաւրատեսակ σ զարօւրատեսակ

277 L սոսկամիխքար MNSVα_1λΓ$\Phi_1$abcdefgiklnqtux սոսկալիթխարն U սոսկաւիթխարն h սոսկալիթնարն
278 S արեամբ փխ անուամբ V քով
279 A ընձայէ urp. ընծայէ AEFKLMNOPQRUXΓΦ_1 երկնաւոր Cλa երկնաւոր urp. երկնաւորի
279—280 T բազմաարինակ VΦ_1 բազմօրինակք U բազմաւրինակեան (h բազմաւրինակէն) փխ բազմաւրինակ են
280 h դէսմունկ
281 Γ զաւրութեան L քան փխ Քանզի α_1 իբեր փխ իբր U մինչև
282 T հերքի urp. հերձի φ հերքի փխ հերձի f պատուի փխ անպատուի u սոյնպէս փխ նոյնպէս
283 hik ուղեալ փխ իւղեալ SY չիf սովաւ V սսաւ փխ սովաւ N հեշտեալ փխ հեշտեաւ S խորտաւի ALMOWXγΣ_1 ելեալ փխ եղեալ PU չիf առ
284 qx Մատնէ տեսանել զաս փխ Մատն սա քո Fc քո սա tu զսա u Քրիստոս փխ Յիսուս V չիf որով
285 abik քան փխ քանզի α_1 քան ի բերանգծելի փխ Քանզի իբր անգծելի R չունի անգծելի բառից մինչև տ. 303-ի կառուցան բառը ներառյալ FUα_1 պահպանականաւ (g պահպանաւ) փխ պահպանակաւ
286 S ամենապատրաստս U ամենապատրաստ
287 h խրթի (s խրթենի) փխ խրթնի A ասու urp. ասուի Jl այսու urp. ասուի X այսու urp. ասու TηϑμτφωΣ_1 ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակներն ունեն այսու փխ ասուի FQVΓe մարբութեամբ S թօթաւեալ փխ թաթաւեալ λ թաթաւել s թաթաւեալն N տխրակ տեսակ փխ տխրատեսակ μ երբնիւ A եւ urp. զի եւ U եւ զի
288—289 SZΦ_1s թափանց (h թափանացացն) փխ թափանցանց U թափանցաց
289 V ի փխ իմն Z խառնութեան UZbcfh թանձրութեան SY մերոյ TϑμστφωΣ_1 մերոյս η մերոյս urp. մերս
290 N չիf թէ FLMNQS սաղմոսին փխ սաղմոսողին a սաղմոսին urp. սաղմոսողին A ձինւոյ

291 A եւ urp. եւս EFLMNPQSUYZα_1λσ$\Phi_1$dikqtux և փխ եւս DEFNPOSVY$\alpha_1\Phi_1$bcdfhikqtux ճարպաւ η ճարպաւ urp. ճարպով λ ճարակաւ փխ ճարպով U սոյն ճարպաւ սոյն e ճարպով... տեսակս բառերն ունի ուշ գրչությամբ
292 N ներքոյն V տեսակ s առողջացուցանէ urp. ողջացուցանէ
292—293 h զազգումն F չունի ազգումն բառից մինչև տ. 346-ի ընութեամբ բառը ներառյալ
293 N առնել Vλ հազագի ω ահագին փխ հագագին f չիf ի
294 NPRα_1λΓ$\Phi_1$dhiknx եղերացն λe գիշատակ l մահու
295 U զաւրութիւնք փխ զաւրութիւն քո
296 S չունի Քրիստոս UZ ի փխ ընդ V բնակի
297 N առն բռնամարզկ մերկամոգանակ փխ առ բռնամարտիկ մերկամրցանակ U բըռնաւոր մարտիկ փխ բռնամարտիկ V մերկամրցանակ ϑμσωΣ_1h մերկամրցական (τ մերկամրցանկան) փխ մերկամրցանակ
297—298 W ըմբիշս urp. ըմբիկս
298 h ճմրից հնարից L անըբռնելի
299 N ներհակ t ախտի N ահարկու հզաւր
300 L բան փխ Քանզի NUZ պճնութեան N չիf բանին U բանի h բնանին փխ բանին C էզէկիէլ
301 A հեգնաւոր urp. հենգնաւոր DEJRSUVWα_1γλσabhqtux հեգնաւոր N հոգևոր փխ հենգնաւոր NTWΦ_1 առակագրութեամբ (Z առակարկութեամբ) փխ առակագրութեամբ h որրականաւքն U շարայարմարել
302 N հանդեցար փխ հանդերձեցար
303 UVλ հաստատեալք
303—304 h ահաւորութեանն
304 Sh ամենավար փխ ամենավայր NUVWZrtu ձեռնկալութիւն α_1 միշմ փխ միշտ r չիf բանից եւ գերազանցեալ
305 r քննութեանցս, չունի Աւետարանաւն բառից մինչև տ. 309—310-ի համարձակ բառը ներառյալ ϑτ խնկես
306 φ ածել W չիf ի SUY քաղաքէ V քաղաք
307 ϑτ չիf ածեալն
307—308 α_1 դաւանութենէն

308 ORSWXYγϑλτωcikl կենդանոյ
308—309 N յապհաւատ SY ապայհաւատ
309 a թէ P չիf ասեն
310 N կանոնացն փխ կանոնականացն QVλ կանոնականացդ T կանովնականացն σ կանոնականաց φ զածեալդ
311 h չիf եւ Հերովդէս... զածեալդ
312 r հայցեալ փխ հարցեալ M գրէ MO թէ դու
313 U տէրն Wa զտէր Jλσφ Γ$\Phi_1$abcefl զանսկիզբնն r զանսկզբնորդի փխ զանսկիզբն որդի
313—314 r չունի այսպէս բառից մինչև տ. 315-ի խորհրդական բառը ներառյալ
314 α_1 ընկալայք λ վայելչաբար MNUVWα_1λΓbcdefgikntu թարգմանեցեր ω թարքմանեցեալ Φ_1 թարքմանեցեր
315 U խորհրդական կատարման W խորհրդականն կոչման Φ_1 չիf կոչմանն Nh վիճակք
315—316 ADKLNOPQVXα_1Γafhik նախապատութեան CEMd նախապատութեան urpվ. նախապատուութեան Jγσn նախապատմութեան փխ նախապատուութեան SUY նախապատութեանն TμΣ_1 նախապատուութեան urp. նախապատմութեան W նախապատութեան urp. նախապատվութեան g նախապատվութեան
317 r չիf եւ DEZ սրբաւորութիւն փխ սրբութին
317—318 V ուղաւորական Φ_1 եղաւորական σ չունի [իւղաւորա]կան բառից մինչև տ. 436-ի զցն[դեալս] բառը ներառյալ r չունի իւղաւորական բառից մինչև տ. 336-ի յիշատակեցաւ բառը ներառյալ
318 NPUVWα_1λ$\Phi_1$bchiktu անուն Φ_1h ածութեանն Wqtux չիf որպէս Wλ չիf է
319 C համարձակել urp. համարձակիլ NSUY համարձակեալ V համարձակիլ JPd յերկրայնոցս N յերկրեայնոցս a յերկրայնոցս
320 NPUY$\alpha_1\Phi_1$abcdefikl համարեալ R համարել urp. համարեալ V համարիլ
321 K զբրիստոսեայն փխ զքրիստոնեայն N քրիստովնեայն h այլ անտանելի CDEJKVϑτφabdqstu նախնայն U մեծութեամբ k մկրտիչ C ջուրք urp. ջուրքք DKNSUXY-

α_1ϑμτφωabcelnqx ջուրբ R ջուրք ուղղ. ջուրքք
322 AJLSUVXYγηϑλμτφωΣ_1 զի հոգին C զի հոգին ուղղ. զհոգին c զհոգի Oa հրաւողին փխ հրաւիրողին u ոչ եմ փխ չեմ Q չիք ես N չիք ասէ NPe առաքեալ եմ c առաքեալ ուղղ. առաքեալ եմ
323 γ ասէ բանն ազդէ N աւետաբանիչն
323—324 Φ_1 չիք Մարկոսի (տեղ է թողել, բայց չի լրացրել)
324 x լծակցութեամբ Zs ազգակիցք հարազատք fh հարազատն
325 Φ_1 վարեցեալ N եւղ Φ_1 եղով h ուղովք l իւղովք λ աւծանէին ուղղվ. աւծանէին զհիւանդս
326 SY մարդկան փխ մարդկային γ հրաշից NVZs քով γ չիք քո
327 W լոյս
328 N իր իրե U իրաց P տիրապարգեւ V երեւոյթ
329 N և խափանին և Xμ ճանչք Y ճանճ h ճաճանչք փխ ճանճք
330 N զերունք KLNPRZacdefghiklns չիք եւ J ունկնամարտից ուղղ. ունկնամտից SY ունգամարտից (λ ունկնամարտից) փխ ունկնամտից A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի TγηϑμτφωΣ_1a ձեռագրերից, ունեն ունկնամարտից (ունգնամարտից) փխ ունկնամտից tu նիւթոյ փխ մահու
331 N սպառել Pik պակասի Jγh աւրհնութեանն Nb աւրհնութիւն φ աւրհնութեանցն tu աւրհնութեամբ
332 λ եղ tu զբաւարթացեալ փխ զաւրացեալ A-DEOQRSXYZqsx չիք եւ[1] C զայսս ուղղ. և զայսս u մուրհակս W չարին
333 V զվաճառ փխ զվճիռ W չիք է PZs աւազանն
333—334 C օժընդակութեան ուղղ. օժանդակութեան EUZiks աւժընդակութեան Lh աւժանդակութեանն
334 s աւազակացն ուղղ. յաւազակացն Z խոցմամբ C խոցման զմարդն առաջին ուղղվ. խոցեալ առաջին մարդոյն
335 PΓagikl փրկութիւն h փրկութեանն Tω թէ SY յանճարակ fh անճարակն α_1 վիրացս
336 U իրք x իւղ փխ իր λ եղւոյ,
337 λ փափաքեալ kr Դաւթի tu իբրև h ձեթենի PSUVYλi տանն x տուն Q յուսալով փխ յուսով
338 s յարակցի ուղղ. յարակայի Mλ զթփատութիւն U զթլպատութիւն h անդստինս A զմկրտութեան ուղղ. զմկրտութեանս N զմկրտութիւնս Q շնորհի qtu շնորհ
339 λ զինչ փխ զի U յայսմանէ i զյայսմանէ C հասանել ուղղ. հասանիլ Vω հասանիլ
340 MNPW$\alpha_1\Phi_1$abcdefghklnqtux խորհրդէ i խորհրդէ
341 MNW$\alpha_1\Phi_1$abcdefghiklnqtux չիք ի N ճառել ինչ Q ճառել ուղղ. ճառելով V ճառեալ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTγηϑμτφω ձեռագրերից, ունեն ճառել NVWY$\alpha_1\lambda\Phi_1$bcefikqtux թողում իսկ S թողում ուղղ. թողում իսկ cf եթէ α_1φ իսկութենէ h յիսկութեանն
342 h ամենայնի UV չիք ի N յայժմուս V այժմու
343 JTγηϑμτφ աւրհնաբանութենէս MNRW$\alpha_1\lambda\Phi_1$bcdehit աւրհնաբանութիւնս
344 C և առատ ուղղ. առատ և Φ_1 և առատ և C ամենայաղթող ուղղ. ամենայաղթ
345 N գծագրեալով U գծագրեցեր α_1 ածել
345—346 MOVλ զիսկութիւն
346 $\alpha_1$ah իսկութեամբ փխ իսկ բնութեամբ
347 Γ զաշակէտացն CNRW$\alpha_1\lambda\Gamma\Phi_1$bdefgh դասք FOUVZqstu դասս ik դասքն F լոյս իսկ (անուանեցեր) h անուանեցար N որ Φ_1 որովք
347—348 զամենայն արարածս Z չիք ամենայն
348 N երկիր SY յերկրի V երջանկի K շնորհիւ
349 Φ_1 և զեղն KVλμ զեղն u զիւղս h անուշութեանն Vλ չիք ի t յոտս ուղղ. յոտսդ x յոտսդ Sbtu աւրինակ N յնդունելութեան W ընդունելութեանն
350 U մաղթանացն L միամէ փխ միամէ NW միաւէ Zs ի գլուխ ի
351 h զթութեամբդ V քեզ փխ մեզ A մշտափափաք
352 VW նոյն փխ սոյն U հաստատեալ և հաստատեալ V հաստատեալ հաստատեալ Zs հաստատել λ հաւատատեալ h խաստատեալ,

ուխտեաւ S անփոխ անգրելեալ փխ անփոխագրելեաւ
353 c անփոխագրելիս փխ աւրհնաբանելիս t չիք ընդ
354 MN$\Phi_1$bcg աշխարհս RΓ աշխարհի U քարոզեալ ω քարոզելով U եղոյն i իւղւոյն N յարկաւորութիւն (SX արգաւորութիւն) փխ յարգաւորութիւն U յարգաւորութեան
354—355 etu զարմանահրաշից փխ զարմանս հրաշից C զարմանս հրաշից լռողաց ապառնեացն յուսադրութիւն ունի լուսանցքում ik չիք զարմանս... յուսադրութիւն
355 a լռողաց Φ_1 չիք առ
356 U և զսրբոյն C առաքելութեանցն ուղղ. առաքելոց PRVWλΓ$\Phi_1$abcdefgikltux առաքելութեանցն λ մեկնել
357 Φ_1 զեղեալ փխ զեղեալ N յառաւելութիւն S կենդանարարից (U կենարարին) փխ կենդանարարից
358 N բովանդակութեամբ U բաւընդակութեան α_1 բովանդակութիւն abcgqt բաւանդակութեան h բաւանդակութիւն
359 F չիք ի k իմաստնաւորն փխ ի մասնաւորն S մասնաւոր Z մասն աւորն փխ մասնաւորն h նմանութիւնն N լռւոյգ
360 ω աւրհնութեանց SY վերնոյ λ բարերարութեանց U սրսկեալ
361 W չունի ասի բառից մինչև տ. 366-ի բորբոքիլ բառը ներառյալ Ph իբրև
362 Φ_1 մեծութեան փխ մթութեան h մթութեանն
363 N տայիր (h տարի) փխ տարր N զոգութիւն փխ զուգութիւն
365 λ ծածկեալ փխ ծանուցեալ JYγϑτ հարցի փխ ընդհարցի X հարցի ուղղ. ընդհարցի M հակառակէ η հակառակողէն փխ հակառակէն MNPRUVZ$\alpha_1\lambda\Gamma\Phi_1$abcfgiklnqstux չիք ի[2] TϑτωΣ_1 յինքնապաստ փխ յինքնասաստ
365—366 Fλ յաւժարմտութենէ ուղղ. յաւժարամտութենէ J յաւժարամտութենէ ուղղ. յաւժարմտութենէ KNQTα_1γηϑμφωΣ_1 յաւժարամտութենէ X յաւժարութենէ փխ յաւժարմտութենէ ZΓs յաւժարմտութենէն
366 Φ_1Γg բորբոքել
367 Φ_1 [ժառանգու]թիւն բառով ընդհատվում է ձեռագիրը (շարունակությունը չի պահպանվել) Wu ողորմութեան k ողորմութեամբդ
368 V ազակցաւ փխ ազգակցաւ C նկարեալ ուղղվ. զոր նկարեալ FVWλ նկարել
368—369 C փայլեսցուք ուղղվ. փայլիցուք V փայլիցուք
369 N զարկուածս փխ զարկածս Mα_1 խարէութեան
370 Z ներգութենէ փխ ներգործութենէ h փոփոխման
371 c բեեռեալք
372 Zs հաւատով
373 a արդարիւ e յուսապատար փխ լուսապատար S խնգալի
374 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTγηϑμτφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն տեսութեան r չունի վասն բառից մինչև տ. 377-ի մեր բառը ներառյալ J որոյ և ուղղ. որոյ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի TγηϑμτφωΣ_1 ձեռագրերից, չունեն եւ L պատշաճ
375 c ճառս FQ գոհութեանն (U հոգաբանութեանն) փխ գոհաբանութեանն Mα_1h գոհաբանութեան MVλΓabcgs էած e ած ուղղ. էած Y զձեզ փխ զմեզ M ձեռք ուղղ. ձեօք q ձեռօք փխ ձեւք
376 M չիք եւ Rdhlnqtux կնքեացն N մեզ U զմեզ և ետ մեզ
377 x չիք եւ FRUWc ասէ մի h ասէք
378 N չունի աստուծոյ C կնքեցարուք ուղղ. կնքեցաք FQ կնքեցարուքն
378—379 r փրկութեանն
379 Y պատճառելի փխ Պատկառելի e և ուղղ. է և OUΣ_1 անուանելի փխ անվանելի Tμτ անվանելի ուղղ. անուանելի qx ծնութիւնս N յորչյորջութիւն U յորջորջութեան t յորջորջութիւնս SYZΓ իբրև
380 SY չիք ի P$\alpha_1$ex նորումնս CTφ ի հնումն ուղղ. քան ի հնումն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի Jγηϑτ ձեռագրերից, չունեն քան M հնումնն r չունի Քանզի բառից մինչև տ. 382-ի վերաստահմանէ բառը ներառյալ Uh զաւթեանն N Սողոմոնին փխ սաղմոսին
381 Vλ զտիրականն h տիրական տնաւրինա-

կանացն N սկիզբն առր փխ սկզբնաւոր S սկզբնաւոր ուր. սկզբնաւորել W սկզբնաւորեալ N կրից

381—382 A և այս տողերն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JTγηθμτφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն ճշգրտաբար փխ ճշմարտաբար

382 Jθμτφ սահմանէ ուր. վերասահմանէ SY վերատին սահմանէ փխ վերասահմանէ T սահմանէ փխ վերասահմանէ (տեղ է թողել, բայց չի արտագրել) A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի XγηωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն սահմանէ

383 r չունի Մարգարէութիւն բառից մինչև տ. 385-ի յանդգնութիւն բառը ներառյալ

384 N զանարգի N հրախումբ փխ հրէախումբ Vα_1λ մոլեգնութեան h մոլէգնութեամբն

384—385 Z չիք որ... յանդգնութիւն

385 NPRVWα_1λabcdefhiknrqtux ձգեցէ C յօծեալ ուր. յօծեալն FKLQRU յաւծեալն SY (տեառն) վասն աւծելոյ նորա և քաւեցի

386 RZdehklqrsu թէպէտ և փխ թէ եւ c թէ և ուր. թէպէտ և A յազգանւոյն JPqu յազգայնւոյն Nt յազայնւոյն փխ յազգայնոյն W յազգայնոցն Z յազգանոյն a յազգայնոյն qtux սպաննաւ

388 l խաղորդեալ D [հաղորդ]եալ բառով ընդհատվում է ձեռագիրը (շարունակությունը չի պահպանվել)

388—389 r չունի հաղորդեալ... աղաւթանուէր

389 MNPUVα_1λΓadefklnt ժառանգութիւն λ աղաւթքանուեր SY աւելով P սաղմոսին γ սաղմոսիւ

390 A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի CEFJUα_1ηθτφΓbqux ձեռագրերից, ունեն սիրելոյ r դարձուցիր

391 Vqtu նայեաց f յերես փխ յերեսս U քում փխ քոյ

391—392 W չիք եւ արա... քոյ

392 L ողորմութիւնն Zs քում փխ քոյ

393 h չունի Քրիստոս t Յիսուս փխ Քրիստոս L պարգևատրութիւն M պարգևատրութիւնն ηθμτ նիւթ փխ հիւթ

394 r չունի քանզի բառից մինչև տ. 403-ի ջահաւորի բառը ներառյալ α_1 յարքայութեան Γ արքայութեան k արքայութեանն h ճոխութենէն

396 U եղով

397 X աւծութիւն ուր. աւծութիւն տէր Յիսուս Քրիստոս

398 NWbh չիք եւ

399 K եղելոց աւծեալ փխ աւծեալ իւղելոց P իւղեցելոց UV իւղոց (a եւղոց) փխ իւղելոց

399—400 K երկրպագութեամբ փառաբանեալ W փառաւորեալ փխ փառաբանեալ

400 Sh երկրպագութիւն V չիք երէկ h զաւրինակ փխ զօր աւրինակ

401 AJZγητs պատրոյկ Nηθτω ճարպումն U չիք ինչ

402 l հուր c լուծեալ փխ լուցեալ AEFKMOQZΓ վառիցէ C վառիցէ ուր. վառիցի Sφc վառեսցի K այնպէս (tu նոյնպէս) փխ սոյնպէս C այս ուր. և այս J և այս ուր. այս A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի RTYγηθμτφωΣ_1 ձեռագրերից, չունեն եւ S աւծութեան a չիք ի

403 N ջահաւոր U ճահաւորէ h կերպարին փխ կերպարանին WΓ կերպարանին իմն երկնաւոր փխ կերպարանին մեկնաւոր

404 U բացեութիւն փխ բացերեւութիւն r չունի բերեալ բառից մինչև տ. 411-ի շնորհաց բառը ներառյալ

405 Y գունել

406 JRTθμτφωΣ_1 վերագոյն փխ վեհագոյն η վեհագոյն ուր. վերագոյն N մանկանց փխ մասանց

407 W հարազատ N որ փխ որոյ W չէ փխ ոչ է

407—408 K քրիստոնեայ (i քրիստոնէայն k քրիստոնայն) փխ քրիստոսեան θ քրիստոնեան ուր. քրիստոսեան

408 S Նազարացի փխ Նազովրեցի Γ Նազովրացի բառից սկսած գլխի շարունակությունը և հետագա գլուխներն ունի ուշ գրչությամբ Γ_1 յանուանիլ Y չիք եւ ոչ յիշատակիլ STiku յիշատակել O ի յորդիս fh որդիս

409 qtux յանունն P տեառն փխ աստուծոյ

409—410 μ նիւթականութիւն ուր. հիւթականութիւն

410 N արհնութիւն A ձիթւոյս h որում MVα_1 երրորդութիւն Γ_1 երրորդութեան A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTγηθμτφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն երրորդութիւնն

410—411 N խառնեալ

411 Γ_1 շնորհեա r ի մերոց UVλ զիմացս

411—412 N նկարագրութիւնն

412 V բարեձութիւն փխ բարեձեւութիւն

413 λ վայելչութիւն h յայտից Γ_1 կերպարան

414 SY պահարան փխ պահպանարան Γ_1 չիք պահպանարան

414—415 շաղկապեալ փխ շաղկապ

415 g ումնութիւն փխ ուժգնութիւն ln ուշգնութիւն η զիմեցմունց

416 C քակտիչ ուր. քակիչ RUVWλcdeflnqtu քակիչ (hikr քաւիչ) փխ քակտիչ AF հմայեկաց ուր. կմայեկաց MNU հմայից (Vλ հմայեկից) փխ կմայեկաց JKTηθμτ ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած բոլոր օրինակներն ունեն հմայեկաց փխ կմայեկաց TθμτφωΣ_1 նհանջիչ hr նախանջիչ

417 ACDEJLPSeik բնախոյան N բնանիխոյն VW$\Sigma_1$cx բուն ախոյեան (γ բուն ախոխեան) փխ բնախոյեան α_1 բնախոյան ուր. բուն ախոյան φt բնախոյեան ուր. բուն ախոյեան

418 NWZtu երայխայրից (U երախաեաց VX երախտից) փխ երախայից d երախայից ուր. երեխայից l անդինին

419 α_1 նախանձակու փխ նախանձարկու Z և անհաւատից fh անհաւատիցն

420 N յայտնոց փխ յետնոց Uabiklr կանաց q կանացն V չիք պճնումն կանանց

420—421 FN աճումն փխ աճեցումն

421 d ձերոց փխ ծերոց

423 τ կերաց ուր. կայսերաց h զաւրինակ փխ զօր աւրինակ f ամենայն փխ աման r կնեալ փխ կնքեալ N իմ փխ իմն

424 JLN ներքնայնոցն V ներսնայնոցն τh ներքնայնոց a ներքնայնոցն d ներքնայննոցն J մեծագունութեան ուր. մեծագնութեան γqx մեծագունութեան φ մեծագնութեան ուր. մեծագունութեան Γ_1 մեծագնութիւն h մեծագնութեանն X նոյնպէս ուր. սոյնպէս Γ_1 չիք նոյնպէս բարձրութիւն V բարձրութեան

425 Γ_1 Յիսուս աստուած տէր F չունի տէր

425—426 λ վայելչական

426 qx ծանուցեալ տեսակաւ μ նշանակին h ի նոյն փխ իսկոյն

427 U սոյն փխ նոյն h կոչմանն

428 τr եզիպտացոց

429 U խորհրդոց α_1 չիք պատկեր r չունի շարունակությունը մինչև գլխի վերջը

Այս տողից հետո սույն գլուխն ունեցող օրինակները, բացի MNTUWα_1τ$\Gamma_1$an ձեռագրերից, լուսանցքում (ACLPRZηθλφωΣ_1f) կամ բնագրի կարգում (EJKOQSVXYγμbcdghiklqstux) ունեն ենթավերնագիր (F ենթավերնագիրը չի պահպանվել՝ լուսանցքը կտրվելու հետևանքով)՝ Սակս (R Յաղակս փխ Սակս qtux Վասն փխ Սակս) սրբալոյս եւղոյն (իւղոյն, եղոյն KR չիք եւղոյն) միւռոնի (CRfk միռոնի EJPηθμφωΣ_1 միւռոնի KOSXYcghqsx մեռոնի Ltu մեռոնին Z միւռոննի e մեռովնին i միռովնի)

430 C միւռոնս ուր. մեռոնս FMOQλcfnx մեռոնս J միւռովնս U$\alpha_1$aegiklq միռոնս h մեռոյնս AFOQ չիք կանխաւ C լոյս ուր. կանխաւ լոյս

431 N գրե եթէ (W գրէ) փխ գրեթէ a գրի թէ T զայն փխ զսոյն Uλ աղերսել Z խնդրէ EVλ քերթութեան M քերդութեան O քերդողութեան (Uα_1 քերթողութեան b քերդութեանն) փխ քերթութեանն t բանի փխ բառի

432 MORUVWα_1λbdefghl խարութեան ik խորութեան փխ խարութեանն JMN Հոմերովնի K Հոմերանի L Հեմորենի λω թարգմանեալ

433 Uqtux չիք է Vu չիք ի T յինէն փխ յինքն U ձգել Uα_1 զմեր Z սուտապէս փխ զաւրապէս

433—434 MNUVλe հաստատեալ

434 h փոփոխման U պչուր U լուծականութեան

434—435 Γ_1 լուսաւորութեան

435 N զգեղ ինչ Γ_1 մածուցեալ փխ մածուցիչ MNU յեղանակեալ

436 U զցնդեալսն, ի մի փխ իմ d եւ... մշտա-

հոսութիւն բառերն ունեցել է լուսանցքում, բայց մասամբ են պահպանվել Y զաղբերս Wω հեղեալ փխ հեղեղեալ

437 C մանամատաւ սրբվ. մանամուտ N ամանն մուտ փխ մանամուտ Nλ մեռոն Qacdeg միռոն U միռովն h մեռոյն փխ միւռոն U բանի փխ բառի

438 Z չիք է SY որով փխ որ h գոյլ F ծածկեալ

439 J գիմառութեանն FQUωh ատարացեալ (l ատարացել) փխ ատարացեղ a արդարիւ

440 t չիք անտի NSα_1 անուն x ճանաչի սրբ. նշանակի

441 W ամենայն UVα_1λ սրբութիւն σ սրբութեան LSXY սրբոցն U թե

442 N չիք զաղտ ինչ h զաղտիչ փխ զաղտ ինչ V ընութեամբ սրբ. բնութեամբ J զսիրան սրբ. զսիրտ KLSYσ զսիրտ tu զսիրտս

443 Sik աղղողականաց Y յաղղողականաց h աղդողական

444 V անհատութեամբն փխ անհասութեամբն Uh վերնականաւն

445 K չիք եւ իսկ... իսկ

446 C փառատրութեամբն սրբ. փառաւորութեամբն ω փառատրութեամբն փխ փառաւորութեամբն

446—447 Nh անբաւութիւն SWY անբաւութեամբ

447 W խաւարայինին փխ խաւար անղնին α_1 իմն անդնին x անքնին փխ անդնին O ծածկեալ սրբ. ծածկեցեալ U ծածկեցեալ

448 h ձեռնարկութիւն

449 N ճաշ (f ճախ) փխ ճահ

449—450 CMNVλceikqtux անուանագրութեամբ (K անուան գրութեամբ) փխ անուանագրութեամբ S անուանանգրութեան Y անուանագրութեան

450 EWc վասն զի

451 W չունի իսկ բառից մինչև տ. 468-ի գոյութեան բառը ներառյալ C իսկ զի սրբ. իսկ FPQi չիք զի x իսկ սրբ. իսկ զի K զերկարանչիր LPSXσiktu զերկարանչիրսն q զերկարանչեւրս

452 Γ_1i չիք ի η անուան սրբ. անուամբ f անուամբ

453 h մեծանայի α_1 իւղն e նուիրեալս

453—454 V ամենաբիորեան λ ամենաբիւրեան h ամենաբուրեալ t ամենաբուրեա

454 h քանզի փխ վասն զի Uh չիք մեր

456 SX լոյսն Իսրայէղի աւէ Uγhs լոյս N չիք ի h և փխ ի

457 λ և այլ L իմ փխ իմն Γ_1 կերպացուցեալ Z առ ի նոյն զրանս Vλ չիք առ Γ_1 չիք ի

458 λ նողտկութիւն (f ողկութիւն) փխ նողկութիւն

459 C օրհնեալ սրբ. օրհնել

460 JKLPRUVα_1λσφabdefgiklqtux մեռեալ S մեռայ սրբ. մեռեալ U յարմարական նըշանակ իմն

461 CEZϑτs կրիցն Vλg տարժանմանց γ տաժանման NVλbfntu մեռոն Pik միւռոնս Re միռոն Z միւռոնն a միռովն h մեռոնն

462 SY մեռութեան փխ մեռելութեան U ազգականութեան α_1 ազգակութիւն h ազգականութեանն FQ այս h ածման

462—463 U հոգեորական

463 λ կամաւ փխ կամ

464 PRV$\alpha_1$abcefhiklnqtux հեշտութեանցն h աւղաճոնաւ

465 UV ձայնատրականս Ux զարկուածս

466 L չունի մղնարհեստ բառից մինչև տ. 491-ի անտի բառը ներառյալ Γ_1 խորխտակնչականութեան փխ խորխտահնչական STYημωΣ_1 կազմուածոյ Γ_1 չիք կազմածոյ Vcfh թմբկի Y թմպկիս a թմբի սրբ. թմբկի

467 U գիջութեան Z գիջութեամբ սրբ. գինութեամբ λfqx գինութեամբ Γ գինութեան λ անվայելուչ

467—468 N թուղազաշնակեալ U թոյլազաշնակեալ

468 N ստորեաւս x կորստեանն NSY մերոյ

468—469 U մեր սգայութեան կայլ իմն փխ մերս զոյութեան կայլիմք

469 x ըստ փխ ընդ σx խորհրդոց

470 Tηϑμτφω մկրտեալք FQRSWXYZα_1γλσω$\Gamma_1$bcefghikl կենդանոյդ g անվաղճան Vλ կենացն

471 h չիք իսկ Γ_1 համայնեւ

473 SY իւղս դրոշեալն Γ_1 զդրաւշեալ N կառակուսեն փխ քառակուսեան h քառակուսեանն λcqt Քրիստոս փխ Յիսուս E նըշան ի

474 x չիք հաւասար σ չունի [հա]ւասար բառից մինչև տ. 510-ի տարածումն բառը ներառյալ FNQWα_1 հաստատէ փխ հաստէ U հաստեալ, նոր փխ շնորհ t ընձեռել SY չիք եւ N նման փխ նմանատիպ SY զնմանատիպ

475 O անուանելի փխ անվանելի SY մեծացուցանի

476 α_1 անւանէ NU առհնութիւն

476—477 ω չիք ըստ մարգարէին կանխաձայնութեան JTγμϑτ նախաձայնութեան փխ կանխաձայնութեան

477 s զի ի փխ զ'ի A բուսոյ սրբ. բուսոց Ex բուսոյց փխ բուսոց N բուսուց

478 S ուղեալ s ուղղեալ սրբ. իւղեալ N կարծեաց (փխ արկածից) սրբ. կարկածից u չիք ի[2]

479 V վերաբերեալ J նիւթս սրբ. նիւթ Nμωh չիք եւ

480 N չիք ի V պատուհանից Wγη պատուհանացն W թափանցութիւնդ փխ թափանցանցութիւնք W ի յանուն

481 S զօրութիւն W և փխ ի F խորհրդական փխ խոհական A հաւաստութիւն սրբ. համեստութիւն hx համեստութեան

482 C յղձակերտ սրբ. յղձակեր Vλ ըղձակերտ FKα_1λbftu աւթեան NUV աւթեվան α_1 հոգոցդ

483 a պատրանաց սրբ. ի պատրանաց Γ_1 ի պատրանաց FNQRSWYt խաւարահողմն Γ_1 ճաւարահողմ N խարդաւողին փխ խարդախողին h խարդաճողին f սպասեալ փխ զսպեալ

484 V ամփոփեմք U գոհութեան CMPRg երեկորնեան E երեկորնեացն սրբվ. երեկորեան NVλabikqtux երեկորեան U երեկոյին W$\Gamma_1$cfh երեկոյեան α_1 երեկօրնեացն d երեկորնեայն e երեկոյան n երեկորնայն s երեկորեայն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի TηϑμτωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն երեկորնեացն PU պաշտամանն

484—485 JKd երկնայնոցն W երկնայնոցդ Γ_1 երկնայնոց a երկնայնոցն

485 Ms զամպարաց NPRW$\alpha_1$abcdfhlntux զամբարացս λeik զամբարացն Γ_1 զամբարեաց h չիք առ

486 h փրկութեանն, չիք սովաւ... ընթրեացն U չիք եւ Vμ պտղաւէտ փխ ծաղկաւէտ

487 λ ելեալ փխ եղեալ N յնթրեացն J պատրաստութեանն NSUVλax յետնումն

487—488 h գիշերիդ ux գիշերին

488 NPRUVWλ$\Gamma_1$abcefgiknqx ի մեծիդ Y (զայս) ի լոյս

490 C գրածացն սրբվ. գծագրածացն K գրածեացն OT գծագրացն (φ գրացն) փխ գըրածացն Γ_1 գրածեացն J գումարութեանն γΓ_1 չորից

490—491 MTηϑμτφΣ_1 շարագրութեան (γ նըշանագրութեան Γ_1h շարագրութեանց) փխ շարագրութեան N շարագրութիւն

491 AEO յաղփավետաց C յալփավետաց սրբվ. յալֆաբետացն Fb յալփաբետացն JKQn յաղփաբետաց M յալֆաբետաց N յաղփաբետ Pα_1μ յալփապետաց RSTUWYγηϑφikstu յալփափետաց X յաղփաբետաց սրբ. յալփաբետաց Z յալփավիտաց ωΣ_1 յալֆաբետաց c յալփաբետաց սրբ. յալփաֆետաց f յալփաբէտաց սրբ. յալփափէտաց h յալփաբփետաց Q անտի ի սրբ. անտի NSY մինչ Q կարգին

492 h խորութեամբ

493 N հաղորդի ջամեալ QRUa ջամբեալ s ջամբել սրբ. ջամբեալ

494 N յարմարեալութեամբ (Y յարմութեամբ) փխ յարմարութեամբ γΓ_1 յարմարութեան W յութններորդեան ω յութններորդ h յութսուններորդէ k չիք ի

494—495 CM չորեքարիւրն սրբ. (M սրբվ.) չորեքհարիւրն u չորեքարեւրն A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FQRSTUWXYγϑμτω$\Sigma_1$abcehs ձեռագրերից, ունեն չորեքարիւրն

495 WΓ_1 քննութեան SY ըստ փխ ընդ A ձիթեւոյ սրբ. ձիթեւոյն P ձիթենոյն փխ ձիթոյն Γ_1f ձիթեւոյն

496 M անուն K ճշմարտագիր փխ ճշմարտագրի SY ազգման փխ արդեան

497 γ բերող ի VWα_1γλhqx զանգուածն N սակաւ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի JMNTVWγηθλμτφω$\Sigma_1$acfh ձեռագրերից, չունեն ի M յոլովէ t յոլովն U պատարագի փխ պարագայի

498 b իրին h ամտարանականն

499 SUY չիք առ F չիք առ ինքն L բերեալ փխ վերաբերեալ SY անեցումն փխ անեցուն NηθτφωΣ_1 անեցուցանէ փխ անեցուն առնէ

500 L համարձման (S համարձակման V ամբարձման) փխ համբարձման h համբարձմանն λ խոնարհութեանն

501 U չիք եւ Nh նմանութեան α_1 առումն փխ առ ումն U պատաւ փխ պատառաւ N ջամբն h ջամբ

502 UW բարի յարմար փխ բարեյարմար

502—503 U յուծականանաց

503 N սորուածորելի x գիւրանորելի փխ սորուածորելի N նիւթ SZΓ_1s նիւթոց x վերաչրական փխ վերաշրջական ik չիք վերաշրջական

504 ik հրաշափառ α_1 խորհրդոյս Sik չիք եւ τ յամայն փխ յաման Γ_1 չիք ինչ a մորթոյ

505 V որ փխ ոչ A և այս տողն ունեցող բոլոր օրինակները, բացի CEJTUVZα_1ηθμτφ$\Sigma_1$adinqst ձեռագրերից, ունեն գինոյ V ձիթոյ փխ ձեւոյ O մեղէ փխ մեղկէ q մեղկի

506 V պահի V ի բոյոցդ M զբոցդ urp. զբոոհրդ Z բարեացդ

506—507 V անհաս առեղութիւն փխ անհասաւ սար առաւելութիւն

507 U առաւելութեան NQRSWXYγλω$\Gamma_1$bcfghiklt կենդանոյ FKQSY զարբանուէրս FPQU ամժուքիւն փխ ամծելութիւն

508 V գիմաց t արեամբ urp. անուամբդ արեամբ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի JTα_1γηθμτφωΣ_1u ձեռագրերից, ունեն արեամբդ N չիք եւ, շնչոյս U շնչոյն MPSUVYλ$\Gamma_1$bcdx հոգւովդ N հոգիովդ RWωefhkltu հոգովդ α_1 հոգով s հոգւով urp. հոգւովդ L հոգւովքս փխ հոգւով քո V քով Γ_1 չիք քո²... խորհրդով

509 C եթէ urp. թէ LU թէ

510 V ճաճանչ փխ բազմաճաճանչ u բազմաճաճանց

511 SY ընդյարձակութեամբ α_1 ընդարձակութեամբ h ընդարձակութեանն ik ընդարձակութիւն K խզով ω խզոց

511—512 AWZbcg ընձայել (ընծայել) s ընծայել urp. ընծայեալ

512 N ապառնեաց J հանդերձելոցն urp. հանդերձելոց A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FQSTVγθτa ձեռագրերից, ունեն հանդերձելոցն

513 A վերանշոյլ urp. վերնանշոյլ CNSVWYα_1λσcdfqstux վերանշոյլ hi վերայնշոյլ ZωΓ_1s երեսացս Zhs քոյդ

513—514 tu չիք քումդ նշանաւ ջահաւորեալի

515 α_1 ի բերանս հաս փխ իրր անհաս V չիք այս մեծ զաւրութիւն N ընդ մեծ զաւրութեան

516 W և ի P թեթև h պամանի Jα_1d ուշւոյ Lσ ուղւոյ (φ ուղոյ) փխ ուշոյ

517 N յիմաստից N հետևմանց S փափառեան α_1 լայնին փխ լայն իմն

518 Pθ ի սպառ N ոչ աւրինակեցաւ կցորդաւ կրկնված Z չիք ոչ աւրինակեցաւ կցորդաւ

519—520 V չիք ձեւակերպութեամբ ոչ կշռեցաւ

520 U ընդ ընկերին F նշանիդ խաչի S չիք նշանի

521 AFOQ հաւասարութիւն CE հաւասարութիւն urp. (E urpվ.) հաւասարութեամբ N կեցուցիչ N հոգւայէս a հոգւէպէս b հոգէպես e հոգեպես qx հոգեպէս tu հոգէպէս

522 L չիք արդ W չիք եւ[1] U և ես փխ ես եւ Q անուանդ s յանունդ

523 τ չիք երկնաւոր

524 JMNQWYθστφ$\Gamma_1$abcefik բուրուառաւ ω բուրվառ h բուրվառաւ tu բուրառաւ W սուրբ փխ սուրբ սուրբ

525 FJKLMRSUVWYZα_1γθστωbcfikqstux բարձրացեալ e բարձրեցեալ U վերացրեալ փխ վերերգեալ Z չիք բարեբար

526 V դրժչկութիւն

526—527 CJ հանդերձեա urpվ. (J urp.) հանդերձաւորեա γ հանդերձաւորեա

527 V շնորհս λ շնորհք V երանութիւնս η յաւձումն urp. յաւծումն ik յաւծումնս b չիք այս

528 ALOZα_1s երկնաձև (FKRXdgikln երկնաձրև PW երկնաձրիև Ubcefqtux երկնաձրեաւ) փխ երկնանձրեւ C երկնաձև urpվ. երկնաձրիւ E երկնաձև urpվ. երկնաձրեօ M երկնաձրև urpվ. երկնանձրև Q երկնանձրև urp. երկնաձրեւ θ երկնանձրև urp. երկնաձև a երկնաձրև urp. երկնաձրեաւ h երկնաձրաւ (փխ երկնանձրեւ) urp. երկնաձրեաւ U գոյից լուսոյ Y գտայց urp. մտայց R յիղեալս gu խղեալս W յայս Mkt թէզան

528—529 Y բանբաւորական h բանաւորականն

529 Γ_1 մտցի ω գրաւեսցի h գրաւորեսցէ փխ գրաւեսցէ JTγηθμστφωΣ_1 աղտոց SY ախտոյ փխ աղտոյ LPX մեղաց փխ մեղանաց

530 AENSWY$\Gamma_1$hn շաղախեալ C շաղախեալ urp. շաղախել S զհոգւոյս Y զհոգոյս Γ կերպարան բառով ընդհատվում է ձեռագիրը (շարունակությունը չի պահպանվել) bcefh ի սոյն N մատչեին h մատնչին փխ մատչին

531 U աւծանել N հարսանպաճոյճ ω պարծանաւք փխ պանծանաւք ACEFLMNOQUVZλμωΣ_1s պճնեալ b պճնել urp. աճել AEFQWZηθλμτφωΣ_1s գեղաւրէն C գեղօրէն urp. գեղաօրէն O գերաւրէն փխ գեղայաւրէն

532 N վայելչութեամբ λ վայելջութեամբ V չիք յոգի σ հոգի h ոգի

533 h լուսափայլ փխ լուսափառ ALNRVφΣbcix սատրւածածիր փխ սատուածածիր ω մերձացելոցն

533—534 btu և մուխ կրկնեաց և W չունի մուխ բառից մինչև տ. 537-ի աններկմտելի բառը ներառյալ

534 Z կրկեոաց N ինև փխ եւ U գերափափագ փխ բարեփափագ C ջերմութեան urp. ջերմութիւն σ ջերմութեամբ C յայլ

534—535 U ամենայն պատրաստ փխ ամենապատրաստ

535 k պնդութեան Ub կարծրականումնդ φ կարծրականումբդ u կարծրականումք

536 Jθμστφωx յարակայլեցեալ MSVYt յարակայացեալ R յար հայեցեալ (iks յարակցեալ) փխ յարակայեցեալ F արձանացայց urpվ. արձանացին $\alpha_1$bcqtu արձանացին a արձանացին urp. արձանացին Ux հաստատել

537 N չիք աններկմտելի α_1 լից փխ Լիցի, նաշանակ W վերամրցանակ Zabqstux վերնամրցական փխ վերնամրցանակ Z այրս փխ այսր a այժմ α_1 ի պարգևի

537—538 K վառեցելոցն MPUWα_1λacdfhiklnq վառելոց N վառելոցս Vbtu վառեցելոց e վառեցեալ

538 W և ոչ այրել

539 Ps շիջանել OW աղտեղի փխ աղտեղել Z յարուական փխ յուրուական h յուրականին փխ յուրուական ինչ

540 NVλ մատնեալ U մատնիլ h չիք ի Vλ սորեաւ f սաուեր փխ սորեւ Rθτ ելից fh զմթերսն

541 R զանձուց U զանձուցն Z արտաքս հանել յիմարաբար h արաքս փխ արտաքս A մնալի փխ մնալ ի E մնալի urp. մնալ

542 CE աւգնութենէ urp. (E urpվ.) աւգնականութենէ KMNRUVZα_1λacdegiklnqstux աւգնականութենէ h աւգնականութենէն N զեացեալսն

543 U նոյն փխ սոյն SY հրաշացեալ (h հիացեալք) փխ հրացեալ Ubf հրացեալք

543—544 α_1t արարեալ փխ պարարեալ

544 O չիք սովաւ լուսաւորեալ k լուսաւորեալք FQW աղատեալ f աղատեցեալ s աղատեցեալ urp. աղատացեալ

544—545 u թագաւորեալ և պսակեալ C պսակեալ urp. պսակեցեալ

545 V չիք եւ² J միոյ urp. միայնոյ A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի TUγηθμστφωΣ_1 ձեռագրերից, ունեն միոյ փխ միայնոյ W միայնոյ փխ միայն h ամենեցունց

546 A աղեղուք $\alpha_1$qtux աղէղուք η աղէղուղք ek ալելուք n աղելուք

546—547 C յաղթականութիւնք urpվ. յաղթական օրհներգութիւնք JTUθημστωΣ_1 յաղ-

*թական արհնութիւնք (*Tησ *արհնութիւն)* փխ. *յաղթականութիւնք* MNRXγφaikn *յաղթականութիւն* SY *յաղթանակութիւնք* փխ. *յաղթականութիւնք*

547 a *գովիստից* Wλb *բարերանութիւնք* փխ. *բարերաստութիւնք* l *սրբարանութիւնք* ուղղ. *սրբաբանութիւն* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի FQNUVW$\alpha_1\lambda\mu$bcfghqtux ձեռագրերից, ունեն *սրբաբանութիւն*

548 C *հոգւոյդ* ուղղ. *ընդ հոգւոյդ (սրբոյ)* U *սուրբ հոգւոյդ* ϑτ *սրբոց* Σ_1 չիք *Ամէն*

549 EWe չունեն տ. 549—550 JLNOPU$\alpha_1\varphi$fhqtux *Այս* փխ. *Այն* c *Այս* ուղղ. *Այն* Vλ *ձեռնադրութիւն* փխ. *ձեռնարկութիւն* b *ձեռնարկութեան* h *ձեռնարկութիւնք* AFJKLOQSZXY$\gamma\vartheta\mu\tau\omega\Sigma_1$s *սրբութիւնսն* φ *սրբութիւնսն* ուղղ. *սրբութիւն* n *սրբութեան* α₁ *դայս* b *արժանադրութեան*

550 U *և* փխ. *ի* h չիք *ի* M *սրբութիւնն (Բ սրբութեանց)* փխ. *սրբութեանցն* MΣ_1 չունեն *սրբութիւն* O *սրբութիւնն* C *սրբութիւն* ուղղ. *սրբութիւն ամէն* LNPRSVY$\alpha_1\sigma$bcdfhlnqtux *սրբութիւն ամէն* M այս տողից հետո ունի *ամէն ամէն ամէն*

ԲԱՆ ՂԴ

Վերնագիր.

BNδΦ_1p բան *ՂԴ* ունեն բան *ՂԱ*-ից հետո K բան *ՂԴ* ունի բան *ԾԵ*-ից հետո Z *ՂԴ* բանի փխ. ունի բան *ՂԵ* և բնդհակառակն u չունի բան *ՂԴ* (չի պահպանվել) BHδΦ_1 համարակալված *ՂԲ (*K *ԾԲ* Z *ՂԵ* βp *ՂԴ)* փխ. *ՂԴ* o չունի *Բան* նշում և համարակալում BEKNORWβλabimoqrx վերնագիրը կրճատ QZδημωn համառոտագրությամբ t *հեծութիւն* A *առ ի (նոյն)* AHLMSTUVYβσ$\Sigma_1\Phi_1$h *բան* t չիք *բան* HN չիք *ի* A *սրտի* CT *սրտէ*

2 AFGHJKNPqx *գիշերոյ* s *գիշերի*
3 t չիք *ի*[2]
4 t *Յուս* r *ակնունողացն* M *երկայնն մտութիւն* NPS *երկայնամտութիւն* r *երկայնմտութեան*
5 N *ամենայն արուեստ* փխ. *ամէնարուեստ* K *քով* ուղղ. *քո* os *քով*
6 o *ի յայգ* H *գստուեր* τ *գստերս (*Σ_1 *զարւեստս)* փխ. *գստուերս* b *ստուերս*
7 WZ$\alpha_1\gamma\delta\vartheta\lambda\mu\sigma\tau\omega\Sigma_1$ehikorx *աննուազ* փխ. *աննուաղ*
8 o *ծածկեալ* F *քում տէրութեանդ* փխ. *տէրութեան քոյ* N *տէրութիւն* V *խաւարի* ACGJKLPβs *գիշերոյ*
9 r *որումն* Sc *ծունր և* NSUbco *երկրպագութիւն* h *երկրպագութեանն* N *եղեւցս*
12 r *խոնարհեաց*
13 Y չունի տ. 13—14 γ *զխնդրօածս*
14 U չիք *եւ*
17 ikr *Քրիստոսդ* σ *յամենայնի*
18 o *հանգուցեալ ես* O *հոգի* γ *հոգիս*
19 U *վշտացելոց* փխ. *վշտաց* W *մեղաւորաց* փխ. *մեղուցելոց*
20 Uηt *զլիննլն* λ *զլիննլոցն* ուղղ. *զլինել նոցա*
21 W *զպահպանական* փխ. *զպահպանողական* Σ_1 *աջու*
22 h *ի յերկիւղէ* GNr *յերկեւղէ* O$\Phi_1$cq *յերկեղէ* Qa *յերկիղէ* U *յերկեղական* փխ. *յերկիւղէ* MUWh *գիշերոյ* kot *չարի*
23 S *զյիշատակ* ուղղ. *զյիշատակս* Ufn *յիշատակ* λ *զիշատակ* ikr *զյիշատակս* S *քո սուրբ* β *սուրբ քո* ուղղ. *սուրբ* γ չիք *քո* o *անունդ*
24 K *շրթամբ* HMOqx *ըղձութեամբ* N *ընդունողութեան* փխ. *ըղձութեան* hr *ըղձութեանն*
26 ABCEFKOQZs *որք*
27 U չիք *խաչի* Z *խաչիդ* KUWZckort *քո* V *քոյ* b *քոոյ* ուղղ. *քո* e *խաչի քոյոյ* ուղղ. *խաչի* h չիք *քոյոյ*
28 ABEFGKNOQVWZ$\Phi_1$cqstx *արեամբդ* C *արեամբդ* ուղղ. *արեամբ քո* ABEFGOQZ$\alpha_1\Phi_1$s չիք *քո* β *արեամբ քո* ուղղ. *արեամբ* σ δ *նորոգեցեր* ուղղ. *ներկեալ նորոգեցեր* չիք *նորոգեցեր*
29 o չունի տողը Vqtx *շնորհս* K *քո* *զմեզ*
30 o չիք *Եւ... նկարեալ* N *նկարել* U *նորոգեալ* փխ. *նկարեալ* h *նորոգեցեր* փխ. *յաւրինեցեր*
31 a *աստուած* ուղղ. *աստուածականաւք*
32 δ *ամաչեսցէ սատանայ* բառերից հետո լուսանցքում սրբագրել-ավելացրել է բան *ԻԸ*-ի տ. 139-ից *ի գործս չարեաց իւրոցն հրեշտակաց* o *բակտեսցի* ACFHJLQ$\alpha_1\eta\vartheta\mu\tau\varphi\Phi_1$ab *մեներնայքն* B$\Sigma_1$ *մենքենայքն* ուղղ. *մեքենայքն* KMNRλ *մեքենայք*
33 λ *բարձցի* GNPβΦ_1a *որոգայթք*
34 o *պաւսեսցին* փխ. *պակասեսցին* GβΦ_1 *զէնք* K *սայրասուր* N *սերասուրք*
35 NSb *մերժեսցին* α_1 *մերժի* γko *մէգքն* r *մէՖն* Φ_1 *մեկնեսցի խաւարն փարատեսցի մառախուղն* L *մառախուղն* M *մառախուղն*
36 r *կնկեսցէ*
37 μ չիք *զի*
38 o *չունի* տ. 38—41 H *անուան* U *քոյոց ծառայիցս* փխ. *ծառայից քոց*
39 N *(Հայր) և հոգովդ*
40 N *փ[առք]* տողի շարունակությունը չի գրել ABCEFOQUVWZϑτbst չիք *եւ* QU *իշխանութիւն և պատիւ* h չիք *յաւիտենից*
41 BNUWγσb չունեն տողը

ԲԱՆ ՂԵ

Վերնագիր.

BHs համարակալված *ՂԴ (*K *ՂԷ* Zβp *ՂԴ)* փխ. *ՂԵ* ● չունի *Բան* նշում, համարակալում և վերնագիր EKMNOVλbiqrtx վերնագիրը կրճատ QTZδωn համառոտագրությամբ W *Նորին Գրիգորի* փխ. վերնագրի AUt *հեծութիւն* P չիք *հեծութեան* LSUY$\alpha_1\beta\sigma\Sigma_1$bh *բան*

1 o չունի տ. 1—22 A *ճառայթ* փխ. *ճառագայթ* u *ճառայթ* ուղղ. *ճառագայթ* U *արհնաբանեալ* փխ. *արհնեալ*
2 Kδ *փափաք* N *անձկութիւն*
3 h *անպատումն*
4 FRSWXY$\gamma\lambda\sigma\omega\Phi_1$cfhiklrx *բարոյ* m *բերկրութեան*
5 N *գովել*
7 N *զթիւրութիւն* փխ. *զթերութիւն* d *զթերութիւն* h *վրիպականաց* փխ. *վրիպանաց* OXλ *բազմաղալ* P *բազմաղխալ* ACEGJTV$\alpha_1\eta\vartheta\tau\varphi\Sigma_1$abdps *եղկելույս*
8 FWΦ_1 *ամենազարդ* փխ. *ամենազաւրդ* Ut *ամենազաւր* t *բանիւդ* Z *լսել* փխ. *լցեալ*
9 m *հաւր* բառից սկսած մինչև գլխի վերջն ունի ուշ գրչությամբ q *քու* փխ. *քում*
10 N չիք *իմ* SY *փորձութիւն* փխ. *փորձ*
11 δ *կերպարեալ* ուղղ. *կերպարանեալ* r *զի* փխ. *զիմ* λ *նմանութիւնս*
12 δ *կենաց արհնութիւն* ուղղ. *արհնութիւն*
13 N *բարեաց խնամոց (*f *բարէխնամ)* փխ. *բարեխնամող* δ *բարէխնամող* ուղղ. *բարէխնամ* N *համենից* p *ամենից* փխ. *համայնից*
14 ABEF *եթէ* r *յանձներ* փխ. *յանձն առեր* A *առներ* x *վասն իմ մեռանիլ* B *զմեռանիլ* GHKLNSWXZβλφ$\Phi_1$acs *մեռանել* ω չիք *վասն իմ*
15 ω *աստուած իմ* Φ_1 *աստուածդ* SUYZakrs *բոլորեցունց*
16 N *նաճեսցիս* (սրբագրման նշան ունի, բայց չի սրբագրել) C *և այժմ* ուղղ. *այժմ* GHMPRUVWβλ$\Phi_1$abcdfhikm$_1$pqr չիք *եւ*
17 ABCEFOQUωΣ_1 *վտանգաւոր* g *վտանգաւորիս* ABCEFOQωΣ_1r *կրիցս* EMNSUWY$\Phi_1$bcghm$_1$p *կարեկցեալ* δ *կարէկցեալ* ուղղ. *կարէկցել*
18 Φ_1m$_1$ *աղաւթելով միշտ* Z չիք *միշտ*
19 A այս տողից մինչև գլխի վերջը չունի (պերթ է ընկած)
20 M *քո* բառից սկսած մինչև գլխի վերջն ունի ուշ գրչությամբ
21 qtux *արեանդ քո*
23 Y *բացցին (o բարձ յինէն)* փխ. *Բարձցին* L *վտակք* փխ. *վտանգք* MNZμωΣhkrx *վտանգ* T *վտանգքն* o *զվտանգ*, չիք *մեղուցեալ*
24 S *պարտիկքն* W *ապաքինասցի*
25 Q *մոռասցի* U *բարեգործեսցին*
27 FVbeh *հանդարտեսցի* Φ_1 *կրճատումն* փխ. *կրճումն* o *կրճտում* BCEFHOZ$\alpha_1\delta\eta\vartheta\mu\sigma\tau\Sigma_1$s ձեռագրերից բացի, այս տողն ունե-

ցող մնացած օրինակները ունեն *կրճատումն* SYo *ստամանց*
28 N *արտասունքն* γ *արտասուք*
29 φ *մերժեսցին* H *սուգ* O *սուքն* Z *սուքն* սրբ. *սուգն* Wφ *հալեսցի* փխ *հալածեսցի* δ *հալեսցի* սրբ. *հալածեսցի*
30 o չունի տողը N *սաստկութեանն* r *սաստկեսցէ* (փխ *սաստկութեան*) սրբ. *սաստկութեան*
31 o *հերքեսցի* Kr *տանջանարանք* o չիք *տանջանարանքն բազմաւրինակք* Z *բազմաւրինակ* h *բազմաւրինակքն*
32 h *եկեսցին* o *եկեսցէ* U *կամեցողիդ* s *կամողիդ* սրբվ. *կամեցողիդ*
33 S *կենաց* սրբ. *կենացդ*
34 NUot *ծագեսցէ* P *լոյս* W *տարագրեսցէ* փխ *արագեսցէ* e *արագեսցի* N չիք *արագեսցէ փրկութիւնդ*
35 W չիք *Հասցէ ազնութիւնդ* SY *ազնականութիւնդ* փխ *ազնութիւնդ* β *ազնութիւնն* Wω չիք *ժամանեսցէ այցելութիւնդ*
36 J *[կանխես]ցէ* բառից մինչև գլխի վերջն ունի ուշ գրչությամբ SY *ցօղն* U չիք *ցաւդ* NU *ողորմութիւնդ* h *օղորմութեանդ* o *ողորմութիւն*
37 o *և արբուսցէ* E *արբուսցէ* բառից մինչև գլխի վերջը վերանորոգման հետևանքով վնասված է և չի ընթերցվում J *զանդանտանս*
38 o չիք *Անկեալ* Z *ոսկերացս փափագեալ* U *թշուառութեան* a *թշուառութեան* սրբ. *թշուառութեամբ* No *վիհս*
39 N *ծաղկեսցուսցէ* Tγμ *ծաղկեսցէ* o *ծաղկեցուսցէ և* Z *բերցէ պտուղ* փխ *պտղաբերեսցէ*
40 b *բաժակք*
41 o *զերկիր, առողանելով* փխ *խնամեալ աւուրն լուսոյ* SY *աւուրդ* μ *աւուրս*
42 J_1SVYφabdefhikpqrtux *պատարագիս* $α_1$ *պարագի* փխ *պատարագի* β *պատարագի* սրբ. *պատարագիս*
43 J_1Vabeqtx *ի յիշատակ* EQX չիք *կենաց փրկութեան* O չիք *փրկութեան* F N $Φ_1$begklpu *փրկութիւն* h *փրկութեանն* La *կենաց* փխ *հոգւոցն* X չիք *հոգւոցն* BCEJ_1KM_1PQVγϑλστφdghiklqtux ձեռագրերից բացի, այս տողն ունեցող մնացած օրինակները ունեն *հոգւոց* (*հոգոց*) C *ննջեցելոց* սրբ. *ննջեցելոցն* FGJ_1M_1NPRβλφ$Φ_1$acdeghkl$m_1$opqr *ննջեցելոցն* O *հանգուցելոց* (W *հանգուցելոցն*) փխ *ննջեցելոց*
44 Y *մահացեալս*
45 LSXY *կամաւք* փխ *Շնորհաւք* m_1 *գթած* փխ *գթած, զօրացեալ* սրբ. *զատեալ*
46 m_1 *ի մեղաց զօրացեալ* փխ *Զատեալ ի մեղաց* h *կենանութեամբ* փխ *կենդանութեամբ* o *կենդանութեան*
47 BCOλφh *յարութեան* F *յարութիւն* HU *յարդարութեանն* (Y *յարեանն*) փխ *յարութեանն* NWo *յարութիւնն* r *յարութեամբ* O *ընդ հաւր քո* o չիք *Հաւր քում* C *քոյ* սրբ. *քոյ արհնեցեալ* Hikor *արհնեալ* O չիք *արհնեցեալ*
48 o *գրեղ ընդ հօր* փխ տողի r *ում* փխ *որում*
49 o *և ընդ* x *հոգւոյ* U *բարերանութիւն* սրբ. *բարերարութիւն* Zs *բարերանութեամբ* O չիք *բարերանութիւն*
50 o չունի տողը λ *վայելչական* FN *գոհաբանութեամբ* (W *գովութեամբ*) փխ *գոհութեամբ*
51 N *միշտ և յաւիտեանս* CFM_1PVZadefhiklnpqrstux *յաւիտենից յաւիտեանս* λ *յաւիտեան* փխ *յաւիտեանս* $Σ_1$ չիք *յաւիտեանս յաւիտենից* γλo չիք *յաւիտենից* η *յաւիտեան* փխ *յաւիտենից*
52 NRγλ$Σ_1$Φm_1s չունեն տողը FLQUWdo *ամէն* O *ամէն* կրկնված SY *ամէն և ամէն եղիցի* β *ամէն ամէն ու հազար ամէն* B *ամէն* բառից հետո ունի *Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն յաւիտեանս յաւիտենից ամեն* J_1 *ամէն* բառից հետո ունի ընշում *վերջ է*

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ՄԱՏԵՆԻՍ ԴՐՈՒԹԵԱՆ

Վերնագիր.
EGHJKLNPRUWβδΦmo չունեն հիշատակարանը φbikl հիշատակարանն ունեն ոչ թե բան Դե-ից հետո, այլ Նարեկացու ներբողյաններից հետո (φik ունեն Հակոբ Մծբնացու ներբողյանից հետո b ունի Աստվածածնի ներբողյանից հետո l հիշատակարանի վերնագիրը նախապես գրել է բան Դե-ից հետո, ապա քերել և վերնագիրն ու հիշատակարանն ամբողջությամբ գրել է Նարեկացու Հակոբ Մծբնացու ներբողյանից հետո) Vlqu հիշատակարանը համարակալված ԴՁ p համարակալված ԴԵ V չունի վերնագիրը r *Յիշատակ այս* փխ *Յիշատակարան* O չիք *գրութեան* SY *ըստ գրութեան* (X *գրութեան* $Σ_1$ *գպրութեան*) փխ *գրութեան* τ *գրութեանն* CM_1SXYZγϑστωbcdefghlnpqstux *գրութեան* բառից հետո ունեն *նոյն* (C սրբ. *նորին* M_1SXYbcdefghlnpqstux *նորին*) *հեղինակի արարեալ* (M_1SXYbcdefghlnqtu չիք *արարեալ*) p *սրբոյն Գրիգորի* փխ *արարեալ*

1 F *Ընդ* փխ *Ըստ* CFγ *ամանակաց* սրբ. (Fγ սրբվ.) *ժամանակաց* OTλφik *ժամանակաց* n *ժամանակաց* սրբ. *ամանակաց*
2 c *նշաւաղագեղն* M_1 *արփիաճաճանչ* $α_1$η *լուսակիր* h *աւրինակ կշիռն* փխ *աւրակշիռն*
2—3 Fk *մշտափարատն* (ir *մշտափարատ*) փխ *մշտափարատն* φ *մղտափարատ*
3 M_1Vbcdefghnpq չիք *ակնապարար* ωx *ակնապատար* փխ *ակնապարար* kr *ակնն* Q *արուեստին* bdfklp *արուեստի*
4 τ *համարէ* սրբ. *համբարէ* g *համբուրէ* փխ *համբարէ* C *կուտէ* սրբ. *հոլովէ կուտէ* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի BM_1SVXYbcdefghlnpqtux ձեռագրերից, չունեն *հոլովէ* r *յոլովմանութիւն* փխ *յոլովութիւն*
5 Vx չիք *և* b *կենդանեորդ* M_1 *ուղեկան* (φ *առուղեղական*) փխ *առուղեկան* SXYZs *առուղղեկան* ikr *առուղղական* M_1 *յաւիտենից* q չիք *ի, զաւարտումն*
6 λ *իննեբեկ* A և այս տողն ունեցող մնացած օրինակները, բացի BSTXY$α_1$γηϑμτφω$Σ_1$cdqsx ձեռագրերից, ունեն *իններորդ* AFQ *յորէղինին* C *յորէլինին* ωbcdel *յոբելենին* f *յոբելին* p *յոբեղենին* h *մտին* τ *յաբեղական*
7 SY չիք *տոհմիս* φh *տոհմին* M_1ωh *տոմարի* b *տումարիս* cdefp *տոմարի* φikr *տումարի որ է պարզաբար ՆԾԳ* (i *ՆԾԳ* սրբ. *ՆԼԲ* kr *ՆԼԲ* փխ *ՆԾԳ*) *տումարիս հայոց սուրբս այս Գրիգորիոս Նարեկացի* (ikr *Նարեկեցի*) S չիք *ամաց* h չիք *որ* Vλcdht *գալստեանն* Z *կայսր* փխ *կայս*
8 ikr չիք *և* M_1S *կողմանց* փխ *դիմաց* A *հիսիսոյ* BCγσb *հիւսիւսոյ* V$α_1$cekps *հիւսւոյ* O *իւսիսոյ* λft *հիւսսոյ* φ *հիւսիւսոյ* dl *հիւսւսոյ*
9 Α$Σ_1$ *հռովմոց* M_1 *հռոմոց* O չիք *հռոմոց* FOQλωt *Վասլի* $Σ_1$ *Բասլի* սրբ. *Վասլի* r *Բասիլի* SYfptux *ընդյարձակ* h *ի սփիռ* BQVφrt *սփիռ* u *սփիռն*
10 C *տարածէր* սրբ. *տարածանէր* dl *տարածանէր* φk *լի սահման* փխ *լիասահման* SY *անխտրոց միջոցաւ* X *անխտրոց* սրբ. *անխտրոց միջոցաւ* M_1cdl *ստուարակարկառ* (SY *ստորակարկառ*) փխ *ստուարակարկառ* ikr *կոթողակարծր* փխ *կոթողս կարծր*
11 r չունի *արձանաց* բառից մինչև տ. 13 ներառյալ φi չիք *ձեռին* h *ձեռինն*
12 φik *անթարթափելի աչաց* փխ *անթարթափ ի նոյն, ի վերասլացեալ ի* M_1ω *ի յաջ և ի* λ *յահեկ* ABSTYλφΣbcdefghlnst *սեփհականել* FOQXω *սեփականել* μ *սեպհականեալ* ik *սեփականեալ*
12—13 M_1 *յաւելութեամբ* փխ *յաւելուլ*
13 C *բաժինն* սրբ. *բաժին* ω *աշխարաց* փխ *աշխարհաց*
14 x *Աարգ* BX չիք *ի* p (նվկձ) *յայն* FZη *անդրութեան* (O *անտրութեան* γ *դրութեան* φ *ընտրութեան* ikr *անընտրութեան*) փխ *անդորրութեան* S *անդորութեան* M_1 *ի յորում* BOSYZ$α_1$γηστ *ընդոտնեցաւ* efp *ընդյոտնեցան* h *ընդոտնեցան* nx *ընդյոտնեցան*
15 M_1OSXYγλωbfghiklrt *եկեղեցոյ* Z *հիմնեղի* փխ *հիմնեցի*
15—16 φ չիք *կարգեցի կուտեցի արձանացուցի*
16 BSYZλφfhpsx *դիզեցի* O *դիզի* սրբ. *դիզեցի* ikr *դիեցի* փխ *դիզի* $α_1$ *կացուցի ցուց* սրբ. *կցուցի* V չիք *ի*
17 BFQZbchik *գրագմաստեղեան* SXY *գրագմաստեղնէն* FQ *գրումս* փխ *գրուագս* x *գրուակս* FQ *գրութեան* փխ *գրութեան*

17—18 r չունի *զբաղմատեղնեան... արգասաւորի*

18 s *այսր* ABM$_1$OTα_1ηλσΣ_1 *սոփորի* փխ *սոփերի* (T ունի սրբագրման նշան, բայց չի սրբագրել) Cμ *սոփորի* սրբ. *սոփերի* α_1 *արգաւորի* փխ *արգասաւորի* τ *սոփերի* սրբ. *սոփերի արգասաւորի* M$_1$Vbcdefghlnpqtu *ի քահանայս* x *ի քահանայսս* ikr չիք *քահանայ* u *յետինս*

19 α_1 *բանահուսաց* b *բանս հիւսաց* փխ *բանահիւսաց* FQSVXYλφbikqrstux *կրսեր* c *կրսեն* g *կրտսեր* սրբ. *կրսեր* l *իմ*

20 FQφ չիք *ընտրելոյ* x *ընտելոյ* փխ *ընտրելոյ* Y *Նորեկայ* փխ *Նարեկայ*

21 V չիք *ուխտի* γ *որ* h *բանականի ի* r *բանականին* FQ *(առ) ի մի*

22 B *լիննելոյ* փխ *շիննելոյ* T *շնչելոյ* սրբ. *շինելոյ* u *հազարատք*

23 V չիք *եւ* r *մի շունչք* փխ *միաշունչք*

24 e *ի* փխ *եւ* B *շաւեղ* ĩp *շաւիղք*

25 FQλ *ճաշակողաց* FQeíhpqx *այսմ* s *յայսր* A *յոքնարէն* B *յոքնարէն* սրբ. *յոքնարէն* FQλ *յոքնարեան*

26 AFQα_1γλμσφωΣ_1m$_1$ *հանդերձեցելոյ* OX *հանդերձելոց* g *մախթանս* O *ուղեզս* (f *ուղիս*) փխ *ուղիզս*

26—27 Bφ *պատկանաւորս*

27 φ *խնդրուած* SY *և սեռն (սիրով)*

28 Z *գրութեան* սրբ. *գպրութեան* τ *գպրութեան* (r *գրութին*) փխ *գպրութեանն* AM$_1$Tα_1ηλμω$\Sigma_1$bcdefghilp չիք *Ամէն* SY *ամէն ամէն և եղիցի ամէն* ACM$_1$φΣbcdefghlnp այս տողից հետո ունեն *Փառք ամենասուրբ* (C *սուրբ* սրբ. *ամենասուրբ*) *երրորդութեանն* (h *երրորդութեան*) *հաւր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ* (ACM$_1$φΣ_1 չիք *հաւր... սրբոյ*) *յաւիտեանս յաւիտենից* (bcdefghlnp չիք *յաւիտենից*) *ամէն* (AM$_1$φΣ_1 չիք *ամէն*)

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԽՈՐԱԳԻՐ

Մատյանի ընդարձակ խորագիրը գաղափար է տալիս երկի բովանդակության ու հեղինակի նպատակների մասին և տեղեկացնում, թե ո՛ւմ խնդրանքով է գրվել այն։ Նման խորագրումը հայ միջնադարյան մատենագրության մեջ, մանավանդ ծավալուն ստեղծագործությունների համար, եղել է կայուն ավանդույթ (հիշենք, թեկուզ, Ներսես Շնորհալու «Ողբ Եդեսիոյ», «Վիպասանութիւն» և այլ քերթվածների խորագրերը), երբ սկզբից ևեթ ընթերցողին տրվում է քիչ թե շատ ամփոփ պատկերացում երկի ընդգրկումների մասին՝ դրանով իսկ տրամադրելով ու նպատակամղելով նրան։

Խորագրից առաջ որոշ ձեռագրեր ունեն հետևյալ նշումները՝ «Նախապատճառ աստուածախօս աղօթից», «Նախադրութիւն աղօթիցս գրոց» (տե՛ս խորագրի տարընթերցվածները), որոնցում Մատյանն անվանված է «աստուածախօս աղօթք» կամ «աղօթից գիրք»։ Բայց թե՛ մեկ և թե՛ մյուս նշումը բնագրային լինել չեն կարող. հանդես են գալիս բավական ուշ շրջանի գրչություններում՝ XVII դարի ձեռագրերում (փstux), նաև B օրինակում (էջ 2), որը թեպետ XIII—XIV դարերի ընդօրինակություն է, սակայն մեզ հետաքրքրող նշումը նրա մեջ ավելացված է հետագա ձեռքով, XVIII դարում։ Մյուս բոլոր գրչագրերում «աղօթք» անվանումը բացակայում է։ Հիշենք նաև, որ Նարեկացու երկը XVIII դարի տպագիրներում, ինչպես և XIX դարի առաջին կեսի հրատարակությունների մեծ մասում, անվանված է «Գիրք աղօթից», որին երբեմն միացվել է «Նարեկ» բառը՝ Նարեկա վանքի և Նարեկացու անունից («Նարեկ գիրք աղօթից», «Նարեկ աղօթից» և այլն). այս անվանումը ևս ձեռագրերով չի արդարացվում։ «Մատեան ողբերգութեանց» (Վենետիկ, 1827 թ.), «Ողբերգութիւն» (Վենետիկ, 1833, 1844, 1851 թթ.) կամ «Մատեան ողբերգութեան» (Վենետիկ, 1840 թ. և այլն) անվանումները Նարեկացու երկի տպագիրների տիտղոսաթերթերի վրա առաջին անգամ երևան են գալիս վենետիկյան հրատարակություններում։ Դրանք ծագում են Մատյանի ընդարձակ խորագրից (տ. 19), իսկ նրանցից վերջինը, 1840-ական թվականներից սկսած, դառնում է ընդունված և սովորական անվանումը հետագա գրեթե բոլոր տպագիրներում։

Խորագիրն ունեն մեր օգտագործած բոլոր գրչագրերը, բացի EFHo օրինակներից և այն ձեռագրերից, որոնք սկզբից պակասավոր են (տե՛ս խորագրի տարընթերցվածները)։ Հիշյալ չորս օրինակում, որոնցից մեկը (E)՝ XV դարի, իսկ երեքը XIV դարի գրչություն են, նրա բացակայությունը հիմք չի կարող ծառայել ենթադրելու, թե այն կարող է հեղինակային չլինել. թերևս խորագիրը նրանցից դուրս է մնացել պատահաբար, այն գաղափար օրինակների պակասավորության պատճառով, որոնցից արտագրվել են նրանք։ Օրինաչափն այն է, որ խորագիրը մեզ հայտնի գրչագրերում, իբրև [illegible]ն, հանդես է գալիս։ Այն իրավացիորեն տեղ է գտել նաև բոլոր տպագիրներում, բացի Կ. Պոլսի 1726 [illegible] 1736, 1755, [illegible]33 (Պ$_3$), 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից։ Վերջիններում խորագիրն այսպես է. «Դրունք աղօթից՝

յոգնաթախանձ բանից ողբերգականաց, յանձնառութիւնք կամաւորականք և ցուցմունք ծածկեցելոց, հառաչանք և հեծութիւնք ի դիմաց ամենից անձանց, ասացեալ սրբոյն Գրիգորի՝ Նարեկայ վանից վանականի և ճգնասէր հսկողի»։ Այս խորագիրը որևէ գրչագրից չի վերցված. հավանաբար հորինել է Պ$_2$ տպագիրը պատրաստող ու սրբագրող, անվանի բանաստեղծ և գիտնական Պաղտասար Դպիրը՝ հետևելով բուն խորագրին, նկատի առնելով նրա որոշ տողերը, սակայն փոփոխելով ու համառոտելով և Դռունք սկզբնաբառից հետո ավելացնելով աղօթից բառը։ Պատահական չէ, որ Պ$_4$ տպագիրը մերժել է բնագրից այնքան հեռացած այդ նորահնար ձևակերպումը և վերականգնել խորագիրն այնպես, ինչպես այն կա ձեռագրերում։

Իսկ խորագիրը հեղինակայի՞ն է արդյոք. այդ հարցին դեռևս XVIII դարում անդրադարձել է Հակոբ Նալյանը (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան աղօթից սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ», Կ. Պոլիս, 1745, էջ 17. այսուհետև՝ «Գիրք մեկնութեան»)։ Նկատելով, որ այն նույն ծավալը չունի ձեռագրերում ու տպագիրներում (նա, ըստ երևույթին, օգտվել է Պ$_2$ հրատարակությունից)՝ Նալյանը կարծում է, որ խորագիրը դժվար թե Նարեկացունը լինի։ «Եւ երևի, թէ ոչ իցէ իւրն, քանզի թէ իւր ասացեալ լինիւր, ոչ աւելացուցանէին և ոչ պակասեցուցանէին գրագիրք»,— նշում է նա (նույն տեղում)։ Ապա, ի հիմնավորումն իր կասկածի, նա բերում է խորագրի ավարտն ըստ Պ$_2$ տպագրի («սրբոյն Գրիգորի՝ Նարեկայ վանից վանականի և ճգնասէր հըսկողի») և եզրակացնում, որ դա հարգանքի խոսք է, ներմուծված ուրիշներից «վասն պատուոյ վարդապետին»։ Նալյանը նաև վկայակոչում է Մատյանի խորագիրն ամբողջությամբ՝ 1367 թ. օրինակված մի ձեռագրից (ծագած մեր A օրինակից) և դարձյալ գտնում, որ նրա ավարտի «Յոգեմատեան հռետորի և հայոց փիլիսոփայի» գրվածական արտահայտությունը բոլորովին անհարիր է Նարեկացու խոնարհ բնավորությանը։ Ի վերջո նա գալիս է այն հետևության, որ խորագիրը, հավանաբար, գրիչ Գրիգոր Սկևռացու հավելումն է, որին սխալմամբ համարում է նաև Նարեկացու վարքի հեղինակ։ Ըստ Նալյանի, եթե Մատյանը նախապես ունենար ընդարձակ խորագիրը, ապա Սարգիս Շնորհալին անպայման նրա լուծումը ևս տված կլիներ, մինչդեռ խորագրի մասին խոսք չկա Մատյանի միջնադարյան մեկնության մեջ (Նալյանը սխալմամբ կարծում էր, թե մեկնության հեղինակը XII դարի մատենագիր Սարգիս Շնորհալին է)։

Միջնադարյան մեկնությունը, որը հայտնի է տարբեր խմբագրություններով, իր նախնական տեսքով (և առհասարակ) այնքան համառոտ է, որ նրանից պահանջել կամ սպասել նաև խորագրի լուծումը՝ անարդարացի կլիներ։ Մեկնաբանության ոչ հանգամանալից եղանակը նրա հեղինակին իրավունք էր տալիս, ի թիվս բազմաքանակ հատվածների, տողերի ու բառերի, շրջանցել նաև Մատյանի խորագիրը։ Այդ մեկնության հնագույն՝ 1271 թ. գրչագրում (Մաշտոցյան մատենադարանի 5518 ձեռագիր) նրա հեղինակ է համարվում Հակոբ Կլայեցին (1268—1286 թթ.՝ հայոց կաթողիկոս), հետևապես նրա մեջ խորագրի հիշատակումը կամ բացակայությունը չի կարող որևէ նշանակություն ունենալ նրա բնագրային լինելու կամ չլինելու հարցում, մանավանդ որ Նարեկացու երկի ավելի վաղ գրված ձեռագրերում (AKL և Վատիկանի հայերեն ձեռագրերի հավաքածուի № 4 գրչագիր) խորագիրը կա։ Խորագիրը, ինչպես նշեցինք, խտացված ձևով արտահայտում է երկի բովանդակությունն ու բնույթը, այն էական խնդիրները, որոնք բանաստեղծական խոսքի բազմազան եղանակներով արծարծվում-ծավալվում են Մատյանի սկզբից մինչև վերջ։ Որքա՜ն հարազատ է այն ՁԸ գլխի հետևյալ հատվածին, ուր նույնպես հեղինակը պարզում է իր գրքի բովանդակությունը, խոսում նրա ներգործուն դերի մասին.

Սոյն գիր իմովս ձայնիւ, իբր զիս, ընդ իմ աղաղակեսցէ,
Կակ... ...ածեսցէ զծածկեալսն, ճոչակեսցէ զգաղտնիսն,
Յայտնեսցէ զկատարածն, ճնչեսցէ զմոռացեալսն,
...ներեւոյթսն, բարբառեսցէ զբարուսն,

Քարոզեսցէ զխորոցն, պատմեսցէ զմեղացն,
Մերկացուսցէ զանտեսիցն, ցուցցէ զկերպարանս բաժուցելոցն...

(ա. 43—49)

Այս հատվածի և խորագրի հարազատությունը (եթե չասենք՝ նմանությունը) երկու ենթադրության առիթ կարող է տալ. առաջին՝ խորագիրը Նարեկացունը չէ, այլ հիշյալ հատվածի և ուրիշ գլուխների նմանատիպ տողերի ու հատվածների հետևությամբ կազմել է հետագա մեկը և կցել Մատյանին. երկրորդ՝ խորագիրը Նարեկացունն է, քանի որ հարազատ է նրա մտածողությանն ու ոճին։ Առաջին ենթադրությունը մեզ համար մերժելի է, ընդհակառակը, երկրորդն ընդունելի է այն տրամաբանական հիմքով, որ խորագրին ինքնին մի այնպիսի նախերգանք խտացում է, բանաստեղծական ուժի ու լարվածության այնպիսի դրսևորում, որպիսին հայ միջնադարում Նարեկացուց հետո հանդես եկած որևէ բանաստեղծի ու մատենագրի (ներառյալ նաև Արիստակես Լաստիվերտցուն ու Ներսես Լամբրոնացուն) բնութագրական չէ. դա միայն և միայն Նարեկացու մտքի ու ոճի արտահայտությունն է։ Արհեստականություն կամ նմանակում նրանում զգալի չէ։ Եվ Նալյանից հետո, որքան հայտնի է, Նարեկացիով զբաղվող որևէ այլ բանասեր կասկած չի հայտնել, թե խորագիրը կարող է բնագրային չլինել։ Նրա հեղինակային լինելու հարցում չի երկմտել նաև Նարեկացու մեծահմուտ մեկնիչ Գ. Ավետիքյանը։ Հետևելով ձեռագրերում ու տպագրերում ընդունված և, անշուշտ, Նարեկացուց եկող ավանդույթին՝ մենք ևս խորագիրը դիտում ենք իբրև բուն հեղինակային՝ գրքի համար ընդհանուր անվանում ընդունելով խորագրի 19-րդ տողը՝ «Մատեան ողբերգութեան», ինչպես իր երկը կոչել է Նարեկացին ինքը (հմմտ. նաև ՁԳ գլխի տ. 11-ի հետ)։ Ի դեպ, Մատյանի թարգմանություններից միայն Գ. Խաչատուրյանի մոտ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան ս. Գրիգոր Նարեկացիի», Բուենոս Այրես, 1948. այսուհետև՝ «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան») է պահված խորագիրը. մյուսները (ի թիվս որոնց՝ և ֆրանսերենը) հանել են այն՝ առանց բնագրագիտական պատճառաբանության։

Խորագրի սկզբնամասի բառը միայն չորս գրչագրերում Դրուփինք (... ATγμ), իսկ մնացածներում՝ Դռունք (Σ օրինակը Դռունք գրել և սրբագրել է Դրուփինք)։ Վերջիններիս թվում նկատի չունենք այն օրինակները, որոնք խորագիրը չեն ունեցել (EFHo), նաև թվով 11 այն գրչագրերը, որոնցում խորագիրը չի պահպանվել կամ սկզբից պակասավոր է (տե՛ս տարընթերցվածները)։ Ըստ այդմ տպագիրները ևս բաժանվում են երկու խմբի. Պոլսի հնագույն հրատարակությունները (Պ$_1$ և Պ$_2$, ինչպես նաև խորագրով վերջինիս կրկնող 1736, 1755, 1763, 1782 և 1789 թթ. տպագիրները) ունեն Դռունք, իսկ Պ$_4$-ը և նրանից ծագող հետագա բոլոր տպագիրները՝ Դրուփինք։ Մատյանի՝ մեր ձեռքը չհասած ձեռագրերում եղել է նաև Դրուփինք ընթերցվածը (տե՛ս Պ$_4$ տպագրի առաջաբանը, էջ 6), սակայն դա Դրուփինք բառի աղճատումով առաջացած տարընթերցված է, հետևանք «ղ» տառը «դ»-ի հետ շփոթելու։

Արդ, Դրուփինք և Դռունք ընթերցվածներից ո՞րն է Նարեկացունը։ Այդ պարզելու համար պետք է հաշվի առնել մի կարևոր հանգամանք. մեկ կամ մյուս բառը խորագրի սկզբում ի՞նչ առումով է գործածված։ Դրուփին բառը, բացի այլևայլ իմաստներից (դիրք, կարգադրություն, դրություն, գրույթ և այլն), մատենագրության մեջ հանդիպում է նաև «դրվագ, խոսքի հորինվածք, շարադրություն (շարագրություն), խոսք» և այլ նշանակություններով (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, Վենետիկ, 1836, էջ 644), այն էլ հատկապես Նարեկացու ստեղծագործություններում։ Այդ առումով բառը հանդիպում է Մատյանի ԻԷ գլխի տ. 2-ում («զդրութիւն թուոցս յարմարեցի») և երկու անգամ՝ Նարեկացու հիշատակարանում՝ «Յիշատակարան մատենիս գրութեան» վերնագրում և «զբազմատեսնեան դրուագս գրութեան այսմ առփների արգասաւորի» կապակցության մեջ։ Այս օրինակներից առաջինում բանաստեղծն ակ-

նարկում է Իէ-ին նախորդող ԻԶ գլուխը, այսինքն՝ բառը հանդես է եկել դրվագի, գլխի նշանակությամբ, իսկ մյուսներում՝ հորինվածքի, կազմության իմաստով (հմմտ. Գ. Աւետիքեան, Նարեկ աղօթից համառօտ և զգուշաւոր լուծմամբք, Վենետիկ, 1827, էջ 541, ծնթ. 1. այսուհետև՝ «Նարեկլուծ»). «դրուագս դրութեան» կապակցության մեջ, թերևս, դրութեան-ը կարելի է ընկալել նաև իբրև դրուագս բառի սեռականով ավելադրություն, այսինքն՝ համանշանակ նրան։

Այդ բառը հորինվածքի, դրվագի, շարադրանքի նշանակությամբ գործածված ենք գտնում նաև Նարեկացու մյուս երկերում. Ապարանից խաչի պատմության վերջում՝ «զկնի գծագրութեան զումարահոլով պատմաբանութեանս՝ խառնել գուն ինչ դրութիւնս համառօտագիր դրուատից» (տե՛ս «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Մատենագրութիւնք», Վենետիկ, 1840, էջ 389. այսուհետև՝ Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք), որտեղ մեզ հետաքրքրող բառով ակնարկվում են խաչի և Աստվածածնի ներբողյանները,—և խաչի ներբողյանի խորագրում՝ «Առընթեր դրութիւն սակաւ ստիեստի յարակցեալ հիւսի ճառս ներբողի...» (նույն տեղում, էջ 390), որտեղ, ընդհակառակը, ակնարկվում է նախորդ գործը՝ Ապարանից խաչի պատմությունը, որին կցված է խաչի ներբողյանը։ Այսպիսով, դրութիւն բառը (եզակի կամ հոգնակի թվով) Նարեկացու ստեղծագործության մեջ կիրառվում է իբրև գրական-տեսական հասկացություն, բավական որոշակի առումներով։ Նույնիսկ կարելի է ասել, որ այն բանաստեղծի նախասիրած բառերից մեկն է։ Դա հիմք է տալիս կարծելու, որ խորագրի սկսվածքի բուն հեղինակային բառը եղել է ոչ թե Դրուանք, այլ Դրութիւնք, չնայած ձեռագրերի ճնշող մասը (խորագիրն ունեցող 46 գրչագրերից 41-ը) ճիշտ հակառակն է վավերացնում։

ջին՝ դրութիւնք բառը ձեռագրերում համառոտագրվել է դրուի՛ք ձևով. «ի» տառի և «պատիվ»

Իսկ ինչպե՞ս է պատահել, որ Մատյանի օրինակներում երևան է եկել Դրուանք-ը և հետըզհետե դուրս մղել Դրութիւնք ընթերցվածը։ Դրան առիթ են տվել երկու հանգամանք. առակոչված նշանի պատահական անտեսումը հեշտությամբ կարող էր հանգեցնել այն բանին, որ բառի լրիվ պատկերը վերականգնելիս գրիչներն այն ընկալեին որպես դրուանք և ոչ թե դրութիւնք. երկրորդ՝ դրութիւնք բառը վերը Նարեկացուց վկայակոչված օրինակներում նրա ունեցած առումներով հայ մատենագրության մեջ այնքան էլ տարածված չի եղել. «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի»-ն գործածության մի դեպք էլ բերում է «Շղթայ մեկնութեան հօթանց թղթոց կաթողիկեայց» կոչված հնագույն աշխատությունից (տե՛ս հտր. Ա, էջ 644). նաև Գոշի «Դատաստանագրքի» Ա և Բ խմբագրությունների ձեռագիր ցանկերում հոդվածներից մեկը գլխի փխ հիշատակվում է դրութիւն բառով (տե՛ս Մխիթար Գոշ, Գիրք դատաստանի, աշխատասիրությամբ՝ Խ. Թորոսյանի, Երևան, 1975, էջ ԾԱ)։ Եվ, ընդհակառակը՝ դրուանք բառը միջնադարում հաճախակի կիրառվել է գլխի իմաստով. այդպես են կոչվում արաբերենից XII—XIII դդ. թարգմանված «Գիրք վաստակոց» (Վենետիկ, 1877) և Գրիգորիսի «Քննութիւն բնութեան մարդոյ և նորին ցաւոց» (Երևան, 1962) աշխատությունների գլուխները։ Բավարարվենք այդ օրինակներով՝ հաշվի առնելով, սակայն, որ դրուանք բառը Նարեկացուն նախորդող և նրա ժամանակի հայ մատենագրության մեջ գլխի իմաստով չի հանդիպում. այդ առումով այն հանդես է գալիս հետագայում միայն՝ արաբերեն «բար» (դուռ, գրքի գլուխ) բառի ազդեցությամբ (տե՛ս Հ. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, Ա, Երևան, 1971, էջ 684)՝ ստանալով լայն կիրառություն։ Ուրեմն «գլուխ» իմաստային առումով տարածված դրուանք բառը Մատյանի ձեռագրերում խորագրից դուրս է վանել Դրութիւնք-ը և Դրուանք հոգնակի ձևով փոխարինել նրան։ Դրութիւնք սկզբնաբառն իր հերթին լրացուցիչ մի կռվան է հավաստելու, որ խորագիրը ոչ թե հետագա հավելում է, այլ պատկանում է Նարեկացուն։

Խորագիրը պարունակող բոլոր օրինակները, բացի Xγϑλ÷ ձեռագրերից, նրա վերջում, 20-րդ տողից հետո, ունեն «Հոգեմատեան հռետորի և հայոց փիլիսոփայի» հավելումը (տարբերությունները տե՛ս խորագրի տարընթերցվածների բաժնում)։ Ինչպես տեսանք, դեռևս Նալյանն իր մեկնության մեջ նկատել է, որ ինքնամեծարումը Նարեկացուն խորթ է, և այդ տողը հեղինակինը չէ։ $Պ_4$ տպագրից սկսած այդ հավելումը հանվել է հրատարակություններից, որոնց հետևում ենք և մենք։

ԲԱՆ Ա

1. Ի խորոց սրտից—լրացումը (սիրտ) ընդունել է լրացյալի (ի խորոց) թիվը՝ հանդես գալով հոգնակի ձևով, բայց ընկալվում է իբրև եզակի (սրտի խորքերից)։ Ինչպես առհասարակ գրաբարին, այնպես էլ Նարեկացու լեզվին բնորոշ քերականական առանձնահատկություն է դա, երբ հատկացուցիչ լրացումն ընդունում է հատկացյալի թելադրած հոլովը և թիվը. օրինակ՝ Եւ ոչ ընդ այսմ սահմանաւ ուխտի փակեցայ (փխ ուխտի. Ե, 65), տարեալք իրովք (փխ իրեանց. ՀԹ, 48), ուրախութեամբ սրտի (փխ սրտի. ՁԱ, 68)։ Ձեռագրերից մի քանիսը վերնագրում սրտից հոգնակիի փխ ունեն նաև սրտի (V-ն գրեթե միշտ՝ ԺԵ գլխից սկսած, γe-ն՝ հազվադեպ և այլն) կամ սրտէ (AW-ն՝ ԺԳ գլխի, TZ-ը՝ Բ գլխի վերնագրերում և այլն) եզակի ձևերը, սակայն դրանք պատահական շեղումներ են, անշուշտ գրիչների միջամտության արդյունք և ամենևին էլ իրավունք չեն տալիս սրտից ուղղել սրտի։ Ի դեպ, նույն կապակցությունը մեկ անգամ հանդիպում է նաև բնագրում՝ ՄԷ գլխի 37-րդ տողում, սակայն ի խորոց սրտի ձևով (կան ձեռագրական տարբերություններ. տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Այս օրինակը ցույց է տալիս, որ Նարեկացուն հարազատ են թե՛ ի խորոց սրտից-ը (վերնագրերում) և թե՛ ի խորոց սրտի-ն։

Վերնագրի ի խորոց կապակցությունը կա սաղմոսներում՝ «ի խորոց կարդացին առ քեզ» (ԽԱ, 8) և «ի խորոց կարդացի առ քեզ (ՃԻԹ, 2) արտահայտություններում, որոնցից Նարեկացու վերնագիրը, ինչպես տեսնում ենք, բավական տարբեր է։ Որոշ ձեռագրերում Եփրեմ Ասորու «Տե՛ս, տէր, զտառապանս իմ...» սկսվածքով աղոթքը խորագրված է «Երանելւոյն Եփրեմի խորին Ասորւոյ աղերս մաղթանաց. ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ» (տե՛ս մեր S=5707 ձեռ., էջ 164ա)։ Սակայն այս դեպքում ոչ թե Նարեկացին է Եփրեմին հետևել, այլ գրիչները, վերջինիս աղոթքն օրինակելով Մատյանի հետ միևնույն ձեռագրում, Նարեկացու ազդեցությամբ նրա նման են վերնագրել այն՝ նույնությամբ վերցնելով նաև աղերս մաղթանաց բառերը հաջորդ գլուխների վերնագրերի առաջին մասից։

Ա գլխի վերնագրից առաջ կամ հետո որոշ ձեռագրեր ունեն հիշատակագրություններ՝ «Աստուծոյ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, ի յօգուտ ընթերցողացն» (B). «Սրբազան կաթողիկոսի Հայոց տեառն Կոստանդեայ աղաւթամատոյց ի կեանս և յիշատակ յետ վախճանի» (L). «Աւգնեա՛, Յիսուս իմ աստուած» (S). «Աւգնեա՛, կարող յամենայնի» (λ). «Տէր Յիսուս Քրիստոս, զսկսեալս իմ դո՛ւ կատարեա» (d)։ Վերջին երեք հիշատակագրությունները հիշեցնում են հին սովորությունը. որևէ աշխատանքն սկսելիս խնդրել աստծու օգնությունն ու օրհնությունը՝ այն հաջողությամբ ավարտի հասցնելու համար։ Այդ խնդրանքն արտահայտել է նաև ինքը՝ Նարեկացին, հատկապես Մատյանի առաջին գլուխներում, և d ձեռագրի գրիչն իր հիշատակագրության մեջ կրկնել է Գ գլխի 140-րդ տողը՝ «Զսկսեալս իմ դո՛ւ կատարեա»։

2. ... հեծութեան ողբոց սրտից—$Պ_4$ և հետագա բոլոր տպագրներում, բացառությամբ Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունների, այդ բառերի շարադասությունը տարբեր է՝

հեծութեան սրտի ողբոց, սակայն երկու դեպքում էլ նշանակությունը նույնն է։ Տարբերությունը, շարադասության հետ միասին, սոսկ սիրտ բառի քերականական թվի մեջ է (մեկում եզակի է, մյուսում՝ հոգնակի), որն իմաստային տարբերակում առաջ չի բերում։ Մատյանում, իբրև մեկ բառակապակցություն, միասին հանդիպում են թե՛ հեծութիւն ու ողբ բառերը (զհեծութիւն ողբոց—Թ, 86. հմմտ. թախծութիւն ողբոց—ՂԶ, 1) և թե՛ հեծութիւն ու սիրտ բառերը (սրտին հեծութեան—ԼԱ, 35, հեծութեան սրտի—ԻԸ, 60)։ Ուրեմն, Նարեկացուն հարազատ են և՛ հեծութեան ողբոց, և՛ հեծութեան սրտի բառակապակցությունները։ Այս դեպքում նախընտրել ենք հնագույն ձեռագրերի հեծութեան ողբոց սրտից ընթերցվածը (A-ն ունի ողբոցս սրտի)՝ հաշվի առնելով այն, որ հեծութեան սրտի ողբոց տարբերակը տալիս են համեմատաբար ուշ շրջանի չորս ձեռագրեր, որոնցից ամենահինը՝ T-ն, 1390 թվականի գրչություն է։

3. Տե՛ս Ես., Ա, 15։

4. Տե՛ս Սաղմ., ՀԲ, 7։

5. Հմմտ. Բ Թագ., Զ, 17։

6. Հմմտ. Յովէլ, Գ, 14։

7. ... ըստ հին դիպուածոյն—նկատի ունի մովսիսական, այսինքն՝ հին հրեական, օրենքը, իսկ հաջորդ տողի Նախ քան զշնորհին ժամանելն առ իս դարձվածով Նարեկացին ակնարկում է նոր, ավետարանական օրենքը։

8. Տե՛ս Գործք, ԺԳ, 38։ Հռովմ., Ը, 2—3։

9. Հմմտ. Յովէլ, Գ, 2։

10. Հմմտ. Գ Թագ., ԺԵ, 13։ Որոշ ձեռագրեր, ի թիվս որոնց՝ և A-ն, հաջորդ տողի փոքր բառն ունեն տրականաձև՝ փոքու, համաձայնեցնելով այն ոչ թե հանդիսարանացն, այլ Կեդրոնի գոյականի հետ։ Սակայն Նարեկացու աղբյուրում՝ Գ Թագ., ԺԵ, 13-ում հեղեղատին Կեդրոնի անվանումը չունի փոքու որոշիչը. բնականաբար փոքր ածականը վերաբերում է հանդիսարանացն գոյականին։

11. Հմմտ. Ղուկ., Ժ, 9, 11։ Այս և հաջորդ տողի տրոհումը որոշ գրչագրեր այլ կերպ ունեն.

...Արքայութիւնն աստուծոյ մարմին եղելոյ մեծապէս:
Գտեալ զիս առիթ վնասուց բազմաց տոկոսեաց (զ, էջ 2ա)։

Ըստ այդմ, նախադասության միտքն ընկալվում է ոչ թե այսպես՝ «մարմնացած աստծու թագավորությունն ինձ էլ է մոտեցել՝ իբրև պատճառ (գործիք) գտնելով ինձ մեծ ու բազմատոկոս մեղանչումների համար», այլ քիչ տարբեր՝ «աստծու թագավորությունը մոտեցել է և ինձ՝ մեծապես մարմին դարձածիս, գտնելով ինձ իբրև գործիք (պատճառ) բազմատոկոս մեղանչումներիս»։

12. Տե՛ս Ես., ԻԴ, 17։ Երեմ., ԽԸ, 43։ Առակք, Ա, 27։

ԲԱՆ Բ

1. Այս գլխից սկսած, Ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ վերնագրից առաջ, բոլոր գլուխները, բացի ՂԲ—ՂԳ-ից, ունեն նաև Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան նորին հսկողի առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի վերնագիրը։ Երկու վերնագիրը շատ գրիչներ գրեթե միշտ ընկալում են իբրև մեկ միահար վերնագիր՝ հաճախ կրճատելով ու համառոտագրելով։ Նրանց բնագրային լինելու հարցին դեռևս XVIII դարում անդրադարձել է Հակոբ Նալյանը՝ երկուսն էլ համարելով ոչ թե հետագա հավելում, այլ բուն հեղինակային։ Մեկնիչը նկատել է, որ չնայած «նորին հսկողի» անվանումը կարծես թե գովություն է թվում Նարեկացու հասցեին, բայց դա

հունարենից փոխառված նրա անվան հայերեն թարգմանությունն է և ոչ թե մեծարանք՝ ուրիշից ասված. «...զի Գրիգորն հսկօղ թարգմանի ի հելլենական լեզուն» (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 25)։

2. Ակնարկում է Մովսես մարգարեի առաջնորդությամբ Սինայի անապատը հասած հրեաներին, որոնք դժգոհում էին Եգիպտոսից հեռանալու համար (տե՛ս Ելք, ԺԱ)։

3. Իրեն համեմատում է Ղովտի կնոջ հետ, որը Սոդոմից հեռանալիս ետ է նայում և ենթարկվում պատուհասի։

4. Ակնարկում է Հովնան մարգարեին։

5. Հմմտ. Մատթ., ԺԲ, 42։ Հարավային տիկինը բարբարոսների Սաբա թագուհին է, որ Սողոմոն Իմաստունին լսելու նպատակով այցելել է նրան (տե՛ս Գ Թագ., Ժ և Բ Մնաց., Թ)։

6. Տե՛ս Ելք, ԺԷ, 8—16։

7. Նկատի ունի Բաբելոնը (հմմտ. Երեմ., ԾԱ, 9)։

8. Հմմտ. Երեմ., Գ, 11։

9. Հմմտ. Մատթ., ԺԱ, 21—23։

10. Հմմտ. Ովսէէ, Է, 9։

11. Հմմտ. Ովսէէ, Է, 11։

12. Հմմտ. Ես., Լ, 6։

13. Հմմտ. Ես., ԾԹ, 5։

14. Տե՛ս Ղուկ., ԻԱ, 20—24։ Ողբք Երեմ., Ա, 7։ Դան., Թ, 26—27։ Զաք., ԺԱ, 1։

15. Հմմտ., Ես., ԼԸ, 12։

16. Տե՛ս Ղևտ., ԺԴ, 43։ Սաղմ., ՀԷ, 62։ Երեմ., ԺԲ, 7։

17. Այս տողի համար Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը տալիս է հետևյալ բացատրությունը. «... քահանայն ողոքանօք արտասուէր, մինչ զի արտասուօքն կաւ առնէր և այնու զորմն կաղդուրեալ օծանէր» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 330բ—331ա)։ Ավետիքյանն այդ բացատրությունը համարում է «հրեական անհիմն զրույցի» արտահայտություն՝ ընդհանուր կապակցության մեջ տողի իմաստը հասկանալով այսպես. մեղքով բորոտած բանական տունս ծեփվեցի հեզ վարդապետությամբ՝ իբրև կավով, բայց անբժշկելի մնալով՝ դժոխքն եմ ընկնելու չարաչարածների հետ («Նարեկլուծ», էջ 12, ծնթ. 7)։

18. Հմմտ. Ղևտ., ԺԴ, 34—40։

19. Տե՛ս Մատթ., ԻԵ, 24—25։

20. Յովնանու—այս անվան փխ ձեռագրերի մեծ մասն ունի Յովհաննու (Յոհաննու և այլն), այսինքն՝ Հովնան մարգարեի անունը փոխարինված է Հովհաննես ավետարանիչով և առաքյալով։ Այդպես ունի նաև $Պ_2$ տպագիրը (Յոհաննու)։ Սակայն, ինչպես նկատել են Հ. Նալյանը և Գ. Ավետիքյանը, դա սովորական գրչական շփոթության արդյունք է (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 31, «Նարեկլուծ», էջ 13, ծնթ. 9), չնայած Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը համապատասխան տեղում Հովհաննես անվան բնագրային լինելը փորձել է արդարացնել՝ տալով հետևյալ բացատրությունը. «Ասեն, թէ աւետարանիչն, յորժամ հանդերձեալ էր ասել զԱւետարանն, նախ աղօթեաց առ աստուած շնորհել նմա զՀոգին, զի Հոգովն ասիցէ և ըստ հաճոյիցն աստուծոյ կատարեսցէ։ Զնոյն Հոգի և սուրբս հայցէ, զի կատարումն գրոցս ըստ կամացն աստուծոյ եղիցի» (ձեռ. 5650, էջ 331ա)։ Այս բացատրությունը համոզիչ չէ, քանի որ նախորդ տողը՝ Երկայնամիտ և բազումողորմ, որի համար վկայակոչված է վիճելի անունը, անփոփոխ մեջ է բերված Հովնանու մարգարեությունից։

21. Հմմտ. Սաղմ. ՃԻԵ, 5—6։

22. Հմմտ. Ովսէէ, Թ, 14։

23. Այս տողն ունեցող բոլոր ձեռագրերը, ինչպես նաև բոլոր տպագրերը, տալիս են

Իսրայէլի (Իսրայելի) փխ Յեզրայելի (միայն W ձեռագիրն ունի յԻսրայէլի)։ Տողը բառացի համապատասխանում է աղբյուրին՝ Մարգ. Ովսեայ, Բ, 21—22, ուր վճռելի ընթերցվածը ոչ թե Իսրայելի է (չնայած, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, Ս. Գրքի «Յոթանասնից» խմբագրության օրինակներից մեկն ունի այդպես. տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 13), այլ Յեզրայելի։ Հեզրայելը Իսրայելի թագավորների արքայանիստն է եղել. այդ անունով է կոչվել նաև նրա մոտ ընկած դաշտավայրը։ Անշուշտ, այստեղ նարեկացիական ճիշտ ընթերցվածը եղել է Յեզրայելի, որը գրչագրերում համառոտագրվելով՝ հեշտությամբ կարող էր շփոթվել ու նույնացվել Իսրայէլ անվան հետ։ Այդ ենթադրության օգտին է խոսում W ձեռագրի ընթերցվածը՝ յԻսրայէլի, որի յ սկզբնատառը չի կարելի դիտել իբրև նախդիր, քանի որ նրան համադաս մյուս անդամները (ցորենոյ, գինւոյ, ձիթոյ) չունեն այդ նախդիրը. ուրեմն հավանական է կարծել, որ յ-ին հաջորդող ե և զ տառերն են դարձել իս՝ W-ում առաջացնելով յԻսրայէլի տարընթերցվածը։ Յեզրայէլ ընթերցվածի բնագրային լինելը հավաստվում է ոչ միայն Մատյանի աղբյուրով՝ Ովսեի մարգարեությամբ, այլև նրանով, որ վճռելի տեղից քիչ առաջ՝ 54-րդ տողում արդեն հանդիպում է Իսրայէլ անունը (... արգանդ սրտի անօրդի, իբր Իսրայէլի). հազիվ թե այդքան կարճ տարածության վրա, գրեթե իրար հաջորդող տողերում, բանաստեղծն օգտագործեր միևնույն բառը։ Ըստ այդմ էլ բնագրում ուղղել ենք Յեզրայելի։

24. Հմմտ. Ես., ԿԴ, 8։

25. Հմմտ. Ես., ԻԵ, 5։

26. ... ինձ ոսկի—սկսած $Պ_4$ տպագրից Մատյանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ունեն զոսկի քո, որը մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս. հավանաբար տպագրության ճանապարհին առաջացած ընթերցված է։

27. Հմմտ. Ես., Կ, 17։

28. Հմմտ. Ես., ԿԴ, 17։

29. Հմմտ. Ա Թագ., Բ, 15—16, ուր ասվում է, որ զոհը կատարյալ չի կարող լինել առանց ճարպի ճենճերման։ Եվ զոհաբերման ժամանակ սովորություն է եղել բարեմաղթել. «Ճենճերեսցի՜ զոհ քո» (Ա Թագ., ԻԶ, 19)։

30. Հմմտ. Մատթ., Ե, 7։

ԲԱՆ Գ

1. α ձեռագրի հետագա վերանորոգող Հովհաննես Կարճավանցին սույն գլխի բովանդակության համար լուսանցքում նշել է. «Մեղսաքաւիչ պաղատանք» (էջ 9բ)։

2. ... բարձր եւ խոնարհ—ակնարկում է սաղմոսում ասվածը աստծու ամենուր լինելու մասին. «Թէ ելանեմ յերկինս՝ դու անդ ես, և թէ իջանեմ ի դժոխս՝ և անդր մօտ ես» (Սաղմ., ՃԼԸ, 8)։

3. Անշեղլի կնիք—Մատյանի միջնադարյան մեկնության մեջ բացատրված է այսպես. «Անփոփոխ դէմք»։ Հիշելով, որ Գրիգոր Նազիանզացին, ելնելով Քրիստոսի մարդեղության գաղափարից, նրան «շարժեցեալ կնիք» է անվանել, բացատրում է, թե ինչու է Նարեկացին տրամագծորեն ճիշտ հակառակ բնութագրումը տալիս. «Թէպէտ և Աստուածաբանն շարժեցեալ կնիք ասէ վասն մարդոյն լինելոյ, այլ սա ըստ աստուածութեան էութեանն անշարժ մնալոյ անշեղլի կնիք ասէ» (ձեռ. 5650, էջ 333ա)։

4. ... վկայեալ անուն—Հմմտ. Գործք, ԺԴ, 16։ Ես., ԽԲ, 8։

5. Ստրկամեծար թագաւոր—միջնադարյան մեկնիչը բացատրում է այսպես. «Որպէս թագաւորն ի գահոյս բազմեալ և ի գինարբուս զաղքատն մեծարէ, առ իւր տանի և կթղայ տայ» (ձեռ. 5650, էջ 333ա)։

6. ... Նախախնամող մատն—ըստ միջնադարյան մեկնության, Նարեկացին այդպես է անվանում աստծու հոգին, որովհետև «մատն է արուեստից արարող» (ձեռ. 5650, էջ 333բ)։

7. ... չափով արբունն—բոլոր տպագիրներն անխտիր ունեն ոչ թե չափով, այլ չափու, որ տալիս է միայն մեկ ձեռագիր (X)։ Բազմաթիվ գրչագրեր չափով արբունն ընթերցվածի փխ ունեն չափավար բունն, որի բնագրային լինելու նկատմամբ կասկած է հայտնել Գ. Ավետիքյանը. «... եթէ չիցէ վրիպակ, մարթ է իմանալ ի չափն իւր վարեալ կամ հասեալ բունն...» («Նարեկլուծ», էջ 23, ծնթ. 20)։ Նա ավելի ճիշտ է համարել չափու արբունն ընթերցվածը՝ նշելով, որ ինչ-որ օրինակ տալիս է նաև չափաւ արբումն (չափով տարընթերցվածը նրան հայտնի չի եղել)։ Չափու, չափաւ, չափով տարընթերցվածները բոլորն էլ գործիական հոլովաձևեր են (չափու ձևը՝ նաև սեռական-տրական հոլով)։ Ո՞րն է դրանցից նախնականը, ուրեմն և՝ բնագրայինը։ Նախնականը, մեր կարծիքով, չափով ընթերցվածն է, ինչպես ունի հնագույն ձեռագիրը՝ A-ն։ Ուղղանկյուն երկաթագրում Ո և Ա տառերը հեշտությամբ կարող էին շփոթվել միմյանց հետ։ Այդ ճանապարհով չափով ձևը կարող էր ընթերցվել ու օրինակվել չափավ գրությամբ՝ իր հերթին հանգեցնելով երկու կարգի տարընթերցվածների առաջացման. նախ՝ վ տառը բառավերջում, ա ձայնավորից հետո, հետագա գրիչների ձեռքով բնականաբար պետք է ուղղվեր ւ, այն է՝ չափաւ, ինչպես և ունեն բազմաթիվ ձեռագրեր, իսկ չափաւ-ի փոխարեն, դարձյալ իբրև գործիական հոլովաձև, կարող էր գրչական միջամտությամբ գործածվել չափու-ն՝ X օրինակի տարընթերցվածը. այնուհետև՝ վերոհիշյալ վ-ն կարող էր և չդիտվել սխալագրություն, եթե չափավ-ը ընկալվեր ոչ թե որպես առանձին բառ, այլ հաջորդ արբունն բառի ար սկզբնատառերի հետ իբրև մեկ բարդություն՝ չափավար, իսկ բունն առնվեր որպես անկախ բառ, ինչպես ունեն բավական մեծ թվով ձեռագրեր։ Ահա թե ինչու նախապատվությունը տվել ենք չափով արբունն ընթերցվածին՝ այն համարելով բուն հեղինակայինը։

8. $Պ_4$ տպագրից սկսած Մատյանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ընկալեալ ընթերցվածի փխ ունեն կալեալ։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս այդ տարընթերցվածը։ Բայց այն տպագրական վրիպակ չի կարելի համարել, քանի որ $Պ_4$ հրատարակությունը «Ցուցակ գլխաւոր տարբերութեանց...» ցանկում ընկալեալ բառի դիմաց նշում է իր բնագրի կալեալ ընթերցվածը (տե՛ս էջ 387)։

9. $Պ_4$ հրատարակությունը և Մատյանի հետագա բոլոր տպագիրները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ինքնագով բառի փխ ունեն հոմանիշ ինքնարգոյ ընթերցվածը, որը մեր ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս։ Այդ բառն իր ինքնագոյ տարբերության հետ վկայակոչված է $Պ_4$-ի «Ցուցակ գլխաւոր տարբերութեանց...» ցանկում (էջ 388), ուրեմն՝ հավանաբար ձեռագրական հիմք է ունեցել, չնայած հայ մատենագրության մեջ մեկ այլ բնագրում չի հանդիպում (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 861—862)։ Համոզված լինելով, որ գրչական ճանապարհով ինքնարգոյ ընթերցվածից ր-ի անտեսումով ու բացթողումով հեշտությամբ կարող էր առաջանալ ինքնագոյ տարընթերցվածը, այսինքն՝ նախնականը կարող էր ինքնարգոյ-ը լինել, այնուամենայնիվ, բնագրում դնում ենք ինքնագով ընթերցվածը, քանի որ մեզ հայտնի ոչ մի ձեռագիր չունի ինքնարգոյ, իսկ գրչագրերի մեծագույն մասի ինքնագոյ ընթերցվածն իր նշանակությամբ չի հարմարվում տողին։ Ի դեպ, Պոլսի հին հրատարակությունները, ինչպես նաև 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ունեն ինքնագոյ։

10. Գեր ելոց—$Պ_{1-3}$ և 1782, 1789 թթ. Պոլսի տպագիրներն ունեն միացված՝ գերելոց, իսկ որոշ ձեռագրեր՝ գերեցելոց, որոնք ունեն բոլորովին այլ իմաստ՝ «գերվածներին», մինչդեռ հաջորդ Նուաստից բառը հուշում է, որ ճիշտ ընթերցվածը գեր ելոց-ն է, որն արտահայտում է

նրան հակադիր իմաստ, այն է՝ «բարձր եղածներին, գերագահներին»։ Գեր ելոց ուղղումը բնա-
գրում առաջին անգամ կատարել է $Պ_4$ տպագիրը՝ առաջարանում հատուկ ուշադրություն հրա-
վիրելով նախորդ հրատարակությունների սխալի վրա (տե՛ս էջ 9-ը)։ Ձեռագրերը նրա փխ տա-
լիս են նաև այլ ընթերցումներ՝ գիրացելոց, վերացելոց, գերացելոց, գեր ելելոց, գեր եղելոց,
գերեաց ելոց, գրեցելոց, որոնք վկայում են, որ գեր ելոց ընթերցվածն, իբրև դերբայական
հազվադեպ ձև, այնքան էլ ընտանի չի եղել գրիչների համար, և նրանք իրենց միջամտությամբ
փորձել են որոշակի դարձնել տողի իմաստային պատկերը։ Նույնիսկ նրանցից մեկը, հնարա-
վոր աղավաղումը կանխելու նպատակով, իր ձեռագրի լուսանցքում նշել է. «Գեր է, չէ գերի»
(ը. էջ 11ը)։

11. Տ. 72—76-ում համառոտակի ակնարկվում են կրոնավորները («Միայնացելոց՝ վերնա-
կանացն խաւսակցաց») և եկեղեցու դասերը՝ սարկավագները («Մաքրականաց՝ տիրանուէր
զգաստութեանց»), քահանաները («Քահանայական երջանկաւրաւն ընտրութեանց»), եպիս-
կոպոսները («Այցելութեանց՝ բարեզգեստից դիտողութեանց») և պատրիարքները («Աթոռակա-
լութեանց՝ նախագահից...»)։ Անշուշտ, Նարեկացին նպատակ չի ունեցել մեկ առ մեկ թվարկել
եկեղեցու բոլոր դասերը. կրոնավորների հետ միասին՝ նա ակնարկել է ընդամենը չորս դաս։
Իսկ Մատյանի ԼԱ գլխում կրոնավորները ներկայացվում են այսպես.

Գումարf միաննաճg, բոյլf բաճակաճաց ըճտրելոց,
ժողովf բարեկրաւճից... (տ. 48—49)։

Կրոնավորներին և եկեղեցական դասերը Նարեկացին, փոքր-ինչ տարբեր, հիշատակում է
նաև Սուրբ Հոգու գալստյանը, եկեղեցուն և խաչին նվիրած իր գանձերում. առաջինում և եր-
րորդում՝ Բ տառի տակ, իսկ երկրորդում՝ նրան հաջորդող Ի-ով սկսվող պարբերության մեջ
(տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 456, 460 և 462)։ Հետաքրքիր է, որ նրա
հոր՝ Խոսրով Անձևացյաց եպիսկոպոսի դեմ գրած թղթում ժամանակի կաթողիկոս Անանիա
Մոկացին թվում է ինը դաս՝ պատրիարք, արքեպիսկոպոս, մետրապոլիտ, եպիսկոպոս, քոր-
եպիսկոպոս, քահանա, սարկավագ, կիսասարկավագ և դպիր (տե՛ս ձեռ. 3662, էջ 212ա)։ Սա
հայ մատենագրության մեջ հոգևոր դասերի, իբրև եկեղեցական սանդուղքի, մասին պահպանված
ամենահին վկայություններից մեկն է։

12. Բոլոր տպագիրներն ունեն անցյալ կատարյալով՝ մատակարարեցի (ինչպես տալիս են
որոշ ձեռագրեր)։ Բայց այստեղ խոսքն այն մասին է, որ Մատյանով աղերս ու աղաչանք պետք
է ներկայացվի (մատակարարեսցի)՝ ուղղված անարատներին ու արդարներին, և խրատ՝ ուղղ-
ված մեղուցյալներին ու ադետներին։ Նարեկացին «առ դէմս աղաւթից» իր խոսքը դեռ նոր է
սկսում. ընդամենը երկու գլխից հետո, Գ բանում, հազիվ թե ասեր, որ այդ աղերս-աղաչանքը և
խրատն ինքն արդեն ներկայացրել է (մատակարարեցի)։ Հետևելով գրչագրերի լավագույն և
մեծ մասին՝ բնագրում դնում ենք մատակարարեսցի։

13. $Պ_4$ և հետագա հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից,
ունեն ոչ թե կամաւf, այլ եզակի՝ կամաւ, որ հավանաբար տպագրական վրիպակ է (մեր օգ-
տագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս կամաւ տարընթերցվածը)։

14. ... անձին բանի—Պոլսի հնագույն տպագիրները ($Պ_{1-3}$, 1782, 1789 թթ.) ունեն արձան
բանի, որը գալիս է G_1Vx ձեռագրերից։ Հ. Նալյանը, մեկնաբանելով տողի միտքը, ավելի
ստույգ և ընդունելի է համարում մյուս գրչագրերի անձին բանի ընթերցումը («Գիրք մեկնու-
թեան», էջ 45), ինչպես և բնագիրն ուղղվել է $Պ_4$ հրատարակությունից սկսած։ Արձան ընթերց-

վածն այստեղ մերժելի է նաև այն պատճառով, որ մի փոքր հետո՝ տ. 113-ում դարձյալ
հանդիպում է այդ բառը («Այսու արձանաւք պատկանեցելովք...»), որի եռադարձ ազդեցությամբ
էլ, թերևս, անձին-ը նշված երեք գրչագրում դարձել է արձան։ Գ. Ավետիքյանը այս անձին
բանի պատարագ բառակապակցությունը բացատրել է այսպես. «...այս անձնաւոր և բանական
պատարագս» («Նարեկլուծ», էջ 25, ծնթ. 33)։

15. Երէ տազնապաւ... ողջացի՛—այս տողերի բովանդակության բացահայտմանը առանձ-
նակի ուշադրություն է դարձրել Հ. Նալյանը՝ զուգահեռ անցկացնելով հին աշխարհի երկու մեծ
փիլիսոփաների՝ Սոկրատի և Արիստոտելի վախճանի մասին պահպանված ավանդությունների
հետ. Սոկրատին մեծ տագնապ և անփարատելի ցավ պատճառեց այն, որ նա չկարողացավ
պատասխան գտնել արկադացի ձկնորսների առաջադրած խնդրին, և սրտնեղությունը նրան
հասցրեց մահվան. Արիստոտելը, ցանկանալով լուծել Ատտիկեի և Բեովտական կղզու միջև
ընկած Եվրոպե անունով տեղի առեղծվածը, որն օրվա մեջ «եօթնիցս լինանայ և նուազի»,
նեղսրտությունից իրեն գցում է «յայն տեղի ծովուն» և խեղդամահ լինում, որի համար և ըն-
տեղծվել է հին ասույթը՝ «Արիստոտելէս զԵւրոպեու ոչ ըմբռնեաց, ըմբռնեալ լիցի Արիստոտէլ
յԵւրոպէ»։ Ուրեմն, ըստ Նալյանի, Նարեկացու տողերի իմաստը հետևյալն է. եթե որևէ մեկը,
նեղություններով շրջապատված, մեծ տարակուսանքի մեջ ընկնի և չկարողանա գտնել իրերի
ելքը, ապա աստծու քաղցրությամբ և այս Մատյանով թող մահաբեր տարակուսանքներից
ազատվի ու ողջանա («Գիրք մեկնութեան», էջ 45)։

ԲԱՆ Դ

1. Հմմտ. Ժողով., Ը, 8։

2. Մեր ձեռագրերից հինգը E_1Fq(u) և տպագիրները ընդ բառից առաջ ունեն դիմաց
ընթերցվածը։ Ձեռագրերի ճնշող մեծամասնությունը, ի թիվս որոնց՝ հին և լավագույն գրչա-
գրերը, չունի այդ ընթերցվածը, առանց որի ևս տողի միտքը շատ որոշակի է։ Այդ նկատա-
ռումով էլ դիմաց բառը չենք մուծում բնագիր։

3. Սառճայիճfճ—այս բառի փխ որոշ ձեռագրեր (ACծՑ-g_1) ունեն սասաճայիճfճ ըն-
թերցվածը, որը բացահայտ գրչական վրիպակ է, առաջացած կա՛մ սառճայիճfճ բառի հա-
մառոտագրության սխալ վերականգնումից, երբ անտեսվում է ռ-ն (սառճայիճfճ—սասաճա-
յիճfճ), կա՛մ, որ ավելի հավանական է, նախորդ տողի սասաճայ բառի ազդեցությամբ
(հետաքրքիր է, որ 33-րդ տողի սասաճայիճfճ սխալ ընթերցվածի ազդեցությամբ, ընդհակա-
ռակը, E_1TZfs գրչագրերը տ. 32-ում ունեն ոչ թե սասաճայ, այլ սասաճայիճfճ)։ Սառճ-
այիճfճ ընթերցվածի բնագրային լինելն ապացուցվում է նույն տողում նրա հակադրությունը
կազմող վերճակաճ զաւrճ կապակցությամբ։ Սույն տողը նկատի ունենալով՝ α ձեռագրի
հետագա վերանորոգող Հովհաննես Կարճավանեցին Դ բանի ընդհանուր բովանդակության համար
կատարել է հետևյալ լուսանցային նշումը. «Թէ ի մեղանչել մտանիս, հրեշտակքն տրտմին, և
սատանայ ուրախանայ» (էջ 14ա)։

4. Բելիար (եբրայեցերեն՝ «կովող, ապստամբ, ժանտ, անօրեն» և այլն)—այսպես կոչված
սադայելի կամ բանսարկու սատանայի անունը (տե՛ս Բ Կորնթ., Զ, 15)։

5. Նկատի ունի Հոբի գիրքը. տե՛ս Յոբ, Գ, 23 (հմմտ. Ժողով., Դ, 3. Զ, 3—4։ Երեմ., Ի,
14)։

ԲԱՆ Ե

1. Սույն գլխի բովանդակության համար α ձեռագրի հետագա վերանորոգող Հովհաննես Կարճավանցին ունի լուսանցային նշում. «Սատանայ զմարդս հարբեցնէ ու ձգէ ի մեղք» (էջ 15բ)։

2. Հմմտ. Սաղմ., ԾԹ, 5։ Տպագիրներում այս տողն ունի հետևյալ պատկերը՝ «և ցիմարու-թեամբ պատրողականաւ գինեաւս թմբրեալ» (Պ$_1$), «և ցիմարութեամբ պատրողական գինեաւս թմրեալ» (Պ$_{2-3}$ և Պոլսի 1782, 1789 թթ. տպագիրները), «և ցիմարութեամբ պատրողա-կանաւ գինեաւս ցիմարեալ» (Պ$_4$ և հետագա մյուս բոլոր տպագիրները)։ Եթե մի կողմ թողնենք պատրողական-պատրողականաւ տարընթերցվածները, ապա տպագիրներում կմնա բառային մի կարևոր տարբերություն՝ թմբրեալ (թմրեալ) փխ ցիմարեալ։ Դրանք երկուսն էլ ձեռագրական հիմք ունեն. ընդ որում գրչագրերի մեծագույն մասը տալիս է ցիմարեալ, իսկ մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն ութը (մեկը՝ սրբագրումով) ունեն թմբրեալ (թմրեալ)։ Ըստ երևույթին այդ հանգամանքը հաշվի առնելով էլ Պ$_4$-ի բնագիրը պատրաստողները նախապատվությունը տվել են ցիմարեալ ընթերցվածին, սակայն տարբերությունների ցուցակում չբերելով թմբրեալ կարևոր ընթերցվածը, որը նրանց, եթե ոչ ձեռագրերից, գեթ նախորդ տպագիրներից հայտնի պետք է լիներ։ Նրա մասին խոսք չկա նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծում»։ Արդ, վիճելի ընթերցվածներից ո՞րն է բնագրայինը։ Այդ առումով կարևորություն է ներկայացնում ցիմարութեամբ բառի առկայությունը նույն տողում. արդյո՞ք Նարեկացին ցիմարութիւն և ցիմարիմ նույնարմատ բառերը, առանց ոճական-գեղարվեստական որևէ նպատակի, միևնույն տողում իրար հետ կգոր-ծածեր՝ տեղի տալով իմաստային կրկնության։ Հազիվ թե։ Մատյանի այլևայլ գլուխներում հանդիպում են թմբրեալ, թմբրութիւն բառերը՝ որոշ դեպքերում ցիմար, ցիմարութիւն, ցիմա-րարար բառերի հարևանությամբ (ԾԵ, 37՝ ցիմարիս և թմբրելոյս, ՂԱ, 54—55՝ Ջթմբրութիւնս ընդ շարժմանցն, / Զարբեցութիւնսն ընդ ցիմարութեանցն և այլն)։ Հատկապես բնորոշ օրինակ է ԼԳ տ. 25-ը՝ «Ընդ ցիմարարար թմբրութեան գինւոյն...», որը ցույց է տալիս, թե ինչպես բանաստեղծական մեկ մակդիրի սահմանում չպարփակվող հույզը Նարեկացուն տանում է դեպի համանիշ բառերի կուտակում, և ցիմարարար բառի կողքին որոշիչ-մակդիրի դերում հանդես է գալիս նաև թմբրութիւն վերացական գոյականը (ճիմարացնող ու թմրեցնող գինու)։ Մեզ հե-տաքրքրող տողում բանաստեղծը, նկատի ունենալով սաղմոսի գինի ցիմարութեան արտահայ-տությունը, այն զարգացնում ու վերածում է ինքնատիպ փոխաբերական պատկերի՝ Եւ ցիմա-րութեամբ պատրողականաւ գինեաւս թմբրեալ։ Վերջին բառի փխ բազմաթիվ ձեռագրերում հանդես եկող ցիմարեալ ընթերցվածը, ինչպես նշեցինք, ցիմարութեամբ նույնարմատ բառի մոտ իրեն չի արդարացնում։ Հետևապես և գերադասել ենք մնացած ութ գրչագրի և հնագույն տպագիրների թմբրեալ ընթերցվածը։

3. Հմմտ. Ծննդ., Ա, 26—27։ Պ$_4$-ը և հետագա բոլոր տպագիրները (բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից) Բ հատվածն սկսում են ոչ թե այս տողով, այլ տ. 14-ով։ Սակայն 12—13 տողերն իրենց բովանդակությամբ կապվում են ոչ թե Ա դրվագին, այլ Բ-ին։ Մինչ այդ, Ա հատվածում (1—11 տողեր), բանաստեղծը ծրագրում է ամբողջ գլխում իր ասե-լիքը («Ցուցից զիրաւունս քո... Եւ զանիրաւութիւնս իմ...»)։ Ապա Բ հատվածում թվում է այն շնորհները («ամենայն մասունս բարեաց»), որոնցով աստված օժտել է իրեն՝ ներելով կշտամբանքի ու պատժի արժանի իր հանդուգն քայլերը։ Այդ շնորհների թվարկումը Նարեկա-ցին սկսում է ոչ թե տ. 14-ով, այլ տ. 12-ով, հետևապես Բ դրվագի սկիզբը պետք է դիտել այս վերջին տողը։ Հնագույն տպագիրներից Պ$_3$-ում ևս մեզ հետաքրքրող տեղում պարբերության սկիզբ է կազմում տ. 12-ը։

4. ... փայլեցուցեր փչմամբ—հմմտ. Ծննդ., Բ, 14։

5. Հմմտ. Սաղմ., ՂԱ, 14։

6. Հմմտ. Յովհ., Է, 38։

7. Հմմտ. Գ Թագ., Ը, 10—12։

8. Հմմտ. Ղևտ., ԻԶ, 27—28։

9. Հմմտ. Մատթ., ԻԲ, 13։

10. Փոխատրեցի բառի փխ մի շարք ձեռագրեր տալիս են նրա համանիշը՝ փոխարկեցի, ինչ-պես ունեն Պ$_{1-3}$ և Պոլսի 1782, 1789 թթ. տպագիրները։ Հետագա հրատարակությունները, սկսած Պ$_4$-ից, դնում են փոխադրեցի, որն իմաստով նույնանում է փոխատրեցի ընթերցվածի հետ՝ ունենալով սոսկ ուղղագրական տարբերություն։ A ձեռագիրը և առհասարակ գրչագրերի ճնշող մասն այդ բառն ունեն վերջին գրությամբ, որը և պահել ենք բնագրում։ Փոխատրեմ բայի մոտ սպասելի էր, որ լրացումն ընդուներ ի նախդիրը՝ յանըրիւ և բազմարինակ անարէ-նութիւնս... (տող 50. հմմտ. ԼԵ, տ. 42—43-ի հետ՝ Դու ես, որ փոխատրես զխարեղէն սրտից կարծրութիւն / Ի լոյծ կակղութեան մարմնոյ գոյութեան...), սակայն ոչ մի ձեռագիր կամ տպագիր չունի նախդրիվ ձևը։

11. Հմմտ. Բ, Օրին., ԼԲ, 6։

12. Հմմտ. Երեմ., Զ, 9։

13. Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը յոճն առաջին մասնայ կապակցության համար ունի բացատրություն. «...զոր օրինակ յոնածն զօնն հաննալ և դարձեալ մտեալ, և ես՝ ի մեղս, վա՛յ զիս» (ձեռ. 5650, էջ 336բ)։ Հ. Նալյանը և Գ. Ավետիքյանը ակնարկել են Նարեկացու այս տողի հեռավոր կապը Երեմ., Զ, 9-ի հետ («... և անդէն կրկնեսջիք, որպէս կթող՝ յոճ իւր»), սակայն Նալյանը, հետևելով միջնադարյան մեկնությանը, շեշտել է Նարեկացու պատկեր-փո-խաբերության հարազատությունը հայոց երկրագործական աշխատանքի ըմբռնման հետ. «... ուղիղ ակօս բացօղքն մինչ յըսկսեալ տեղւոյն ի գլխոյ արտին յեզրն հասանին և անտի յըսկիզբն դառնան՝ ոճ ասեն, որպէս և կթօղքն այգեաց ի ծայրէ գլխոյ սկսեալ և անդրէն ի նոյն ծայրն դառնան կթելով՝ ոճ ասեն...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 56)։

14. Հմմտ. Ես., Ե, 2—4։ Երեմ., Բ, 21։

15. Հմմտ. Մատթ., Է, 26։

16. Հմմտ. Իմաստ., Ա, 16։

17. Գրաբարում անցանեմ բայի մոտ ըստ նախդրի հետ խնդիրը սովորաբար դրվում է հայցական հոլովով։ Սակայն Մատյանի գրչագրերում քերականական այդ օրինաչափությունը հետևողականորեն չի պահպանվում. ըստ կապի խնդիրը հանդես է գալիս մերթ տրական և մերթ էլ հայցական հոլովներով։ Այդպիսի դեպքերում հետևել ենք ձեռագրերի մեծամասնությա-նը, ի թիվս որոց և՝ հնագույն գրչագրերին. բնագրում դրել ենք և՛ տրականը (Ե, 93՝ անցեալ է ըստ խանակութեան, ԺԸ, 109՝ անցաւ ըստ նմանութեան), և՛ հայցականը (ԺԵ, 57՝ անցեալ է ըստ աւրինակ)։

ԲԱՆ Զ

1. Այս տողում Պոլսի հնագույն տպագիրները (Պ$_{1-3}$ և սրանց հաջող հրատարակություն-ները) ունեն ոչ թե լի, այլ լիf։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկում չի հանդիպում այդ տարընթերցվածը։

2. Հմմտ. Յոբ, Ը, 21։ Սաղմ., ՃԽԲ, 5։

3. Ի կարգն երկրորդ դիմեցից—նկատի ունի մեղավորներին, որոնցից մի քանիսին և հիշատակում է իբրև իր նմանների՝ իրեն արժանի չհամարելով փառքով պարծենալու սրբերի դասի հետ։

4. Տե՛ս Դ. Թագ., ԻԱ, 1—18։ Բ Մնաց., ԼԳ, 1—21։

5. Տե՛ս Ղուկ., ԺԸ, 9—14։

6. Տե՛ս Ղուկ., ԺԵ, 11—30։

7. Տե՛ս Բ Մնաց., ԻԶ, 16—19։ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը այս տողի մասին գրել է. «Ոզիայ ասէ, որ խունկ էարկ ի տաճարն և բորոտեցաւ» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 337բ)։

8. Տե՛ս Ղուկ., ԻԳ, 43։

9. Տե՛ս Ղուկ., Է, 36—50։

10. Տե՛ս Ելք, Է, 13—22։

11. Մատյանի տպագիրներից ոչ մեկը չունի 26—29 տողերը։ Դրանք ծանոթ չեն եղել Հակոբ Նալյանին։ Դրանց մասին ոչ մի խոսք չի ասում նաև Գաբրիել Ավետիքյանը, չնայած նրա «Նարեկլուծի» հիմք բնագիրը՝ $Պ_4$ տպագիրը, գլխավոր տարբերությունների ցանկում վկայակոչում է այդ տողերը (էջ 388)։ Անշուշտ, $Պ_4$-ի բնագիրը պատրաստողները, ելնելով այն հանգամանքից, որ դրանք սակավաթիվ գրչագրերում են հանդիպում, կասկածել են նրանց հեղինակային լինելուն և տարել բնագրային տարբերությունների բաժին։ Բանն այն է, որ 26—29 տողերը հանդես են գալիս միայն Բ ձեռագրախմբի գրչագրերում (թվով 12), նաև Ա ձեռագրախմբի C գրչագրում՝ սրբագրում-հավելումով։ Առանց կասկածի կարելի է ասել, որ այդ տողերն ունեցել է նաև այժմ սկզբի մասով պակասավոր J գրչագիրը. դրա ապացույցն է ձեռագիրը, որն անմիջապես կամ միջնորդաբար ծագում է նրանից։

Ընդամենը չորս տողից բաղկացած այդ հատվածը Զ գլխի և առհասարակ Մատյանի շիկացման կետերից մեկն է. անկեղծ պոռթկումի ու զղջման պահին Նարեկացին բանաստեղծական անսանձ տարերքի ուժով իր անցյալն է մերկացնում՝ իրեն մեղադրելով ոչ թե սովորական հանցանքներ կատարելու, այլ արարչի դեմ ըմբոստանալու, աստվածամարտ լինելու և աստծուն ուրանալուց չխորշելու մեջ։ Բ ձեռագրախումբը բնագրի ամբողջականության առումով թերևս երկի հեղինակային ամենահարազատ պատկերն է ներկայացնում։

Բանաստեղծի կյանքի վերջալույսի և Մատյանի թվակիր ամենահին ձեռագրի (A) գրչության միջև 170 տարվա մի ժամանակահատված է ընկած։ Ձեռագրերով չվկայված այդ անհայտ ժամանակը ի՞նչ վերաբերմունք է ցույց տվել նրա երկի նկատմամբ. միջնադարյան պաշտոնական կասկածամտությունը չի՞ փորձել «մաքրել» այն որոշ տողերից ու հատվածներից, և 26—29 տողերը, Ժ գլխի 33—40 տողերի հետ միասին, արդյո՞ք նման բախտի չեն արժանացել։ Բնականաբար գրչության կենտրոններում պետք է ընդօրինակվեր, տարածվեր ու քաղաքացիություն ստանար «մաքրված» բնագիրը։ Բայց ահա դրա կողքին շարունակել է հարատևել և ձեռագրական այն խումբը, որը պահել է կորած տողեր ու հատվածներ։ Զ գլխի վիճելի 26—29 տողերն անհնարին է պատկերացնել Նարեկացու ստեղծագործությունից դուրս, իբրև մի այլ բանաստեղծի կամ մատենագրի հորինվածք։ Գրիչներից ոմանք, նկատելով, որ դրանք որոշ տիպի ձեռագրերում բացակայում են, չնայած կասկածել են ու երբեմն նշաններով անջատել (αβλ և այլն), սակայն օրինակել են կա՛մ ուղղակի բնագրի կարգում (γσ և այլն), կա՛մ էլ լուսանցքներում (Cαβλ և այլն)։

12. Այս տողից հետո Γ ձեռագիրը (ժամանակ՝ 1549 թ.) ունի մեկ ավել տող՝ Ոմն և նամունք իւր։ Դա բնագրային լինել չի կարող. ըստ երևույթին ձեռագրի գրիչը տ. 87-ի նոսմունք բառն ընկալել և օրինակել է նամունք և, 88-րդ տողը գրելուց հետո նկատելով իր սխալը, այնուհետև ավելացրել է տ. 87-ը (Ոմն և նոսմունք իւր)։ Այդպիսով նրա գրչագրում առաջացել է մեկ տողի հավելում, որ պարզ վրիպում է, և 87—88-րդ տողերի հետևառաջություն։ Այդ սխալն ուրիշ ոչ մի ձեռագրում երևան չի գալիս։

13. Այս տողն ունեն միայն որոշ ձեռագրեր (թվով 12), որոնք բոլորն էլ օրինակված են բուն Հայաստանի սահմաններում, սակայն իրարից բավական հեռու գրչօջախներում (P—Սեբաստիայի Գրո անապատ, C—Մաղարդավանք, I—Վան և այլն)։ Տողի բացակայությունն ավելի վաղ օրինակված ձեռագրերում (նաև կիլիկյան գրչագրերում) վճռական չի կարող դառնալ մերժելու նրա բնագրային լինելը։ Մատյանի միջնադարյան մեկնության մեջ նշվում է, որ Զ գլխի այս հատվածում «ԿԲ [62] իրս սուրբս յիշէ յաշխարհէս և համեմատէ ի տեսակս մեղացն, որ ի բնութիւնս մեր պատուկին» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 338ա)։ Մեկնիչը նկատի ունի 41—103 տողերը, որոնց մեջ Նարեկացին հիշատակում է գլխավոր մեղքերի խավարային ծնունդները, և որոնց գումարը կազմում է 63 տող, հետևապես նրան ևս ծանոթ չի եղել այդ տողերից մեկը՝ կա՛մ սույն 92-րդ տողը, կա՛մ 103-րդը (Ապականագործն եւ նմանիք իւր), որը նույնպես ոչ բոլոր ձեռագրերն ունեն ($Պ_4$ տպագիրը 103-րդ տողի մասին նշել է. «Այս տող չգոյր յումանս». էջ 388)։ Տպագիրներում ևս 92-րդ տողը տեղ չի գտել, ընդ որում Հ. Նալյանը և Գ. Ավետիքյանը, գլուխը մեկնելիս, նրա մասին ոչ մի հիշատակություն չեն անում։ Ասենք, որ 92-րդ տողը նախորդ՝ 91-րդ տողից սոսկ համանիշային տարբերություն ունի (շաւիղք—ճանապարհք), որն այդ հատվածի համար եզակի դեպք չէ, այդպիսի թվարկումներ դարձյալ կան. օրինակ՝

Ոմն եւ վիճիք իւր,
Ոմն եւ անդունդք իւր (տ. 81—82)։

Վիճելի տողը չենք կարող բնագրային չհամարել, քանի որ, ինչպես նշեցինք, այն հանդիպում է պատմական Հայաստանի տարածքի տարբեր, հաճախ ոչ այնքան մոտ վայրերում օրինակված գրչագրերում, որոնք իրար հետ անմիջական աղերս չունեն, միմյանցից արտագրված լինել չեն կարող։ Ուրեմն այն գալիս է Մատյանի ավելի հնագույն ձեռագրերից, որոնք մեզ չեն հասել։

14. Գ. Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագրերից մեկում («ի լաւ օրինակ») այս տողը հաջորդում է 96-րդ տողին («Նարեկլուծ», էջ 36, ծնթ. 13)։ Մեր գրչագրերում այդ տողերի կարգը կանոնավոր է։

15. Նախորդ բոլոր տպագիրները (նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծի» բնագիրը), բացի Բուենոս Այրեսի հրատարակությունից, խռաճանչիւռ ոք բառերն ունեն միացված, իբրև մեկ բառ՝ խռաճանչիւռոք, որը շփոթելի է խռաճանչիւռովք գործիական հոլովաձևի հետ, հետևապես և անընդունելի ընթերցում է։

ԲԱՆ Է

1. Բազմաթիվ գրչագրեր (Aσ: և այլն) այս տողից սկսած գլուխն ունեն չափածո ընդօրինակումով, ընդ որում տողերի սկզբնատառերը հաճախ գրված այլ գույնի թանաքով (ոսկեգույն, կարմիր)։

2. Մանողկուզեան բառի համար Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը տալիս է հետևյալ բացատրությունը. «... այլ եւ՝ խաղող մահաբեր, զոր ասեն, թէ յԵկպատան, որ է Ամեդի, հայնց խաղող կայ, որ թէ մարդ ուտէ, մեռանի» (ձեռ. 5650, էջ 339ա։ Հմմտ. Յ. Նալեան, Գիրք մեկնութեան, էջ 72)։ Մանողկուզեան բառը Նարեկացու ինքնատիպ բառակերտումներից մեկն է։ Հայ մատենագրության մեջ այդ բառի գործածության միակ դեպքը Մատյանի այս տողն է։

3. Տե՛ս Եսա., Ե, 21։ Երեմ., Գ, 22։

4. Տոյլս առ Երանութիւն ընտանութեանն—որոշ ձեռագրեր ընտանութեանն ընթերցվածի փոխ ունեն ընտրութեանն (ընտրութիւն, ընտրութեան)։ Տպագրիները, սկսած 1774 թ. հրատա-
Այդ տարբերությանը ուշադրություն է դարձրել Գ. Ավետիքյանը («Նարեկյուծ», էջ 39—40, ծնթ. 8)՝ նշելով, որ Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը ևս ունի ընտանութեանն։ Ըստ այս վեր-
ջին ընթերցվածի էլ Հ. Նալյանը տողը բացատրել է այսպես. «...ոչ ջանացող զերանութիւնն ինձ ընտանի առնել» («Գիրք մեկնութեան», էջ 75)։ Երանութիւն բառի տակ, ըստ նրա, պետք է հասկանալ այն առաքինությունները, որոնց մարդը պետք է ձգտի ու հասնի։ Նալյանի այդ բացատրության աղբյուրը Մատյանի միջնադարյան լուծմունքն է, ուր ասված է, որ Նարեկացին ինը երանությունները նկատի ունի, «որովք ի բնութենէս մերմէ ընտանենամք աստուծոյ» (տե՛ս «Նարեկյուծ», էջ 40, ծնթ. 8)։ Բնագրում նախընտրել ենք ընտանութեանն ընթերցվածը՝ հետևելով գրչագրերի մեծագույն մասին, ի թիվս որոնց՝ և A-ին։

5. Մատյանի հնագույն տպագրիներն ունեն անշնորհակալու Երախտամոռացս։ Անշնորհակալու ածականը, որը գրաբարին խորթ ձև չէ, բայց հայտնի է սակավ գործածությամբ, տարբերակն են միայն UVx ձեռագրերը, որոնցից և անցել է $Պ_{1-3}$ տպագիրներին։ Այն, իբրև ավելորդ, առաջին անգամ բնագրից հանել է $Պ_4$ հրատարակությունը, իսկ Երախտամոռացս սրբագրել Երախտամոռաց՝ վերջինս տիրադրում համադաս անդամի հետ դիտելով որպես պաշտանեայս գոյականի որոշիչ։ Այդ ճշգրտումը հավաստվում է տողն ունեցող մնացած բոլոր գրչագրերով։ Անշնորհակալու-ն մեզ չհասած որոշ ձեռագրերում հավանաբար եղել է Երախտամոռաց բառի լուսանցային բառաբացատրություն, որը հետագայում գրիչներից շփոթվել և մուծվել է բնագիր, ինչպես և հանդիպում է UVx գրչագրերում։

6. ... որդւոյս կորստեան—Համեմ. Յովհ., ԺԷ, 12։

7. $Պ_4$ տպագիրը և հետագա բոլոր հրատարակությունները (բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրիներից) ճանգստարանն բառի փոխ ունեն ճանգստարարն, որի հիմքը որոշ ձեռագրեր են։ Գ. Ավետիքյանը 60—61-րդ տողերը նմանեցնում ու կապում է ավետարանում ասվածի հետ՝ «Եկա՛յք առ իս, ամենայն վաստակեալք և բեռնաւորք, և ես հանգուցից զձեզ» (Մատթ., ԺԱ, 28։ Տե՛ս «Նարեկյուծ», էջ 40, ծնթ. 10)։ Թերևս այդ աղերսն այստեղ չի կարելի ժխտել։ Բայց Նարեկացին, բանաստեղծական իր թռիչքի մեջ, հաճախ հեռանում է աղբյուրից, նրա բառերը։ Եվ ահա նրա մտքի այդ հեռավոր առնչությունը նրբորեն նկատելով և իրենց գաղափար օրինակների բնագրային հարազատությունը կասկածի առնելով՝ Մատյանի գրիչները երբեմն փորձել են նարեկացիական շեղումներն «ուղղել», մոտեցնել ու հարմարեցնել Ս. Գրքին։ Արդյո՞ք այս դեպքում էլ մենք նման երևույթի հետ գործ չունենք. բեռան ծանրության տակ տնքացողը (թեկուզև դա լինեն նրա մեղքերը) հանգստանալու տեղ է ակնկալում (ճանգստարան) և ոչ թե հանգստացնող-բուժող (ճանգստարար)։ Միայն աստվածաշնչյան հեռավոր աղերսն իրավունք չի տալիս սխալ համարել ամենահին ձեռագրի (A) և գրչագրերի ճնշող մեծամասնության ճանգստարանն ընթերցվածը՝ բնագրային դիտելով ավելի սակավ ձեռագրերով վկայված ճանգստարարն բառը։

8. Համեմ. Մատթ., Ժ, 26։

9. Համեմ. Եսա., ԾԹ, 5։

10. ... որդանցն անմահից—Համեմ. Եսա., ԿԶ, 24։ Մարկ., Թ, 47։

11. Նկատի ունի հիմար և իմաստուն կույսերի մասին առակը (տե՛ս Մատթ., ԻԵ, 1—12)։ 85-րդ տողից հետո αγδφ օրինակներն ունեն հետևյալ հատվածը (բերում ենք ըստ α ձեռագրի, չափածո տողատումով).

Այդ արդ այժմ,
Որ և ժամանակ է մեղաւք գլորելոյս,
Ի մուտս և յելս արեգակնարփի կենցաղոյս,
Ըստ աստուածախաւս և փրկաւէտ անարփին ընտրութեան,
Երէ ժամանակ ընդունելոյ,
Եւ ահա իսկ աւր փրկութեան է այս յաւիտեան։
Այդ աղաչեմ զքո զբութիւնդ, առեղծիչ և տէր,
Լսաւղ պաղատանաց և ողորմած,
Որք խնդրեն ի քէն,
Քրիստոս աստուած, արարիչ և տէր,
Լոյս խաւարելոյս և դարձ մոլորելոյս,
Ճանապարհ անկելոյս,
Որք ուղիղ գնայցեն,
Եւ դուռն յաւիտենական մտին ի կեանս
Եւ բացող դրանն փառաց
Առ նորոգաւղ Հոգիդ համագոյ քո
Եւ Հաւր քոյ հզաւրի,
Ըստ քում աստուածական բարբառոյ,
Երէ՝ Ե՛ս եմ ճանապարհ և ե՛ս եմ դուռն,
Եւ ոչ ոք կարէ գալ առ Հայր, երէ ո՛չ ինև։
Եւ արդ, ի խնդրելս իմ քաւութիւն մեղաց իմոց,
Յոյս իմ Քրիստոս,
Բա՛ց ինձ զլսողութեան դուռն,
Փրկութիւն իմ Յիսուս,
Թեպէտ զարշութեամբ բոլոր
Պղծալի է զգայարանաց իմոց տիրանք,
Եւ ժահահոտով խաւարեալ է լուսաւորութիւն մտացս,
Ժանտաւէր և զարշելի են խորհուրդք իմ,
Որ և յայսազան գործոյ վարեալ կորանայ,
Եւ խորտակլի պատկեր բազատրական՝ փշաբեր եղեալ։
Այդ թեպէտ և բազմակործան եղէ
Բարդեալ իմ դաժան մեղաւքս,
Սակայն վստահ եղեալ համատիմ յուսով սրտիւ
Առ քո անյիշաչար տէրութիւնդ,
Եւ ի ձեռն քո յորջորջեալ անհասանելոյդ անուն սահմանեալ՝
Կամեցար փառաւորիլ հանութեամբ քո,
Յար անուն սահմանեցեր մեծութեան քում, մարդասէր,
Եւ դարձեալ յայտնեցեր զմարդասիրութիւնդ քո
Եւ զՀաւր քում՝ ասելով.
«Ուրախութի՛ւն եղիցի առաջի Հաւր իմոյ,
Որ յերկինս է,
Վասն միոյ մեղաւորի, որ ապաշխարիցէ»։
Արդ, հաստատամ և յուսամ
Ի հրաման քո փրկաւէտ քաղցրութեան,

Մարդասէր Քրիստոս, աստուած իմ,
Պաղատիմ առ քեզ և խնդրեմ ի քէն՝
Շնորհեա՛ ինձ զանցիւ բազմութիւն մեղաց իմոց,
Զզործս պարտեաց իմոց
Եւ զանչափութիւն չարեաց իմանալեաց զգայարանաց իմոց,
Զխորհրդոց և զմտածութեանց:
Զանդադար աւտարոտի սխալանաց իմոց
Զբերութիւն լուծեա՛, տէր իմ Յիսուս,
Եւ զանհամութիւնս իմ համեղացո՛
Աղիւ քո ճշմարտութեան,
Սրբեա՛ և բժշկեա՛ զնեխեալ վէրս հոգւոյս
Եւ խնդրե՛ա զմոլորեալ ոչխարս,
Հովիւ քաջ և արարիչ բարի.
Զգինս արեան քոյ աստուածային,
Բժշկեա՛ ի մեղաց զտառապեալ անձն ոգւոյս,
Փրկեա՛, տէր Յիսուս, յանշէջ գեհենոյն
Եւ ի խաւարային անսպառ տանջանացն,
Զվերստին քո նորոգեալս պատկեր փառաւք աստուածազարդե՛ա:
Ծագեա՛, տէր իմ Յիսուս, զիմանալի քո զաւրութիւնդ
Եւ կարողացո՛ զիս կատարել զկամս քո բարի:
Վասն զի քո է ողորմութիւն և քո է զթութիւն,
Քո է փրկութիւն և զաւրութիւն,
Եւ քո է այցելութիւն և քաղցրութիւն,
Քո է ներողութիւն և երկայնմտութիւն,
Եւ քո է կարողութիւն բժշկութեան,
Ի քէն է քաւութիւն մեղաց,
Եւ ի քէն է սրբութիւն ոգւոց,
Եւ դու ես ողորմած և մարդասէր,
Աստուած իմ Յիսուս,
Զզործս ձեռաց քոց մի՛ անտես առներ:
Եւ քեզ ընդ Հաւր քում հզաւրի
Եւ Հոգւոյդ նորոգողի և քո էակցի,
Սուրբ Երրորդութեանդ և մի աստուածութեանդ
Փա՜ռք, իշխանութի՜ւն և պատի՜ւ և երկրպագութի՜ւն
Այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից:
Ամէն:

Այս հատվածը Մատյանի նախորդ տպագիրներին հայտնի չի եղել։ Ծանոթ է եղել միայն Գ. Ավետիքյանին։ Զգացվում է, որ α-ի գաղափար օրինակը բավական հին ձեռագիր է եղել, որին հետևելով՝ նրա գրիչը պահպանել է այլ բառի այդ գրությունը, որը մեզ տանում է ամենուրին հետևելով՝ նրա գրիչը պահպանել է ... XIII դար։ Մյուս օրինակները α-ի համեմատությամբ ունեն որոշ բառային և քերականական կարգի տարբերություններ։ Բերենք դրանցից մի քանիսն ըստ γ ձեռագրի. զանբաւ

քո *փխ* զքո, քաղցր և հեզ *փխ* առեղծիչ և տէր (*տող 7*), խաւարեալց, մոլորեալց (*տ. 11*), առ Հայր *փխ* անկելոյս (*տ. 12*), և բովանդակ բոլոր *փխ* զարշութեամբ բոլոր պղծալի է (*տ. 25—26*), սրտի իմոյ *փխ* իմ (*տ. 28*), սրտիւ *փխ* սէրտիւ (*տ. 33*), հաստատեցեր աստուածութեան *փխ* սահմանեցեր մեծութեան (*տ. 37*), զանիմանալի *փխ* զիմանալի, շնորհացդ զաւրութիւն *փխ* զաւրութիւնդ (*տ. 63*) *և այլն։*

Հատվածը պարունակող ձեռագրերից երեքը XIV դարի գրչություն ունեն (α-ն օրինակված է 1319 թ. Կիլիկիայում, Ակների վանքում, γ-ն և δ-ն՝ 1366 թ., առաջինը՝ Երզնկայի Ավագ վանքում, իսկ երկրորդը՝ Երուսաղեմում, φ-ն 1618 թվականից է, գրված Հիզանի Ավնդաց գյուղում)։ Այդ հանգամանքը ևս իր հերթին խոսում է այն մասին, որ Մատյանի՝ ավել հատվածով ձեռագիր նախօրինակը վաղ ժամանակներից է եկել և ընդօրինակվելով՝ ձեռք բերել որոշ տարածում։ Այդ մասին են վկայում նաև α, γ, φ ձեռագրերի գրիչների հետաքրքիր նշումները հատվածի առթիվ, որոնք իրենց կասկածն են հայտնել նրա բնագրային լինելու մասին, իսկ αφ-ն միաժամանակ հիշատակել են, որ հատվածը պարունակող երկուական օրինակ են ունեցել իրենց ձեռքի տակ. «Աստի յառաջ թուի, թէ չէ ի գրոցս, զի չէ ինչ նման, այդ վասն զի հինգ են օրինակքս, և ի յերկուս կայ և ի յերիս չկայ, բայց գրեմ ի փառս աստուծոյ»,— հիշատակել է α-ի գրիչը (ձեռ. 3589, էջ 22բ)։ «Այս թուի, թէ չէ ի գրոցս, այլ վասն զի երկու օրինակս գտի՝ գրեմ»,—նշել է φ-ի գրիչը (ձեռ. 5675, էջ 20ա)։ Նույն կասկածն ավելի կտրուկ արտահայտված է γ-ում. «Աստ աւարտեցաւ բանն սրբին... սա ոչ է ...Գրի[գորի], այլ յայլմէ կցկցումն» (ձեռ. 2088, էջ 21բ. որոշ տեղեր չեն ընթերցվում)։ Հետաքրքիր է, որ գրիչների կասկածն այնքան խորն է եղել, որ բոլոր չորս ձեռագրերում էլ հատվածը նշաններով անջատված է Նարեկացու բնագրից։ Իսկ մի այլ ձեռագրի՝ -ի (XVI—XVII դդ.) գրիչը է գլխի շարունակության վրա էջն անգրել է թողել և հաջորդ գլուխն սկսել նոր էջից. երևի նրա հիմք ձեռագրում մեզ հետաքրքրող հատվածը եղել է, բայց նա, այլ օրինակներով ստուգելով ու համամսելով, այնուամենայնիվ, չի գրել՝ թողնելով ազատ տարածություն (ձեռ. 7081, էջ 23բ)։

Ուրեմն, այդ հատվածը արդեն միջնադարում իսկ խորթ է համարվել Մատյանին և կասկածվել կամ մերժվել։ Եվ, իսկապես, այն անհարիր է Նարեկացու մտածողությանը, զուրկ ներքին կապից ու քնարական շնչից. 80 տողի մեջ չի հանդիպում մի այնպիսի պատկեր կամ համեմատություն, որը հիմք տար մտածելու նրա բնագրային լինելու մասին։ Հատվածը դուրս է մնում Մատյանի ոճիմից ու բանաստեղծական համակարգից։ Նարեկացին մեծ բանաստեղծ է միայն անգամ դավանաբանական բնույթի գլուխներում ու իր ներբողներում։ Հատվածը միայն և միայն հետագա միջարկություն է՝ իր կարողություններով միջնադարի հանճարեղ բանաստեղծից շատ հեռու մի երկրորդական գրչից, որը փորձել է «ավարտի հասցնել» գլուխը։ Ահա թե ինչու նրան մեկ ձեռագիր օրինակով ծանոթ Գ. Ավետիքյանը, հիշեցնելով, որ է գլուխը, ինչպես և Զ, Ը գլուխները, Ամէն-ով չի ավարտվում, անվարան գրել է. «...ընթերցող ոք, չգիտեմ որպիսի շատախօս, կարծելով լնուլ զթերին՝ յաւելու աստանօր խօսս յերկարս զզջականս, անյարմարագիրս՝ յօրինակ ինչ, գրեալ ի թուին ՊԺԴ [1365]։ Բայց նկատել արժան է, զի ոչ այս բան միայն, այլ և Զ և Ը, առանց փառաւորութեան աւարտի՝ պատաղեալ գլխովին ի կշտամբումն մեղապարտ անձինն, մինչև ապա ի բանն Թ վճարեալ զկշտամբանսն...» («Նարեկացի», էջ 40, ծնթ. 15)։ Ուրեմն, ըստ նրա ճիշտ դիտումի, «Ամէն» ավարտաբառը չունեցող Զ—Ը գլուխները, որոնք արտահայտում են բանաստեղծի զղջումն ու ինքնակշտամբանքը, անմիջականորեն կապված են Թ գլխի հետ՝ այդտեղ ստանալով իրենց լրումը։

ԲԱՆ Ը

1. Անողորմ ածական-ստորոգելիական վերադիրը կրկնվում է և երկու տող հետո («եւ անողորմ՝ ճառուցմունքն»—տ. 8)։ Արդյո՞ք նրանցից մեկնումեկը գրչական սխալի արդյունք չէ։ Համենայն դեպս ձեռագրերն այդ բառերից մեկի կամ մյուսի փոխ ուրիշ ընթերցված չեն տալիս։

2. Ապականութեան է գուքն—Հմմտ. Սաղմ., ԾԴ, 24։

3. Հմմտ. Ես., Գ, 10—11։

ԲԱՆ Թ

1. Ի կտակ մաղթանաց մատենի—Իր Մատյանը կտակ կոչելով՝ Նարեկացին ցանկացել է ասել, որ նրա մեջ ցույց է տվել, թե ո՛վ է ինքը, ի՛նչ էր, ի՛նչ եղավ կամ ի՛նչ կարող է լինել այժմ և մահվանից հետո, որպեսզի այն, իբրև կտակ, ապագայում ևս հաստատուն մնա (տե՛ս «Նարեկյուծ», էջ 44, ծնթ. 1)։

2. Սույն գլխի 13—17 տողերը երկու տարբեր մեկնաբանություն են ստացել և, ըստ այդմ, թարգմանվել երկու կերպ։ Հ. Նալյանը մեկնել է այսպես. «Այսինքն՝ թէ զԼիբանանու մայր ծառերն լուծ և թե կշռոյ շինեցից և զմեղս իմ ի մի թաթ կշռոյ լցուցից, և կամ ի կեռ ճանկէն կախեցից, և զՄասիս լեառն ի միւս թաթ կշռոյն եդից, այնքան են յանցանքն իմ, որ նժարի միոյ չափով չկարէ Մասիս լեռն թեթևացուցանել զմեղօք լցեալ թաթ կշռոյն և կամ հաւասարիլ իւրով ծանրութեամբն իմոյս մեղաց...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 83)։ Ուրեմն, ըստ Նալյանի բացատրության, Լիբանանի մայրիները կշեռքի թևի կամ լծի են վերածվում, և նրա մի նժարին բարձված մեղքերի հետ չափվում-կշռվում է մյուս նժարի վրա դրված Արարատը։ Այդպես են հատվածը հասկացել ու աշխարհաբար թարգմանել նաև Թ. Գուշակյանը («Նարեկ աղոթամատյան ս. Գրիգոր Նարեկացվո», Կահիրե, 1926, էջ 25. այսուհետև՝ «Նարեկ աղոթամատյան»), Մ. Խերանյանը (Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության, Երևան, 1960, էջ 35) և Վ. Գևորգյանը (Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության. Տաղեր, Երևան, 1979, էջ 53)։ Նալյանը և նրան հետևողներն անտեսել են 14-րդ տողի Եւ կամ շաղկապը, որով Լիբանանի մայրիները և Արարատ լեռը դիտված են իբրև համադաս անդամներ, շարահյուսական հավասար արժեք ունեցող համեմատելիներ։ Գ. Ավետիքյանը հատվածը մեկնաբանել է՝ հաշվի առնելով այդ շաղկապի նշանակությունը։ Նա գրել է. «... եթէ, ասէ, հանդէպ մեղացս ի մի կշիռ եդից զմայրս Լիբանանու կամ զլեառն Արարատեան, այսինքն՝ զՄասիս, ոչ հաւասարին միով չափով կցորդիլ» («Նարեկյուծ», էջ 44, ծնթ. 3)։ Ուրեմն, ըստ Ավետիքյանի, Նարեկացին Լիբանանի մայրիները ոչ թե կշեռքի լուծ է դարձնում, այլ նրանցով ևս, ինչպես Արարատ լեռով, կշռում-չափում է իր մեղքերը։ Ավետիքյանի բացատրության ճշտությունը կողմնակիորեն հավաստվում է հետևյալ օրինակներով. Հոբի գրքում ասված է. «Եթէ կշռելով ոք կշռէր զբարկութիւնս իմ և զցաւս իմ միանգամայն բառնայր ի լուծ կշռոց, քան զաւազ ծովու ծանրագոյն լինէր» (Յոբ, Զ, 2—3)։ Կամ Նարեկացու անմիջական նախորդի՝ պատմիչ Հովհաննես Դրասխանակերտցու մոտ կարդում ենք. «... և ի լծակս կշռոց եդեալ զերկոսին տագնապ տարակուսանաց...» («Յովհաննու կաթողիկոսի Դրասխանակերտեցւոյ Պատմութիւն Հայոց», Թիֆլիս, 1912, էջ 219)։ Ընդգծված բառերը ցույց են տալիս, որ գրաբարում լուծ կշռոց (կամ՝ լծակ կշռոց) ունեցել է նաև կշեռքի թաթի, նժարի իմաստ (հմմտ. «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 894)։ Հետևաբար Նարեկացին ի մի լուծ կշռոց զաւդեցից ասելով հասկացել է մայրիները կշեռքի մի թաթին կապելու նշանակությամբ, իսկ տ. 15-ում գործածել նրան համիմաստ նժար բառը (Ի կէտ ամբարձման նժարի միոյ)։ Հատվածը Ավետիքյանի մեկնաբանության համաձայն է թարգմանել Գ. Խաչատուրյանը («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 20), որոշ շեղումներով՝ նաև Մ. Գուլունյանը («Աշխարհաբար Նարեկ», Կ. Պոլիս, 1902, էջ 43)։

Տող 14-ում ձեռագրերի մեծ մասը Արարատեան անունն ունի Արարադեան (նաև՝ Այրարատեան, Այրայրադեան) գրությամբ, իսկ երկու գրչագիր տալիս են տարբեր ընթերցվածներ՝ Նարարադեան (Տ), Սարարադեան (Ե), ընդ որում վերջին դեպքում գրիչը նախապես գրել է Այրայրադեան և ապա սրբագրել Սարարադեան։ Նարարադեան աղճատ ընթերցվածն, անշուշտ, առաջացել է նույն տողի զլեառնն (ինչպես ունեն բազմաթիվ ձեռագրեր) բառի վերջին Ն մասնիկը նրան միացնելու և այդպիսի բառանջատումով գրելու հետևանքով, այն է՝ զլեառնն Արարադեան ընկալվել և գրվել է զլեառն Նարարադեան։

Ավելի հետաքրքիր է Ե-ի Սարարադեան սրբագրումը։ Սարարադ անունը հանդիպում է հայ մատենագրության մի քանի հուշարձաններում՝ Փավստոս Բուզանդի պատմության մեջ, Մովսես Խորենացուն վերագրվող «Պատմութիւն սրբոց Հռիփսիմեանց» երկում, Գրիգորիս Աղթամարցու «Դու դրախտ եդեմայ...» սկսվածքով տաղում, 1292 թ. գրչագրված մի ավետարանի հիշատակարանում, ինչպես նաև Ծննդոց գրքի՝ Կյուրեղ Աղեքսանդրացու հեղինակություն համարվող մեկնության հայերեն թարգմանության մեջ (տե՛ս Վ. Ինգլիզյան, Հայաստան Սուրբ Գրքի մեջ, Վիեննա, 1947, էջ 47—48)։ Սարարադ լեռը ցույց է տրվել Վանա լճի հարավում, Կորդուք գավառում՝ նույնացվելով այժմյան Ջուդի-դաղ կոչվող լեռան հետ, որի վրա, «ըստ տեղական ավանդության... ջրհեղեղից հետո կանգ է առել Նոյի տապանը» (տե՛ս Ս. Երեմյան, Հայաստանը ըստ «Աշխարհացույց»-ի, Երևան, 1963, էջ 39)։ Լեռան Սարարադ գրության ձևը հայագիտության մեջ համարվել է աղավաղում՝ առաջացած այդ անունն առաջին անգամ գործածող Փավստոս Բուզանդի պատմության մի տեղի գրչական աղճատման ճանապարհով. ենթադրվում է, որ Ի լեառնն Արարադայ կապակցության լեառնն բառի վերջին Ն-ն շփոթվել է Ս-ի հետ, իսկ սա էլ բաժանվել-միացվել հաջորդ Արարադայ բառին՝ տալով Սարարադայ (տե՛ս Վ. Ինգլիզյան, նշվ. աշխ., էջ 48—49)։ Այդպիսով, Սարարադ ձևը մի աղավաղում է, որ հայ մատենագրության մեջ ստացել է որոշ քաղաքացիություն։ Այս կարծիքի ճշմարտացիությունը հավաստվում է և՛ Սեբեոսի պատմության Անանունի հատվածով (տե՛ս նույն տեղում, էջ 49), և՛, մանավանդ, Մովսես Խորենացու «Պատմութիւն Հայոց»-ի Հայկի ապստամբությանը վերաբերող գլխով։ Այդտեղ Հարավային Հայաստանի այն գավառը, ուր հայոց նահապետը գաղթել է, անվանվում է ոչ թե Արարատի երկիր, որը, ինչպես նշել է Ստ. Մալխասյանը, «Այրարատյան նահանգը չէ՝ Հայաստանի կենտրոնում», այլ Կորդուքը՝ իր Արարադ լեռով (տե՛ս Մովսես Խորենացի, Հայոց պատմություն, թարգմ. Ստ. Մալխասյանի, Երևան, 1940, էջ 265)։ Նարեկացու Մատյանի մեր Ե ձեռագիրը, որը մինչև Երևան տեղափոխվելը պատկանել է Վանի Ս. Սահակ եկեղեցուն և, հավանաբար, օրինակված է Վասպուրականի հարավի գրչակենտրոններից մեկում, XIII դարում, Այրայրադեան ընթերցվածը, գուցե տեղական մատենագրական ավանդույթի ազդեցությամբ, սրբագրել է Սարարադեան՝ նկատի ունենալով ոչ թե Արարատ-Մասիսը, այլ Կորդուքի Արարադը։ Իսկ ի՞նչ է նկատի ունեցել ինքը՝ Գրիգոր Նարեկացին։ Անշուշտ, Այրարատ նահանգի Արարատը և ոչ թե Կորդուքի փոքր լեռը, որը «մեղքերը» չափելու համար հազիվ թե բանաստեղծին պատշաճ համեմատելի լիներ։ Նարեկացին իր Հարության տաղում ևս երկու անգամ հիշատակում է Արարատը՝ նրա Մասիս անունով. «Սայլն այն իջանէր ի լեռնէն ի Մասեաց», «ի Մասեաց յաջ կողմանէն» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք», էջ 473)։ Ահա թե ինչու Մատյանի բազմահմուտ մեկնիչներ Հ. Նալյանը և Գ. Ավետիքյանը, ինչպես տեսանք, առանց կասկածելու «զլեառն Արարատեան»-ը հասկացել ու բացա-

տըրել են որպես Մասիս լեռ։ Իսկ մեր գրչագրերի Արարատեան և Արարադեան տարընթերցվածներից գերադասել ենք առաջինը՝ հետևելով ավելի ընդունված գրությանը։

3. Համտ. Մարկ., ԺԱ, 12—14, 20—21։ Մատթ., ԻԱ, 18—20։

4. Այստեղ ևս, ինչպես տ. 20—21-ում, ակնարկվում է Քրիստոսի անեծքով չորացած թզենին (տե՛ս նաև ՁԱ գլխի 2-րդ ծնթ.)։

5. Տե՛ս Առակք, ԺԸ, 17։

6. $Պ_{1-3}$-ում և Պոլսի 1782, 1789 թթ. տպագիրներում տողն այսպես է. Եւ զյոյզս գաղտնեաց մտաց խորհրդոցս: $Պ_4$-ը և մնացած բոլոր տպագիրներն ունեն այսպես՝ Եւ զյոյզս մտաց խորհրդոցս գաղտնեաց: Երկու դեպքում էլ բառերի շարադասության խիստ նկատելի տարբերությունը ձեռագրական հիմք ունի (տե՛ս տարընթերցվածները), ընդ որում առաջին տարբերակը հանդես է գալիս փոքրաթիվ գրչագրերում, որոնք բոլորն էլ պատկանում են Ա և Բ ձեռագրախմբերին, հետևապես և բնագրում նախընտրել ենք տողի մյուս տարբերակը, որը վկայված է ձեռագրական բոլոր խմբերով։ Միակ շեղումը զյոյզ ընթերցվածն է։ Բոլոր տպագիրներում այդ բառը հանդես է գալիս հայցականի ձևով՝ զյոյզս, ինչպես պահանջում է նրա լրացյալը՝ խոստովանեալ բայը տ. 60-ում։ Սակայն դա հավանաբար Մատյանը հրատարակողների ուղղումն է՝ առանց ձեռագրական հիմքի, ըստ քերականական պահանջի։ Մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը, բացի G_1-ից, ունեն զյոյզ: G_1-ը (այսինքն՝ այդ գրչագրի նորոգված մասը) ըստ երևույթին օրինակված է XVIII դարում, թերևս Մատյանի առաջին տպագիրներից որևէ մեկից և ոչ թե ձեռագրից։ Ուրեմն տպագրի ուղղումն անցել է նրան։ Որքան էլ զյոյզ տարընթերցվածն այս դեպքում ճիշտ համարվի, այդուամենայնիվ բնագրում գրել ենք ձեռագրական զյոյզ ձևը՝ նկատի ունենալով, որ նույնիսկ դասական շրջանի գրաբարում ուղղական հոլովաձևը երբեմն փոխարինել է հայցականին։ Հիշենք Սաթենիկի առևանգումը պատկերող հատվածը Խորենացու պատմությունից, ուր ևս հանդիպում են նույնպիսի անկանոն ձևեր (տե՛ս ՁԷ գլխի 6-րդ ծնթ.)։ Նարեկացին գրել է զյոյզ, բայց հասկացել հայցական հոլովի նշանակությամբ։

7. Տե՛ս Ղուկ., Է, 41—43։

ԲԱՆ Ժ

1. Այս տողից հետո γ ունի՝ իբր զՅուդաս և Աքիտոփէլ (տե՛ս տարընթերցվածները)։ Դա բնագրային լինել չի կարող. անշուշտ մեկնաբանական լուսանցագրություն է եղել և վերաբերել է 6-րդ տողին, բայց γ-ի կամ նրա նախօրինակի գրիչը շփոթել և տարել է բնագրի կարգը։ Յուդաս-ին կարելի է նույնացնել մատնիչ առաքյալ Հուդա Իսկարիովտացու հետ, որը, ըստ ավանդության, խղճի խայթից ինքնասպանություն է գործել։ Աքիտոփելը (ճիշտը՝ Աքիտոփէլ, ինչպես հանդիպում է Ս. Գրքում և հայկական աղբյուրներում. տե՛ս Բ Թագ., ԺԵ, 12 և ԺԷ, «Մովսեսի Կաղանկատուացւոյ Պատմութիւն Աղուանից աշխարհի», Թիֆլիս, 1912, էջ 39, Գ. Հովսեփյան, Հիշատակարանք ձեռագրաց, Անթիլիաս, 1951, սյուն 471) եղել է Իսրայելի թագավոր Դավթի մտերիմներից մեկը։ Երբ Աբիսողոմն ապստամբել է Դավթի դեմ, անցել է առաջինի կողմը։ Սակայն Աբիսողոմը հրաժարվել է հետևել նրա իմաստուն խորհրդին, և Աքիտոփելը, կանխազգալով ապստամբության անհաջող վախճանը, ինքն իրեն կախել է։

2. Այս տողից հետո αγδηςφω բնագրի կարգում, իսկ βλ լուսանցքում ունեն՝ որպէս Սիմոնէս և Նիկողիայիս, որը հայտնի է եղել $Պ_4$ տպագրին (բերված է գլխավոր տարբերությունների ցուցակում, էջ 389)։ Դա ևս, անշուշտ, բնագրային լինել չի կարող. հետագա գրիչներից որևէ մեկի լուսանցային բացատրությունն է տ. 7—8-ի համար, որ մի շարք ձեռագրե-

րում սխալմամբ մուծվել է բնագիր։ Դրանք բոլորն էլ Բ խմբի գրչագրեր են։ Լուսանցագրության հեղինակը հանձին Սիմոնեսի, ըստ երևույթին, նկատի է ունեցել Սիմոն մոգին (Գործք, Ը, 9—24), որը հոգևոր պարգևները առևտրի գործ էր դարձրել, որից և սիմոնական այպանելի անվանումը։ Իսկ թե ո՞վ է եղել Նիկողիայիսը (կամ Նիկողայիս), մեզ չհաջողվեց պարզել. այն չի նույնանում Նիկոդեմոսի հետ, որը Քրիստոսին նվիրյալ անձ է եղել (տե՛ս Յովհ., ԺԹ, 39)։ Այդ անունը Սուրբ Գրքում բացակայում է։

Բ խմբի մի շարք ձեռագրեր՝ αγδηθμστφω

3. Այս տողից հետո դարձյալ բացառապես բնագրի կարգում ունեն՝ «Եւ կարծիք են առ այս անակնկալ երկիւղի յամենահնար և երկայնամիտ դատողէն իբր առ կրետացի լեզուն և կորնթացի տարագրելն» (տե՛ս տ. 9-ի տարընթերցվածները)։ Նույնը β ունի լուսանցքում, մի հանգամանք, որ ինքնին վկայում է, թե Մատյանի բանաստեղծական ընթացքին չհամընկնող այդ հատվածը նույնպես հետագա մեկնաբանական լուսանցագրություն է, որը գրիչներից շփոթվել ու օրինակվել է բնագրի հետ խառը։ Հետաքրքիր է, որ α-ի գրիչը թեև այն գրել է բնագրի կարգում, բայց կասկածել ու կողքին, լուսանցքում կեսեր է գրել։ Այդ հատվածը ծանոթ է եղել $Պ_4$ տպագրին, որը այն, իբրև ոչ բնագրային, բերում է գլխավոր տարբերությունների ցանկում (էջ 389)։

Bu ունեն լուսանցային բառաբացատրություն՝ «ինձն է»: Բացատրության աղբյուրը

4. Այս տողի լափլիզող գազան բառերի համար Մատյանի միջնադարյան մեկնությունն է, որտեղ ասված է. «...լափլիզօղ գազան, որ է ինձն, որ պատահեալ անասնոց ծակէ և զարիւնն ըմպէ և լիզէ և զշաղիխն, որ է լաշն, թողու և լափելով արեամբն զգծոխորովայնն պարարէ» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 339բ—340ա)։ Այս բացատրությունը 10-րդ տողը մեկնելիս նկատի է ունեցել նաև Գ. Ավետիքյանը (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 48, ծնթ. 1)։

5. ...զգանեալ բազմաճարուածեան ճեծանաւ—Մատյանի մեկնիչներն այս բառերին հատուկ ուշադրություն են դարձրել։ Միջնադարյան մեկնության մեջ ճեծան բացատրված է իբրև հաստ բիր կամ մահակ, «մեղաց մահակ» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 340ա)։ Հ. Նալյանը բնագրի այդ բառը մեկնել է այսպես. «... զի որպէս ցորեանն, ծեծեալ ընդհանուր կապակցության մեջ հեծանաւ և հոսելեաւ, մաքրի ի յարդից և ապա թէ, իբր առ ի մխիթարութիւն, ի շտեմարանն հաւաքի, այսպէս և ես՝ զիս (ասէ), զկնի ծեծելոյս և ի դուռն մահու հասուցանելոյս, շնչաւորեցից թերևս յանկենդանական, մահահանգոյն մեղաց մահուանէ...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 88)։ Գ. Ավետիքյանը ճեծան-ը հասկանում է ըստ միջնադարյան մեկնիչի՝ հաստ գավազան կամ բիր, իսկ զգանեալ բազմաճարուածեան բառերը բացատրում երկու տարբեր առումով՝ «ի բազում տեղիս մարմնոյն հարուածեալ» կամ «սաստիկ հարկանող» («Նարեկլուծ», էջ 48, ծնթ. 2)։

6. Տ. 25—28-ում շրջասությամբ ակնարկվում է Ենոքը (տե՛ս Ծննդ., Ե, 24։ Եբր., ԺԱ, 5)։ Այդ ակնարկը նկատել են միջնադարյան մեկնիչը (տե՛ս ձեռ. № 5650, էջ 340ա—բ) և Մատյանի գրիչները։ Sikr գրչագրերն այդ կապակցությամբ ունեն հետևյալ մեկնությունը. «Զենովք այս ի վեր ասէ, քան զայնոսն, զոր առաքեալ թուէր, որք հաւատով արդարացան, զորոց ասէ ազնուականի իմն ցանկացեալ, այսինքն է՝ երկնաւորին» (ձեռ. 5558, էջ 21բ. հմմտ. ձձ. 5707, էջ 11բ, 4938, էջ 20բ, 2083, էջ 32ա։ Վերջին ձեռագրի գրիչը մեկնաբանական այդ լուսանցագրությունը սխալմամբ տարել է բնագրի կարգը, տ. 28-ից հետո՝ նրանից առաջ դնելով լուծումն բառը)։ Ընդգծված մասը Ս. Գրքից է (տե՛ս Եբր., ԺԱ, 16)։

7. Հմմտ. Եբր., ԺԱ։

8. Տող 33—40-ը տպագիրներում, բացի $Պ_4$-ից, բացակայում են։ $Պ_4$-ը դրանք բերում է ոչ թե բնագրում, այլ գլխավոր տարբերությունների ցուցակում (էջ 389)։ Հ. Նալյանին ևս հայտնի չեն եղել։ Այդ տողերի նկատմամբ որոշակի վերաբերմունք ցույց չի տվել նաև Գ. Ավետիքյանը, որը դրանց ծանոթ պետք է լիներ գեթ $Պ_4$ տպագրից։ Այդ հատվածն ունեն բա-

ցառապես միայն Բ խմբի ձեռագրերը (Թվով 11)։ Այն, անշուշտ, եղել է նաև Ձ գրչագրում, որը, ինչպես գիտենք, սկզբի մասով թերի է։ Հատվածը β գրչագրում գրված է լուսանցքում, αγθφ ձեռագրերը նրա հեղինակային լինելու կապակցությամբ ինչ-որ կասկած են հանդես բերել, որովհետև օրինակելով բնագրի կարգում՝ նրա դիմաց, լուսանցքում, դրել են կետեր (αφ) կամ բնագրից անջատել նշանով (γθ)։ Մյուսներում (δημστω) այն կասկածի տակ չի առնվել, դիտվել է որպես բուն բնագրի մաս։ Ութ տող կազմող այդ հատվածը ոչ մի բանով չի խախտում գլխի բովանդակային զարգացման ընթացքը, բառապաշարով, շարահյուսական կառուցվածքով ու բանաստեղծական պատկերավորությամբ չափազանց հարազատ է Նարեկացու ոճին։ Նույնիսկ կարող ենք ասել, որ նրա առանձին տողեր իրենց զուգահեռ նմանակներն ունեն Մատյանի այլ գլուխներում։ Վերցնենք նրա երկու տողը.

Եւ ի մեռաղս այսոցն կրկին ընկլուզեալն,
Եւ յանդունդս չարեաց սուզեալն...

Սրանց, իբրև միևնույն հեղինակի հորինվածք, շատ են մոտ Մատյանի հետևյալ տողերը՝ առնված տարբեր գլուխներից (համընկնող բառերն ընդգծում ենք)՝ «Եթէ... յանդունդս ոք խորոց իցէ ընկլուզեալ» (Գ, 121—122), «Եթէ յանդունդս խորոց սուզեցես» (ԺԹ, 30), «Ոչ զնոսին... յանդունդս երկրի սուզեցեր» (ԼԶ, 34—35), «Պնդին ի մեռաղս ահեղ հրամանի Դ այսակաՆացն գումարք» (ՂԱ, 19)։ Միայն տասնմեկ գրչագրով վկայված հատվածի հետ ըստ երևույթին նույնն է կատարվել, ինչ Զ գլխի տ. 26—29-ի հետ. ավելի տարածում են գտել Մատյանի այն ձեռագրերը, որոնցից հատվածը դուրս է մնացել. հետագա գրիչներն էլ, Նարեկացու երկն ընդօրինակելիս, նկատելով, որ սակավ գրչագրերում է այն հանդիպում, իրենց հերթին կասկածել են ու գերադասել չպահպանել այն։

9. Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծի» բնագիրն ունի ընտրականաց (էջ 47), որը հավանաբար վրիպակ է. մնացած բոլոր տպագիրները և մեզ հայտնի ձեռագրերն այդ բառն ունեն որոշիչ հոդով՝ ընտրականացն:

10. Հմմտ. Ա Կորթն., ԺԳ, 13։

11. Սերմանի բառը բառարաններում չի հանդիպում. թերևս սերմանիք (սերմեր) ձևի եզակին է, որի միակ վկայությունը Նարեկացու Մատյանն է։ Գ. Ավետիքյանն այդ բառը դիտում է սերմն գոյականի սեռական սերման ձևի վրա ի մասնիկի հավելումով կազմված ածանցավոր բառ, ինչպես՝ ամարանի, ձմերանի, գարնանի (գարնայնի) և այլն («Նարեկլուծ», էջ 49, ծնթ. 10)։

12. Հմմտ. Ղուկ., ԺԷ, 6։ Մարկ., ԺԱ, 23։

13. Միջնադարյան քրիստոնեական ըմբռնմամբ հավատը, սերը և հույսը համարվել են «աստվածարնակ» առաքինություններ։ Ինչպես գրել է Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը, «Հաւատ է Հայր, յոյս է Որդի, սէր է Հոգին Սուրբ» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 341ա)։ Նարեկացին Ժ գլխում տալիս է այդ մտքի բանաստեղծական ձևակերպումը.

Երրորդութեանն փառաւորելի անուամբն պատուեալ նուատ՝
Ընդ սիրոյն դասեալ եւ յուսոյ:
Զի թէ զերիսն նատուածս առանձնատրականս
Ի մի եւ ի նոյն խորհուրդ դիտեսցես... (տ. 69—72)։

Նարեկացին, իբրև խորհրդապաշտ, Մատյանում, հատկապես Ժ գլխում, առանձին ուշադրություն է դարձնում հավատին՝ «մեղքերով ծանրաբեռն» իր անձի փրկությունը տեսնելով ոչ

թե սոսկ ուժգին ղղջումի ու հուսահատ ինքնամերկացման, այլ լուսավոր հավատով զղջումի մեջ։ Հավատը, հույսն ու սերը նրա համար մաքրագործման ճանապարհով դեպի կատարյալը, բարձրագույն իդեալը տանող գաղափարներ են։

ԲԱՆ ԺԱ

1. Այս տողն ունեն մեր օգտագործած ձեռագրերից 12-ը և բոլոր տպագիրները։ C-ն ունի ուշ գրչությամբ։ աφ ձեռագրերի գրիչները կասկածել են տողի բնագրային լինելուն և լուսանցքում կետերով խաչանիշ են դրել՝ իբրև հանման նշան։ σ-ի գրիչը տողը գրել է լուսանցքում, ատղանիշ է դրել՝ մատնացույց անելով համապատասխան տեղը բնագրում։ Հայկազյան բառարանն ունի տողը՝ վկայակոչված նորագիտ բառահոդվածի համար. Ստորասուզեալ նորագիտ մեղօքն անչրելեօք: Բաց են թողնված 24-րդ տողի ծանրութեամբ... կործանման բառերը։ Այսպես էլ թարգմանել է Թ. Գուշակյանը (տե՛ս «Նարեկ աղոթամատյան», էջ 30)։

Տողն ունեն ավել հատվածներ ունեցող ձեռագրերը։ Կարելի է մտածել, որ այս տողը, թերևս, բնագրային չէ։ Այն կարող էր լինել լուսանցային բացատրություն և մուծվել բնագիր։ «Այս Գ. Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագրերից մի քանիսը նույնպես չեն ունեցել տողը. Ավետիքյանը, սակայն, չի կասկածել, որ չիք յօրինակս ինչ» («Նարեկլուծ», էջ 54, ծնթ. 5)։ տողը բնագրային է։

2. Տե՛ս Բ Մակաբ., Ա, 19—20։

3. Հմմտ. Ելք, Լ, 8։

4. Տե՛ս Յովհ., ԺԱ, 17—44։

5. Ենովքի մասին՝ տե՛ս Ծննդ., Ե, 23։ Եբր., ԺԱ, 5։

6. Ահարոնի մասին՝ տե՛ս Ելք, ԼԲ, 1—6։

7. Դավթի մասին՝ տե՛ս Բ Թագ., ԺԲ, 1—13։

8. Պետրոսի մասին՝ տե՛ս Մատթ., ԻԶ, 75։

9. Փոքր Եղիազարը Մովսեսի կրտսեր որդին էր։ Նրա մասին՝ տե՛ս Ելք, ԺԸ, 4։ Ըստ Նարեկացու՝ մեղքեր գործելուց, մեղանչելուց հետո էլ մարդ կարող է արժանանալ աստվածային շնորհին՝ հավատով պայքարելու դեպքում, ինչպես երբեմն այդ շնորհին արժանացել են Ենովքը, Ահարոնը, Դավիթը, Պետրոս առաքյալը, Մովսեսի կրտսեր որդին՝ Եղիազարը և ուրիշներ։

10. ... ի մեծագունիցն վկայեցաւ—այսպես ունեն, բացի ձեռագրերից (տե՛ս տողի տարբերակներ), Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, իսկ $Պ_1$-ը, $Պ_4$-ը, $Պ_{2-3}$-ը, ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թթ. տպագիրներն ունեն մեծագունիցն «Նարեկլուծ»-ը, Վենետիկի 1840 և թերցվածները), վկայեցաւ: Վկայեցաւ բայը պահանջում է բացառական հոլովով ներգործող խնդիր, ուստի ճիշտ ենք համարում ի մեծագունիցն ընթերցվածը։

11. Տե՛ս Ղուկ., ԺԵ, 11—32։

12. Տե՛ս Ղուկ., Է, 37—48։

13. Տե՛ս Ղուկ., ԺԸ, 9—14։

14. Տե՛ս Ղուկ., ԻԳ, 39—47։

15. Տե՛ս Ղուկ., ԻԳ, 34։

16. Տե՛ս Գործք, Ը, 1—3։

17. Իսկ որ... փոխեցաւ—70—78-րդ տողերի իմաստը միջնադարի մի մեկնիչ այսպես է մեկնաբանել. «Եռովք, որ տուժեաց ղտուգանս նախահօրն պահօքն և յերկինս փոխեցաւ» (ձեռ. 5650, էջ 342բ), մի այլ մեկնիչ այսպես՝ «Հաւատովս Ենովք և փոխեցաւ» (ձեռ. 1566, էջ 336ա)։ Այս մեկնությունն է, որ «Զենովք աստ» ձևակերպմամբ անցել է մի խումբ ձեռագրերի COPehIpx, իսկ h-ում նույնիսկ միջարկվել է 70-րդ տողին։ Հ. Նալյանը հատվածին տվել է գրեթե նույն մեկնաբանությունը. Ենովքն ամուր է պահել բնական օրենքը, «մերձաւորագոյն զոլով պատուիրանին նախահօրն», ուստի «ոչ միայն քաւեցաւ յանիծիցն, թէ՝ Հող էիր և ի հող դարձցիս, այլև չարչարելեաւն մարմնով բանական բնութեանս՝ կենաց կարապետ եղև», այսինքն՝ տեղափոխվեց երկինք՝ հաղթելով մահին («Մեկնութիւն աղօթից», էջ 96)։ Գ. Ավետիքյանը ևս հետևում է նույն մեկնությանը. Ենովքը, նախքան գրավոր օրենքը, պահել է բնական օրենքի ավանդը, հավատարիմ է եղել դավանության սկզբնահոր՝ Աբրահամի պատվիրանին և Ադամի մեղքը համարելով իրենը, մարմնի չարչարանքով կրել է նրա պատուհասը և ոչ միայն քավել է նրա մեղքը, այլև հողում թաղվելուց հետո էլ «իբրև յաղթող մահու և կարապետ կենդանութեան բնութեանս՝ փոխեցաւ կենդանւոյն» («Նարեկլուծ», էջ 55, ծնթ. 12)։

18. ...չարուբեամբն—այս բառի համար Ավետիքյանը նշել է. «Յայլ տպագիր եղեալ էր՝ չարուբեանն» («Նարեկլուծ», էջ 55, ծնթ. 13)։ Այդ տարընթերցվածը, սակայն, չեն տալիս ոչ մեր օգտագործած ձեռագրերը և ոչ էլ մեզ հայտնի տպագիրները։ Դուցե նկատի է ունեցել Ոսկան Երևանցու անավարտ տպագրությո՞ւնը։

19. Հմմտ. Ես., ԾԴ, 10։

20. Տես Հռովմ., Ը, 33—34։

21. «Նարեկլուծն» ունի՝ ըստ առաճելական բանիս: Բանիս ընթերցվածը չունեն ինչպես մեր օգտագործած ձեռագրերը, այնպես էլ մեզ հայտնի բոլոր տպագիրները։ Ավետիքյանը չի անդրադարձել տողին, չի նշել որևէ աղբյուր։ Բանիս ձևը, թվում է, տպագրական վրիպակ է։

ԲԱՆ ԺԲ

1. ...յառաջնումն զղջմանն յուսահատութեանն բանիւ լճայ.—Նկատի ունի նախորդ գլուխները. ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ Զ, Է և Ը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 58, ծնթ. 1), իսկ ըստ Հ. Նալյանի՝ Թ և Ժ գլուխների առանձին հատվածներ (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 99)։ Եթե այդ գլուխներում բանաստեղծն արտահայտում է իր հուսահատությունը հոգին կորստյան դատապարտած լինելու մասին, ապա այստեղ հուսահատության այդ ողբերին հակադրում է փրկության հույսի պաղատանքները, վերստին փարվելով մեղքերից մաքրվելու և երկնային երանության արժանանալու հավատին։

2. Զմիջնորդ ազդման կափուցմանց երկակի շրթանցս.—հին լուծմունքի մեկնաբանությամբ՝ փակ շուրթերի ներգործման այդ միջնորդը միտքն է, որ ազդում է հոգու և մարմնի վրա (ձեռ. 5650, էջ 345ա)։ Հ. Նալյանը համամիտ է այս բացատրությանը. «զմիտս իմ (որ է ազդարար հոգւոյս և մարմնոյս) արարից բանալի ըստ արժանւոյն փակեցեալ և կարկեալ շրթանցս և նորոգեցեցից զերգ հառաչանաց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 102)։ Ըստ Գ. Ավետիքյանի, ազդման փակ այդ միջնորդը աղոթելն է, «որ է միջնորդ ազդելոյ ի պապանձումն շրթանցս արժանաւէս փաայդ միջնորդը աղոթելն է, «որ է միջնորդ ազդելոյ ի պապանձումն շրթանցս արժանալէս փա-
կելոց վասն մեղաց», իսկ մեկ այլ բացատրությամբ գրիչն է, «որ է գործի ազդելոյ կամ խօ-
սելոյ պապանձեալ շրթանցս. զի գիրն է նշանակ խօսից» («Նարեկլուծ», էջ 59, ծնթ. 8)։
Թվում է՝ ավելի ճիշտ է աղոթքը։

3. «Նարեկլուծն» ունի յեղանակութեանցս—ձեռագրերը և մյուս տպագիրները չեն տալիս
այդ ընթերցվածը։ Թերևս տպագրական վրիպակ է։
4. $Պ_1$-ը այս տողից հետո ունի «Վերստին յաւելուած... խաւսք ընդ աստուծոյ» վերնագիրը՝
առանց գլխակարգի համարակալման։ β ձեռագրից բացի, այս գլուխն ունեցող բոլոր ձեռագրե-
րը և տպագիրներն ունեն ենթախորագիր. Մաղթանք զաւրաւոր առաւաւտուց գիշերայնոյ՝ լու-
սանցքում կամ բնագրի կարգում՝ աննշան տարընթերցվածներով։ Այս ենթախորագիրը կա նաև
այն ձեռագրերում, որոնք ունեն հակիրճ կամ ընդարձակ վերնագրերի ցանկ։ Կարծում ենք,
որ ենթախորագիրը հեղինակային չէ, այլ միջարկված է բնագրին։ Իր խոր քնարականության
շնորհիվ, այս հատվածը ձեռք է բերել հարաբերական ինքնուրույնություն, դիտվել որպես գի-
շերային աղոթք, ընդօրինակվել աղոթագրքերի մեջ, որի հետևանքով էլ ծագել է վերնագրի ան-
հրաժեշտությունը։ Մինչև իսկ այն արժանացել է առանձին մեկնության (տե՛ս «Պարզաբանու-
թիւն հոգենուագ սաղմոսացն Դաւթի Մարգարէին», Վենետիկ, 1687, էջ 814. «Մաղթանք գո-
բաւոր ընդդէմ գիշերայնոց, սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ», գլ. ԺԲ, մեկնաբանութեամբ
հանդերձ, տունք 16, էջ 814—819)։ Վերնագիրը կարող էր մուծվել բնագիր՝ հատվածը դյուրին
գտնելու համար։ Որ այս և մի քանի այլ գլուխների (ԻԸ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԱ, ՀԵ) ենթախորագրերը
կարող են գրչագրական միջամտություն լինել և ոչ թե հեղինակային, նշել է նաև Գ. Ավե-
տիքյանը։ Մասնավորապես ԻԸ գլխի «Ընդդիմամարտ դիւաց այս նուագ աղաւթից և դիւա-
սարսուռ ջերմնատագնապ ախտաւորութեանց աստուծով փարատիչ» ենթավերնագրի մասին
նա գրում է. «Յաղագս մակագրիս չէ յայտ՝ արդեօ՞ք սրբոյ վարդապետին իցէ, թէ այլոյ
ուրումն» («Նարեկլուծ», էջ 139, ծնթ. 21)։ Իսկ ՀԱ գլխի «Բանք պաշտելիք հաշտեցուցիչք
աստուծոյ» ենթախորագրի մասին՝ այսպես. «Այս մակագիր ի մեր օրինակս դնի ի լուսանցսն.
նշանակեալ թէ ոչ է սրբոյն, այլ յայլոց եղեալ. զոր յետոյ գրիչքն ի ներքս մուծեալ են. և
ոչ իսկ հաւանելի է՝ թէ սուրբ վարդապետն զխոստովանողական բանս իւր կոչիցէ՝ պանծալի:
Վասն որոյ ըստ կարգի յառաջին բանսն յարելի է յաջորդն. զի յետ բարձրացուցանելով
զկրօնս սրբոցն, առ նմին զանձին իւրոյ թերութիւնն խոստովանի ասելով՝ Այլ ես անպիտանս
յամենայնի և այլն» («Նարեկլուծ», էջ 363, ծնթ. 6)։ Ենթախորագրերը հեղինակային չլինելու
կռվաններից մեկն էլ այն է, որ դրանք հիմնականում արտածված և ձևակերպված են ըստ
Նարեկացու՝ ելնելով նրա այս կամ այն արտահայտությունից։ Ահա, օրինակ, ԼԳ գլխի այս
ենթախորագիրը. «Աղաւթք, որ նախ քան զպատարագն մատուցանի»։ Ենթախորագրին նա-
խորդում է բուն բնագրի հետևյալ արտահայտությունը. «... Ի դէմս Հոգւոյն Սրբոյ՝ այս են աղա-
չանք, նախընծայ սկզբան պատարագին՝ յորում զանդ երկնաւոր զենանի, զայս աղաւթեցից»։
Ակներև է, որ ենթախորագիրը ծագել է Նարեկացու՝ մեր կողմից ընդգծված արտահայտու-
թյունից։ Հեղինակի խոսքի անցումը բնական է, ենթախորագիրը՝ ավելորդ։
C-ում ենթախորագրի տակ, լուսանցքում, ուշ գրչությամբ կա նշում. «Կարմիր գրով ի
կարգն գրեա՛»։ V-ում ենթախորագիրը համարակալված է ԺԳ, որի հետևանքով ԺԳ—ԺԴ գլ-
ուխները համարակալվել են ԺԴ և ԺԵ։ ԺԵ գլուխը համարակալված է ճիշտ՝ ԺԵ և վերա-
կանգնված է ճիշտ համարակարգը։
5. G-ում և h-ում Բ հատվածը (տ. 46—93) համարվում է «Եկեսցէ»-ի երեկոյան ժամի
կամ գիշերային աղոթք։ Հետաքրքիր է, որ այս հատվածը, իր ենթախորագրով, 1810 թ. Հովսեփ
Հովհաննիսյանը թարգմանել է ռուսերեն (տե՛ս „Молитва против нощных ужасов. Сочиненная Григорием Нарекским в лето Господия 1000 года. Тщанием Иосифа Иоанесова". Санкт-Петербург. В Морской типографии 1810 года):
6. Հետևելով A և մի քանի այլ օրինակների՝ նախընտրել ենք ի դիտի ընթերցվածը, որը
չունեն ինչպես ձեռագրերի մեծ մասը, այնպես էլ բոլոր տպագիրները։ Տարընթերցվածը, կար-

ծում ենք, առաջացել է երկաթագիր Տ և Մ տառերի շփոթությունից: Այդ տառերի շփոթության դեպքերի քննության անդրադարձել է բանասեր Նորայր Բյուզանդացին (տե՛ս Նորայր Բյուզանդացի, Հայկական բառաքննութիւն, Կոստանդնուպօլիս, 1880, էջ 14—20): **Կարգեցեր ի դիմի՝ ընդդէմ դիւացն դասու,—ի դիմի** ընթերցվածը այստեղ ավելի կրկնաբանության տպավորություն է թողնում՝ ընդդեմ բառի հարևանությամբ, մինչդեռ **Կարգեցեր ի դիտի՝ ընդդէմ դիւացն դասու,—ի դիտի** ընթերցվածը ավելի ճիշտ է, հստակ և տեղին (հմմտ. Երեմ., Զ, 17, **«Կացուցի ի վերայ ձեր դէտս»** նախադասության հետ):

7. Ի տարբերություն բոլոր տպագիրների, ձեռագրերի մեծ մասը, այդ թվում և A-ն, չունեն 89, 91—93 տողերը: Այդ տողերը, չնչին բացառությամբ, ունեն ավել հատվածներ ունեցող ձեռագրերը, ինչպես նաև B-ն՝ ուշ գրչությամբ և V-ն, որ ուշ շրջանի ձեռագիր է: Գ. Ավետիքյանը չի կասկածել այդ տողերի բնագրային լինելուն, թեև նկատել է, որ դրանք չկան որոշ ձեռագրերում. «Այլքն պակասին» («Նարեկլուծ», էջ 60, ծնթ. 13):

ԲԱՆ ԺԳ

1. **...Երրեակ անձնաւորութիւն՝ համայն անհնին**—կրոնական միստիկան Հորը, Որդուն և Սուրբ Հոգուն տալիս է աստվածության նույն և հավասար պատիվը՝ միավորելով նրանց Սուրբ Երրորդության մեջ: Նարեկացին, սակայն, նրանց դիմում է հաջորդաբար, սկսելով Հայր աստծուց, բայց դա ոչ թե այն պատճառով, որ նա նախապատվություն է տալիս մեկին և ստորադասում մյուսներին, այլ զուտ մարդկային իմացության ավելի դյուրամատչելի լինելու համար: Երեքին էլ նա համարում է հավասարազոր աստվածություն՝ թեև **տրոհեալ ի դիմաց**՝ զանազան դեմքերով, բայց **միաւորեալ համազուգութեամբ, նոյնագոյ բնութեամբ** և միևնույն էությամբ ու կամքի ներգործությամբ:

2. **...պատճառ սիրոյ երկնայնոյ անստուէր լուսոյ** —անստվեր լույս փոխաբերությամբ վերաբերում է Քրիստոսին՝ Որդի աստծուն, **երկնային սերը**՝ Սուրբ Հոգուն, **պատճառը**՝ Հայր աստծուն: Ըստ Նարեկացու՝ մարդկային ճանաչողությունն է, որ ընկալում է Հորը որպես պատճառ, մինչդեռ ուղիղ դավանությունը աստվածային երեք անձերն էլ համարում է համագոյակից և նույնաբնույթ:

3. **...երեքփառաւորեանդ դաւանութեան**—նկատի ունի Սուրբ Երրորդությունը:

4. **...զվէմն հաւատոյ Պետրոս երանեաց**—ըստ Մատթեոսի ավետարանի՝ իր աշակերտներին ուղղած Հիսուսի այն հարցին, թե ո՞վ է ինքը, Պետրոսը պատասխանում է այսպես. «Դու ես Քրիստոսն, որդի աստուծոյ կենդանւոյ» (Մատթ. ԺԶ, 16): Նրա այս պատասխանը դիտվում է որպես Սուրբ Երրորդության հավատի ամենասեղմ բանաձև: Աստված ասելով Պետրոսը հասկանում է Հորը, կենդանի ասելով՝ Սուրբ Հոգուն, որդի ասելով՝ Քրիստոսին: Այս խոստովանության համար Պետրոսն արժանացավ Հիսուսի երանությանը (տե՛ս Մատթ., ԺԶ, 17—18):

5. **...որ մաքրութեամբն պերճանային**—Գ. Ավետիքյանը մեկնաբանել է այսպես. «Ոչ միայն ի մեղանչելն ասէ՝ կարօտիմք ողորմութեանդ, այլև յարդարագործութիւնս» («Նարեկլուծ», էջ 63, ծնթ. 10): Թ. Գուշակյանն իր թարգմանության մեջ հետևել է Գ. Ավետիքյանի բացատրությունը. «Մենք ոչ միայն մեղք գործած, այլ նաև արդարութիւն ըրած ատեննիս կկարօտինք քու ողորմութեանդ» («Նարեկ աղօթամատյան», էջ 38): Մինչդեռ Նարեկացու խոսքն այն մասին է, որ թեպետ Հին օրենքը ոմանք սրբությամբ էին պահում, սակայն Քրիստոսի հայտնությամբ նրանք ևս նրա շնորհների կարիքն ունեցան:

ԲԱՆ ԺԴ

1. Ակնարկում է Երիքովի ճանապարհին ավազակների կողմից սրով վիրավորվածին, որին օգնություն ցույց տվեց անծանոթ սամարացին (տե՛ս Ղուկ., Ժ, 30—35):

2. **...զգրածից սիրտ ճմլեցոյց**—այսպես ունեն Պ$_{2-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերը, ինչպես նաև մեր A-ն և մի խումբ այլ ձեռագրեր: Մնացած բոլոր տպագիրները և մեր ձեռագրերի մի մասն ունեն **զգրածից զսիրտ ճմլեցոյց**, ուր կրկնված է զ նախդիրը: Զ նախդիրի կրկնությունը բնորոշ է ինչպես գրաբարին առհասարակ, այնպես էլ Նարեկացու ոճին: Զ նախդիրի կրկնությունը վկայված է դեռևս Խորենացու մոտ պահպանված Գողթան երգերում. **զայլոց դիւցազանց զարմից բառնալ զկենդանութիւն** (տե՛ս «Մովսեսի Խորենացւոյ Պատմութիւն Հայոց», Տփղիս, 1913, էջ 178, Գիրք Բ, գլ. Ծ): Նարեկացին ունի. **Որ զամենեցունց ունի զկրից պատաճմանց** (Բան Գ, տ. 49), **Զվիրաւորելոյն տեսեր զվտանգ** (Բան ԺԴ, տ. 45), **Զմարգարէին յիշեցուցանեմ զարամաթացւոյն Սամուէլի** (Բան ՁԸ, տ. 4) և այլն: Նախդրի կրկնակի գործածությունը առավել բնորոշ է ռիթմիկ խոսքին, քանի որ այն թելադրված է ոչ միայն շարահյուսական պահանջով, այլև ռիթմի կանոնավորության պահպանմամբ: Խոսքի մեջ երբ լրացումն իր լրացյալից բաժանված է այլ անդամներով, այսինքն՝ իրարից հեռանալով թուլանում է նրանց շարահյուսական կապը, նախդրի կրկնությունը զգալի է դարձնում այդ կապը: Մինչդեռ, երբ լրացումն ու լրացյալն իրար հետ են և կազմում են մի կապակցություն, կրկնությունը դառնում է ավելորդ: Նախդրի կրկնությունն այդ դեպքում ավելի շուտ խախտում, քան նպաստում է ռիթմի կանոնավորությանը: Ահա թե ինչու նախընտրեցինք **զգրածից սիրտ ճմլեցոյց** կապակցությունն այստեղ, մինչդեռ տ. 45-ում թողնում ենք **զվիրաւորելոյն տեսեր զվտանգ**, ընթերցվածը, մանավանդ որ այդպես ունեն թե՛ բոլոր ձեռագրերը և թե՛ բոլոր տպագիրները:

3. **Ոչ քահանայապէս ըստ Ահարոնեան տկար ատենին**—Նարեկացին Ահարոնի քահանայական հին օրենքը համարում է տկար՝ արդարացնելու և զորավոր՝ հանցավորին քարկոծմամբ մահվան դատապարտելու համար: Այդ օրենքին հակադրում է Քրիստոսի Նոր Օրենքը, որը հոգու փրկություն է ընձեռում մեղավորին և հավիտենական կյանք (հմմտ. Բ Կորնթ., Գ, 7—9):

4. Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրներն ունեն **ուրպէս ղետական**: Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունի **ուրպէս** բառը:

5. Հմմտ. Բ. Օրին., ԼԲ, 11:

ԲԱՆ ԺԵ

1. Ղուկ. ԺԵ, 3—7:

2. Հմմտ. Սաղմ., ԾԺԸ: 176: Եզեկ., ԼԴ, 11—12:

3. Պ$_1$-ն ունի **յանբանական**, Պ$_{2-3}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերն ունեն **յանբեակ**, Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները՝ **յանբեական**: Մի շարք ձեռագրեր ունեն **յանբեակն** և **յանբեական** ընթերցվածները: Հայկազյան բառարանը այս բառը վկայակոչում է Նարեկացու տողով, զուգահեռաբար տալով երկու ընթերցված. **յանբեական**, փակագծում՝ **յանբեակ**: Նախընտրում ենք **յանբեակ** ընթերցվածը, հետևելով մեր A-ի արտագրությանը, թեև **յանբեակն** ձևը ևս հարազատ է բնագրին:

4. Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները ունեն կենագործել՝ հրաշագործել բառի փոխարեն: Գ. Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագրերը ևս ունեցել են հրաշագործել (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 72, ծնթ. 13): Ավետիքյանը, սակայն, անփոփոխ է թողել Պ$_4$-ի ընթերցվածը: Մեր օգտագործած ձեռագրերը ևս չունեն կենագործել ընթերցվածը: Այս ընթերցվածը, սակայն, կարող էր առաջանալ գրչագրական սխալի հետևանքով՝ հաջորդ տողի կենդանարար բառի ազդեցությամբ:

5. Տե՛ս Սաղմ., ԼԷ, 5:

6. Հմմտ. Ծննդ., Ը, 1:

7. ...զլերինս նալէ—հմմտ. «Լերինք որպէս մոմ հալեցին» (Սաղմ. ՂԶ, 5): Թերևս այս ընթերցվածի ազդեցությամբ է առաջացել նարբէ զլերինս (բան ՀԹ, տ. 44) կապակցության նալէ զլերինս տարընթերցվածը:

8. Հմմտ. Ես., ԽԴ, 26:

9. Տե՛ս Ես., Ե, 18:

10. Հմմտ. Մատթ., ԺԸ, 22:

11. ...անդուստ ի յաւուր—Պ$_{2-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ինչպես նաև մեր օգտագործած ձեռագրերի մի մասն ունեն անդուստ յաւուրն: Նախընտրել ենք ի յաւուր կրկնանախդրավոր ձևը, որը բնորոշ է Նարեկացու լեզվին և, առհասարակ, գրաբարին: Նարեկացին նախդրի կրկնությամբ առանձին երանգ է տալիս թե՛ իր ոճին և թե՛ խոսքի ռիթմին:

Յո՛յց ինձ, տէր, ի յեկիցն աւուր շնչոյս արձակման,
Մաքրութեան ոգի, լուսով ամբարձեալ ի յերկնաւորացն երջանկաց՝
Պարգևօք սիրոյ քոյ եկեալ հասանել,
Ի յարդարոցն կատարելոց կարեաց ինձ կցորդ ժամանեցուցես.
Զանակնկալն բարի՝ չարիս ի յուսահատութեանն աւուր շնորհեսցես:
(բան Բ, տ. 112—116)

Նախդրի կրկնության այս և շատ ուրիշ դեպքեր, անշուշտ, ունեն նաև իրենց չկրկնված ձևերը. Ով կեղծաւորդ յարդարոց (բան Ը, տ. 40), Ոչ յելից բարձրութենէ միոյ կանգնոյ կարկանկելոյ (Բան ՀԴ, տ. 99) և այլն, որոնք նույնքան օրինաչափ են, որքան նախդրի կրկնությամբ ձևերը: Միօրինակությունը մերժելի է, ուստի պահպանում ենք երկու ձևերն էլ՝ ելնելով թե ձեռագրերի տվյալներից և թե Նարեկացու լեզվի, ոճի և տողի ռիթմի պահանջներից: Նկատենք, սակայն, որ կրկնանախդրության հաճախականությունն ավելի մեծ է ուշ շրջանի ձեռագրերի մեջ:

ԲԱՆ ԺԶ

1. Այստեղ կա քերականական անհամաձայնություն. ծիրք հոգնակի որոշյալի հոլովաձև, որոշիչը դրված է եզակի՝ ծրի: Այսպես ունեն ոչ միայն մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը, այլև բոլոր տպագիրները, բացի Բուէնոս Այրեսի 1948 թթ. հրատարակությունից: Գ. Խաչատուրյանը, թերևս ոչ առանց հիմքի, ուղղում է ծրիք: Հնարավոր է, որ դա լինի նաև իր՝ Գ. Խաչատուրյանի սրբագրությունը՝ առանց աղբյուրի: Գ. Ավետիքյանի օգտագործած երեք ձեռագրերից մեկն ունեցել է ծրից (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 74, ծնթ. 1): Այդ ընթերցվածը չի տալիս մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը: Համաձայնությունը թեև ճիշտ է զուտ քերականորեն, սակայն պարտադիր չէ այստեղ:

2. Հմմտ. Ա. Պետ., Գ, 18—19:

3. Ճաճանչ կիզանող ընդհանրական բաժանցանցութեան—հմմտ. «Ընդմտանէ ընդ ամենայն վասն յստակութեան, քանզի ճաճանչ է աստուծոյ զօրութեանն...» (Իմաստ., Է, 24—25):

4. Տե՛ս Ղուկ., ԻԲ, 49—51: Մատնության գիշերը Հիսուսի աշակերտներից մեկը թրով հատում է ձերբակալելու եկած քահանայապետի զինվորներից մեկի աջ ականջը: Հիսուսը մոտենում և բուժում է այն:

ԲԱՆ ԺԸ

1. Այս և 14-րդ տողում Նարեկացին օգտագործել է միևնույն՝ զբեկեալս բառը.

Մի՛ խորտակեր զբեկեալս (տ. 14),
Մի՛ ջախջախեր զբեկեալս (տ. 20):

Կրկնության այսպիսի դեպքերը հարիր չեն Նարեկացու ոճին: Թվում է այստեղ կա ձեռագրական վրիպակ, որի հետևանքով նույնացել են տարբեր բառեր: Հակառակ դեպքում, պետք է ընդունել, որ Նարեկացին այդ բառերն օգտագործել է իմաստային տարբեր երանգավորմամբ: Մի դեպքում, թերևս, խոսքը հոգու խորտակվածության, սրտաբեկ լինելու, հուսալքության մասին է, մյուս դեպքում՝ մարմնի ջախջախվածության, մարմնապես փշուր-փշուր լինելու մասին:

2. Լոյսդ՝ ընդ ստուերականիս—ձեռագրերի մեծ մասը և Պ$_1$-ը, Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրներն ունեն լոյսդ ընդ ստուերականիս, Պ$_{2-3}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն լոյսդ ընդ խաւարիս: Մեր Ա-ն ունի խաւարս: Տպագրի այս ձևը, ուրեմն, ունեցել է ձեռագրական աղբյուր՝ խաւարիս ձևով: I-ն ունի ստուերականիս, Հ-ը՝ ստորնակիս, Roo$_1$-ը՝ ստորականիս: Հետաքրքիր է, որ միայն Բուէնոս Այրեսի հրատարակությունն ունի լոյսդ ընդ ստուերականիս, ինչ վկայված է մեր I ձեռագրի ընթերցվածով: 1926 թ. Գ. Խաչատուրյանը տողը թարգմանել է այսպես. Լոյսդ ստորինիս հետ, իսկ 1948 թ. այսպես՝ Լոյսդ ընդ ստուերիս: Նշանակում է 1948 թ. հրատարակությունը պատրաստելիս Գ. Խաչատուրյանը ոչ միայն տողատել, այլև մասնակի վերամշակման է ենթարկել իր թարգմանությունը՝ գրաբար բնագրի մեջ նաև ուղղումներ կատարելով (տե՛ս մեր ծանոթ. բան ԺԶ, տ. 4), որոնց մասին, սակայն, ոչինչ չի ասել: Հետևելով մեր I-ին և Բուէնոս Այրեսի հրատարակությանը, նախընտրում ենք ստուերականիս ընթերցվածը, որը ոչ միայն ավելի ճիշտ է արտահայտում բանաստեղծի միտքը, այլև ավելի ցայտուն է դարձնում հակադրությունը: Ստորնականիս բառը, անշուշտ, դիպուկ հակադրություն չէ լույսին: Բացի դրանից՝ այն կարող էր հեշտությամբ ծագել ստուերական բառի գրչական շփոթության հետևանքով: Ինչ վերաբերում է խաւարիս բառին, ապա այն կարող էր առաջ գալ լոյս բառի իր սովորական հականիշության շնորհիվ:

3. Ընդ աչացուացն նեղեցելոց—Պ$_{1-3}$-ը և Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն ընդ աչացուացն, իսկ Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները, բացի Վենետիկի 1840 թ. և Բուէնոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակություններից, ունեն աչացաւացն: Նախընտրեցինք աչացուացն ընթերցվածը, որը նշանակում է կույրերի և ոչ թե աչացաւացն, որը նշանակում է աչքի ցավով տառապողների: Խոսքը ավետարանական այն կույրերի մասին է, որոնք խնդրում էին Հիսուսին՝ լույս պարգևել իրենց աչքերին (տե՛ս Մատթ., Թ., 27): Նույն իմաստով Նարեկացու այս տողին առնչվում է միջնադարյան մի գանձի հետևյալ տողը. Ընդ աչացուին քեզ աղաղակեցից լուսատու փրկիչ (տե՛ս Հայկազյան բառարան, Ա, էջ 266):

4. Հմմտ. Մատթ., Ի, 30:

5. Տե՛ս Ղուկ., Է, 40—43:

6. Տե՛ս Ղուկ., Է, 47:

ԲԱՆ ԺԸ

1. Հմմտ. Մատթ., ԺԸ, 24։

2. Տե՛ս Ղուկ., ԺԳ, 10—17։

3. ... մեղացն կfմամբ— BGτΓ գրել են կփմամբ, սրբագրել՝ կfմամբ: Τσω, ինչպես նաև Վատիկանի ձեռագիրն ունեն կփմամբ: Բառիս ուղղականը պետք է լինի կփումն, բայց՝ կփել, որոնք սակայն վկայված չեն հայ մատենագրության մեջ։ Բառարանները ևս չունեն այդ բառը։ Կա՞ այդպիսի հայերեն բառ, թե՞ առաջացել է այլ տառերի դրափոխության կամ f և փ տառերի գրչական շփոթության հետևանքով, դժվար է ասել՝ Նարեկացին ունի. Մի՛ փչուցես զկfեալն (բան Ձէ, տ. 52)։ Գրչագրական շփոթություն լինելու դեպքում սպասելի էր, որ զկfեալն ունենար զկփեալն տարընթերցված, մինչդեռ այդպիսի տարընթերցված չկա։ Եվ, այնուամենայնիվ, թվում է, որ կփմամբ ընթերցվածը վրիպակ է և ոչ թե հեղինակի բառը՝ առաջացած բարբառային կփել, կոփ կամ կոփի տալ բառերի ազդեցությամբ, որ նշանակում է ճարվածել, խփել (հմմտ. կոփի տալ). հարված մը տալով՝ տեղեն հանել. կոփի տվի փոսի մեջ գցեցի («Էմինյան ազգագրական ժողովածու», հ. Թ., Թիֆլիս, 1913, էջ 609)։

4. Տե՛ս Եզեկ., ԺԷ, 24։

5. Հմմտ. Յովհ., Ի, 1։

6. Տե՛ս Ղուկ., Ը, 43։

7. Այս տողի դիմաց, ձախ լուսանցքում, A ունի նշում՝ «Զէ գլուխ» (էջ 57ա)։ Նարեկացու «Մատյանի» առանձին գլուխներ, խմբավորվելով համապատասխան անվանումների տակ, կարդացվել են իբրև աղոթքներ. այսպես, օրինակ՝ «Աղօթf առաւօտու», «Աղօթf գիշերայնոյ», «Աղօթf զղջման», «Մաղթանf ճաւառոյ» և այլն։ Զէ գլուխը դրվել է «Աղօթf բարեխօսութեամբ սրբոցն» խմբավորման մեջ։ A-ի գրիչը, թերևս նույն նկատառումներով, ԺԸ գլխի այս հատվածը ևս նշել է այդ խմբավորման մեջ դնելու համար։

8. Տե՛ս Ղուկ., Է, 37—38։ Յովհ., ԺԲ, 3։

9. Տե՛ս Մատթ., Թ, 32—33։ Մարկ., Է, 32—35։

10. Տե՛ս Ղուկ., Է, 11—13։

11. Տե՛ս Մատթ., Ը, 28։

12. Հմմտ. Ես., Ա, 6։

13. Հմմտ. Յովն., Բ, 3։

ԲԱՆ ԺԹ

1. Հմմտ. Յովհ., ԺԴ, 23։

2. Հմմտ. Հռովմ., ԺԲ, 17։

3. Հմմտ. Երեմ., ԻԵ, 14—37։

4. Հմմտ. Սաղմ., Ծ, 6։ Հռովմ., Գ, 4։

5. Հմմտ. Ամովս, Ը, 11։

6. Տագնապեալ սառնում—այսպես ունեն $Պ_{1-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ., ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագիրները։ $Պ_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները, այդ թվում նաև «Նարեկլուծ»-ը, ունեն տառապեալ սառնում: Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագիրներից չորսը ևս ունեցել են տագնապեալ ընթերցվածը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 88, ծնթ. 12)։ Մեր օգտագործած ձեռագիրներից և ոչ մեկը չունի տառապեալ ընթերցվածը։ Ավետիքյանին ևս, թվում է,

այդ ընթերցվածը հայտնի է եղել միայն $Պ_4$ տպագրից։ Ուստի հակված ենք այդ ընթերցվածը համարելու վրիպակ՝ լինի գրչագրական թե տպագրական։

7. Իբր անվնասակարf—միայն «Նարեկլուծի» բնագիրն ունի իբրև անվնասակարf, սա իբրև ընթերցվածը, անկասկած, վրիպակ է։

8. Տ. 83—85, հմմտ. Ժողով., Ժ, 4։

9. Տ. 86—90, տե՛ս Նաւում, Գ, 5—6։

10. Տ. 94—97, տե՛ս Ես., ԾԲ, 1—2։

ԲԱՆ Ի

Ընտրողութիւնf: բառի փոխարեն միայն «Նարեկլուծն» ունի ընտրողութիւնf:

1. Այս տողում ընտրութիւնf բառի փոխարեն միայն «Նարեկլուծն» ունի ընտրողութիւնf: Մեր օգտագործած ձեռագրերից և ոչ մեկը չի տալիս այդ ընթերցվածը։ Ավետիքյանը չի բերել ոչ մի աղբյուր՝ ձեռագիր կամ տպագիր։ Ընտրողութիւնf ընթերցվածը, կարծում ենք, տպագրական վրիպակ է։

2. Հմմտ. Դան., Թ, 4, 19։

3. Այս է՝ ամենայնիւ ամենայն իրաւf մեղանչելն—առաջին հայացքից կարող է թվալ, թե տողը բնագիր է միջարկվել լուսանցային մեկնությունից։ Իրականում, սակայն, տողը բնագրային է։ Նախ՝ այդ տողն ունեն այս գլուխն ունեցող բոլոր ձեռագրերը, ինչպես նաև բոլոր տպագիրները և, երկրորդ, բացատրական այս ոճը բնորոշ է առհասարակ Նարեկացուն և, մասնավորապես, այս հատվածին։

4. Այս տողում $Պ_4$-ը և նրան հարող տպագիրները, ինչպես նաև «Նարեկլուծի» բնագիրն ունեն տարագրութեան անյուսալի: Այսպես ունեն նաև մեր Wt-ն, որոնք ուշ շրջանի ձեռագրեր են։ Գ. Ավետիքյանը անյուսալի բառը համարել է բնագրային, չնայած որ նրա օգտագործած չորս ձեռագրեր չեն ունեցել այդ ընթերցվածը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 92, ծնթ. 3)։ Վենետիկի 1840 թ. տպագիրը և նրա արտատպությունները չունեն այդ բառը։ Կարծում ենք, որ բառը բնագրային չէ, քանի որ, նախ՝ այն չունեն հնագույն և լավագույն ձեռագրերը և, երկրորդ, այն կարող էր բնագիր մուծվել լուսանցային մեկնությունից, մանավանդ որ բառը վկայված է ուշ շրջանի ձեռագրերում։

5. Տե՛ս Ովսէէ, Թ, 11։

6. Տե՛ս Յոբ, Խ, 21։ Գ Թագ., ԺԲ, 11։

7. Տե՛ս Երեմ., ԺԳ, 7։

8. Տե՛ս Ժողով., Զ, 3—5։

9. Տե՛ս Ես., ԿԴ, 6։

10. Տե՛ս Ես., Լ, 14։

11. Տե՛ս Ամովս, Ա, 11, 13։

12. ...վրանն իսկ դիւանուէր Մողոfայ—Մողոքն Աստվածաշնչում հիշատակված կուռքերից է, որին պաշտում էին ամոնացիները (հմմտ. Ամովս, Ե, 26։ Գործք, Է, 43)։ Մեկնիչներից ոմանք այս կուռքը նույնացնում են Մեղքոմ կուռքի հետ. «Մեղքոմ, որ և Մողոք» (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 308, ծնթ. 19)։ Նրան մատուցում էին նաև մարդկային զոհեր՝ մանուկ տղաներ։ Եգիպտոսից գաղթելիս, Սինայի անապատում, հրեաները պաշտում են նաև Մողոքին՝ կուռքը շարժական վրանի կամ խորանի մեջ տանելով իրենց հետ։ Նարեկացին այստեղ զուգահեռ է տանում իր և կռամոլ հրեաների միջև։ Մերժելով ճշմարիտ աստծու խորանը, նրանք զոհ էին մատուցում

Մողոքի հրին. ինքը այդ զոհարանը, իբրև դժոխքի պատկեր, կրում է իր մեջ, իր սիրտն է դարձրել դիվանվեր խորան՝ հոգին մատնելով նրա կրակին։

13. ...նմանագիր ձեւակերպութեան—այսպես ունեն $Պ_{1-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, մեր A-ն և բազմաթիվ այլ ձեռագրեր։ $Պ_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները, այդ թվում և «Նարեկլուծի» բնագիրն ու Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունները, ինչպես նաև մի խումբ ձեռագրեր ունեն նմանակիր։ Տարընթերցվածը հայտնի է եղել Գ. Ավետիքյանին. «4 օրինակ՝ նմանագիր» («Նարեկլուծ», էջ 94, ծնթ. 18)։ Հայկազյան բառարանը չունի առանձին նմանագիր բառահոդված։ Նմանակիր բառի համար բերված է նաև նմանագիր բառը՝ իբրև Նարեկացու այս տողի տարընթերցված։ Նմանակիր բառի համար տրված են նաև նրա հունարեն և լատիներեն համարժեքները։ Բառը բացատրված է այսպես. «Ունող զնոյն կիրս», «Կրող զնմանութիւն», այսինքն՝ «1. Նման կրքեր ունեցող։ 2։ Նմանություն կրող, համանման» (տե՛ս Ստ. Մալխասյանց, Հայերեն բացատրական բառարան, հ. 3, Երևան, 1944, էջ 467)։ Մալխասյանցը տվել է նաև նմանագիր բառը. «Գործիք, որով կարելի է փոքր դիրքով ճշտիվ գծագրել առարկան, ուղիղ կամ կոր գծերով»։ Թե՛ առաջին և թե՛ մանավանդ երկրորդ իմաստները կապ չունեն Նարեկացու արտահայտության հետ։ Խոսքը ոչ թե նման կրքեր, նույն կրքերն ունենալու մասին է, այլ կուռքերի նմանակերտ, նմանագիծ, նմանակերպ պատկերներ ստեղծելու մասին, ինչ հուշում է նաև ձեւակերպութեան բառը։ Հրեաները կուռքեր էին պատվում ու պաշտում՝ թողնելով ճշմարիտ աստծուն, ինքը տվել է իր մարմնական ցանկություններին ու ախտերին, որոնք նույն կուռքերի նմանակերտ կերպաձևությունն են խորհրդանշում։ Ըստ այդմ էլ նախընտրեցինք նմանագիր ընթերցվածը, հետևելով մեր A-ին, ձեռագրերի մեծ մասին և հնագույն տպագիրներին։

14. Որպէս առակ. պատկերի աստեղն Ռեփանայ բարեկակցի—սա ևս Աստվածաշնչում հիշատակված կուռքերից է (տե՛ս Ամովս, Ե, 26։ Գործք, Է, 43)։ Մեկնիչներից ոմանք այդ կուռքի պաշտամունքը նույնացնում են Արուսյակի՝ լուսաստղի պաշտամունքի հետ։ Նրա պատկերը եղել է աստղաձև կամ աստղ է ունեցել վրան։ Այդ կուռքի պաշտամունքը պետք է բաբելացիներից անցած լիներ հրեաներին։ Անունը վկայված է Աստվածաշնչում Հռեմփայ ձևով։ Ունի նաև Ռեմփայ տարընթերցվածը, որը համընկնում է մեր h-ի ընթերցվածին։ Գ. Ավետիքյանը գրում է, որ Նարեկացին «փոխանակ ասելոյ Հռեմփայ՝ դնէ Ռեփանայ, զի այսպէս դնեն լաւ օրինակք Եօթանասնից ի բանն Ամովսայ» («Նարեկլուծ», էջ 94, ծնթ. 17)։ Նշանակում է, Նարեկացին ունեցել է այնպիսի հայերեն աղբյուր, ուր այդ անունը տրված է եղել Ռեփանայ ձևով, ինչպես Յոթանասնից թարգմանության մեջ, կամ պետք է ենթադրել, որ կարող էր վերցնել հունարենից։

15. Որպէս զանբժշկելի մառնեցեալ. Բոլոր տպագիրները, բացի «Նարեկլուծ»-ի 1827 թ. հրատարակությունից, ունեն մանռեցեալ։ «Նարեկլուծ»-ից արտահայտությունը դուրս է մնացել պատահաբար։ Տարընթերցվածը հայտնի է եղել Գ. Ավետիքյանին («Նարեկլուծ», էջ 94, ծնթ. 20)։ Նախընտրելի համարեցինք մեր A-ի և հնագույն այլ ձեռագրերի մառնեցեալ ընթերցվածը։

ԲԱՆ ԻԱ

1. Հմմտ. Դան., Է, 4։

2. Անսաստութեան բառի համար գաղափար օրինակի ունեցած անճնազանդութեան լուսանցային բառաբացատրությունը h-ի գրիչը սխալմամբ տարել է բնագրի կարգը՝ նրանից առաջ դնելով՝ լուծումն (տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։

3. ...ցուցս վազից—բոլոր տպագիրներն ունեն ցոյցս վազից, սակայն նույն տողի կաքաւ

կայթից կապակցությունը հուշում է, որ այդտեղ խոսքը ոչ թե ցույց-ի մասին է, որը գրաբարում գործածվել է այլևայլ իմաստներով՝ «ցուցումն, երևույթ, նշան, հանդես, օրինակ, նշավակող առակ, տեսիլ, ապացույց» և այլն, այլ հայ միջնադարի թատերական բանահյուսության հետ կապված հասկացության։ Ցուց-ը ոչ միայն իր իմաստով, այլև ձևաբանական փոխակերպումներով տարբերվում է ցոյց բառից (ցուց—ցցոյ, ցուցք, ցցոց, բայց՝ ցոյց, ցուցի, ցոյցք, ցուցից)։ Այդ բառի ամենավաղ վկայությունները մեզ տալիս են Ագաթանգեղոսը («կայթիւք վազելով՝ ցուց բարձեալ»), Մովսես Խորենացին («ի նուագս բամբռան և յերգս ցցոց և պարուց») և Հովհան Ոսկեբերանի մեկնության հայերեն թարգմանությունը («Միթէ ի ցո՞ւցս պարիցես». տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Բ, Վենետիկ, 1837, էջ 917)։ Նարեկացու տողում բառը հանդես է գալիս մի այնպիսի կապակցության մեջ, որը հիշեցնում է Ագաթանգեղոսի արտահայտությունը՝ բառերի որոշ տեղաշարժով (հմմտ. «կաքաւ կայթից եւ ցուցս վազից» և «կայթիւք վազելով՝ ցուց բարձեալ»), բայց այդ նմանությունը հիմք չի կարող լինել մտածելու, թե այս դեպքում նրա խոսքի ակունքը ոչ թե միջնադարյան իրականությունն է, այլ Ագաթանգեղոսը։

Ցուց-ը, ըստ հայ թատրոնի պատմության հետազոտող Հ. Հովհաննիսյանի կարծիքի, եղել է հայոց թատրոնի բնիկ ազգային, նախնական անվանումը, մինչև թատր կամ թէատրոն բառը կիրառություն կստանար մեր լեզվում։ Նարեկացու ցուցս վազից արտահայտությունը, Գրիգոր Մաշկևորի «Գիրք աղօթից գշչականաց» երկի ցցասաց, Հովհաննես Սարկավագի ցուցական և բարբառներում պահպանված ցուցք, ցուցանք, ցուցարանք, ցուցկի բառերը բոլորն էլ ծագում են ցուց-ից և «վաղ միջնադարյան դրամատիկական բանահյուսության ու թատրոնի հեռավոր հիշողություններ են» (տե՛ս Հ. Հովհաննիսյան, Թատրոնը միջնադարյան Հայաստանում, Երևան, 1978, հատկապես «Երգք ցցոց և պարուց» ենթագլուխը)։ Ցուց-ը, ինչպես Ագաթանգեղոսի, Մովսես Խորենացու, Հովհան Ոսկեբերանի երկերում (նաև Նարեկացու Մատյանում) նրա կիրառությունններն են ցույց տալիս, իբրև թատերական երևույթ, պարունակել է պարային, խոսքային ու երգային արտահայտության տարրեր՝ ունենալով, ամենայն հավանականությամբ, «աշխարհիկ-կատակերգական բովանդակություն» և լինելով «սինկրետիկ բանահյուսության ձևերից մեկը» (նույն տեղում, էջ 127)։ Իսկ ինչո՞ւ Մատյանի ձեռագրերից միայն KH գրչագրերն ունեն ցուցս, իսկ փ օրինակը, գրելով ցուցս, այնուհետև սրբագրել է ցոյցս։ Դրա պատճառն այն է, որ գրիչները գաղափար օրինակի ճիշտ գրությունը դիտել են իբրև սխալագրություն և ուղղել գրքային բառապաշարում այնքան տարածում գտած ցոյց բառով՝ վերջինիս հետ նույնացնելով ցուց ժանրային անվանումը։

4. Հմմտ. Ես., ԾԲ, 5։ Հռովմ., Բ, 24։

5. Տե՛ս Յովէլ, Ա, 4։

6. Բողոքս բառի փխ երկու գրչագիր տալիս են ողբումն (U) և ողբս (h. տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Միջնադարում ըստ երևույթին ողբ-ը համանիշ է եղել բողոք և գանգատ բառերին, այլ կերպ՝ ողբ-ը իր հիմնական իմաստի հետ արտահայտել է և «գանգատ, բողոք» իմաստները, ինչպես die Klage բառը՝ գերմաներենում։ Հօգուտ դրա է խոսում նաև հետևյալ փաստը. Ֆրիկի բանաստեղծությունները, ինչպես հայտնի է, վերնագրերում, իբրև ժանրային անվանում, ունեն հատկապես տաղ, բան, բանք, ողբ, ողբանք բառերը, իսկ խիստ սակավաթիվ ձեռագրերով հասած նրա «Աստուած արդար և յիրաւի» սկզբնատողով հանրահայտ գործը նաև անվանված է «Գանգատ»։ Արդյո՞ք ողբ-ի հետ գանգատ բառի ունեցած համանիշային աղերսն այս դեպքում դեր չի խաղացել բանաստեղծությունը կոչելու այդպես։ Նարեկացու տողում բողոքս ընթերցվածի փոխարեն երկու ձեռագրում ողբումն (ողբս) բառի առկայությունը չի կարելի գրչական պարզ շփոթության արդյունք համարել. դա կարող էր երևան գալ երկու ճանապարհով՝ կա՛մ Նարեկացին ինքը նախապես գրած է եղել այդպես և ապա ուղղել բողոքս,

այսինքն՝ Սh ձեռագրերը պահպանել են հեղինակային սևագիր նախօրինակի չվերանայված, չուղղված ընթերցվածը, և կա՛մ հետագայում բողոքս բառի ողբումն (ողբս) լուսանցային բառաբացատրությունը գրիչների ձեռքով մտցվել է բնագրի կարգը՝ դուրս վանելով բողոքս ընթերցվածը։

7. Պ$_4$ և Մատյանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերից, հատվածաբաժանումն ունեն ոչ թե այս, այլ տ. 47-ից հետո։ Դ հատվածն սկսում ենք տ. 45-ով՝ հետևելով A օրինակին, որտեղ այն սկսվում է ոսկեգույն սկզբնատառով և նոր պարբերության սկիզբ է կազմում (էջ 69ա)։ Նոր պարբերությունն այդ տողով են բակըսում նաև այլ գրչագրեր և Պ$_3$ տպագիրը։ Նման հատվածաբաժանումն արդարացվում է և գլխի բովանդակությամբ. տ. 48-ում ասվածը՝ Եւ զիա՞րդ ասացից անձին իմում մարդ… պատճառաբանվում է տ. 45-ով՝ Արդ, ես գնացի ընդ այս ճանապարհ կորստեան…։

8. Հմմտ. Երեմ., ԺԲ, 10։

9. …մտաց ընդունակսն—ինչպես նկատել է Գ. Ավետիքյանը («Նարեկյուծ», էջ 98, ծնթ. 11), Նարեկացու այս կապակցությունը հիշեցնում է հայ հին մատենագիրների՝ մարդուն տված սահմանման մի մասը. հմմտ. «…կենդանի բանաւոր, մահկանացու, մտաց և հանճարոյ ընդունակ» (տե՛ս Դաւիթ Անյաղթ, Սահմանք իմաստասիրութեան, բնագիրը, թարգմ. և ուսումն. Ս. Արևշատյանի, Երևան, 1960, էջ 4)։

10. x գրչագրի գրի՞չը, թե՞ մեկ ուրիշը այս բառը լուսանցքում բացատրել է՝ «Երագն», իսկ հաջորդ տողի անխրախուսելի բառը՝ «Ուրախալի» (էջ 53բ)։ Երկու բացատրությունն էլ չեն համընկնում բնագրի բառերի իմաստներին։

11. Տե՛ս Երեմ., Զ, 7—8։

12. Տե՛ս Սաղմ., Լ, 11։

13. Հմմտ. Առակք, ԻԵ, 20։

14. Հմմտ. Սաղմ., ԼԸ, 12։ Այս հղումը լուսանցքում կատարել է նաև σ ձեռագրի գրիչը՝ առանց տունը նշելու (էջ 46բ)։

15. Հմմտ. Ովսէէ, ԺԳ, 3։

16. Տե՛ս Երեմ., ԺԷ, 15։

17. Տե՛ս Ղուկ., ԻԳ, 34։

ԲԱՆ ԻԲ

1. Ղ ձեռագիրը 8—18 տողերն օրինակել է չափածո տողատումով՝ յուրաքանչյուր տող սկսելով մեծատառով (տե՛ս նրա 49ա—բ էջերը)։ Այս հանգավոր հատվածի բոլոր տողերն ավարտվում են ական վերջածանցով կազմված ածականներով, բացի առաջին տողից, որը նույնպես հանգավորված է մյուս տողերի հետ։ Առհասարակ Բ հատվածում գործածված բոլոր մակդիրներն ական մասնիկով են վերջավորվում, բացի կարծրերախ, սանձակոտր, արձակերասան (7-րդ տող), անճամբոյր (8-րդ տող) և ոսկի (17-րդ տող) բառերից։

2. Երինջս աւողական…—ակնարկ է այն երինջների մասին, որոնք քաշում էին ուխտի տապանակը կրող սայլը՝ ընթանալով ուղիղ և անխոտորնակ, չնայած զատված էին իրենց հորթերից (տե՛ս Ա Թագ., Զ, 12)։ Նարեկացին ուզում է ասել, որ ինքը, հակառակ նրանց։ խենթ ու խելառ (աւողական) մի երինջ է, որն իր ընթացքով անուղղա է ու անվարժ։ Աւողական բառի (տարընթերցվածներ՝ յաւողական, աւողական) գործածության միակ օրինակը Մատյանի այս տողն է։ Նարեկացու միջնադարյան մեկնության մեջ այդ բառը բացատրված

է աւողական (ածական, որ տրվում է մատաղահասակ, անփորձ ու դժվարասանձ անասունին. տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 355բ)։ Գ. Ավետիքյանն այն կապում է աւաղ, աւաղեմ բառերի հետ՝ նրան տալով «հեծող» իմաստը («Նարեկյուծ», էջ 100, ծնթ. 2)։ Հր. Աճառյանը բառի արմատը համարում է աւ-ը, որից, ըստ նրա, կազմված են աւանդող («ցնորված, մոլեգնած»), աւեալ, աւաղ, աւիւն բառերն ու աւելոց ելանել կամ աւոլոց ելանել («փախչել, խրտնած դուրս փախչել») բառակապակցությունները։ Ըստ այդմ էլ աւողական հասկանում է «ցնորված, խենթացած» իմաստով (տե՛ս «Հայերեն արմատական բառարան», Ա, էջ 360—361)։

3. Այս տողում Պ$_{1-3}$ տպագրերը, ինչպես նաև Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները ունեն բնաւ բանիւ, իսկ Պ$_4$-ը գլխավոր տարբերությունների ցանկում տալիս է բնաւիւ բանիւ փխ բնագրի բնաւիւ բառի։ Մեր օգտագործած ձեռագրերը բնաւ բանիւ կամ բնաւիւ բանիւ ընթերցվածներն ուղղակիորեն չեն տալիս, այլ՝ սրբագրումով. այսպես՝ E օրինակում բնաւ բառը հետագա ձեռքով սրբագրված է բնաւիւ, s ձեռագիրը գրել է բնաւիւ և ապա սրբագրել բանիւ (տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Ըստ երևույթին որոշ գրիչներ կամ Մատյանի առաջին տպագրիչները այդ սրբագրումներն ընկալել են ոչ թե իբրև նախապես գրված բառերի ուղղումներ, այլ որպես ճշտում-հավելումներ. այդպիսով թե՛ սրբագրված բառը և թե՛ նրա սրբագրումները կողք-կողքի տեղ են գտել տպագիր բնագրում և Պ$_4$-ի տարբերությունների ցանկում։

4. H ձեռագիրը (ժամ. XIV դ.) ջամբեալ բառն ունի առանց բ-ի՝ ջամեալ: Եթե դա սովորական գրչական վրիպում չէ, ապա հուշում է բառի թերևս նախնական ձևը։ Ըստ Հր. Աճառյանի, հայերենի ջամբ արմատը («ուտելիք, կերակուր», որից ջամբել բայը) աղերս կարող է ունենալ կամ պարսկերեն ճամ («ուտելը») և կամ կովկասյան (վրացերեն, մինգրելերեն և այլն) նույնանուն արմատի հետ, իսկ բ-ն հայերենում աճական է։ Հայ մատենագրության մեջ այդ արմատը պարունակող բառերը վկայված են ջ սկզբնագրով և բ աճականով՝ ջամբ (Հր. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, Դ, էջ 120—121)։ Անշուշտ, Նարեկացու Մատյանում ևս բուն հեղինակային ձևը եղել է ջամբեալ: Բայց H ձեռագրի ջամեալ տարընթերցվածն արդյո՞ք վերապրուկը չէ բառի նախնական պատկերի, երբ աճականը դեռևս չի երևացել նրանում։

5. Հմմտ. Եսա., Զ, 6—7։

ԲԱՆ ԻԳ

1. Անմատչելի նեռաւոր եւ անընդմիջելի մերձաւոր—այս տողը հանդիպում է նաև Նարեկացու «Տանձ ի սուրբ խաչն աստուածընկալ» խորագրով գանձում՝ միայն մեկ բառի տարբերությամբ.

Աննաւասանելի նեռաւոր եւ անընդմիջելի մերձաւոր

(տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 461)։ Չի կարելի ասել, թե երկու երկի համար ընդհանուր այդ տողը այլ ձեռքով է փոքր-ինչ փոփոխության ենթարկվել ու մուծվել մեկից մյուսը. դա հետագա միջամտության արդյունք չի կարելի համարել։ Նարեկացին, ճիշտ է, Մատյանում ինքնակրկնումի օրինակներ գրեթե չի տալիս, բայց նրա տարբեր ըստեղծագործություններում միևնույն համեմատության, պատկերի կամ ծավալուն դարձվածի առկայությունը բացառված չէ։ Բերենք միայն մեկ օրինակ. Մատյանի հիշատակարանում իր և իր ավագ եղբոր՝ Հովհաննեսի մասին ասվածը («…որք իբրև զմի մարմին բանական

ի յերկուց առ մի կերպարան շինելոյ դիմաց կենցաղավարելով...») հիշեցնում է Ասպարանից
խաչի պատմության մեջ բյուզանդական Վասիլ և Կոստանդին կայսր եղբայրների նրա բնու-
թագրումը՝ «...որք ի մի նկատումն կամաց խորհրդոյ երկեակ մարմնով և միով սրտիւ կեն-
ցաղավարեցան և որպէս զէութիւն երկուց տարաղուց անձին և մարմնոյ ի մի կերպարան շա-
րունակեցան...» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 375):

2. Գործնականացն զործի—Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը հասկանում է մարդու
չար գործերը (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 356ա): Բայց տողի շարունակությունը ցույց է տալիս, որ
Նարեկացին նկատի է ունեցել մարդու զգայարանները՝ «գործնական առաքինութեանց» գոր-
ծիքները («Գիրք մեկնութեան», էջ 155), կամքը, որ գործողության շարժիչն է, զգայարան-
ների հետ՝ նաև ձեռքը, «որք արբանեկեն ի գործել» («Նարեկլուծ», էջ 104—105, ծնթ. 6):

3. Համտ. Սաղմ., ԽԸ, 13:

4. Ակնարկում է ավետարանում ասվածը (տե՛ս Ղուկ., Թ, 62), թե ով իր հոգու ան-
դաստանը մշակելու համար ձեռքն է առնում մաճը, չպետք է հետկույս նայի՝ հրապուրվելով
նախկին աշխարհիկ զբաղումներով, որպեսզի արորն ուղիղ ակոսով ընթանա՝ նրան տանելով
դեպի ճշմարիտ նպատակը (համտ., «Գիրք մեկնութեան», էջ 156, «Նարեկլուծ», էջ 105,
ծնթ. 11):

5. ... անբերելեացն տոյժ—նկատի ունի հոգու անտանելի տառապանքները (տե՛ս «Նա-
րեկլուծ», էջ 105, ծնթ. 15) կամ հավիտենական տանջանքները (տե՛ս ձեռ. № 5650, էջ 356բ):

6. Եւ վառարան իւղոյն՝ անիւնովն հնոցի լցեալ—ըստ մեկնիչների, վառարան իւղոյն
կապակցությունն ունի լապտերի իմաստ, որն այլաբանորեն համանշանակ է հոգուն կամ
մտքին: Բանաստեղծը խոստովանում է, որ իր հոգու կանթեղը լցված է անիւնովն հնոցի, այ-
սինքն՝ մեղքի մնացվածով, կյանքի ու աշխարհի սիրով (համտ. «Գիրք մեկնութեան», էջ 158,
«Նարեկլուծ», էջ 106, ծնթ. 18):

7. Երէ մատենագէտ՝ մուրհակի կորստեան—այսինքն՝ եթե ատենադպրի հանդիպեմ, որը
դատական դիվանի պաշտոնյա է, ապա կսպասեմ իմ ազատության գրի կամ պարտամուր-
հակի կորստյան (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 160, «Նարեկլուծ», էջ 106, ծնթ. 19):

8. Մատյանի բոլոր հին տպագիրները, ինչպես նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բը-
նագիրը, ունեն րօպափման: Այդ ընթերցվածը մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկում չկա:
Ավետիքյանը եա նշել է, որ իրեն ծանոթ բոլոր չորս ձեռագրերը տալիս են րօպափելոյ («Նա-
րեկլուծ», էջ 106, ծնթ. 19), ինչպես ուղղել են Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը և սրա-
նից կախում ունեցող հետագա տպագրիները: Տողի միտքը, ըստ Հ. Նալյանի, այս է. եթե
ավետարանական քարոզիչ տեսնեմ, կկարծեմ, թե ոտքերի փոշին է թոթափելու ի նշան այն
բանի, որ ես նրա քարոզը չեմ լսում («Գիրք մեկնութեան», էջ 160), այսինքն՝ ինձնից ձեռք
է քաշելու: «Զփոշի ոտից թօթափել» նշանակում է հաշիվները մաքրել, ձեռք քաշել, խզվել,
հրաժարվել (համտ. Մատթ., Ժ, 14):

9. Ակնարկում է շնացող կնոջը, որին Մովսեսը փորձել է ջրով (համտ. Թիվ, Ե, 16—22):
Ըստ այդ ավանդության, «փորձութեան ջուրը» խմող մեղավորի որովայնն ուռչում ու պայ-
թում է:

10. Երէ դեղ ինչ դատման ձգեմ—նշանակում է՝ եթե խրատ կամ ապաշխարություն ստա-
նամ:

11. Պ$_4$ տպագիրը գլխավոր տարբերությունների ցանկում րախծանաւք բառի փոխ ունի
րախանձանօք: Մեր օգտագործած ձեռագրերը և մյուս տպագիրներն այդ ընթերցվածը չեն
տալիս:

12. Մատյանի Պ$_4$ տպագիրը և հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782,
1789 թթ. տպագիրներից, չունեն յերկինս առաբեմ բառերը, որոնք կրկնվում են տ. 94-ում: ԻԳ
գլուխը պարունակող մեր բոլոր ձեռագրերն առանց բացառության տ. 91-ում ունեն այդ բա-
ռերը: Դրանք եղել են նաև Գ. Ավետիքյանի օգտագործած գրչագրերում, և նա որևէ կասկած
չի հայտնել նրանց բնագրային չլինելու մասին (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 107, ծնթ. 25):

13. Այս տողից հետո միայն Ղ ձեռագիրն ունի. «Փառաւորեալդ աստուած, աւրհնեալ և
երկրպագեալ յերիս յափտեանս, և անդ ֆան զպայման սահմանի իմանալեացն յափտենից»
(տե՛ս տողի տարընթերցվածները), որից առաջ գրիչը կասկածել և շրջանակաձև փոքրիկ նշան է
դրել: Նրա կասկածն անհիմն չի եղել. այդ հատվածը ձեռագրում ԻԳ գլխի վերջն է ընկել Բ
գլխից. որոշ տարբերություններով հանդերձ՝ համապատասխանում է վերջինիս 140—141-րդ տո-
ղերին:

ԲԱՆ ԻԴ

1. Ղ ձեռագիրը 5—29 տողերն ունի չափածո տողատումով՝ յուրաքանչյուր տող սկսելով
մեծատառ: Այդ ամբողջ հատվածը, 2-րդ տողից սկսած, հորինված է այ հանգով:

2. Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը պանծանացն բացատրում է պարծանացն բա-
ռով (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 357ա): Հետաքրքիր է, որ այս տողում Xω գրչագրերը պանծանացն
բառի փոխ ունեն պարծանացն (տե՛ս տողի տարընթերցվածները): Ըստ երևույթին նրանցում
այդ տարբերությունն առաջացել է Մատյանի մեկնության ազդեցությամբ:

3. Թէ հայրենի ծոցո՞յն հարազատ, յորմէ ընկեցայ—այս տողը մեկնելու նպատակով
Հ. Նալյանը կատարում է հետևյալ համեմատությունը. արծիվն իր ձագերին ճանաչում է փոր-
ձով. եթե նրանք անթարթ աչքերով դեպի արև են նայում, ուրեմն նրա ձագերն են, իսկ եթե
ոչ՝ խորթ են. այս դեպքում գցում է բնից: Նարեկացին խոստովանում է, որ ինքը, իբրև մերժ-
ված, չի կարող դիմել հայրական բունը, որովհետև իր ծնողին խորթ է («Գիրք մեկնութեան»,
էջ 161):

4. Պ$_4$ տպագիրը և Մատյանի հետագա հրատարակությունների մեծ մասն ունեն մարմինս:
Մեր օգտագործած ձեռագրերն այս տարընթերցվածը չեն տալիս: Վենետիկի 1840 թ. հրատա-
րակությունը, հետևելով ձեռագրերին և հին տպագիրներին, ուղղել է որոշյալ առումով՝ զմար-
մինս, որին և այնուհետև հետևել են մյուս տպագիրները:

5. Այս տողում բոլոր տպագիրներն ինձ բառի փոխ ունեն ինչ, ինչպես տալիս են մի քանի
գրչագրեր (տե՛ս տողի տարընթերցվածները): Ձեռագրերում (հատկապես երկաթագրից օրի-
նակված բոլորգիր գրչագրերում) Ձ և Չ տառերի շփոթությունը սովորական գրչական երևույթ
է. օրինակ՝ այս գլխի տ. 28-ում ինձ ընթերցվածի փոխ F ձեռագիրն ունի ինչ և այլն: Նույն
սխալը տեղ է գտել նաև տ. 35-ում, որտեղ ևս բնագրայինը ինձ-ն է, ինչպես տալիս են A օրի-
նակը և գրչագրերի մեծագույն մասը: Նարեկացին ակնարկում է Ղևտ., ԺԳ գլխում բազմիցս
կրկնված օրենքը բորոտությամբ տառապողին, իբրև պղծի, մարդկանցից հեռացնելու և արտա-
քո բնակեցնելու մասին: Ըստ բանաստեղծի, այդ ախտի «փայլունակ, տգեղ, լնուցեալ» պալա-
րը, իբրև կրկնակի (հոգու և մարմնի) անմաքրություն, պահվել-հասել է իրեն (ի՛նձ պա-
հեալ): Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը ևս ինձ ունի (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 358ա): Վեր-
ջապես, այդտեղ ինձ ընթերցվածի ճիշտ լինելն ապացուցվում է նրան հաջորդող տողերով, ուր
նույնպես Նարեկացին թվարկում է իրեն բաժին հասած դատությունները.

Պարծանացն նշոյլ ամենեւին ինձ չիջաւ *(տ. 37)*,
Թոյնք մահուն ինձ արծարծեցաւ *(տ. 42)*,
Սպանեալն կրկին ինձ կենդանացաւ *(տ. 43)*։

6. Լաստին դադարք վիմաւք խցաւ—*այսինքն՝ նավահանգիստը վեմ քարերով խցանվեց, փակվեց։ Ըստ Հ. Նալյանի, լաստը նավն է, որ այլաբանորեն նշանակում է մարդ («Գիրք մեկնութեան», էջ 166)։ Նավի ու նավահանգստի մասին այս հիշատակությունը կարծես յուրովի նախապատրաստում է հաջորդ գլխի բովանդակությունը՝ կյանքի ալեկոծ ծովում հոգու նավաբեկության նկարագրությունը։*

7. *Ինչպես այս, այնպես էլ տ. 38-ում հանգ կազմող բառը նույնն է՝* ստուերացաւ. *Նարեկացին, ինչպես ասել ենք, ինքնակրկնում թույլ չի տալիս, եթե դա չի հետապնդում գեղարվեստական նպատակ։ Թեկուզև այս դեպքում մի տողը մյուսից բաժանված է ութ տողանոց հատվածով, սակայն կարելի է ենթադրել, որ նրանցից մեկում այլ բառ է եղել, հնչումով* ստուերացաւ *բային մոտ, բայց տեղի է տվել այժմ բոլոր ձեռագրերի ու տպագիրների համար ընդհանուր դարձած գրչական սխալի։ Միայն մեր* Ծ *օրինակը երկու տողում էլ ունի* ստուարացաւ, *որն իր իմաստով անհարիր է և չի համապատասխանում այդ տողերի մտքի կապակցությանը։*

8. *Հմմտ. Եփես., Դ. 30։*

9. *Հմմտ. Թիւք, Ի, 1—11։*

10. *Ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, այս գլխի վերջին հատվածը շնչում է լուսավոր լավատեսությամբ։ Տանջանքից, տրտմությունից ու ծայր հուսահատությունից Նարեկացին կարծես մեկեն անցում է կատարում և փարվում խորհրդապաշտի իր փրկության գաղափարին.*

Զի քեւ վերստին հաշտեալ յիս դարձցի...
Շնչոյս ողջունելի կապեալ ընդ շնորհիդ՝
Ի քեզ միանալ անբաժանելի։

Գլխի նման ավարտն անսպասելի չի կարող համարվել, որովհետև բանաստեղծն իր աղաչանք-աղերսը վարում է «երկոքումբ աչօք». մինչ մի աչքը պահում է իր «մեղքերի» վրա՝ ապաշխարելով զղջում ու ինքնաձաղկում, մյուսը՝ հույսի ու գթության վրա (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 111)։

ԲԱՆ ԻԵ

1. ...փոխեալ զեղանակ բանիս, / Այլ ոչ զեղկութիւն աղէտիս—*այսինքն՝ փոխում եմ խոսքիս եղանակը կամ ձևը և ոչ թե ողբն ու եղուկ տալը։*

Պ$_4$ *և Մատյանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, 5-րդ տողից հետո ունեն Բ հատվածաբաժանում։ Մեր* A *օրինակը և բազմաթիվ այլ գրչագրեր 6-րդ տողը չունեն որպես նոր պարբերության սկիզբ, այլ դիտում են իբրև նախորդ տողի շարունակություն։ Հետևելով ձեռագրական ավանդույթին, ինչպես նաև հնագույն տպագիրներին՝ այդտեղ վերացնում ենք հատվածաբաժանումը։*

2. *Այս գլխում հոգու նավաբեկության ընդարձակ հատվածը (6—53 տողեր) լոկ ընդհ. աղերս ունի պարսից հեների կողմից Երուսաղեմի և Սամարիայի կործանման մասին Եսայի մարգարեի ասածի հետ, ավելի ճիշտ՝ այդ կապը Եսայու սոսկ մեկ նախադասության հետ է, այն է՝ «Աղաղակ արասցէ վասն նոցա յաւուր յայնմիկ, իբրև զձայն ծովու ամբոխելոյ ալեօք» (Ե, 30)։ Նարեկացին ստեղծել է հողմերից ամբոխված երկրային ծովում կատաղությամբ բախ-*

վող ալիքներից խորտակվող նավի պատկերը, որը գրական որևէ սկզբնաղբյուր չունի։ Դա այլաբանական նկարագրություն է, որտեղ ծովը խորհրդանշում է կյանքը, նավը՝ բանաստեղծի մարմինը, իսկ նավավարը («նաւուղիղ»)՝ նրա հոգին, որն իր նավի կործանումը տեսնելով՝ «ձեռն ի ծնօտի եդեալ՝ արտասուաց գետս խշուցանէ»։ Այդ նկարագրությունը, ինչպես նշել ենք, հեռավոր մի ակնարկով արդեն նախապատրաստվում է նախորդ գլխում (տե՛ս ԻԴ գլխի 6-րդ ծանոթագրությունը) և, մանավանդ, Գ գլխի 134—136-րդ տողերով.

Երբ անաւրէնութեան մրրիկ խորտակիչ ճողմոյ յանկարծ բախեսցէ
Զճաստուածս մարմնոյ շինուածոյ մարդոյ յերկրային ծովու,
Հանդարտեսցի՛ անդրէն՝ ղեկաւ այս բեւոց ի քեզ պատկանեալ։

ԻԵ գլուխն այս հատվածի բանաստեղծական շքեղ ընդարձակումն է։ Նավը կազմող մասները, դրանց իրերահաջորդ խզումն ու բաժանումը, բեկումն ու գալարումը, պատառոտումն ու քայքայումը, ոստումն ու խոնարհումը, ընկղմումն ու սուզումը այնպիսի մանրակրկիտությամբ, ճշգրտությամբ և անկման տրամաբանական աստիճանավորումներով են պատկերված, որ Նարեկացու իմացությունն ու երևակայության ուժը զարմանք են պատճառում։ Բանաստեղծը թվում է նավի բաղկացուցիչներ, որոնք ձկնակյացի անձուկ խցի մեջ ամփոփված Նարեկա վանականը երբեք չէր կարող իմանալ։ Դեղարվեստական այդ անթերի նկարագրության հետ թերևս կարող է մրցել միայն սայլերի պատկերը նրա նշանավոր «Տաղ Յարութեան» երգում։ Այդ հանգամանքը հուշում է, որ Նարեկացին հայրենի աշխարհի կենցաղից ու առօրյայից կտրված չի եղել։ Մատյանի պատկերային հենքում իրեն ուժեղ զգացնել է տալիս երկրագործական կյանքի տարրերը, նրա բնարերգության բարձր ու վեհ ոլորտն է թափանցում կենդանի կյանքի փիլիսոփայությունը։

3. ...առ խարոց փոքր միջոցին—*նկատի ունի այն ժամը, որն ընկած է հանգստի (խաղաղության) և նրան հաջորդող տառապանքի միջև («ի մէջ հանգստեանն եւ աշխատութեանն»). Այլ կերպ՝ երբ դեռ անդորր է, չի սկսվել ալեկոծությունը, բայց գալիք փորձանքի սպասման կասկածը սողոսկել է մարդու հոգին («դոյզն կասկած արկածից ի միտ բերելով»)։ Ըստ Գ. Ավետիքյանի, «փոքր միջոցը» միջնադարյան ըմբռնումով կարելի է հասկանալ նաև այն ժամանակամիջոցը, որն ընկած է մարդու «անախտ մանկության» և հասունացման միջև, երբ դեռ մարմնի մեջ նոր են խլրտալու «ախտական ցանկությունները»,—կամ որն ընկած է «ի մէջ աշխատութեան աստի կենաց և հանգստեան հանդերձելոյն», այսինքն՝ այս կյանքի տառապանքների և «հանդերձյալ կյանքի» հանգստի միջև («Նարեկլուծ», էջ 115, ծնթ. 4)։*

4. Երեքալեանն դիմակցութեամբ—*այսինքն՝ եռակուտակ ալիքների բախումով։ Հ. Նալյանը կարծում է, թե Նարեկացու բնագրում սկզբնապես եղել է* չորեքալեանն, *և հետագա գրիչներն են սխալվել ու փոխել* երեքալեանն *(«Գիրք մեկնութեան», էջ 169)։ Այդ հիմնավորելու համար նա Նարեկացու տողը փորձում է կապել Դանիելի մարգարեության մեջ ասվածի հետ. «... և ահա չորք հողմք երկնից բախէին զծով մեծ. և չորք գազանք մեծամեծք ելանէին ի ծովէ անտի՝ այլակերպք միմեանց» (Է, 2—3)։ Մեր ձեռագրերից ոչ մեկը, նաև ոչ մի տպագիր չի տալիս* չորեքալեանն. *Նալյանի այդ առաջարկը հետևանք է այն բանի, որ Մատյանի յուրաքանչյուր «երկրային», ուղղակի պատկերի մեջ նա փորձել է տեսնել այլաբանություն՝ հոգևոր ներքին իմաստ, կրոնական խորհրդանիշ։*

5. Թեւոցն ձեռնարկութին—*Մատյանի միջնադարյան լուծմունքը հասկանում է նավի թիակները (ձեռ. 5650, էջ 358բ)։ Նույն բացատրությունն է տալիս նաև Հ. Նալյանը՝* թև-թիակունքը *դիտելով որպես մարդու գործնական առաքինությունների խորհրդանիշ, որոնք «ընթացուցանեն զնաւակ անձանց մերոց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 169—170)։ Ըստ Գ. Ավետիքյանի, թևերը, ավելի ճիշտ, պետք է հասկանալ առագաստի փայտերի՝ խոտորնակ ձողերի իմաստով, որոնք,*

ինչպես ձեռքեր, պահում են նավի հողմուռույց առագաստները («Նարեկլուծ», էջ 116, ծնթ. 6)։

6. Կայմն—Ավետիքյանը համարում է առագաստանավի կենտրոնական բարձր գերանը (նույն տեղում, ծնթ. 7)։ Նալյանը մերթ, հետևելով միջնադարյան լուծմունքին, հասկանում է գերանի վրայի խոտորնակ փայտերը, մերթ էլ, ինչպես Ավետիքյանը, նավի միջին մեծ սյունը, որին խոտորնակներով կապվում է առագաստը («առագաստին թռչարան»)։ Հոգևոր առումով կայմը նրանք համարում են հույսի խորհրդանիշ։ Միջնադարյան մեկնիչը Մատյանի 23—44 տողերում նավի հիշատակվող մասերին տալիս է կոնկրետ, առարկայական բառաբացատրություններ, Նալյանը և Ավետիքյանը, նյութականի հետ միասին, ներկայացնում են նաև նրանց այլաբանական իմաստը։ Առագաստանավի յուրաքանչյուր բաղադրամասի անվանում, ըստ նրանց, խորհրդանշում է բարոյական և հոգևոր որևէ գաղափար. այսպես՝ շինուածոյն շուք-ը նավի ներկվածքն ու զարդարանքն է և, միաժամանակ, առաքինություններն ու իմաստությունը, առասանք-ը՝ պարաններն ու հոգու արիությունը կամ առաջնորդների խրատները, տեսարան դիտակի-ն՝ նավի դիտանոցը և մտքի արթնությունը, ապաւանդակին պարան-ը՝ կայմին կապված թոկը և վարքի կանոնները կամ առաքինության ուժը, ապսփնոյթին խարսխին-ը՝ խարսխի հաստ պարանը և համբերությունը, լուծք-ը՝ նավի գլխի կողմում իրար միացող երկու գերանները և հոգին ու մարմինը, կապարանք-ը՝ նավերի տախտակաշարը և մարդու թիկունքն ու կուրծքը պատող ջլերն ու կողերը և այլն (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 170—172, «Նարեկլուծ», էջ 116—118, ծնթ. 8—24)։

7. Ենթական և ստորոգյալը թվով չեն համաձայնվել (առասանք՝ հոգնակի, խզեցաւ՝ եզակի)։ Այդ անհամաձայնությունը երևան է գալիս նաև 37 (կապարանք ... յաւշատեցաւ), 39 (խելք... հատանեաւ), 40-րդ (պաղպաջունք... բարձաւ) տողերում։ Չնայած հազվադեպ ձեռագրեր, հատկապես G_1-ը, ինչպես նաև $Պ_{2-3}$ տպագիրները (և սրանց արտատպությունները) այդ դեպքերում ստորոգյալն ունեն հոգնակի թվով, բայց դրանք կարելի է համարել պատահական, հետագա միջամտության արդյունք (G_1-ը, ինչպես նշել ենք, օրինակված է Մատյանի XVIII դարի տպագիրներից որևէ մեկից, հավանաբար $Պ_2$-ից)։ Երևում է, որ Նարեկացին ինքը հանգակազմ բայաձևերը դրել է եզակի թվով, որովհետև նախ՝ նրանց ենթակաները, իբրև առագաստանավի մասեր (առասանք, կապարանք, խելք, պաղպաջունք), հոգնակի ձևով կարող են ընկալվել եզակի նշանակությամբ, և ապա՝ բայերի անցյալ կատարյալի կրավորաձև եզակի երրորդ դեմքի կիրառումը հեղինակին հնարավորություն է տվել պահպանել աւ հանգը, թեև ամբողջ հատվածում որոշ տողեր ավարտվում են նաև ան հանգով (սուզան, պակասեցան, անջատեցան, քարշեցան և այլն)։ Հանգավորման նպատակով հոգնակի ենթակայի հետ ստորոգյալը եզակի թվով է գործածված նաև ԻԴ գլխի տ. 42-ում՝ «Թոյնք մահուն ինձ արծարծեցաւ»։

8. Այստեղ ևս հեծէ եզակի թվով ստորոգյալն ունի հոգնակի ենթակա՝ նշմարք (տ. 48)։ Գ. Խաչատուրյանը, հակառակ Գ. Ավետիքյանի համոզիչ բացատրության («Նարեկլուծ», էջ 118, ծնթ. 25), հեծէ ստորոգյալի համար ենթակա է դիտել տ. 46-ի նաւուղիղն գոյականը և այդպես էլ թարգմանել՝ նավուղիղն... արցունքի գետ կիջեցնէ և կհեծէ ողորմ քախիծով, իսկ նշմարք-ը համարել է իր կողմից ավելացված տեսնելով հոլովված դերբայի ուղիղ խնդիր-լրացում՝ բեկորները տեսնելով (տե՛ս «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 59)։ Ի դեպ, տ. 48-ում միայն Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը մնացուածոցն ընթերցվածն ունի առանց հոդի՝ մնացուածոց (տե՛ս նրա 112 էջը)։ Մեր ձեռագրերը և մյուս տպագիրները չունեն այդ տարբերթերցվածը. հավանաբար տպագրական վրիպակ է։

9. Նկատի ունի Մարիամի և Մարթայի եղբայր Ղազարոսին, որի մեռնելու մասին լսելով, ըստ ավանդության, Հիսուսն արտասվել է և ապա, ի ցույց թերահավատ հրեաների, բացել

տալով գերեզմանի վեմը՝ կենդանացրել քառօրյա մեռած Ղազարոսին (հմմտ. Յովհ., ԺԱ, 33—41)։ Տ. 50—61-ում ևս ակնարկվում է Ղազարոսի հարությունը. բռնելով խորտակված նավի հուսո առասաններից՝ Հիսուսն այն դուրս է բերում խաղաղության նավահանգիստ («յանփոյթն... խաղաղութիւն»)։

10. Հմմտ. Ղուկ., ԺԹ, 41։ Ելաց... Եւ զՅուդաս—Նարեկացին, ըստ Գ. Ավետիքյանի («Նարեկլուծ», էջ 118, ծնթ. 25), թերևս ակնարկում է ավետարանում ասվածը՝ «Բայց վայ մարդոյն այնմիկ, յոյր ձեռս որդին մարդոյ մատնեսցի» (Մատթ., ԻԶ, 24) և կամ մատնության գիշերը Քրիստոսի լացը (Եբր., Ե, 7)։

11. Արտաքսեաց բառի փխ $Պ_1$ տպագիրն ունի տարբեաց, $Պ_{2-3}$-ը՝ տարբերեաց։ Մեր ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարընթերցվածները։ Հավանաբար տպագրական ճանապարհով առաջացած սխալներ են։ Հ. Նալյանը, նկատի ունենալով $Պ_2$ տպագիրը (կամ Մատյանի 1736 թ. հրատարակությունը), նշել է. «Իսկ որ տարբերեաց տպեցեալ է, արտաքսեաց պարտի գրել, զի ի գրուածս այնպէս է և է իսկ ճշմարիտ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 173)։

12. Հ. Նալյանի կարծիքով, բնագրում այդտեղ ավելի ընդունելի է Մատյանի միջնադարյան մեկնության խարխլեալ ընթերցվածը. «... խաբարեալ բառն ասէ ոչ յարմարի ընթացից բանիս սորոյս» (նույն տեղում, էջ 174)։ Այդ մեկնության հին հրատարակություններում, սակայն, հիշյալ բառն առհասարակ չի վկայակոչվում կամ բացատրվում, իսկ մեր 5650 ձեռագրի օրինակում բառը խարխարեալ է (տե՛ս նրա 359բ էջը)։ Այդուհանդերձ, հակառակ Նալյանի, խաբարեալ բայն իր «եղծված, ավերված, կործանված» իմաստներով բոլորովին էլ անհարիր չէ տողի ընդհանուր կապակցությանը («Արդյոք կարո՞ղ եմ հուսալ բնության հավետ եղծված պատկերը դարձյալ հարդարված տեսնելու»)։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը, ինչպես և ոչ մի տպագիր չի տալիս խարխլեալ (Գ խմբի գրչագրերից մի քանիսն ունեն խարխալեալ, սակավաթիվ ուրիշ ձեռագրեր՝ խարխարեալ կամ ակնհայտ վրիպակով՝ բարախեալ)։ Հետևելով A օրինակին և գրչագրերի ճնշող մեծամասնությանը՝ բնագրում պահում ենք ընդունված ընթերցվածը՝ խաբարեալ։

13. Տե՛ս Եզեկ., ԼԷ, 1—14։

14. Նկատի ունի Հովնան մարգարեին։

15. Հմմտ. Ղուկ., ԺԵ, 4—7։ Տող 81—84-ը եզրափակում են բայերի անցյալ դերբայի ձևով հանգավորված հատվածը (տ. 62—80)՝ նոր հանգավորումով (ատ հանգ)։ Մատյանն ունի միահանգ բազմաթիվ հատվածներ։ Բայց նշված քառատողը, ԻՋ գլխի հետ միասին, այդ իմաստով ամենաուշագրավն է։ Այդտեղ Նարեկացին տողերը հանգավորում է ոչ թե բայերի միևնույն ժամանակային ձևի (գրկեցայ... մոռացայ, շիջաւ... տրտմեցաւ, ցուցցի... մերժեցի), միևնույն դերբայի (գրաւեալ... արձանացեալ) կամ նույն վերջածանցն ունեցող ածականների (կրթական... թշուառական) կրկնությամբ, այլ բառերի չթեքված, ուղիղ ձևերի միջոցով։ Տողերում հանգակազմ բառերն են առաւատ, արատ, հատ գոյականները և մատ կապը։ Հետաքրքիր է, որ հայ հին բանաստեղծության տաղաչափությանն ու հանգին անդրադարձած մասնագետներն ամենևին չեն նկատել նրանց հանգավորումը և Մատյանում հանգի առկայության մասին խոսելիս գերազանցապես նկատի են ունեցել ԻՋ գլուխը։

16. Տե՛ս Յոբ, ԺԹ, 8։

17. Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագրում բացակայում է սովին բառը, որ տպագրական ճանապարհով առաջացած բացթողում է և ոչ թե արդյունք որոշակի վերաբերմունքի։

18. Հմմտ. Ա Տիմոթ., Ջ, 16։

ԲԱՆ ԻԶ

1. Տուն բառն այստեղ ունի տողի նշանակություն։ Ի նոյն գիր բերեալ զաւարտմունս
տանցն—այսինքն՝ տողերն ավարտելով նույն գրով։ ԻԶ գլխի 21—84 տողերը հորինված են ի
հանգով։ Ըստ Նարեկացու, հանգի շնորհիվ խոսքը համարվում է ողբական եղանակին («ձայ-
նից կողկողանաց») և դառնում ավելի ճմլող ու սրտեր մորմոքող՝ ստիպելով արտասվել։ Նաև,
ինչպես Մատյանի միջնադարյան մեկնիչն է նկատել, «Զամէն տան յետք ի մի գիր աւարտեալ՝
կրկին շուք տայ բանին կարգաց» (ձեռ. 5650, էջ 360ա)։ Բանաստեղծն իրեն պատկերացնում
է իբրև մեկը, որ երգող եղերականների խմբի գլուխ անցած՝ իր վշտակիր հոգին է բացում։
Այդ նկատի ունենալով՝ Տ ձեռագրի գրիչը վերնագրի դիմաց թողել է հետևյալ լուսանցագրու-
թյունը. «Յաղագս լալական եղանակի» (ձեռ. 5707, էջ 27ր), իսկ ր. օրինակի գրիչը, հատուկ
ուշադրություն դարձնելով գլխի շեշտադրությանը, լուսանցքում նշել է. «Զշեշտերն յաղագս եղա-
նակի եդի, որ ոտնաչափն ուղորդ գայ և ի գոյնն, զի լալիք է» (էջ 71ա)։

2. ...ի գլուխս պարու ակմբից դասու—այս կապակցությունը, ինչպես Մատյանի մի շարք
ձեռագրերում, այնպես էլ մեկ-երկու տպագրում ենթարկվել է աղճատման ու փոփոխության։
A և մի քանի այլ գրչագրերում պարու ակմբից բառերը նախապես գրվել են պարուակ ըմպից
(կամ՝ պարու ակըմբից, պարուակ ըմբից) և ապա սրբագրվել պարուակ խմպից (խըմբից,
խմբից)։ Որոշ ձեռագրեր ուղղակի ունեն պարուակ խմպից (կամ՝ պարուական խմպից, պա-
րուական խմբից, պարուականաց խմբից, պարուակ խմբիցն, պարւական խմբից), առանձին
գրչագրեր՝ պարու կանանց խմբից, պարուրակ ըմպից, պարունակ խմպից, պատական խմբից
և այլն։ Այսպիսով, դուրս է մղվել ակմբից ընթերցվածը և նրա տեղը բռնել նրան համանիշ
խմբից բառաձևը, իսկ բառասկզբի ակ-ը պահպանվել է և, միանալով նախորդ պարու բառին,
տվել պարուակ, պարուրակ, պարունակ, պարուական, պարւական, պատական, պարուականաց,
պարու կանանց աղավաղ ընթերցվածները։ Տողի այդ խայտաբղետ պատկերը, ինչպես նշեցինք,
իր մասնակի արտահայտությունն է գտել նաև Մատյանի հրատարակություններում։ $Պ_1$-ն ունի
պարուակն խմբից, ինչպես Վատիկանի Առաքելական գրադարանի հայկական հավաքածուի թիվ
4 ձեռագիրը (էջ 82բ)։ Բուենոս Այրեսի տպագիրը (1948 թ.) չունի պարու ընթերցվածը (թեև
հանդիպադիր աշխարհաբար թարգմանության մեջ այդ բառը հանդես է գալիս հաջորդ բառի
հետ միացած՝ պարակումբներու)։ $Պ_4$-ի գլխավոր տարբերությունների ցանկում բերված է նաև
պարու այնր խմբից (փխ պարու ակմբից դասու այնր) ընթերցումը (էջ 391), որը մեր օգտա-
գործած ձեռագրերը չունեն։

Հ. Նալյանի կարծիքով, ավելի ճիշտ է ու Նարեկացիական պարուակ խմբից, քան պարու
ակմբից կապակցությունը. «Թէպէտ այսպէս տպեցեալ է, բայց սխալ է։ Այլ որպէս գտի ի
ձեռագիրսն, ճշմարիտ է այսպէս գրեալ՝ ի գլուխս պարուակ խմբից» («Գիրք մեկնութեան», էջ
177)։ Անշուշտ, նրան բնագրային է թվացել խմբից, քան ակմբից բառաձևը, որը հայ մատե-
նագրության մեջ համեմատաբար ավելի քիչ գործածություն ունի։ Այդ հիմքով էլ մերժվել է
նաև պարու ընթերցվածը և ընդունելի համարվել պարուակ-ը, որը, իբրև բառ, գրական այլ
աղբյուրով առհասարակ վկայված չէ։ Բայց այս վերջին հանգամանքը ներկա դեպքում վճռա-
կան լինել չի կարող. Նարեկացին ունի հարյուրավոր բառեր, որոնց աղբյուրը միայն իր
ստեղծագործությունն է, այլուր դրանք չեն հանդիպում։ Այստեղ էականը մեզ հետաքրքրող կա-
պակցության անցած գրչական ճանապարհն է։ Ո՞րն է եղել նրա սկզբնական պատկերը, ինչո՞ւ
է այն ենթարկվել այլափոխությունների։ Այդ ուղին մեզ ներկայանում է այսպես. նախնական
պարու ակմբից-ը, ըստ հնչման, գրվել է պարու ակըմբից, որը կարող էր ընկալվել ու ընդ-
օրինակվել նաև այսպիսի բառանջատումով՝ պարուակ ըմբից։ Վերջին բառի մեջ, մ-ից հետո,
ըստ երևույթին միջին հայերենի ազդեցությամբ, գրչագրերում ձայնեղ բ հնչյունը գրվել է ի

պ, ու ստացվել է զուգահեռ պարուակ ըմպից ընթերցումը, իսկ ըմբից (ըմպից)-ը, իբրև անի-
մաստ գրություն, հեշտությամբ կարող էր ուղղվել խմբից (խմպից)։ Հավանաբար այդպես է
վարվել, օրինակ, A ձեռագրի գրիչ Գրիգոր Սկևռացին կամ սրբագրության համար նրա օգ-
տագործած զաղափար օրինակի գրիչը՝ պարզություն մտցնելու նպատակով ըմպից գրությունը
սրբագրելով խմպից։ Վերջին բառը ձեռագրերում կարող էր հանդես գալ նաև որպես ակըմբից
բառի լուսանցային բառաբացատրություն, սակայն շփոթվելով ու ընկալվելով որպես սրբագր-
րում՝ գրիչների ձեռքով մուծվել է բնագիր՝ ակ-ի պահպանմամբ (պարուակ խմբից)։ Այդ շուղ-
ղումն» ու նրա նախնական գրությունը, ինչպես և այլ հանգամանքներ, գրչական աշխարհի
կեռմաններում իրենց հերթին տեղիք են տվել այլ սրբագրումների ու փոփոխությունների,
առնցից մի քանիսը վերևում վկայակոչեցինք տողատակի տարընթերցվածներից, բայց և ձե-
ռագրերի մի մասն էլ պահել է բնագրային նախնական գրության ստույգ պատկերը՝ պարու
ակմբից, ինչպես ուղղել է $Պ_2$ տպագիրը պատրաստող, նշանավոր բանաստեղծ և քերական
Պաղտասար Դպիրը։

3. Թերևս ակնարկում է իր վանական լինելը. ընդունելով կրոնավորի ուխտ ու քահանա-
յական օծում՝ նա պարտավոր էր հրաժարվել աշխարհայինից, սակայն սրտով ու գործով ոչ թե
սատծուն է տրվել, այլ գնացել է երկրային ցանկությունների ետևից. ուրեմն՝ աշխարհի հա-
մար բնավին մեռած չէ, որ աստծու համար կենդանի համարվի։ Նարեկացին իրեն դնում է
պարտիքի ու պարտազանցության սահմանագծում, տարակույսի կետում։

4. Տե՛ս Յայտ., Գ, 15։

5. Տպագիրներից միայն Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը կերպադրուփինf ըն-
թերցվածի փխ ունի կերպագրուփինf, ինչպես տալիս են որոշ գրչագրեր։ Ուղղումը կատարել է
Ավետիքյանն ինքը։ Սակայն անհարկի ենք համարում այն պահել բնագրում, քանի որ նախ՝
հիշյալ երկու բառերը փաստորեն դիտվում են որպես համանիշներ (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայ-
կազեան լեզուի», Ա, էջ 1091), և ապա՝ կերպագրուփինf ընթերցվածը հանդիպում է միայն
սահմանափակ թվով ձեռագրերում՝ իբրև գ տառի հետ դ-ի շփոթության արդյունք։

6. Ուf ի մի գիծ սանմանեալ—այստեղ և, ինչպես տ. 4-ում, Նարեկացին դարձյալ ակ-
նարկում է, որ ինքը գլխի շարունակությունը հորինում է հանգավոր չափածոյով. 21—84
տողերը բոլորն էլ ավարտվում են ի հանգով։ Դա Մատյանի ամենաերաժշտական ու ռիթմիկ
հատվածներից մեկն է։ Բոլոր տողերում, սակայն, վանկերի քանակը նույնը չէ. Բ հատվածում,
որը 34 տող է կազմում (տ. 21—55), թեպետ տիրապետողը 14 վանկանի տողերն են (թվով 20),
բայց կան նաև 15 վանկանի (տ. 21, 23—24, 27, 30—31, 33—34, 36—37, 39, 47—48, 50)
և, նույնիսկ, 16 վանկանի (տ. 35) տողեր։ Գ հատվածում (տ. 56—77) տողերի վանկերի քանակը
տատանվում է 13-ից մինչև 20, իսկ Դ հատվածում (տ. 78—84), բացի տ. 83-ից (20 վանկ),
բոլոր տողերն ունեն 18 վանկ։ Այս տվյալները ցույց են տալիս, որ Նարեկացին հետամուտ չի
եղել ամբողջը գրելու միևնույն չափով, նրան չի հետաքրքրել տողերը հավասար թվով վանկերից
բաղկացած լինելու պայմանը (տե՛ս նաև «Նարեկլուծ», էջ 122, ծնթ. 3)։ Նրա նպատակը
գլխավորապես տողերի միահանգությունն է եղել։

Մ. Աբեղյանն այն տեսակետն է հայտնել, որ այս գլխի ողջ հանգավոր մասը հորինված
է «հայրենի» չափով («...բանաստեղծն այս ամբողջ Բանը հորինում է «հայրենի» չափով...».
տե՛ս Մ. Աբեղյան, Երկեր, Գ, Երևան, 1968, էջ 615)։ Իսկապես, ամբողջ հատվածում իրեն
զգացնել է տալիս այդ չափը, իսկ որոշ տողեր ներկայացնում են այդ չափի դասական պատ-
կերը. այսպես՝

Վառեիշ աrfունի զանձուց՝
կըrկնաղառ եւ անրափելի (տ. 23),
Մեղաց եւ մահու զինուf

զգայարան զաղտնեացըս խոցի *(տ. 37)*,
Եւ ոչ ընդունի եւ կամ
նամբարի ի զանձ տէրունի *(տ. 48)*։

Բայց բոլոր 15 վանկանի տողերում այդ չափը հետևողականորեն կիրառված չէ։ Մեր վկայակոչած տողերից վերջինում, օրինակ, ռիթմական միավորներն իսկապես ոչ թե այս տեսքն ունեն՝ 2—3—2 // 3—2—3, ինչպես պահանջում է «հայրենի» չափը, այլ տալիս են յամբ-անապեստյան եռանդամ 15 վանկանի ոտանավորի կառուցվածքը՝ 5—5—5 («Եւ ոչ ընդունի // Եւ կամ ճամբարի // ի զանձ տէրունի»)։ *«Հայրենի» չափը նաև պահանջում է, որ տողում 7-րդ վանկից հետո լինի հաստատուն հատած՝ ռիթմական դադար, որի շնորհիվ առաջանում են 7 և 8 վանկանի կիսատողեր (կամ՝ կարճ տողեր), մինչդեռ, օրինակ, խնդրո առարկա հատվածի 31—32 և 47-րդ տողերում բավական թույլ նկատելի հատածը 10-րդ վանկից հետո է, 34—35-րդ տողերում՝ 6-րդ վանկից հետո, 40 և 50-րդ տողերում՝ 5 և 10-րդ վանկերից հետո և այլն, էլ չենք խոսում 13, 14 և 16—20 վանկանի տողերի մասին, որոնք շեղվում են «հայրենի» չափի վանկաքանակից։ Նարեկացին առհասարակ հայ բանաստեղծության պատմության մեջ այդ չափի առաջին կիրառողն է եղել, ուրեմն և՝ ստեղծողը. բացի Մատյանի առանձին տողերից ու փոքր հատվածներից, այդպես են հորինված նրա «Յարութեան» տաղերից մեկը* («Ես ծայն զաոիծուն ասեմ...») *և նշանավոր «Տաղ Վարդավառի»-ն* («Գոճար վարդըն վառ առեալ...»)։ *Սակայն ԻԶ գլխի 21—84-րդ տողերում գերիշխող չափը հնգավանկ անդամներով կազմված ոտանավորն է, ինչ տիրապետող է և ողջ Մատյանում. տաղաչափական հիմնական օրինաչափությունն այն է, որ հատվածի բոլոր տողերն ավարտվում են յամբ-անապեստյան հնգավանկ բարդ ոտքով* (... մեծաւ ի տուժի, ... զործովfս յիրաւի, ... եւ անբափելի *և այլն), որին սովորաբար նախորդում է մի եռավանկ ոտք, որով և տողերի վերջը գրեթե միշտ նույնանում է «հայրենի» չափով ոտանավորի 8 վանկանի կիսատողի հետ, բայց քանի որ դրանից առաջ, ինչպես նշեցինք, հազվադեպ է հանդես գալիս հատածը, իսկ տողի առաջին կեսի վանկաքանակը հաճախ 7-ից շեղվում է՝ նվազելով-դառնալով 5 կամ 6 վանկ կամ բարձրանալով-հասնելով 8—11, նույնիսկ, 12 վանկի, ուրեմն չենք կարող ասել, որ ամբողջ հատվածը հորինված է «հայրենի» չափով։*

7. Այս տողի դիմաց Բ—Դ հատվածների համար λ (էջ 142) և σ (հետագա ձեռքով, էջ 53բ) ձեռագրերում նշված է. «Ոտանաւոր»։ *Նույնն ունի նաև λ օրինակը՝ բուն գրչի ձեռքով (էջ 142), իսկ Վրաստանի Կ. Կեկելիձեի անվ. հին ձեռագրերի ինստիտուտի № 34 գրչագիրը՝ «Ոտանաւոր է» (էջ 42ա)։*

8. Ակնարկում է ավետարանական առակը ապերախտ և անգութ ծառայի մասին, որը տիրոջը պարտք էր բյուր քանքար և չէր կարողանում վճարել, բայց տերը նրան զիջում է, իսկ ինքը չի ներում իր ծառայակցին, որն իրեն պարտք էր ընդամենը հարյուր դահեկան, և բանտ է դնում։ Տերը, լսելով կատարվածի մասին, պատժում է նրան՝ հանձնելով դահիճների ձեռքը։ Այդպիսով չար ծառան ենթարկվում է կրկնակի դատ ու պատժի՝ տիրոջ հանդեպ՝ ապերախտ, իսկ ծառայակցի նկատմամբ անգութ գտնվելու համար (հմմտ. Մատթ., ԺԸ, 23—24)։

9. Ունկի—*Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը հասկանում է հարցի մղեղը, «որ մշնաձև հատն պատեալ ունի» (ձեռ. 5650, էջ 360ա), այսինքն՝ հատիկի պատիճը։ Այդ բացատրությունն է տալիս նաև Հ. Նալյանը՝ բառի ուղիղ ձևը համարելով* ունգ (ունկ)*-ը («Գիրք մեկնութեան», էջ 179)։ Գ. Ավետիքյանն իրավացիորեն այն նույնացնում է հունարեն* օգկիա *(լատ.* ունցիա*)։ բառի հետ և նրա ուղղական ձևը համարում* նուկի*-ն, ինչպես ունեն Մատյանի որոշ ձեռագրեր։* Նուկի *ձևը, ըստ Հ.* Անառյանի, *հայերենին է անցել ասորերենից և նույնանում է* ունկի*-ի հետ։ Որոշ տպագիրներ* ($Պ_4$ *և սրա արտատպությունները)* քանքարոյ *ընթերցվածի փխ ունեն հոգ-*

նակին՝ քանքարոց: *Այսպես ունի նաև Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը, թեև ծանոթագրության մեջ ասվում է, որ՝ «ըստ լաւ օրինակաց եղաք* քանքարոյ...» *(էջ 123, ծնթ. 6)։ Մեր ձեռագրերը չեն տալիս* քանքարոց *տարընթերցվածը։*

10. Այլ յեղանակ իրձ ողբականաց սաստատ կճեցի—*այս տողն արժանացել է երեք տարբեր բացատրության։ Միջնադարյան մեկնիչն այդ և հաջորդ տողը հասկանում է ոչ թե խոսքի «յեղանակն», այլ ոչ զյեղանակն», այլ ենթաքի, այլ բովանդակությունը փոխելը՝ «զմիտս բանիս փոխեցի, այլ ոչ զյեղանակն», այսինքն՝ մինչ այդ, նախորդ 8 տողում, Նարեկացին խոսել է քանքարաթաքույցի առակի մասին (հմմտ. Մատթ., ԻԵ, 14—30), իսկ 29-րդ տողով խոսքի բովանդակությունը փոխում է, սակայն հավատարիմ մնալով նախկին ձևին՝ «ի նոյն պայմանի... որ յետըն ամէն ի լինի» (ձեռ. 5650, էջ 360ա—բ)։ Բայց մեկնիչը սխալվում է, քանի որ նախորդ 8 տողում ակնարկ կար նաև բյուր քանքարի պարտապան ծառայի առակի մասին (տե՛ս նախորդ ծնթ.)։ Այնուհետև. այդտեղ «յեղանակ» բառը, Նարեկացու ասածն իսկապես խոսքի եղանակին է վերաբերում և ոչ թե մտքին. «յեղանակ» բառը, ինչպես գիտենք, այդ իմաստով հանդիպում է նաև ԻԵ բանի տ. 4—5-ում (տե՛ս ԻԵ բանի 1-ին ծնթ.)։ Հ. Նալյանը գտնում է, որ* այլ յեղանակ *ասելով Նարեկացին նկատի ունի խոսքի այն «կերպ ու ձևը»՝ եղանակը, որը հատուկ է միայն ամբողջ ԻԶ գլխին, և որով վերջինս տարբերվում է Մատյանի նախորդ բոլոր գլուխներից։ խոսքի այդ եղանակը («կոծ կսկծելի») լալականների ողբն է հիշեցնում և «ոտանաւոր կերպիւ» է («Գիրք մեկնութեան», էջ 180)։ Գ. Ավետիքյանը* այլ *բառը դիտում է ոչ թե* յեղանակ *բառի որոշիչը («տարբեր, զանազան»), ինչպես նախորդներն են հասկացել, այլ համադասական շաղկապ, ըստ այդմ տողը բացատրելով այսպես՝ «բայց ինձ, որ խավար բանտի մեջ եմ՝ անօգնական ու առանց պաշարի, լալականների եղանակն է բախտ վիճակվել» (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 123, ծնթ. 7)։ Այս բացատրություններից ամենահամոզիչը, մեր կարծիքով, Նալյանինն է։*

11. Անճատական բիւ խորհրդական երկեակ տասնեկի—*այս տողը ևս երեք զանազան մեկնությունների տեղիք է տվել։ Միջնադարյան լուծմունքը* երկեակ տասնեակ*-ն ընկալել է իբրև* երկոտասան *(տասներկու)՝ գտնելով, որ դրանով ակնարկվում են 21—32-րդ տողերը, որոնց գումարը կազմում է իսկապես 12։ Ըստ այդմ* անճատական *բառն էլ հասկացել է չբաժանվելու, չզանազանվելու, չտարբերվելու իմաստով, այսինքն՝ այդ 12 տողերն իրարից չեն տարբերվում չափով՝ «ի չափուն» (ձեռ. 5650, էջ 360բ), չնայած մեկնիչն այստեղ սխալվում է. այդ 12 տողերից վեցը՝ 15 վանկանի, իսկ մնացած վեցը՝ 14 վանկանի են (տ. 22, 25—26, 28—29, 32), միմյանցից տարբերվում են։* Անճատական *բառի ուրեմն վանկաքանակով իրար հավասար չեն, Մյուս՝* խորհրդական *բառը «երկոտասան» իմաստին վերագրելով՝ գտնում է, որ 12-ը խորհրդավոր թիվ է, որովհետև խորհրդանշում է տարվա ամիսների, կենդանակերպերի, մարդու անդամների քանակը և այլն (նույն տեղում)։ այդ բացատրությունն ընդունելի չէ։*

Հ. Նալյանը տողը մեկնում է ըստ Մատյանի հին տպագիրների. իսկ ինչպես $Պ_1$*-ում, այնպես էլ* $Պ_2$*-ում, որից հատկապես օգտված պետք է լինի նա,* երկեակ *բառի փխ կա* երրեակ *ընթերցվածը։ Ըստ Նալյանի,* երրեակ տասնեկի *նշանակում է «տասներեք», որի տակ պետք է հասկանալ ոչ թե 21—32-րդ տողերը, որոնց գումարը տասներկու է, այլ յուրաքանչյուր տողի վանկաքանակը։ Ապա սխալմամբ գրում է, որ «իւրաքանչիւր տող երեքտասան վանկ է», հետևապես* անճատական *բառն էլ այդ դեպքում նշանակում է «չբաժանվող», քանի որ 13-ը, իբրև կենտ թիվ, չի բաժանվում հավասար մասերի («Գիրք մեկնութեան, էջ 180)։ Սակայն Նալյանն իր բացատրությունից գոհ չի մնում՝ նկատելով, որ հին լուծմունքում և Մատյանի մի հին ձեռագրում իրեն հետաքրքրող ընթերցվածը* երկեակ *է, որը և նա ավելի ճիշտ է համարում՝ գտնելով, որ լուծմունքի բացատրությունն ավելի ընդունելի է։*

Տողի հիմնավոր ու խոր մեկնությունը տվել է Գ. Ավետիքյանը։ Նա, հակառակ իր նախորդների, երկեակ տասնեակ *հասկանում է ոչ թե 12-ի, այլ 20-ի իմաստով։ Դրանով, ըստ,*

նրա, ակնարկվում է տողերի հանգը՝ ի, որը հայոց այբուբենում ունի 20 թվային արժեք։ Ի-ն «անհատական» է անվանվում, որովհետև լինելով մի պարզ հնչյուն՝ այլևս չի բաժանվում ձայնային տարրերի, նաև «խորհրդական» է կոչվում, քանի որ Նարեկացին փոխաբերաբար նկատի ունի ավետարանական առակը քանքարը կամ մնասը շահեցնելու մասին. նախապես ընտացած տաս արծաթյա մնասը ծառան շահեցնում, դարձնում է քսան, որը տերը շնորհում է նրան (Ղուկ., ԺԹ, 12—26, նաև՝ Մատթ., ԻԵ, 14—30)։ Մատթեոսի ավետարանում այդ դրամն անվանվում է քանքար, իսկ Ղուկասի մոտ՝ մնաս։ Մատյանում կիրառված է առաջին բառը։ Ուրեմն, Նարեկացին տիրոջ նկատմամբ իրեն քսան քանքարի պարտապան է համարում, առածն ու անճկիրը միասին կորցնող («Նարեկլուծ», էջ 123—124, ծնթ. 8)։

12. Այս տողի փոյուփին բնուբեանս կապակցության մեջ Հայկազյան բառարանը «Յօշատեմ» բառահոդվածում վկայակոչված նարեկացիական տողում ունի զգայուփինս բնուբեանս («Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Բ, էջ 381)։ Մեզ հայտնի ոչ մի տպագիր կամ ձեռագիր չի տալիս այդ ընթերցումը։ Հավանաբար տպագրական վրիպակ է։

13. Միայն $Պ_1$-ը և Բուենոս Այրեսի հրատարակությունը ճայցուած ընթերցվածի փխ ունեն ճայեցուած։ Մյուս բոլոր տպագիրները և ձեռագրերն անխտիր տալիս են ճայցուած (V օրինակն ունի հոդով՝ ճայցուածս)։ Հայեցուած բառը հավանորեն տպագրական ճանապարհով առաջացած սխալ է։ Մատյանի թարգմանիչները, սկսած Գ. Խաչատուրյանից, նախապատվությունը տվել են սխալին և ոչ թե ձեռագրերի ընձեռած ճիշտ ընթերցվածին. ըստ այդմ Գ. Խաչատուրյանը թարգմանել է նայվածքս («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 62), իսկ Մ. Խերանյանը («Մատյան ողբերգության», էջ 110) և Վ. Գևորգյանը («Մատյան ողբերգության. Տաղեր», էջ 154), հետևելով Տրապիզոնիի բնագրին՝ ճայացքս։ Մ. Գոչունյանը և Թ. Գուշակյանը խուսափել են սխալից. առաջինը պահել է բնագրի ճայցված բառը նույնությամբ («Աշխարհաբար Նարեկ», էջ 125), իսկ երկրորդը թարգմանել խնդրվածք համանիշով («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 78)։

14. Այս և հաջորդ չորս տողում (տ. 51—55) Նարեկացին դիմում է աստվածամորը («պաղատիմ մարդ Յիսուսի»), չնայած ԻԶ բանը, ինչպես և Մատյանի մյուս գլուխները (բացի ՂԲ—ՂԳ-ից), վերնագրված է «Ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ»։ Դրա մեջ չի կարելի անճշտություն տեսնել. Նարեկացին, այդտեղ մի պահ իր խոսքն ուղղելով տիրամորը, սակայն դրանից առաջ և հետո, գլխի մնացած մասում, իր հանդեպ ունի աստծուն, վերինի ահաղդեցիկ դիմապատկերն է տեսնում («Անճարկուփին դիմաց պատկերի վերնոյն տեսանի». տ. 43), իր արցունքների պտուղը մատուցում է բարի շնորհատուին (տ. 57)։ «Ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ» են վերնագրված նաև ՀԲ բանը, որի առաջին հատվածն ուղղված է միանձանց և կրոնաստանների աշակերտներին, և, մանավանդ, Ձ բանը, որն ամբողջությամբ բանաստեղծի սրտահույզ գովեստը, խոստովանությունն ու աղերսն է աստվածածնին։

ԻԶ գլխի 51—55-րդ տողերը շատ հետաքրքիր են աստվածամոր կերպարի նարեկացիական ըմբռնման տեսակետից։ Բանաստեղծը նրան անվանում է փրկանակ կենաց. դրանով, թվում է, նրան հակադրում է նախամայր Եվային, որին Ադամը կոչել է կյանք, «զի նա է մայր ամենայն կենդանեաց» (տե՛ս Ծնունդք, Գ, 20), բայց Եվան, ըստ աստվածաշնչյան ավանդության, ճաշակելով արգելված պտուղը, դարձել է «մայր ամենայն մահկանացուաց» (հմմտ. «Գիրք մեկնութեան», էջ 183)։ Իսկ ահա Մարիամը, որպես ծնող փրկչի, հակառակ Եվայի՝ կոչվել է «մայր ամենայն կենդանեաց» (նույն տեղում), որից և նրան Նարեկացու տված անվանումը՝ փրկանակ կենաց։ Դա հիշեցնում է Զ գլխի սքանչելի տողերը.

Անա կաթիլ մի կաթին բուղ կուսուբեան,
Յանձն իմ անձրեւաւ, կենաց ինձ գաւրէ (տ. 68—69)։

Բայց ուշադրության արժանի է Նարեկացու վերաբերմունքը աստվածամոր նկատմամբ. բանաստեղծը նրան մատուցում է «խնկոց» և «անուշից իւղոց» բուրմունք՝ կարծես հիշեցնելով, որ նրան, իբրև կնոջ, հարմար ընծան քաղցրաբույր օծանելիքն է։ Նարեկացին իր օրհնության ձայնն է հղում նրան և պաղատում՝ «զղջմա ի յերկիր եդեալ», այսինքն՝ երկրպագելով, իսկ տիրամայրը ի վերջո ընդամենը սուրբ է և ոչ աստված. նրան, միջնադարյան աստվածաբանության համաձայն, պատշաճ չէ երկրպագելով պաշտելը, խունկ ու զմուռս (յուղ) ծխելը (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 125, ծնթ. 16). նա, ինչպես Նալյանն է գրել, «ամենայն պատուոյ արժանի է զկնի աստուծոյ, սակայն աստուածպաշտական երկրպագութեամբ ոչ է պաշտելի... ապա թէ ոչ՝ լինի կռապաշտութիւն...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 182)։ Նարեկացին կարծես թե աստվածացրել է տիրամորը՝ անցնելով թույլատրելիի սահմանը։

15. Արդ, յասացեալ ողբոցս ճիւռուած այլ մասն յանելի—այս տողը ցույց է տալիս, որ Նարեկացին Մատյանի ամեն մի գլուխ հորինել է նյութի, շարադրանքի ներքին բաժանման, այսինքն՝ հատվածաբաժանման, հստակ ըմբռնումով, բայց եթե գլուխները համարակալել է, ապա հատվածները դիտել է իբրև նոր մաս, նոր պարբերություն՝ առանց համարակալման։ Ինչպես գիտենք, հատվածների համարակալումը տպագիրների առանձնահատկությունն է և գալիս է $Պ_4$ հրատարակությունից։ Մեր ձեռագրերը և մյուս բոլոր տպագիրները չեն տալիս այդ տարընթերցվածը։ Ըստ երևույթին տպագրական վրիպակ է։

16. Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրն ունի տաւակուսանացն (էջ 121)։

17. Բազմաճառուած էուփին բնուբեանս, ներճակք միմեանց ի պատերազմի—նկատի ունի իր մարդկային բնությունը, որը, ըստ միջնադարյան ըմբռնման, ինչպես մյուս գոյացությունները, կազմված է չորս սկզբնական տարրերից՝ հրից, օդից, ջրից և հողից (հմմտ. նաև ԶԶ գլխի 11—16 և 27—35 տողերի հետ)։ Չորս տարրերի մասին փիլիսոփայական ուսմունքը ստեղծվել է հին Հունաստանում՝ Էմպեդոկլի (մ. թ. ա. V դ.) ու նրա հետևորդների կողմից և, ըստ քրիստոնեական աշխարհայացքի, վերախմաստավորվելով, զարգացել նաև միջնադարում։ Այն իր արտահայտությունն է գտել և հայ փիլիսոփայական մտքի պատմության մեջ՝ սկսած Եզնիկից ու Եղիշեից մինչև Գրիգոր Տաթևացի և ուշ միջնադար՝ իր ուժեղ հետքը թողնելով հայ բանաստեղծության վրա։ Չորս տարրերից յուրաքանչյուրը (Եզնիկը դրանք անվանում է հյուլի, նյութ կամ բնություն), այդ ուսմունքի համաձայն, կյանքի կոչվելով արարչից, օժտված է երկու այնպիսի ներհակ հատկանիշներով (հուրը չոր է և ջերմ, օդը՝ ջերմ և խոնավ, ջուրը՝ խոնավ և ցուրտ, հողը՝ ցուրտ և չոր), որոնցով հակադրության մեջ է մտնում և կամ միավորվում, հաշտվում մյուսի հետ՝ հաստատելով, կարծես, սիրո և ատելության խորհուրդը։ Այդ «թշնամական» ու «բարեկամական» կապից էլ արարչի կամքով գոյանում է բազմազան աշխարհը՝ բոլոր գոյացությունները. «...նախ զչորս հիւթսն մեկնեալս արարեալ, ապա նոքօք յօդեաց զամենայն»,—գրում է Եզնիկը («Եղծ աղանդոց», Թիֆլիս, 1914, էջ 154). «...քանզի ամէնիմաստ արարիչն արարածոց, հոգ խնամոյ տարեալ, յառաջագոյն անմահս հաստատեաց զբնութիւն չորից նիւթոցս»,—Եզնիկին հետևելով՝ գրում է Եղիշեն («Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին», աշխատասիրությամբ՝ Ե. Տեր-Մինասյանի, Երևան, 1957, էջ 174—175)։

Չորս տարրերը միջնադարի հայ իմաստասերները բնութագրում են այսպես՝ «թշնամիք անհաշտելիք և սիրելիք անքակտելիք»։ Նարեկացին, իր նախնի հայ իմաստասերների այդ տեսությանը հետևելով, ահա, ստեղծել է իր բազմահատված (այսինքն՝ բազմատարր, քառատարր) մարմնի էության մասին գեղեցիկ պատկերը։ Բանաստեղծի բնությունը «ամենայնի կայ ի վտանգի» (տ. 73), որովհետև այն կազմող տարրերը, որոնք «Ներճակք միմեանց ի պատերազմի»՝ դարձել են դավաճան ու անհաշտելի («Հարազատաց դաւաճանութիւն անճաշտելի ի կոտորածի»—տ. 74), և նա, քայքայված ու թաղված «զարշութեան տղմի» մեջ, իրեն զգում է

«ո՛չ մեռեալ և ո՛չ կենդանի» (տ. 75)։ Այս հատվածը մեկնելիս՝ միջնադարյան լուծմունքը (ձեռ. 5650, էջ 361 ա—բ) և Հ. Նալյանը նշում են, որ Նարեկացին նկատի ունի չորս տարրերը, ընդ որում Նալյանը հղում է հին լուծմունքի ավելի ընդարձակ բացատրությունը («Գիրք մեկնութեան», էջ 186), իսկ Գ. Ավետիքյանը ավելացնում է նաև հոգին ու մարմինը («Նարեկլուծ», էջ 125, ծնթ. 23)։ Բայց Նարեկացու բազմանիստուած բառը ցույց է տալիս, որ այստեղ խոսքը ոչ թե ընդամենը երկու, այլ ավելի ուժերի հակադիր պայքարի մասին է։

18. Դ հատվածը հորինված է ոչ թե Նարեկացու, այլ Մատյանի ԻԶ գլուխն ասողների կամ ընթերցողների անունից։ Նրա մեջ արտահայտված է աստծուն ուղղված նրանց խնդրանքը՝ բանաստեղծին, «որ զայս բան տպաւորեաց», երանելիների պսակին արժանացնել, անարատներին հաղորդակից դարձնել և այլն։ Կարելի է կարծել, որ մաղթողական բնույթի այդ հատվածը բնագրային չէ, ավելացված է մեկ ուրիշի ձեռքով՝ ի հիշատակ Նարեկացու։ Այդ առումով էլ դեռևս միջնադարում նրա վրա հատուկ ուշադրություն է դարձրել հին լուծմունքի հեղինակը, որը գրել է. «Զայս մեզ ուսուցանէ, զի մեք վասն նորա զայս արասցուք, թէ նոյն ինքն, որ զայս բանս աղօթից մեզ ասաց, ընդ սրբոցն պսակեսցի. և այլ տունքդ ըստ կարգի նոյն ոճով է» (ձեռ. 5650, էջ 361բ)։ Ինչպես տեսնում ենք, նա չի կասկածել, որ սույն գլխի 78—84 տողերը, որոնք ավարտվում են ի հանգով, Նարեկացունն են, միայն թե նա ակնարկում է այն հանգամանքը, որ նրանցում բանաստեղծի ոճը, այսինքն՝ խոսքի եղանակը, տարբեր է գլխի նախորդ մասից։ Նույնպիսի մի հատված էլ նա մատնացույց է անում ԻԸ գլխում, երբ մեկնում է վերջինիս 109-րդ տողը. «Որպէս ԻԶ ճառսն վասն իւր ասաց աղօթել, նոյնպէս և աստ...» (նույն տեղում, էջ 366ա)։

Հետևելով միջնադարյան մեկնիչին, ինչպես ԻԸ, այնպես էլ ԻԶ գլխի մեջ հետաքրքրող հատվածների նկատմամբ նույն վերաբերմունքն է հանդես բերել նաև Հ. Նալյանը. «Սուրբ վարդապետս բերանով ամենից զայս աղօթս ընթերցողաց վասն իւր աղօթել տայ...»,—գրում է նա («Գիրք մեկնութեան», էջ 186)։ Ասենք նաև, որ Մատյանի որոշ թարգմանիչներ (Մ. Խերանյան, Վ. Գևորգյան, Ն. Գրեբնև) հատվածը բաց են թողել։

Գ. Ավետիքյանը, անշուշտ, ծանոթ լինելով միջնադարյան մեկնիչի ու Նալյանի հետաքրքիր դիտումին, ինքը ևս հակված է կարծելու, որ գլխի այդ հատվածը Նարեկացին ինքն է հորինել՝ դիմելով արտահայտության մի այլ հնարանքի՝ «ի բերան աղօթողացն դնէ աղաչել վասն իւր» («Նարեկլուծ», էջ 125, ծնթ. 24)։ Ապա, նկատի ունենալով Մատյանի հիշատակարանում հեղինակի խոստովանությունն այն մասին, թե ինքն իր երկը գրել է «գործակցութեամբ եղբօր իմոյ ընտրելոյ՝ Յովհաննէս կոչեցելոյ», ենթադրում է, որ գուցե Հովհաննեսն «ինքն արար զայս յաւելուած՝ աղօթել վասն եղանելի Նարեկացւոյն» (նույն տեղում)։ Սակայն դա սոսկ ենթադրություն է և պատմական որևէ վկայությամբ չի հիմնավորվում։ Բանն այն է, որ բանաստեղծի՝ տարիքով իրենից ավելի մեծ եղբայրը՝ Հովհաննեսը, մատենագրական ժառանգություն չի թողել. գուցե ստեղծագործե՞լ է, բայց նրանից մեզ ոչինչ չի հասել, և մատենագրական զուգահեռ տեղեկություններ չկան այդ մասին, թեպետ Նարեկացին իր Ասպարանից խաչի պատմության ու դրան կից ներբողյանների հիշատակարանում Հովհաննեսին համարում է ամեն բանում իրենից առավել, «գիտական» ու «հանճարեղ իմաստասէր»։ Սակայն դա կարելի է համարել ավագ եղբոր հանդեպ Գրիգորի ունեցած հարգանքի ու եղբայրական սիրո զգացման հիացական արտահայտությունը։ Հովհաննեսի գործակցությունը գուցե ա՞յլ բնույթի է եղել։ ԻԶ գլխի 78—84 տողերը նրան վերագրելու համար, այդպիսով, մենք պետք է համոզված լինենք, որ նա զբաղվել է նաև գրական գործունեությամբ։

Նարեկացին իր գիրքը համարում է մի հավիտենական արձան, որն իր փոխարեն պետք է աղաղակի՝ «ընդ իմ աղաղակեսցէ» (ԶԸ, 44) ոչ միայն բանաստեղծի ձայնով՝ «իմովս ձայնիւ», այլև

Բարբառեսցի՛ շըրթամբք ընտրելոց քոց
Եւ խաւսեսցի՛ բերանովք նուիրակաց քոց (ԶԸ, 16—17)։

Ուրեմն, բանաստեղծը, որ համայն մարդկությանը կրում է իր մեջ իբրև իր անձնականը, կարող էր և իրեն «անջատել-հեռացնել» իրենից, այսինքն՝ իրեն տեսնել ուրիշի աչքով, ոչ թե իբրև ես, այլ՝ դու կամ նա, նոյն ինքն։ Համաշխարհային քնարերգության մեջ դա եզակի օրինակ չէ, և Նարեկացին դրա ամենավաղ կիրառողներից մեկն է։

Դ հատվածի տաղաչափությունը բավական կանոնավոր է. տողերը, բացի 78, 81 և 83-ից, նաև 85-ից, 18 վանկանի են՝ 4—5—4—5 անդամավոր կազմությամբ. օրինակ՝

Ակնարկելո՛վ // քո ողորմութե՛ան՝ // անարատի՛ // ցըն
ճաղորդեսցի՛ (տ. 79)։

Դա շատ հազվադեպ չափ է։ Հատվածի ռիթմական այդ յուրահատկությունը հավանաբար նկատել են Պ$_4$ տպագիրը պատրաստողները։ Որովհետև նրանց բնագրում (և առհասարակ Մատյանի բոլոր հրատարակություններում) տ. 84-ում բացակայում է եւ բառը, որի պատճառով տողի վանկերի քանակը պակասում-դառնում է 17, ռիթմը կանոնավորելու նպատակով նրանք փառք բառը գրել են փառըք գրությամբ, որով և տողի վանկաքանակը վերականգնվել-դարձել է 18։

19. Տե՛ս Առակք, ԺԱ, 26։

ԲԱՆ ԻԷ

1. Տ ձեռագիրը գլխի բովանդակության մասին վերնագրի դիմաց ունի լուսանցային նշում՝ «Մեղանացն» (էջ 28բ)։

2. Զդրութիւն թուոցս—գրաբարում դրութիւն և թիւ բառերը, բացի այլ իմաստներից, ունեցել են նաև գլխի, պատումի, դրվագի նշանակություն։ Դրութիւն բառն այդ իմաստով, ինչպես գիտենք, հանդիպում է նաև Մատյանի խորագրում (հոգնակի ձևով՝ դրութիւնք, այսինքն՝ գլուխներ), ապա և հիշատակարանում՝ վերջին դեպքում համանիշ դրուագ բառի հոգնակի մոտ («զբազմաստեղնեան դրուագս դրութեան»)։ Թիւ բառը գլխի իմաստով գործածել է պատմահայր Մովսես Խորենացին իր Պատմության Բ գրքի 10-րդ գլխում («յերեքտասաներորդ թուին», այսինքն՝ տասներեքերորդ գլխում)։ Զդրութիւն թուոցս կապակցության մեջ թուոցս հոգնակի ձևը հանդես է գալիս որպես իրեն համանիշ դրութիւն բառի սեռականով ավելադրություն։

3. Դարձեալ սկսայց զճառ պաղատանացս / խոստովանութէն, զղջականաբար—այսինքն՝ եթե նախորդ գլխում դրսևորել է իր հեծությունն ու հառաչանքը, ապա այստեղ, ԻԷ գլխում, իր պաղատանքն արտահայտելու է խոստովանության ու զղջումի եղանակով, ինչպես միջնադարյան մեկնիչն է գրում՝ «մինչ ցայժմ ողբօրէն ասացի, արդ փոխեմ զբանս խոստովանօրէն, զի մեղայն խոստովանութիւն է» (ձեռ. 5650, էջ 362ա)։

4. Զի անդրադարձութեամբ սկսմամբն եւ վերջաւորաւքն բառիւք—Նարեկացին այստեղ նախապես ակնարկում է, որ ինքը գրելու է այնպես, որ յուրաքանչյուր տողի սկզբի բառը կրկնվելով («անդրադարձութեամբ»)՝ դառնա նաև նրա վերջին բառը («սկսմամբն եւ վերջաւորաւքն բառիւք»), այսինքն՝ հորինելու է այսպես կոչված շղթայաձև ոտանավորով (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 129, ծնթ. 1)։ Այդպես են գրված այս գլխի 11—21 և 57—63 տողերը։ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը, ուշադրություն դարձնելով Նարեկացու 8-րդ տողին, նշել է. «Այն է,

որ առաջքն և վերջքն մեղայ է» (ձեռ. 5650, էջ 362ա)։ $Պ_2$ և $Պ_3$ տպագիրները (նաև Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները) սկսմամբն բառի փխ ունին սկզբանցն ընթերցվածը, որը մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս։

5. ...աւրհնեալ է հատուած բանի / Յուսադրական սրտի այսր Մեղայ-ի—ըստ հին լուծմունքի, Նարեկացին նկատի ունի մեղայ-ով սկսվող և վերջացող տողերը (իր արտահայտությամբ՝ տները). «Զտուն առ տուն զմեղայն ասէ, զի ամենայն տուն ինքն առ ինքն հատեալ է և կատարեալ բան է» (ձեռ. 5650, էջ 362ա)։ Մեկնիչն, ուրեմն, հատուած բառն այստեղ ընկալում է հատվելու (բաժանվելու) և կատարյալ (ավարտուն) լինելու առումով։ Նալյանը հատուած բանի կապակցությունը դիտում է որպես այլաբանություն մեղայ բառի համար՝ վերջինիս, ըստ միջնադարյան քրիստոնեական խորհրդապաշտության, տալով «մեղսաքավիչ» նշանակությունը. «Հատուած բանի ասի անունն մեղայ-ին, զի է կարճ և զօրաւոր, սուր և ազդու և վճռական» («Գիրք մեկնութեան», էջ 189)։

Մատյանի թարգմանիչները տարբեր մոտեցում են ունեցել հատուած բանի արտահայտությանը. մերթ թարգմանել են խոսքի հատված (Մ. Գոշունյան, Մ. Խերանյան, Վ. Գևորգյան)՝ նրա տակ հասկանալով գլխի 11—21 տողերը, մերթ էլ՝ խոսքի կտրվածք (Գ. Խաչատուրյան)՝ այն վերագրելով մեղայ բառին, իսկ Թ. Գուշակյանը հատուած բառն իր թարգմանությունից դուրս է թողել։ Իհարկե, Նարեկացին իր երկի հատվածը «աւրհնեալ» չէր համարի, դա կհնչեր որպես ինքնամեծարում, հետևապես հատուած բանի-ն ավելի ճիշտ կլինի ընկալել մեղայ բառի վերաբերմամբ, որը, ինչպես միջնադարյան մյուս խորհրդապաշտների, այնպես էլ Նարեկացու համար «աւրհնեալ» էր և միջոց՝ մաքրվելու և հասնելու աստվածային կատարելության։ Եվ շարունակության մեջ բանաստեղծը դարձյալ խոսում է Մեղայ-ի մասին («Սոյն սա պատուելի աւանդ...»)՝ կարծես հավաստելով, որ իր ասածը վերաբերում էր ոչ թե գլխի մի հատվածին, այլ զղջման գաղափարին, որի արտահայտությունն է հիշյալ բառը։

6. Նարեկացին 24—47 տողերում փառաբանում է զղջման գաղափարը՝ այն բնութագրելով բանաստեղծական այնպիսի պատկեր-անվանումներով, որոնք հեռավոր աղերս ունեն Սուրբ Գրքի այս կամ այն դրվագի հետ և, մի տեսակ, «վավերացնում» են «մեղայ»-ի նշանակությունը։ Թերենք դրանցից մի քանիսը. հայրենեացն տուր (տ. 25), այսինքն՝ զղջումն, իբրև շնորհ, նախ դրվել է նախահայր Ադամին և Եվային, ուրեմն այն նախահարցն աւէն (տ. 25) է, նաև՝ հեթանոսաց զիւր (տ. 33), քանի որ այդ գաղափարին են ապավինել և հեթանոսները, նաև՝ խտրոց ահատր (տ. 36), որը սահմանագծում, իրարից բաժանում է մահն ու կյանքը, արդարներին ու մեղավորներին, նաև՝ արուեստ բարձրութեան (տ. 36), այն է՝ բարձրանալու հնար (միջոց) և կամ բարձր արվեստ, նաև՝ խորհուրդ կնքեալ (տ. 38), այսինքն՝ ունի խորին խորհուրդներ ու գաղտնիքներ, որոնց արագաթռիչ միտքն անգամ հասու դառնալ չի կարող (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 129—130, ծնթ. 2—7)։

7. ...ի վերջին դատակնիք դասուն լքելոյ—ըստ միջնադարյան լուծմունքի և Հ. Նալյանի, Նարեկացին ակնարկում է, այսպես կոչված, դևերի դասը. «Դևքն են, որ զվերջին դատակնիքն ընկալան... զի ոչ յիշատակեցաւ առ նոսա մեղայ-ն» (ձեռ. 5650, էջ 362բ)։ Բայց, ինչպես նկատել է Գ. Ավետիքյանը («Նարեկլուծ», էջ 130, ծնթ. 8), բանաստեղծի խոսքը վերաբերում է առհասարակ մեղավորների դասին, որոնք, ըստ ավանդության, իբրև սև այծեր՝ վերջին դատաստանի ժամանակ հովվի ձեռքով պետք է առանձնացվեն անմեղ ոչխարներից ձախակողմում՝ լսելով ահեղ դատավճիռը կամ, ըստ Նարեկացու, «զվրիժակն իրաւանց» (տ. 43). «Երթա՛յք յինէն, անիծեալք, ի հուրն յաւիտենական, որ պատրաստեալ է սատանայի և հրեշտակաց նորա» (Մատթ., ԻԵ, 41)։

8. Ըստ մովսիսական օրենքի մահապարտն անպատիժ էր մնում, քանի դեռ նա գտնվում էր տաճարում և բռնել էր սեղանի եղջյուրներից։ Մահապատիժն ի կատար ածելու համար

պարտավոր էին նրան դուրս բերել տաճարից։ Թագավորին դավաճանած Հովաբին, որը հրաժարվում էր թողնել եղջյուրները և հեռանալ խորանից, Սողոմոնի հրամանով ստիպված սպանում են ուղղակի տաճարում (հմմտ. Գ. Թագ., Բ, 28—35)։ Նարեկացին մեղսան համեմատում է այդ եղջյուրների հետ, բայց գտնելով, որ նրան ապավինողը փրկվում է պատժից և անարատ դառնում («պրծեալ ի պատժոց՝ անարատ գտաւ»)։

9. Աքար Զամրեան եւ Սաւուղ Կիսեան եւ Յուդա Սիմոնեան—Աքարը գողություն էր արել Երիքովի ավարից (հմմտ. Յեսու, է, 16—26), Կիսի որդի Սավուղն ինքնահավան էր, կամակոր ու անհնազանդ (հմմտ. Ա Թագ., ԺԵ), իսկ Հուդան՝ մատնիչ։ Երեքն էլ, ըստ ավանդության, իրենց կատարած հանցանքների համար պատժվել են, թեև մեղա են եկել, բայց... ակամայից, իսկ, ինչպես Նարեկացին է ասում,

...ակամայիցն բռնադատելոց ոչ է կատարեալ սէր,
Ուստի եւ ոչ բովանդակապէս փրկութիւն (տ. 53—54)։

Աքարը Քարմիի որդին էր, Զամրիի թոռը և Զարայի ծոռը։ Նարեկացու մոտ Աքարըն անվանվում է Զամրեան ($Պ_4$-ը և Մատյանի մյուս հրատարակությունները, բացի մի քանի հին տպագրերից, ունեն Զարմեան), մինչդեռ պետք է կոչվեր Քարմեան՝ իր հոր անունով։ Սակայն դա չի կարելի համարել փաստական անճշտություն և կամ գրչագրական վրիպակ։ Հենց Ս. Գրքում նա համարվում է նաև «որդի Զարայի»՝ պապի հոր անունով (տե՛ս Յեսու, է, 24)։ Ըստ այսմ Նարեկացին ևս նրան Զամրեան անվանելով (Г ձեռագիրն ունի Ս. Գրքի պես՝ Զամրեան), անպայման չի ուզեցել մատնացույց անել նրա հորը, այլ նախնիներից մեկին, այս դեպքում՝ նրա պապին։

10. ...մարմնոյ ձեռն յոգի ճարեալ—այս կապակցությունը տարբեր բացատրությունների տեղիք է տվել և թարգմանվել տարբեր կերպ (մարմնի ձեռքով հոգին մեռցնել, մարմնով ամբարտավանել, անձնապաստան լինել և այլն)։ Միջնադարյան լուծմունքը ձեռն բառն ընկալում է իբրև մարմնի կամք, որը հոգուն մեղքեր է բարդում. նաև տալիս է այսպիսի մեկնություն. մարդը ձեռքով հարվածում է կրծքին («բռամբ զկուրծսն հարկանէ»)՝ սիրտն ու հոգին համարելով «մայր և պատճառ մեղացն» (ձեռ. 5650, էջ 363բ)։ Նալյանը և Ավետիքյանը այդ բացատրությունը համարում են անկատար և միայն մասամբ ընդունելի։ Նալյանը զանազան նշանակություններ է տալիս կապակցությանը. մարմնին խնամք տանելով՝ անտեսել ու սպանել հոգին, անլվա ձեռքով սրբություն շոշափել, ունայնության հետևել, մարմնավոր մաքրությամբ հոգուն հաճոյանալ, ուրախանալ ընկերոջը հասած դժբախտության համար («Գիրք մեկնութեան», էջ 196—197)։ Ինչպես տեսնում ենք, այս բացատրությունները Նարեկացու տողի ազատ վերաիմաստավորումներն են։ Նրանք հիմնականում հանգում են մի ընդհանուր ճշմարտության, այն է՝ Նարեկացին շեշտել է իր «մոլորությունը». անտեսելով հոգին՝ կատարել է մարմնի կամքը, որը և ընդունելի է համարում Ավետիքյանը («Նարեկլուծ», էջ 131, ծնթ. 14)։

11. Մատյանի միայն Բուենոս Այրեսի հրատարակությունը վարանեցայ ընթերցվածի փխ ունի վտարեցայ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 64), որը հավանաբար տպագրական վրիպակ է. այդ տարընթերցվածը մեր ձեռագրերը չեն տալիս։ Հետևելով այս տողում որոշ ձեռագրերի ունեցած վատակեցայ սխալ ընթերցվածին՝ e օրինակի գրիչը կարծել է, թե դա իմաստով համընկնում է բնագրային վարանեցայ բառին, և լուսանցքում բերել է իբրև բացատրություն՝ գրելով. «Լուծումն. վատակեցաւ» (էջ 86ա)։

12. Ինքնապարսավանքի՝ նման տողերն ու հատվածները, որոնք հաճախ են հանդիպում Մատյանի այլևայլ գլուխներում, ոչ միշտ է, որ ընդհանուր կարգի խոսքեր են, այլ ունեն ինքնակենսագրական սկիզբ, ոչ թե առհասարակ մարդուն են վերաբերում, այլ իրեն՝ բանաստեղծին։

Զի զիս ունին, առ որ չեմ—*Նարեկացին այստեղ ակնարկում է իր բարձր կոչումը, գիտնական-վարդապետի մեծ համարում ունենալը, որը, իբր, ինքն իր գործով չի արդարացրել։ Այս տողին համահնչյուն են, օրինակ, ՀԱ—ՀԲ գլուխների մի շարք տողեր՝*

Դասիմ ի պարս ճեզոց, եւ ընդ այսս կաքաւեմ,
Ի մարդկանէ զովիմ, եւ ի տեսողէդ պարսաւիմ *(ՀԱ, տ. 88—89)։*
Պետ վարժից կոչեցայ՝ յանձինս դատախազ,
Ռաբբի ռաբբի անուանեցայ,
Եւ զգալեստն առ աստուած եղծի *(ՀԲ, տ. 62—64) և այլն։*

13. Հմմտ. Գործք, ԻԳ, 3։

14. Առ այն, զոր տեսի աչաւք իսկ իմովք—*այս տողին Մատյանի մեկնիչները հատուկ ուշադրություն են դարձրել՝ շեշտելու համար, որ Նարեկացին սուրբ լինելով՝ «կենդանի հաղորդակցություն» է ունեցել աստծու հետ. «Ասեն, թէ սուրբս այս ետես զՔրիստոս դէմ յանդիման»,—գրում է միջնադարյան մեկնիչը (ձեռ. 5650, էջ 363բ)։ «Ասի յաւանդութեան, թէ սուրբս Գրիգոր ետես զՔրիստոս մանկաձև ի գիրկ կուսին յառաւօտեան ժամուն ի վանս Նարեկայ ի ծագել արեգական...»,—հաղորդում է նրան Հ. Նալյանը («Գիրք մեկնութեան», էջ 189)։ «Այսու յայտնապէս ծանուցանէ զտեսանել իւր մարմնոյ աչօք զՔրիստոս, որով և հաստատի աւանդութիւնն, որ կայ յազգի մերում...»,—իր հերթին հավաստում է Գ. Ավետիքյանը («Նարեկլուծ», էջ 132, ծնթ. 16)։ Այս բացատրություններից երևում է, որ ոչ միայն Նալյանն ու Ավետիքյանը, այլև հին մեկնության հեղինակը ծանոթ են եղել Նարեկացու մասին միջնադարում ստեղծված ավանդությանը, որը պահպանվել ու մեզ է հասել ինչպես բանավոր ճանապարհով, այնպես էլ գրավոր ձևով՝ իբրև նրա զրուցապատում վարքի մի դրվագ։ Այդ ավանդության մի տարբերակի համաձայն, Նարեկացուն հեռվում, Առտեր կղզու վրա, երևացել է տիրամայրը՝ մանուկ Հիսուսը գրկին և ձայն տվել. «Ա՛ռ զտէր քո» (ընդունի՛ր քո տիրոջը), ու դրանից էլ մնացել է կղզու անունը՝ Առտեր (հմմտ. Ս. Ղանալանյան, Ավանդապատում, Երևան, 1969, էջ 84)։*

Ավանդության գրավոր տարբերակում Առտեր կղզու մասին խոսք չկա։ Պատմվում է, որ Նարեկացին գնում է Ռշտունիք և յոթ տարի մարդկանցից թաքուն առանձնանում-ճգնում իր քեռու (իմա՝ մոր հորեղբայր Անանիա Նարեկացու) վանքի հանդեպ գտնվող մի այրում։ Այստեղ նրան երևում է Մարիամը՝ ասելով. «Ես եմ մայրն Յիսուսի»։ Նարեկացին կասկածում է։ Մյուս օրն առավոտյան նա նորից է երևում՝ «ունելով ի գիրկն զմանկացեալն աստուած»։ Այդ տեսիլից ներշնչված՝ Նարեկացին ծնկաչոք ասում է «Աչքն ծով...» երգը, այսինքն՝ «Մեղեդի Ծննդեան»-ը (տե՛ս նույն տեղում, էջ 319)։ Տիպիկ միջնադարյան այս ավանդությունը, որը սերունդների հարգանքի ու գնահատանքի տուրքն է մեծ բանաստեղծին ու նրա ստեղծագործությանը, կարծես առարկայական ընկալումն է ինչպես «Առ այն, զոր տեսի աչաւք իսկ իմովք» մտքի, այնպես էլ Մատյանի այլ գլուխներում նույն եղանակով Նարեկացու արտահայտած մտքերի, որոնցից հիշենք, մանավանդ, հետևյալը.

Զքեզ իսկ տեսի ճոգացեալ վասն իմ,
Զոր չէ սատ գրելի, եւ ոչ պատկառեցի *(Ի, տ. 70—71)։*

Նարեկացին, «սրտի աչքով» տեսնելով այն, ինչ չի կարող տեսնել մարմնական աչքը, իր անպարագիծ ու անսովոր երևակայության արդյունքը ներկայացրել է իբրև իրողություն։ Ուրեմն, այսպիսի դեպքերում խոսքը ոչ թե «մարմնոյ աչօք» Քրիստոսին տեսնելու, այլ բանաստեղծական հրաշքի մասին է։

*15. Հմմտ. Ժողով., Ժ, 4, ուր համապատասխան կապակցությունն այսպես է. «...*ողորմունն դարձուցանէ *զմեղս մեծամեծս»։ Նարեկացին ընդգծված բառերի փոխ գործածել է «*բժշկութիւն դադարեցուցանէ*», ինչպես ունեն Ս. Գրքի հունական, եբրայական, ասորական և լատինական բնագրերը։ Այդ հետաքրքիր տարբերությունը մատնացույց անելով և նշելով Նարեկացու ընթերցվածների նույնությունը ոչ թե մեզ հասած հայերեն, այլ այլալեզու բնագրերի հետ՝ Ավետիքյանը ենթադրել է, որ, թերևս, բանաստեղծն այդ դեպքում օգտվել է այլ թարգմանություններից («Նարեկլուծ», էջ 132—133, ծնթ. 19)։*

16. Այս տողում $Գ_{1-2}$ տպագիրներն ունեն A *օրինակի նման՝* լցեալ ի քեզ եւ նկարեալ յոգի*։ $Գ_3$-ը երևի նկատելով, որ նախորդ՝ 149-րդ տողում ևս կան* ի քեզ *բառերը, և հաջորդ տողում տվել է նրանց կրկնությունը, հետևելով ձեռագրերին՝ հանել է, թողնելով կապակցությունն այսպես՝* լցեալ եւ նկարեալ յոգի*։ Կարծում ենք, որ որոշ ձեռագրերում* լցեալ ի քեզ եւ *ընթերցումը վրիպակաբար առաջացել է տ. 149-ի* պատուաստեալ ի քեզ *բառերի ազդեցությամբ, այսինքն՝ առաջին բառի սխալ մասը կարող էր շփոթվել-ընթերցվել* լցեալ *և* ի քեզ *բառերի հետ օրինակվել երկրորդ անգամ՝ 150-րդ տողում՝ տարածում ստանալով ձեռագրական աշխարհում։* A *և նրան հետևող ձեռագրերի* լցեալ ի քեզ եւ *բառերի ավելորդ լինելը նկատել և բնագրից դուրս է թողել $Գ_4$ տպագիրը, որին և հետևել են Մատյանի հետագա հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից։*

ԲԱՆ ԻԲ

1. Այս գլխի Ա հատվածն ամբողջությամբ զղջման և ինքնաձաղկման բնույթ ունի, սակայն իր արտահայտման եղանակով այն տարբերվում է նախորդ գլուխների համաբնույթ հատվածներից։ Նարեկացին, ինչպես ուրիշ դեպքերում, այստեղ ևս գտել է ինքնադրսևորման նոր եղանակ՝ դիմելով հռետորական հարցումի։ Նա իրեն դնում է իրարամերժ, իրար ոչնչով չօգնող, իրար չեկող, իր հոգու տագնապը չհանդարտեցնող ու չլուծող տարակույսների արանքում։ Խոսելով այս հատվածի մասին՝ դեռևս XVIII դարի առաջին կեսին Հ. Նալյանը նկատել է Նարեկացու բանաստեղծական արվեստի զարմանալի ճկունությունն ու ուժը, նույն թեման կամ տրամադրությունն ամեն անգամ մի նոր ձևով արտահայտելու և շարունակ փոխակերպվելու նրա հատկությունը. «Յիրաւի զարմանալի է ագահութիւն սորոյ վարդապետիս ի կողմանէ զղջականութեանն և զինքն քարկոծելոյն,—գրում է նա։—Բայց առաւել հիանալի է, թէ յամենայն սկզբնաւորութեան ճառից ո՞րպէս գտանէ զզանազան ձևս և եղանակս զղջականութեան։ Յիրաւի կոչելի է զսա ջրգողեալ զղջացող, զի որպէս նոքա լցմամբ ջրոյն միշտ ծարաւին, այսպէս և սա՝ զղջանալովն» («Գիրք մեկնութեան», էջ 201)։

2. Բուենոս Այրեսի հրատարակությունն ունի զընդդէմ *(տե՛ս նրա էջ 66-ը)։ Մատյանի մյուս տպագիրները և մեր ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարընթերցվածը. հավանաբար տպագրական վրիպակ է։*

*3. Հմմտ. Առակք, ԺԲ, 16։ Նարեկացին բոլորովին փոխել է «Առակք»-ում ասվածը, որ հետևյալն է. «*Թաքուցանէ զանարգանս իւր այր խորագէտ*»։ Ուրեմն,* այր խորագէտ*-ը նրա մոտ դարձել է* ճանճարեղքն, թաքուցանէ*-ն՝ ավելի պատկերավոր* վերարկեսցեն, *իսկ* զանարգանս*-ը՝* զամաւթս։

4. N *ձեռագիրը բնագրի կարգում,* ամբարիշտ *բառից հետո, ունի աստղանիշ (աստերիսկոս)։ Գրիչները սովորաբար աստղանիշերի մեջ են առնում այն հատվածները կամ բառերն ու կապակցությունները, որոնց բնագրային լինելը կասկածի տակ է առնվել։ Բայց նշված տեղում*

կասկածի տեղիք տվող որևէ բառ կամ հատված չկա։ Նույն ձեռագրում աստղանիշ կա նաև ԻԹ գլխի ա. 21-ի քազատր բառից հետո։

5. Տե՛ս Ես., ԻԹ, 13։

6. Հմմտ. Գ Թագ., ԺԸ, 21։

7. Տե՛ս Ա Եզր., Ը, 72։

8. Միայն Ղ ձեռագիրն ունի զմեղս մեր, որ համապատասխանում է Նարեկացու աղբյուրին (Ովսէէ, ԺԴ, 3)։ Տ. 74—78-ը գրեթե բառացի համընկնում է աղբյուրին, սակայն կան առանձին բացթողումներ, որոնք, անշուշտ, Նարեկացու վերաբերմունքի արդյունք են։ Ղ ձեռագիրը, ըստ երևույթին, Ովսեի մարգարեության ԺԴ, 3 տան հետևությամբ վերականգնել է այդ բացթողումներից մեկը՝ մեր բառը, որի Նարեկացուն պատկանելը չի հաստատվում մյուս ձեռագրերի տվյալներով, հետևապես և այն չենք մուծում բնագիր. մեր-ը աղբյուրինն է, բայց ոչ Նարեկացունը։

9. Այս տողի սկզբում միայն Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրն ունի և (տե՛ս նրա 135-րդ էջը)։ Մեր ձեռագրերը և բոլոր մյուս տպագրերը չունեն այդ ընթերցվածը. հավանաբար տպագրական վրիպակ է։

10. Հմմտ. Միքիէ, Է, 19։

11. Այս հատվածը (տ. 106—121) դիմումի իր եղանակով հիշեցնում է ԻՁ գլխի Դ հատվածը (տե՛ս ԻՁ գլխի 17-րդ ծնթ.), այսինքն՝ այստեղ ոչ թե բանաստեղծն է իր խոսքն ուղղում «վերծանողացն այսմ մատենի», այլ ինքն է ապավինում նրանց մաղթանքին. նրա «արտասուածին նուագի» ընթերցողներն են աղերսում բանաստեղծի համար, «որ զայս դեղ փրկութեան կենաց մեզ յարմարեցոյց», որպեսզի նա «եղիցի զերծեալ ի չար կապանաց մահուարկածից», իսկ նրա հետ՝ իրենք ևս համարվեն երջանիկ («...եւ մեք գրեսցուք՝ երջանիկ գտեալ ընդ միին»)։ Ինչպես տեսանք, Գ. Ավետիքյանը որոշ կասկած է հայտնել ԻՁ գլխի Դ հատվածի հեղինակային լինելու վերաբերմամբ՝ անելով զանազան ենթադրություններ։ Նրա այդ կասկածը վերաբերում է նաև ԻԸ գլխի այս հատվածին, որ, սակայն, հազիվ թե ընդունելի լինի (տե՛ս ԻՁ գլխի մեր 17-րդ ծնթ.)։

Տ. 109-ի սկիզբն առաքողի արտահայտությամբ, ըստ մեկնիչների, Նարեկացին ակնարկել է կա՛մ իր ծնողներին, կա՛մ իր վարդապետին, կա՛մ էլ նրանց, «որք յորդորեցին յօրինել» իր Մատյանը («Նարեկլուծ», էջ 139, ծնթ. 19)։ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը դրա տակ հասկացել է Նարեկացուն իրեն և նրա ուսուցչին՝ Անանիա վարդապետին. «Որպէս ի՛ց կարես հասկացել է Նարեկացուն իրեն և նրա ուսուցչին՝ Անանիա վարդապետին. «Որպէս իջ ճառսն վասն իւր սաստ աղօթել, նոյնպէս և սաստ, որ սկիզբն եղև առաքել զողբերգութիւնս առաջի աստուծոյ և վասն Անանիայի վարդապետին իւրոյ սաէ. լինի թէ նորա խրատովն արար գրանս» (ձեռ. 5650, էջ 366ա)։ Նարեկացին, ինչպես գիտենք, իր Մատյանը գրել է «ի խնդրոյ հայցմանց հարց միանձանց եւ բազմաց անապատականաց» (տե՛ս խորագիրը), այսինքն՝ բազում կրոնավորների խնդրանքով, 1001—3 թթ. մեջ, երբ Անանիա Նարեկացին կենդանի չէր։ Եթե վերջինս ինչ-որ չափով առնչված լիներ Նարեկացու գլխավոր երկի ստեղծմանը, ապա հազիվ թե չհիշատակվեր նրա հիշատակարանում։

12. Ցուցական դերանվամբ արտահայտված այսմ նախադաս որոշիչն ընդունել է ոչ թե իր լրացյալ հատկացուցչի (նուագի) թեկադրած սեռական հոլովը, այլ հանդես է եկել տրականաձև, ինչպես տ. 106-ում (այսմ մատենի)։ Քերականորեն ավելի ճիշտ կլինեին՝ այսր արտասուածին նուագի (ինչպես ունեն KZs ձեռագրերը), այսր մատենի (ինչպես UVZk ձեռագրերում է)։ Բայց այդ անկանոնությունը բնորոշ է Նարեկացուն. հիշենք այդպիսի մի օրինակ ևս. «Որ է ար վերջին այսմ կենցաղի» (ԼԳ, տ. 126)։

13. Այս տողից առաջ Մատյանի բոլոր տպագրերը, բացի 1948 թ. Բուենոս Այրեսի հրատարակությունից, ինչպես նաև բոլոր ձեռագրերը, բացի Tq օրինակներից, լուսանցքում

ենթավերնագիրը. «Ընդդիմամարտ դիւաց այս նուագ ա-
կամ բնագրի կարգում ունեն հետևյալ ենթավերնագիրը. «Ընդդիմամարտ դիւաց այս նուագ ա-
ղաւթից եւ դիւասարսուռ, ջերմնատագնապ ախտաւորութեանց աստուծով փարատիչ» (ձեռագրա-
կան տարբերությունները տե՛ս տողատակում, 121-րդ տողի շարունակության վրա)։ T գրչա-
գրում հետագա ձեռքով ավելացված է «Աղօթք ջերման» ենթավերնագիրը, իսկ q օրինակն
ունի «Ընդդէմ սարսուռ և դիւական ջերման» ենթավերնագիրը։ Այդպիսով, բոլոր ձեռագրերն ու-
նեն ենթավերնագիր, ընդ որում Z-ն ունի նաև տողատակին՝ «Բան վասն ջերման»։ Որոշ գրչա-
գրերում ենթավերնագրով սկսվող հատվածը նույնիսկ համարակալված է (KNh), ուրեմն՝ այն
դիտված է որպես առանձին գլուխ. Kh օրինակներում (նաև Վատիկանի հայերեն ձեռագրերի
հավաքածուի № 4 գրչագրում) այն ունի ԻԹ, իսկ N օրինակում՝ ԻԳ համարակալում.
KN ձեռագրերը ենթավերնագրից առաջ ունեն նաև գլուխների համար սովորական «Վերստին
յաւելուած...» վերնագիրը կիսատ։ Հետաքրքիր է, որ N օրինակի գրիչը ինչպես այս, այնպես
էլ ԺԲ գլխի 46-րդ տողով սկսվող («Ընկա՛լ քաղցրութեամբ...») և Հե գլխի է հատվածի հա-
մար իր ունեցած ենթավերնագրերը համարակալել է, և այդ այն դեպքում, երբ առհասարակ
մյուս գլուխները չի համարակալել, բացի ՂԲ—ՂԳ գլուխներից (Մատյանի սկզբի որոշ գլուխ-
ներ ևս մինչև Ջ գլուխը ներառյալ նրանում համարակալված են, սակայն հետագա ձեռքով).
երևի ցանկացել է ընդգծել այդ ենթավերնագրերի կարևորությունը։
  Բայց ԻԸ գլխի այս ենթավերնագրի, ինչպես և մյուս գլուխների (ԺԲ, ԼԳ, ԼԴ, ՀԵ, ՂԳ)
մի քանի հատվածների ենթավերնագրերի համարակալումն առհասարակ պատահական երևույթ
պետք է համարել, որովհետև այդ առանձնահատկությունը, ինչպես տեսանք, ունեն խիստ սակա-
վաթիվ գրչագրեր, և ապա՝ գրիչներն իրենք խուսափել են դրանք համարակալելուց՝ թվահա-
մարը պահելով միայն գլուխների համար. օրինակ՝ s ձեռագրի գրիչը մեզ հետաքրքրող ենթա-
վերնագրի կապակցությամբ նշել է, թե՝ «Առանց թուոյ» (էջ 77բ), այսինքն՝ ենթավերնագիրը
համար չունի կամ չպետք է ունենա։ Նույն վերաբերմունքն է ցույց տվել նաև h-ի գրիչը.
համարակալելով ոչ միայն այդ ենթավերնագիրը, այլև ԼԳ գլխի երկու հատվածները՝ նա այ-
նուհետև նկատել է, որ երեք համարի տարբերություն է ստացվում իր օրինակում, այն է՝ ԼԷ
գլուխն ինքը համարակալել է Խ համարով,—գլուխների ճիշտ համարակալումը վերականգնելու
համար հաջորդ ԼԸ և ԼԹ գլուխները թողել է առանց թվահամարի և Խ-ից սկսած վերականգ-
նել ճիշտ համարակալումը, ուրեմն փաստորեն նկատել ու վերանայել է ԻԸ և ԼԳ գլուխներում
թույլ տված իր սխալը։
  Բայց արդյո՞ք ԻԸ գլխի ենթավերնագիրը հեղինակային է։ Այս հարցին ժամանակին անդ-
րադարձել է Գ. Ավետիքյանը՝ գրելով. «Յաղագս մակագրիս չէ յայտ՝ արդեօ՞ք սրբոյ վարդա-
պետին իցէ, թէ այլոյ ուրումն» («Նարեկլուծ», էջ 139, ծնթ. 21)։ Այս հարցադրումն իսկ խոսում
է այն մասին, որ մեծանուն հայագետը որոշ կասկած է ունեցել նրա նկատմամբ։ Մատյանի
արևմտահայ թարգմանիչ Գ. Խաչատուրյանն ավելի որոշակի հայտնում է այն միտքը, որ
ենթավերնագիրը հետագա հավելում է. «Անշուշտ երկրորդ գրիչ մը այս հատվածին իբր խորա-
գիր դրած է հետևյալ խոսքերը...» (բերում է ենթավերնագրի թարգմանությունը. «Նարեկ.
Մատեան ողբերգութեան», էջ 270)։ Որքանո՞վ է հիմնավոր այդ տեսակետը։ Բանն այն է, որ
ձեռագրերի մի մասում, ի թիվս որոնց և A օրինակում, այս և մյուս ենթավերնագրերը բերվում
են լուսանցքում, և դա ինչ-որ նշանակություն ունի։ Չէ՞ որ, ասենք, նույն A գրչագրում գլուխ-
ների սովորական վերնագրերը («Վերստին յաւելուած...» և «Ի խորոց սրտից...») երբեք լու-
սանցք չեն տարվում, այլ միշտ գրվում են բնագրի կարգում և, իբրև վերնագրեր, առանձնաց-
վում։ Այդպես նաև մնացած գրեթե բոլոր ձեռագրերում։ Իհարկե, կարող ենք մտածել, որ
այդպես կարող էր վարվել և ինքը՝ Նարեկացին, այսինքն՝ իր երկի կառուցվածքային հիմքում
դնելով գլխաբաժանման կարգը, սակայն, վերնագրեր նաև որոշ հատվածներ՝ նկատի ունենա-
լով նրանց թեմատիկ առանձնահատկությունը և կիրառական կողմը։ Բայց դա քիչ հավանական

է. այս դեպքում կասկած է հարուցում այն հանգամանքը, թե հապա ինչո՞ւ ձեռագրերում սովորույթ է եղել այդ ենթավերնագրերն օրինակել լուսանցքում, չխառնել բնագրին, թեպետև գրիչների մի մեծ մասն էլ, ինչպես տեսանք, գրել է բնագրի կարգում, որը նախորդ, ավելի նախնի թվացող ավանդույթի խախտումն ու անտեսումն է։

Մեր տրամադրության տակ չունենալով ձեռագրական ոչ մի ուղղակի կռվան, որը հերքեր գրչագրերում ինչպես այլ, այնպես էլ ԻԸ գլխի է հատվածին նախորդող ենթավերնագրի բնագրային լինելը, այդուամենայնիվ, օգտվելով անուղղակի տվյալներից, կարող ենք հակվել այն մտքին, որ առհասարակ Մատյանի ենթավերնագրերը հետագա հավելում են։ Հակառակ պարագայում ինչո՞ւ Նարեկացին իր լայնածավալ երկի միայն մի քանի հատվածներին պետք է անվանումներ տար, հապա մնացա՞ծը։ Չէ՞ որ «Ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստուծոյ» վերնագիրը սպառիչ կերպով արտահայտում է թե՛ ամբողջ Մատյանի և թե՛ այդ հատվածների էությունն ու բովանդակային ուղղվածությունը։

Հատվածների ենթավերնագրումը հետագա դարերի վերաբերմունքն է մեծ բանաստեղծի ստեղծագործության նկատմամբ և յուրահատուկ արտահայտությունը միջնադարում գործող հեղինակային մի պահանջի. արվեստին ու գրականությանը տալ կիրառական նշանակություն։ Ահա այդ մոտեցումով էլ հետագա դարերում Մատյանի համար կազմվել են մի քանի ցանկեր։ A ձեռագրում պահպանված ցանկը կրում է «Բանք նշանաւորք, որ ի գիրս յայս» անունը և ամենահամառոտն ու հինն է դրանց մեջ (ընդամենը 15 կետ)։ Այստեղ նշանավոր համարված գլուխների թվում է և ԻԸ գլուխը, որի բովանդակությունը բնութագրված է այսպես. «Ընդդէմ դիւասարսուռ ջերման» (էջ 4ա)։ Մի այլ ցանկում գլուխը հիշատակվում է հետևյալ կերպ՝ «Սոգտանք և մախթանք ի բան մեղ[այ]ի և վասն ջերման» (Շ, էջ 3բ), երրորդում՝ «Վասն դրոշմ արարողի. աստ է և ջերման աղօթքն» (V, էջ 4բ) և, վերջապես, չորրորդում՝ ուղղակի «Ջերմանն» (Դ, էջ 2)։ Չմոռանանք, որ երկրորդ և երրորդ ցանկերն ընդգրկում են Մատյանի բոլոր գլուխները։ Ուրեմն, ցանկերում փորձ է արվում յուրովի բացահայտել ու շոշափելի դարձնել գլուխների թեմատիկ կողմը, նրանք ենթարկել-կապել հարցերի որոշակի շրջանակի հետ, ընդգծել նրանց գործնական-կիրառական նշանակությունն ու զորությունը. Նարեկացիական բանաստեղծությունն ըմբռնվում է որպես աղոթք և հանձնարարվում կարդալ այս կամ այն հիվանդության ու դժբախտության, պատահարի ու աղետի առթիվ (հիշենք և գրիչների թողած լուսանցային նշումները տարբեր գլուխների սկզբնամասերի դիմաց՝ «Ի վերայ հիւանդի կարդա», «Ղարիբութեան կարդա» և այլն)։ «Ընդդիմամարտ դիւաց այս նուագ աղաւթից... աստուծով փարատիչ» ենթավերնագիրն, ահա, առաջացած պետք է լինի այդ ճանապարհով։ Ինչպես որ ԺԲ գլխի «Ընկա՛լ քաղցրութեամբ...» սկսվածքով հատվածն է համարվել «մաղթանք զաւրաւորք» գիշերային արհավիրքներից փրկվելու համար, այնպես էլ ԻԸ գլխի վերջին հատվածները ենթավերնագրում դիտվում են «նուագ աղաւթից», որոնք ասողը աստծով փարատվում է «դիւասարսուռ ջերմնատագնապ» ախտերից։

Նարեկացու կյանքն ու գործը հայ միջնադարում սրբացվել են, ուրեմն և նրա Մատյանին վերագրվել է հրաշարար զորություն։ Նրա միջնադարյան զրուցապատում վարքում կարդում ենք. «... խօսեցաւ Աստուածածինն ընդ սրբոյն Գրիգորի և ասաց.

— Տաց քեզ շնորհս և իշխանութիւն՝ առնել բազում սքանչելիս և հանել զդևս և բժշկել զամենայն ախտս ցաւոց ի մարդոց և յանասնոց. և որք ապաւինին ի քո բարեխօսութիւնն, ազատեսցին ի պարտուց իւրեանց» (տե՛ս Ս. Ղանալանյան, Ավանդապատում, էջ 319)։

Բանաստեղծի մասին այդպիսի պատկերացում ունեցող անհայտ մեկն էլ ստեղծել է ենթավերնագրերը, սակայն զարկ ստանալով և օգտվելով Նարեկացու իսկ տողերից, որոնցից հիշենք մի քանիսը.

Երէ սարսուռ դիւային ջերման դողութեամբ ինչ զոք խռովեսցէ,
Սրափեսցի՛ ի սոյն յայս նշան... (Գ, տ. 131—132)։

Սաստեա՛ տագնապող եւ դիւական տենդիս ջերմութեան,
Որ սպրդեալ մուծաւ ընդ մեղաց,
Զի փախիցէ ի մարդոյս... (ԻԸ, տ. 133—135)։

...Որով մահացաւ դիմամարտութիւն բանից վիշապին
Կենարարն կրիւ ամենազաւրին (ԻԸ, տ. 160—161)։

Ահա թե ինչու մերժելով ենթավերնագրի բնագրային լինելը՝ այն տարել ենք տողատակ։

14. ...ի սխրալի և յանբաւելի արեան վտակի—այս կապակցության մեջ հատկացյալն (վտակի) ընդունել է իր հատկացուցչի (արեան) թեկադրած սեռական հոլովը, չնայած ստացել է և ի նախդիրը. պետք է լիներ ի ... վտակէ, ինչպես ունեն $Պ_3$ տպագիրը (նաև Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները) և մեր G_1 T γ e ձեռագրերը։ Նարեկացու լեզվին հատուկ են և՛ այն երևույթը, երբ լրացումն ընդունում է իր լրացյալի հոլովը, և՛ դրան հակառակ երևույթը, երբ լրացյալն է ընդունում իր լրացման հոլովը։ Առաջին դեպքի համար ես բերենք մեկ օրինակ՝

Նւ ի կողանեռձ, սայրասուր սլաքէ ուժգին բախմանէ (ԻԸ, տ. 149), որտեղ բացառական հոլովով ի բախմանէ լրացյալի ազդեցությամբ նրա հատկացուցիչը ևս դրվել է բացառականի ձևով (սլաքէ), մինչդեռ պետք է լիներ սեռականաձև (սլաքի), այսինքն՝ «և կողը հերձող սայրասուր սլաքի ուժգին բախումից» (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 140—141, ծնթ. 24 և 27)։ Հիշենք, որ ոչ մի ձեռագիր կամ տպագիր չի տալիս քերականորեն ավելի ճիշտ սլաքի տարբերակը, բացի վենետիկի 1840 թ. թերցվածը։

15. Բոլոր ձեռագրերը, բացի G_1N-ից, ունեն յայսց, ինչպես ուղղել է վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը, որին և հետևել է հետագա տպագիրների մեծ մասը։ Հին տպագիրներից միայն $Պ_1$-ն ունի այսց, որը մեր ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս, մյուսներն ունեն յայս։ Ըստ Գ. Ավետիքյանի, յայսց հոգնակիի գործածությամբ նրա լրացյալ խոնարհութենէ բառը ևս կարծես ընկալվում է հոգնակի, իբրև «ի պատկառելի խոնարհութեանց յայսցանէ» (Նարեկլուծ», էջ 141, ծնթ. 25)։ Բայց այդ բացատրությունը բոնազբոսիկ է. յայսց հոգնակին տվյալ կապակցության մեջ ոչ մի կերպ իրեն չի արդարացնում։ Նախընտրում ենք յայս ընթերցվածը, չնայած, ինչպես ասացինք, վկայված է ընդամենը մեկ-երկու ձեռագրով (G_1N, որոնցից G_1-ը թերևս ծագում է տպագիրներից)։

16. Քստմնափուշ—Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը և Հ. Նալյանը գտնում են, որ այդ բառով բանաստեղծն ակնարկել է այն բեռները, որոնցով Քրիստոսին գամել են «յաշտարակ խաչին», այսինքն՝ խաչափայտին (տե՛ս ձեռ. № 5650, էջ 366ա, «Գիրք մեկնութեան», էջ 208)։ Ավետիքյանը տալիս է այլ բացատրություն՝ հասկանալով «քստմնեցուցիչ, փուշ-փուշ անող (փշաքաղ անող)» իմաստով, քանի որ բևեռ առումով նախորդ տողում գործածված է նեղոյս («նեղուսիցն») բառը։ Քստմնափուշ բառը հայ մատենագրության մեջ հանդիպում է միայն Նարեկացու Մատյանի այս տողում. անշուշտ նրա իսկ ստեղծած բառաբարդությունն է։

17. Հմմտ. Հովհ., ԺԹ, 30։

18. Պիտակ—միջնադարյան մեկնիչը և Հ. Նալյանն այս բառն ընկալում են «անուն» նշանակությամբ։ Ավետիքյանը ճշտում է նրա իմաստը։ Ըստ նրա, պէտ արմատից կազմված այդ գոյականը Մատյանում գործածված է «պետք, կարոտություն» առումով («Նարեկլուծ», էջ 141, ծնթ. 29)։ Հետևապես, 164—165 տողերի միտքն է՝ աստվածային խորախորհուրդ միության մեջ

Երրորդությունից մեկը մյուսից սոսկ զորության կարոտություն չունի։ Այդ տողերով, ըստ մեկնիչների, Նարեկացին արտահայտել է Երրորդության մասին հայ եկեղեցու դավանաբանական ըմբռնումը՝ առանց անունը տալու հակադրվելով Սաբելլիոս Լիբեացուն (III դար) և նրա հետևորդներին (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 366ա, «Գիրք մեկնութեան», էջ 213)։ Սաբելլիոսի հերձվածի համաձայն, Հայրը, Որդին և Ս. Հոգին միևնույն անձն են. միևնույն աստվածային անձնավորությունը մերթ գործում է իբրև Հայր, մերթ՝ իբրև Որդի և մերթ էլ՝ իբրև Ս. Հոգի։ Սաբելլիոսի ուսմունքը քննադատվել ու մերժվել է իր առաջացման իսկ շրջանում՝ III դարում։

Ավետիքյանի կարծիքով, Նարեկացին իր տողերում հակադրվում է, մանավանդ, այսպես կոչված արիոսականներին և հոգեմարտներին, որոնք ևս Որդուն և Ս. Հոգուն համարել են Հորից կախում ունեցող զորություններ («Նարեկլուծ», էջ 141, ծնթ. 29)։ Նարեկացին Երրորդությունը ներկայացնող Հորը, Որդուն և Հոգուն անվանում է հավասարապատիվ տերություն (տ. 169), համարուն, անբաժ ինքնություն (տ. 170). Հայրը Որդու պատճառն է «հայրութեամբ, այլ ոչ նախադրութեամբ» (տ. 131). եթե Հայրն «անժամանակ» է, ապա Որդին՝ «անսկիզբն» (տ. 166—167), ինչպես և Հոգին՝ «անպատճառ»։ Նարեկացին Երրորդության մասին նիկիական հանգանակի (ընդունված Նիկիայի 325 թ. եկեղեցական ժողովում) բանաստեղծական ընդարձակ շրջասությունը տալիս է Մատյանի ԼԴ և ՀԵ գլուխներում։

ԲԱՆ ԻԹ

1. Հմմտ. Ղուկ., ԺԷ, 4։

2. Ակնարկում է Մատթեոսի ավետարանում ասվածը՝ «շատ է աւուրն չար իւր» (տե՛ս Մատթ., Զ, 34)։

3. Թագաւոր բառից հետո N ձեռագրի գրիչը դրել է աստղանիշ. բայց այդտեղ հավելյալ տող կամ հատված չկա (տե՛ս նաև ԻԸ գլխի 4-րդ ծնթ.)։

4. Տե՛ս Եփես., Գ, 20։

5. Քանզի իննուց յիսնից եւ թուոց երից եւ չորեակ տասանց—այս և հաջորդ 31—34 տողերի միտքը բացատրելիս՝ Մատյանի մեկնիչներն անմիջական աղերս են տեսել դրանց և Մատթեոսի ավետարանի հետևյալ տների միջև. «Յայնժամ մատեաւ առ նա Պետրոս և ասէ. Տէր, քանի՞ցս անգամ, թէ մեղիցէ ինձ եղբայր իմ, և թողից նմա. մինչև յեւ՞թն անգամ։ Ասէ ցնա Յիսուս. Ոչ ասեմ քեզ, թէ մինչև յեւթն անգամ, այլ մինչև յեւթանասնեկին եւթն» (ԺԸ, 21—22)։ Այդ կապն ըստ երևույթին առաջինը տեսել են Մատյանի գրիչները, որոնցից ոմանք երից ընթերցվածը չեն գրել կամ գրել, բայց սրբագրել-հանել են (տե՛ս տողատակի տարընթերցվածները), քանի որ դրանով տողում հիշված թվերի գումարը դառնում է 493, որով և անհամապատասխանություն է առաջանում ավետարանի հիշյալ տների հետ։ Ոմանք էլ ուղղակի լուսանցքում նշել են, որ այդ ընթերցվածը չպետք է լինի. «Երից չպիտի. յընտիր օրինակաց տեսի յերկուս գիրս» (T, էջ 76ա), «Երից չպիտի» ([illegible], էջ 82բ, ω, էջ 71բ)։

Բայց խիստ սակավաթիվ ձեռագրեր չունեն երից բառը, այն էլ, ինչպես կարելի է ենթադրել, իբրև արդյունք նրանց գրիչների միջամտության։ Ձեռագրերի ճնշող մեծամասնությունը, ի թիվս որոնց և բոլոր հին գրչագրերը, ունի երից։ Երևի այդ հանգամանքը նկատի ունենալով էլ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը փորձել է տողն այնպես, ինչպես այն կա, առանց երից-ը կրճատելու, հարմարեցնել ավետարանում ասվածին։ Նա առաջարկում է այն հասկանալ այսպես՝ «Իննուց յիսնից և թուոց չորից տասանց» (ձեռ. 5650, էջ 366բ). «չորից տասանց»-ը, բացատրում է նա, երեք («երից») տասնյակի և մի չորրորդ («չորեակ») տասնյակի գումարն է։ Այդպիսով, բավական բռնազբոսիկ հարմարեցումով ստացվում է 490։ Մեկնիչը տալիս է նաև

մի այլ բացատրություն. առաջարկում է 40-ը («չորեակ տասանց») կիսել ոչ հավասար երկու մասի՝ 26 և 14, որով և տողում ստացվում է երեք թիվ՝ 450 («իննուց յիսնից»), 26 և 14։ Սակայն անհասկանալի է մնում, թե ինչո՞ւ 40-ը կիսում է 26-ի և 14-ի և ոչ թե, ասենք, 28-ի և 12-ի կամ 24-ի և 16-ի և այլն։ Մեկնիչը տողի մեջ ուզում է տեսնել նաև այլաբանություն. երից-ը հասկանում է հույս, հավատ և սեր գաղափարների իմաստով, ապա և նույնացնում աստվածային Երրորդության հետ՝ նշելով, որ մեղքերի թողությունը և «ամենայն խորհուրդ» առանց նրանց չեն կատարվում (նույն տեղում)։ Նարեկացու տողի այսօրինակ մեկնաբանումն այնքան սխալ ու կամայական է, որ Գ. Ավետիքյանն այդ առթիվ գրել է, թե՝ «Քաջ տեսանէ ընթերցողն՝ որչափ ի հեռաւորս ձգի բանն» («Նարեկլուծ», էջ 146, ծնթ. 3)։

2. Նալյանը, հետևելով հին տպագիրներին ($Պ_{1—3}$), որոնցում, թերևս, որոշ գրչագրերի հետևությամբ, բնագրից հանված է երից ընթերցվածը, ինքն էլ իր հերթին անտեսում է այն՝ գտնելով, որ տողում հիշված թվերի գումարը պետք է տա յոթանասուն անգամ յոթի արտադրյալը՝ 490 («Գիրք մեկնութեան», էջ 215)։ Ավետիքյանը ևս կարծում է, որ տողում առանձին թվերով ակնարկված է ավետարանի յոթանասուն անգամ յոթը, և քերականորեն հիմնավորում է իր միտքը։ Նա տողի երից եւ չորեակ կապակցությունը դիտում է իբրև հարադրություն՝ «երեք-չորս» նշանակությամբ, ուրեմն՝ երից եւ չորեակ տասանց, ըստ նրա, նույնն է 3—4 տասնյակի (40) հետ։ Որպես ապացույց նա Ս. Գրքից բերում է մի շարք զուգահեռ օրինակներ, որոնց հիման վրա եզրակացնում է. «Ապա ըստ այսոցիկ օրինակաց՝ ասելն աստանօր երից և չորեակ տասանց նշանակէ՝ երից տասանց և չորրորդ տասին, որ լինի ընդ ամէնն 40» («Նարեկլուծ», էջ 146, ծնթ. 3)։ Նա գտնում է, որ տողում թուոց բառը երից-ի հետ մեկ կապակցություն չի կազմում. այն պետք է վերցնել տասանց բառի հետ (իմա՝ երից և չորեակ տասանց թուոց), և բնագրում թուոց և երից բառերի միջև բութ է դրել (նույն տեղում, էջ 142)։

Ինչպես տեսնում ենք, Ավետիքյանը ևս, հին մեկնիչի նման, ընդունում է, որ երից-ը բնագրային է, բայց նրա և հին մեկնիչի հիմնավորումները տարբեր են, թեպետ երկուսն էլ հանգում են միևնույն եզրակացության՝ տողում հիշված թվերի գումարը կազմում է ոչ թե 493, այլ 490, և ակնարկում է Մատթեոսի ավետարանի վերոհիշյալ տեղը։ Ըստ այդմ էլ բանասերը բացահայտում է հաջորդ տողերի (տ. 30—34) բովանդակությունը, որը, ըստ նրա, հետևյալն է. օրվա վաղորդայնից մինչև արևմուտ (տ. 30) հոժարությամբ («յաւէտ կարկառմամբ», «անարգել սրտիւ»—տ. 31—32) միմյանց բարեգործելը՝ 490 անգամ ներելը («բարեգործել միմեանց շնորհատուութիւն»—տ. 34) մարդկանց համար ավելի բարձր առաքինություն է («ի վեր է»—տ. 33), քան հույս հայցելը կամ հուսադրելը («քան զաղերսանաց ակնկալութիւն մարդկան»—տ. 33), (Հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 145, ծնթ. 3)։ Իհարկե, Ավետիքյանի բացատրությունը ևս սպառիչ ու անթերի չի կարելի համարել։ Այնուամենայնիվ, տարակույս է առաջացնում տ. 29-ի «եւ թուոց երից» կապակցությունը։ Նրա առկայությունը ոչ մի կերպ, անգամ ռիթմի պահանջով, չի կարելի արդարացնել. չէ՞ որ Նարեկացին, եթե կամենար 490 թիվն արտահայտել, կարող էր ասել՝ «Քանզի իննուց յիսնից և չորեակ տասանց», բոլորովին անհրաժեշտ չէր համարի տողամիջում դնել նաև՝ «եւ թուոց երից». ռիթմը խախտված չէր, որ դրանով ձգտեր այն վերականգնել։ Բնականաբար տողը պարունակում է մի այլ գաղտնիք։

Այդ գաղտնիքը բացահայտել է ականավոր հայագետ Ստ. Մալխասյանը «Մի առեղծված Նարեկի մեջ» հոդվածում (տե՛ս «Հուշարձան», Վիեննա, 1911, էջ 223—224)։ Նա Ավետիքյանի բացատրությունը համարում է ձգձգված և ոչ ճիշտ՝ գտնելով, որ Նարեկացու խոսքը տվյալ դեպքում ներմանը չի վերաբերում (ներման մասին են Մատյանի ԺԵ գլխի 91—92-րդ տողերը՝ «Այլ եւթանասնիցս եւթն թողուլ / Անդուստ ի յաւուր զիւրաքանչիւր մեղանաց զպարտս»), հետևապես կապ չունի Մատթեոսի ավետարանի նշված տների հետ։ Մալխասյանը տալիս է Նարեկյան տողի այնպիսի մի սրամիտ լուծում, որը հայ բանասիրության մեջ իր նմանը չունի։

«Ինձ թվում է,—գրում է նա,—թե այս առեղծվածը լուծվում է ավելի բնական և իմաստին համապատասխան կերպով, տրված բոլոր թվանշաններն էլ նկատի առնելով, այսպես.
Ինն յիսուն=450+բիւր երեք=3+չորեակ տասունք=40, ընդամենը 493։ Այս գումարը (493) վերածվում է հետևյալ թվերին—400, 70, 20, 3, որոնք նպատակահարմար շարքով դասավորելով և տառերով արտահայտելով՝ կստանանք.

70=Հ	400=Ն	=«Հինգ» բառը
20=Ի	3=Գ	

Առեղծվածը այսպես լուծվելուց հետո հասկանալի կդառնա և ամբողջ խոսքի իմաստը» (Նույն տեղում, էջ 224)։

Բայց ինչո՞ւ է արտածում հինգ բառը, որի թվային նշանակությունը 493-ի է հավասար. որովհետև դրա ապացույցն է հատվածի 30-րդ տողը՝ ձեռների կարկառմամբ «ի վաղորդայնէ տուընջեանն առ մուտս արեւուն» աղոթելու մասին. այսինքն՝ Նարեկացին նկատի ունի օրվա վաղորդայնից սկսած մինչև արևամուտ հայոց եկեղեցում ըստ ժամագրքի սահմանված աղոթքի ժամերը՝ Առաւօտու, Արեւագալի, Երրորդ, Վեցերորդ և Իններորդ, որոնց քանակը հինգ է. իսկ հինգի թվային նշանակությունը, ինչպես տեսանք, 493 է, որը համապատասխանում է Մատյանի 29-րդ տողին։ «Ի վաղորդայնէ տուընջեանն առ մուտս արեւուն» տողը, ըստ Մալխասյանի, հեռավոր կերպով ակնարկում է Ղուկասի ավետարանի «Յամենայն ժամ յաղօթս կալ» խոսքը (ԺԸ, 1)։

6. Բոլոր տպագիրները, բացի Պ$_{1}$-ից, ունեն բիւք: Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունի բիւք. բոլոր օրինակներում եզակի է՝ բիւ։ Ըստ երևույթին «Նարեկլուծ»-ում Ավետիքյանի օգտագործած բոլոր գրչագրերը ևս ունեցել են բիւ («ի բազում օրինակս՝ բիւ», ինչպես նշել է նա. «Նարեկլուծ», էջ 146, ծնթ. 3)։ Բիւք տարընթերցվածը հավանաբար տպագրական ուղղում է՝ արված ստորոգյալի հետ քերականական համաձայնության նպատակով։ Բայց ստորոգյալի հոգնակիությունը պայմանավորված է աստեղացդ բիւ կապակցությամբ, որ կարող է ընկալվել իբրև հոգնակի։ Նշենք, որ հաջորդ տողի զօրս հարաբերական դերանունը ևս համաձայնեցված է աստեղացդ գոյականի հետ և ոչ թե բիւ ենթակայի հետ։ Հետևելով ձեռագրերին՝ վերականգնել ենք բիւ ընթերցվածը։

7. Հմմտ. Սաղմ., ՃԽԶ, 4։

8. Մատյանի Պ$_{1-3}$ տպագիրները (նաև Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները) ելաւ ընթերցվածի փխ ունեն եհան (տե՛ս և Պ$_{4}$-ի գլխավոր տարբերությունների ցանկում, էջ 391)։ Մեր օգտագործած ոչ մի գրչագիր չի տալիս եհան։

9. Հ. Նալյանը յամաւրալեացն ածանցավոր բառը բաժանում է երկու բառի՝ ամաւր և ալեաց ու նրանց տալիս սխալ նշանակություն՝ «ալեհեր լինելով ունենալ մանկան խելք» («Գիրք մեկնութեան», էջ 216)։ Չի նկատել, որ դա ամաւրալի ածականի հոգնակի հոլովաձև է։

10. Մատյանի Բուենոս Այրեսի տպագիրն ունի ի մահ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 71)։ Նախդիրը չունեն ո՛չ մյուս տպագիրները, ո՛չ մեր օգտագործած ձեռագրերը. այն հավանաբար տպագրական վրիպակ է։

11. Մատյանի Պ$_{3-4}$ տպագիրները և հետագա բոլոր հրատարակությունները բառն ունեն եզակի թվով՝ դէմ: Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս այս տարընթերցվածը։

12. Տե՛ս Ղուկ., ԺԸ, 9—14։ Ավետարանական առակում պատմվում է, որ փարիսեցին և մաքսավորը մտնում են տաճարն աղոթելու։ Մինչ փարիսեցին, փոխանակ զղջալու, խոսում է, որ ինքը հափշտակող, անիրավ ու շնաբարո չի եղել, ինչպես մաքսավորն ու մյուս մարդիկ, այսինքն՝ անմեղ է համարում իրեն, մաքսավորը, ընդհակառակը, կուրծքն է ծեծում և քավություն աղերսում իր մեղքերի համար, ապա արդարացած՝ դառնում իր տունը, իսկ փարիսեցին թողություն չի ստանում, որովհետև «...ամենայն, որ բարձրացուցանէ զանձն իւր, խոնարհեսցի, և որ խոնարհեցուցանէ զանձն՝ բարձրասցի»։

ԲԱՆ Լ

1. Ի բազմագրելին... զղջման մեղաւորին—դարձյալ ակնարկում է մեկ օրում 490 անգամ (յոթանասուն անգամ յոթ) մեղավորին ներելու մասին ավետարանական առակը, ինչպես ԺԵ Գլխի 91—92-րդ տողերում։

2. ...կցորդս այս անձնիշխանական—ըստ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչի և Հ. Նալյանի, Նարեկացին նկատի ունի մարդու մարմինը՝ «...մարմինս խաբող է, խառնի ի ստութիւն աշխարհիս» (ձեռ. 5650, էջ 367բ), «Մարմինս (ասէ) ընտանի թշնամի է հոգւոյս...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 222)։ Գ. Ավետիքյանը գտնում է, որ խոսքն այստեղ մարդու զգայական աշխարհի մասին է («Նարեկլուծ», էջ 152, ծնթ. 2)։

3. Տե՛ս Առակք, Թ, 12։

4. Բոլոր տպագիրներն ունեն՝ ոչ երբէք համարձակի: Մեր օգտագործած գրչագրերից ոչ մեկը չունի երբէք ընթերցվածը։ Դժվար է ասել՝ այդ բառը տպագրակա՞ն հավելում է, թե՞ ծագում է որևէ ձեռագրից։ Մատյանի իր թարգմանության մեջ Քասիմը երբէք-ը փոխարինել է բնավ բառով («բնավ չհամարձակիր արքայություն խնդրել իրեն համար». «Աշխարհաբար Նարեկ», էջ 151), որին հետևել է Վ. Գևորգյանը, իսկ մյուս թարգմանիչները (Թ. Գուշակյան, Գ. Տրապիզոնի, Մ. Խերանյան) այդ բառն առհասարակ չեն պահել։

5. «Նարեկլուծ»-ում Գ. Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագրերից մեկն ունեցել է գրեցեալք փխ կրեցեալք ճիշտ ընթերցվածի, իսկ Մատյանի Պ$_{1-3}$ տպագիրները և Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները տաշտք բառի մոտ ունեն երկու ընթերցվածը, որը մեր ձեռագրերից և հետագա տպագիրներից ոչ մեկը չի տալիս։ Ի դեպ, Z օրինակի մաշք տարընթերցվածը հետևանք է այն բանի, որ գրիչը (կամ նրա նախորդը) գաղափար օրինակի երկաթագիր տաշք (ինչպես հանդիպում է Վատիկանի հայերեն ձեռագրերի հավաքածուի № 4 գրչագրում փխ տաշտք ճիշտ ընթերցվածի) բառի տ-ն շփոթել-ընկալել է իբրև մ։

6. Անանխայելի ընթերցվածի փխ Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը և նրանից ծագող հետագա մի շարք տպագրեր, ինչպես նաև Մատյանի միջնադարյան լուծմունքն ունեն ճիշտ հակառակը՝ անխայելի, ընդ որում լուծմունքը բառին տալիս է սխալ բացատրություն՝ «անխնամ տխրեալ» (ձեռ. 5650, էջ 368ա—բ)։ Չնայած անանխայելի ընթերցվածը տալիս են միայն մի քանի գրչագրեր (որոնցից մի քանիսը՝ սրբագրումով), սակայն նախընտրեցինք այն, քանի որ անխայելի բառը բնագիր տանելու դեպքում տողի հակադրական իմաստը կորչում է։

7. Հմմտ. Եզք, ԻԲ, 27։

8. Ակնարկում է Մարկ., Է, 31—37-ում պատմվող առակը խուլուհամրի մասին, որի խլությունը Քրիստոսը բուժում է... իր մատները մտցնելով նրա ականջները։

9. Այս տողի կարուած արեւն բառերն ընկալել ենք որպես իմաստային մեկ միավոր՝ արեւակարիլ, հետևապես ստացական դերանունը գրել ենք ոչ թե քոյ, այլ քո ձևով։ Տե՛ս նաև սույն գլխի տ. 125-ը, որտեղ նշոյլ կենաց բառակապակցությունը ևս դիտելի է իբրև իմաստային մեկ միավոր, մի բարդության նշանակությամբ՝ կենաանշոյլ. ահա թե ինչու նախընտրել ենք ոչ թե քոյ ընթերցվածը կամ ձեռագրերի մեծ մասի տված քոց հոգնակի սեռականը (չնայած այս վերջինը համաձայնում է կենաց հոգնակի սեռականին), այլ քո եզակի ձևը, ինչպես ունեն ABDEHSα գրչագրերը, և ինչպես ավարտվում են 99—128 տողերը։

ԲԱՆ ԼԱ

1. Այսմ ամենայնի—Պ$_{1-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն այսմ տէր ամենայնի։ Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները, բացի Վենետիկի և Բուենոս Այրեսի հրատարակություններից, ունեն այսմ ամենայնի տէր։ Տարընթերցվածը հայտնի է եղել Գ. Ավետիքյանին։ Նրա օգտագործած օրինակներից երեքը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 158, ծնթ. 4), իսկ մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը չունեն տէր բառը։ Ճիշտ ենք համարում այսմ ամենայնի ընթերցվածը։

2. Հմմտ. Ծննդ., ԺԷ, ԺԸ։ Հռովմ., Դ, 18։ Ա Թագ., Ա, 17—18։

3. Որ է բիւ մի անքաւուրեան—խոսքը յոթ թվի մասին է։ Միջնադարյան մտածողությանը բնորոշ էր թվերին խորհրդանշական իմաստներ վերագրելը։ Թվերի միստիկական նշանակությունը միջնադարը վերցրել էր պյութագորականներից։ Պյութագորականները բացարձականացնում էին իրերի քանակական հարաբերությունները, նրանց էության հիմքում դնելով թիվը։ Զորս թիվը նրանք համարում էին չորս տարրերի խորհրդանիշ, յոթը՝ կույս թիվ, տասը՝ կատարյալ։ Յուրացնելով պյութագորականների այս միստիկան, եկեղեցու հայրերն ու մեկնաբանները ավելի խորացրին այն՝ խորհրդանշական տարբեր իմաստներ վերագրելով հատկապես յոթ թվին։ Յոթը ոչ միայն անբավություն ու անսահմանություն էր նշանակում, այլև ակիզբ ու վախճան, հավիտենություն և հարակայություն; էություն ու կատարելություն, նույնիսկ աստվածություն, անիմանալի և անմեկնարանելի։ Նաև՝ կույս, քանի որ տասի սահմանում նրանից չի ծնվում ոչ մի թիվ և ոչ էլ ինքն է ծնվում՝ իր գումարմամբ կամ բազմապատկմամբ։ Հ. Նալյանը յոթ թվի անբավության իմաստը կապում է նաև հայերեն է տառի բազմիմաստ՝ աստված, և թվային արժեքի՝ յոթ նշանակության հետ (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 233)։ Նարեկացու այս հատվածում նկատի են առնված յոթ թվին վերագրվող զանազան իմաստներ։ Թվերի միստիկական այս խորհուրդները Նարեկացուն կարող էին հայտնի լինել ամենից առաջ Դավիթ Անհաղթից։ «...Պարտ է գիտել,—գրում է Դավիթ Անհաղթը,—եթէ եւթն թիւդ կոյս լսի, որպէս Աթենայ և ժամանակ։ Եւ կոյս վասն զի ամենայն թիւ ի ներքոյ տասնեկիդ կամ ծնանի զոք կամ ծնանի յումեքէ. իսկ եւթն ոչ ծնանի զոք ի ներքոյ տասնեկիդ և ոչ ծնանի յումեքէ. որզոն, երկուք ծնանի զչորս ի ձեռն բազմապատկութեան, եւ երեք՝ զինն» (Դաւիթ Անյաղթ, Սահմանք իմաստասիրութեան, էջ 112—114)։

4. Բոյլք բանակաց—Պ$_3$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ինչպես նաև մեր օգտագործած ձեռագրերի մեծ մասը, ունեն բանակաց։ Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը և մեր KMUVZ ձեռագրերն ունեն վանականաց։ η ունի բնականաց։ Նախընտրում ենք բանականաց տարընթերցվածը։ Նարեկացու խոսքը այստեղ առհասարակ կրոնավորների, իսկ մասնավոր այս դեպքում ուսումնական վարդապետների՝ վարդապետությամբ պարապողների մասին է (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 160, ծնթ. 9)։

5. Ողորմիս—այսպես ունեն մեր A և ձեռագրերի մեծ մասը, իսկ տպագիրներից՝ միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը։ Սահմանական ներկայի այս ձևը նախընտրեցինք ողորմեսցիս ստորադասական եղանակի երկրորդ ապառնիի ձևից։

6. Ոչ ճո իցէ—Պ$_4$-ը գլխավոր տարբերությունների ցանկում ունի ոչ կեցցէ (էջ 391)։ Այս տարընթերցվածն այլուստ հայտնի չէ մեզ։

ԲԱՆ ԼԲ

1. Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունն ունի ճաստատեալսն։ Այլ աղբյուրից հայտնի չէ այդ ընթերցվածը։ Կարծում ենք ճ հոդը տպագրական վրիպակ է։

2. Տե՛ս Միքիէ, է, 1—7։

3. Տե՛ս Ես., ԾԸ, 1։

4. Տե՛ս Միքիէ, է, 1։ Յովէլ, Ա, 15։

5. Տե՛ս Սաղմ., ԼԱ, 5—6։

6. Հմմտ. Ես., ԾԱ, 1։

7. Նարեկացին հաճախ դիմում է աստծուն՝ անուն բառի հարադրությամբ կազմված կոչականներով՝ անուն կենդանի, վկայեալ անուն, բնաւեալ անուն, անուն անճառութեան, անուն աճաւոր, անուն մեծութեան և այլն։ Նախասիրած այդ գործածություններից մեկն էլ խոստովանեալ անուն արտահայտությունն է՝ գործածված տարբեր գլուխներում, շարահյուսական տարբեր կիրառմամբ. անուն ճզօրիդ խնկեալ և խոստովանեալ, խոստովանեալ անունդ անճնին, անուն 1ս խոստովանեալ աստուծոյ Որդի և այլն։ Այստեղ տ. 66-ում ընտանի անուն և տ. 68-ում խոստովանեալ անուն կոչականներում անուն բառի այսքան մոտիկ գործածությունը անհարիր է Նարեկացու ոճին։ Սպասելի էր, որ անուն բառի փոխարեն մի դեպքում լիներ այլ բառ։ Ընտանի անուն արտահայտությունն օգտագործված է միայն այստեղ և, կարծում ենք, բնագրային է, մինչդեռ խոստովանեալ անուն արտահայտությունը գործածված է տարբեր գլուխներում և, թվում է, այն կարող էր ծագել ազդեցությամբ, սխալմամբ։ Ոչ մի տպագիր կամ ձեռագիր չունի տարընթերցվածք։ Ուստի բնագրում թողնում ենք երկու ընթերցվածներն էլ, համոզված, սակայն, որ այստեղ կա ոճական ինչ-որ անհարազատություն, հետևաբար՝ իմաստային աղճատում։

8. Վենետիկի 1840 թ. տպագիրը և նրանից ծագող արտատպությունները, ինչպես նաև մեր Ս-ն ճայի բառի փոխարեն ունեն ճայր։ Տարընթերցվածը հայտնի չի եղել Գ. Ավետիքյանին։ Եթե տպագրի սրբագրման համար հիմք դարձած լինի նույնիսկ ձեռագրական վկայություն, ապա այն իր հերթին պետք է լինի գրչագրական վրիպակ՝ ծագած Ի և Ր տառերի շփոթությունից։ Հայի բառն այստեղ ակն բառի ստորոգյալն է, և տողն ունի շարահյուսական ճիշտ կառուցվածք։

9. Նարեկացին այստեղ զուգահեռ է տանում ավետարանում հիշատակված մեղավոր կնոջ և իր միջև։ Նա դարձ է աղերսում, արցունքով թրջելով Հիսուսի ոտքերը, ինչը պաղատում է Քրիստոսին՝ նրա անարատ մարդեղության ոտքերն ընկած՝ համաշնչապես նրան միանալու հույսով։ «Եւ կին մի էր ի քաղաքին մեղաւոր. իբրև գիտաց, թէ բազմեալ է ի տան փարիսեցւոյն, բերեալ շիշ մի իւղոյ ազնուի. կայր յետոյ առ ոտս նորա, լայր. և արտասուօքն սկսաւ թանալ զոտս նորա, և հերով գլխոյ իւրոյ ջնջէր, և համբուրէր զոտս նորա, և օծանէր իւղովն» (Ղուկ. է, 37—38)։ Ըստ Հովհաննես ավետարանչի՝ այդ կինը եղել է Մարթայի և Ղազարոսի քույր Մարիամը. «Այս այն Մարիամն էր, որ օծ զտէրն իւղով, և ջնջեաց զոտս նորա հերով իւրով, որոյ եղբայրն Ղազարոս հիւանդ էր» (Յովհ. ԺԱ, 2)։ Հ. Նալյանը անանուն այդ կնոջը նույնացնում է Մարիամ Մագթաղինացու հետ։ «Ընկալ և զայս ողբերգութիւնս՝ ի տեղի ցօղոյ արտասուաց,—գրում է Նալյանը,—որով ի հեռաստանէ լուանալ կամիմ զոտս մարդեղութեան քոյ, և զխորհրդոյ մեղանս իմ յայտնեմ քեզ օրինակաւ հերաց Մագդաղենացւոյն, որով ցացանեմ թէ՝ և խորհրդովս առ քեզ դառնամ...» («Գիրք Մեկնութեան», էջ 244)։ Ո՞ր Մարիամի մասին է խոսքը, դա, ըստ էության, կարևոր չէ։ Բանն այն է, որ Մարիամների այդ շփոթության հարցը հուզել է բազմաթիվ մեկնաբանների, որոնք, սակայն, հանգել են այն եզրակացության, որ Ղուկասի ավետարանում հիշատակված մեղավոր կնոջ անունը ավետարանիչը չի տվել և սխալ է նրան նույնացնել Մարիամ Մագթաղինացու կամ Մարթայի և Ղազարոսի քույր Մարիամի հետ (տե՛ս Encyclopédie théologique, t. 3, Paris, 1846, էջ 382—384)։ Հետաքրքիր է, որ Նարեկացին ևս նրան կոչում է «յանցաւոր»՝ առանց սակայն անունը տալու։

10. Խզեցին խաղրճ—խաղր (որոգայթ, թակարդ) բառը՝ հոգնակի ձևով, Նարեկացին օգտագործել է բազմիցս. կորուսչին խաղրճ պաճեալ, կանգնես զմատնեալն խաղրից գլորման,

մաՐՐեսցես ի խաղբից զծածկարան անկողնոյս, ի խաղբս մանու անզգայապէս, խայտառակեսցին խաղբիցն դրուիւնՐ և այլն։ Այս բառը ձեռագրերում վկայված է գրության երկու ձևով՝ խաղբ և ճաղբ: Գ. Ավետիքյանին ևս հայտնի է եղել ճաղբն ձևը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 166, ծնթ. 15)։ Ըստ Հր. Աճառյանի, բառի ճիշտ և հին ձևն է խաղբ, նոր և սխալ ձևը՝ ճաղբ (տե՛ս Հր. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, հ. 3, Երևան, 1977, էջ 14)։ Նախընտրում ենք խաղբն ճիշտ ձևը։ Ավետիքյանը ևս նախընտրել է այս ձևը, գտնելով, որ Նարեկացին այստեղ դիմել է հանգիտության, քանի որ «յաջորդ հատուածքն նոյնատառ բառիւք ձևանան» («Նարեկլուծ», էջ 166, ծնթ. 15). Խզեսցին խաղբն, ոռշեսցին ոռզայրՐն, կապտեսցին կապանՐն, վանեսցին վինն» և այլն։ Պետք է ընդունել նաև, որ Նարեկացին օգտագործել է բառի նախնական ձևը։

11. Այս տողում «Նարեկլուծի» Թե՛ 1801 և Թե՛ 1827 թթ. տպագրերն ունեն անձնաւորութեան, որը, հավանաբար, տպագրական վրիպակ է։

ԲԱՆ ԼԳ

1. Տե՛ս Մատթ., ԻԶ, 6—13։ Յովհ., ԺԲ, 3։
2. Համտ. Ովսէէ, Ա, 2, Գ, 1—3։
3. Տե՛ս Եզեկ., ԺԶ, 16։
4. Տե՛ս Բ. Օրին., ԼԲ, 24։
5. Յիշատակաւ Հաւրն բարձրելոյ՝ յՈրդին կցորդութիւն—բանասիրության մեջ, ելնելով առանձին գլուխների դավանաբանական բնույթից, այն կարծիքն է արտահայտվել, որ ինչպես մի քանի ամբողջական գլուխներ (ՀԵ, ՂԲ, ՂԳ), այնպես էլ մի քանի գլուխների (ԻԶ, ԼԳ, ԼԴ) առանձին մասեր չեն պատկանում Նարեկացու գրչին և կամ սկզբնապես չեն եղել Մատյանում։ Դրանց մի մասը համարվել է նույնիսկ թարգմանություն (տե՛ս «Բազմավէպ», 1900, էջ 446)։ Քննարկելով այս հարցերը, Մ. Մկրյանը հանգում է այն եզրակացության, թե «Նարեկացին ՂԲ և ՂԳ ոչ բանաստեղծական գլուխները, ինչպես և ՀԵ ու մի քանի այլ գլուխների վերջին հատվածները կամ բոլորովին ինքը չի գրել, կամ եթե երբևէ ինքն է գրել, ապա դրանք հորինել է անկախ իր պոեմից, այլ նպատակներով, որոնք սակայն հետագայում գրիչների կողմից ինչ-ինչ նկատառումներով խառնվել են բուն պոեմի տեքստին» (Մ. Մկրյան, Գրիգոր Նարեկացի, էջ 177)։ Թարգմանիչներից ոմանց համար (Մ. Խերանյան, Վ. Գևորգյան) սա հիմք է հանդիսացել թարգմանությունից դուրս թողնելու մի քանի գլուխներ (ՀԵ, ՂԲ, ՂԳ) ամբողջությամբ, կամ թարգմանելու մի քանի գլուխների (ԻԶ, ԼԳ, ԼԴ) միայն առանձին հատվածներ, իսկ Գ. Խաչատրյանը նպատակահարմար է գտել ՀԵ, ՂԲ և ՂԳ գլուխները դնել որպես հավելված՝ պահպանելով, սակայն, գլուխների հաջորդական կարգը։ «Պոեմի ՀԵ, ՂԲ և ՂԳ գլուխներն ամբողջությամբ, ինչպես և առանձին ենթամասեր՝ ԼԳ, ԼԴ և ԼԶ գլուխներում ունեն զուտ դավանաբանական և կրոնա-փիլիսոփայական բնույթ ու բովանդակություն,—գրում է Մ. Խերանյանը,—որոնք իրենց ոճով ու ոգով անհարիր լինելով ընդհանուր պոեմի հետ, մեր կարծիքով, հազիվ թե հանճարեղ հեղինակի գրչին պատկանեն» (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության, գրաբարից թարգմանեց Մկրտիչ Խերանյան, Երևան, 1960, էջ XXXIV)։ Այս կարծիքները չի կարելի հիմնավոր համարել։ Ձեռագրերը հիմք չեն տալիս կասկածելու, թե դրանց հեղինակը Նարեկացին չէ, թե դրանք կարող են թարգմանություն լինել, թե դրանք սկզբնապես չեն եղել Մատյանում, այլ ընդմիջարկվել են գրիչների կողմից։ Թարգմանություն համարելու վարկածն առաջացել է ՂԲ գլխի «աղաչանս եղեալ ընդ կերպարանս թարգմանութեանն» և ՂԳ գլխի «ամղաւթք թարգմանաւրէն» արտահայտություններից, ուր թարգմանութիւն բառը նշանակում է մեկնություն, բացատրություն։ Ըստ Հ. Նալյանի՝ «թարգմանօրէն բառս՝ աստէն իմանի մեկնօղօրէն»

(տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 678), իսկ ըստ Ավետիքյանի՝ «աղաչանս եղեալ ընդ կերպարանս թարգմանութեանն» նշանակում է աղոթք՝ «հանդերձ տեսութեամբ մեկնութեանն, կամ ըստ օրինակի բացայայտութեան» (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 481, ծնթ. 1)։ Որ ԼԳ գլուխը սկզբնապես եղել է Մատյանում՝ վեր է կասկածից։ Որ նրա մասերը մտել են այդ գլխի մեջ՝ նույնպես։ Նարեկացին այդ գլուխը նվիրել է իր դավանանքի արտահայտմանը։ Դա երևում է հենց առաջին տողի «զյարմարութիւն պաշտաման բանիս» արտահայտությունից։ Ապա բանաստեղծը խնդրում է աստծուց, որ խոստովանության իր այդ մատյանի բուրումն ազդի շատերին («Այլ արասցես զաւրանալ կրկին յաճախութեամբ բուրման խոստովանութեան այսր մատենի՝ ի բազումս ազդեալ»), որից հետո փոխում է խոսքի եղանակը («Այլ յայլ աւրինակ փոխեալ զմատեան մաղթանաց այսր ողբերգութեան»), իր մեղապարտության պատիժը մարգարեներից վկայակոչված խոսքերով հաստուցելու համար, որն ավարտվում է այն խոր հավատով, թե Քրիստոսի Ավետարանը կյանք է («զի Քրիստոսեան աւետարանն՝ կեանս է ամենեցին») և միանգամայն բնականբար անցնում է Հոր, Որդու և Սուրբ Հոգու դրվատմանը։

6. Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագիրն այստեղ սկզբան բառի փոխարեն ունի սկզբնական։ Եթե տպագրական վրիպակ չէ, ապա պետք է Այս տարընթերցվածը հայտնի չէ այլ աղբյուրից։ ենթադրել, որ բառը սրբագրել է Գ. Խաչատրյանը՝ թերևս ըստ իր ունեցած ձեռագրի։

7. Այս տողից հետո բոլոր տպագիրներն ու ձեռագրերը, բացի -ից, ~ -ից, որ տեղ է ունեն «Աղաւթք, որ նախքան պատարագն թողել, բայց չի լրացրել և O-ից, որ պակասավոր է, մատուցանի» ենթախորագիրը։ C-ում ենթախորագրի տակ, լուսանցքում, ուշ գրչությամբ նշված է. «Զայս կարմիր գրով ի կարգն գրէ՝ խորագիր և ոչ ի վեր» (էջ 73ա)։ Ի տարբերություն C-ի Ь-ն ունի. «Ի վերս գրէ» (էջ 68ա)։ Kh-ը, ինչպես նաև Վատիկանի ձեռագրերը այս և հաջորդ հատվածները դիտել են իբրև առանձին գլուխ՝ «Բան ԼԵ» համարակալմամբ։ Y ենթավերնագրից հետո ունի. «Աւգնեա՛յ Հոգիդ Սուրբ աստուած»։ O-ում ենթավերնագիրը գրեթե բառացի վերցված է Ներսես Լամբրոնացու Պատարագի մեկնությունից. «Եւ մատուցեալ անգանի առաջի սեղանոյն լուռ և անմռունչ եւ ասէ զաղաւթս առ Սուրբ Հոգին՝ անաւրէն գործոյն» (Համտ. «Սրբոյն Ներսեսի Լամբրոնացւոյ Տարսոնի եպիսկոպոսի խորհրդածութիւնք ի կարգս եկեղեցւոյ և մեկնութիւն խորհրդոյ պատարագին», Վենետիկ, 1847, էջ 195)։ Լամբրոնացին մեջ է բերել և մեկնարանել Նարեկացու այս հատվածները, առաջին դեպքում լրիվ (տ. 98—179), երկրորդ դեպքում՝ առանց վերջին տողերի (տ. 98—173) (տե՛ս «Մեկնութիւն խորհրդոյ պատարագին», էջ 195—197 և էջ 250—260)։ Երկու դեպքում էլ Լամբրոնացին չի բերում ենթախորագիրը, թեև մեր A ձեռագիրը, որը գրված է նրա պատվերով և պատկանում էր Լամբրոնացուն, ունի ենթախորագիրը թե՛ սկզբից՝ ցանկում և թե՛ իր տեղը՝ գլխում։ Ենթախորագիրը, կարծում ենք, հեղինակինը չէ (տե՛ս մեր ծանոթագրությունը Բան ԺԲ, ծնթ. 4)։ Պատարագի մեկնության մեջ Լամբրոնացին, բնականաբար, պետք է օգտագործեր մեր A ձեռագիրը, որն իր օրինակն էր։ Տպագիրը, սակայն, մեր A-ի համեմատությամբ ունի որոշ տարբերություններ և տարընթերցվածներ։ Դրանք կարող էին առաջ գալ նախ՝ Պատարագի մեկնության ընդօրինակությունների ժամանակ, գրչագրական վրիպակների հետևանքով, երկրորդ, Նարեկացու Մատյանի այլ, Լամբրոնացու օրինակից տարբեր, ձեռագրերի օգտագործման դեպքում և, վերջապես, Լամբրոնացին ինքը, ելնելով իր երկի բնույթից, կարող էր խմբագրական վերաբերմունք ունենալ։ Այստեղ տալիս ենք այդ տարբերություններից ու տարընթերցվածներից առավել կարևորները։ Պատարագի Մեկնությունը (տե՛ս սույն գլխի ծնթ. 7) ևս ունի այսպես (էջ 195 և 250)։

8. A ունի Ամենակալ աստուած բարերար, Պատարագի Մեկնությունը՝ ընողի (էջ 195), ընող (էջ 251)։

9. A ունի ընութեան, Լամբրոնացու Մեկնությունը՝ ջրոցն (էջ 195 և 252)։

10. Համտ. Ա Կորնթ., Բ, 10։

11. A ունի ջրոյն, Լամբրոնացու

12. A ունի շրջակրութեամբ, Լամբրոնացու Մեկնությունը՝ շրջարկութեամբ (էջ 195 և 252)։

13. A ունի զկատուցանելն զլոյծ մածուածդ, Լամբրոնացու Մեկնությունը՝ զկատուցանել զլոյծ մանուած (էջ 195) և զկատուցանել զլոյծ մածուած (էջ 253)։ Մեր տսճ ձեռագրերը ևս ունեն մանուած։

14. Չքո բառի փոխարեն Լամբրոնացու Մեկնությունն ունի զ' ի քէն (էջ 196 և 253)։ Այդ ընթերցվածը չունեն մեր օգտագործած ձեռագրերը։

15. Հմմտ. Մատթ., ԺԲ, 10։

16. Բոլոր տպագիրները 141—143 տողերն ունեն որպես ենթախորագիր։ Այդ տողերը հեղինակինն են, բնագրային և գտնվում են իրենց տեղում։ Լամբրոնացին ևս իր Պատարագի մեկնության մեջ դրանք դիտում է բնագրի շարունակություն, հեղինակի դիմում Սուրբ Հոգուն։ Մինչ այդ բանաստեղծը հիշատակում է Սուրբ Հոգու սքանչելիքները, բարեբանում է նրան, ապա անցնում խնդրանքի՝ մինչև որ բազմապատիկ թախանձանքներով կարողանա Սուրբ Հոգու գթության լույսը «խոնարհեցուցանել, և հրաշալի ազդմամբ առ իս ձգել»՝ ավետարանելու համար «խառնվեալ խորհրդոյս խաղաղութիւն և հանդարտութիւն» (էջ 254—255)։

17. A-ն գրել է վստահութիւնն, սրբագրել՝ վերահայեցութիւնն։ Մեկնությունն ունի վերահայեցութիւն (էջ 196) և վերահայեցողութիւն (էջ 254) տողատակին՝ իբրև տարընթերցված։ Հ. Նալյանն այս բառի առթիվ գրել է. «Ի ձեռագիր օրինակս ոչ գտանի վերահայեցողութիւն բառս» («Գիրք մեկնութեան», էջ 258)։ O-ն ունի ազդեալ յայտնեցլի։ Լամբրոնացու Մեկնությունը ևս։ Այս նույնությունը ևս ցույց է տալիս O-ի՝ Մեկնության հետ ունեցող աղերսը։

18. Հմմտ. Հռովմ., Ը, 26։

19. Հմմտ. Ա. Կորնթ., Գ, 16։

20. Հմմտ. Մատթ., ԺԸ, 20։ Ա Կորնթ., Զ, 17։

21. Այս տողում Լամբրոնացու Մեկնությունն ունի մի դեպքում Իսկ դու ընկալցիս (էջ 196), ինչպես A-ն մյուս դեպքում՝ Իսկ և դու ուղէս զհամակամ ընկալցիս (էջ 256), որ չունեն ո՛չ մեր ձեռագրերը և ո՛չ էլ տպագիրները։ Տարընթերցվածը, թերևս, Լամբրոնացու խմբագրական վերաբերմունքի արդյունք է։

22. Հմմտ. Յովհ., Զ, 49—52։

23. Հմմտ. Ես., Զ, 6—7Ֆ։

24. Լամբրոնացու Մեկնությունն ունի յայսմ ամենայնի։ Այսպես ունեն նաև OZՑs-ը և $Պ_1$-ը։

ԲԱՆ ԼԴ

1. ...զոր ի նախնին ճառեալ եւ յերկրորդումս ցուցից—նախորդ՝ ԼԳ գլխի նման այս գլուխը ևս ունի դավանաբանական բովանդակություն։ Առաջին մասը նվիրված է Սուրբ Հոգուն՝ ասեխնախոսության կամ բեմախոսության շնորհի հայցմամբ, երկրորդ մասը՝ Նիկիական հավատի հանգանակին, երրորդը՝ գոհաբանություն է Քրիստոսին։ Որ այս գլուխը ևս սկզբնապես եղել է Մատյանում, ակներև է հենց բերված արտահայտությունից։ ԼԴ գլուխը ԼԳ գլխի տրամաբանական շարունակությունն է թե՛ կառուցվածքային և թե՛ բովանդակության առումով։ Որ այս գլխի մասերը ևս կազմում են կառուցվածքային մի ամբողջություն, ակներև է Նարեկացու այն արտահայտություններից, որոնք նշում են անցման կապը։ Սուրբ Հոգուն դիմելուց առաջ Նարեկացին նշում է այսպես. «Իսկ յանդիմանութիւնս գրաբանականս՝ ի կոյտս բազմութեան ազգաց և բարգմանութիւնս ժողովրդոց, զայս արգահատութիւնս մաղթողականս նուիրեցի, զոր ներքնաշարեալքդ սահմանադրեն գոհաբանութիւնք», (բան ԼԴ, տ. 4—6), Նիկիական հավատի հանգանակը շարադրելուց առաջ՝ այսպես. «Իսկ զհաւատոյ սահման բանի ընտրութեան շնորհի կե-

նաց կանոնի առ համագոյ Սուրբ Երրորդութեանն զայս վարդապետեցի, զոր շափղ կարգիդ վե-
րանկարէ» (բան ԼԴ, տ. 33—35), շարադրանքն ավարտելուց հետո՝ այսպես. «Արդ, զայս գո-
չումն ծածուկ խորհրդոց կերպատրելոց յայսմ մատենի, ամենալուր ականջաց մեծիդ աստուծոյ
ընծայեցուցի» (բան ԼԴ, տ. 121—122)։ Ուշադրության արժանի է նաև Նարեկացու հետևյալ
արտահայտությունը. «Այլ արդ, քանզի բազմաւք պաղատեցայ դրուատաւք խանդաղատականաւք,
որ ոչ է գրեալ ի յայս կարգ ձայնի, լո՛ւր, բարեգութ, ըստ սմին բանի այնմ ամենայնի» (բան
ԼԴ, տ. 133—135)։ Իր այս պաղատանքների հետ բանաստեղծը խնդրում է աստծուն՝ լսել նաև
խանդաղատանքով գրված իր մյուս՝ այլ բնույթի, բայց ոչ այս կարգի գրվածքների խնդրվածք-
ները։ Թե՛ ԼԳ և թե՛ ԼԴ գլուխներն ունեն բոլոր ձեռագրերը։
2. Այս տողից հետո բոլոր ձեռագրերն ու տպագիրները, բացի Բուենոս Այրեսի 1948 թ.
հրատարակությունից, ունեն «Ի հանդիսարանս խաւսից ատենի՝ բանս մաղթանաց, որով Հոգին
աստուծոյ հաշտեալ՝ հասանէ յաւգնականութիւն» ենթախորագիրը։ Կարծում ենք, որ ենթախո-
րագրերն առհասարակ հեղինակային չեն, որ դրանք ծագում են Նարեկացու բնագրից՝ համա-
պատասխան խմբագրմամբ (տե՛ս բան ԺԲ, ծնթ. 4)։ Այստեղ ևս ենթախորագիրն արտածված է
Նարեկացու հետևյալ տողերից. «Իսկ յանդիմանութիւնս գրաբանականս՝ ի կոյտս բազմաւք
մութեան ազգաց եւ բարգմանութիւնս ժողովրդոց, զայս արգահատութիւնս մաղթողականս նուի-
րեցի»։ Ուր բանաստեղծն այն պարզ միտքն է արտահայտում, որ ինքը՝ բանախոսությամբ,
քարոզով, բեմախոսությամբ բազմության, ժողովրդի առջև հանդես գալուց առաջ աղոթքով դիմում է
Սուրբ Հոգուն, որ նա լուսավորի իր միտքը աստվածային գիտության անսովոր ծագմամբ, որ ինքն
արժանի լինի «առնել եւ ուսուցանել՝ յաւիտենակ բարեաց աստուածասէր լսողաց»։
3. Որ ձեռնադրես առաքեալս... բարբառեցուցանես համբրս.—Հմմտ. «Եւ զորս եդն աստուած
Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները 7—32 տողերը դիտել են իբրև առանձին հատված՝
Բ համարակալմամբ։ Գտնելով, որ ենթախորագիրը բնագրային չէ, իսկ 1—6-րդ տողերը ուղ-
ղակի նախադրություն են, որին հաջորդում է Նարեկացու մաղթանքը, 7—32-րդ տողերը մենք
դնում ենք որպես մեկ՝ Ա հատված։
յեկեղեցւոջ՝ այս են. նախ զառաքեալս, երկրորդ զմարգարէս, երրորդ զվարդապետս, ապա զօ-
րութիւնս, վարիչս, ազգս լեզուաց, բարգմանութիւնս լեզուաց» (տե՛ս Ա Կորնթ., ԺԲ, 28)։
4. Այս տողից հետո Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրների Բ հատվածը։ Մի շարք ձեռագրերում
35 տողերը, որոնցով էլ ավարտվում է այդ տպագիրների Բ հատվածը սկսում են այդ տողերով,
DPαλbhikpx և այլն) այդ տողերը դիտված են որպես հաջորդ (մեր Բ) հատվածի սկիզբ կամ
նախադրություն։ Մեր K-ն և Վատիկանի ձեռագիրը ևս նոր հատվածը շարունակությունը դիտել են իբրև
բայց այն տարբերությամբ, որ երկուսն էլ տ. 33-ից սկսած՝ շարունակությունը դիտել են իբրև
առանձին գլուխ՝ «Բան ԼԷ» համարակալմամբ։ Հետևելով K. Վատիկանի և մեր մի շարք այլ
ձեռագրերի կառուցվածքին, մենք 33—35 տողերը դնում ենք հատվածի սկիզբ։ Թ. Գուշակյանը
այս տողերը դուրս է թողել իր թարգմանությունից (տե՛ս «Նարեկ աղոթամատեան», էջ 113)։
5. Բոլոր տպագիրներն ու ձեռագրերի մեծ մասը, բացի HNOVՅΓn-ից և O-ից, որ պակա-
սավոր է, այս տողից հետո, իսկ մեր K-ն և Վատիկանի ձեռագիրը տ. 32-ից հետո, լուսանց-
քում կամ բնագրի կարգում, ունեն «Երրորդութիւն անայլայլական նորոգ սահմանադրութեան
ազդեալ յաստուծոյ, յոր ինչ ի Նիկիայն սահմանեցաւ հաւատ» ենթախորագիրը։ K-ն այս են-
թախորագրից առաջ ունի «Վերստին յաւելուած կրկին հեծութեան ձորին հսկողի», իսկ Վատի-
կանի ձեռագիրը՝ «Նորին խաւսք ընդ աստուծոյ» ինչ պայմանավորված է նրանով, որ այդ եր-
կուսն էլ, ինչպես տեսցինք, տ. 33-ից սկսած՝ շարունակությունը դիտել են իբրև նոր գլուխ՝
«Բան ԼԷ» համարակալմամբ։ Ե-ի գրիչը ենթավերնագրի համար ունի նշում՝ «Ի դուռս գրէ»՝
այսինքն լուսանցքում գրիր (էջ 70բ)։ Այս ենթախորագիրը ևս, կարծում ենք, որ հեղինակինը չէ
(տե՛ս բան ԺԲ, ծնթ. 6)։ Այն արտածված է Նարեկացու «Իսկ զհաւատոյ սահման բանի ընտ-

ռութեան շնորհի կենաց կանոնի առ համագոյ Սուրբ Երրորդութեանն զայս վարդապետեցի» (բան ԼԴ, տ. 33—34) տողերից՝ խմբագրական մուտքմամբ: Այս հատվածը, ինչպես հեղինակի «առ համագոյ Սուրբ Երրորդութեանն զայս վարդապետեցի» արտահայտությունն է հուշում, ունի դավանաբանական բնույթ: Նարեկացին տալիս է իր հավատի հանգանակը, հայ լուսավորչական եկեղեցու իր դավանությունը, որը հիմնականում հարում է Նիկիայի 325 թ. տիեզերական ժողովի ընդունած հավատի հանգանակին: Գլխի շարունակությունը՝ 36-րդ տողից սկսած, տեղ է գտել առանձին ժողովածուներում՝ նոր վերնագրմամբ: Ահա դրանցից մեկը. «Կարգ և կանոն աղաւթից զոր խնդրեալ է հոգէկիր արանց՝ յամենէ միայնացելոյ՝ արթուն և զուարթուն հոգւոյ Գրիգորի Նարեկացւոյ, որ և ցուցանէ նախադրութիւն բանիս, թէ ոչ համարի զանձն արժանի այսպիսի իրի, վասն այն զառաքելոյն ի մէջ առեալ դնէ սկիզբն կանոնիս պատմութեան և ոգէշահ խրատու» (Մատենադարան, ձեռ. 1326, էջ 250ա): Աղոթքի այս կանոնը իսկապես ունի նախադրություն՝ աղոթքի նշանակության պարզաբանմամբ, որին հաջորդում է ԼԴ գլխից մի հատված՝ «Խոստովանիմք եւ դաւանեմք... իբր զշունչ ինչ անդասելի»: Կան ոչ կարևոր, ուղղագրական բնույթի տարընթերցվածներ: Նարեկացուն վերագրված այս աղոթքը տե՛ս նաև «Գիրք, որ կոչի Մեկնութիւն աղօթից», Կ. Պոլիս, 1730, էջ 408—20):

6. ... ամպով անհեննութեան ծածկեցաւ—Հմմտ. «Եւ ամպն կալաւ զնա յաչաց նոցա» (տե՛ս Գործք, Ա, 9):

7. ... որ յանէից գոյացոյց զբոլոր եղեալքս.—քերականորեն ճիշտ ձևը պետք է լիներ եղեալսս: Նարեկացին, ըստ երևույթին, հետևել է կենդանի խոսքի տարածված ձևին:

8. ... զմկրտեալսս ի մահն Քրիստոսի—Հմմտ. «...զի որ միանգամ մկրտեցաք ի Քրիստոս Յիսուս, ի մահ անդր նորա մկրտեցաք» (տե՛ս Հռովմ., Զ, 3):

9. ... զամենայնն—այսպես ունի միայն Գ. Ավետիքյանի 1827 թ. «Նարեկլուծի» հրատարակությունը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 182): Ն հոդը հավանաբար տպագրական վրիպակ է:

10. ... լռութեան—այսպես ունեն Պ$_{1-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրները, ինչպես նաև Վենետիկի 1840 և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունները: Պ$_4$-ը, նրանից ծագող տպագրները, «Նարեկլուծի» 1827 թ. հրատարակությունը ունեն լռութենէ: Վերջինս չի տալիս մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը: Նախընտրում ենք լռութեան տարընթերցվածը:

11. ... ասել Ադոնայի տէր, եւ զհրամայեալ պատուէրդ ոչ առնել—Հմմտ. «Զի կոչէք զիս՝ տէր, տէր, և զոր ասեմն ոչ առնէք» (տե՛ս Ղուկ., Զ, 46):

12. ... զոսկեղէն տախտակս խաւսից... զգրեալս մատամբդ աստուծոյ—Հմմտ. «...տախտակս քարեղէնս գրեալս մատամբն աստուծոյ» (տե՛ս Ելք, ԼԱ, 18):

13. ... դրուատաւք խանդաղատականաւք—Պ$_1$-ը, Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագրները, ինչպես նաև «Նարեկլուծը» և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը ունեն դրուակաւք: Մեր Պ$_{2-3}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններն ունեն դրուատաւք: Մեր A-ն, 13 այլ ձեռագրեր և Վատիկանի ձեռագիրը ևս ունեն դրուատաւք: Այս տարընթերցվածը չի վկայակոչված ոչ Պ$_4$-ի գլխավոր տարբերությունների ցանկում և ոչ էլ Գ. Ավետիքյանի ծանոթագրություններում: Ձեռագրերից բացի այն կարող էր հրատարակիչներին հայտնի լինել նախորդ՝ Պ$_2$ և նրանից ծագող արտատպություններից: Նախընտրում ենք դրուատաւք տարընթերցվածը, քանի որ, եթե մի պահ ընդունենք, որ պետք է լինի դրուակաւք, այսինքն՝ դրվագներով, ապա առաջ կգա իմաստային անճշտություն: Նարեկացին ԼԳ և ԼԴ գլուխներում գլխավորապես շարադրում է իր հավատո հանգանակը, իր դավանանքը: Դա պահանջում է այլ ոճ, խոսքի այլ կարգ, այլ եղանակ: Այլ կերպ ասած՝ դրանք սրտահույզ, աղոթական ու զղջման արցունքներով գրված տողեր չեն, և բանաստեղծը դիմում է ասածն իր դավանության խոստովանության հետ ընդունել նաև այն խոսքերը, այն բազում պաղատանքները, որոնք

ասված են «դրուատաւք խանդաղատականաւք»՝ խանդաղատագին դրվատանքներով և որոնք ոչ են «գրեալ ի յայս կարգ ձայնի» (տե՛ս բան ԼԴ, տ. 134—135):

14. ... հացի պանից բաղարջոց՝ իւղով զանգելոց—Հմմտ. «... և պանս բաղարջս... զանգեալ իւղով» (տե՛ս Ելք, ԻԹ, 2):

15. Հեղիաս—Նկատի ունի Եղիա մարգարեին (տե՛ս Գ Թագ., ԺԹ, 9): Եղիա մարգարեի անունը Հեղիաս գրությամբ չի վկայակոչված Սուրբ Գրքում: Հակառակ դրան՝ Մատյանի ոչ մի ձեռագիր կամ տպագիր չի տալիս Եղիա ընթերցվածը: Եղիա մարգարեի անունը Հեղիաս գրությամբ հանդիպում է նաև ՂԳ գլխի 108-րդ տողում: Այստեղ ևս չկա Եղիա տարընթերցված: Հեղիաս ձևը Նարեկացուն կարող էր հայտնի լինել հունարենից կատարված այդ տառադարձմամբ՝ թարգմանական գրականությունից:

16. ... ի շարժումն մեծ, ի հողմս ուժգին, ի հուրն կիզանողական—Հմմտ. «Եւ ահա տէր անցցէ, և հողմ մեծ ուժգին, որ զլերինս քակիցէ զվէմս խորտակիցէ առաջի տեառն, և ոչ ի հողմն տէր, և յետ հողմոյն շարժումն, և ոչ ի շարժմանն տէր, և յետ շարժմանն հուր, և ոչ ի հուրն տէր...» (տե՛ս Գ Թագ., ԺԹ, 11—12):

17. ... ի հանդարտութիւն մեղմութեան օդոյն քաղցրութեան—Հմմտ. «... յետ հրոյն ձայն մեղմ օդոյ, և անդ տէր» (տե՛ս Գ Թագ., ԺԹ, 12):

18. ... քանզի կամաց ողորմութեանց դու միայն ես—Հմմտ. «Ո՞վ է աստուած իբրև զքեզ, որ բառնայ զանօրէնութիւնս... զի կամեցող ողորմութեան է» (տե՛ս Միքիէ, Է, 18):

19. ... ողորմեա՛ Երուսաղեմի—Հմմտ. «Մինչև ցե՞րբ ոչ ողորմեսցիս ի վերայ Երուսաղեմի» (տե՛ս Զաք., Ա, 12):

20. Հմմտ. Երր., Է, 25:

ԲԱՆ ԼԵ

1. Հմմտ. Սաղմ., Ը, 4:

2. Հմմտ. Երր., Ա, 14:

3. Հմմտ. Մատթ., Թ, 2: Ղուկ., Ե, 18—20:

4. Պ$_1$-ը ունի չափք փառք հրաշից քեզ: Պ$_{2-3}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն չափք փառաց հրաշից քեզ: Պ$_4$-ը գլխավոր տարբերությունների ցանկում ունի փառք հրաշից և չափք փառաց հրաշից քեզ (էջ 391): Մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս այս ընթերցվածները: Պ$_1$-ի չափք փառք հրաշից քեզ կապակցությունն ունի շարահյուսական անկանոնություն: Թերևս տպագիրների մյուս ընթերցվածները ծագել են Պ$_1$-ից՝ շարահյուսական համաձայնության կանոնավորմամբ:

5. Հմմտ. Ղևտ., Ի, 8:

6. Հմմտ. Ելք, Դ, 6—7:

7. Հմմտ. Յեսու, ԻԴ, 14: Ելք, Բ, 24—25:

8. Դու ես, որ փոխարէս զքարեղէն սրտից կարծրութիւն ի լոյծ կակղութեան մարմնոյ գոյութեան—Հմմտ. «Եւ հանից զսիրտ քարեղէն ի մարմնոց նոցա և տաց նոցա սիրտ մարմնեղէն» (տե՛ս Եզեկ., ԺԱ, 19, ԼԶ, 26):

9. Տե՛ս Երեմ., ԼԲ, 40: Մաղաք., Բ, 5:

10. Դուռն բառի հոգնակին գրաբարում ունի երկու ձև՝ դրունք և դուրք, սեռականում համապատասխանաբար՝ դրանց և դրաց: Այս երկու ձևերն էլ հարազատ են Նարեկացու ոճին. տագնապաւ մեծաւ առ դուրս իմն հասեալ (բան, Ա, տ. 58), զիմաստիցն դրունս փակեալ (բան ԻԱ,

տ. 51), փարթամբն ընչիւ ոչ դեգերին առ դուռս լիոցն (բան ՄԹ, տ. 22), զականջացս դրանս խցցես (բան ԺԹ, տ. 39), խորտակեալ դրացս վտանճարան (բան Բ, տ. 27), դարձայց միւսանգամ ի դրաց դժոխոց (բան ՀԹ, տ. 120) և այլն:

11. Հմմտ. Մարկ., Է, 33—35: Թ. Գուշակյանի թարգմանության մեջ չկա այս տողը («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 122):

12. Մի՛ յանդգնաբար խաւսելով իբր զնախնին—նկատի ունի Ադամին (տե՛ս Ծննդ., Գ, 9—13): Հին լուծմունքը բնաբան վերցնելով այս տողի յանդգնաբար բառը, տողը մեկնում է այսպես. «ԼՄ. զի ասաց կինս զոր ետուր. և այլն» (ձեռ. 5650, էջ 377բ): Մեր Ո-ը ևս ունի այս մեկնաբանությունը՝ փոքր-ինչ ընդարձակված. «ԼՄ. զի ասաց Ադամ. կինս, որ ետուր ինձ. և այլն որ զկնի. և այն լրբութիւն մի էր» (էջ 170ա, լուսանցքում):

13. Անբանութեան.—այսպես ունեն մեզ հայտնի 10 ձեռագիր: Այդ թվում՝ նաև Վատիկանի ձեռագիրը. β ունի սրբագրությամբ: A-ն և ձեռագրերի ճնշող մեծամասնությունն ունեն անբաւութեան: Տողի իմաստին հարիր է անբանութեան ընթերցվածը՝ լռության, անխոսության մատնվել. անբանութեան մատնեցայց: Անբաւութեան տարընթերցվածը, ի թիվս գրչագրական շփոթության և այլ պատճառների, կարող էր ծագել մի քանի տող հետո այդ բառի գործածությունից (առակ մեծութեան քումդ անբաւութեան—տ. 63):

14. Հմմտ. Մատթ., Ե, 15:

15. Տե՛ս Միքիա, Է, 18—19:

16. Արմատս—այսպես ունի միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը («Նարեկ. Մատյան ողբերգության», էջ 93):

17. Հմմտ. Մատթ., ԺԴ, 30—31:

18. Միայն Պ$_{4}$-ը գլխավոր տարբերությունների ցանկում սասանեցելոյս բառի փոխարեն ունի վտանգելոյս, որը չունեն մեր օգտագործած ձեռագրերը և տպագիրները:

19. Ասպակասպաս (տարընթերցված՝ ասպականասպաս)—այս բառն օգտագործել է միայն Նարեկացին: Հին լուծմունքը ասպականասպաս բառը մեկնում է այսպես. «Լափին է, զոր տան շան» (ձեռ. 5650, էջ 377ա): Մեկնիչը բառի սպաս բաղադրիչն ընդունում է գոյական՝ լակ, ամանի նշանակությամբ: Հ. Նալյանը բարդության առաջին բաղադրիչը համարում է ասպակ բառը և բացատրում է այսպես. «ասպակս, այսինքն շան լակն, և կամ փշրանքն սեղանոյ, զոր խնդրեաց քանանուհին, զինքն ի շուն օրինակելով» («Գիրք մեկնութեան», էջ 296): Գ. Ավետիքյանը բարդությունը բաժանում է ասպականի և սպաս բաղադրիչների. այդպես է նաև Նոր Հայկազեան բառարանում: «Եթէ զբառն ասպականի իմասցուք շուն որսական,—գրում է Ավետիքյանը,—ըստ այսմ ասպականասպաս նշանակէ՝ իբրև զշուն սպասող կերակրոյ կամ փշրանաց»: Ասպականի բառը Ավետիքյանը ստուգաբանում է պարսկերեն ասպ—ձի բառից և բացատրում «նշանակէ ձիաւոր որսորդ»: «Արդ, ըստ այսմ՝ ասպականասպաս նշանակէ սպասաւոր կամ ծառայող որսորդի. որպէս է շունն որսական» («Նարեկլուծ», էջ 195, ծնթ. 17): Ըստ Նոր Հայկազյան բառարանի՝ ասպականասպաս նշանակում է՝ «որ կայ ի սպասու ասպականին, այսինքն որսորդի. որսորդ շուն. բարակ որսական» («Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», էջ 315): Հր. Աճառյանը անդրադառնալով վերոհիշյալ բոլոր բացատրություններին, գրում է. «Իսկ ես կարծում եմ, որ ասպականասպաս նշանակում է «կերակրի մնացորդներին սպասող» և կազմված է ոչ թե ասպականի «որսորդ կամ շուն», այլ ասպակ «կերակրի մնացորդ» բառից» («Հայերեն արմատական բառարան», հ. Ա, էջ 271): Ընդունելով Աճառյանի ճիշտ դիտողությունը, նախընտրեցինք ասպակասպաս տարընթերցվածը:

20. Հմմտ. Մատթ. ԺԵ, 24:

ԲԱՆ ԼԶ

1. A-ի գրիչը վերնագիրը գրել է կրճատ. «Վերստին յաւելուած կրկին», ապա նշել՝ «Ի լման սաս՛» (էջ 133ա), այսինքն՝ Լրիվ սաս:

2. Ոչ զթզենւոյն տունկ առժամայն չորացուցեր—այս հատվածում Նարեկացին դիմում է հակադրությունների՝ նյութ դարձնելով մատնության գիշերվա և խաչելության օրվա առանձին դրվագներ: Քրիստոսը չպատուհասեց իրեն խաչ հանողներին, համբերեց բոլոր չարչարանքներին և ներեց նրանց: Նա, որ լոկ խոսքով չորացրեց թզենու անպտուղ տունկը (տե՛ս Մատթ., ԻԱ, 19), չհրամայեց, որ չորանային իրեն հարվածողների ձեռքերը՝ ներողամտության օրինակ ցույց տալու համար:

3. ... որ զարուսեակն մրացուցեր.—Հմմտ. Մատթ., Իէ, 45: Եսա., ԺԴ, 12: Արուսեակն բառն այստեղ հոմանիշ է արեգակն բառին թէ՛ ըստ Հ. Նալյանի («Արդ, դու, աստ, որ յամենից խոստովանեալ աստուած ես, զանողացդ ապիրատութեան համբերեցեր, որպէսզի մահացելոյս մեզօք զառաքինութեան ճանապարհն հանգիստ և դիւրին առնէիր». «Գիրք մեկնութեան», էջ 298) և թէ՛ ըստ Գ. Ավետիքյանի («զայս բառ փոխանակ արեգական առնու սուրբ վարդապետս». «Նարեկլուծ», էջ 198, ծնթ. 5):

4. Ոչ հայհոյչացն հնարաւոր չարաբանութիւն կապտեցեր—Գ. Ավետիքյանը ենթադրում է, որ «Թուի թէ մարթ է աստանօր զկապտելն առնուլ ի կապոյտ բառէն, այսինքն կապուտակել. իբրև թէ զնենգաւոր լեզուս կամ զշրթունս հայհոյչացն ոչ կապուտակեցեր, առ ի պատիժ սաստեցուցանելով զարիւնն» («Նարեկլուծ», էջ 198, ծնթ. 6): Ավետիքյանը հակադրության հիմք է դարձնում Նարեկացու «զլուսնին պատկեր երանգաւ արեան զունեցեր» արտահայտությունը և կապտեցեր բառը ստուգաբանում կապույտ բառից, մինչդեռ Նարեկացին հայհոյիչների չարախոսությանը հակադրում է նրանց լեզուն պապանձեցնելու Քրիստոսի կարողությունը:

5. Հմմտ. Յայտ., Զ, 12:

6. Ի յարձան քարի յեղանակեցեր—նկատի ունի Ղովտի կնոջը, որին աստված պատժեց՝ դարձնելով աղի արձան (տե՛ս Ծննդ., ԺԹ, 26):

ԲԱՆ ԼԷ

1. Վերնագրի դիմաց, լուսանցքում, ծ-ն ունի նշում. «Մեծի ուրբաթին ԼԶ, ԼԷ, ՀԷ. գի՛տ»: Վերնագիրը կրճատ. «Վերստին... նորին», որից հետո նշում՝ «Ի լման», այսինքն՝ Լրիվ սաս:

2. Նախամարտիկն զինուորութիւն երկնային պարուն՝ զգիշերավարն խաւարասէր—ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ խոսքն այստեղ այն մասին է, թե ինչպես երկնային զորքերի զորապետը՝ Միքայել հրեշտակապետը զգետնեց, երկնքից ցած նետեց խավարասեր գիշերավարին՝ արուսյակին, այսինքն՝ սատանային, որ «առաջին ներհակ կանգնեցաւ բարւոյն աստուծոյ» («Նարեկլուծ», էջ 202, ծնթ. 3):

3. Խոպանման.—այսպես ունեն Պ$_{1-2}$-ը և Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերը, Պ$_{3}$-ը ունի խոպանացմամբ, Պ$_{4}$-ը և հետագա մնացած բոլոր տպագրերն ունեն խոպանացման: Մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս ոչ խոպանացմամբ և ոչ էլ խոպանացման տարընթերցվածները:

4. Փափկութենէն.—այսպես ունի միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը:

5. Հմմտ. Սաղմ., ՁԱ, 1:

6. Ակնարկ՝ Հուդայի վախճանի մասին (հմմտ. Մատթ., ԻԷ, 5):

ԲԱՆ ԼԸ

1. Շ լուսանցքում, ուշ գրչությամբ, գլխի համար ունի նշում. «Վասն վերջին դատաստանի» (էջ 107ա)։

2. ... յայլ ընթերցուածի—նկատի ունի Մատյանի Ձ գլուխը, ուր թվարկվում են գլխավոր մեղքերն իրենց ծնունդներով։ Այս գլխում բանաստեղծը հիշատակում է «նուազս յոլովից»՝ մի սակավ մասը այն լուսավոր գործերից, որոնք հոգու փրկության գրավականն են։

3. Հմմտ. Հռովմ., Է, 22—23։ Ը, 2։

4. Թ. Գուշակյանի թարգմանության մեջ, թերևս, պատահաբար, բաց են թողնված 66—68 տողերը («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 129), Գ. Խաչատուրյանի թարգմանության մեջ՝ 68-րդ տողը («Նարեկ, Մատեան ողբերգութեան» էջ 99)։

5. Հմմտ. Յովհ., ԺԲ, 48։

ԲԱՆ ԼԹ

1. Կրճատ գրված վերնագրի համար A ձեռագիրը լուսանցքում ունի նշում՝ «ի լմա՛ն սաս» (էջ 139ա)։

2. Տե՛ս Եզեկ., Բ, 9։

3. ... զայս նմանութիւն աաղականաց—այստեղ ևս, ինչպես ԻՋ գլխում, Նարեկացին գրում է լալյաց երգերի նմանությամբ։ Եվ, իսկապես, շարունակությունը (ա. 27—35) գրված է-ոյս հանգով, որ շատ քիչ է օգտագործվել միջնադարում։ Հանգն ավելի հուզական ու ազդու է դարձնում բանաստեղծի խոսքը։

4. Պ$_4$-ը գլխավոր տարբերությունների ցանկում ունի ազդէ (էջ 396), որ չունեն մյուս տպագիրները և մեր օգտագործած ձեռագրերը։

5. ... Երգս կատակերգութեան ջնարաճար պոռնկի—նկատի ունի Աստվածաշնչում հիշված բնարահար այն պոռնկուհուն, որը ողբում էր Տյուրոսի կործանման աղետը ոչ թե մարդկանց նկատմամբ ունեցած կարեկցանքից, այլ իր շահը կորցնելու վշտից (տե՛ս Ես., ԻԳ, 16)։

ԲԱՆ Խ

1. Գենf—այս բառը փոս, վիճ իմաստով Ս. Գրքում օգտագործված է երեք անգամ՝ Երեմ., ԽԹ, 3, Եզեկ., ԼԹ, 11 և 15։ Պ$_{1-3}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները ունեն գէնf, Պ$_4$-ը և նրա վերահրատարակությունները՝ վինf: Այդպես ունի նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը։ A-ն և 16 այլ ձեռագրեր ունեն գէնf կամ գենf: Ըստ այսմ էլ նախընտրեցինք մեր A և 16 մյուս ձեռագրերի գենf վնից ընթերցվածը։ Հ. Նալյանը բառը հղում է դէնf ձևով և մեկնաբանում այսպես. «դէհն կողմն լսի» («Գիրք մեկնութեան», էջ 311)։ Այս տարընթերցվածը հայտնի չէ այլուստ։

2. ... ո՛չ աղաչանf լեզուաց—այս կիսատողն ունեն միայն չորս ձեռագիր. tu-ն՝ բնագրում, ʊә-ն՝ լուսանցքում։ αe-ն XIV դարի ձեռագրեր են։ Մեր օգտագործած հնագույն ձեռագրերը չունեն կիսատողը, բայց սա դեռևս բավարար հիմք չէ կիսատողը միջարկություն համարելու։ Բավարար հիմք չէ այդպես համարելու նաև այն իրողությունը, որ αe-ն կիսատողն ունեն լուսանց-

քում։ Ընդհակառակը դա հենց խոսում է այն մասին, որ գրիչները անպայման ունեցել են բում։ Ընդհակառակը դա հենց խոսում է այն մասին, որ գրիչները անպայման ունեցել են
ձեռագիր հիմք՝ ընթերցվածը նշելու համար։ Կիսատողը խորապես հարիր է հատվածի բովանդակությանը, ոճական առանձնահատկությանը և չնայած այն մեզ է հասել չորս ձեռագրի վկայությամբ, բայց մենք համարում ենք հեղինակային և լրացնում տողը։

3. ... յաւրինակս Երիս—Հմմտ. Բ Կորնթ., Գ, 18։ Բանաստեղծը խնդրում է, որ աստվածային լույսի պատկերն իր մեջ տպավորվի երեք օրինակով. ըստ հին լուծմունքի՝ «ի մարմին, ի շունչ և յոգի» (ձեռ. 5650, էջ 379բ), ըստ Հ. Նալյանի՝ «երեք օրինակ սաէ զմիտն, զբանն և զկիշուրիւնն», որոնցից առաջինը ակնարկում է Հայր աստծուն և «խնդրէ զփայլումն լուսաւորութեան հաւատոյն», երկրորդը՝ Որդուն, և «խնդրէ զշնորհալի արտաբերութիւն», այսինքն խոսելու ձիրք, երրորդը՝ Սուրբ Հոգուն, և «խնդրէ զանմոռացութիւն երախտեաց» (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 312)։ Ըստ Ավետիքյանի՝ բանաստեղծը հայցում է «մաքրելով զմթութիւն մեղացն վերստին յինքն տպաւորել զնմանութիւնն աստուծոյ, ասելով. նորոգեա՛ զպատկեր և այլն։ Եւ զայս նախ՝ յոգիս, ի հոգին, որ օրինակ է Հօր. զոլով հոգին արմատ ամենայն յատկութեանց և աստուածայնոցն։ Երկրորդ՝ ի գեղ դիմացս, կատարելութեանց մարդոյ, որպէս և Հայր՝ ամենայն մարդկային. դէմքն՝ օրինակ Որդւոյ, որ կերպարան է Հօր. և զի մարդեղութեամբն երևելի եղև մեզ։ Երրորդ, ի կերպարան տեսութեան մտացս, ուղիղ և պայծառ ճաշնորհօք մաքրութեան զգայարանացն. դէմքն՝ օրինակ Հոգւոյն Սրբոյ, որ քննէ զամենայն, նաշելով զաստուածայինսն. և ըստ այսմ միտքն՝ օրինակ Հոգւոյն Սրբոյ»։ Ընդարձակ այս բացատրությունից բացի, Ավետիքյանը տալիս է մեկ և զխորս աստուծոյ»։ Ընդարձակ այս բացատրությունից բացի, Ավետիքյանը տալիս է մեկ այլ հակիրճ մեկնություն, ըստ որի «երրեակ եղանակ կամ նմանութիւն պատկերին աստուծոյ» նշանակում է «բնականն՝ ի ձեռն խմացականութեան, զերբնականն՝ ի ձեռն սրբարար շնորհաց, և Երանականն՝ ի ձեռն պայծառ տեսութեանն աստուծոյ ի հանդերձեալն» («Նարեկլուծ», էջ 212, ծնթ. 7)։ Աստվածային անեղծ պատկերով տպավորվելու և նորոգվելու Նարեկացու խնդրվածքը, անշուշտ, ամենից առաջ վերաբերում է հոգուն, հոգով աստվածանալուն։

ԲԱՆ ԽԱ

1. Այս գլխի վերջում, լուսանցքում, ծ ձեռագրի գրիչը նշել է՝ «Թաղման է» (էջ 116բ), իսկ Մատյանի միջնադարյան ցանկերում գլուխը բնութագրվում-հիշատակվում է այսպես՝ «Աղօթք» (ձեռ. 7091, էջ 3բ), «Բժշկութեան» (Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի 1215 ձեռ., էջ 2), «Վասն ախտից առողջութեան ամենայն ցաւոց» (ձեռ. 3895, էջ 5ա), այսինքն՝ նրան վերագրվում է բուժիչ զորություն։ Պատահական չէ, որ գլուխը մտել է հմայիլների մեջ (տե՛ս, օրինակ, Մաշտոցյան մատենադարանի 152, 194, 198 հմայիլներ և այլն)։

2. Հմմտ. Ծննդ., ԺԸ, 14։ Ղուկ., Ա, 37։

3. B օրինակում դեւf բառի վրա, անհասկանալի է, թե ինչու, գրիչը դրել է սաղանիշ (էջ 229), բայց այդտեղ ձեռագիրը որևէ բառի կամ հատվածի բացթողում չունի։

ԲԱՆ ԽԲ

1. Այս գլխի համար ծ ձեռագրի գրիչը նշել է՝ «Հիւանդի է» (էջ 117ա), որից երևում է, որ միջնադարում գլուխը կարդացվել է հիվանդի վրա։

2. Նկատի ունի Քրիստոսի աջակողմում խաչված ավազակին, որը, ավանդության համա-

ձայն, թեպետ Հիսուսի պատճառով չէր բռնվել ու դատապարտվել մահապատժի, բայց նրա նկատմամբ ունեցած իր հավատով («Յիշեա՛ զիս, տէր, յորժամ գայցես արքայութեամբ քով». Ղուկ., ԻԳ, 42), ինչպես Նարեկացին է ասում, «անձկալեաց լուսոյ արժանի ցուցեալ» (տ. 15)։

3. Ամէն-ին—*ակնարկում է Քրիստոսի երդումի խոսքը՝ «Ամէն ասեմ քեզ» (Ղուկ., ԻԳ, 43)։*

ԲԱՆ ԽԳ

1. Տպագիրները տալիս են եղակի՝ դաշամբ: *Մեր ձեռագրերը չունեն այս տարընթերցվածը։*

2. Հմմտ. Ես., ԾԸ, 8—9։ Որ ընդ ասելոյն *(տ. 6) կապակցությունը համապատասխանում է Եսայու և* մինչդեռ խօսեսցիս *նախադասությանը։*

ԲԱՆ ԽԴ

1. Օրինակներից մեկում (s), լուսանցքում, այս գլուխը բնութագրված է այսպես՝ «Խաւսք ի Սուրբ Երրորդութիւնն»։

2. Հմմտ. Յովհ., Գ, 16։

3. Տե՛ս Զաք., ԺԳ, 7։

4. Նուրբ նախագրին—*ըստ մեկնիչների, Նարեկացին նկատի ունի Մովսես մարգարեին, որը ձեռքերը խաչաձև տարածելով, հաղթել է Ամաղեկին՝ դրանով իսկ, կարծես, տալով Քրիստոսի խաչվելու նախօրինակ պատկերը (ձեռ. 5650, էջ 380, «Գիրք մեկնութեան», էջ 317, «Նարեկլուծ», էջ 220, ծնթ. 4)։ Մեր* e *ձեռագրի գրիչը ևս 31-րդ տողը լուսանցքում մեկնել է այսպես. «Նախագիր զՄովսէս կոչէ» (էջ 142ր)։ Ավետիքյանը* Նուրբ նախագիր *ասելով հասկանում է նաև Աբելի սպանությունը Կայենի ձեռքով, որը, ըստ նրա, «առաջին տիպ եղև Քրիստոսի զենմանն» («Նարեկլուծ», էջ 220, ծնթ. 4)։*

5. Հմմտ. Եբր., Թ, 20—21։

6. $Պ_4$ *տպագիրը գլխավոր տարբերությունների ցանկում* ինքնագործ *ընթերցվածի փխ ունի* ինքնակործս, *որը մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս։*

7. Հավանաբար նկատի ունի կա՛մ Եսայուն (Մարգ., Խ, 31), կա՛մ Երեմիային (Ողբք, Գ, 24—25), կա՛մ Նավումին (Մարգ., Ա, 7) և կա՛մ, մանավանդ, Ոզիային (Բ Մնաց., Ի, 15)։ Տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 221, ծնթ. 5։

ԲԱՆ ԽԵ

1. Գլխի բովանդակության համար S *(լուսանցքում) և* b *(վերնագրից հետո) ձեռագրերն ունեն «Վասն խոստովանութեան», իսկ* s *օրինակը (վերնագրից հետո)՝ «Խոստովանութիւն գաղտնեաց» նշումները։ Գրիչները նկատի են ունեցել այն, որ համարյա ամբողջ գլխի ընթացքում Նարեկացին խոսում է իր «կործանեալ» անձի ոչ միայն կատարած, այլև մտածական մեղքերի մասին՝ վերջիններիս համար ևս իրեն պարտավոր համարելով խոստովանել ու զղջալ (հմմտ. տ. 4—7)։*

2. ... զցանկականիդ գործարան—*այդպես է անվանում երիկամները, որոնք, մարդակազմության մասին միջնադարյան գիտության համաձայն, դիտվում էին իբրև մարդու մեջ հեշտանք ու ցանկություն առաջացնող օրգան։ Հիշենք հին զրույցը հայոց թագավորի մասին, որն իր սպասավորներին ուղարկում է մորթված կենդանուց ընտրելու և իրեն ներկայացնելու նրա այն մասը, ինչ նրանցից յուրաքանչյուրը կհամարեր ամենապիղծը։ Եվ սպասավորներից մեկն ընտրում է երիկամը։ Թագավորի այն հարցին, թե «Ի՞նչ պիղծ կայ ի յերիկամն», նա պատասխանում է. «Երիկամն է, որ զինչ արտաքին սէր և ցանկութիւն կայ, նայ ամէն ի յիրմէն է...» (տե՛ս Ա. Սրապյան, Հայ միջնադարյան զրույցներ, Եր., 1969, էջ 247)։ Նարեկացին երիկամները համարում է կրկնապղտոր խորհուրդներ արթնացնող գործարան, այսինքն՝ հեշտանքի ու չարի նկատմամբ՝ ախորժանք, իսկ տրամության ու բարու նկատմամբ տհաճություն հարուցող (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 224, ծնթ. 1)։*

3. Հմմտ. Երեմ., ԺԷ, 1։

4. Հմմտ. Մատթ., ԺԷ, 24—27։

5. Հմմտ. Ղուկ., Է, 36—50։

6. Այս տողի տակ, ստորին լուսանցքում, անհասկանալի է, թե ինչու, N ձեռագրի գրիչը նշել է. «Աստ է զանազանութիւն» (էջ 115ա)։ Հազիվ թե նկատի ունենա այն, որ տողում, ի տարբերություն մյուս գրչագրերի զփափագելն *անորոշ դերբայի, բառն ունի անցյալ դերբայական ձևով՝* զփափագեալն:

7. Հմմտ. Բ Պետր., Բ, 20։ Այս տողի անկարծիցն *բառի փխ մի շարք ձեռագրեր տալիս են* անկածիցն, *սակավաթիվ գրչագրեր՝* արկածիցն. *հանդիպում է* արկարծիցն *աղավաղ տարընթերցվածը, իսկ որոշ ձեռագրեր, նախապես գրելով* անկարծիցն, *ապա սրբագրել են* անկածիցն *կամ ընդհակառակն (տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Առհասարակ բոլոր տպագիրները, բացի* $Պ_3$*-ից և Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից, ունեն* անկարծիցն: *Հ. Նալյանը, անդրադառնալով տողի* զընթաղրութիւնս անկարծիցն *կապակցությանը, նշել է, որ այդտեղ խոսքը վերաբերում է դևերի կամքին ենթարկվելուն, հետևապես նախընտրելի է համարել ան*կածիցն *ընթերցվածը. «...որ* անկարծիցն *է տպեալ,* անկածից *պիտոյ է, զի ի հին ձեռագիրսն այնպէս տեսի» («Գիրք մեկնութեան», էջ 325)։ Ըստ այդ դիտողության էլ 1763 թ. տպագիրը բնագրում գրել է* անկածիցն: *Բայց մեր օգտագործած գրչագրերից համեմատաբար փոքրաթիվ օրինակներ ունեն* անկածիցն. *ձեռագրերի մեծագույն մասը, ի թիվս որոց և՝* A*-ն ու հնագույն գրչագրերից շատերը, տալիս են* անկարծիցն: *Մատյանի միջնադարյան մեկնությունը ևս նկատի է ունեցել* անկարծիցն *ընթերցվածը։ «*Զընթաղրութիւնս անկարծիցն*» բառակապակցությունը նա բացատրել է այսպես. «Զկամս թողու և զանկարծելին առաջի դնէ» (ձեռ. 5650, էջ 382ա)։* Անկարծիցն *ընթերցվածը գերադասել է նաև Գ. Ավետիքյանը՝ տալով հետևյալ մեկնությունը. «Զներքոյ անկանիլն անկարծելի թշուառութեանց և մեղաց» («Նարեկլուծ», էջ 228, ծնթ. 32)։ Այնուհետև համեմատելով Հովհան Ոսկեբերանի՝ Ավետարանի մեկնության հետևյալ տողի հետ՝ «Ուստի ծնանիցին իբրս այս... բայց եթէ յանկարծ՝ ի վատթար արանց...»,—իմաստային նմանություն է տեսնում նրա* յանկարծ *և Նարեկացու* անկարծիցն *բառերի միջև և եզրակացնում. «Այս իմաստ առաւել համիմաստ է... որպէս թէ ասել. զկամս և զառաքինիսն թողի, իսկ զանարգան կամ զմեղուցեալսն արհամարհեցի» (նույն տեղում)։*

8. Տե՛ս Երեմ., ԻԲ, 28—30։ Բարձեալ բողեալ *բառերը կազմում են բայական մեկ հարադրություն՝ «բարձիթող արված» նշանակությամբ, որի համար և միմյանցից ստորակետով չենք անջատել։*

*9. Մի շարք ձեռագրեր (*adehipx*, նաև չհամեմատված №№ 4980 և 7042 գրչագրերը)* դժնէից *բառից հետո ունեն աստղանիշ (աստերիսկոս), չնայած այդտեղ չունեն հավելյալ հատված։ Նույն տեղում աստղանիշ է ունեցել նաև* k *օրինակը, սակայն քերված-հանված է (հավանաբար*

գրչի ձեռքով)։ Այդ նշանն ունի իր նախապատմությունը և նարեկյան գրչագրերում շատ վաղ է հանդես եկել, դեռևս մեր A օրինակը գրվելուց առաջ։ Հարցի վրա լույս են սփռում K (գրչության վայր՝ Դրազարկ, ժամանակ՝ 1247 թ.), Վատիկանի գրադարանի № 4 (ժամանակ՝ 1226 թ.) և Մաշտոցյան մատենադարանի № 5456 ձեռագրերը։ Վերջինս (ժամանակ՝ ԺԴ դ. վերջ) արտագրություն է K-ից (հետևապես քննական բնագիրը պատրաստելիս ավելորդ ենք համարել օգտագործել)։ Այս երեք օրինակներում, բացի գլուխներից, համարակալված են նաև ենթավերնագիր ունեցող մի քանի հատվածներ, որով և Մատյանի գլուխների քանակը 95-ի փոխ դարձել է 100 (K և № 5456 ձեռագրեր) կամ 99 (Վատիկանի ձեռագիր)։ Երեքում էլ ԽԵ գլուխն ունի ԽԸ, իսկ ԽԸ գլուխը՝ ԾԱ համարակալում, այսինքն՝ այդ գլուխների սովորական համարակալումը շեղվել, երեքով բարձրացել է։ Այդ նույն փոփոխությանն է ենթարկվել նաև մյուս գլուխների համարակալումը ԻԹ գլխից սկսած։ Սակայն ներկա դեպքում մեզ հետաքրքրում է ԽԵ և ԽԸ գլուխների հարցը։

Բանն այն է, որ K և № 5456 ձեռագրերում ԽԸ գլխի (նրանցում՝ ԾԱ) մի ամբողջ հատված՝ 48-րդ տողի կռակարանացն մառնիչ բառերից մինչև 131-րդ տողի Աւազափոյ շինուածf ապականացու բառերը ներառյալ, մուծված է ԽԵ գլխի (նրանցում՝ ԽԸ) մեջ, տ. 77-ի դժնէից և դաճնաց բառերի արանքը։ Այս ընդմիջարկությունը մեզ հասած ձեռագրերից միայն այդ երկուսում է հանդես գալիս, բայց սխալի առաջացումը կապվում է ավելի վաղ գրչագրված ձեռագրերի հետ, որոնք մեզ չեն հասել։ Դրա ապացույցը տալիս է մեր A օրինակը։ Այստեղ չնայած ԽԸ գլխի հիշյալ հատվածն իր տեղում է, սակայն գրիչ Գրիգորը զարմանալիորեն նրա սկզբից և վերջից ատաղանիշեր է դրել (ի դեպ, կռակարանացն բառից առաջ աստղանիշ ունեն նաև BGP βγλadefhiknp օրինակները և C-ն՝ նրա դիմաց, լուսանցքում, իսկ ապականացու բառից հետո՝ ABCEPγadehikx ձեռագրերը և npr օրինակները՝ նրան հաջորդող սառցուածf բառի ու-ի վրա։ Երկու տեղում էլ աստղանիշերն ունեն նաև №№ 5832 և 5852 ձեռագրերը)։ Այս փաստն A ձեռագրի համար ինքնին վկայում է, որ նրա գրիչը ոչ թե մեկ, այլ առնվազն երկու գաղափար օրինակից է օգտվել, որոնցից մեկը համանման է եղել ավելի ուշ օգտագործված K ձեռագրին։ Մեր կարծիքով, նկատելով, որ այդ մի օրինակում ԽԸ գլխի հատվածը գրված է եղել ԽԵ գլխի կազմում, գրիչ Գրիգորը, հետևելով հանդերձ մյուս՝ բնագրի ճիշտ ընթացքով օրինակին, այդուհանդերձ, ԽԸ գլխի մեջ վիճելի հատվածի սկզբից ու վերջից դրել է աստղանիշեր։

Այն, որ Գրիգորը, բացի սովորական գլխակարգությամբ օրինակից, իր ձեռքին ունեցել է նաև ՂԹ կամ Ճ համարակալումով ձեռագիր, հաստատվում է նաև նրանով, որ A օրինակում ՂԳ գլուխն ունի և մի երկրորդ՝ ՂԹ համարակալում, ինչպես K-ն, Հռոմի № 4 և մեր № 5456 գրչագրերը։ Թվում է, որ ԽԸ գլխում նշված տեղերում աստղանիշ դնելու ավանդույթը հետագա ժամանակների ձեռագրերին է փոխանցվել A օրինակից։ Գ խմբի մի քանի ձեռագրերում (adehikpqx) նույնիսկ աստղանիշը հանդես է գալիս նաև ԽԵ գլխի դաճնաց բառից հետո, այսինքն՝ ընդմիջարկման տեղում։ Հիշենք, որ երկուական գաղափար օրինակից են օգտվել նաև Հռոմի № 4 և մեր K ձեռագրերի գրիչները, սակայն առաջինն ընդմիջարկման սխալը չի կրկնել, իսկ երկրորդը նախապատվությունը տվել է ընդմիջարկություն ունեցող օրինակին, բայց երբ ԽԸ (իր մոտ՝ ԾԱ) գլուխն է ընդօրինակելիս եղել, նկատել է իր սխալը և ԽԵ գլխում մուծված հատվածն այլևս ամբողջությամբ չի գրել. գրել է միայն տ. 48-ից մինչև տ. 55-ի կիսակտուր պրծեալ բառերը ներառյալ և հրաժարվել շարունակությունը լրացնելուց։

ԽԵ և ԽԸ գլուխներում հանդիպող աստղանիշերն իրենց հերթին մի շարք գրչագրերում պատճառ են դարձել աղճատումների ու բացթողումների. նախ՝ K-ի գրիչը թե՛ ԽԵ գլխի ընդմիջարկված հատվածում և թե՛ ԽԸ գլխում մոռացել է գրել ԽԸ գլխի տ. 131-ի սառցուածf բառը, ապա՝ U ձեռագրի գրիչը կարծել է, թե այդ նույն տողի աստղանիշը վերաբերում է 130—131-րդ տողերի սնոտի սնրմանիf / Աւազափոյ շինուածf բառերին, և դրանք, հետագա

հավելում դիտելով, բաց է թողել. երևի նույն նկատառումով tu ձեռագրերի գրիչները չեն գրել
նույն 131-րդ տողի ապականացու սառցուածf բառերը, Zs օրինակները դրանք ունեն տ. 132-ի
սպառնողաց ձեռագրերի գրիչները ԽԵ գլխի տ. 76-ի սպանողաց
ամժանմաւնf բառերից հետո, և սառցել են մի այլ ընթերց-
և ԽԸ գլխի տ. 131-ի ապականացու բառերը միավորել-խառնել (ապականացու+սպանողաց=ապականողաց), որը օրինակներն ունեն
ված՝ ապականողաց
սրբագրումով։

10. Հմմտ. Մատթ., ԺԳ, 24—25, 37։

11. Հմմտ. Հռովմ., Ա, 28—31։

ԲԱՆ ԽՋ

1. Գլխի բովանդակության համար ձեռագրերն ունեն հետևյալ նշումները՝ «Զօղուածոց
մարդոյս մեկնութեան» (Ճ, էջ 124), «Ցոյցք զշնորհ և զպատիւ մարդոյն» (Տ, էջ 124բ)։ Գրիչ-
ները ցանկացել են ուշադրություն հրավիրել այն բանի վրա, որ Նարեկացին այս գլխում խո-
սում է մարդու մարմնի կազմության և այն շնորհների մասին, որոնցով օժտված է բանական
արարածը։

2. Հմմտ. Ղուկ., ԺԵ, 15։

3. ... ուլոցն ամայարճակաց—Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը բացատրել է այսպես.
«... որ են դեք, որ ամայի են յաստուծոյ» (ձեռ. 5650, էջ 382բ)։ Հ. Նալյանը, նկատի ունենա-
լով նաև տ. 4-ի խոզիցն բառը, գրում է, որ ուլը և խոզը միասին են հիշատակվում, քանի որ
«ի յԱւետարանին նշանակեն զդևս» («Գիրք մեկնութեան», էջ 327)։ Քրիստոնեական միջնադա-
րում այծը և ուլը ըմբռնվել են իբրև հեթանոսության, մեղքի և ուրացության խորհրդանիշ, ընդ-
որում այծերի հորանին հակադրվել է ոչխարների հոտը։ «Վկայք Արևելից»-ի հայերեն թարգ-
մանության մեջ հեղինակը Շապուհ 2-րդի հալածանքների ժամանակ հավատն ուրացած աստի-
քրիստոնյաներին համեմատում է սպիտակ ոչխարների հետ, որոնք սև այծերի են վերածվում.
«Դասակք դասակք աւդեաց մտանէին խիզախելով, և պառակք պառակք այծեաց ելանէին սև-
ացեալք զունովք ուրացութեանն։ Մտանէին սուրբք և սպիտակք, և ելանէին աղտեղիք և արի-
նոտք» («Աբրահամու խոստովանողի Վկայք Արևելից», աշխատասիրությամբ Գ. Տեր-Մկրտչյանի,
էջմիածին, 1921, էջ 41)։ Եվ, ընդհակառակն, հեթանոսությունից դարձ կատարած և քրիստոնյա
մկրտվածները Ագաթանգեղոսի պատմության մեջ նկարագրվում են այսպես. «Եւ տեսի հօտս ան-
թիւ այծեաց ի գոյն սեւութեան, որք անցեալք ընդ ջուրն՝ յօդիս դարձան և զգոյնս իւրեանց ի
կերպարանս սպիտակութեան շրջեցին...» («Ագաթանգեղայ Պատմութիւն Հայոց», Տփխիս, 1909,
էջ 385), կամ՝ «Եւ հօտք բազմութեան այծեացն սեւութեան, որք յիջանել ի ջուրսն յօդիս դարձեալ
սպիտակութեան...» (Նույն տեղում, էջ 390)։ Նարեկացին, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է գրում,
իրեն համարում է մի հովիվ, որ խնամում է «զերամակս վայրենի ձագուց այծից», այսինքն՝
գարշ մեղքերը (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 232, ծնթ. 3)։

4. Տե՛ս Երգ երգոց, Ա, 7։

5. Հմմտ. Եզ., ԻԵ, 37։

6. Երեf ճարիւրց եւ տասանց վեցից յաղիւf շաղկապեցար... Եւ ... հինգ զգայութեանց—
Նարեկացին նկատի ունի մարդու մարմնի մասերը և հինգ զգայարանները՝ նրանց քանակն
արտահայտելով 365 թվով, որը միաժամանակ տարվա օրերի քանակն է։ Մարդու մարմնի մաս-
սերով չի կարելի հասկանալ միայն ոսկորները, որոնց գումարը, ըստ մարդակազմության մասին
միջնադարյան գիտության, հավասար է եղել 248-ի (տղամարդու մոտ) կամ 252-ի (կնոջ մոտ)։

Այս տվյալը հանդիպում է, օրինակ, Աբուսայիդի (XII դ.) հայտնի աշխատության Ասար Սեբաստացու (XVII դ.) կատարած խմբագրության մեջ, ուր, ի միջի այլոց, նշվում է, որ մարդն ունի 360 երակ և 448 ջիլ (տե՛ս Абусаид: О строении человека. К изданию подготовила С. А. Варданян, Ереван, 1974, стр. 172, 212):

Յաղ ասելով ի՞նչ է հասկացել Նարեկացին. հավանաբար, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է գրել, մարդու ոսկորների հետ միասին՝ նաև մարմնի այլ մասերը՝ «ըստ հաշուելոյ բժշկաց այնր ժամանակի» («Նարեկլուծ», էջ 232—233, ծնթ. 8)։ Բայց ո՞ր մասերը՝ հայտնի չէ։ Այդ բառը նրա մոտ, այդպիսով, գործածված է զոդվածի նշանակությամբ, իսկ զոդվածները ոչ միայն մարմնի հոդերն են, այլև գործարանները (ուղեղ, սիրտ և այլն)։ Բերենք նաև միջնադարյան մեկնիչի բացատրությունը. «3Կե (365) օր ի տարին, նոյն թուով յօդուածք ի մարմին մարդոյն։ Եւ զինչ տարին այնքան աւուրբք և այնքան եղանակօք պսակի (նկատի ունի 40—41-րդ տողերը), այսինքն՝ բոլորի, նոյնպէս և մարդս այնքան յօդուածովք և զգայարանօք կազմեալ է...» (ձեռ. 5650, էջ 383ա)։ Ըստ այդմ էլ մարմնի զոդվածներին՝ բանաստեղծի տված առանձին բնութագրումները (տ. 33—35, 37) մեկնիչը պարզաբանում է հետևյալ կերպ՝ ստուարf եւ զաւրաւորf-ը՝ իբրև մեծամեծ ոսկորներ, փոfունf-ը՝ մատների կոճեր, կարծրակերտf-ը՝ ջիլեր, կարեւորf եւ պատկանելիf-ը՝ «ծածուկ անդամք» (նույն տեղում, էջ 382բ—383ա)։ Իսկ տ. 36-ի փղտրակաճf բառի տակ Ավետիքյանը հասկանում է լեղուն, թոքերը, սիրտը և այլն («Նարեկլուծ», էջ 233, ծնթ. 9)։ Հետաքրքիր է, որ Սայաթ-Նովան ևս իր խաղերից մեկում սիրած կնոջ մարմնի մասերը հիշատակում է տարվա օրերի քանակին համապատասխան, բայց ոչ թե 365, այլ 366 թվով.

Իրեf ճարուր վացցուճ ու վից ամեճ աճղամտ ղարարի

(«Սայաթ-Նովա», կազմեց, խմբագրեց և ծանոթագրեց Մ. Հասրաթյան, Երևան, 1963, էջ 45)։

Նալյանն արել է մի ենթադրություն. ըստ նրա Նարեկացու տվյալը համընկնում է «թալմուդական վարդապետաց» կարծիքին։ Վերջիններս գտնում էին, որ Հին կտակարանի առաջին հինգ գրքերում (Ծննդոց, Ելք, Ղևտականք, Թիւք, Երկրորդումն օրինաց) մովսիսական օրենքների քանակը կազմում է 613, որոնցից 360-ը, այսպես կոչված, «հրաժարականք» օրենքներն են՝ «ըստ աւուրց տարւոյն», իսկ 248-ը՝ «յանձնառականք» օրենքները՝ «ըստ չափու ոսկերաց մարդոյն» («Գիրք մեկնութեան», էջ 327—328)։ Սակայն Նալյանն ինքը, ցույց տալու համար, որ «Սուրբ գիրն ոչ ունի զայսպիսի բանս», մեկ առ մեկ բերում է մովսիսական մատյաններում ցրված օրենքները (նույն տեղում, էջ 329—344) և ակներև դարձնում, որ ամենևին էլ դրանց քանակը 613 կամ 360 չէ, հետևապես հրեա րաբունիների կարծիքը «համարելի է ի կարգըս առասպելեաց», իսկ բանաստեղծը հազիվ թե «ի համբաւոյ լուեալ»՝ հետևեր նրանց և գրեր՝ «Երեք հարիւրոց եւ տասանց վեցից յաւդիւք»։

Բայց, այնուամենայնիվ, որտեղի՞ց է գալիս այդ թիվը Նարեկացու մոտ. հավանաբար մարդակազմությանը վերաբերող մեզ անհայտ որևէ աղբյուրից։

7. Իմիf անորոշ դերանունը (ուղղական՝ իմճ) իր լրացյալի՝ կաճոճաւ գործիական հոլովով գոյականի հետ դրվել է տրական հոլովաձևով, բայց գործիականի առումով, քանի որ իմճ դերանունը չունի գործիական հոլովաձև։ Սպասելի էր, որ նրա փխ հանդես գար ինչ դերանվան գործիական հոլովաձևը՝ իփf, բայց ոչ մի ձեռագիր այդ ընթերցվածը չի տալիս. մեր օգտագործած բոլոր գրչագրերն ունեն իմիf: Մատյանի հին տպագիրները ևս ($Պ_{1-3}$, Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները), ձեռագրերի պես, ունեն իմիf: $Պ_4$ տպագրում առաջին անգամ իփf ընթերցվածը, ըստ երևույթին՝ առանց որևէ ձեռագրական հիմքի, ուղղված է

իփf. հետագա բոլոր տպագիրները հետևում են այդ ճշգրտմանը և անխտիր ունեն իփf: Ելնելով այն հանգամանքից, որ, ինչպես նշեցինք, իմճ դերանունը չունի գործիական հոլովաձև (գոնե չի վկայված), և հետևելով ձեռագրերին՝ վերականգնում ենք իմիf-ը՝ հաշվի առնելով, որ այն, անշուշտ, բնագրային է և տվյալ կապակցության մեջ հանդես է եկել գործիական հոլովաձևի պաշտոնով։

8. Հմմտ. Ա Կորնթ., ԺԲ, 12—17։ Եփես., Ե, 32։

9. Միայն Բուենոս-Այրեսի տպագիրն ունի որոշյալ առումով՝ յանցաւորութեամբն («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 117)։ Մյուս տպագիրները և մեր օգտագործած ձեռագրերն
ունեն յանցաւորութեամբ: Հավանաբար տպագրական վրիպակ է։

10. Այս տողում ծուղակ ընթերցվածի փխ Գ. Ավետիքյանը, հակառակ Մատյանի մյուս
տպագիրների, բնագրում դրել է ծողակ («Նարեկլուծ», էջ 231)՝ ծանոթագրելով, որ իր օգտա-
գործած ձեռագիր մի այլ օրինակ ունի ծուղակ (նույն տեղում, էջ 234, ծնթ. 17)։

ԲԱՆ ԽԷ

1. Սույն գլխի համար որոշ ձեռագրեր վերնագրի դիմաց, լուսանցքում, կամ տողատակին
ունեն այսպիսի նշումներ՝ «Ի Հայր ասացեալ է» (Ծ, էջ 126ա), այսինքն՝ Նարեկացու խոսքն
այս գլխում ուղղված է հայր աստծուն, «Պատարագիչ աւ՛ւրն ասա» (Շ, էջ 121ա, հետագա
ձեռքով), «Ի Մանասէ և յանառակ յորդին» (Տ, էջ 127բ—128ա), այսինքն՝ բանաստեղծն այս
գլխում նկատի է ունեցել Մանասե թագավորին և անառակ որդուն։

2. Տե՛ս Ողբք Երեմ., Գ, 28—29։
3. ...մեծ մեղաւորին—ակնարկում է Մանասե թագավորին, որը, ըստ Ս. Գրքի, որդին
էր Հուդայի թագավոր Եզեկիայի։ Տասներկու տարեկան հասակում հաջորդել է վերջինիս։ Հա-
կառակ իր բարեպաշտ հոր՝ եղել է անաստված ու չար բռնակալ և հետևել կռապաշտությանը։
Ի հատուցումն իր բռնությունների՝ գերեվարվել է Բաբելոն։ Այստեղ գիտակցել է իր հանցանք-
ները և ապրել խոր զղջում, որի արտահայտությունն է «Աղօթք Մանասէի թագաւորի» հայտնի
պարականոնը (տե՛ս «Անտուածաշունչ», Վենետիկ, 1805, «Յաւելուած», էջ 25)։ Վերահաս-
տատվելով գահի վրա՝ ջանացել է ուղղել իր գործած չարիքները (հմմտ. Դ Թագ., ԻԱ, 1—17։
Բ. Մնաց., ԼԳ, 1—20)։ Տե՛ս նաև ԾԱ գլխի 5 և 6 ծնթ.։

4. Հայ մատենագրության մեջ (վաղ շրջան) ճիւղ (հյուլե) բառն ավելի հաճախակի հան-
դիպում է ճիւղէ ձևով։ Նարեկացու տողը (Քաճ զճիւղ Երկրի ճողմաճոս փոշւոյ) հիշեցնում է
«Ագաթանգեղայ Պատմութիւն Հայոց», Տփխիս, 1909, էջ 383)։ Չնայած տ. 13-ում իմաստա-
Ագաթանգեղոսի համեմատությունը՝ «...ըստ նմանութեան մանրամաղ փոշւոյ հիւղէի» (տե՛ս
վոր է նաև զճող ընթերցվածը, ինչպես ունեն ձեռագրերի մեծ մասը և Մատյանի հին տպա-
գիրները ($Պ_{1-3}$), բայց, $Պ_4$-ի և հետագա տպագիրների պես, նախընտրում ենք սակավաթիվ
ձեռագրերի զճիւղ ընթերցվածը, որի բնագրային լինելու օգտին է խոսում Ագաթանգեղոսից
վկայակոչված օրինակը, որն, ինչպես տեսանք, ունի ճիւղէ և ոչ թե ճող:

5. Այս տողից հետո $Պ_4$-ը և նրանից ծագող հետագա բոլոր տպագիրներն ունեն նոր հատ-
վածբաժանում՝ Գ համարով։ Սակայն բովանդակության առումով 15—45-րդ տողերը նա-
խորդ 8—14-րդ տողերի հետ մեկ միասնություն են կազմում՝ խոսքի միևնույն եղանակով։ Այդ
իսկ պատճառով Գ հատվածաբաժանումը չենք պահպանում։

6. Տե՛ս Ղուկ., ԺԵ, 19, 21։
7. Հմմտ. Ղուկ., ԺԵ, 22—23։

ԲԱՆ ԽԸ

1. Այս գլխի համար որոշ ձեռագրեր լուսանցքներում, հատկապես վերնագրի դիմաց, ունեն նշումներ՝ «Առ Սողոմոն» (Հ), «Սողոմոնի է» (Ն), «Վասն կոոցն Սողոմոնի Իսրայէլի» («Ի Սողոմոն արքայ», «Յարքայն Սողոմոն», «Ի Սողոմոն թագաւորն», «Ի Սողոմոն թագաւորն Իսրայէլի», «Յարքայն Իսրայէղի Սողոմոն» Տ, էջ 130ա, 131ա, 132ա, 133ա, 134ա, 135ա): Այդ նշումներով գրիչներն ուշադրություն են հրավիրել այն բանի վրա, որ ամբողջ գլխի ընթացքում Նարեկացին իր հոգեկան աշխարհը բացահայտում է՝ հենվելով Սողոմոնի կերպարի և նրան վերագրված աստվածաշնչյան գրքերի վրա։

2. Հմմտ. Երգ., Ժ, 19։

3. Հմմտ. Յոբ, ԺԴ, 17։

4. Այս տողում Պ$_4$-ը և նրանից ծագող հետագա բոլոր տպագիրները, ի թիվս որոնց և Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը, ունեն պարզևաց կենաց բոց ապաւինեալ: Կապակցության մեջ կենաց բառը հավելագրություն է, առաջացած նախորդ տողի («Տուիչ կենաց խմոց բարերար») ազդեցությամբ, և ունի ձեռագրական հիմք. այդ հավելագրությունն ունեն նաև մի շարք ձեռագրեր (տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Ըստ երևույթին Պ$_4$-ի բնագիրը պատրաստելիս այդ դեպքում հետևել են մի այդպիսի ձեռագրի։ Հին տպագիրներում (Պ$_{1-3}$ և այլն) սխալը չի արտահայտվել։

5. Նկատի ունի Սողոմոնի մոլորությունները (տե՛ս Գ Թագ., ԺԱ, 1—8)։

6. Կաակարանացն բառից առաջ մի շարք ձեռագրեր ունեն աստղանիշ (տե՛ս ԽԵ գլխի 9-րդ ծնթ.)։

7. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը, միակ F ձեռագրի պես, ունի աշխարող («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 117) փխ բոլոր տպագիրների և մնացած գրչագրերի աշխատող ընթերցվածի (Տ ձեռագիրը նախապես գրել է ապաշխարող, ապա սրբագրել աշխատող)։ Տողի ամփոփ գոչացեալ կապակցությունը վկայում է, որ նրա շարունակությունը պետք է լինի տարակուսեալ աշխարող (և ոչ թե տարակուսեալ աշխատող)։ Բնագրային ճիշտ ընթերցվածը, այդպիսով, պահպանվել է միայն F ձեռագրում։ Ինչի՞ հիման վրա է Բուենոս Այրեսի տպագրում ուղղված բնագիրը. արդյոք Գ. Ավետիքյանի տված սույն բացատրությա՞ն՝ «...տարակուսանօք ապաշխարող, թէ հասցէ՞ արդեօք թողութիւն մեղացն» («Նարեկլուծ», էջ 243, ծնթ. 13), թե՞ որևէ ձեռագրի հետևությամբ,—դժվար է ասել։ Մենք ևս նախընտրում ենք աշխարող ընթերցվածը։

Տող 50-ում բանաստեղծը, ինչպես Հ. Նալյանն է նկատել, թերևս ակնարկում է Սողոմոն արքային վերագրվող չորս գործերից հատկապես «Բանք ժողովողին» երկը, որը, ըստ Գրիգոր Նազիանզացու, Գրիգոր Նյուսացու և Ներսես Լամբրոնացու, Սողոմոնը գրել է «մեղանչելուց» հետո՝ իբրև զղջացողի մատյան («Գիրք մեկնութեան», էջ 351, 359)։

8. Ընդունված է այն կարծիքը, որ Սողոմոնի «Առակաց գիրքը» հորինված է մանուկների ու պատանիների դաստիարակության, իսկ «Բանք ժողովողին»՝ չափահասների համար (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 244, ծնթ. 18)։

9. Տե՛ս Գ Թագ., Ը։

10. Փագովրը կամ Բելփեգովրը (Քամոս) եղել է մովաբացիների աստվածը (տե՛ս Գ Թագ., ԺԱ, 7), որի արձանը Սողոմոնը կանգնեցրել էր մի լեռան վրա, Երուսաղեմի հանդեպ (տե՛ս Թուոց, ԻԵ, 9)։ Այդ կուռքը պատճառ է դառնում քսանչորս հազար իսրայելացիների կոտորածի, որի համար և Նարեկացին այն անվանում է «մահամատոյց» (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 244, ծնթ. 23)։

11. Նկատի ունի Աստարտեսին (տե՛ս Կ գլխի 8-րդ ծնթ.)։
12. Հմմտ. Ա Կորնթ., Ա, 29։ ձեռագիրը հաջորդ հատվածի համար ունի են-
13. Այս տողից հետո, բնագրի կարգում, ձեռագիրը հաջորդ հատվածի համար ունի են-
թավերնագիր՝ «Սաղովմովնի դարձն է» (էջ 108բ), որը, անշուշտ, գրչի միջամտության ար-
դյունք է, բնագրային լինել չի կարող։
14. Բուենոս Այրեսի տպագիրը Այլ բառի փխ ունի Եւ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան»,
էջ 118), որը ձեռագրերը և մյուս բոլոր տպագիրները չեն տալիս. հավանաբար տպագրական
վրիպակ է։
15. Նկատի ունի Սողոմոնին վերագրվող «Բանք ժողովողին» ստեղծագործությունը, որը
բանաստեղծը բնութագրում է իբրև Իսրայելի արքայի դարձի հիշատակարան («Ջղարձին իւրոյ
յիշատակարան», տ. 21), այսինքն՝ հետևում է այն հին մեկնիչներին, որոնք ենթադրել են,
թե Սողոմոնը, բազում մեղքեր կատարելուց հետո, զղջացել է՝ իր ապաշխարանքը դրսևորելով
հիշյալ գրքում (տե՛ս նաև սույն գլխի 7-րդ ծնթ.), թեպետ ուրիշ մեկնիչներ անհավանական
են համարում դա կամ Սողոմոնի դարձի վկայություն են համարում «Առակաց գիրքը» (հմմտ.
«Նարեկլուծ», էջ 245, ծնթ. 28)։
16. Այստեղ Նարեկացին հիշատակում է երկու երկ՝ «Մատեանք քահանայից» և Աքիա
Սիլոնացու գիրք, որոնք, ըստ Հին կտակարանի գիտակների, չեն պահպանվել։ Բ Մնաց. Թ,
29-ում նշվում է հետևյալը. «Եւ մնացորդք բանիցն Սողոմոնի առաջինք և վերջինք՝ ահա գրեալ
են ի բանս Նաթանայ մարգարէի և ի բանս Աքիայ Սիղոնացւոյ և ի տեսիլն Յովելայ տեսա-
նողի վասն Յերոբովամայ որդւոյ Նաբատայ»։ Այստեղ թվարկվող երկերը, որոնք Ս. Գրքի կա-
նոնական համարվող գրքերի ցանկի մեջ չեն մտել և չեն պահպանվել, արդյո՞ք Նարեկացուն
ծանոթ են եղել՝ դժվար է ասել։ Գուցե և բանաստեղծը քահանայից մատյանների և Աքիա Սի-
լոնացու մասին հիշատակում է՝ հետևելով Բ Մնացորդաց գրքից վկայակոչված հատվածին և
Ս. Մակաբ., ԺԶ, 24-ի հետևյալ նշումին՝ «Այն ամենայն գրեալ է ի մատեանս քահանայից...»,
թեև 125-րդ տողից կարելի է ենթադրել, որ նա որոշ պատկերացում է ունեցել այն մասին,
թե ի՛նչ է պատմվում իր հիշած գրքերում («Յորում զվոյթն իւրում ընթացիցն արտասուելիս
իմն յեղանակէ»)։ Նարեկացու 124-րդ տողին դեռևս իր ժամանակին անդրադարձել է միջնա-
դարյան մեկնիչը և կատարել որոշ պարզաբանումներ. «Քահանայք յետ դարձին խօսեցան և
գրեցին բազում բանս վասն Սողոմոնի և բազումք՝ վասն այլ իրի, որ չէ հրամայեալ յԱստուա-
ծաշունչ գիրս, բայց պատմութիւն է, և յիշեն վարդապետք եկեղեցւոյ. Եւսեբի և այլք։ Եւ չէ այժմ
ի միջի Գիրք քահանայիցն, որ բազում ինչ պատմեն վասն դարձին Սողոմոնի։ Այլ և Աքիա
Սիլոնացի բազում ինչ պատմէ վասն զղջմանն։ Այս Աքիայս մարգարէ էր և էր յաւուրս Սո-
ղոմոնի։ Սա պատռեաց զհանդերձս իւր յերկոտասան ծուէնս և ետ սան ետ զՅոբովամ ծառայն
Սողոմոնի և ասաց տասն բանին՝ թագաւորելոց էր ի վերայ ցեղից տասանցն Իսրայէլի։ Եւ
է սորա գիրս գրեալ վասն Սողոմոնի և այլ մարգարէութիւնս, զոր չէ ի միջի...» (ձեռ. 5650,
էջ 385բ—386ա)։
17. Տե՛ս ԽԵ գլխի 9-րդ ծնթ.։
18. Հմմտ. Ա Պետր., Գ, 19։
19. Պ$_4$ տպագիրը և նրանից ծագող հետագա բոլոր հրատարակությունները յարեան ըն-
թերցվածն ունեն որոշյալ առումով՝ յարեանն, որը մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի
տալիս։ Ավելի հին տպագիրներն այդ բառից առաջ ունեն ավել բառ, այսպես՝ յոր արեան
(Պ$_1$) կամ յորոյ արեանն (Պ$_{2-3}$)։ Ավել բառը հանդիպում է խիստ սակավաթիվ ձեռագրերում.
ըստ երևույթին այն առաջացել է յարեան բնագրային ձևը շփոթումով իբրև երկու բառ ընկալվե-
լու հանապարհով՝ յ[որ, որոյ] արեան։
20. Նկատի ունի ՀԱ սաղմոսը, որն ունի «Ի Սողոմոն սաղմոս» վերնագիրը։

21. Պուետիկոս ումն բարեշնորհ—ըստ Մատյանի միջնադարյան մեկնության, բանաստեղծը ակնարկում է կա՛մ Գրիգոր Նյուսացուն, կա՛մ Գրիգոր Աստվածաբանին (Նազիանզացուն), կա՛մ Որոգինեսին և կա՛մ Եպիփան Կիպրացուն: Վերջինիս է վերագրվում սաղմոսների այն մեկնությունը, որը Ս. Գրքում ուղեկցում է սաղմոսների հայերեն թարգմանությանը (տե՛ս «Լուծմունք աղաւթական բանիցն Գրիգորի Նարեկեցւոյ», ձեռ. 5518, էջ 262բ—263ա): Գ. Ավետիքյանն անհավանական է համարում այդ տեսակետը. «Իսկ թէ ո՞ իցէ պուետիկոսն, որ աղաչէր վասն Սողոմոնի,—գրում է նա,—ոմանք զՆիւսացին Գրիգոր ասեն. սակայն ի գործս նորա ոչ գտաւ այնպիսի ինչ, որպէս և ոչ ի գործս Աստուածաբանին կամ Բարսղին կամ Ոսկեբերանին: Ոմանք զԵպիփան կարծեցին (ի մեկնութեան սաղմոսին ՀԱ)» («Նարեկլուծ», էջ 248, ծնթ. 49): Այդպիսով, Ավետիքյանը մերժում է միջնադարյան մեկնիչի տեսակետը, որովհետև հիշյալ հայրերի մատենագրության մեջ չկա Սողոմոնի համար գրված աղերսական կամ աղոթական հատված, մինչդեռ Նարեկացու նշած «ոմն պուետիկոս»-ը արգահատել, աղաչել է վասն Սողոմոնի՝ դառնալով նրա աղոթակիցը («... ընդ նմին վասն նորին աղերսել...»—տ. 207): Այդպիսին, ըստ Ավետիքյանի, կարող է համարվել Սիրաքը, որին հիշատակելիս՝ Նարեկացին Մատյանում երկու անգամ կոչում է իմաստուն (գլ. Լ, տ. 95 և գլ. Հ, տ. 51), իսկ պուետիկոս (բանաստեղծ, քերթող) բառը ևս լայն իմաստով նշանակում է իմաստասեր կամ իմաստուն (հմմտ. «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Բ, Վենետիկ, 1837, էջ 660): «Այլ ինձ թուի զՍիրաք իմանալ (զոր սուրբ վարդապետս անուամբ իմաստնոյ սովոր է կոչել...),—գրում է Ավետիքյանը:— Արդ՝ Սիրաք (գլ. ԽԷ), յետ պատմելոյ զմեղս Սողոմոնի, յաւելու ի համարն 24. «Այլ աստուած ոչ թողցէ զողորմութիւն իւր...» և այլն, որ արդարև աղօթական բան է վասն անձինն Սողոմոնի...» («Նարեկլուծ», էջ 248, ծնթ. 49): Սիրաքի հայերեն հին թարգմանությունը մեզ թերի է հասել. չի պահպանվել նաև Ավետիքյանի հղած ԽԷ գլուխը, բայց Նարեկացին ժամանակին իր ձեռքի տակ է ունեցել թարգմանության ամբողջական բնագիրը (տե՛ս ԴԳ գլխի ծանոթագրությունները): Ըստ այդմ կարելի է ընդունել, որ մեզ հետաքրքրող տողում բանաստեղծն իսկապես նրան է նկատի ունեցել:

22. Աւստացւոյն—նկատի ունի Ս. Գրքի Հոբին, որը բնակվում էր Ուսս երկրում (Յոբ, ԽԲ, 17.—«Բնակէր յերկրին Աւսսայ, ի սահմանս Եդովմայեցւոց և Արաբացւոց...»): Ըստ ավանդության, Հոբը եղել է Աբրահամի ցեղից (հինգերորդ սերունդ): Հնում տարբեր կարծիքներ են գոյություն ունեցել նրա գրքի հեղինակային պատկանելության շուրջ: Ենթադրվել է, որ նրա պատմությունը գրառել են նրա բարեկամները՝ հետևելով նրա իսկ ցանկությանը, թե՝ «Ո՞ տայր ինձ գրել զբանս իմ և հանել զնոսա ի մատեան յաւիտեան» (Յոբ, ԺԹ, 23): Ըստ մի այլ կարծիքի, հեղինակը առասպելական Մովսես մարգարեն է, որը ժամանակով մերձ է եղել նրան: Վերջապես, մի այլ ենթադրության համաձայն, հեղինակ է դիտվում Սողոմոն թագավորը: «Զի Սողոմոն է ստեղծեալ զպատմութիւն Յոբայ»,—նշել է Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը (ձեռ. 5650, էջ 388ա): Այս վերջին տեսակետը պաշտպանող վարդապետները (որոնց թվում և՝ Գրիգոր Աստվածաբանը) հիմնվում են, մանավանդ, այն իրողության վրա, որ ինչպես Սողոմոնին վերագրվող սուրբգրական մյուս երկերը, այնպես էլ Հոբի գիրքը բնագրում «ստիքերոն» (տաղաչափական) հորինվածք ունի: Այս տեսակետն է արտահայտում նաև Նարեկացին 209—210 տողերում. «...ի նմանէ (այսինքն՝ Սողոմոնից) ստեղծեալն բազմահրաշաւորն, մարգարէաճառն պատմագրութիւն» (տե՛ս Հոբի գրքի նախադրությունը, նաև՝ «Նարեկլուծ», էջ 248, ծնթ. 49):

23. ...սկզբանց եւ անսկզբանց / Ընդ սկզբանց եւ սկզբնաւորից սկզբանց—բանաստեղծը ոչ թե ընդունված անուններով, այլ, այսպես կոչված, ժամանակային հատկանիշներով ակնարկում է Երրորդությունը՝ Հորը («սկզբանց եւ անսկզբանց»), Որդուն («ընդ սկզբանց») և Սուրբ Հոգուն («սկզբնաւորից սկզբանց»): Այս խիստ վերացական ու այլաբանական բնութագրումը,

ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, մասամբ հիշեցնում է Գրիգոր Նազիանզացու՝ Երրորդության տված հետևյալ ձևակերպումը նրա երեսուներկուերորդ ճառում, որտեղ խոսվում է Կոստանդնուպոլսի 2-րդ տիեզերական ժողովի մասին. «Որ անսկիզբն և սկիզբն և որ ընդ սկզբանն մի աստուած է... անսկիզբն՝ Հայր, սկիզբն՝ Որդի, ընդ սկզբանն՝ Հոգի Սուրբ» (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 249, ծնթ. 52):

ԲԱՆ ԽԹ

1. Հմմտ. Հռովմ., Զ, 12:
2. Հմմտ. Մատթ., ԺԱ, 30:
3. Հմմտ. Թիւք, Իէ, 16:
4. Կա թվի քերականական անհամաձայնություն. պետք է լիներ ի նոսա, ինչպես պահանջում է զանդունդս աղբիւրն հանդերձ կապակցությունը, և ոչ թե ի նմա, ինչպես ունեն բոլոր ձեռագրերը և տպագիրները:
5. Հմմտ. Միքիէ, Է, 18:
6. Այստեղ, ինչպես և 36, 38-րդ տողերում, ակնարկում է Ես., ԼԴ, 10-ում ասվածը՝ «Արդ՝ յարեայց, ասէ տէր. արդ՝ փառաւորեցայց, արդ՝ բարձրացայց...»:
7. N ձեռագրի գրիչ Մարտիրոսը մաղթողիս բառից հետո բնագրի կարգում ավելացրել է իր անունը (տե՛ս տ. 66-ի տարընթերցվածները):
8. Երանելով սաղմոսիւն—հմմտ. Սաղմ., ԼԱ, 1:
9. Ձեռն քո մխեցի յիս—հմմտ. Յոբ, ԺԹ, 21:
10. Հմմտ. Հռովմ., Ը, 3:

ԲԱՆ Ծ

1. Այս գլխի համար Տ ձեռագիրն ունի երկու տողատակային նշում. «Որպիսի՛ հեզութեամբ սրտի աղօթել» (էջ 138բ), «Զի՛արդ պարտ է աղօթել» (էջ 139բ): Սույն նշումները ցույց են տալիս, որ Նարեկացու միջնադարյան գրիչը գլխի բովանդակությունը հանգեցրել է այն բանին, թե ինչպե՛ս պետք է աղոթել: Գլխի բովանդակությունը փաստորեն նույն կերպ է ընկալել նաև Հ. Նալյանը. «Ի սոյն գլխոյ ցուցանէ, թէ արդարութիւնն առանց մեղաց խոստովանութեան ոչ օգնէ, և մեղքն ի խոստովանիլն ոչ վնասէ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 371): Մինչդեռ սույն գլխում բանաստեղծը բարձրացնում է բարոյական բարձր խնդիրներ, մերժելով ինքնագոհ, բարձրահոն ու ամբարտավան կեցվածքը՝ դրվատում է միշտ կատարելության ձգտելու մարդու միտումը, նախընտրում է

Երթալ նստել ոչ յառաջին բարձին հպարտից
Ընդ ամբարշտացն հանրախորհուրդ ժողովելոց...
Այլ ընդ զղջացելոցն սրտի, պատկառելոցն մեղաւք...
Յետնոցն հաւասարեալ ատէն ի յերկրի կամաւ խոնարհութեան
(տ. 33—34, 37, 39):

2. Հմմտ. Գործք, Դ, 12։

3. Իր արդարության համար պարծեցող փարիսեցու և իր մեղքերն ամբաստանող մաքսավորի մասին տե՛ս ԻԹ գլխի 11-րդ ծնթ.։

4. Տե՛ս Յովէլ, Ա, 15։

5. Հմմտ. Յովէլ, Ա, 15. Բ, 1—2, 11։

6. Հմմտ. Ես., Ձ, 5։

7. Իբր եռջանիկն արքայից—Նկատի ունի Իսրայելի թագավոր Դավթին (հմմտ. Սաղմ., ԾԵ, 6)։ Այդպես է հիշում նրան նաև տ. 46-ում։

8. Հմմտ. Առակք, ԺԵ, 13։

9. Հմմտ. Բ Կորնթ., Է, 10։

10. Հմմտ. Առակք, ԻԵ, 6։ Ղուկ., ԺԴ, 8։

11. Հմմտ. Սաղմ., Ա, 1։ ԻԵ, 4—5։ Երեմ., ԺԵ, 17։

12. Հմմտ. Ես., ԿԵ, 5։ Նախորդ՝ 44-րդ տողից ցած, ստորին լուսանցքում, h ձեռագրի գրիչը հիշատակագրել է. «Ես գրէի՝ զոռեհն (իմա՝ զոռեխը, իշամեղուն—Պ. Խ.) զարկինս իմ ծըծէր. բռնեցի և զփորն պատառեցի և գրեցի» (էջ 107ա)։ Իր անձնական կյանքին վերաբերող այս իրապատում հիշատակագրությունը կատարելիս գրիչը, կարծես, նկատի է ունեցել տ. 45-ում Եսայի մարգարեից վկայակոչված խոսքը՝ «Մի՛ յիս, ասէ, մերձենար. մաքուր եմ...»։

13. Հմմտ. Սաղմ., ԼԹ, 13։

14. Նկատի ունի երից մանկանց (հմմտ. Դան., Գ, 28—33)։

15. Տե՛ս Բ Եզր., Թ, 15։

16. ... Ես՝ ճշգրիտ պատկեր ամենայն երկրի—բանաստեղծն իրեն պարտական է համարում համայն մարդկության կատարած բազում չարությունների համար՝ բոլորինը համարելով իրենը, և իրենը՝ բոլորինը։ Այդ միտքն արտահայտված է Մատյանի բազմաթիվ գլուխներում, բայց Նարեկացին յուրաքանչյուր դեպքում կարողացել է խուսափել ինքնակրկնումից՝ գտնելով գեղարվեստական նորանոր ձևակերպումներ։ Հիշենք դրանցից երկուսը.

Ե՛ս ամենայնն, և յի՛ս ամենեցուն (ՀԲ, 57).
Ունիմ զամենայն երկրի
Եւ եմ պատգամաւոր աղաւթանուէր ամենայն աշխարհի (ԻԸ, 52—53)։

17. Հմմտ. Ղուկ., ԻԲ, 61։

18. Նկատի ունի այն բոլոր հանցանքները, որ մարդը կարող է կատարել իր երեք տարբեր հասակներում՝ մանկության («զառաջին չարիսն»), երիտասարդության («զմիջնովքն») և չափահաս կամ կատարյալ («զվերջնականաւքն») տարիներին (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 259—260, ծնթ. 15)։

19. Հմմտ. Սաղմ., ԾԷ, 5—6։

20. Հմմտ. Բ Պետր., Բ, 19։

ԲԱՆ ԾԱ

1. Այս գլխի վերաբերյալ, էջատակին, ds ունեն նշումներ. d՝ «Ի դէմս Որդւոյ խաւսի զճառս զայս մեծս Գրիգորիոս» (էջ 119բ), s՝ «Ի յոյսն աներկբայ» (էջ 141ա), «Ի յոյս ճառատուն» (էջ 142ա), «Առ յոյս բարի» (143ա), «Ի յոյսն բարի անյիշաչարութեամբ առ Մանասէ» (էջ 143բ—144ա)։

2. Պ1-ը և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը, ի տարբերություն մյուս բոլոր տպագիրների, ունեն պաղատեցայ և ոչ թե պաղատեցայց։ Տարընթերցվածը հայտնի է եղել նաև Գ. Ավետիքյանին («Նարեկլուծ», էջ 263, ծնթ. 1)։ Այստեղ էական տարբերություն չկա, այլ կա քերականական ժամանակների տարբերություն. պաղատեցայ (սահմ. եղ. անցյալ կատարյալ), պաղատեցայց (ստորադասական եղ. երկրորդ ապառնի)։ Առաջին դեպքում խոսքը վերաբերում է արդեն ասված խնդրանքներին՝ մի՞թե մինչև այժմ ես երկրածին մեկին պաղատեցի, երկրորդ դեպքում՝ ասվելիք խնդրանքներին՝ մի՞թե երկրածին մեկին պիտի պաղատեմ։ Խոսքի ներքին տրամաբանությանն ավելի հարիր է ստորադասական եղանակի երկրորդ ապառնին՝ պաղատեցայց։

3. Մի խումբ ձեռագրեր, Պ1-ը և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունեն այսր փոխանակ այրս։ Կարծում ենք, որ տարընթերցվածը առաջացել է ր և ս տառերի գրչագրական դիրափոխության հետևանքով։ Ճիշտ է այրս ընթերցվածը, քանի որ այսր ցուցական դերանունը գործածված է սխալ համաձայնությամբ։

4. Տե՛ս Եբր., Է, 18։

5. Չի բէ Մանասէի փրկութիւնն խոստովանելի է—Մանասե թագավորը ոչ միայն մեծ մեղքեր էր գործել, այլև արյունոտ ոճիրներ (տե՛ս Դ Թագ. ԻԱ, 1—16), բայց ապաշխարեց և արդարացավ (տե՛ս Բ Մնաց., ԼԳ, 11—20)։

6. Որ եւ զմեծն իսկ տեսանողաց—ակնարկում է Եսայի մարգարեին, որին սպանել էր տվել Մանասե թագավորը, հրամայելով, որ սղոցով երկու կես անեն նրան։ Մանասեի այդ ոճիրն առավել ծանր էր, քանի որ, ըստ մեկնիչների, Եսային թագավորազն էր (նա Հուդայի թագավոր Ամասիայի Ամովս եղբոր որդին էր), Մանասեի դաստիարակը («մանկավարժ ինքեան», ինչպես ասում է Նարեկացին) և նրա աները («Գիրք մեկնութեան», էջ 379, «Նարեկլուծ», էջ 266, ծնթ. 11)։

7. Հմմտ. Եզ., Ը, 3։ Ամովս, Ե, 26։ Ըստ հին լուծմունքի՝ «Քեանն կին էր բոզ և պոռնիկ, գարշ և զազիր, քան զամենայն կանայս և զբազումս պաշտոնատար իւր արար, վասն աղտեղութեանն և այնքան մինչ զի յետ սակմանն՝ զամօթոյ պատկեր պղծոյն Քեւանայ ձուլեաց Մանասէ և կանգնեալ ի չորս դէմս տաճարին, զի յամէն դրանէ, որ մտանէր ի տաճարն՝ երկրպագութիւն առցէ...» (ձեռ. 5650, էջ 391ա—բ)։ Այս մեկնությունը Գ. Ավետիքյանը համարում է «անյայտ աւանդութիւն» և գտնում, որ «Քեանու զԱրուսեակն իմացուք կամ զԵրեւակն, կամ զայլ աստղ. զի ամենայն զօրութեանց երկնից արար Մանասէ սեղանս ի տաճարին»։ Իսկ թէ ինչու է քառադեմ, քառադիմակի կոչվել, Ավետիքյանը հենվում է հին մեկնիչների վրա, մասնավորապես վկայակոչում է Եվսեբիոսին, որը գտնում է, թե Քեանի արձանը «ունէր չորս աչս ի գլուխն, երկու առաջոյ և երկու յետուստ. և ի փակել երկուցն՝ այլ երկուքն բաց մնային» կամ այն պատճառով, որ նրա արձանը «ի քառակուսի խարսխի հաստատեալ կայր, կամ ըստ ոմանց՝ ընդ չորս կողմանս տաճարին կանգնեալ էր» («Նարեկլուծ», էջ 366, ծնթ. 14։ Տե՛ս նաև Թ. Գուշակյանի ծանոթագրությունը. «Նարեկ աղոթամատյան», էջ 356, ծնթ. 3)։

8. Բէեղզեբուղ—այս կուռքի անունը կա թե՛ Հին և թե՛ Նոր կտակարաններում։ Հին կտակարանում հայերեն թարգմանության մեջ այսպես է՝ Բահաղ ճանճիկ կամ Բահալ ճանճիկ («...հարցէք ի Բահաղ զճանճիկ աստուածն Ակկարոնի...», Դ Թագ., Ա, 2), իսկ Նոր կտակարանում այն հատուկ անուն է և պարզապես տառադարձվել է հայերեն Բէեղզեբուղ ձևով՝ դևերի իշխանի նշանակությամբ (տե՛ս «... Ոչ ինքն հանէ զդևս, եթէ ոչ Բէեղզեբուղաւ իշխանաւն դիւաց» Մատթ., ԺԲ, 24։ Հմմտ. Մարկ., Գ, 22։ Ղուկ., ԺԱ, 15, 19)։

9. Թ. Գուշակյանի թարգմանության մեջ, անկասկած վրիպակաբար, դուրս է մնացել տ. 95—ձեղուն բառից մինչև տ. 96-ը ներառյալ (տե՛ս «Նարեկ աղոթամատյան», էջ 166)։

10. Հմմտ. Մատթ., Ը, 20։

ԲԱՆ ԾԲ

1. Հմմտ. Սաղմ., ՃԲ, 9։
2. Հմմտ. Գ Թագ., Զ, 4։
3. Հմմտ. Ես., Ա, 19։ Զաք., Թ, 7։
4. Հմմտ. Ամբակ., Գ, 2։
5. Հմմտ. Երեմ., Բ, 31։ Ես., ԽԳ, 26։
6. Հմմտ. Ես., Զ, 11։
7. Հմմտ. Ովսէէ, Ե, 15, Զ, 1—3։
8. J և γ օրինակներից բացի, մնացած բոլոր ձեռագրերն ու տպագիրներն ունեն որք... աղաղակեն։ Հոգնակի այս ձևերը չեն համաձայնվում նախորդ՝ 41-րդ տողում հիշված խորանէ գոյականի հետ, որը եզակի է։ 41—42-րդ տողերի բովանդակությունը կապվում է Պողոս առաքյալի հետևյալ արտահայտության հետ. «... և ի ցօղումն արեան նորա, որ առաւել խօսի քան զՀաբելին» (Եբր., ԺԲ, 24), այսինքն՝ տիրոջ թափված խորհրդական արյունն ավելի բարձր է գոչում, քան Աբելի արյունը, որ միայն վրեժխնդրություն էր հայցում աստծուց։ Նարեկացու թե՛ մեկնիչները և թե՛ թարգմանիչները որք հարաբերականը և աղաղակեն ստորոգյալը դնում են եզակի՝ համաձայնեցնելով խորան բառի հետ, իսկ Գ. Ավետիքյանը ծանոթագրության մեջ խորան բառը դնում է հոգնակի՝ համաձայնությունը վերականգնելու համար. «Քան զբողոքումն մահուն Հաբելի՝ առաւել մեծաձայն գոչեն խորանք արեան քո...» («Նարեկլուծ», էջ 270, ծնթ. 13)։ Հետևելով J γ ձեռագրերի ճիշտ ընթերցվածներին, բնագիրն ուղղում ենք ըստ եզակի թվի համաձայնության։
9. Տե՛ս Եբր., Է, 19։

ԲԱՆ ԾԳ

1. Այս գլխի համար τS ունեն լուսանցագրություններ. τ՝ «Պատարագիչ սուրբն սայր» (էջ 147բ), S̄՝ «Ի պատարագն» (էջ 147բ), «Վասն զօրութեան պատարագին» (էջ 148ա), «Ի մեծութիւն պատարագին» (էջ 149ա), «Ի պատարագին գերունակ զօրութիւնն» (էջ 150ա)։
2. Հմմտ. Ղուկ., ԺԹ, 40։
3. Հմմտ. Ծննդ., ԺԹ, 26։
4. Տե՛ս Ղուկ., ԺԸ, 9—14։
5. Հմմտ. Դան., ԺԳ, 1—65։
6. Հմմտ. Մարկ., Ե, 25—34։
7. Հմմտ. Սաղմ., ՃԽԳ, 14։
8. Հմմտ. Սաղմ., ԼԹ, 3։
9. Հմմտ. Դ Թագ., Ի, 8—11։
10. Հմմտ. Ես., ԽԳ, 25։ Երեմ., ԼԱ, 34։
11. Հմմտ. Մատթ., Է, 7։

12. Հմմտ. Եբր., Թ, 11—14։

13. Ասէր ումն ողոքաւոր—Ո՞ւմ մասին է խոսքը, պարզ չէ։ Միջնադարի մեկնիչը գրում է այսպես. «Այր մի աղօթող այսպէս ասէր...» (ձեռ. 5650, էջ 393ա)։ Հ. Նալյանը, հավաստելով այս փաստը, ավելացնում է՝ «և ոչ մեք կարեմք ասել, թէ ով իցէ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 394)։ Գ. Ավետիքյանը գրում է, որ հատվածի բովանդակությունը «խրթնութիւն ունի վասն ոչ գիտելոյ մեր հաւաստեաւ՝ ո՛ ոք իցէ ողոքաւորս, և ուր, կամ զինչ իցէ ասացեալ։ Այս ինչ հաւաստի թուի, թէ իցէ մի ոք ի դարձելոց հեթանոսաց, ի պարսից, կամ յայլ ազգէ, որպէս մոգպետքն, որք ի ժամանակս սրբոց ղևոնդեանց դարձան ի քրիստոնէութիւն, և գրով և անգիր զմեր ճշմարտութիւնս քարոզեցին» («Նարեկլուծ», էջ 276, ծնթ. 17)։ Ավետիքյանը նկատի ունի Եղիշեի պատմածը պարսիկ այն մոգպետի և իշխանի մասին, որին հանձնարարված էր բանտարկված հայ հոգևորականների և նախարարների հսկողությունը։ Այդ մոգպետն ընդունում է քրիստոնեություն, բանտարկյալներին հրավիրում է իր տուն, մկրտվում է հայ հոգևորականների ձեռքով «հաղորդէր ի կենդանարար մարմինն և ի քաւիչ արիւնն տեառն մեր Յիսուսի Քրիստոսի, բարձր բարբառով աղաղակէր և ասէր. «Մկրտութիւնս այս լիցի ինձ լուացումն մեղաց իմոց, և ի ծնունդս նորոգութեան վերստին Հոգւոյն Սրբոյ, և ճաշակումն անմահ խորհրդոյս ի ժառանգութիւն երկնաւոր որդէգրութեանն» («Եղիշէի Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին», Երևան, 1957, էջ 152)։ Նարեկացին այդ ողոքավորին է վերագրում այն միտքը, թե նա կարծում էր, որ մարմնի վախճանի ժամանակ, հաղորդություն ընդունելով, մարդ կարող է ավելի շուտ փրկության արժանանալ, քան նահատակությամբ, բարեգործությամբ։ Նարեկացին նորադարձ այդ քրիստոնյայի դատողությունը համարում է չկշռադատված («անկշռելի առ ումն դատէր»), քանի որ նահատակը կարող է հոգով խառնվել և հաղորդվել սուրբ պատարագի խորհրդին՝ առանց այն ճաշակելու։ Թ. Գուշակյանը ևս ընդունում է, որ Նարեկացին «Հավանաբար կակնարկե Եղիշեի պատմության մեջ հիշատակված Մոգպետին, որ քրիստոնեություն ընդունելեն վերջ, կհայտարարեր, թե անմահ խորհրդին ճաշակումը երկնավոր որդեգրության ժառանգությունը կապահովե» և ավելացնում, որ կարելի է «Համեմատել նաև Ոսկեբերանի սա խոսքին. «Ումն այր սուրբ ասաց, որ թուի թէ յանդգնագոյն ինչ իցէ, բայց սակայն համարձակեցաւ ասել։ Զի՞նչ իցէ. և ոչ մարտիրոսութեան, ասէ, արիւն կարէ զայսպիսի մեղս ջնջել» («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 275)։

Առաջին հայացքից Նարեկացու աղբյուրը թվում է Ոսկեբերանն է, մինչդեռ այդ «ումն այր սուրբը» խոսում է եկեղեցու միասնությունը ամեն ինչից բարձր դասելու մասին, պառակտումը համարելով այնպիսի մեղք, որ նահատակության արյունն անգամ չի կարող սրբել (տե՛ս «Յոհաննու Ոսկեբերանի Կոստանդնուպօլսի եպիսկոպոսապետի Մեկնութիւն թղթոցն Պաւղոսի», հ. 1, Վենետիկ, 1862, էջ 794)։ Բացառված չէ, որ Նարեկացին կարող էր ունենալ նաև այլ աղբյուր։

14. $Պ_4$-ը և հետագա տպագիրները, ինչպես նաև ձեռագրերի մեծ մասը ունեն մարմինս։ $Պ_{1-3}$-ը, 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները և ձեռագրերի մի փոքր խումբ՝ մարմնիս։ Գ. Ավետիքյանը, թեև բնագրում թողել է մարմինս ընթերցվածը, սակայն ծանոթագրության մեջ առաջարկում է ուղղել մարմնիս. «Կասկածեմ վրիպակ ինչ սպրդեալ աստանօր փոխանակ ասելոյ յանցաւոր մարմնիս վախճան՝ ընդունել, զի այսպէս պահանջէ յարմարութիւն բանին...» («Նարեկլուծ», էջ 276, ծնթ. 18)։ Թարգմանիչները հետևել են Ավետիքյանի բացատրությանը, կապակցությունն ընկալելով այսպես՝ ի վախճանի անցաւոր մարմնոյս։ Քանի որ մարմինս ձևը քերականորեն իսկապես անհարիր է շարահյուսությանը, ուստի նախընտրեցինք մարմնիս ձևը, նկատի ունենալով նաև Գ. Ավետիքյանի դիտողությունը։

15. Հմմտ. Սաղմ., ԻԱ, 4։
16. Տե՛ս Գաղ., Զ, 9։
17. Հմմտ. Եղնիկ, Եղծ աղանդոց, Ա, ա։

ԲԱՆ ԾԴ

1. B կրճատ վերնագրից հետո ունի նշում. «Ի լման ասա» (էջ 301ա)։

2. …ո՛չ երբէք ճարք ընթանայ երիվար առանց սանձակալի։ Այս տողից սկսած՝ Նարեկացին դիմում է հակադրությունների՝ արտահայտելու համար այն հիմնական միտքը, որ ինչպես կյանքում և բնության մեջ, ոչ մի բան առանց կառավարման չի կարող ուղիղ ընթացք ունենալ և հասնել բարի վախճանի, այնպես էլ առանց Քրիստոսի կամքի («առանց քոյ կամաց ոչ ումեք լինել նորոգ փոփոխել», տ. 6) ու հրամանի («առանց բարեգործիդ հրամանաց ակնարկութեան», տ. 26) ինքը չի կարող բարոյապես վերափոխվել ու նորոգվել հոգեպես և ինքնակատարելագործման նրա ջանքերն էլ չեն հասնի ըղձալի արդյունքի։

3. Տ. 30—33. Հմմտ. Մատթ., ԺԱ, 28։

4. …զիա՞րդ յԱբրահամ պարծեցայց—ըստ հրեական ավանդության՝ Աբրահամն իսրայելացիների նահապետն է (տե՛ս Ծննդ., ԺԷ, 4)։ Աստված նրա հավատը փորձելու համար հրամայում է զոհել Իսահակ որդուն։ Աբրահամն առանց վարանելու հնազանդվում է աստծու հրամանին (տես Ծննդ., ԻԲ, 1—11), որը և հիմք է դարձել նրան կոչելու «հավատացյալների հայր»։

5. Որդիս զաշուրեան հաւր ամովրհացւոյ եւ մաւր քետացւոյ—Նարեկացին իրեն «զարորդի» է համարում, ելնելով այն արտահայտությունից, որ տվել է Եզեկիել մարգարեն իսրայելացիներին՝ նրանց համարելով ամորհացիների և քետացիների՝ Քանանի երկրի ժողովուրդների որդիներ. «... արմատ քո և ծնունդ քո յերկրէն քանանացւոց. և հայր քո ամորհացի, և մայր քո քետացի, և ծնունդն քո յորում աւուր ծնար՝ ոչ ոք հատ զպորտ քո, և ոչ պնդեցին զատինս քո, և ջրով ոչ լուացար ի փրկութիւն, և աղիւ ոչ յաղեցար» (Եզեկ., ԺԶ, 3—4)։

6. Ժառանգս մերժելի եգիպտացի եւ ոչ սեռեկին Սառայի—Աբրահամն իր Հագար աղախնից ծնված ապօրինի որդուն՝ Իսմայելին (տե՛ս Ծննդ., Ժ, 15) զրկեց ժառանգության իրավունքից (տե՛ս Ամովս., Թ, 7)։ Սառան Աբրահամի կինն էր (տե՛ս Ծննդ., ԺԱ, 29), Իսահակի մայրը (տե՛ս Ծննդ., ԻԱ, 2)։ Նարեկացին իրեն նմանեցնում է Հագարից ծնված ապօրինի ժառանգի և ոչ թե Սառայի օրինական զավակի հետ։

7. Ակնարկում է Ամովս մարգարեի՝ Հագարի որդու վերաբերյալ ասվածը (տե՛ս Ամովս., Թ, 7)։

8. Եղբայրն Շամրնի եւ կամ Գոմորայ—Շամրին Սամարիա քաղաքն է (տե՛ս Գ Թագ., ԺԶ, 24), Գոմորը՝ Գոմոր քաղաքը, որոնցից առաջինը հայտնի էր իր կռապաշտությամբ (տե՛ս Եզեկ., ԺԶ, 46), իսկ երկրորդը՝ իր անօրինությամբ ու մեղքերով, որոնց պատճառով էլ կործանվեց Սոդոմի հետ միասին (տե՛ս Ծննդ., ԺԹ, 29)։

9. …Ոողայ եւ Ոողիբայ—Աստվածաշնչում հիշված պոռնիկ քույրեր (տե՛ս Եզեկ., ԻԳ, 4), որոնցից առաջինը խորհրդանշում է Սամարիան, իսկ երկրորդը՝ Երուսաղեմը (տե՛ս Եզեկ., ԻԳ, 4)։ Բարոյական իր ապականությունը բանաստեղծը համեմատում է պոռնիկ քույրերից ծնված «անլուաց եւ անաղելի» ընկեցիկի աղտեղության հետ։

10. Այսու առակաւ եւ ես՝ եղկելիս—մեղքերից խորտակվող իր հոգու տագնապները բանաստեղծը համեմատում է գարնան հեղեղի հորձապտույտին մատնված ջրահեղձի սարսափների հետ՝

իր խորտակումն առավել ատելի համարելով, քան ջրահեղձինը, քանի որ վերջինս կործանվում է դիպվածաբար, իսկ ինքը՝ հոժարակամ կատարած մեղքերի պատճառով։

11. Ձոր գիրդ՝ ընդ մարմնոյս եւ բանդ՝ ընդ հոգւոյս—Նարեկացին իր Մատյանը համարում է մի «մշտնջենաւոր ձայնարկու», որի տառը՝ իր մարմնի, իսկ բառը՝ իր հոգու փոխարեն մշտապես թախանձելու են աստծուն՝ մեղքերի խոստովանությամբ հայցելով քավություն։

ԲԱՆ ԾԵ

1. Հմմտ. Մատթ., Զ, 12, 14—15։

2. Հմմտ. Մատթ., Ե, 44։ Ղուկ., Զ, 27—28։

3. Իբրև վողողակ—$Պ_{1-3}$-ը, 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ինչպես նաև մի խումբ ձեռագրեր ունեն զլողակ։ $Պ_4$-ը, հետագա տպագիրները և ձեռագրերի մի ստվար խումբ, այդ թվում նաև A-ն, ունեն զողողակ։ Վերջինս «Նոր հայկազյան բառարանում» վկայված է միայն Նարեկացու այս տողով (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», հ. Բ, էջ 508)։ Հին լուծմունքն այս բառը բացատրում է այսպես. «Հեղեղատ ասէ, որ փուլ լինի կորել, և մարդ մթնով ի ներս անկանի...» (տե՛ս $Պ_1$, էջ ՃՂԵ)։ Հ. Նալյանը վկայակոչում է զլուղակ և ոչ թե զողողակ բառը՝ Անկայ իբրև զլուղակ մրային, «Այսինքն, որպէս զծովային ձկունս ի մէջ մթութեան աշխարհիս, որպէս ի ծովու» («Գիրք մեկնութեան», էջ 406)։ Գ. Ավետիքյանը հին լուծմունքի բացատրությունը տալիս է իր վերաշարադրմամբ. «ողողակ իմանայ զհեղեղատ փոսիւ կորեալ, յոր մարդ անկանի ի մթագին ժամանակի» («Նարեկլուծ», էջ 285, ծնթ. 10)։ Հին լուծմունքի բացատրությունը Ավետիքյանը մերժում է, գտնելով, որ այն «անյարմար է տեղւոյս» և ողողակ բառը բացատրում է լողացող՝ «թէ մարդ իցէ և թէ ձուկն»։ Նոր Հայկազյան բառարանը ևս այս իմաստն է տալիս. «ողողեալն ի խորս ջրոց» (տե՛ս Ողողակ բառահոդվածը)։ Ըստ Մալխասյանի՝ ողողակ նշանակում է «Ջրի մեջ ողողված, լողացող, ջրի տակ սուզվող» (տե՛ս «Հայերէն բացատրական բառարան», հ. 3, էջ 556)։ Թարգմանիչները հիմնականում հետևել են Գ. Ավետիքյանի և Ստ. Մալխասյանի բացատրություններին։ Մ. Գոշունյանը թարգմանել է լողորդ («Աշխարհաբար Նարեկ», Կ. Պոլիս, 1902, էջ 272), Թ. Գուշակյանը՝ լողակ («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 178), Գ. Խաչատուրյանը («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 138) և Մ. Խերանյանը («Մատյան ողբերգության», էջ 237) թարգմանել են սուզակ։

4. ... չար ասել զմահ՝ առ չիմանալոյն պատճառի—հին լուծմունքն այս միտքը վերագրում է Պլատոնին։ «Պղատոնի ասէ, որ ասաց զմահն չար ոչ գիտողացն զնա. որպէս ասէ, մահ գիտելի՝ կեանք, և մահ անգիտելի՝ մահ» (ձեռ. 5650, էջ 395ա)։ Պլատոնը մահվան մասին խոսում է իր «Ֆեդոն» երկխոսության մեջ, ուր փիլիսոփայության առարկան սահմանում է այսպես. «Իմաստասիրութիւն է խոկումն մահու»։ Դավիթ Անհաղթի «Սահմանք իմաստասիրութեան» երկի մի ամբողջ գլուխ՝ պրակ Ը, նվիրված է Պլատոնի այս սահմանմանը. ի՞նչ է ասել Պլատոնը մահվան մասին և ի՞նչպես պետք է հասկանալ նրան։ «Իսկ բնական մահ՝ է անջատումն հոգւոյ ի մարմնոյ,—գրում է Անհաղթը,—ըստ որում ամենեքեան վախճանիմք, այսինքն՝ ապրիլ կենդանւոյն, Իսկ յօժարական մահ է ըստ առաքինութեան կենցաղավարութիւն, յորժամ խոկումն լինի մահու վասն մեռելութիւն գործելոյ ախտից» («Սահմանք իմաստասիրութեան», էջ 72)։ Մահվան մասին այս միտքը Նարեկացուն կարող էր հայտնի լինել նաև Հերմես Եռամեծին վերագրված «Առ Ասկղեպիոս սահմանք» փիլիսոփայական երկի թարգմա-

նությունից. «Մահ իմացեալ անմահութիւն է, ոչ իմացեալն՝ մահ» (տե՛ս «Բանբեր Մատենադարանի», Գ, Երևան, 1956, էջ 311)։ Հ. Նալյանը կարծում է, որ Նարեկացու հիշատակած իմաստասերը Կյուրիոնն է, թեև Կյուրիոնը հեթանոս իմաստասեր չէր։ «Այլ արդ Կիւրիոն չար ասէ զմահն,—գրում է Նալյանը,—վասն զի ոչ զգամք, և ոչ իմանամք, այլ յանկարծ ըմբռնէ զմեզ յանպատեհ և ի յանապատ ժամու» («Գիրք մեկնութեան», էջ 407)։ Գ. Ավետիքյանը, նրան հետևելով և Գ. Խաչատուրյանը ու Թ. Գուշակյանը, գտնում են, որ Նարեկացին ակնարկում է Եղիշեի՝ ոմն հին իմաստասերից բերած այս արտահայտությունը. «Որպէս և ասաց ոմն ի հնումն. մահ ոչ իմացեալ՝ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն է։ Որ զմահ ոչ գիտէ՝ երկնչի ի մահուանէ, իսկ որ գիտէ զմահ, որ երկնչի ի նմանէ» («Եղիշէի Վասն Վարդանայ և Հայոց պատերազմին», էջ 14)։

5. Տե՛ս Յոբ, Գ, 22—23։

6. Տե՛ս Հռովմ., Է, 9—11։

7. Տե՛ս Յոբ, ԺԷ, 2։

8. Տե՛ս Առակք, Լ, 1—3։

ԲԱՆ ԾԶ

1. Զինուոր ճնճգաւոր (տ. 5), խորհրդակից ճնճգաւոր (տ. 38), բերանս չարախօս (տ. 6), բնակակից չարախօս (տ. 49)։ Նույն մակդիրների այս կրկնությունը միևնույն գլխում բացառիկ է Նարեկացու համար։ Սպասելի էր, որ երկու դեպքերից մեկում լիներ այլ մակդիր։ Ձեռագրերը, սակայն, հիմք չեն տալիս կարծելու, որ այստեղ կա գրչական շփոթություն։

2. Հմմտ. Առակք, ԺԲ, 10։

3. Հմմտ. Սիրաք, ԻԵ, 4։ «...Զնպարտ աղքատ և զմեծատունն սուտ...»։

4. Բնակակից—A-ն և ձեռագրերի մեծ մասն այս բառի փոխարեն ունեն բնակակիտ։ Ու մի բառարան, սակայն, չունի բնակակիտ բառահոդված։ Ջնջված բառի կազմությունը կանոնավոր ությանը, իմաստը, սակայն, պարզ չէ։ Գուցե սա ավելի ճիշտ ընթերցված է, քան բնակակից բառը, սակայն մենք խուսափել ենք այդ բառը բնագիր մուծել, ենթադրելով, որ բնակակիտ բառը կարող էր ծագել բնակակից բառից՝ ց-ն տ-ի հետ շփոթելուց։

ԲԱՆ ԾԵ

1. Ծ վերնագրի համար տողատակին ունի նշում. «Հիւանդի է բանք պիտանի» (154բ)։

2. Հմմտ. Մարկ., Ժ, 27։

3. ...Հոգւոյդ քոյ Սրբոյ—այսպես ունեն $Պ_{1-3}$-ը, 1782 և 1789 թթ. Պոլսի տպագրերը և մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը։ $Պ_4$-ը և հետագա մյուս բոլոր տպագրերն ունեն ոգւոյդ քո սրբոյ։ Վերջինս թվում է սխալ ընթերցված և ուղղում ենք Հոգւոյդ քոյ Սրբոյ՝ ըստ ձեռագրերի։

4. Եւ որպէս զՎիմին գրել ոչ գրեցեր—ակնարկում է Պետրոս առաքյալի ուրացությունը՝ Հիսուսի մատնության գիշերը (տե՛ս Մատթ., ԻԶ, 69—75)։ Պետրոս առաքյալին սովորաբար ավանդաբանական գրականության մեջ կոչում են կամ պարզապես Վէմ, կամ՝ Վէմ հաւատոյ, ելնելով ավետարանական այն ավանդությունից, որ Հիսուսն է ասել. «Եւ ես քեզասեմ զի դու ես Վէմ, և ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ» (տե՛ս Մատթ., ԺԶ, 18)։

5. Հմմտ. Բ Թագ., ԺԲ, 13։

6. Զրուժեալս արեամբ քո, գրած—$Պ_{1-2}$-ը ունեն այսպես. «Զրուժեալս արեամբ քով և զրուժեալս սռեամբ քով, գրած»։ $Պ_4$-ը և նրա հետագա արտատպությունները, այդ թվում նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծի» բնագիրը ունեն այսպես. «Զրուժեալս արեամբ քո, և զրուժեալս սռեամբ քո՝ գրած»։ $Պ_3$-ը, 1782 և 1789 թթ. Պոլսի տպագրերը, Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը և նրա հետագա արտատպությունները, ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագիրն ունեն «Զրուժեալս արեամբ քո, գրած»։ Տողի ընդարձակված պատկերը, կարծում ենք, առաջացել է արհեստականորեն՝ լուսանցագրային սրբագրված տարընթերցվածները բնագիր մուծելու հետևանքով։ Ձեռագրերի մեծ մասը, այդ թվում նաև Վատիկանի ձեռագիրը, ունեն «Զրուժեալս արեամբ քո, գրած» ընթերցվածը։ Տողի պատկերը, եթե վերանանք զուտ քերականական համաձայնության բնույթի տարբերություններից, այսպես է. «Զրուժեալս արեամբ քո, գրած», կամ՝ «Զրուժեալս սռեամբ քո, գրած», կամ՝ «Զրուժեալս արեամբ քո, գրած», կամ՝ «Զրուժեալս սռեամբ քո, գրած»։ Խնդիրն այն է, թե տարիմաստ այս ընթերցվածներից ո՞րն է ճիշտը, ընդունելին, հեղինակայինը։ Զրուժեա՞լս, թե՞ զրուժեալս, արեա՞մբ, թե՞ սռեամբ։ Ասացինք, որ այս տարընթերցվածներից էլ առաջացել է տողի ընդարձակված պատկերը։ Որ պետք է դրանցից մեկն ընդունել և ոչ թե միավորել իրար, բնագրային այս պահանջը զգացել են դեռևս $Պ_3$-ի հրատարակիչները՝ Գևորգ դպիր Հովհաննիսյան Պալատեցին և Հովհաննես Աստվածատրյանը։ Տողը նրանք գրել են այսպես. Զրուժեալս արեամբ քով, գրած, իսկ նրանց հետևելով, Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը, ձեռագրական հիմքով, անշուշտ, բայց քերականական սրբագրմամբ, ունի՝ «Զրուժեալս արեամբ քո, գրած», որին և հետևել ենք մենք։ Նախընտրելով արեամբ տարընթերցվածը, մենք, սակայն, վճռականապես չենք մերժում նաև սռեամբ կամ սռեամբք տարընթերցվածը, մանավանդ որ այդպես ունեն մի խումբ հին ձեռագրեր, այդ թվում նաև մեր A-ն։ Ինչ վերաբերում է զրուժեա՞լս, թե՞ զրուժեալս տարընթերցվածներին, ապա պետք է ասել, որ, նախ, ձեռագրերի բացարձակ մեծամասնությունն ունի զրուժեալս, և, երկրորդ, զրուժեալս տարընթերցվածը կարող էր հեշտությամբ ծագել ծ և ժ տառերի գրչագրական շփոթությունից։

ԲԱՆ ԾԸ

1. Գլխի համար ԾՏ ունեն նշումներ. Ծ-ն՝ «Հիւանդի է պիտանի» (էջ 156բ), Տ-ը՝ «Յախտացեալն ԼԸ ամօք» (էջ 160ա), նույնը՝ էջ 161ա։

2. Հմմտ. Սաղմ., ԿԶ։ Թիւք, Զ, 24։

3. Հմմտ. Յովհ., Ե, 1—9։

4. ... յաղիցն լուծմամբ—միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի լուծմամբք։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունի այդ տարընթերցվածը։ Թերևս տպագրական վրիպակ է։

5. Ըստ ավետարանական ավանդության՝ մատնության գիշերը Հիսուսին ապտակում է քահանայապետի սպասավորներից մեկը (տե՛ս Յովհ., ԺԸ, 22)։ Մեկնիչներից ոմանք կարծում են, որ ապտակողը եղել է երեսնութամյա անդամալույծ այն երիտասարդը, որին հրաշագործությամբ բուժել էր Հիսուսը (հմմտ. Յովհ. Ե, 5—9)։ Նարեկացին հետևում է հին մեկնիչների այդ բացատրությանը։

6. Հմմտ. Բ Տիմոթ., Գ, 16։
7. Հմմտ. Յովհ., Ե, 8։
8. ...որպէս երբեմն յուսոյ պանակին—խոսքը Սիմոն Կյուրենացու մասին է։ Գողգոթայի ճանապարհին նա Հիսուսից վերցրեց խաչափայտը և տարավ խաչելության վայրը (տե՛ս Մատթ., Իէ, 32)։ Մինչդեռ ըստ Հովհաննես ավետարանչի՝ Հիսուսն ինքն է Գողգոթա տարել իր խաչափայտը (տե՛ս Յովհ., ԺԹ, 17)։ Նարեկացին հետևում է Մատթեոսին։ Համեմատության իմաստըն այն է, որ ինչպես մի ժամանակ Հիսուսը Սիմոն պանակի ուսից վերցրել է խաչափայտը՝ թեթևացնելով նրա բեռը, այնպես էլ այժմ բանաստեղծը պաղատում է Հիսուսին՝ վերցնել իր հոգու մեղքերի բեռը, որպեսզի հաստատուն հույսի ամուր հավատով ինքը՝ բանաստեղծը խաչվի նրա հետ։

ԲԱՆ ԾԹ

1. Ակնարկում է մաքսավորին (հմմտ. Ղուկ., ԺԸ, 13)։
2. Ակնարկում է փարիսեցուն (հմմտ. Ղուկ., ԺԸ, 11)։
3. Հմմտ. Մարկ., Բ, 17։
4. Հմմտ. Յոբ, ԼԳ, 9։
5. Հմմտ. Թիւք, ԺԶ, 5։
6. Հմմտ. Դ Թագ., Ա, 9—10։
7. Նարեկացին այստեղ Երեմիային նմանեցնում է Քրիստոսին՝ թերևս նկատի ունենալով մարգարեի հետևյալ արտահայտությունը. «Ես իբրև գառն անմեղ, վարեալ ի սպանդ» (տե՛ս Երեմ., ԺԱ, 19)։
8. Հմմտ. Գաղ., Բ, 20։

ԲԱՆ Կ

1. ւ գլխի համար ուշ գրչությամբ ունի լուսանցային նշում. «Սօղոմոնի է» (էջ 152բ)։
2. Տ. 1—2։ Նկատի ունի Սաղմ., ԽԹ, 16։
3. ծ ունի զամենայն շրջուն—այսպես է նաև Աստվածաշնչում (տե՛ս Սաղմ., ԺԱ, 4)։ Այս բնույթի տարընթերցվածներն առաջ են եկել առանձին գրիչների այն նախասիրությունից, որոնք ձգտել են Նարեկացու մեջբերումներն Աստվածաշնչից ուղղել, լրացնել, սրբագրել ըստ բնագրի՝ բառացի ճշգրտությամբ, մինչդեռ Նարեկացին միշտ չէ, որ հետևել է բառացի համապատասխանությանը։ Եվ, ընդհակառակն, կան գրիչներ, որոնք աստվածաշնչական մեջբերումները տալիս են թերի, կիսատ, նկատի ունենալով, որ ընթերցողը պիտի իմանա անգիր և կարող է լրացնել հիշողությամբ։ Այսպես է վարվել, օրինակ, Ս-ի գրիչը։
4. Հմմտ. Սաղմ., ԻԵ, 4։
5. Հմմտ. Ա Կորնթ., ԺԴ, 15։
6. Հմմտ. Սաղմ., ԻԵ, 24։
7. Յաւակնանացն (կամ՝ յաւեանականացն)—այս բառը Հայկազյան բառարանը վկայակոչում է միայն Նարեկացու միակ այս գործածությամբ (տե՛ս «Նոր բառգիրք Հայկազեան լեզուի», Բ, էջ 381)։ Ըստ Հայկազյան բառարանի՝ բառը ծագում է յօսեմ կամ յաւսեմ, յօսում կամ յաւսում բայից, որ նշանակում է «անառակիլ. խառնակիլ. մտանել առ բոզ. պոռնկիլ.

շնալ. ապականել. պղծել. պղծիլ. առևանգել»։ Յաւսնիցեն (սորրադաս. եղ. առաջին ապառնի) բառը Նորայր Բյուզանդացին բացատրում է այսպես. «յօսնեմ կամ յօսեմ կամ յօսում բայեն, որ կնշանակե կին պղծել, պոռնկիլ» (տե՛ս «Հայկական բառաքննութիւն», էջ 21—22)։ Ըստ այսմ էլ՝ յաւսական կամ յաւսնական նշանակում է պոռնկական, տարփական, անառակ։ Գ. Ավետիքյանը նախընտրել է բնագրում դնել յաւսնականացն ձևը. «Հարազատ թուեցաւ յաւսնականացն դնել, որ ելանէ ի բայէն յաւսնոյ, այսինքն տռփել» («Նարեկլուծ», էջ 308, ծնթ. 17)։ Մենք, ընդհակառակն, նախընտրում ենք դնել յաւսականացն, հետևելով, նախ, տարընթերցվածների մեծամասնությանը, ապա և մեր ADHΣΦ օրինակների և Վատիկանի ձեռագրի աւսականացն ձևին, ուր տարբերությունը վկայված է ամենահին ձեռագրերով։

8. Աստարտայ եւ Քամովսայ եւ Մեղքոմայ—Աստվածաշնչում հիշված կուռքեր (հմմտ. Գ Թագ., ԺԱ, 4—8), որոնց պաշտամունքը հարևան ժողովուրդներից վերցրին իսրայելացիները՝ Սինայի անապատով անցնելիս։ Ըստ հին լուծմունքի՝ Աստարտը և Քամովսը սիդոնացիների աստվածներ էին, կուռքեր, «զոր պաշտէին իսրայելացիքն խոտորեալ յօրինացն, և գնալով զհետ պոռնկութեան, զի պատկերին ամօթոյ անդամօքն բացերև կայր ի կողն կառուցեալ զի տեսանողն զախտն տռփողացն արծարծեսցէ» (ձեռ. 5650, էջ 399ա)։ Աստարտ և Աստարտովթ (առաջինը հունական ձևն է, երկրորդը՝ եբրայական) հաճախ նույնացվում են, թեև, թվում է պետք է տարբեր կուռքեր լինեին, ինչպես երևում է Աստվածաշնչի այս վկայությունից. «...և պաշտեցին որդիքն Իսրայելի զԱստարտն և զԱստարտովթ, և զաստուածս ազգացն որ շուրջ զնոքօք» (տե՛ս Յեսուս, ԻԴ, 33)։ Աստարտը գրեթե միշտ հիշվում է Բահաղ անվան հետ. «...պաշտեցին զԲահաղ և զաստարտսն...» (տե՛ս Դատ., Բ, 13), ուր աստարտս հոգնակի ձևը նշանակում է Աստարտի արձաններ, պատկերներ։ Աստարտը կամ Աստարտովթը հայերեն հաճախ թարգմանված է անտառ, անտառներ. «...ի բաց արարէք զաստուածս օտարոտիս ի միջոյ ձերմէ և զանտառսն, և պատրաստեցէ՛ք զսիրտս ձեր առ Տէր...» (Ա Թագ., Է, 3)։ Համապատասխան հատվածը ռուսերեն թարգմանված է այսպես. «...Удалите из среды себя богов иноземных и Астарт и расположите сердце ваше к Господу» (I Царства, 7, 3)։ Հայերենը ոչ թե սխալ է թարգմանված, այլ բխում է Աստարտի պաշտամունքի ուղղակի, նախնական ընկալումից։ Տարբեր ժողովուրդների մոտ նույն աստվածությունը, նույն պաշտամունքը տարածված է եղել տարբեր իմաստավորմամբ։ Փյունիկեցիների մոտ այն նախապես պիտի կապված լիներ արմավենու պաշտամունքի հետ, պտղաբերության պաշտամունքի հետ։ Անհաթե ինչու այդ աստվածությունը ծառի կամ ծառերի ձևով խորհրդանշում էր տիեզերքը կամ բնությունը՝ աշխարհի տիրակալի՝ Բահաղի հետ և նրա պատկերը դրվում էր Բահաղի զոհասեղանի վրա կամ կողքին։ Երեմիա մարգարեն նրան կոչում է «երկնքի տիկին» «...արկանել խունկս տիկնոջն երկնից և նուիրել նմա նուէրս, որպէս արարաք մեք և հարքն մեր...» (տե՛ս Երեմ., ԽԴ, 17)։ Ուսափ մեկնիչներից շատերը Աստարտ անունը ստուգաբանում են աստղ բառից, նույնացնում Աստղիկ աստվածուհու կամ Արուսյակի պաշտամունքի հետ, որը «կհամարվեր ամեն բախտավորության տվիչ և պահպանիչ» (տե՛ս «Բառարան Սուրբ Գրոց», էջ 84)։ Ըստ Ավետիքյանի՝ «Լուսին էր սա, և արձան եղջիւրաւոր կազմեալ, կամ ի ճակատ նորա եղջիւրաձև լուսին եդեալ. իգական ձևով խայտառակութեան ի զարշութիւնս գրգռելով զպաշտօնեայս. որք և մերկանդամ ծառայէին՝ ըստ հաճոյից այնպիսի աստուածուհւոյ» («Նարեկլուծ», էջ 245, ծնթ. 24)։ Աստարտի արձանները մի շարք ժողովուրդների՝ քանանացիների, սիդոնացիների, ամոնացիների, փղշտացիների և այլոց մոտ կերտվում էին մերկ կնոջ մարմնով և նրա պաշտամունքն ուղեկցվել է այնպիսի արարողություններով, ինչ հիմք է տվել նրան կապել անառակության ու խայտառակության հետ։ Իրականում նա խորհրդանշել է պտղաբերության, զգայական սիրո վերածնող ակիզբը։ Ամենալայն իմաստով՝ դա եղել է բնության աստվածուհին։ Բահաղը խորհրդանշել է արական սկիզբը, Աստարտը՝ իգական, որոնց հիմքում

էլ ընկած է եղել Արևի և Լուսնի՝ բնության կյանքի հետ ունեցած նրանց շարժման ու ներգործման հզոր ուժերի՝ ընդունող ու վերարտադրող սկիզբների աստվածացումը (տե՛ս Еврейская Энциклопедия", հ. 3, Ս. Պետերբուրգ, էջ 354)։

Քամովսը ևս Աստվածաշնչում հիշված կուռքերից է («... եթող զիս, և երկիր եպագ... Քամովսայ կռոց Մովաբացւոց...», Գ Թագ., ԺԱ, 33), մովաբացիների աստվածներից մեկը։ Մեկնիչներից ոմանք Քամովսին նույնացնում են Փեգովրի հետ (տե՛ս բան ԽԸ, ծնթ. 10)։ Մեղքոմը ևս Աստվածաշնչում հիշված կուռքերից է. «... և երկիր եպագ... և Մեղքոմայ զազրութեան որդւոցն Ամոնայ...» (Գ Թագ., ԺԱ, 33)։ Մեկնիչներն այս կուռքը նույնացնում են Մողոքի հետ (տե՛ս բան Ի, ծնթ. 12)։ Առհասարակ նույնացման հիմքը գալիս է ոչ թե սխալ մեկնաբանությունից կամ շփոթությունից, այլ նրանից, որ բնության նույն երևույթի աստվածացման հիմքը լինելով նույնը, տարբեր ժողովուրդների մոտ տարբեր անուններ է ունեցել և, բնականաբար, եղել են ծիսական-արարողական տարբերություններ։ Մեղքոմն ու Մողոքը, Աստարտն ու Աստարովթը, Քամովսն ու Փեգովրը, ըստ էության, նույն աստվածությունների տարբեր անուններն են՝ տարբեր ժողովուրդների մոտ և էապես տարբերություն չկա, թե մի ժողովուրդ Աստարտը նույնացրել է Լուսնի թե Արուսյակի հետ։

9. ... Թարահատայ բարմատարի—այս կուռքի անունը չի հիշված Աստվածաշնչում։ Ըստ Գ. Աբեղյանի՝ մեկնիչներից ոմանք «ասացին լինել կուռս շինեալ ի Թարայէ՝ ի հօրէն Աբրահամու», մանավանդ որ Թարան ոչ միայն ինքը սկսեց պաշտել օտար աստվածներ, այլև նա էր, որ սկիզբ դրեց կուռքեր ձուլելուն։ Ոմանք էլ Թարահատին նույնացնում են Մեղքոմի, հետևաբար և՝ Մողոքի հետ։ Աբեղյանը նշում է նաև, որ Խորենացու Պատմության մեջ հիշվում է «զկուռս ինչ անուանեալ Թարաթայ։ Այլ թէ այս իցէ յիշեցեալն սրբոյ վարդապետիս, և կամ այլ կուռք, հաւաստի ասել ոչ ունիմք» (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 308, ծնթ. 20)։ Կարծում ենք, որ ճիշտ է Թարահատը նույնացնել Թարաթայի հետ։ Այդպես է կոչվել ասորական կուռքերից մեկը։ Աբգար հայոց թագավորը հիմնադրում է Եդեսիան և Մծբինից իր արքունիքը տեղափոխում է այնտեղ. «և զամենայն կուռս իւր, զՆաբոգ և զԲէլ և զԲաթնիքաղ և զԹարաթայ» (Մովսես Խորենացի, Պատմութիւն Հայոց, Գիրք Բ, գլ. ԻԷ)։

10. Համա. Սաղմ., ԾԲ, 6։

11. ... զապերախտութիւնն Յակոբայ—նկատի ունի հրեաների՝ Հակոբի տան ապերախտությունը Մովսեսի հանդեպ՝ Ավետյաց երկրի ճանապարհին։ Զուգահեռի իմաստն այն է, որ ինչպես նրանք չէին առաջնորդվում Մովսեսի սքանչելագործ գավազանի զորությամբ, այնպես էլ ինքը Քրիստոսի փրկագործ խաչին չի հետևում։

12. Տե՛ս Ելք, Դ, 2—5։

13. Համա. Մատթ., ԺԳ, 4։

14. Տե՛ս Յովհ., Դ, 7—11։

15. Տե՛ս Գ Թագ., ԺԸ, 1։

16. Տե՛ս Մատթ., ԻԸ, 19—20։

ԲԱՆ ԿԱ

1. Բանաստեղծը նախորդ գլխում 41 անգամ ուղղակի մեջբերումներ է կատարել սաղմոսներից (տե՛ս գլխի տողատակը բնագրում), ընդ որում, բացառությամբ մի քանի դեպքի, այդ վկայակոչումները հանդես են գալիս ոչ թե ետևառաջ դասավորությամբ, այլ այն հաջորդական

կարգով, ինչ նրանք ունեն բուն Սաղմոսարանում։ Սույն գլխում ևս Նարեկացին մեջբերումներ է անում բացառապես սաղմոսներից, չնայած կշտամբում է իրեն՝ ասելով, թե՝

Եւ ընդէ՞ր է ինձ բնաւ, որ սաղմոսին,
Այնպիսեաց բանիցն ի կիր արկանել (տ. 1—2)։

2. Տաղաւք ընթերցվածի փոխ որոշ ձեռագրեր (ի թիվս որոնց և A օրինակը) տալիս են տաղաւք կամ տաղիւք, իսկ երբեմն՝ տողօք (տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Մատյանի հնագույն տպագիրները ($Պ_{1-3}$) նախընտրել են տաղիւք ընթերցվածը, իսկ $Պ_4$-ից սկսած հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ուղղել են տաւղօք։ Այդտեղ խոսքը, անշուշտ, տավիղ նվագարանի մասին է։ Նարեկացին ունի գանձարանային բազմաթիվ երգեր, որոնք «տաղ» են կոչվում, բայց Մատյանում նա առհասարակ այդ բառը չի գործածել։ Մեզ հետաքրքրող տեղում, ինչպես Գ. Աբեղյանն է նկատել, բանաստեղծն իր բերանը համեմատել է տավիղի հետ («Նարեկլուծ», էջ 314, ծնթ. 1), իսկ տավիղ-սաղմոսարանն այն գործիքն է, որի վրա նվագել է սաղմոսների ավանդական հեղինակը՝ Դավիթ մարգարեն։ Հիշենք Նարեկացու երկու տողը «Վարդավառի» տաղից, ուր հիշվում է Դավիթն իր տավիղով.

Տեւեն տաւիղ տուողին,
Ձոր եւգէր Դաւիթ ճռաշալին

(Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 482)։

Սաղմոսներից առանձին տներ ու արտահայտություններ վկայակոչող Նարեկացին, իհարկե, համեմատություն-զուգահեռ է անցկացնում իր և Իսրայելի սաղմոսերգու թագավորի միջև և իր երգասաց շուրթերը նմանեցնում նրա տավիղին։ Նույնպիսի պատկեր-համեմատություն հանդիպում է նաև բանաստեղծի «Աչքն ծով ի ծով...» սկսվածքով «Ծննդեան» կոչված տաղում, բայց արտահայտչորեն որքա՜ն տարբեր «Հանապազ երգել իմովքս տաւղաւք» տողից.

Լեզուին շարժողին քաղցրերգանայր տաւիղն

(Նույն տեղում, էջ 465)։

Այսպիսով, արտաքին նմանության հետևանքով, բնագրային տաղաւք ընթերցվածը Մատյանի որոշ գրիչներ շփոթել և ընդօրինակել են մերթ իբրև տաղաւք (տաղիւք) և մերթ էլ՝ տողօք։

3. Նկատի ունի Դավիթ մարգարեին, որը, ըստ ավանդության և Նարեկացու բնորոշմամբ, լինելով զինվոր, թագավոր ու մարմնական հրամանատար, այսինքն՝ զանազան հոգսերով զբաղված («Նարեկլուծ», էջ 314, ծնթ. 2), միաժամանակ հավատարմորեն հետևել է հին (մովսիսական) օրենքին, այսինքն՝ «աւրինաւոր» (տ. 11) և օրինապահ արքա է եղել։ Բանաստեղծը ակնարկում է Սաղմոս Ճ, 4—8-ում Դավթի բերանով ասվածը. «Խոտորեալ յինէն անզգամին, և ես ոչ ինչ փոյթ առնէի։ Որ խօսէր գաղտ զընկերէ իւրմէ, զնա բացէ ի բաց հալածէի։ Որ ամբարտաւանեալ աչօք և ագահ սրտիւ, ընդ նմա և հա՛ց ոչ ուտէի. Աչք իմ ի հաւատացեալս երկրի, զի նստցին նոքա ընդ իս։ Որ գնայր ի ճանապարհ անբիծ, նա՛ պաշտէր զիս։ Ոչ բնակէր ի մէջ տան իմոյ, որ առնէր զամբարտաւանութիւն։ Որ խօսէր զանօրէնութիւն, չէր յաջողեալ նմա առաջի աչաց իմոց։ Ընդ առաւօտս սպանանէի զամենայն մեղաւորս երկրի. սատակեցից ի քաղաքէ տեառն զամենեսեան, որ գործեն զանօրէնութիւն»։

4. Համա. Սաղմ. Ճ, 8։

5. Համա. Նույնը։

6. Հմմտ. Սաղմ., ՃԺԱ, 9։
7. Հմմտ. Սաղմ. ՃԽԴ, 10։
8. Գ. Ավետիքյանի ձեռքի տակ եղած գրչագիր օրինակներից մեկն ունեցել է վերարձակութիւնք տարընթերցվածը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 316, ծնթ. 24), որը մեր ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս։
9. Միայն Պ$_1$ տպագիրը ճաշաբեր բառի փոխ ունի ճաշաբերութեան (էջ 260)։ Այդ սխալագիր ընթերցվածը հետագա տպագիրներում և մեր օգտագործած ոչ մի ձեռագրում չի հանդիպում։

ԲԱՆ ԿԲ

1. ...ի վերագրեցեալն սաղմոս—այսինքն՝ վերևում հիշատակված սաղմոսի վրա։ «Սաղմոս» բառը, ինչպես հայտնի է, միջնադարում ընկալվել է նաև հոգնակի նշանակությամբ, իբրև սաղմոսներ, սաղմոսարան, իսկ վերագրիմ կրավորաձև բայի անցյալ դերբայաձևը (վերագրեցեալ կամ վերագրեալ) այստեղ ունի «վերևում գրված» («վերևում բերված», «վերոհիշյալ») իմաստը, ինչպիսի առումով այն բազմիցս հանդիպում է Մատյանի նաև այլ գլուխներում (հմմտ. Է, 4—«զոր վերագրեալքդ սահմանեցին», ԺԵ, 41—«վերագրեցելոցդ աւրինակութեամբ», ԽԵ, 76—«մի՛ ի վերագրելոցդ բաւականապէս զաւէ սատակման», ԾԶ, 63—«զո՞ւս ի վերագրելոցդ մասանց» և այլն)։

ԿԲ գլխի տ. 1—2-ում Նարեկացու ասածը՝ «... ընդէ՞ր ոչ ի վերագրեցեալն սաղմոս նախանձառական / Եւ յայլ մարգարէիցն մասն ինչ յաւելեցից» («ինչո՞ւ վերոհիշյալ նախանձախնդիր սաղմոսների վրա մյուս մարգարեներից ևս հատված չավելացնեմ»), կարևոր նշանակություն է ձեռք բերում ԿԲ—ԿԳ գլուխների բնագրային կարգը վերականգնելու հարցում։ Ինչպես գիտենք, մեր օգտագործած գրչագրերի մեծագույն մասը (A—Z և α—Φ) ունի նախ՝ ԿԳ գլուխը («Բարեբար եւ բազմագութ...»)՝ ԿԲ համարակալումով և ապա՝ ԿԲ գլուխը («Այլ արդ, ընդէ՞ր ոչ ի վերագրեցեալն...»)՝ ԿԳ համարակալումով, որին հետևել են հին տպագիրները (Պ$_{1-3}$ և Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները)։ Եվ, ընդհակառակն, ձեռագրերի միայն մեկ երրորդ մասը (a—x, բացի o գրչագրից, որում ԾԸ—ԿԴ գլուխները բացակայում են) այդ գլուխներն ունի Պ$_4$ տպագրից սկսած ավելի ընդունված կարգով և ճիշտ համարակալումով (ԿԲ—«Այլ արդ, ընդէ՞ր...», ԿԳ—«Բարեբար եւ բազմագութ...»)։ Նկատելի է շատ հետաքրքիր մի հանգամանք. գլուխների հաջորդության առաջին ավանդույթը (ԿԳ—ԿԲ) արտահայտվել է թե՛ Կիլիկիայում, թե՛ բուն Հայաստանում և թե՛ հայ գաղթավայրերում գրված ձեռագրերում, մինչդեռ երկրորդ ավանդույթը (ԿԲ—ԿԳ) Կիլիկիայում, ըստ երևույթին՝ նաև ղրիմահայ ու լեհահայ գրչակենտրոններում, օրինակված ոչ մի ձեռագրում չի արտահայտվել (հայտնի է, որ Ղրիմի և Լեհաստանի հայ գրչության դպրոցները հատկապես հետևել են Կիլիկիայից եկող ձեռագրական ավանդույթներին)։

Գլուխների այդ տարբեր կարգը դեռևս միջնադարում նկատել են իրենք՝ Մատյանի գրիչները։ C օրինակում հետագա մեկը, որը բազմաթիվ սրբագրումներ է կատարել ձեռագրում, նկատելով այդ տարբերությունը, նշել է. «Հետ այսոր Բարեբար-ն է ի մեկայլ օրինակն» (տե՛ս նրա 129ա էջը)։ Մյուս օրինակում, ուրեմն, եղել է նախ՝ «Այլ արդ, ընդէ՞ր...» սկսվածքով գլուխը (ԿԲ), ապա՝ «Բարեբար եւ բազմագութ...» սկսվածքովը (ԿԳ)։ Իսկ E ձեռագրի գրիչը, Մատյանի միջնադարյան մեկնության մեջ վերջինիս կարգով ներկայացնելով գլուխները, սակայն, «Այլ արդ, ընդէ՞ր...» սկսվածքն ունեցող գլուխը նշանակել է ԿԳ, իսկ մյուսը՝ ԿԲ թվահամարով, այսինքն՝ ԿԳ թվահամարը նրա գրչագրում նախորդում է ԿԲ-ին (տե՛ս նրա 402ա էջը)։ Այդ կերպ նա մեկնության գլուխները համապատասխանեցրել է Մատյանի իր գրչագրած օրինակին։ ԿԲ—ԿԳ գլուխների կարգով տարբեր երկու տիպի գաղափար օրինակներից օգտվելու պատճառով չէ՞, արդյոք, որ e ձեռագիրը չունի ԿԳ գլուխը, իսկ Անթիլիասի կաթողիկոսարանի № 90 գրչագիր Նարեկում (ժամ.՝ XIII—XIV դդ.), ընդհակառակն, բաց է թողնված ԿԲ գլուխը («Այլ արդ, ընդէ՞ր...»), իսկ ԿԳ գլուխը («Բարեբար եւ բազմագութ...») համարակալված է ԿԲ (տե՛ս նրա 158ա էջը։ Օգտվել ենք Ա. վրդ. Դանիելյանի անտիպ ձեռագրացուցակից)։

Իսկ ինչպիսի՞ն է եղել մեզ հետաքրքրող գլուխների հաջորդությունը Մատյանի բուն, հեղինակային նախօրինակում. բնագրագիտական այս կարևոր խնդրի լուծման համար չկան ձեռագրական ուղղակի կռվաններ։ Բայց Նարեկացու վերոհիշյալ հռետորական հարցումը, թե՝ «...ընդէ՞ր ոչ ի վերագրեցեալն սաղմոս նախանձառական / Եւ յայլ մարգարէիցն մասն ինչ յաւելեցից», ինքնին ապացույց է այն բանի, որ Կ—ԿԱ գլուխներին, որտեղ բանաստեղծը չափազանց շատ մեջբերումներ է կատարել սաղմոսներից (Կ-ում՝ 45, իսկ ԿԱ-ում՝ 30), հաջորդելու է «Այլ արդ, ընդէ՞ր...» սկսվածքով և ոչ թե «Բարեբար եւ բազմագութ...» սկսվածքն ունեցող գլուխը։ Այս վերջինում Նարեկացին 9 անգամ վկայակոչում է մյուս մարգարեներին։ Եթե սա Մատյանի ԿԲ գլուխը լիներ, ապա այդ դեպքում Նարեկացին ինչո՞ւ պետք է հաջորդ գլխի սկզբում նշեր, որ ուզում է վերոհիշյալ սաղմոսների վրա նաև մյուս մարգարեներից հատվածներ ավելացնել։ Անիմաստ կլիներ այդպես ասելը։ Ուրեմն նա նկատի ուներ Կ—ԿԱ գլուխները, որոնցում Դավիթ մարգարեի սաղմոսներից բազում մեջբերումներ կատարելուց հետո, այնուհետև հաջորդ՝ «Այլ արդ, ընդէ՞ր...» սկսվածքով գլխում արդեն նա դիմում է (8 անգամ) մյուս մարգարեներին, գրելով. «Եւ յայլ մարգարէիցն մասն ինչ յաւելեցից»։ Հետևաբար, Մատյանի անխաթար բնագրում հեղինակային մտահղացմամբ «Այլ արդ, ընդէ՞ր ...» սկսվածքով գլուխն ունեցել է ԿԲ համարակալում և նախորդել է «Բարեբար եւ բազմագութ...» սկսվածքով ԿԳ համարակալում ունեցող գլխին։ Գլուխների այս կարգը տպագիրներից առաջինը վերականգնել է Պ$_4$-ը՝ առանց, սակայն, բանասիրորեն հիմնավորելու։ Հետագա տպագիրները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից, հետևել են նրան։ Մենք ևս նախընտրում ենք գլուխների այդ կարգը։

2. Հմմտ. Ես., ՍԹ, 12։
3. Տե՛ս Մատթ., Թ, 17։

ԲԱՆ ԿԳ

1. Հմմտ. Դան., Գ, 50։
2. Նկատի ունի Ղովտի կնոջը (տե՛ս Ծննդ., ԺԹ, 26)։ Նարեկացին նրան անվանում է երկյակ բնությամբ արձան («Երկեակ բնութիւն ի նոյն արձանի»), այսինքն՝ կազմված աղից ու քարից, որ անմեղների (Ղովտը և նրա դուստրերը) և մեղավորների (Սոդոմ-Գոմորի բնակիչները) միջև է կանգնած («Ոչ իսկապէս ընդ անպարտսն եւ ոչ նամայն ընդ պատժաւորսն»)։
3. Հմմտ. Ելք, ԺԴ, 21—22. ԺԵ, 8։ Տ. 13-ում Մատյանի Բուենոս Այրեսի տպագիրը զկարկառս հոգնակի ձևի փոխ բառն ունի եզակի՝ ըզկարկառ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 159)։ Հավանաբար վրիպակ է, առաջացած տպագրական ճանապարհով. մյուս տպագիրները և մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարընթերցվածը։
4. Հմմտ. Ելք, ԺԵ, 6։
5. Հմմտ. Յեսու, Գ, 15—16։

6. Հմմտ. Ցեսու, Ջ, 20։
7. Հմմտ. Դ Թագ., Բ, 21։
8. Հմմտ. Ելք, ԺԵ, 23—25։
9. Հմմտ. Ելք, Դ, 9։
10. Ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, նկարագրիլ կրավորաձև անորոշ դերբայն այստեղ հանդես է գալիս ներգործական սեռի նշանակությամբ, հետևապես պետք է լիներ նկարագրել: Սակայն ոչ մի ձեռագիր կամ տպագիր այս վերջին ձևը չի տալիս։ Նկարագրիլ դերբայաձևը, ըստ Ավետիքյանի ենթադրության, «թերևս ի գրչաց մտեալ է փոխանակ գնելոյ նկարագրել» («Նարեկլուծ», էջ 322, ծնթ. 7)։ Որքան էլ ճիշտ լինի այդ ենթադրությունը, սակայն, բնագրում թողնում ենք նկարագրիլ ձեռագրական միակ ընթերցվածը։
11. Հմմտ. Ելք, Դ, 4։
12. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը ճրաշից բառի փխ ունի ճրաշալից («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 159)։ Մյուս տպագիրները և մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունեն այդ ընթերցվածը. հավանաբար տպագրական վրիպակ է։
13. Հմմտ. Ելք, Դ, 6—7։
14. Տե՛ս Յոբ, ԺԲ, 20։
15. Հմմտ. Յոբ, Թ, 6:
16. Հմմտ. Իմաստ., ԺԳ, 3։
17. Հմմտ. Սաղմ., ՃԳ, 32։
18. Ակատ—մակույկ, նավակ։ Փոխառված է հունարենից (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 324—325, ծնթ. 20)։ Հայ մատենագրության մեջ գործածել է միայն Նարեկացին։
19. Հմմտ. Ա Կորնթ., ԺԵ, 42։
20. «Նարեկլուծ»-ում Գ. Ավետիքյանի օգտագործած գրչագրերից մեկն ունեցել է մաճու փխ մաճացու բառի («Նարեկլուծ», էջ 325, ծնթ. 21)։ Տպագիրները և մեր գրչագրերը չեն տալիս այդ ընթերցվածը։
21. Թերևս Նարեկացին նկատի է ունեցել Ամովս, Դ, 13-ում արարչի մասին ասվածը՝ «... առնէ առաւօտ և մէգ», բայց ստեղծել է զարմանալի գեղեցիկ մի պատկեր. «Որ միայն ճենուս, անկանես անճառ արուեստիւ / Հնարագիտութեան՝ մէգ եւ առաւատ» (տ. 92—93), այսինքն՝ դու, որ հնարագիտությամբ և անճառ արվեստով հինում ու գործում ես մեգն ու առավոտը։ Մեգը և առավոտն այստեղ հիշեցնում են ժողովրդական հեքիաթի սև ու սպիտակ կծիկները. իսկ սև կծիկով ոստայնանկի հինելն ու գործելը խորհրդանշում է գիշերը (մեգը), սպիտակ կծիկովը՝ առավոտը (ցերեկը)։
22. Տե՛ս Յոբ, Թ, 10։
23. Հմմտ. Ես., ԾԳ, 4։
24. Հմմտ. Հռովմ., Ե, 17—18։

ԲԱՆ ԿԴ

1. Հմմտ. Մատթ., ԺԱ, 17։
2. Տե՛ս Ամբակ., Գ, 4։ Սաղմ., ՀԳ, 11։ Զաք., Ա, 21։
3. Տե՛ս Ես., ԼԳ, 14. ԿԶ, 24։
4. Բաճաղ (Բաճալ)—փյունիկյան կուռք, որի պաշտամունքը կատարել են նաև երրայեցիները Սամարիայում։ Ս. Գրքում հիշատակվում է նաև Բէեղզեբուղ կամ Ճանճիկ աստուած Ակկարոնի անուններով (տե՛ս ԾԱ գլխի 8-րդ ծնթ.)։ Նրա հետ նույնանում է բաբելական Բելը։ Ձեպեցայ ի տաւնս Բաճաղու—այսինքն՝ տարվել է մարմնական ախտերով, աշխարհիկ խրախճանքներով (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 328, ծնթ. 6)։

5. Տե՛ս Դ Թագ., ԺԸ, 21։ Խոսքը Եղիա մարգարեի մասին է։ Մատյանի ձեռագրերը չունեն այս ընթերցվածը։
6. Մատյանի բոլոր հրատարակությունները, բացի $Պ_3$-ից, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. և Բուենոս Այրեսի տպագիրներից, աւրինաւք ընթերցվածի փխ ունեն աւրինակաւք: Ձեռագրերի մեծագույն մասը ևս տալիս է այս վերջին բառը (տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Նախընտրում ենք աւրինաւք ընթերցվածը, քանի որ, ինչպես հաջորդ տողերն են ցույց տալիս, բնագրում խոսքը ոչ թե օրինակի, այլ Մովսեսի Օրենքի մասին է։ Այն հիշվում է ի թիվս մարգարեների գրքերի, առաքելական մատյանների, այսինքն՝ ավետարանների ու առաքյալներին վերագրվող գրքերի («Գործք առաքելոց», «Յայտնութիւն Յովհաննու» և այլն)։ Նախապատվությունը տվել ենք աւրինաւք ընթերցվածին՝ նկատի ունենալով նաև այն, որ աւրինակն բառը կա մի քանի տող հետո (տ. 55)։
7. Հմմտ. Առակք, Է, 3։
8. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրն ունի կտակաւ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 163), որը հավանաբար տպագրական վրիպակ է. մյուս բոլոր տպագիրներն ու մեր օգտագործած ձեռագրերը տալիս են կտակաւն:
9. Տե՛ս Մատթ., ԻԷ, 52։
10. Հմմտ. Ղուկ., ԺԶ, 28։
11. Հմմտ. Յոբ, ԽԱ, 15։ Տ. 54-ում մի շարք ձեռագրեր և բոլոր տպագիրները, բացի $Պ_{1-}$ և Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից, անընդոստ բառի փխ տալիս են անոստ: Երկու բառն էլ ունեն միևնույն իմաստները՝ «անշարժ, հանդարտ, անխռով, պղերգ, խստասիրտ, կարծր» (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 148)։ Անոստ բառը հայ մատենագրության մեջ հայտնի է գործածության եզակի դեպքերով. բացի մեզ հետաքրքրող տողից, այն հանդիպում է դարձյալ Նարեկացու մոտ, նրա Առաքյալների ներբողյանում, իսկ մեկ անգամ էլ Կյուրեղ Երուսաղեմացու «Կոչումն ընծայութեան» երկի թարգմանության մեջ՝ անոշտ (տե՛ս նույն տեղում, էջ 217)։ Ընդհակառակն, անընդոստ բառը գործածության անհամեմատ ավելի շատ օրինակներ է տալիս (նույն տեղում, էջ 148), ընդ որում հանդես է գալիս նաև Մատյանի ՂԲ գլխի Ժ հատվածում («... իսկ զանընդոստն կակղացուցեր՝ զարթնուլ եւ զգաստ լինել...»)։ Տ. 53—54-ի աղբյուրը, որը Մատյանի ոչ մի հրատարակության մեջ, նաև Հ. Նալյանի ու Գ. Ավետիքյանի մեկնություններում, նկատված չէ, ինչպես նշել ենք, Հոբի գրքի ԽԱ, 15 տունն է, որտեղ անընդոստ կամ անոստ բառերը թեև բացակայում են, բայց նրանց իմաստն արտահայտված է անշարժ համանիշով՝ «... իբրև զսալ դարբնաց անշարժ»։
Մենք հակված ենք այն մտքին, որ Նարեկացու տողում բնագրային նախնական ու ճիշտ ընթերցվածը եղել է անընդոստ բառը, որի ընդ բաղադրիչը Մատյանի հետագա գրիչը կարող էր պարզապես անզգուշորեն զանց առնել, իսկ այդպես առաջացած անոստ ընթերցվածն անցնել ձեռագրից-ձեռագիր։ Դրա պահպանված ամենավաղ վկայությունը տալիս է մեր A գրչագիրը։ Չնայած որ այն պատկանել է Ներսես Լամբրոնացուն, բայց վերջինս ժողովողի գրքի իր մեկնության մեջ, գրեթե նույնությամբ մեջ բերելով Նարեկացու տողը, հակառակ իր իսկ ձեռագրի, դնում է ոչ թե անոստ ընթերցվածը, այլ անընդոստ. այսպես՝ «Մնաց իբրև զսալ դարբնաց անընդոստ» (օրինակը տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի». Ա, էջ 148)։ Ուրեմն Լամբրոնացին այդ դեպքում հետևել է մի այլ գրչագրի՝ իր կարծիքով ավելի ճիշտ ընթերցվածին։ Մենք ևս Լամբրոնացու և $Պ_{1-3}$ տպագիրների նախընտրած անընդոստ ընթերցվածը, ինչպես ունի մեր օգտագործած ձեռագրերի մեծագույն մասը։ բնագրում դնում ենք
12. Տե՛ս Դ գլխի 3-րդ ծնթ.։

ԲԱՆ ԿԵ

1. Որոշ ձեռագրեր վերնագրի դիմաց գլխի համար ունեն նշումներ՝ «Վասն գերեզմանին է ճառս» (F, էջ 77բ), «Գերեզմանին» (Տ, էջ 71ա), «Ի գերեզման մահու» (s, էջ 182ա)։

2. Ատտիկե (Հելլադա) գավառն իր մայրաքաղաք Աթենքով անտիկ աշխարհում հռչակված էր որքան իմաստությամբ ու քաղաքական օրենքներով, նույնքան էլ իր բնակիչների ամբարտավանությամբ ու անպատկառությամբ։ Ատտիկեցին ծայրահեղորեն ներհակ այդ երկու կողմերի կրողն էր։ Ինչպես Հ. Նալյանն է գրել. «... ատտիկեցիք որքան բարեբաստք էին խելօք և իմաստութեամբ, այնքան վատթարագոյնք էին հպարտութեամբ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 473)։ Նարեկացին իրեն, ահա, ատտիկեցի է համարում «ըստ վատթարութեան, այլ ոչ ըստ բարեբաստութեան»։ Մատյանի միջնադարյան մեկնիչը բանաստեղծի «ըստ վատթարութեան» կապակցության իմաստը կապում է Ատտիկե գավառի անբարեբեր հողի հետ. «Ատտիկէ Ելլադայ է, որ գաւառ է իմաստասիրացն։ Երկիրն աղտի և անպտուղ է, որ վատթար է... Եւ ես,—բացատրում է մեկնիչը Նարեկացու տողը,—ըստ անպտղութեանն եմ ատտիկեցի և ոչ [ըստ] իմաստութեան» (ձեռ. 5650, էջ 405բ)։

3. Մի՛ մերժեսցի ստորոգյալն այստեղ կրկնվում է. այն կա նաև տ. 55-ում։ Թե՛ մեկ և թե՛ մյուս տողում կրկնվող բառի համար ձեռագրերը մի այլ ընթերցված չեն տալիս։ Թերևս նրանցից մեկը գրչական վրիպակ է։

4. ... ի բիւս հազարաց—ըստ գրաբարյան ընդունված համաձայնության, ինչպես նկատել է Գ. Ավետիքյանը («Նարեկլուծ», էջ 133, ծնթ. 10), պետք է լիներ ի բիւս հազարս, բայց բանաստեղծը, երևի բանավոր հայերենի ազդեցությամբ, ի բիւս նախդիրով հոգնակի հայցականի հետ ետադաս թվական լրացումը գործածել է սեռական հոլովով (հազարաց)։ Նարեկացուն հատուկ քերականական այդ յուրահատկությունն արտահայտվել է նաև Մատյանի այլ գլուխներում. օրինակ՝ «ուրի միոյ ամաւք» (ԾԸ, 19), որտեղ ուրի միոյ նախադաս լրացումները դրված են դարձյալ սեռական և ոչ թե լրացյալի (ամաւք) պահանջած գործիական հոլովով։

5. Տ. 90—92-ին բավական նման են ԴԴ գլխի 9—10-րդ տողերը.

Որում կրկնի ծունր երկրպագութեան ամենայն եղելոց՝
Երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ սանդարամետականաց:

6. Բացի Բուենոս Այրեսի հրատարակությունից, բոլոր տպագիրները և ձեռագրերի մեծագույն մասը կասեցայ բառի փխ ունեն կամեցայ։ Սակայն վերջինս իր իմաստով չի ներդաշնակվում տողի լքայ և կործանեցայ բայերին, որոնց միջև ընկած է։ Դ հատվածի 94—100-րդ տողերից յուրաքանչյուրում իրար հաջորդող բառերը բանաստեղծի հոգու վայրէջքն են արտահայտում միևնույն տրամադրության աստիճանավորումներով. այդ անցումը դրսևորվում է միմյանց հարևանող այնպիսի բառերով, որոնք կա՛մ հոմանիշներ են, կա՛մ, տարիմաստ լինելով հանդերձ, իրար հետ միավորվում են բանաստեղծի ինքնահոժար կորստի, զրկանքի ու անկման արտահայտությամբ, ընդ որում յուրաքանչյուր տողում գործողություն-գաղափարը հետզհետե սաստկանում է, և տողի վերջին բայը կարծես առաջինի ուժգնացում-զարգացումն է։ Մեզ հետաքրքրող տողում միայն (տ. 96), ինչպես ասացինք, կամեցայ բայը չի ներդաշնակվում իրեն հարևան բառերին։ Այդ բանը նկատելով՝ Մատյանի Բուենոս Այրեսի հրատարակության մեջ Գ. Խաչատուրյանը, հավանաբար առանց ձեռագրական հիմքի, այն ուղղել է կարկամեցայ, բայց իր կողմից ավելացրած կար սկզբնավանկը բնագրում դրել է այլ տառատեսակով («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 166)։ Մեզ հայտնի ոչ մի ձեռագիր չի տալիս կարկամեցայ, հետևաբար Խաչատուրյանի ուղղումը բնագիր տանել չենք կարող։ Բարեբախտաբար մեր ձեռագրերից հինգն ունեն կասեցայ (HOp ձեռագրերն՝ ուղղակի, իսկ bĪ գրչագրերը նախապես գրել են կամեցայ, ապա սրբագրել կասեցայ. տե՛ս տողատակը)։ Այդ ձեռագրերը գրչության ժամանակով պատկանում են XIII—XV դարերին։ Կասիմ բառն իր մի իմաստով լքանիմ բայի հոմանիշն է (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 1059)։ Այդ ընթերցվածն ենք նախընտրում բնագրում ոչ միայն նրա համար, որ իմաստով այն համաձայնում է տողին, այլև որովհետև կամեցայ տարընթերցվածն այստեղ դիտում ենք իբրև գրչական ճանապարհով առաջացած մի աղճատում, որը Մատյանի ձեռագրերի մեծագույն մասում դուրս է վանել բնագրի կասեցայ ընթերցվածը. թե՛ երկաթագրում և թե՛ բոլորգրում ս և մ տառերի շփոթության պատճառով, մեր կարծիքով, բնագրային կասեցայ բառը գրիչներից հեշտությամբ կարող էր ընկալվել ու ընդօրինակվել իբրև կամեցայ։

7. Մարմնոյ քոյ հաղորդեալ—հաղորդեալ բայի մարմնոյ լրացման քոյ դերանուն-լրացումը դրված է սեռական հոլովով, մինչդեռ պետք է լիներ տրականաձև՝ քում, որ ոչ մի ձեռագիր և տպագիր չի տալիս։

8. Տպագիրների մեծ մասը, սկսած $Պ_2$-ից մինչև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը ներառյալ, զի բառի փխ ունի զիս, որը, թերևս, տպագրական ճանապարհով առաջացած վրիպակ է. մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը տալիս են զի։ Այսպես են ունեցել նաև Գ. Ավետիքյանի ձեռքի տակ եղած գրչագրերը («Նարեկլուծ», էջ 334, ծնթ. 14)։ Ըստ երևույթին այդ հանգամանքը հաշվի առնելով՝ Մատյանի 1840 թ. վենետիկյան հրատարակությունը ձեռագրերով չվկայված զիս ընթերցվածն ուղղել է զի, ինչպես ունեցել է Լ և $Պ_1$ տպագիրը։

ԲԱՆ ԿԶ

1. Գլխի բովանդակության համար ձեռագրերից երկուսն ունեն լուսանցային նշումներ՝ «Ողբավարի» (Տ, էջ 72ա), «Նետաձգութիւն յերեսս դիւին նմանիք չարչարանացն Քրիստոսի» (s, էջ 188ա), «Մենամարտութիւն ընդ Բելիարայ չարչարանօքն Քրիստոսի» (Նույն տեղում, էջ 187բ—188ա)։

2. Հմմտ. Սաղմ., ԼԹ, 3։ Ձեռագրերի մեծ մասը տ. 16—17-ի «Երկուցեալ / Ի վիմին իսկ հաստատութեան» դարձվածն ունի այսպիսի տրոհումով՝ «Երկուցեալ ի վիմէն (կամ՝ վիմին)։ Իսկ հաստատութիւն» (APWaγbcdgmqu և այլն), այսինքն՝ ի վիմին ներգոյականից անջատում է իսկ հաստատութիւն բառերը՝ վերջիններս առնելով ուսեալ ի Պաւղոսէ կապակցության հետ։ Ըստ այդմ բնագիրն ընկալվում է այսպես՝ «երկնչելով վեմից» կամ «երկնչելով վեմի վրա» («Երկուցեալ ի վիմէն» կամ «ի վիմին»). «Իսկ հաստատություն սովորելով Պողոսից» («Իսկ հաստատութիւն ուսեալ ի Պաւղոսէ»)։ Սխալը հետևանք է այն բանի, որ չի գիտակցվել, որ հաստատութեան սեռականը նախորդ վիմին գոյականի ետադաս որոշիչ լրացումն է, և իսկ-ը ոչ թե շաղկապ է, այլ եղանակավորող բառ, որը սաստկացնում է ի վիմին հաստատութեան բառակապակցության իմաստը («նույնիսկ հաստատուն վեմի վրա»)։ Ուրեմն ամբողջ կապակցությունը պետք է հասկանալ ոչ թե այսպես՝ «երկնչելով վեմից (կամ՝ վեմի վրա)։ Իսկ հաստատություն սովորելով Պողոսից», այլ այսպես՝ «հաստատուն վեմի վրա անգամ երկնչելով, Պողոսից սովորելով...»։

3. Տե՛ս Ա Կորնթ., Ժ, 12։

4. Սահմանողի այսմ կանոնի իրաւադատի—ըստ Մատյանի միջնադարյան մեկնության, Նարեկացին նկատի ունի իրեն և իր երկը. «... և ինձ՝ սահմանողիս զայս կանոնս մեղանացն նմանեցէ» (ձեռ. 5650, էջ 406բ)։ Սակայն համեմատությունը թույլ չէր տա, որ Նարեկացին իր

երկն անվանեք «կանոն իրաւադատ»։ Ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, բանաստեղծն ակնարկում է Սողոմոնին, որը գրել է այդ իրավադատ կանոնը («Նարեկլուծ», էջ 339, ծնթ. 4)։ Իսկ իրեն Նարեկացին հիշում է քիչ հետո, տ. 25-ում, նրաղելով, որ իր մեջբերած պատգամները թող փորագրված մի անեղծ հուշարձան դառնան և աղաղակեն իր եղկելի ու մահկանացու անձի փոխարեն։

5. Միայն Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի երկրորդ հրատարակության բնագիրն ունի եզակի՝ գրութեան, որը տպագրական վրիպակ է. Մատյանի մյուս տպագիրները (նաև «Նարեկլուծ»-ի առաջին՝ 1801 թ. հրատարակությունը), ինչպես և բոլոր ձեռագրերն ունեն գրութեանց։ Ավետիքյանը ևս գլխի մեկնության բաժնում բառը վկայակոչում է վերջին՝ ճիշտ ձևով («Նարեկլուծ», էջ 339, ծնթ. 5)։

6. ... անձեռնհաս տագնապիս—այստեղ, ինչպես Ավետիքյանն է նկատել, անձեռնհաս բառն ունի «անդարմանելի», «անհնարին» կամ «սաստիկ» նշանակությունները, իսկ տ. 21-ի «յանձեռնհասան բարձրութենէ» կապակցության մեջ՝ «գերաղանց», «վսեմ» կամ «անհասանելի»։

7. Համտ. Սաղմ., ՃԽԲ, 10. ԺԷ, 29։

8. Համտ. Ղուկ., ԻԲ, 44 (տե՛ս ՀԸ գլխի 1-ին ծնթ.)։

9. Հայնոյութեանն համբերութիւն յաստուածամարտիցն—տողում կա քերականական անկանոնություն. հատկացուցիչը (աստուածամարտիցն), ստանալով իր լրացյալի (հայհոյութեանն) նախդիրը, հեռացել է նրանից և ընկել համբերութիւն ենթակայից հետո, որին կապված չէ շարահյուսորեն։ Տողի միտքը, ըստ Ավետիքյանի, այս է՝ «աստվածամարտների (կամ «աստվածամարտ հրեաներից եկող») հայհոյության հանդեպ փրկչի համբերությունը» (Համտ. «Նարեկլուծ», էջ 340, ծնթ. 16)։ Հետևելով Ավետիքյանին՝ Թ. Գուշակյանը, տողի բովանդակությունն ավելի որոշակի դարձնելու համար, իր թարգմանության մեջ ավելացրել է հրեից և փրկչին բառերը («Նարեկ աղոթամատյան ս. Գրիգորի Նարեկացվո», էջ 217)։

10. Միայն Բունեոս Այրեսի տպագիրը գլխոյն ձորձով բառերն ունի այսպես՝ ձորձոյն գլխով, այսինքն՝ եռևառաջ դասավորությամբ և հակառակ հոլովաձևերով։ Դա, հավանաբար, տպագրական վրիպակ է։ Մեր օգտագործած ոչ մի ձեռագիր այդպես չունի (a գրչագիրն ունի գլխոյ, իսկ ω -ն՝ գլխոյդ, ինչպես Մատյանի $Պ_{1-3}$ տպագիրները)։

11. Մեր օգտագործած ձեռագրերի մեծ մասը ծախողք բառի փխ ունի խածողք, որին հետևել են Մատյանի գրեթե բոլոր հրատարակությունները $Պ_4$ տպագրից սկսած։ Բնագրում նախընտրել ենք ծախողք ընթերցվածը (այդպես են տալիս նաև ամենավաղ՝ $Պ_{1-3}$տպագիրները), որը համեմատաբար սակավաթիվ գրչագրեր (թվով 13, որոնցից երկուսը՝ սրբագրումով) ունեն։ Նարեկացին երկու տող հետո գործածել է խածմունս բառը (տ. 135), որի հետադարձ ազդեցությամբ էլ, թերևս, ծախողք բառը գրչության ընթացքում կարող էր փոխվել-դառնալ խածողք։ Հավանական թե բանաստեղծն իրար այդքան մոտ տողերում կիրառեր նույնարմատ խածողք և խածմունս բառերը. անկասկած դրանցից մեկնումեկը (մեր կարծիքով՝ առաջինը) գրչական վրիպակ է։ Տ. 133-ում ծախողք ընթերցվածն ենք բնագրային համարում՝ ելնելով «ժանիք ծախողք» և ՀԹ գլխի տ. 128-ի «ծախել ատամամբքն» կապակցությունների հարազատությունից։

12. Ակնարկում է վաղ քրիստոնեության շրջանում և միջնադարում տարածված այն կարծիքը, թե Քրիստոսի ծնունդից 1000 տարի հետո արձակվելու է Նեռը, և վրա է հասնելու աշխարհի վախճանը (տե՛ս Յայտ., Ի, 2—10)։ Եթե, ասում է Նարեկացին, հազարամյա փոքր կապանքների քանդումով բերկրի սատանան, ապա հավիտենական տանջարանի մեջ, վերջին շղթաներով նորից սանձված («կարկեալ վերստին») և անդերձ տագնապով բռնված, թող դղա-
Տ. 159-ում Մատյանի բոլոր տպագիրները, բացի $Պ_{2-3}$-ից և Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններից, կարկեալ բառի փխ ունեն կրկնեալ։ Այս վերջին ընթերցվածը հանդիպում է մի քանի ձեռագրերում միայն և նարեկացիական տողի ընդհանուր կապակցության մեջ վերստին

համանիշ բառի կողքին բացարձակապես ավելորդ է։ Դժվար չէ նկատել, որ բնագրի կարկեալ ընթերցվածը, իբրև ավելի սակավ գործածվող բառ, հավանաբար վերստին մակբայի ազդեցությամբ, որոշ գրիչներ սխալմամբ ընկալել-գրել են կրկնեալ։ Ձեռագրերից հետո, դեռևս Մատյանի $Պ_1$ տպագրում ևս տեղ գտած այդ սխալը $Պ_2$-ում նշանավոր բանաստեղծ ու գիտնական Պաղտասար Դպիրն ուղղել է կարկեալ, բայց այս ճշտումը զարմանալիորեն հաշվի չի առնվել $Պ_4$-ում, անգամ վերջինիս գլխավոր տարբերությունների ցանկում, գոնե իբրև այլընթերցված, չի բերված կարկեալ բառը։ Այդպիսով, կրկնեալ սխալ ընթերցվածն այդուհետև ևս աննկատ է մնացել ու պահպանվել Մատյանի մինչև այժմ եղած գրեթե բոլոր հրատարակություններում։

ԲԱՆ. ԿԷ

1. Ասելով, թե Քրիստոսի ճշմարիտ խոսքն ավելի իրեն՝ բանաստեղծին է դատապարտում, քան չարիքի սկզբնահայր սատանային՝ Նարեկացին, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նշել («Նարեկլուծ», էջ 343, ծնթ. 1), անշուշտ, այն կարծիքին չէ, թե մարդն ավելի մեղսական է, քան սատանան։ Բանաստեղծը սույն գլխում դնում է մարդու բարոյական պարտավորվածության ու երախտագիտության հարցը. «Իսկ ես զերախտիսն ատուծոյ լքի» (տ. 30),—ասում է նա, մինչդեռ պարտավոր էր վարձահատույց լինել նրան, որն իր մեջ «զբովանդակն եհեղ առատութեամբ» (տ. 11)։ Իսկ «որում շատ տուաւ՝ շատ խնդրեսցի ի նմանէ» (Ղուկ., ԺԲ, 48)։ Ուրեմն ինքը պարտավանց և ուխտամոռաց մի այր է, «միշտ խրատեալ» (տ. 51), բայց «ոչ ինչ խրատեցեալ» (տ. 53)։

2. Համտ. Փիլիպ., Գ, 21։

3. Կերպին խնկութեան...—նկատի ունի Հայր աստծու անձի պատկերը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 343, ծնթ. 2, էջ 390, ծնթ. 20)։

4. Համտ. Փիլիպ., Բ, 6—7։

5. Համտ. Յովէլ, Բ, 28։ Գործք, Բ, 17—18։

6. Միայն Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը և Զմյուռնիայի 1843 թ. հրատարակությունը չունեն տողասկզբի Եւ շաղկապը («Նարեկլուծ», էջ 342, «Ս. Գրիգորի Նարեկայ վանից վանականի Ողբերգութիւն», Զմյուռնիա, 1843, էջ 195)։ Այդ բացթողումը պայմանավորված չէ Մատյանի որևէ ձեռագրով. առաջացել է տպագրական ճանապարհով։

7. Տպագիրներից մեկ-երկուսը ($Պ_2$, 1736 թ. հրատ.) բառն ունեն եզակի թվով՝ տոռամբ, որ, թերևս, տպագրական վրիպակ է։ Առհասարակ բոլոր ձեռագրերը և տպագիրները տալիս են հոգնակի թվով՝ տոռամբք։ Բունեոս Այրեսի հրատարակության գրաբար բնագրում թեև բառը եզակի է, բայց թարգմանված է հոգնակի՝ «շվաններով» («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 171)։

8. Այրս մահու ի յարեանց գնդից—այս տողի յարեանց ընթերցվածի փխ միայն Σ ձեռագիրը սրբագրումով տալիս է յարեաց, իսկ Mo գրչագիրը և α -ն՝ սրբագրումով ունեն յարանց (Σα օրինակները նախապես գրել են յարեանց)։ Այս ընթերցվածներից յարանց-ը տողի հյուսվածքում բոլորովին չի իմաստավորվում. անիմաստ կլիներ ասել, թե՝ «այրերի (տղամարդկանց) գնդից մահու (մահապարտ) այր եմ». դա ոչ միայն միևնույն բառի աննպատակ կրկնություն է, այլև բացարձակապես զուրկ է փոխաբերական-բանաստեղծական արժեքից։ Հետևաբար, յարանց ընթերցվածը ոչ մի կերպ չի կարելի համարել բնագրային։ Իզուր չէ, որ յարանց-ը սոսկ երեք գրչագրում է երևան գալիս և Մատյանի ոչ մի տպագրում տեղ չի գտել։ Ինչպես տեսանք, մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն Σ -ն է տալիս յարեաց ընթերցվածը, այն էլ
Արդ, մյուս երկու ընթերցվածներից (յարեանց, յարեաց) ո՞րն է բնագրայինը։ Ինչպես

նախապես գրած յարեանց *բառը սրբագրելով։ Նրա գրիչը ինչ-որ գրչագրի՞ հետևելով է կատարել իր սրբագրումը, թե՞ առանց որևէ ձեռագրական հիմքի,—դժվար է ասել. բայց այդ ընթերցվածը, Պ₂-ից սկսած, մուտք է գործել որոշ տպագիրներ (Պոլսի 1736, 1755, 1763, 1782, 1789 թթ. տպագիրներ, Վենետիկի 1840 թ. հրատարակություն և սրանից ծագող հետագա տպագիրներ, Բուենոս Այրեսի հրատարակություն)։ Իսկ* յարեանց *ընթերցվածն ունեն Պ₁-ը, Պ₄-ը և վերջինիս բոլոր արտատպությունները, ինչպես նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը և Զմյուռնիայի 1843 թ. հրատարակությունը։*

Ո՞րն է նրանցից բուն նարեկացիականը. այդ հարցին փորձել է պատասխանել Գ. Ավետիքյանը։ Իր «Նարեկլուծ»-ի բնագրում Պ₄ տպագրի հետևությամբ դնելով յարեանց *ընթերցվածը՝ նա տողին տալիս է այս բացատրությունը. «Ի գնդէ կամ ի ժողովոյ արիւնահեղաց՝ ես եմ այր մահու, այսինքն՝ մահապարտ» («Նարեկլուծ», էջ 344, ծնթ. 7)։ Սակայն այդ նույն ծանոթագրության մեջ Ավետիքյանը վստահելին ու ճիշտը համարում է* յարեաց *ընթերցվածը. «Բայց յայլ օրինակ ասի՝* ի յարեաց գնդից. *և առաւել պատշաճ թուի կարգի բանին. որպէս թէ ի գնդէ առաքինեաց կամ քաջաց՝ ես միայն եմ մահապարտ»,—ավելացնում է նա։ Ի դեպ, նշենք, որ ըստ Ավետիքյանի այդ երկու տարբեր բացատրությունների էլ Մատյանի հետագա թարգմանիչներն աշխարհաբարի են վերածել տողը. Մ. Գոշունյանը և Գ. Խաչատուրյանը թարգմանել են «մահապարտ մ'եմ մարդասպաններու գունդին» («Աշխարհաբար Նարեկ», էջ 329) կամ «Մահապարտ մըն եմ՝ մարդասպաններու գունդին պատկանող» («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 171), իսկ Թ. Գուշակյանն ու Մ. Խերանյանը՝ «քաջերու գունդին մեջ մահապարտս» («Նարեկ աղօթամատյան ս. Գրիգոր Նարեկացվո», էջ 221) կամ «Քաջերի գնդում մահապարտ եմ մի» («Գրիգոր Նարեկացի, Մատյան ողբերգության», էջ 291)։ Ուրեմն, Գոշունյանն ու Խաչատուրյանը նկատի են ունեցել* յարեանց *ընթերցվածը, այսինքն՝* արիւն *բառի հոգնակի բացառականը (չնայած գրաբար բնագրում, իր թարգմանությանը հակառակ, Խաչատուրյանը դրել է* յարեաց *ընթերցվածը), իսկ Գուշակյանն ու Խերանյանը՝* յարեաց*-ը, այսինքն՝* արի *բառի հոգնակի բացառականը։*

Կարծում ենք, որ երկու ընթերցվածներից բնագրայինը յարեանց *բառն է։ Հայ մատենագրության մեջ* արիւն *բառն ունեցել է նաև «սպանություն» կամ «կոտորած» նշանակությունը՝ իրեն հարակից բառերի հետ ձևոք բերելով իմաստային տարբեր նրբերանգներ (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 358). օրինակ՝ Սիրաքի գրքի հնագույն թարգմանության մեջ* այր արեանց *հարադրությունն ունի «արյունարբու մարդ», «արյունռուշտ մարդ» կամ «մարդասպան» նշանակությունը. «Որ զրկէն զնոսա, այր է արեանց» (Սիրաք, ԼԱ, 25)։ Նարեկացու տողում շատ ավելի որոշակի է ասված՝ «Այրս մահու ի յարեանց գնդից», այսինքն՝ սպանողների գնդից լինելով՝ ես ինքս մահապարտ մի այր եմ։ Մատյանի միջնադարյան մեկնության ամենահին խմբագրության հեղինակը ևս բնագրում նկատի է ունեցել* յարեանց *ընթերցվածը և մեկնել. «Ի սպանողաց գունդն եմ ես» (ձեռ. 5518, էջ 278ա)։*

9. Հմմտ. Ես., ԺԳ, 19. ԺԴ, 22—23։ Երեմ., Ի, 4—6։

ԲԱՆ ԿԸ

1. Հմմտ. Ծննդ., Բ, 10։

2. Նարեկացին 5-րդ տողի առաջս (ճյուղեր) բառի և այս տողի նույնահունչ առաջս *(աչքերի մեջ) կապակցության միջոցով ստեղծել է բառախաղ։*

3. Հմմտ. Երեմ., Թ, 1։

4. Հմմտ. Յոբ, Գ, 3։ Երեմ., Ի, 14։

5. Միայն Պ₄-ը և նրա արտատպությունները, ինչպես նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրն ունեն նկատ, *որը, հավանաբար, տպագրական ճանապարհով է առաջացել. մեր ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարընթերցվածը։ Ավետիքյանը նշել է, որ իր օգտագործած չորս ձեռագրերը և հին լուծմունքի իր օրինակը բոլորն էլ տալիս են* նկատեալ *(«Նարեկլուծ», էջ 348, ծնթ. 4)։ Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը վերականգնել է ճիշտ ընթերցվածը՝* նկատեալ, *որին և հետևել է հետագա տպագիրների մեծ մասը։*

6. Հմմտ. Առակք, Զ, 7—8։ Տ. 31—32-ը ակնարկում են, մանավանդ, ճպուռի և մրջյունի մասին ժողովրդական առակի հետ։

7. Հմմտ. Մատթ., Ե, 25։

8. Հմմտ. Ելք, ԻԳ, 15. ԼԲ, 29։

9. Հմմտ. Յակոբ, Ե, 7։

10. Հմմտ. Մատթ., ԻԵ, 3—10։

11. Տե՛ս Ծննդ., ԺԹ, 24։

12. Սա երաց զկոկորդն ըմբռնողական*—այս տողը, փոքր-ինչ տարբեր, հանդիպում է նաև Նարեկացու Հակոբ Մծբնա հայրապետին նվիրված ներբողյանում, այսպես՝ «... բանայ զկոկորդն ըմբռնողական» (տե՛ս* Գրիգոր Նարեկացի, *Մատենագրութիւնք, էջ 446)։*

13. Տե՛ս Թիւք, ԺԶ, 32։

14. Բանաստեղծը իրեն նմանեցնում է Հովնան մարգարեին, որին, ըստ ավանդության, կուլ է տվել կետ ձուկը (հմմտ. Յովն., Ա—Բ)։

15. Հմմտ. Դ Թագ., Բ, 23—25։ Ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նկատել, Ս. Գրքում ավանդված չէ, թե բեթելացի մանուկները եղել են քրմերի որդիներ. Նարեկացին ինքն է նրանց քրմորդի կոչում («Նարեկլուծ», էջ 348, ծնթ. 11)։

16. Հմմտ. Ելք, Ժ, 21։

17. Հմմտ. Եզեկ., ԼԹ, 17—20։

18. Միայն Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրն ունի եզակի թվով՝ սնեեալ *(էջ 347), որը, հավանաբար, տպագրական վրիպակ է։ Մեր ձեռագրերը չեն տալիս այդ տարընթերցվածը։*

19. Մատյանի բազմաթիվ հրատարակություններ (XVIII դարի բոլոր տպագիրները և Պ₄-ի հետագա վերահրատարակությունները), Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը և մեր օգտագործած Jγσωe₁ *գրչագրերը* զրտոցն *ընթերցվածից հետո ունեն* մեղաց աւինակքն *բառերը։ Դրանց բնագրային լինելու մասին առաջին անգամ իր կասկածն է հայտնել Ավետիքյանը. «Այս չէր յօրինակս ինչ, և օտար իսկ թուի ի կարգէ բանին...,—գրել է նա,—թուի այդ յաւելուած, յայլմէ եղեալ ի լուսանցսն իբրև լուծումն, յետոյ ի գրչաց ի բուն բանսն մուծեալ» («Նարեկլուծ», էջ 348, ծնթ. 16)։ Ուրեմն, Ավետիքյանը գտնում է, որ* մեղաց աւինակքն *բառերը Մատյանին հարազատ չեն, և ենթադրում, որ դրանք, իբրև տ. 96-ի* տաղտկատեսակ զարշութիւն զրտոցն *կապակցության բացատրություն, հետագա մեկի ձեռքով ավելացվել են լուսանցքում և ապա գրիչների կողմից շփոթմամբ մուծվել բնագիր։ Անշուշտ, Ավետիքյանն իրավացի է, քանի որ մեզ հայտնի ձեռագրերի ճնշող մեծամասնությունը դրանք չունի։ Նարեկացու մեծահմուտ մեկնաբանի կարծիքը ճշմարտվում է հատկապես մեր մի քանի գրչագրերի հետաքրքիր ավյալներով։* Ταηa *օրինակներում գրիչները բնագրի կարգում* զրտոցն *ընթերցվածից հետո տեղ են թողել* մեղաց աւինակքն *բառերը լրացնելու համար, բայց երևի նկատելով, որ նարեկացիական չեն,* Ταη*-ի գրիչները նույն այլ ձեռագրերում դրանք չկան, և մտածելով, որ նարեկացիական չեն, Ταη-ի գրիչները նույն բառերն օրինակել են լուսանցքում, իսկ* a*-ն հրաժարվել է գրել։ Հետաքրքիր է, մանավանդ, այն, որ* B *օրինակը* մեղաց աւինակքն *բառերի փխ նույն 96-րդ տողի դիմաց, լուսանցքում,*

ունի մեղաց տեսակf *նշումը, որով քիչ տարբեր, քան* Τᾳ *ձեռագրերը՝ նույնպես բացատրել է* տաղտկատեսակ զարշուփին զորտոցն *կապակցությունը։*

Այս ամենից հետո կարող ենք հետևություն անել, որ, խակապես, սկզբում ինչ-որ մեկը հիշյալ փոխաբերական կապակցության իմաստը փորձել է մեկնել լուսանցային «մեղաց արփնակքն» (կամ՝ «մեղաց տեսակք») նշումով՝ և՛ դրա վրա, և՛ տողի համապատասխան կապակցության վերջին՝ զորտոցն *բառի վրա դնելով միևնույն պայմանական նշանը, որպեսզի գիտակցվի, թե ինչի՛ն է վերաբերում մեկնաբանական լուսանցագրությունը, բայց, ինչպես դա հաճախ է պատահել, հետագա գրիչներից ոմանք լուսանցագրությունն ընկալել են ոչ իբրև բացատրություն, այլ որպես բնագրից պատահաբար դուրս մնացած արտահայտություն և այն մուծել են բնագրի կարգը, այնտեղ, ուր նշանն է եղել։ Տեսանք, որ մեզ հասած ձեռագրերում այդպես են վարվել միայն* Ἰ῀σω$_1$ *օրինակների գրիչները, բայց այդ սխալը Մատյանի գրչագրերում, բարեբախտաբար, մեծ տարածում չի ստացել։ Ավետիքյանի ճիշտ դիտումը նկատի ունենալով՝ Մատյանի 1840 թ. վենետիկյան հրատարակությունը* մեղաց ատինակքն *բառերը՝ որպես հետագա ընդմիջարկություն, բնագրից դուրս է թողել, որին հետևում ենք նաև մենք։*

20. Հմմտ. Յովէլ, Ա, 4. Բ, 25։

21. Նկատի ունի այն տասը հարվածները, որոնց, Հին կտակարանի ավանդության համաձայն, ենթարկվել են Եգիպտոսն ու նրա բռնակալ փարավոնը, որը Մովսես մարգարեին և նրա ժողովրդին արգելում էր վերադառնալ հայրենիք (հմմտ. Ելք, Է—Ժ)։ Ս հատվածում Նարեկացու ստեղծած մի քանի պատկեր-համադրություններ (մանավանդ 94, 96, 98 և 101 տողերում) որոշ չափով հիշեցնում են Ելից գրքի նշված դրվագները։

ԲԱՆ ԿԹ

1. Գրիչ Մարտիրոսը (N ձեռ.) վերնագրից հետո ավելացրել է իր անունը կրճատ գրությամբ Մարտիր, *իսկ* Გ *ձեռագրի գրիչը լուսանցքում, վերնագրի դիմաց, գլխի բովանդակությունն արտահայտել է հետևյալ նշումով՝ «Ճառ լուի» (էջ 187ա)։*

2. Բուենոս Այրեսի տպագիրը եղանուբեան *բառի փխ ունի* եղեւուբեան *(«Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 176). մեր օգտագործած ձեռագրերը և մյուս հրատարակությունները չեն տալիս այդ ընթերցվածը. թերևս տպագրական ճանապարհով առաջացած տարընթերցված է։*

3. Մատյանի բոլոր տպագիրները մարգիմ *բառի փխ ունեն* պարգիմ: *Վերջին ընթերցվածը տալիս են սակավաթիվ ձեռագրեր միայն։ Բառն այստեղ օգտագործված է մաքրվելու, պարզվելու, հստակվելու, զտվելու իմաստով։ Գրիչները կարող էին կասկածել* մարգիմ *ընթերցվածի ճշտությանը և դրա փխ տեղ տալ* պարգիմ *բառին։* Մարգ *արմատը փոխառված է պարսկերենից որտեղ ունեցել է «սրբել, մաքրել, օծել» նշանակությունները։ Արմատի նախնական այդ իմաստները հայերենում պահպանել է* մարձել *բառը, որը* մարգել *բայի կրկնակն է (տե՛ս Հ.* Աճառյան, *Հայերեն արմատական բառարան, Գ, 1977, էջ 282)։ Հայ մատենագրության մեջ եթե* մարձել *բառը օգտագործվել է հատկապես շփելու, օծելու, նաև՝ սրբելու, մաքրելու իմաստով,* մարգել-ը՝ *վարժելու, կրթելու նշանակությամբ։ Բայց երկու բայն էլ գրությամբ նախապես, անշուշտ, նույնն են եղել (տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Բ, էջ 224 և 225)։ Հետևաբար,* մարգել *բայի կրավորական ձևի* (մարգիմ) *համար ամենևին էլ խորթ չի կարող լինել մաքրվելու (պարզվելու, հստակվելու, զտվելու) նշանակությունը։ Ահա թե ինչու Մատյանի մի քանի տասնյակ ձեռագրեր մեզ հետաքրքրող տողում, սահմանափակ թվով գրչագրերին հակառակ, տալիս են ոչ թե* պարգիմ, *այլ* մարգիմ, *որն այդ դեպքում չի կարող նշանա-*

կել վարժվել, կրթվել, այլ՝ մաքրվել (զտվել և այլն)։ Ուրեմն, Նարեկացին բառի այդօրինակ գործածությամբ պահել է նրա նախնական այն իմաստը, որը հատկացվել է նրա կրկնակին՝ մարձիմ *բային։*

4. Տե՛ս Երեմ., Զ, 29։

5. Բոլոր հին տպագիրները, Պ$_4$-ը և նրա արտատպությունները, ինչպես նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը մարդոյն *բառի փխ ունեն* մարմնոյն, *որը մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս։ Ձեռագրական ճիշտ ընթերցվածն իր մեկնության մեջ մատնացույց է արել դեռևս Ավետիքյանը («Նարեկլուծ», էջ 352, ծնթ. 8), որի հիման վրա Մատյանի 1840 թ. վենետիկյան հրատարակությունն ուղղել է* մարդոյն: *Հետագա տպագիրները մեծ մասամբ հետևել են վերջինիս։*

6. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը ճարկաւ *բառի փխ ունի* աճարկու *(Պ$_{1-3}$ ունեն* ճարկաւոր՝ *ըստ որոշ ձեռագրերի)։ Գ. Խաչատուրյանն այդպես էլ թարգմանել է տողը՝ «Անհարկու տանջանքով կրնանք գալիքները մակարբել», չնայած նախորդ տողում արտահայտել է և* ճարկու *բառի իմաստը («մարմինին առթած». «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 177)։ Մեր ձեռագրերը* աճարկու *ընթերցվածը չեն տալիս. արդյո՞ք այն տպագրական վրիպակ չէ։*

ԲԱՆ Հ

1. Ակնարկում է մեծատան և աղքատ Ղազարոսի մասին առակը (հմմտ. Ղուկ., ԺԶ, 19—26)։

2. Հմմտ. Թիւք, ԺԵ, 32—36։

3. Հմմտ. Ելք, ԼԲ, 25—35։

4. Հմմտ. Բ Թագ., ԺԱ։

5. Տե՛ս Եզեկ., ԺԴ, 14, 16, 20։

6. Նկատի ունի Պետրոս առաքյալի թերահավատությունը և ուրացությունը (տե՛ս Մատթ., ԺԴ, 25—30. ԻԶ, 69—74։ Մարկ., ԺԴ, 68—71)։

7. Նկատի ունի Գ Թագ., ԺԳ գլուխը, ուր պատմվում է Հուդայի երկրից Հերոբովամ թագավորին Բեթելում այցելած մարգարեի մասին։ Վերջինիս Նարեկացին անվանում է ումն *մարգարե Հովաս՝ ըստ երևույթին հետևելով Եպիփանին վերագրվող «Մարգարէից պատմութիւն» (Գ Թագ., ԺԳ) նրա կոչված երկին («Նարեկլուծ», էջ 355, ծնթ. 7), չնայած բուն աղբյուրում (Գ Թագ., ԺԳ) նրա անունը չի հիշատակվում։ Ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նշել, Սուրբ Գրքի մեկնիչների մոտ մարգարեն ներկայացված է նաև այլ անուններով՝ Ադդով (Հովսեպոս), Սեմեաս կամ Սամեաս (Տերտուլիանոս, Կղեմես Ալեքսանդրացի)։ Նարեկացին, այդպիսով, հետևել է Եպիփանին։ Ըստ ավանդության, մարգարեն խաբվում է բեթելցի սուտ մարգարեից և դրա համար պատժվում. նրան սպանում է առյուծը։ Մարգարեն, ուրեմն, «մարդկաւրէն» գայթակղվում, խաբվում է (տ. 36) բեթելցի ծեր մարգարեից, բայց առյուծը նրա մարմինը չի լափում, որը նշան էր այն բանի, թե նրա հանցանքը ներելի է եղել։ Միաժամանակ և՛ պատիժ, և՛ գթություն, որով և մարգարեի ճակատագիրը, ասում է բանաստեղծը, «մնայ յոլովից անթարգմանելի» (տ. 37). այսինքն՝ շատերի համար մնում է անըմբռնելի (հմմտ. ձեռ. 5650, էջ 410բ—411ա, «Գիրք մեկնութեան», էջ 504—505, «Նարեկլուծ», էջ 355—356, ծնթ. 7)։*

8. Սահմանափակ թվով ձեռագրեր տ. 45-ի մխիթարեն *դիմավոր բայաձևն ունեն իբրև* մխիթար են *(տե՛ս տողի տարընթերցվածները), ընդ որում* մխիթար *բաղադրյալ ստորոգյալ՝* մխիթար են *(տե՛ս տողի տարընթերցվածները), որպեսզի* են *բայը չմիացածականի վերջին վանկի վրա շեշտ կամ երկարացման նշան են դրել, որպեսզի* են *բայը չմիաց-*

վի նրան և շընկալվի որպես դիմային վերջավորություն։ Սակավաթիվ ձեռագրեր էլ տ. 46-ի վստահութեան ընթերցվածի փխ ունեն վճատութեան կամ վճատութիւն (տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Ըստ ձեռագրական տվյալների էլ տպագիրներն ունեն՝ մխիթարեն... վճատութեան ($Պ_{1-3}$, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակությունները), կամ՝ մխիթար են ... վճատութեան ($Պ_4$, սրա վերահրատարակությունները և «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը) և կամ՝ մխիթարեն ... վստահութեան (1840 թ. վենետիկյան տպագիրը և սրանից ծագող հետագա հրատարակությունները)։ Այդ տարբերությունների վրա առաջին անգամ ուշադրություն է դարձրել Գ. Ավետիքյանը՝ նշելով, որ թե՛ մխիթար են (մխիթարեն) ... վճատութեան, թե՛ մխիթարեն ... վստահութեան ընթերցումները բնագրում իմաստավորվում են, և որևէ մեկին նախընտրություն չի տալիս. առաջին դեպքում հասկացվում է այսպես՝ «իրենց օրինակով մխիթարիչ են հուսահատվածների վհատությանը (կամ՝ վհատ հուսահատվածներին)», իսկ երկրորդ դեպքում՝ «իրենց օրինակով հուսահատվածներին մխիթարում, ներշնչում են վստահություն»։ Ելնելով այն հանգամանքից, որ Մատյանի գրչագրերից վճատութեան ընթերցվածն ունեն հատուկենտ օրինակներ, որոնց հնությունը XIV դարից այն կողմ դրեթե չի անցնում, բնագրում դնում ենք վստահութեան ընթերցվածը, ինչպես այդ արել է Վենետիկի 1840 թ. տպագիրը՝ հետևելով Ավետիքյանի դիտումին։

9. Ձեռագրերի մեծագույն մասն ունի ոչ թե մանուանդ զի առակն, այլ՝ մանուանդ զառակն (տե՛ս տողի տարընթերցվածները), իսկ որոշ ձեռագրեր՝ մանուանդ զի զառակն։ Ըստ այդմ Մատյանի տպագիրներում հանդես են գալիս երկու կարգի ընթերցվածներ՝ մանուանդ զի զառակն ($Պ_{1-2}$) և մանուանդ զառակն ($Պ_{3-4}$ և հետագա բոլոր հրատարակությունները), որոնք երկուսն էլ, մեր կարծիքով, բնագրային լինել չեն կարող։ Տողի ձեռագրական տարբերություններին հետևելով՝ դժվար չէ նկատել, որ բնագրի նախնական պատկերը եղել է մանուանդ զի առակն, որի զի շաղկապի ձայնավորը որոշ գրչագրերում անտեսվել է և զ-ն ընկալվել իբրև առակն բառի հայցական հոլովաձևի նախդիր՝ առաջացնելով զառակն տարընթերցվածը, իսկ վերջինիս մոտ, իր հերթին, այլ գրչագրերի միջամտությամբ վերականգնվել է զի նախդիրը՝ տալով զի զառակն ընթերցվածը (օրինակ՝ BTαβδμφ գրչագրերում զի նախդիրը սրբագրված-ավելացված է)։ Ահա այդ ճանապարհով ձեռագրերում անհամեմատ ավելի տարածում է ստացել զառակն (նաև՝ զի զառակն) տարբերակները։ Ո՞րն է ճիշտը՝ զի զառակն կամ զառակն, թե՞ զի առակն,—այդ պարզելու համար կարևոր նշանակություն ունի տողի յիշեալ դերբայը։ Մեզ հետաքրքրող ընթերցվածը վերջինիս հետ շարահյուսական ի՞նչ հարաբերության մեջ է։ Ըստ Ավետիքյանի («Նարեկլուծ», էջ 356, ծնթ. 10) և բոլոր տպագիրների, այն յիշեալ դերբայի կողմնակի խնդիր-լրացումը պետք է դիտել («Մանաւանդ որ այս մաղթանքներին հաբաղատ առակն այստեղ հիշելով»), բայց այդ դեպքում խախտվում է տողի քերականական կապը հաջորդ՝ 50-րդ տողի հետ, որտեղ արդարացուցանէ բայը զառակն բառի բայ-ստորոգյալն է. անիմաստ է «զառակն ... յիշեալ / Ձվերագրելոցդ բան... արդարացուցանէ» կառուցվածքը՝ Պատկերը բոլորովին փոխվում է, երբ յիշեալ դերբայը դիտում ենք իբրև առակն ուղղական հոլովաձևով ընթերցվածի ետադաս որոշիչ լրացում («Մանավանդ որ այս մաղթանքներին հաբաղատ և այստեղ հիշվող առակը»), և այս դեպքում հաջորդ տողի հետ քերականական կապը կանոնավորվում է. արդարացուցանէ բայը դառնում է առակն ենթակայի բայ-ստորոգյալ, վերականգնվում է ենթակայի և բայ-ստորոգյալի ճիշտ կապակցությունը՝ «առակն... յիշեալ... արդարացուցանէ», որից հետո ինչպես վկայակոչվում է և առակը՝

Բարի է... ողորմութիւն նորին (տ. 51—53)։

Ըստ այդմ էլ բնագիրն ուղղել ենք՝ Մանաւանդ զի առակն...։

10. Տե՛ս Բ Թագ., ԻԴ, 13—14։

ԲԱՆ ՀԱ

1. Ա. Կորնթ., Ջ, 15, 19։

2. Մեր օգտագործած ձեռագրերի մեծ մասը, ինչպես նաև բոլոր տպագիրները, այս տողից հետո ունեն «Բանք պանծալիք նաշտեցուցիչք աստուծոյ» ենթախորագիրը՝ մասնակի տարբերություններով։ C-ն ենթախորագրի համար լուսանցքում ունի նշում. «Ջայս խորագիր գրէ» (էջ 144ա)։ Ենթախորագիրը, կարծում ենք, բնագրային չէ (տե՛ս բան ԺԲ, ծնթ. 4)։

3. Բարգիմ—միայն Բունեոս Այրեսի հրատարակությունն ունի բարղեմ ներգործական ձևով, բայց թարգմանված է ճիշտ՝ կրավորակերպ. կը բարղվիմ, որը ցույց է տալիս, որ բարղեմ ձևը տպագրական վրիպակ է և ոչ թե սրբագրություն (տե՛ս «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 181)։

4. Հմմտ. Ղուկ., ԺԴ, 29։

5. Գործ զՍաուղայն—քերականորեն ճիշտ ձևով պետք է լիներ զգործ (կամ՝ զգործս) Սաուղայն, կամ թէ՝ զՍաուղայն գործ (կամ՝ գործս)։ Ձեռագրերից քերականական ճիշտ ձև ունի միայն $Ի_1$-ը՝ զՍաուղայն գործ, որը, սակայն, կարծում ենք քերականագետ գրչի միջամտության հետևանք է և ոչ թե հեղինակայինը։ Վատիկանի ձեռագիրն ունի զործովք զՍաուղայն, մեր A-ն և ձեռագրերի մեծամասնությունը ունեն գործ զՍաուղայն։ Հոգի այս անկանոնությունը բնորոշ է առհասարակ գրաբարին և, հետևելով ձեռագրերի մեծ մասին ու տպագիրներին, նախընտրում ենք գործ զՍաուղայն ընթերցվածը։

6. Հմմտ. Մատթ., ԺԳ, 25։

7. Մարմնովս արտաքուստ պճնիմ և անձամբս երփնիւ ճային ճանաչիմ—փոխաբերությունը ծագում է ճայի մասին մի հնամենի առակից։ Զևսը որոշում է ամենագեղեցիկ հավքին թռչունների թագավոր ընտրել և նշանակում է ընտրության օրն ու վայրը։ Հավաքվում են բոլոր հավքերը, լողանում աղբյուրի հստակ ջրերում, ամեն մեկն ուզում է փայլել իր բնական գեղեցկությամբ։ Հանկարծ հայտնվում է զարմանահրաշ մի թռչուն՝ շքեղ փետուրներով զարդարված։ Հավքերը մոտվի նրան են տալիս հաղթության պսակը։ Գիշերահավը, սակայն, որ ավելի խելացի էր, անծանոթ հավքի փետուրների մեջ ճանաչում է իր փետուրը, մոտենում ու պոկում է այն։ Մյուս հավքերն էլ մեկ առ մեկ ճանաչում ու պոկում են իրենց փետուրները, և անծանոթ թռչունը, որ ճայ էր, բոլորին երևում է իր բնական տգեղությամբ, մերկ ու ամոթահար։

Բացառված չէ, որ առակը Նարեկացուն հայտնի լիներ նաև բանավոր զրույցներից։ Իսկ գրավոր աղբյուրներից Նարեկացուն այն կարող էր հայտնի լինել՝ ա. Նոննոսի մեկնության հայերեն թարգմանությունից (տե՛ս Manandian A.. (Nonnos). Die Scholien zu fünf Reden des Gregor von Nazianz, Marburg, 1903, էջ 48, «Յաղագս ճային և թևոցն հաւուքմանն»), բ. Պետրոսի գրքից (տե՛ս «Սրբոյ հօրն մերոյ Մովսէսի Խորենացւոյ Մատենագրութիւնք», Վենետիկ, 1843, էջ 581) և գ. Ոլիմպիոնոսի «Բարոյախաւս» ժողովածուից (տե՛ս Ն. Մառ, Ժողովածույք առակաց Վարդանայ, մասն Բ, Ս. Պետերբուրգ, 1894, հավելված «Բարոյախաւս», էջ 136, «Աւտարափետուր ճայ»)։

8. Հմմտ. Մատթ., Ի, 12։

9. Փոյթ խնամով ի չարիս—այս կիսատողն ունեն բոլոր տպագիրները։ Գ. Ավետիքյանին հայտնի ձեռագրերը չեն ունեցել (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 364, ծնթ. 24)։ Դ-ն թեև գրել է բնագրի կարգում, բայց ունի լուսանցային նշում. «Յօրինակն կարծեօք էր. ի Գոյներանցն չկայր» (էջ 441), այսինքն՝ ընդօրինակման գաղափար օրինակներից մեկում կիսատողը թեև եղել է, բայց այն չի ունեցել Գույներիցանցի օրինակը։ Ստեփանոս Գույներիցանցը (XIII—XIV դդ.) եղել է նշանավոր գրիչ (տե՛ս Հ. Աճառյան, Հայոց անձնանունների բառարան, Դ,

Երևան, 1948, էջ 635—636)։ α-ն կիսատողը գրել է բնագրի կարգում, ապա կասկածելով նրա բնագրային լինելուն՝ գրել համման նշան, իսկ միշտ բառը սկսել է մեծատառով։ (α—էջ 213ա)։ α-ն (ձեռ. № 3589) գրված է 1319 թ. Ակների վանքում։ Գրիչը ձեռքի տակ ունեցել է ոչ պակաս, քան հինգ գաղափար օրինակ։ Հիշատակարանում նա գրում է. «...խաւարեալ մտաւք եւ յոյժ ցաւած մարմնով գրեցի, բայց աւրինակաց անփոյթ չարարի. Թէպէտ եւ ի բազմաց վկայեալ էին աւրինակքս, այղ յերից և ի չորից, է՛ զի եւ ի հնգից աւրինակաց որչափ կարացի՝ ուղղեցի» (էջ 304բ)։ Վարդան գրիչը կիսատողը գրել և ապա համման նշան է դրել վրան։ Կարծում ենք, որ վրիպել է իր սրբագրման մեջ։ β-ն կիսատողն ունի լուսանցքում՝ սրբագրությամբ (էջ 192ա)։ μ-ի գրիչը հարկ է համարել նշելու՝ «Ի մէկ օրինակ կայր» (էջ 202բ), այսինքն՝ իր գաղափար օրինակներից մեկն ունեցել է այն։ Թեև ձեռագրերի մի մասը չունի այս կիսատողը, սակայն դա բավարար հիմք չէ այն հեղինակային չհամարելու համար, ուստի, հետևելով տպագիրներին և ձեռագրական եղած վկայությանը, մենք ևս կիսատողը թողնում ենք բնագրում։

10. Նարեկացին այստեղ զուգահեռ է տանում Կայենի և իր միջև։ Կայենն առաջին մարդու՝ Ադամի որդին էր, որը նախանձեց եղբորը՝ Աբելին, նրա առաքինության համար և սպանեց նրան՝ դատապարտվելով հավիտենական նզովքի. ինքը՝ բանաստեղծը երկնային նոր Ադամի՝ Քրիստոսի որդին է, որը փոխանակ հետևելու նրա կատարելությանը, կայենական նախանձի կուրությամբ սպանել է իր հոգին՝ հավիտենական տանջանքի մատնելով իրեն։ Կայենի մասին հմմտ. Ծննդ., Դ, 15։

11. Այս հատվածում (տ. 126—137) Նարեկացին խորացնում է իր ինքնապարսավանքը, ընդգծում մեղավորության, անքավելիության իր տարակուսանքը, քանի որ չգիտի, թե ո՞ւր կարող է փրկության ելք գտնել կամ ո՞ւմ կարող է ապավինել սրբերից ու մարգարեներից՝ Աբրահամից սկսած մինչև Պետրոս ու Պողոս առաքյալները. ինքն արժանի է նրանց հանդիմանությանը, էլ ո՞ւր մնաց թե բարեխոս լինեին իր համար։ Քանի որ Նարեկացին չի տալիս ուղղակի նրանց անունները, ուստի գրիչներից ոմանք, դյուրամատչելիության համար, հարկ են համարել, սովորաբար լուսանցքում, համապատասխան տողի դիմաց, նշել, թե ում մասին է խոսքը։ Այդպիսի նշումներ ունեն՝ S (էջ 78բ—79ա), a (էջ 134ա), b (էջ 139բ—140ա), h (բնագրի կարգում՝ կետերով անջատված, էջ 153բ), l (էջ 198բ—199ա), m (էջ 288բ), p (էջ 209ա), q (էջ 200ա—բ), x (էջ 185ա)։

Ահա այդ անունները՝ համապատասխան տողերի համար. տ. 126—127, Աբրահամ (am չիf Աբրահամ), տ. 128, Մովսէս, տ. 129, Sqx Փենէհէս (b Փենեեզ, h Փենէէզ, lm Փենեհէզ, p Փէնէհէզ), տ. 130, Յեսու (l Յեսու։ որդի)։ տ. 131, Դաւիթ (m Սամուէլ փխ Դաւիթ, q Դաւիթս), տ. 132, Եղիա (bmp Եղիայ), տ. 134—135, Յովանէ (bp Յովաննէս, mq Յովհաննէս), տ. 136, Պետրոս, տ. 137—138, Պօղոս (blmp Պաւղոս, q Պօղոսս)։

12. ...սկզբնահայրն հաւատոց—Նարեկացին նկատի ունի Աբրահամին, որը մեծարեց աղքատ Ղազարոսին՝ նրա մահից հետո և, ընդհակառակն, անարգեց մեծահարուստին, հանդիմանելով նրան, որ նա իր բարիքները վայելել է կյանքում և արժանի պատիժ է կրում մահից հետո (տե՛ս Ղուկ., ԺԶ, 19—26)։

13. Մեծն մարգարէից—ակնարկում է Մովսես մարգարեին, որը հանդիմանեց Ահարոնին ժողովրդին կռամոլության մեջ գցելու, հայրենի հավատը չպահելու համար (տե՛ս Ելք, ԼԲ, 21—29)։

14. Արին բարեփառ—նկատի ունի Եղիազարի որդի Փենեհեսին, որը գեղարդով սպանեց հրեա իշխաններից մեկին՝ մադիանացի մի կնոջ հետ պոռնկելու համար (տե՛ս Թիվք, ԻԵ, 6—8)։

15. Պատկեր ճշմարտին—ակնարկում է Հեսուին, որը քարկոծեց Աքարին՝ ակամա և ոչ թե անկեղծ խոստովանության համար (Յեսու, Է, 19—25)։

16. Աստուածարեալն վեհից—խոսքը Դավիթ արքայի մասին է. Սավուղը սպանել էր տվել գաբավոնացիներին՝ թափելով անմեղ արյուն։ Գաբավոնացիները Դավթից խնդրում են, որ նա իրենց տա Սավուղի որդիներից յոթին՝ արյունը քավելու համար։ Դավիթը բավարարում է նրանց պահանջը՝ աստծու բարկությունը Իսրայելից հեռացնելու համար (Բ Թագ., ԻԱ, 1—9)։ Զուգահեռի իմաստն այն է, որ ինքը՝ բանաստեղծը չի կարող փրկության հույս դնել Դավթի վրա, որովհետև նա արդարության համար չվարանեց թշնամու ձեռքը մատնել Սավուղի որդիներին։

17. Մարգարէածին տեսանողն—խոսքը Սամուել քահանայապետի մասին է, որը Գաղգաղայում սպանեց ամաղեկացիների գերի թագավոր Ագագին (Ա Թագ., ԺԵ, 32—33)։

18. Նախանձաւորն աստուծոյ—ակնարկում է Եղիա մարգարեին, որի խնդրանքով աստված հուր տեղաց իրեն բռնելու եկած հիսնապետի և նրա զինվորների վրա (տե՛ս Դ. Թագ., Ա, 10)։

19. Ստուերին լրումն և նորոյս սկիզբն—ակնարկում է Հովհաննես Մկրտչին, որը մի տեսակ սահմանաբաժան է համարվել Հին Օրենքի և Նորի միջև (տե՛ս Մատթ., Գ, 12—13)։

20. Պետն առաքելոց—նկատի ունի Պետրոս առաքյալին (տե՛ս Գործք, Ե, 7—10)։

21. Զարմանալին քննութեամբ Հոգւոյն—ակնարկում է Պողոս առաքյալին (հմմտ. Բ Կորնթ., Բ, 16)։ Ըստ Հ. Նալյանի՝ «Զարմանալին կոչէ զՊօղոս, քանզի փաւլոս զարմանալի թարգմանի» («Գիրք մեկնութեան», էջ 514)։

22. Արձանացո՛ զծաւալս—$Պ_4$-ը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները, բացի 1840 թ. Վենետիկի և 1948 թ. Բուենոս Այրեսի հրատարակություններից, ունեն՝ արձանացո՛ զծարաւս։ Տարընթերցվածի տարբերությունից էլ ծագել է մեկնության տարբերությունը։ Ըստ Նալյանի՝ խոսքը ծովի ալիքների ծավալման, «մի ի վերայ միոյ ոլորմամբ» դիզվելու և կուտակվելու մասին է, ըստ Ավետիքյանի՝ ծարավը դադարեցնելու. «Դադարեցո՛, խափանեա՛ զծարաւս» («Նարեկլուծ», էջ 364, ծնթ. 35)։ Ավետիքյանը ինչ-որ նմանություն է տեսնում Նարեկացու հոգեկան դրության և Հովնան մարգարեի՝ կետ ձկան հետ պատահած անցքի միջև։ Ըստ այդմ էլ՝ Ավետիքյանը նախապատվություն է տալիս ծարաւ տարընթերցվածին։ Այդ զուգահեռը արհեստական է, Նարեկացու խոսքը սրտի հույզի ծավալման, ահագնացման մասին է, մաղթանքը՝ խաղաղեցնելու, դադարեցնելու, անշարժացնելու մասին։ Թ. Գուշակյանը տողը թարգմանել է այսպես. «Դադարեցո՛ւր խռոված սրտիս մոլեգին շարժման ծավալումները» («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 236). Գ. Խաչատուրյանն այսպես՝ «Անշարժացո՛ւր վրդովված սրտիս ծավալումները մոլեգին հուզման» («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 188), Մ. Խերանյանն այսպես՝ «Դադարեցրո՛ւ վրդովված սրտիս մոլեգին հուզման ծավալումները» («Մատյան ողբերգության», էջ 310)։ Նախընտրում ենք զծաւալս ընթերցվածը։

23. Գրեցես աղաւթս մշտամատոյցս—$Պ_4$-ը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները, բացի Վենետիկի 1840 թ. և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակություններից, ունեն մշտամատոյց։ Ըստ այսմ էլ Ավետիքյանը տողը մեկնաբանում է այսպես. «Զայս գրաւորական ողբոց ձայնս՝ համարեա իբրև զաղօթս Յովնանու, զոր մտօք մատոյց ի փորոյ կիտին» («Լուծմունք», էջ 365, ծնթ. 37)։ Ըստ Հ. Նալյանի՝ «...զայս նոր մատենիս անունն՝ կոչնեցես աղօթս մշտամատոյց, որ է ողբ և կոծ վասն մեղաց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 515)։ Եվ, իսկապես, Նարեկացու խոսքն իր մատյանի մասին է, որը մի այլ առիթով բնութագրվում է որպես հավիտենական արձան. «Եւ գրեալ դրոշմեցես յարձան յաւիտեան...» (տե՛ս Բան ՁԸ, տ. 12)։ Նախընտրում ենք մշտամատոյց ընթերցվածը։

ԲԱՆ ՀԲ

1. Տ գլխի համար ունի նշում. «Բան առ կրօնաւորսն» (էջ 204ա)։

2. Զ՚Մի՛ պարծեսցի: Ձեռագրերի մի փոքր խումբ և բոլոր տպագիրներն ունեն զի մի՛ պարծեսցի: Տարընթերցվածը ծագել է զ որոշյալ հոդի և զի շաղկապի շփոթությունից։ Նարեկացին հորդորում է կրոնավորներին՝ հիշել մարգարեական և առաքելական խրատները. «Մի՛ պարծեսցի ամենայն մարմին առաջի աստուծոյ» (Ա Կորնթ., Ա, 29) և «Ոչ գոյ արդար, և ոչ մի» (Հռովմ., Գ, 10) և այլն։ «Յիշեցէք»-ը պահանջում է հայցական հոլով, ուստի շարահյուսորեն ճիշտ և բնագրային են

> Զ՚Մի՛ պարծեսցի ամենայն մարմին առաջի աստուծոյ,
> Եւ զ՚Ոչ ոք է արդարն եւ ոչ մի,—

ընթերցվածները։ Շփոթությունը կարող էր ծագել նաև հղված աղբյուրի զի մի պարծեսցի վերականգնելու հետևանքով։ Մինչդեռ, «Եւ զ՚Ոչ ոք է արդարն եւ ոչ մի» տողում այդ կառուցվածքը պահպանվել է բնագրային տեսքով։

3. Համտ. Ղուկ., ԺԷ, 10։

4. Լուայ յումեմն է ոչ պարտաւոր եւ ոչ ծանեցայ—ակնարկում է ըստ հին լուծմունքի «ի կրօնաւոր մի» (տե՛ս ձեռ. 5650, էջ 412ա), ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ «իմանի զայլմէ ումեմնէ բարեկրօն անձնէ առ իւրով ժամանակաւ» («Նարեկլուծ», էջ 367, ծնթ. 4), ըստ Թ. Գուշակյանի՝ «Հավանաբար իրեն ժամանակակից կամ ծանոթ անձի մը համար է խոսքը» («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 360), որը խոստովանում է իր աղոթքում, թե «Ոչ երբեք շնացայ, ոչ պոռնկեցայ, եւ ոչ զաշխարհիս ինչ համբուրեցի ճաշակս մահու»։ Նարեկացին թեև անկեղծ ու ճշմարիտ է համարում աղոթավորի այս խոստովանությունը, սակայն ինքը դատապարտում է նրան, գտնում, որ դա հեռու չէ «յանաւրէնութենէ», քանի որ երկրածին, մարմնավոր մարդը չի կարող, էապես և ոչ թե առերևույթ, իրեն արդար համարել աստծո առաջ. «Որոյ առաջի ոչ է արդարանալ մարմնոյ երկրածնի»։ Այդպես անելով այդ աղոթավորը ավելի շատ գայթում, քան ընթանում է առաքինության շավղով («Ոչ ընթացաւ, որքան թէ գթեաց»)։ Նրա խոստովանությունը բանաստեղծին հաճելի չէ նաև այն պատճառով, որ դա հիշեցնում է ավետարանում հիշված փարիսեցու աղոթքը։ «Գոհանամ զքէն,—աղոթում էր փարիսեցին—զի ոչ եմ իբրև զայլս ի մարդկանէ, զյափշտակօղս, և զանիրաւս, և զշունս, և կամ զմաքսաւորս» (Ղուկ., ԺԸ, 10—11)։ Աղոթավորի խոստովանությունը, ահա, նույն ամբարտավանության արտահայտությունն է՝ «Որ է փարիսեցւոյն ձայնի կերպարան» (բան ՀԲ, տ. 37)։

5. Համտ. Սաղմ., ՃԽԲ, 2։

6. Համտ. Ղուկ., ԺԸ, 11—12։

7. Համտ. Մատթ., Ե, 28։

8. ...ոչ ոՖ ամաչեցեալ—այս արտահայտությունը, տպագրական վրիպակի հետևանքով, չունի միայն «Նարեկլուծի» 1827 թ. հրատարակությունը։

9. Համտ. Մատթ., ԻԳ, 7։

10. Յաւազանէ կոչեցայ Արթուն—Նարեկացու մկրտության անունը Գրիգոր է և այստեղ տալիս է իր անվան ստուգաբանությունը. Գրիգորիոս հունարեն նշանակում է արթուն. ծագում է γρηγορέω «արթուն մնալ, հսկել» բայից (տե՛ս Հ. Աճառյան, Հայոց անձնանունների բառարան, Ա, Երևան, 1942, էջ 519)։

11. Ի փրկութեանն աւուր Հսկող յորջորջեցայ—ակնարկում է իր անվան հունարեն մեկ այլ՝ հսկող նշանակությունը (տե՛ս նախորդ ծանոթագրությունը)։

12. Հոգւոց—միայն «Նարեկլուծի» 1827 թ. հրատարակությունը, անշուշտ վրիպակով, ունի Յոգւոյս:

13. Համտ. Սաղմ., ՃԺԸ, 39։

ԲԱՆ ՀԳ

1. Գլխի համար մի շարք ձեռագրեր ունեն նշումներ. F «Վասն ողէվարին է ճառս» (էջ 89ա), Տ «Յոգէվարի» (էջ 80ա), Ծ «Հոգէվարին կարդա» (էջ 198), Ւ (ուշ գրչությամբ) «Ոգևարին աւուրն կարդայ», Բ «Վասն հոգէվարի», «Վասն յարութեան Քրիստոսի» (192ա), Σ «Ի ժամ մահու» (էջ 208ա)։ Տ «Յելն հոգւոյ ի մարմնոյ» (էջ 207ա) և

2. Համտ. Մարկ., Ե, 34։

3. Համտ. Ղուկ., Է, 50։

4. Թալկացեալ մարմին—$Պ_1$-ն ունի բօշ կացեալ, $Պ_{2-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները՝ բօշկացեալ: A-ն և մի խումբ ձեռագրեր, ինչպես նաև Վատիկանի ձեռագիրը, ունեն բաւշկացեալ: Г ունի բաղկացեալ (ղ-ի վրա նշան՝ բոշկացեալ, J և մի այլ խումբ ձեռագրեր՝ բաւշկացեալ: (բօշկացեալ (բոշկացեալ, բաւշկացեալ) ւ կարդալու համար)։ Հայկազյան բառարանը չունի բօշկացեալ (բոշկացեալ, բաւշկացեալ) բառահոդված։ Կա բօշ բառը («Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, 824), բացատրված՝ «բոյլ և արձակ, ոչ նեղ կամ զօդեալ»: Այս իմաստը չի համապատասխանում Նարեկացու կերծ բառ է և առաջացել է բաղկաարտահայտությանը։ Բաւշկացեալ բառը, կարծում ենք, կեղծ բառ է և առաջացել է բաղկացեալ (թալկացեալ) բառի աղ (ալ) տառակապակցությունը շփոթելու և նախ՝ աւշ ընկալելու, ապա՝ ոշ սրբագրելու հետևանքով։ Թողնում ենք թալկացեալ ճիշտ ընթերցվածը՝ հետևելով $Պ_4$-ին և նրանից ծագող վերահրատարակություններին։

5. Համտ. Ա Թեսաղ., Դ, 13։

6. Համտ. Տիտոս, Բ, 13։

7. Համտ. Բ Տիմ., Բ, 12։

ԲԱՆ ՀԴ

1. Տ գլխի համար ունի նշում. «Ի ժամ հոգէվարին» (էջ 211ա)։

2. Անա անդ է ողորմելն իսկապէս—այս տողից սկսվում է հակադրությունների մի շարք, ուր բանաստեղծն այն միտքն է արտահայտում, թե ուր սպառվում, վերջանում է մարդկային կարողությունը, այնտեղ է, որ հայտնվում, երևան է գալիս աստծո ամենակարողությունը։ Ըստ Նարեկացու՝ արարչի ճշմարիտ ողորմությունը այն ժամանակ է հասնում, երբ հասնում է մարդու բարի գործի ակնկալության ամեն մի հույս, այնտեղ է երևում նրա աստվածային ձեռքի բժշկությունը, երբ մարմնի բոլոր անդամները մահացել, զրկվել են կենդանությունից, այնտեղ է օգնության հասնում նա, ուր հնարքի ոչ մի ելք չկա և այլն։

3. Յորժամ տէրն բարի՝ չարն ծառայի—այստեղից սկսած Նարեկացին դիմում է նոր հակադրությունների, այն միտքն արտահայտելով, որ օրհնության ու գովասանքի է արժանի առանձնապես այն տերը, որ բարեգործություն է անում չար, անարժան ծառային։ Եթե տասը հազար քանքարի պարտքը ներող տերը արժանացավ այնքան օրհնանքի ու մեծարանքի (տե՛ս Մատթ., ԺԸ, 27), ապա որքան օրհնությունների ու փառաբանությունների է արժանի աստ-

ված, որն իր ծառային բանից ազատելով արժանացնում է արքայական գահի, կուրացման դատապարտվածին տեսանելի է դարձնում վերին բերկրանքը, մատները ծայրատման սպառնալի մատին համարձակության մատանի է դնում, գլխատման սպառնալի գլխին՝ պայծառ պսակ։ Հատվածում հետաքրքիր են Նարեկացու թվարկած պատժի տեսակները՝ բանտարգելություն, զանահարություն, կուրացում, մատների ծայրատում, գլխատում, մահապարտություն և այլն։

4. Մինչ նուաիրեալ է ի գուբ տղմոյ—հակադրության երկրորդ անդամը՝ «նա ի բազմականս ամենապատիկս գանոյից զրգեցուցանիցէ»՝ հուշում է, որ Նարեկացին այստեղ դիմել է աստվածաշնչական զուգահեռի (հմմտ. Իմաստ. Ժ, 13—14), մինչդեռ մյուս դեպքերում նա դիմում է իրական, պատմական փաստերի. խոսքը հակադրությունների առաջին անդամների մասին է։

5. Բա՛ց, տէր, զգանձս քո բարիս—ընդունելով, որ իր աղերսանքները գրված են աստվածային ներշնչմամբ, քանի որ աստված է բանաստեղծական շնորհի աղբյուրը («ի քէն ազդեցաւ գրել ինձ զսոսին» (բան ՀԴ, տ. 54)։ Նարեկացին հիշեցնում է Սողոմոնի այն առակը, ուր աստված ինքն է խոստանում, թե «Բաշխեցից սիրելեաց իմոց զմեծութիւն, և զգանձս նոցա լցուցից բարութեամբ» (տե՛ս Առակք, Ը, 21), իմաստության գանձեր խնդրելով աստծուց։

ԲԱՆ ՀԵ

1. Սովորական վերնագրի մասին Գ. Ավետիքյանը գրում է. «Ի լաւ օրինակս և ի հին լուծմունս և յոմանս նախնի տպագիրս չիք այս մակագիր, այլ փոխան սորա դնի յաջորդն. Դարձեալ առ նմին: Եւ առաւել հարազատ թուի այս. վասն զի սկիզբն գլխոյս իբրև նախաշաւիղ է հետևեալ բանին՝ Մատուցանեմ, ընծայեմ. ուստի ոչ ունին պէտս այլ և այլ մակագրի» («Նարեկլուծ», էջ 388, ծնթ. 1)։ Իսկապես հին տպագիրներից մի քանիսը ($Պ_{2-3}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները) չունեն սովորական վերնագիրը։ Հին լուծմունքը չի անդրադարձել վերնագրին։ Ինչ վերաբերում է Ավետիքյանի ձեռքի տակ եղած այն օրինակներին, որոնք չեն ունեցել սովորական վերնագիրը, ապա դրանց թիվը պետք է խիստ փոքր լիներ, քանի որ մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն երկու ձեռագիր՝ M և β չունեն այն։ Վատիկանի ձեռագիրը սովորական վերնագրի փոխարեն ունի «Նորին խաւսք ընդ աստուծոյ» (էջ 267ա)։ Ձեռագրերի մեծ մասը և բոլոր տպագիրները, սովորական վերնագրի փոխարեն (տե՛ս $Պ_{2-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները) կամ վերնագրից հետո (տե՛ս Վենետիկի 1840 թ. տպագիրը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները), մեծ մասամբ 4-րդ տողի մատուցանեմ բառից առաջ (տե՛ս $Պ_4$-ը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները, այդ թվում՝ «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը), երբեմն էլ 8-րդ տողի արդ և 17-րդ տողի Եւ արդ բառերից առաջ, լուսանցքում կամ բնագրի կարգում (ձեռագրերի համար տե՛ս ենթախորագրի տողատակը), ունեն հետևյալ ենթախորագիրը. Դարձեալ առ նմին կրկնապատիկ երրորդութիւն աստուածային Հոգւոյն ազդեցեալ, որ ինչ յառաջնոյն սահմանեցաւ ուղղութիւն՝ առ ամենայն լուսաւորութիւն եկեղեցւոյ դաւանութեան՝ մեկնապէս եղեալ ստապանաւր: Եւ որ առ անշնչականս նիւթեղէն՝ ցուցանէ երանաւոր կերպաղութիւն անճառելի:

Մի խումբ ձեռագրեր (տե՛ս ենթախորագրի տողատակում) չունեն այս ենթախորագիրը՝ Թեև Ավետիքյանը գտնում է, որ ենթախորագիրը, որպես վերնագիր, «առաւել հարազատ թուի», մեզ համար, սակայն, ընդունելի չէ այդ ենթադրությունը։ Այս ենթախորագիրը ևս, ինչպես նույն բնույթի մյուս ենթախորագրերը, հեղինակային չէ (տե՛ս բան ԺԲ, ծնթ. 4)։

Եվ դա ոչ միայն այն պատճառով, որ մի խումբ ձեռագրեր չունեն այն, այլև այն պատճառով, որ ենթախորագիրն ունի բացատրական բնույթ, որը բխում է գլխի դավանաբանական ընդհանուր բովանդակությունից։

Գլխի համար լուսանցային նշումներ ունեն երկու ձեռագիր. Տ-ը՝ «Եկեղեցւոյ» (էջ 88բ) և Տ-ը՝ «Ի խորհուրդ եկեղեցւոյ» (էջ 219ա), «Ի սուրբ եկեղեցի» (էջ 220ա), «Ի սուրբ մատրանն» (էջ 222ա), «Վասն տան տեառն եւ զի եկեղեցիս հիւթաւոր երկինք է յերկրի» (էջ 222բ—223ա), «Ի ծնօղն հոգևոր մայրն լուսոյ եկեղեցի սուրբ» (էջ 223բ—224ա), «Ի տաճարն աստուծոյ» (էջ 225ա)։

Գ. Ավետիքյանը կարծում է, որ այս գլուխը պետք է գրված լիներ ԼԴ գլխից հետո, քանի որ այն նվիրված է Սուրբ Երրորդության հավատի դավանությանը՝ ըստ Նիկիական հանգանակի, իսկ այս գլուխը՝ եկեղեցու դավանության խորհրդին՝ ըստ առաքելական և Կոստանդնուպոլսի հանգանակների։ «Եւ քանզի յայնմ հանգանակի լռեաց ժողովն Նիկիոյ զմասնն ի վերայ սուրբ Եկեղեցւոյ, որ կայ ի հանգանակն առաքելոց և Կոստանդնուպօլսի ժողովոյն, նմին իրի և սուրբ վարդապետս ոչ արար անդ (այսինքն՝ ԼԴ գլխում) բացատրութիւն ի վերայ եկեղեցւոյ, զոր աստ (այսինքն՝ ՀԵ գլխում) առնէ ընդարձակ» («Նարեկլուծ», էջ 388, ծնթ. 1)։

Որ այս և գլխի մյուս ենթախորագրերը՝ «Յաւ որ ի Նիկիայն սահմանեցաւ բան, այլ իմն խորհրդածութիւն աստուածային աւանդութեանն» (տ. 38-ից հետո) և «Նորին ասացեալ ի խորհուրդ սրբոյ եկեղեցւոյ, ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն Թոնդրակեցւոց, նոր մանիքեցւոց» (տ. 104-ից հետո) նույնպես հեղինակային չեն, այլ արդյունք են գրչագրական միջամտության, ակներև է այն բանից, որ դրանք ևս արտածված են Նարեկացու համապատասխան արտահայտություններից։ Մասնավորապես «Նորին ասացեալ ի խորհուրդ սրբոյ եկեղեցւոյ...» ենթախորագիրը ձևակերպված է Նարեկացու «Դաւանեմք ի հաւատ ուղիղ եւ անխոտորնակ անբծութեան՝ համբուրիւ շրթանց ողջունելով զկառուցեալս խորան յանշնչական արձանաց՝ աստուածային բնակութեան եկեղեցւոյս շինուածոյ» (տ. 105—107) արտահայտությունից։ Գ. Ավետիքյանը այս ենթախորագրի մասին գրում է այսպես. «Օրինակք պէսպէս գրեն զմակագիրս. ոմն զմանիքեցիս միայն յիշելով, ոմն նաև զպօլիկեանս. և թուի եղեալ ոչ ի սրբոյ վարդապետէն, այլ յայլոց՝ առ ի ցուցանել զգիտաւորութիւն յաջորդ բանից դաւանութեանս. իբր զի գրեաց ընդդէմ Թոնդրակեցւոց, որք սակս խառնակութեան զանազան աղանդոց՝ զանազան անուանս ընկալան այսինքն մանիքեցիք, պօլիկեանք, կամ պաւլիկեանք. և այլն, որք զեկեղեցի արհամարհէին, և զամենայն որ յեկեղեցւոջ կատարի, ծաղր առնէին» («Նարեկլուծ», էջ 392, ծնթ. 39)։ Ավետիքյանն իրավացի է. ենթախորագրերը, ինչպես ասել ենք, դրել են ուրիշները՝ նյութի բովանդակությունը առավել որոշակի դարձնելու, այս կամ այն գործնական նշանակությունը ընդգծելու համար։ Թեև Ավետիքյանը հավանական է համարում, որ «Դարձեալ առ նմին» սկսվածքով ենթախորագիրը «առաւել հարազատ թուի», սակայն իրականում այդ ենթախորագիրը ևս ստեղծվել է ընդհանուր սկզբունքով՝ գլխի դավանաբանական բովանդակությունը բացատրելու նպատակով։ Ինչ վերաբերում է նրան, թե այդ գլուխը պետք է գրված լիներ ԼԴ գլխից հետո, ապա դա զուտ տրամաբանական հետևություն է և ոչ թե հիմնավոր փաստարկ։ Նարեկացին եկեղեցին համարում է Քրիստոսի մաքուր մարմինը, որը հավասարապես պետք է պաշտվի նրա գլխի՝ մարդացած աստծո բանի՝ Քրիստոսի հետ և որ այս գլուխը նա գրում է հիշատակելով նաև իր այն ճառը (բան ԼԴ), որը նվիրված է Երրորդության դավանությանը։ Եվ քանի որ եկեղեցին, ըստ Նարեկացու, յուրաքանչյուր հավատացյալի հոգևոր ծննդի ճշմարիտ ու պանծալի մայրն է, առանց որի անհնարին է մաքրվել մեղքերից և հաղորդվել սրբերին ու արժանանալ երկնային փրկագործության, ուստի ինքը իր Մատյանում անհրաժեշտ է համարում բացարձակ արտահայտելու իր դավանությունը թե՛ Սուրբ Երրորդության և թե՛ հատկապես եկեղեցու մասին։ Այլ քանզի յարգանդէն, յորում յղացայ հոգևոր երկամբք ծնիցեալ զմեզ և զերջանիկ դշխոյ անարատ ամենից կուսից իսկումն՝

զպանծալի մայրն իմ գովելի պարտ է կանոնաւ սահմանի բանի արձանագրել յայսմ մատենի. զի ծանիցի ցուցցի և այլոց ևս ապագայիցն ազգաց պատմեսցի ուրախութիւն փառաց խընկելոյն, արժանաւորապէս պաշտամամբ պատուեալ՝ իբր մաքուր մարմին ընդ գլխոյ մարդեղութեան բանին աստուծոյ, ի յիշատակ ճառիս ճաւատոյ՝ Երրորդութեանն դաւանութեան»: Ակներև է նաև, որ այս գլուխը գրված է Մատյանի համար. «...պարտ է կանոնաւ սահմանի բանի արձանագրել յայսմ մատենի»: Ուստի այն ո՛չ պետք է տանել հավելված, ինչպես արել է Գ. Խաչատրյանը («Հե գլխի բովանդակության նկատառումով հարմար դատած ենք զետեղել զայն թարգմանությանս հավելվածական մասին մեջ, պահելով մեկտեղ գլխակարգության սովորական շարքը». «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 275) և ո՛չ էլ հրաժարվել թարգմանելուց՝ դավանաբանական բնույթի պատճառով գտնելով, որ «հազիվ թե հանճարեղ հեղինակի գրչին պատկանեն» («Մատյան ողբերգության», գրաբարից թարգմանեց Մ. Խերանյան, էջ XXXIV), ինչպես վարվել են Մ. Խերանյանը և Վ. Գևորգյանը:

2. Վենետիկի 1840 թ. հրատարակության մեջ 4-րդ տողի անբաւութիւնք բառով ավարտվում է առաջին պարբերությունը և մատուցանեմ բառով սկսվում է նոր պարբերությունը: Անբաւութիւնք բառից հետո այստեղ դրված է ստորակետ, իսկ մյուս հրատարակություններում, այդ թվում և «Նարեկյուծ»-ի բնագրում՝ վերջակետ: Վերջակետը սխալ է, քանի որ նախադասությունը չի ավարտվում անբաւութիւնք բառով. մատուցանեմ բառը թե՛ շարահյուսորեն և թե՛ տրամաբանորեն հանդիսանում է մտքի բնական շարունակությունը:

3. ... յաւել զտկարս ի տունն Դաւթի եւ անդուստ փոխեալ ի տունդ աստուծոյ—Նարեկացին փոխաբերաբար Դավթի տուն է կոչում եկեղեցին, աստծո տուն՝ երկնային արքայությունը (հմմտ. Զաք., ԺԲ, 8):

4. Մի՛ անճուր ողջակիզին սպանդ մոռասցի—Թեև ձեռագրերի մի մասը և տպագիրներից $Պ_{1-2}$-ը, $Պ_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները, այդ թվում և «Նարեկյուծի» բնագիրը, ունեն մեօցի, բայց մենք հետևելով Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությանը և համոզիչ համարելով Գ. Ավետիքյանի բացատրությունը, թե «առաւել յարմար է ասել մոռասցի» («Նարեկյուծ», էջ 390, ծնթ. 13), նախընտրեցինք մոռասցի տարբերակը: Այսպես ունի նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագիրը: Խոսքն առանց հրի, առանց կրակի մատուցվող ողջակեզի՝ բանական ու անարյուն զոհաբերության մասին է: Նարեկացին այդպիսի բանական ու անարյուն զոհ է համարում իր Մատյանը և աղերսում, որ այն չմոռացվի (տե՛ս նաև՝ «Եւ ճոխոտեսցի՛ յայս ճուէր բանի՝ անարիւն զոհի՝ բազմաւր երկնի, / Եւ աւրհնեալ սրբեա՛ զտառ մատենի այսր ողբերգութեան, (Եւ գրեալ դրոշմեսցես յարձան յաւիտեան... (բան ՁԸ, տ. 11—13):

5. $Պ_3$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները ունեն եւ ի ամին: Մյուս տպագիրները և մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չունեն եւ: Թերևս տպագրական հավելում է:

6. Ձեռագրերի մեծ մասը և բոլոր տպագիրները, բացի Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունից, այս տողից հետո (W-ում՝ Գ հատվածի դիմաց, ω-ում՝ 52-րդ տողի անձեռակերտ բառից հետո), լուսանցքում կամ բնագրի կարգում, ունեն «Յառ որ ի Նիկիայն սահմանեցաւ բան, այլ իմն խորհրդածութիւն աստուածային աւանդութեան» ենթախորագիրը: Ընդհանուր Այս ենթախորագիրը ևս հեղինակային չենք համարում (տե՛ս բան ԺԲ, ծնթ. 4): Ընդհանուր իմաստով այս ենթախորագիրը գրեթե հարասում է ԼԴ գլխի «Երրորդութիւն անայլայլական նորոգ ստեղծաբանութեան, ազդեալ յաստուծոյ, յոր ինչ ի Նիկիայն սահմանեցաւ ճաւատ» ենթախորագրին, նյութը՝ նույնպես: Թե՛ ԼԴ գլխի այդ հատվածներում և թե՛ ՀԵ գլխի Դ—Զ մասերում (տ. 39—104) Նարեկացին ընդարձակում, մանրամասնում է Նիկիայի տիեզերական ժողովի 325 թ. ընդունած հավատո հանգանակը, որն էլ հիմք է դարձել թե՛ ԼԴ և թե՛ ՀԵ գլուխների համապատասխան ենթախորագրերի համար:

7. ... ճացն կենաց եւ ճովիւն ճատից բանաւորականաց. Հաւատարիմ եղև յաշխարհի:

Նկատի ունի Հիսուսին. «Ես եմ հացն կենաց» (Յովհ., Զ, 35), «...զհովիւն հոտից... զտէր մեր Յիսուս» (Եբր., ԺԳ, 20) և «...քարոզեցաւ ի հեթանոսս, հաւատարիմ եղև յաշխարհի եւ վերացաւ փառօք» (Ա Տիմոթ., Գ, 16):

8. ...բազաւրեալ ի լոյս անմատոյց—ակնարկում է Քրիստոսին. «...որ միայն ունի զանմահութիւն՝ բնակեալ ի լոյս անմատոյց» (Ա Տիմոթ., Զ, 16):

9. ...աւրինակաւ տեսութեան ամպոյ ցուցաւ ձայնիւ Հաւր ի լերինն Թաբորական—ակնարկում է Հայր աստծուն. «...ահա ամպ լուսաւոր հովանի եղև ի վերայ նոցա, ձայն եղև յամպոյն եւ ասէ. Դա է Որդի իմ» (Մատթ., ԺԷ, 5):

10. ...ճովանի եղեւ Յակոբեան տոհմին ի յելսն Եգիպտոսի—դարձյալ խոսքը վերաբերում է Հայր աստծուն. «Եւ աստուած առաջնորդէր նոցա ցերեկ սեամբ ամպոյ ցուցանել նոցա զճանապարհն, եւ զգայգ՝ սեամբ հրոյ. լուսատու լինել նոցա ի գնալն՝ զցայգ և զցերեկ» (Ելք, ԺԳ, 21):

11. ...ճողմով սաստկութեան զփարաւոն ընկղմեաց—ակնարկում է հրեաների՝ Կարմիր ծովն անցնելու դրվագը (Ելք, ԺԴ, 28):

12. Այս տողից հետո թե՛ ձեռագրերը (տե՛ս տողատակը) և թե՛ տպագիրներն ունեն «Նորին ասացեալ ի խորճուրդ սրբոյ եկեղեցւոյ, ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն թոնդրակեցւոց, նոր մանիքեցւոց» ենթախորագիրը, որը, ինչպես ասել ենք, հեղինակային չէ, այլ ձևակերպված է ըստ Նարեկացու (տե՛ս այս գլխի 1 ծանոթագրությունը): Դ-ն ունի ենթախորագրի երկու տարբերակ՝ մեկը բուն աղբյուրինը, որից ընդօրինակված է Դ-ն («Ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն անիծեալն թոնդրակեցաց, նոր մանիքցոց», էջ 474), մյուսը մեկ այլ աղբյուրինը, որի գրիչը եղել է նշանավոր Գույներիցանցը. «Գոյներ(ոնց). Ասացեալ վասն եկեղեցւոյ ընդդէմ մանիքեց(ւոց), որ են պոլիկեանք» (էջ 475. Գույներիցանցի մասին տե՛ս բան ՀԱ, ծնթ. 9): Ենթախորագրի առթիվ Գ. Խաչատրյանը ծանոթագրել է այսպես. «Գրված է թոնդրակեցի աղանդաւորներուն դէմ» («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 277): Նարեկացին թոնդրակեցիների անունը չի տալիս: Ըստ Նիկիական հանգանակի շարադրելով Սուրբ Երրորդության դավանությունը, Նարեկացին այստեղ անցնում է եկեղեցու կարգի ու խորհրդի դավանության շարադրմանը՝ պարզ ու մեկնողական, բացատրական ոճով: Հոգևոր եկեղեցի ասելով՝ Նարեկացին հասկանում է հավատացյալներին, նյութական եկեղեցի ասելով՝ եկեղեցու նյութակերտ տաճարը, որը, սակայն, պաշտելի է ոչ թե որպես նյութեղեն շինվածք, ինչ աղանդավորություն կլիներ, այլ որպես աստծո բնակարան, սրբավայր, մի դուռ, որը տանում է դեպի երկնային արքայություն:

13. ...արիւն ճզաւրին աստուծոյ բաշխեալ մատուցանի յաւէտ, քան զՀաբելին՝ մահու գուժարկու—եկեղեցու մեջ, ըստ Նարեկացու միստիկ պատկերացման, հավերժորեն մատուցվում է Քրիստոսի արյունը հանուն հոգու հավիտենական կենդանության: Դա, ըստ Նարեկացու, ավելի խորին խորհուրդ ունի, քան Աբելի՝ առաջին անմեղ զոհի արյունը, որը մահ էր գուժում: Հմմտ. «Եւ ի նորոց կտակարանաց միջնորդն Յիսուս. եւ ի հեղումն արեան նորա, որ առաւել խաւսի, քան զՀաբէլին» (Եբր., ԺԲ, 24):

14. Այս դշխոյ պաշտելի՝ անշէջական եկեղեցի տայ կեանս—եկեղեցին, ըստ Նարեկացու հոգևոր կյանք է տալիս, մկրտության և կրոնական մեկնաբանման, հաղորդության խորհրդով հոգևոր կյանք է տալիս, մկրտության և կրոնական մեկնաբանման, հաղորդության խորհրդով հերքում է մահը, ինչպես կենաց ծառը, որ անկենդան տունկ է, ապաշխարության միջոցով հերքում է մահը, ինչպես կենաց ծառը, որ անկենդան տունկ է, բայց պտուղը ճաշակողին կյանք էր տալիս:

15. ...ցուպն յաղթողական—Նարեկացին այստեղ և հետո դիմում է մի շարք համեմատությունների, օգտվելով աստվածաշնչական ավանդություններից, պանծացնելու եկեղեցին: Ըստ Նարեկացու, եկեղեցին մեծազոր է մարդուց ճիշտ այնպես, ինչպես Մովսեսի ցուպը՝ Մովսեսից: Ըստ հին լուծմունքի՝ «Ոչ թէ փայտն պատուական էր, քան զՄովսէս, այլ խառնեալ ընդ նա աստուծոյ զօրութիւնն՝ յաղթող գաւազանացն եգիպտացոց և օժանդակ Մովսէսի» (ձեռ. 5650,

էջ 418ա)։ Մովսեսի ցուպը թեև իր էր, բայց աստվածային իր ներգործությամբ օգնում էր հրաշքներ գործելու։ Եկեղեցին մեծ է մարդուց, ինչպես Մովսեսի ցուպը՝ Մովսեսից (համտ. Ելք, Դ, 1—5, 17)։

16. ...զաւազանն խոճճղական ծաղկեցեալ—*Նարեկացին շարունակում է իր համեմատությունները. եկեղեցին առավել է բանականից, մտածող էակից, ճիշտ այնպես, ինչպես Ահարոնի գավազանը, չոր փայտե մի իր, որը դրված լինելով վկայության խորանում ծաղկեց ու պտղաբերեց մի գիշերվա ընթացքում (տե՛ս Թիվ, ԺԷ, 8)։*

17. ...գետաճեռծ մաշկեակն սֆանչելաճրաշ—*նույն տրամաբանությամբ՝ եկեղեցին գերազանց է մարդուց, բանականից, ինչպես Եղիայի և Եղիսեոսի մաշկեղեն վերարկուն, որը հրաշագործորեն օգնեց նրանց անցնելու Հորդանան գետը (համտ. Դ Թագ., Բ, 8, 14)։*

18. Աւգնութիւն պարգեւէ կրկին ամենակատար սրբասնեալ ձեռաց մաւրաբար—*եկեղեցին քահանայական ձեռքը կրկնակի զորեղ է դարձնում շնորհի բաշխմամբ, քան այն ձեռքը, որ զենք է կրում։ Ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ «Թուի ակնարկել ի վէման, որք ընդ բազկօքն Մովսէսի եդեալ, զօրացուցանէին զձեռս նորա ընդդէմ Ամաղեկայ» (տե՛ս Ելք, ԺԷ, 12)։ Այսպես եկեղեցի թեև ի վիմաց շինեալ, օգնութիւն պարգեւէ ձեռաց քահանայից՝ կրկին կատարելութեամբ, քան զոր տայր վէմն մովսիսեան» («Նարեկլուծ», էջ 396, ծնթ. 61)։*

19. ...գրեալ յաճուաճէ—*գրեալ բառը չունի Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը թե՛ բնագրում և թե՛ թարգմանության մեջ («Նարեկ. Մատյան ողբերգության», էջ 279), որը հավանաբար դուրս է մնացել վրիպակաբար։ Բառն անտեսված է նաև Թ. Գուշակյանի թարգմանության մեջ («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 254—255)։*

20. ...ոչ բողացուցանէ երկիցս մատչել յըմբռնումն ոտից կենդանատուաց—*ինչպես Հիսուսը թույլ չտվեց Մարիամ Մագդաղինացուն երկրորդ անգամ իր ոտքը համբուրելու, քանի որ նա ցանկանում էր շոշափել այն՝ աներկբայորեն հավատալու համար (տե՛ս Մատթ., ԻԸ, 9 և Հովհ., Ի, 17), այնպես էլ եկեղեցին արգելում է մեկ օրվա մեջ երկու անգամ սուրբ հաղորդություն ընդունելու, քանի որ պետք է հավատալ մեկ և աներկբա հավատով։*

21. ...փախչի ի նենգութենէ—*եկեղեցին, Սուրբ Հոգու նման, որպես նրա աշակերտ, փախչում է նենգությունից, համտ. «Զի Սուրբ Հոգին իմաստութեան փախիցէ ի նենգութենէ» (Իմաստ., Ա., 5)։*

22. ...ո՛չ Մովսէս ընդ Բեսելիէլ—*ըստ Աստվածաշնչի՝ Բեսելիելը վկայության խորանի ճարտարապետն էր (տե՛ս Ելք, ԼԱ, 1—11)։ Նարեկացու մատուցմամբ՝ եկեղեցին ոչ թե մարդկային պարգևներով է հանդերձավորված վկայության խորանի նման, որը կերտել է Բեսելիելը և զարդարել Մովսեսը, այլ նա զարդարված է Սուրբ Հոգու և Քրիստոսի շնորհներով։*

23. ...զտապանակն անխաւս—*ուխտի տապանակ էր կոչվում ոսկեպատ այն արկղը, որի մեջ, ըստ Աստվածաշնչի, պահվում էին Սինա լեռան վրա Մովսեսի ստացած աստվածագիր տախտակները (տե՛ս Ելք, ԻԵ, 22, ԼԴ, 29)։ Ուխտի տապանակը, լուսեղեն ամպի ձևով, առաջնորդում էր հրեաներին (տե՛ս Հեսու, Գ, 3) դեպի ավետյաց երկիրը, եկեղեցին էլ այդպես հավատացյալներին է առաջնորդում դեպի երկնային երանություն։*

24. Ընդ Ոզիէլի անդուստ սատակէ—*Ոզիել (Սուրբ Գրքում՝ Ոզա) անվան ձևը վկայված է փոքր մարգարեությունների նախադրության մեջ. «Ոզիէլ առ Յովսաբատաւ» (տե՛ս «Աստուածաշունչ մատեան Հին և Նոր Կտակարանաց», Վենետիկ, 1805, էջ 526), որին և, հավանաբար, հետևել է Նարեկացին։ Ուխտի տապանակը հրեաները տեղափոխում էին սայլով (տե՛ս Ա Թագ., Զ, 10—11)։ Եվ ահա, մի անգամ, տեղափոխելու ժամանակ, այն թեքվում է, իսկ Ոզիելը, երկմտելով, որ կարող է ընկնել, փորձում է ուղղել։ Անսուրբ ձեռքերով ուխտի տապանակին դիպչելու հանդգնության և երկմտանքի համար աստված պատժում է Ոզիելին, և նա «մեռաւ անդէն առ տապանակին տեառն առաջի աստուծոյ» (Բ Թագ., Զ, 7)։ Եկեղեցին, ըստ*

Նարեկացու, պատժում է բոլոր նրանց, ովքեր Ոզիելի նման սրբությամբ ու հավատով չեն մոտենում նրան։

25. Ո՛չ լեզուաւ մարմնոց, այլ բանիւ ճրեշտակաց խաւսի—*Նարեկացին դիմում է հակադրությունների՝ եկեղեցու միստիկ խորհուրդը փառաբանելու համար։ Եկեղեցին ոչ թե մարդկային, մարմնական, նյութեղեն լեզվով է խոսում, այլ հրեշտակների միջոցով, նրանց աննյութեղեն լեզվով։ Եկեղեցին նյութեղեն ականջ չունի, բայց լսում է մարդկային պաղատանքը, հողաբաշխ ձայն չունի, բայց Հիսուսի գործերն ու պատգամներն է բարեհռչակում, թրթռուն շնչափող չունի, բայց ներգործում է աստվածային կենդանի շնչով, ջիղ ու ոսկորներից չէ կազմված, բայց ինչպես ուխտի տապանակը, որին երկու հազար կանգուն հեռավորությունից էին հետևում հրեաները անապատում (տե՛ս Յեսու, Գ, 4), այնպես էլ եկեղեցին իրենից հեռու է վանում մեղքի ախտերով բռնվածներին։*

26. Նոյն իսկ էութիւնն աստուծոյ մարմին եղելոյ—*ակնարկում է Քրիստոսին, որը, ըստ Պողոս առաքյալի, կոչվում է վէմ (տե՛ս Ա Կորնթ., Ժ, 4)։ Նարեկացին վեմ արտահայտությունը եզր է դարձնում Քրիստոսի կողից, խաչափայտի վրա, բխած արյունը և Մովսեսի գավազանով Քորեբ լեռան վրա քարից բխած աղբյուրի հետ համեմատելու համար։ Հավատացյալներն իրենց հոգու փրկության ծարավը հագեցնելու են Քրիստոսի կողից բխած արյան խորհրդով։*

27. Ոչ Սողոմոն կամ Զօրաբաբէլ—*ըստ Նարեկացու միստիկ ըմբռնման, Քրիստոսի եկեղեցին ոչ թե մահկանացու մարդկանց կողմից է մտահղացվել ու նախագծվել, ինչպես Սողոմոնի (տե՛ս Գ Թագ., Ե, 5) կամ Զորաբաբելի (տե՛ս Եզր., Գ, 8 և Զաք., Դ, 9) կառուցած տաճարները՝ աստծո տները, այլ աստծո կողմից։ Ուստի եկեղեցու խորհուրդն առավել է, քան հին տաճարներինը։*

28. Ոչ աննուիրական, ճաստրականաշակ իւղով—*աստվածաշնչական ավանդության համաձայն, Հակոբ նահապետը սովորական յուղով օծում է մի վեմ և կոչում աստծո տուն (համտ. Ծննդ., ԻԸ, 19), մինչդեռ եկեղեցին աննվիրական, սովորական այդ յուղով չէ օծվում, այլ, պատարագի խորհրդով, Քրիստոսի արյամբ և որ եկեղեցին ոչ թե երկրային նյութից կերտված տուն է սոսկ, այլ աստվածային լույսից բաղկացած երկնային մարմին, որ առաջնորդում է հավատացյալին դեպի երկնային արքայություն։*

29. ...մոռացումն առնէ—*եկեղեցու խորհուրդը, ըստ Նարեկացու, այլ է, տաճարինը՝ այլ։ Այնտեղ կուռք էին պաշտում, այստեղ՝ ամենակալ աստծուն։ Քրիստոնեական աստվածապաշտությունը խորտակեց կռամոլության պաշտամունքը, նրանց բազմաստվածությանը հակադրեց Սուրբ Երրորդության հավատը։ Նարեկացին այստեղ հակադրվում է աղանդավորական պավլիկյան և թոնդրակյան այն հայացքներին, ըստ որոնց եկեղեցին այլ բան չէ, քան հեթանոսական տաճարի կամ մեհյանի փոխակերպություն։ Այս խորհրդածությունները մասամբ արձագանքում են Հովհան Օձնեցու՝ պավլիկյանների դեմ գրած գործին։ Հատկապես համեմատելի է հետևյալ արտահայտությունը. «Այլ ոչ եթէ ընդ ձեռն այնոցիկ և համապաշտօն հեթանոսացն. զի նոցա մեհեանքն կոոցն ընդունարանք Հինեալ լինէին, իսկ եկեղեցիք բարեպաշտացն տաճարք աղօթից և խնդրուածոց, և ժողովարանք որոց առ աստուած մերձենալ կամիցին» («Յովհաննու Իմաստասիրի Աւձնեցւոյ Մատենագրութիւնք, Վենետիկ, 1833, էջ 39—40)։*

30. ...ո՛չ ունի տեղի գլխոյն ճանգստեան տէրն բոլորից—*(համտ. Մատթ. Ը, 20)։*

31. *Այստեղ կա քերականական անհամաձայնություն.* որով *հարաբերականը եզակի է,* առհասարակ *հարաբերյալը՝ հոգնակի։ Անհամաձայնության այս դեպքերը հատուկ են* առհասարակ *գրաբարին (համտ. «Ապա Տիրիթն... բազում վարձէր իւր օգնականս և սատարս, որով* [illegible] *Փաւստոսի Բուզանդացւոյ Պատմութիւն Հայոց», Վենետիկ, 1888, էջ 119, Դպրութիւն Դ, Գլ. ԺԵ)։*

32. ...փայլականն առակ—ըստ Մատթեոս ավետարանչի՝ Հիսուս Քրիստոսը գալու է արևելքից՝ փայլակի նման (հմմտ. Մատթ., Ը, 20), դրա համար էլ հավատացյալները երկրպագում և աղոթում են նրան՝ երեսները դեպի արևելք։

33. $Պ_3$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագրերն ունեն և զիտ: Մեր օգտագործած ձեռագրերից և ոչ մեկը և չունի։ Հավանաբար հրատարակիչների հավելումն է։

34. Ակնարկութիւն—$Պ_4$-ը և նրանից ծագող տպագրերն ունեն ակնկալութիւն: Տարընթերցվածը հին տպագրերից հայտնի է եղել Գ. Ավետիքյանին (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 402, ծնթ. 98)։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն Ս-ն ունի ակնկալութիւն: Վերականգնում ենք ակնարկութիւն ընթերցվածը, որն այստեղ գործածված է ազդումն նշանակությամբ։

35. ...դուռն Երկնից—տե՛ս Ծննդ., ԻԸ, 17։

36. ...քաղաք աստուծոյ կենդանւոյ—տե՛ս Եբր., ԺԲ, 22։

37. ...մայր կենդանեաց, ազատ ի պարտեաց—հմմտ. Գաղ., Դ, 26։

38. ...Երեւակիս—միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի և Երեւակիս: Եւ-ը թերևս տպագրական վրիպակ է։ Ոչ մի ձեռագիր չի տալիս այդ ընթերցվածը։

39. Այն իմ հաւատ յԵրրորդութիւնն—այս գլուխն ունի դավանաբանական բովանդակություն. առաջին մասը (տ. 1—104) նվիրված է Սուրբ Երրորդությանը, երկրորդ մասը (տ. 105—282)՝ եկեղեցու խորհրդին։

Գ. Ավետիքյանը գտնում է, որ այն ասելով Նարեկացին նկատի ունի գլխի առաջին մասը, այս ասելով՝ երկրորդ մասը («Նարեկլուծ», էջ 403, ծնթ. 99)։

ԲԱՆ ՀԶ

1. Գլխի համար Ծ ունի լուսանցային նշում. «Հիւանդի է» (էջ 215բ)։

2. ...Քո է հատուցանել պտուղ քաղցրութեան: Թվում է՝ Նարեկացին ակնարկում է ավետարանական «Մի՛ կալ հակառակ չարին» (Մատթ., Ե, 39) պատվիրանը, որը համարում է կյանքի նորոգ և զարմանալի կանոն («Նորոգ եւ զարմանաւոր կանոնաց կենաց») և ոչ թե հարասում է «...չգիտիցե՞ս զի քաղցրութիւնն աստուծոյ զքեզ յապաշխարութիւն ածէ» (տե՛ս Հռովմ., Բ, 4) արտահայտությունը, ինչպես կարծում է Հ. Նալյանը (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան» էջ 548, ԼԳ, ԼԶ գլխի մեկնությունը)։

3. ...Բարի առնելն ատելեացն եւ աղօթս ի վերայ հալածչին—Նարեկացին հարասում է Քրիստոսի պատվիրանը՝ ըստ Մատթեոսի. «...Սիրեցէ՛ք զթշնամիս ձեր, օրհնեցէ՛ք զանիծիչս ձեր, բարի արարէ՛ք ատելեաց ձերոց, և աղօթս ի վերայ այնոցիկ, որ լլկեն զձեզ և հալածեն» (Մատթ., Ե, 44)։

4. Հմմտ. Ողբք Երեմ., Դ, 20։

5. Հմմտ. Սաղմ., ԻԹ, 8։

6. Հմմտ. Իմաստ., Ա, 13։

7. Հմմտ. Եզեկ., ԺԸ, 32։

8. Այս ընթերցվածի փոխարեն $Պ_4$-ը գլխավոր տարընթերցվածների ցանկում ունի «երէ և կակղեսցես զկարծր բնութեան» տարընթերցվածը, որը չեն տալիս ո՛չ մյուս տպագրերը և ո՛չ էլ մեր օգտագործած ձեռագրերը։

ԲԱՆ ՀԷ

1. Գլխի համար որոշ ձեռագրեր ունեն լուսանցային նշումներ. «Աղաւթք երկրորդ Մեծի ուրբաթին. առաջին աղաւթքն յ. ԼԶ. է» (I—էջ 354), «Աղաւթք երկրորդ Մեծի ուրբաթին. առաջին յ. ԼԶ. է»(ա—էջ 239բ, դ—էջ 499, ս— էջ 151բ), «Աղաւթք Մեծի ուրբաթին» (T-էջ 220ա), «Մեծի ուրբաթին. միւսն յ. ԼԶ. է, գիտ» (ծ—էջ 217բ), «Աղաւթք երկրորդ Մեծի ուրբաթին» էջատակին՝ «Մեծի ուրբաթին» (γ—էջ 183ա), «Եւ ի խորհուրդ Ուրբաթի մեծի» (L—էջ 235բ), «ի խորհուրդ Մեծի ուրբաթին» (P—էջ 159բ), «ի խորհուրդս Ուրբաթուն մեծի» (I— էջ 107բ), «Աւաք ուրբաթին» (S—էջ 87ա), «Վասն Աւագ ուրբաթին», էջատակին՝ «յԱւագ ուրբաթն» (s—էջ 229ա)։ Լուսանցային այս նշումների մեջ ընդհանուր է այն, որ գլուխը նվիրված է Մեծ կամ Ավագ ուրբաթի՝ Հիսուսի խաչելության օրվա խորհրդին։ Նույն նյութին է նվիրված նաև ԼԶ գլուխը։ Լուսանցագրությունները հիմնականում արտածված են Նարեկացու այստեղ ասված այն խոսքից, որ ինքը «զայս նուագ ձայնի նեծութեան» գլուխը գրել է «սարսափելի ուրբաթու Մեծի պասեքիս» (տ. 6)։

2. ...կրկնակի քացախ՝ զանգեալ ընդ լեղւոյ—ըստ Մատթեոսի՝ խաչելուց առաջ Հիսուսին լեղիի հետ խառնած գինի են տալիս ըմպելու (տե՛ս Մատթ., ԻԷ, 34), ըստ Մարկոսի՝ զմուռսով խառնած գինի (տե՛ս Մարկ., ԺԵ, 23), ըստ Հովհաննեսի՝ քացախ (տե՛ս Յովհ., ԺԹ, 29), իսկ խաչափայտի վրա՝ սպունգով ծծված քացախ։ Նարեկացին երկու դեպքի համար էլ քացախ է ասում։

3. Խաչելության տեսարանի այս դրվագները Նարեկացին տալիս է ըստ ավետարանիչների՝ անուղղակի հարասությամբ (հմմտ. Մատթ., ԻԷ, 27—31, Մարկ. ԺԵ, 24—32, Ղուկ., ԻԳ, 35—39, Յովհ., ԺԹ, 23—30)։

4. Հմմտ. Ծննդ., ԻԲ, 13։

5. ...զկատարումն մարգարէից՝ իբր զհամառօտիչ գրեցելոցն—Քրիստոսը ըստ ավետարանիչների, եկել էր ոչ թե մերժելու մարգարեներին, այլ համառոտելու և լրացնելու ավետարանական իր ճշմարտությունները (հմմտ. Մատթ., Ե, 17։ Հռովմ., Թ, 28)։

6. Հմմտ. Եբր., Ա, 3։

7. Հմմտ. Գաղ., Գ, 13։

8. Հմմտ. Ես., ԾԳ, 5։

9. Հմմտ. Ա Տիմոթ., Գ, 16։

ԲԱՆ ՀԸ

1. Ըստ ավետարանական ավանդության, մատնության գիշերը Հիսուսի մարմնից հոսում են քրտինքի և արյան խառն կաթիլներ՝ մահվան ու չարչարանքների նախազգացման երկյուղից (տե՛ս Ղուկ., ԻԲ, 43—44)։ Այս ավանդությունը դավանաբանական գրականության մեջ Քրիստոսի մարդեղության խորհրդի, նրա բնության մարդկային և աստվածային էության, նրա մարմնի ապականության և անապականության և այլ հարցերի բուռն վեճեր է հարուցել։ Նրա մարմնի ապականության և անապականության և այլ հարցերի մասին։ Հայ իրականության մեջ այդ խնդիրն առանձնապես հուզել է Հովհան Մայրագոմեցուն։ Նա գտնում էր, որ Քրիստոսը մի անձն և մի բնություն ուներ, որ նրա մարմինը մարդկային մարմնի նմանություն ուներ միայն, որ նա «թէպէտև յապականութենէ մարդկան զգեցաւ մարմին, ինքն միշտ անապական ասի, ապականացու և ոչ երբէք», որ «...կատարեալ աստուած և կատարեալ մարդ իմանամք Քրիստոս, բայց երկու անձինս և երկու բնութիւնս ոչ ասեմք», որ, հետևաբար, «...արենաքիրտն լինել արտաքոյ է ամենայն բնութեանց. ո՞ մարթի հաւատալ. քանզի աստուած և մարդ եթէ գիտեմք զՔրիստոս» (տե՛ս «Կնիք հաւատոյ», էջ-

*միածին, 1914, համապատասխանաբար՝ էջ 144, 145, 328)։ Ելնելով Քրիստոսի մարդեղու-
թյան իր ըմբռնումից, Մայրագոմեցին չի ընդունում Ղուկասի ավետարանի այդ վկայությանը
բնագրային վավերականությունը։ Նարեկացին, սակայն, մեկ անգամ չէ, որ վկայակոչում է
ավետարանական ավանդությունը՝ Քրիստոսի կրած մարդկային տառապանքներն ընդգծելու
համար (տե՛ս նաև բան ԿԶ, տ. 103—104)։*

2. Եւէ զկանոն նամաձեւութեան ատրինին փոխեցեր—*ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ համաձև
կանոն ասելով Նարեկացին նկատի ունի «զկանոն օրինացն, որ յառաջ յանցանացն շափէր
զպատիժն, ասելով. Ակն ընդական. կամ հրամայէր. Անձն որ մեղիցէ՝ նոյն և մեռցի» և կամ
այն բնական կանոնը, թե՝ «ի մեռանիլ մարդոյ՝ հարկ է եղծանիլ անձինն» (տե՛ս «Նարեկ-
յուծ», էջ 413, ծնթ. 6)։ Ավելի պատշաճ է երկրորդ բացատրությունը. Քրիստոսը մահը փոխեց
կյանքի։ Նա մեռավ մարդկային բնությամբ՝ կենդանի մնալով աստվածային էությամբ։ Նա
անմահ էր, բայց մահկանացու մարմին զգեցավ՝ իր մահվամբ մահկանացու բնությունը ան-
մահ դարձնելու՝ աստվածացնելու համար։ Եթե Քրիստոսը փոխեց մահվան ու կյանքի հա-
մաձևության կանոնը, ապա որքան դյուրին է մեղքերից քավել բանաստեղծին,—ահա Նարե-
կացու հիմնական միտքը։*

3. Մի՛ գրեր ի դպրութեան կենաց մատենիդ—*կենաց մատյանի, կյանքի գրքի հավատքը
գալիս է նախաքրիստոնեական հին դարերի այլաբանական պատկերացումներից։ Այդ հա-
վատքի համաձայն՝ աստված մատյանի մեջ գրում է մարդկանց անունները, նրանց չար ու
բարի գործերը, նրանց ճակատագիրը։ Այդ արտահայտությունը կա սաղմոսում. «Ջնջեսցին
նոքա ի դպրութենէ քումմէ կենաց և ընդ արդարս քո մի՛ գրեսցին» (Սաղմ., ԿԸ, 28)։ Քրիս-
տոնեական կրոնը որդեգրեց այդ պատկերացումը՝ նոր երանգավորմամբ։ Վերին դպրության
այդ գրքում գրվում են արդարների և մեղավորների անուններն ու արարքները՝ վերջին դա-
տաստանի օրը նրանց «ըստ գործոց իւրեանց» (տե՛ս Յայտ. Յովհ., Ի, 12) դատելու համար։
Այդ արտահայտությունները Նարեկացին օգտագործում է մի քանի անգամ. «Եւ անուանս
գիր՝ ի կենաց մատենէն եղծեալ» (բան ԻԳ, տ. 57), «Մի՛ գրեսցես աջովդ աւրհնութեան ի
մատենիդ կենաց զմուրհակ պարտուց իմոցս անիծից» (բան ՀԴ, տ. 64—65), «...եւ դուք եղիջիք
գրեալ ի մատեանս կենաց վերին դպրութեանն» («Յիշատակարան», տ. 27—28)։*

4. ...Նոր նաստատեսցի գոյութիւն բնութեանս—*մարդու բարոյական վերափոխության իր
հայացքներով Նարեկացին հարում է նոր պլատոնականության գաղափարներին։ Մարդկային
բնությունը կարող է վերափոխվել ու նորոգվել մարմնավորի փոխարեն հոգևորի նախընտրու-
թյամբ, չարիքների փոխարեն հոգում բարիքներ սերմանելով, զգայությունները մտքին և
միտքը աստվածային էությանը ստորադասելու միջոցով։ Կատարյալ մարդու այս ըմբռնումը
Նարեկացին առավել ցայտունությամբ արտահայտել է իր Երգ երգոցի մեկնության մեջ.
«Այս է ստուգապէս գեղեցկութիւն մարդոյ, որ զամենայն զգայութիւնս աստուծոյ ծա-
ռայեցուցանէ և աստուածացուցանէ զնոսա՝ յաստուած մերձենալով, աստուածային
գործոցն հաղորդեալ» («Մատենագրութիւնք», էջ 345)։ Մարմնի ցանկություններից, կրքերից
զգացմունքներից հրաժարվելով և մեղքերի քավությամբ աստվածային էությանը մերձենալն
է այն ուղին, որով կարող է մարդը վերածնվել և միանալ ու ձուլվել աստվածային էությանը՝
հավիտենական երանության ու երջանկության հասնելու համար։ Նարեկացին մեկ անգամ չէ,
որ պաշտպանում է նոր պլատոնականության այս գաղափարը. մարդն իր հոգեկան և մտավոր
գործունեությամբ պետք է ձգտի նմանվել և մերձենալ աստծուն՝ նրա հետ հավիտենապես
ձուլվելու «աստուած իսկ» դառնալու համար։ Նոր պլատոնականության այս գաղափարը Նարե-
կացին կարող էր վերցնել Դավիթ Անհաղթից։ «Եւ պարտ է գիտել,—գրել է Դավիթ Ան-
հաղթը,—թէ վասն այսորիկ է իմաստասիրութիւն. վասն զարդարելոյ և պաճուճելոյ զմարդկա-
յին հոգիս, և փոփոխելոյ զնա ի նիւթային և ի մառախղուտ կենցաղոյս յաստուածային և
յաննիւթացն» («Սահմանք իմաստասիրութեան», Երևան, 1960, էջ 156)։*

ԲԱՆ ՀԹ

1. *Գլխի համար մի խումբ ձեռագրեր ունեն լուսանցային նշումներ. «Դատաստանի է»
(Տ—էջ 88բ), «Վասն հանդերձեալ դատաստանին»(Շ—էջ 187բ), «Դատաստանի է» (Ծ—էջ
222բ), «Սոյն գլուխ ասելն միշտ օգուտ է» (Ւ—էջ 215բ), «Ի յօրն վերջին», «Ի դատաստանն
ահագին», «Ի հատուցումն գործոց» (Ց—համապատասխանաբար՝ էջ 234ա, 235ա, 236ա)։*

2. ...վրիպանաց—*միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի վրիպակա-
նաց։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս այդ տարընթերցվածը։ Հավանաբար
տպագրական վրիպակ է։*

3. ...զորդիս զենենին—*հմմտ. Մատթ., ԻԳ, 15։*

4. *Սկսած Պ₄-ից Մատյանի հետագա բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և
1789 թթ. տպագիրներից,* բառն ունեն զամօրոյս *ձևով։ Մեր ձեռագրերից ոչ մեկը չի տալիս
այդ տարընթերցվածը։*

5. Սարսափելի *մակդիրը կա նաև տ. 29-ում՝* կշտամբանքն սարսափելի: *Այսպիսի կրկնու-
թյունը հատուկ չէ Նարեկացուն։ Տողերից մեկում, ավելի հավանական է տ. 34-ում, սպասելի
էր, որ լիներ այլ մակդիր։ Գ. Խաչատուրյանը կրկնաբանությունից խուսափելով՝ այս դեպքում
թարգմանել է* անեծքն զարնուրելի *(«Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 198)։*

6. Որ ընդ գալարելն երկնի—*ահեղ դատաստանի օրվա պատկերը Նարեկացին գծում է
մասամբ հարասելով Հովհաննես ավետարանչի տեսիլքը (տե՛ս Յայտն. Յովհ., Զ, 12—14)։
Այդ օրը, ըստ Նարեկացու, նորոգվելու են բոլոր տարրերն ու գոյացությունները՝ ստանալով
նոր ու անեղծ կերպարանք, հալվելով ու մաքրվելով հրում։*

7. *Այս տողում* ծովու *բառի փոխարեն* H *ունի* ճատվու *տարընթերցվածը։ Կեղծ այդ բառը
ակներևորեն առաջացել է գրչի անուշադրության հետևանքով. տ. 37-ի* ճատակիս *բառի* ճատ
վանկը միացվել է տ. 38-ի ծովու *բառի* վու *վանկի հետ՝ կազմելով անիմաստ տարընթերցված։*

8. ... ճարպէ զլերինս—*հմմտ.* «...զլերինս ճարպեցից» *(Ես., ԽԵ, 2)։* Հալէ *ընթերցվածի
փոխարեն մի շարք ձեռագրեր ունեն* ճալէ *(տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։* Հալէ *տար-
ընթերցվածը կարող էր ծագել* զլերինս ճալէ *(բան ԺԵ, տ. 68) արտահայտության ազդեցու-
թյամբ (տե՛ս բան ԺԵ, ծնթ. 6)։ Հիշողության հետևանքով առաջացած այդպիսի տարընթերց-
ված է մեր AO ձեռագրերի տ. 78-ի* երեւեցուցանեն *փոխանակ* մատուցանեն *տարընթերցվածը։
Նախորդ՝ 77-րդ տողի* երեւեցուցանեն *բառը գրիչները հիշողությամբ գրել են, անտեսելով
ճիշտ՝* մատուցանեն *ընթերցվածը։*

9. ...եւ ճալեալ հրդենին բնութիւնք վիմաց—*հմմտ. Բ Պետր., Գ, 12։*

10. Որ զանբաւութիւնս բուոց պարագրէ—*յոթ թիվը, ի թիվս խորհրդապաշտական այլ
թվերի, հին ու միջին դարերում ուներ նաև անբավության, անսահմանության, հավի-
տենականության իմաստ (տե՛ս բան ԼԱ, ծնթ. 3)։*

11. *Նկատի ունի Ամովս մարգարեին։*

12. *Հմմտ. Ա Կորնթ., ԺԵ, 54—55։*

13. *Հմմտ. Մատթ., ԻԵ, 11—13։ Ղուկ., ԺԳ, 25։*

14. *Հմմտ. Ա Կորնթ., Գ, 13։*

15. *Հմմտ. Բ Կորնթ., Թ, 6։*

16. *Ըստ Նարեկացու՝ վերջին դատաստանի օրը հառնելու է Նոյի տապանը՝ դատապար-
տելու համար առաջին հանցապարտներին, որոնք մեղանչեցին բնական օրենքի դեմ։ Հառ-
նելու է նաև կտակարանը՝ մովսիսական օրենքների քարե տախտակները, մեղադրելու համար
ամստվածանարգ հին հրեաներին, որոնք խաչեցին Քրիստոսին։ Եվ, վերջապես, հառնելու է
խաչը՝ ներկա («այժմուցս») քրիստոնյաներին դատելու համար։ Այդ երեքն էլ միասին ամ-
բաստանելու են բանաստեղծին որպես մարդկության մեղքերը կրողի։ Նույը հանդիմանելու է*

նրան հայրենի ուխտը՝ բնական օրենքը դրժելու, Մովսեսը՝ վկայության խորանն անարգելու և խաչը՝ Քրիստոսի փրկագործ արյունը հոգու կյանքի նպատակ չդարձնելու համար: Հավիտենապես դատապարտված լինելու այդ մռայլ տրամադրությունը այստեղ հասել է իր բարձրակետին. Զիա՞րդ մխիթարեցայց նամառատեալս յուսոյ:

ԲԱՆ Ձ

1. Այս գլխի համար մի խումբ ձեռագրեր ունեն լուսանցային նշումներ. «Աստուածածնին» (Տ—էջ 90ա, Տ—էջ 226ա), «Մաղթանք ի սուրբ Աստուածածինն» և «Յովհաննէս կրաւնաւորն է. աղաչէ զԱստուածածինն» (Դ—էջ 513, Աստվածամորը և Հովհաննես գրչին պատկերող մանրանկարի տակ), «Բան յԱստուածածինն» (Ք—էջ 239ա) «Ի սուրբ Աստուածածինն» (Տ—էջ 237ա և էջ 238ա): Գլուխը, ինչպես նվիրված է Աստվածամորը: Նշումների համար հիմք է հանդիսացել Նարեկացու իր իսկ արտահայտությունը. «Աղաչեմ զՔեզ, սուրբ Աստուածածին» (տ. 5): Նախորդ գլխում գծելով ահեղ դատաստանի պատկերը, բանաստեղծը մատնվում է խորին հուսահատության: Այստեղ, սակայն, նա վերստին փարվում է փրկության հույսին՝ ապավինելով Աստվածամոր բարեխոսությանը:

2. Հրեշտակ ի մարդկանէ, մարմնատեսիլ Քերոբէ—Նարեկացին մեկ անգամ չէ, որ իր ստեղծագործության մեջ անդրադարձել է Աստվածամոր կերպարին: Ձգտելով նրան ներկայացնել ամեն անգամ նոր մակդիրներով ու փոխաբերություններով, Նարեկացին, սակայն, երբեմն օգտագործում է առանձին արտահայտություններ, որոնք մասամբ կրկնում են իրենց: Ահա, օրինակ, մի հատված Աստվածամորը նվիրված Նարեկացու ներբողյանից.

Ի մարդկային զարմէ հրեշտակ երկնային,
Յեղծականաց սեռից անմահ սերովբէ,
Ի հողային նիւթոյ ոսկի սափերայ,
Ի ծովային բերմանց շնորհալոյս մարգարիտ,
Ի յեսսեանն բուսոյ քաղցրապտուղ ծաղիկ,
Ի յաւուրց նախնեաց հին օրհնութեան,
Յօղոյն հանդարտի ամպ անձրեւածիր,
Արեւուն ծագման ակն արփիափայլ,
Մերկացելոյ այգոյն աստղ առաւօտի...

(տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, «Մատենագրութիւնք», Վենետիկ, 1840, էջ 414—415):

3. Համտ. Ծննդ., Դ, 24:

4. ...Զքանն իմ նախնի մեծիդ ներբողի—խոսքը «Գումարք խմբից» սկսվածքով ներբողի մասին է՝ նվիրված Աստվածամորը (տե՛ս Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 412—420): Այդ ներբողյանը Նարեկացին գրել է Ապարանից խաչի պատմությունից (983 թ.) հետո և «Մատյան ողբերգության» երկից (1002 թ.) առաջ, բայց ե՞րբ, հայտնի չէ ստույգ: Գ. Ավետիքյանը հավանական է համարում, որ այն «իբր ի թուականին ՆԼԴ [985] կամ ՆԼԶ [987] գրեալ իցէ» (տե՛ս «Սրբոյ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկացւոյ երկրորդ մատեան ճառից», Վենետիկ, 1827, էջ 8) և կամ «իբր 18 կամ 20 ամօք յառաջ արարեալ քան զաղօթն (այսինքն՝ «Մատյան ողբերգության» երկը), որ կատարեցան ի թուին ՆԾԱ [1002] կամ ՆԾԲ [1003]» (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 424, ծնթ. 7): Գ. Խաչատուրյանը պարզապես նշում է, որ այդ ներբողյանը «նախքան Նարեկը խմբագրած է ի պատիվ Աստվածածնին՝ Վանա լճի Առտեր կղզին մեջ իր ունեցած մեկ տեսիլեն ներշնչված, ըստ ավանդության» (տե՛ս «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան» էջ 276): Այս ավանդության մասին տե՛ս ԻԷ գլխի 14-րդ ծանոթագրությունը: Թեև Նարեկացին չի գրել իր ներբողյանի թվականը, սակայն հենց այն հանգամանքը, որ Ապարանից խաչի պատմությունը Նարեկացին գրել է Մոկաց Ստեփանոս եպիսկոպոսի խնդրանքով և ապա դրան կցել թե՛ խաչի և թե՛ Աստվածածնի ներբողները («Ի սոյն կարգ դասեալ իբր միաշար խորհրդոյ տեսակ՝ ընդ ներբողինի խաչիս խորհրդոյ և զգովեստ երգարանութեան Տիրուհւոյդ»), ցույց է տալիս, որ դրանք ևս պետք է գրված լինեին նույն՝ 983 թվականին:

ԲԱՆ ՁԱ

1. Գլխի բովանդակության համար որոշ ձեռագրեր վերնագրի դիմաց կամ տողատակին ունեն լուսանցային նշումներ՝ «Հրեշտակաց»(Տ—էջ 90բ, Թ—էջ 226ա), «Հրեշտակապ[ետաց]» (Ծ— էջ 228ա), «Ի հրեշտակսն աստուծոյ», «Առ սուրբ հրեշտակսն», «Առ հրեշտակսն լուսոյ» (Տ—էջ 239ա, 240ա, 241ա):

2. Որք եւ պտղակորոյս տնկոյ թզենոյն՝ եռամեանն դատարկութեամբ—ակնարկվում է այն թզենին, որը, ըստ ավետարանական ավանդության, Քրիստոսի անեծքով հավիտենապես չորացել է (տե՛ս Մատթ., ԻԱ, 18—20: Մարկ., ԺԱ, 12—14, 20—21): Թզենու համեմատություն-պատկերը կա նաև Թ գլխի 18—21 և 30—33 տողերում: Եռամեանն դատարկութեամբ կապակցության նշանակությունը պարզաբանում են հաջորդ տողերը՝ «Որ զբնաւ յաւիտեանս պարունակէ ժամանակն՝ / Զանցեալն ընդ ներկայիս եւ ընդ ապառնոյն» (տ. 13—14), այսինքն՝ դա հավիտենությունն է՝ անցյալով, ներկայով և ապառնիով:

3. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը յերկարաձգելոյ բառի փոխ ունի յերկրաձգելոյ («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 203): Սակայն դա տպագրական վրիպակ է, քանի որ հանդիպադիր թարգմանության մեջ գրված է երկարաձիգ բառը (նույն տեղում):

4. Բոլոր տպագիրները և մեկուկես տասնյակ ձեռագրեր սոսկալիք որոշիչն ունեն եզակի՝ սոսկալի, որի պատճառով այն ընկալվում է իբրև հաջորդ՝ դատաստանին գոյականի լրացում, այսպես՝ սոսկալի դատաստանին: Մինչդեռ ձեռագրերի մեծագույն մասը, ի թիվս որոնց և A-ն, ունի սոսկալիք, որով և այդ բառը դիտելի է վկայք գոյականի հետ՝ վկայք սոսկալիք (նկատի ունի հրեշտակներին): Այս կապակցության ճշտությունն ապացուցվում է Մատյանում առկա հետևյալ օրինակով, որտեղ հրեշտակները բնութագրվում են անողորմ բառով՝ Անողորմ են հրեշտակքն (Ը, տ. 6): Իսկ սույն՝ ՁԱ գլխի տ. 31-ում հրեշտակներն անվանվում են ճշմարտաբան դատախազք: Ճշմարտաբան, սոսկալի, անողորմ—սրանք բոլորն էլ իմաստային առումով նույն կարգի ածականներ են: Այդպիսին են, ըստ հին ըմբռնման և ըստ Նարեկացու, հրեշտակները անզղջների նկատմամբ, իսկ զղջացողների հանդեպ՝ բարեխոս (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 429, ծնթ. 8):

5. Տողը Տ ձեռագրում խազագրված է (էջ 240ա): Հ. Նալյանը նշել է, որ սույն տողն առնված է ինչ-որ հեղինակից («մասամբ ինչ կցեալ յումեմնէ». տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 620), իսկ ըստ Մատյանի ֆրանսերեն թարգմանիչ Ս. Քեչիշյանի, փոխառված է հայկական ծիսարանի՝ հրեշտակներին նվիրված տոնի կարգից (տե՛ս Grégoire de Narek, Le livre de Prières, Փարիզ, 1961, էջ 434, ծնթ. 2): Բայց արդյո՞ք այն մեջբերում է. մեզ չհաջողվեց գտնել աղբյուրը: Տողը հեռավոր կերպով հիշեցնում է Զաք., Ա, 12-ը, այն է՝ «Տէր ամենակալ, մինչև ցե՞րբ ոչ ողորմեսցիս ի վերայ Երուսաղեմի...»:

ԲԱՆ ՁԲ

1. Վերնագրի դիմաց կամ տողատակին որոշ ձեռագրեր գլխի բովանդակության համար ունեն լուսանցային նշումներ՝ «Առաքելոց» (Տ, էջ 91ա), «Առաքելոցն է» (Ծ, էջ 230բ), «Յառաքեալսն Քրիստոսի» (Տ, էջ 242ա)։

2. Ակնարկում է Քրիստոսի օրհնելն իր աշակերտներին (հմմտ. Ղուկ., ԻԴ, 50)։

3. Տե՛ս Գործք, Բ, 4։

4. Նկատի ունի իր «Ներբողեան գովեստի, ասացեալ ի համօրէն գունդս առաքելոցն երկոտասանիցն՝ նախապատիւ պետութեանցն գլխաւորաց և եւթանասուն և երկուցն սրբազան աշակերտացն Քրիստոսի» (Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 424—438) ստեղծագործությունը, որը, ինչպես ՁԲ գլուխն է վկայում, Նարեկացին գրել է նախքան իր Մատյանը, բայց որքա՞ն ժամանակ առաջ և որոշակի ո՞ր թվականին՝ հայտնի չէ։ Գ. Ավետիքյանը Առաքյալների ներբողյանի սկզբի հետևյալ տողերից՝ «Քանզի առ ձեզ և յաղագս ձեր ի դադարմանէ լռութեան շարժեալ կարգ բանիս՝ ի գովեստ փառաց մեծութեան վեհին համօրէն թեան...» (նույն տեղում, էջ 424) եզրակացրել է, որ տվյալ դեպքում հավանաբար ակնարկվում են Ապարանից խաչի պատմությունը, խաչի և Աստվածածնի եռագրություն-ներբողյանները, գրված 980-ական թթ. վերջերին կամ 990-ական թթ. սկզբներին. հետևապես Առաքյալների ներբողյանը Նարեկացին հորինել է հետագայում, որոշ ընդմիջում տալուց հետո նորից գրել վերցնելով («ի դադարմանէ լռութեան շարժեալ կարգ բանիս»), բայց մինչև 1001—1003 թթ., Մատյանն ստեղծվելուց առաջ (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 434, ծնթ. 2)։

5. Միայն Ա ձեռագիրը գետոցն ընթերցվածի փխ ունի ղէտոցն քերականորեն սխալ ձևը (ղէտ բառի հոգնակի համապատասխան հոլովաձևը պետք է լինի ղիտաց)։ Տողում, «գետոցն բանականաց» կապակցության մեջ, գետ բառն, անշուշտ, գործածված է փոխաբերական իմաստով՝ «հոսանք, խումբ, բույլ» նշանակությամբ։ Թարգմանիչներից միայն Թ. Գուշակյանը, հատ ղանորեն ենթադրաբար, գետոցն բառն ուղղել-թարգմանել է ղէտեր («Նարեկ աղոթամատյան», էջ 279), որն, ինչպես տեսնում ենք, արդարացվում է Ա ձեռագրով, բայց որը, սակայն, եպիսկոպոսի իմաստ ունի և հազիվ թե բնագրին հարազատ լինի։

6. Ընդ աշակերտաց... /Եւ մարտիրոսացն ընտրելոց նահատակութեամբ—գործիականով գրված այս կապակցությունները քերականորեն առնչվում են տ. 37—39-ին. նրանց լրացյալը տ. 39-ի ընկա՛լ բայ-ստորոգյալն է, ընդ որում տ. 37-ի ոռոց հարաբերական դերանվան համար իբրև հարաբերյալ հանդես է գալիս տ. 23-ի մարտիրոսացն գոյականը (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 435, ծնթ. 6)։ Այդպիսով, տ. 23-ի և 37-ի միջև ընկել են մարտիրոսացն գոյականի միտքը լրացնող և բնույթով որոշիչ երկրորդական երկու ընդարձակ նախադասություններ (տ. 24—36), որոնք նախադասության հիմնական մասի երկու ծայրերը հեռացրել են իրարից։

7. Տողը, ինչպես Գ. Ավետիքյանն է նշել, կարելի է ընկալել երկու առումով. առաջին՝ «արիարար ելան երկրից, ինչպես մարգարեն է ասել». ըստ այդմ Նարեկացին հավանաբար նկատի է ունեցել Սաղմ., ՁԴ, 6—7-ը («...ելս եդ ի մտի իւրում ի հովտէս արտմութեան»). այս դեպքում նկատի է ունեցել կա՛մ երկրորդ՝ «արիարար ելան երկրից, ինչպես մարգարեն». Եղիային (տե՛ս Դ Թագ., Բ, 11), Սամուել մարգարեին (տե՛ս Ա Թագ., ԻԸ, 13—14) և կա՛մ Եղիային (տե՛ս Դ Թագ., Բ, 11), որոնք, ըստ ավանդության, համբարձել են երկինք (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 435, ծնթ. 8)։

8. Գ. Ավետիքյանի օգտագործած ձեռագրերից մեկը ճեզ տրականի փխ ունեցել է ճեր գործիական հոլովաձևը («Նարեկլուծ», էջ 435, ծնթ. 14)։ Մեր գրչագրերը չեն տալիս այդ տարընթերցվածը։

9. C ձեռագրում տ. 78—109-ի համար լուսանցքում նշված է. «Ոչ-երն գլխագիր» (էջ 174ա)։ Ուրեմն, լուսանցագրողը գիտակցել է, որ այդ տողերը չափածո են, և ընդօրինակելիս նրանց սկսվածքի Ո-ն պետք է գրել մեծատառով։

10. Հմմտ. Հռովմ., Ը, 19։

11. Հմմտ. Յոբ, ԺԲ, 10։

ԲԱՆ ՁԳ

1. Որոշ ձեռագրեր գլխի բովանդակության վերաբերյալ վերնագրի դիմաց կամ տողատակին ունեն լուսանցային նշումներ՝ «Թշնամեացն աղօթէ» (Տ, էջ 92բ), «Վասն թշնամեաց մաղթանք», «Վասն ատելեաց և սիրելեաց» (Տ, էջ 246ա, 249ա)։ Այս բնութագրումները կատարելիս լուսանցագրողները նկատի են ունեցել Նարեկացու՝ ներողամտությամբ լի դիմումները՝ բարությամբ հիշել իր թշնամիներին (տ. 11—12), չբարկանալ իրեն կշտամբողների և նախատողների վրա՝ իբրև սրբեր բամբասողների (տ. 14—18) և այլն։ Բանաստեղծը գերադասում է աղերսել թշնամիների համար, քան բարիք խնդրել իր երախտավորների համար (տ. 88—89, 99—101), որովհետև բարեգործների համար բարիք խնդրելը բնական օրենք է՝ հատուկ բոլոր մարդկանց, իսկ թշնամիների համար բարություն հայցելն այն գերագույն վեհանձնությունն է, որը, ըստ նրա, մարդուն նմանակից է դարձնում աստծուն («Աստուածականիդ է նմանութիւն». տ. 98)։

2. Հմմտ. Զաք., Բ, 15, ուր ցանկ բոցոյ արտահայտությանը համապատասխանում է «պարիսպ հրեղէն շուրջանակի» կապակցությունը։

3. Մատյանի Բունոս Այրեսի տպագիրը ռրպէս բառի փխ ունի իբրև («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 209)։ Մեր ձեռագրերից ոչ մեկը և մյուս տպագիրները չունեն այդ այլընթերցվածը։ Հավանաբար տպագրական վրիպակ է, առաջացած հանդիպագիր արևմտահայ թարգմանության ազդեցությամբ։

4. Այստեղից սկսած մինչև տ. 45-ը ներառյալ Նարեկացին, անշուշտ ոչ պատահականորեն, այլ ակնհայտ նպատակադրումով, ստեղծել է ներքին հանգավորում՝ լոյս-յոյս (տ. 32), խաւար-յիմար (33), բարի-գովելի (34), չար-ապիկար (35), շնչոյս-ճոգոյս (37), բարձրեալ-զաեալ (38), տաժանաւր-վտանգաւոր (39), անարգութեան-զարշութեան (41), յափտեանբարձրութեան (42), ճորին-բանին (43), մրուրին-ճենգութին (44), իցեմ-պանիցեմ (45)։ Ներքին հանգավորման այդ շրջանակում բացառություն են կազմում թերևս 36 և 40-րդ տողերը, բայց վերջին տողի զկիրս և երկրիս բառերը հնչումով գրեթե ներդաշնակվում են, իսկ տ. 36-ի ստորիցս բառը a գրչագիրն ունի առանց հոդի՝ ստորից, որով և այս տողում ևս առաջանում է հանգավորում՝ ստորից-երկնից։ Սակայն ստորից տարընթերցվածը, ինչպես տեսանք, միայն մեկ ձեռագիր ունի (1319 թ. գրչություն) և այն հազիվ թե բնագրի նախնական ընթերցվածը լինի։ 32—45-րդ տողերից յուրաքանչյուրում միմյանց հետ հանգավորված են տողավարտի բառը և նրան նախորդող բառերից մեկնումեկը։

5. Հմմտ. Սաղմ., Թ, 7. ՃԽԱ, 27—28։

6. Հմմտ. Սաղմ., ՃԽԱ, 8։

7. Հմմտ. Ղուկ., ԺԳ, 16։

8. Հմմտ. Ովսէէ, Ե, 12։

9. Հմմտ. Յոբ, ԼԱ, 40։ ... որ երէցն է, ճան զաւեռխն—այսինքն՝ որն ավելի հին է, քան որոմի մասին ավետարանական առակը։ Տ. 64—67-ը հմմտ. նաև Մատթ., ԺԳ, 25։

10. Հմմտ. Ես., Ե, 6։

11. Տե՛ս Ովսէէ, Ժ, 12։

12. Հմմտ. Եզեկ., ԻԳ, 3։

13. Հմմտ. Եսա., ԾԷ, 8։

14. Ակնարկում է Ովսե մարգարեի ամուսնությունը պոռնկուհու հետ (տե՛ս Ովսէէ, Ա)։

15. Հմմտ. Մատթ., Ե, 46—48։ Ղուկ., Զ, 33—35։

16. Հմմտ. Մատթ., Ժ, 41։

17. Մատյանի վենետիկյան հրատարակությունները և նրանցից ծագող հետագա տպագրությունները, նաև Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը և Բուենոս Այրեսի հրատարակությունը տողի անխաբելի բառն ունեն նախդիրով՝ յանխաբելի, որը գրչագրերը և նախորդ տպագրությունները չեն տալիս։ Ինչպես նախորդ տողի անամփոփելի բառը, այնպես էլ անխաբելի ածականը վերաբերում է զպատժաւորս հայցական հոլովաձևով բառին, նրա եռադաս որոշիչն է։ Իսկ յանխաբելի վրիպակ ձևը նախդիրի պատճառով ընկալվում է իբրև կչռութեանց գոյականի լրացում, ինչպես հասկացել և թարգմանել է Գ. Խաչատուրյանը («...անխաբելի ուղիղ կշիռներ». տե՛ս «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 211)։ Բայց գրչագրերն ընթերցվածը տալիս են միայն և միայն այսպես՝ «անխաբելի» (հավանաբար վենետիկյան տպագիրներում յանխաբելի ձևն առաջացել է առանց ձեռագրական հիմքի և ապա մուտք գործել այլ հրատարակություններ)։ Ըստ այդմ 111—116 տողերի միտքը պետք է ընկալել հետևյալ կերպ՝ «Քաղցր ու անսահման գթությամբ մերձենալով ինձ՝ մաքրի՛ր քո տեսությունից անթաքչելի և [քո] ուղիղ քննությունից (կշռադատությունից) անզերծանելի պատժապարտիս՝ անխայտառակելի պահելով ինձ տիեզերական դատաստանի մեջ»։

18. Միայն Բուենոս Այրեսի հրատարակությունն անխայտառակելի բառն ունի յանխայտառակելի ձևով («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 211), որը հավանաբար տպագրական վրիպակ է։ Մեր ձեռագրերը, ինչպես և մյուս տպագիրները, չեն տալիս այդ տարընթերցվածը։

19. Հմմտ. Ա Պետր., Ե, 4։ Ա Կորնթ., Թ, 25։

20. Հմմտ. Սաղմ., ԻԲ, 2։

ԲԱՆ ԶԴ

1. Վերնագրից հետո կամ լուսանցքներում որոշ ձեռագրեր գլխի բովանդակության համար ունեն նշումներ՝ «Ժամու առաւաւտուն» (J, էջ 415, Դ, էջ 200բ), «Երեկոյի և առաւաւտի» (Տ, էջ 93բ), «Առաւաւտու» (Ճa), «Ի ժամ առաւօտու» (Տ, էջ 250ա և 251ա)։ Նկատի ունենալով այս գլխի առանձին տողեր, հատկապես տ. 31-ը («Ընդ սկզբան բերմանս լուսոյ՝ զողորմութի՛ւն քո ծագեա»)՝ Գ. Ավետիքյանը նույնպես արտահայտել է այն միտքը, որ Նարեկացին «...այս աղօթք արարեալ է վասն առաւօտեան ժամուն, վասն որոյ հայցէ ընդ ծագման լուսոյ՝ լուսաւորել և զմիտսն» («Նարեկլուծ», էջ 446, ծնթ. 8)։ Անշուշտ, «առավոտյան աղոթք» անվանումը հազիվ թե համարժեք սույն գլխի բովանդակությանը, սակայն դա ցույց է տալիս, որ միջնադարում և ավելի ուշ փորձ են արել Նարեկացու Մատյանի տարբեր գլուխների տալ կիրառական նշանակություն՝ դրանով իսկ նեղացնելով նրանց բովանդակային ընդգրկման սահմանները։ ԶԴ գլուխը փոքր-ինչ նմանություն ունի ԺԲ գլխի Գ—Դ հատվածներին, ուր բանաստեղծը խոր գիշերվա մահահանգույն նիրհի մեջ բերկրալի հանգիստ է երազում, ձգտում է ազատվել խուլական ցնորքներից, վերստին սթափվել, արթնանալ ծանր նինջից։ ԺԲ գլխի այդ հատվածները, ինչպես գիտենք, ձեռագրերում վերնագրված են «Մաղթանք զաւրաւորք արհաւրաց գիշերայնոյ» (տե՛ս ԺԲ գլխի տ. 45-ի տարընթերցվածները)։ Ըստ երևույթին նրանց և ԶԴ գլխի հարազատությունը նկատելով է, որ Տ ձեռագրի գրիչը վերջինս անվանել է «Երեկոյի և առաւաւտի» աղոթք։

ԲԱՆ ԶԵ

1. Թերե՛ս կացո զաշխատութեանս այս սկիզբն—այս և հաջորդ 13—14-րդ տողերից չպետք է եզրակացնել, թե Նարեկացին նկատի ունի այն, որ, իբր, Մատյանը նոր է սկսում գրել (չէ՞ որ քիչ հետո՝ ԶԷ բանի սկզբում նա նշում է, որ «Սակաւամասնեայ կտակի այսր ողբերգութեանս» կատարմանն է հասնում),—ուրեմն և՝ ԶԴ գլուխն ավելի վաղ է հորինել, քան նախընթաց ութ տասնյակից ավելի գլուխները։ Բանաստեղծը «զաշխատութեանս այս սկիզբն» (տ. 12) կամ «զյառաջադրեալ ձեռակերտս» (տ. 13) ասելով ակնարկում է ոչ թե ստեղծագործական աշխատանքի սկիզբը իր գլխավոր երկի վրա, այլ այդ երկը դիտում է իբրև զղջման կտակ (հմմտ. ԶԷ գլխի տող 2-ի հետ), իբրև նախասկիզբ՝ իր մեծ հույսի իրականացման ճանապարհին, այսինքն՝ Մատյանը, թեկուզև ավարտված վիճակում, այն նախաքայլն ու սկիզբն է համարվում, որով նա ցանկանում է հասնել «ի նաւահանգիստն խաղաղութեան» (տ. 46), արժանանալ խորհրդապաշտի իր երազին, մաքրագործվել ու միանալ աստծուն.

Զստուաքերս այս ստուարութիւն պարտուցս լծեալ,
Բառնիդ առակաւ, ի քեզ, տէր, անկայց՝
Միացեալ խպառ անբաժանելի... (տ. 49—51)։

Գ. Ավետիքյանը, որ ինչպես նախընթաց, այնպես էլ այս գլուխը դիտել է որպես առավոտյան աղոթք, այն կարծիքն է հայտնել, որ Նարեկացին ըստ այդմ նկատի է ունեցել առհասարակ յուրաքանչյուր օրվա ընթացքում մարդու կատարելիք գործը, որ հաջողությամբ ավարտի հասցվի. «...զի և այս աղօթք վասն առաւօտեան ժամուն ասացեալ է, ուստի հայցէ յաջողումն ամենայն գործոց, զոր յաւուրն առնելոց է իւրաքանչիւր ոք ըստ իւրում վիճակի և պաշտաման,—խնդրելով, զի յաւարտ հասուցէ աստուած զիւրաքանչիւր գործս ըստ իւրոց հաճոյից...» («Նարեկլուծ», էջ 448, ծնթ. 2)։

2. Տող 20-ում եւ՛ հանդիպում է անձկութիւն բառը։ Երկու դեպքում էլ ձեռագրերը չեն տալիս մեկ այլ ընթերցված։ Միևնույն բառի գործածությունը գրեթե հարևան տողերում խիստ հազվադեպ երևույթ է Մատյանում։ Արդյո՞ք նրանցից մեկնումեկը գրչական սխալի արդյունք չէ։ Թերևս այդ կրկնությունն արդարացվի բառի իմաստային տարբեր առումներով. 20-րդ տողում այն արտահայտում է ավելի հոգեկան վիճակ՝ տագնապ, տառապանք, հոգու նեղություն (Զձայն քո լուռ՛ ի յանձկութեանն պահու, այսինքն՝ քո ձայնն ինձ լսելի դարձրու, երբ տագնապի մեջ լինեմ), իսկ տ. 22-ում՝ տարածքային իմաստով նեղություն, մանավանդ որ նրա կողքին հանդես է գալիս դարձյալ տարածք շեշտող սահման բառը (Մատամբ քո ազդեա՛ ի սահմանին անձկութեան, այսինքն՝ օգնի՛ր քո մատով, երբ նեղվածության մեջ լինեմ)։ Նշենք նաև, որ Գ. Ավետիքյանը եւ ի սահմանին անձկութեան կապակցությունը հասկացել է ոչ թե հոգեկան, այլ ավելի տարածքային առումով, դժվարության իմաստով՝ տողը բացատրելով այսպես. «ի ժամու դժուարութեան գործոյն՝ մատամբ քո օգնեա՛» («Նարեկլուծ», էջ 448, ծնթ. 6)։

3. Հմմտ. Դան., ԺԴ, 33—35։

4. Միայն Բուենոս Այրեսի տպագիրը աստի ճոսեալ բառերի փխ ունի աստխեալ աղավաղ ընթերցվածը, որն, անշուշտ, տպագրական վրիպակ է և թարգմանության մեջ չի արտահայտվել (տե՛ս «Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 214)։

5. Տ. 38—44-ում ակնարկվում է Հին կտակարանի ավանդությունը ջրհեղեղի մասին, երբ մնացած մարդկությունը կործանվում է (հմմտ. Ծննդ., Զ—Ը)։ Նոյն իր գերդաստանով փրկվում է՝ ապավինած լաստանավին, մինչդեռ

6. Բանից առակս—Ավետիքյանի կարծիքով՝ Նարեկացին նկատի ունի դարձյալ ավանդությունը Նոյի մասին, որը, ջրհեղեղից փրկվելով, սուրբ կենդանիներ է զոհաբերել աստծուն։ Նա բանաստեղծի որոշ արտահայտություններ փորձել է բացատրել Նոյի պատմությամբ. եթե Նարեկացին ասում է՝ «Վարձս ի քոյոցդ ընդ իս բերելով» (տ. 48), ուրեմն, ըստ նրա, պետք է հասկանալ ու հեռավոր նմանություն տեսնել այն զոհաբերության հետ, որով Նոյը վարձահատույց է եղել աստծուն, կամ՝ երբ Նարեկացին գրում է՝ «Ջատորաբերս այս սատարութիւն պարտուցս լքեալ» (տ. 49), ուրեմն, նկատում է նա, այդ պատկերը հիշեցնում է Նոյին, որը ջրհեղեղը դադարելուց հետո թողել է «զստուար կազմութիւն տապանին» և դուրս եկել ցամաք (հմմտ. «Նարեկլուծ», էջ 449, ծնթ. 10)։ Սակայն Ավետիքյանի բերած այս զուգահեռներն անհամոզիչ են։ Ավելի ճիշտ կլինի բանից առակս արտահայտությունն ընկալել իբրև ակնարկ պարտապանի մասին ավետարանական առակի վերաբերյալ (հմմտ. Մատթ., ԺԸ, 24—28), որը մատնանշել է Նալյանը («Գիրք մեկնութեան», էջ 645)։ Այդ հղումն ունի նաև Մատյանի Բուենոս Այրեսի տպագիրը («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 215 և 276)։

ԲԱՆ ՁԶ

1. Ակնարկում է իմաստուն և հիմար կույսերի մասին առակը (հմմտ. Մատթ., ԻԵ, 1—13)։

2. Ինչպես 11—16, այնպես էլ 27—35 տողերում Նարեկացին նկատի ունի չորս տարրերի մասին ուսմունքը (տե՛ս ԻԶ գլխի 16 ծնթ.)։

3. Մատյանի $Պ_1$ և $Պ_4$ տպագիրները, ինչպես և վերջինիս հետագա վերահրատարակությունները և Ավետիքյանի «Նարեկլուծ»-ի բնագիրը դատման բառի փխ ունեն դարման, որը տալիս են մեր օգտագործած ձեռագրերից միայն չորսը (տե՛ս տողի տարընթերցվածները)։ Անշուշտ, այդ ընթերցվածներից մեկնումեկը բնագրային չէ և առաջացել է տ և ր տառերի շփոթության հետևանքով։ Ըստ Ավետիքյանի, երկու ընթերցվածն էլ տվյալ կապակցության մեջ իմաստավորվում են (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 452, ծնթ. 5)։ Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունը բնագրում վերականգնել է դատման ընթերցվածը (Գրիգոր Նարեկացի, Մատենագրութիւնք, էջ 227)։ Հետագա տպագիրները գերազանցապես հետևել են նրան։ Այդ ուղղումն ընդունելի է թե՛ նրանով, որ մեր ձեռագրերի մեծագույն մասը տալիս է ոչ թե դարման, այլ դատման և թե՛ հետևյալ հանգամանքով. 17-րդ տողի դատման բառը նույնահունչ է 19-րդ տողի դիտման բառի հետ։ Նարեկացին ներդաշնակության համար դիտման բառի հետ, իհարկե, կընտրեր ոչ թե դարման, այլ դատման բառը, որի շնորհիվ և երկու տողերում ստացվել են արտահայտչական առումով ներդաշն կապակցություններ՝ Եւ յայժմ ի դատման—առ կաւճ դիտման։

4. Բուենոս Այրեսի հրատարակությունն ունի յաոիցիմ, որը, անշուշտ, տպագրական վրիպակ է, մանավանդ որ հանդիպադիր արևմտահայ թարգմանության մեջ բառը հոգնակի է («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 216)։ Մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերը և մյուս տպագիրներն ունեն ճիշտ՝ յաոիցիմf։

5. Մարդու «բազմահատուած էութիւն»-ը (բան ԻԶ, տ. 72) կազմող չորս տարրերից (ջուր, հուր, հող, օդ) հողը Նարեկացին անվանում է «անդրանիկ նիւթ», քանի որ, ըստ Հին կտակարանի ավանդության, աստված նախամարդ Ադամի մարմինն ստեղծել է հողից (հմմտ. Ծննդ., Բ, 7)։

6. Հմմտ. Իմաստ., Թ, 5։

ԲԱՆ ՁԷ

1. Այս գլխի բովանդակության համար Տ ձեռագիրը վերնագրի դիմաց, սոորին լուսանցքում ունի հետևյալ նշումը. «Ի ծերութիւնն մարդոյ» (էջ 256ա)։ Լուսանցագրելիս՝ միջնադարյան գրիչը ելակետ է ունեցել հատկապես Գ հատվածի սկզբի տողերը՝

Եւ երէ ճասից յամս ծերութեան՝
Քեւ առաջնորդեալ արժանիս մաճու,
Մի՛ թողցես զտկարութիւնս,
Մի՛ անարգեր զալիսն... (տ. 47—50)։

Նալյանը նույնպես սույն գլխում ի թիվս այլ հարցադրումների, կարևոր է համարել նույն թեման՝ «եթէ ի ծերութիւն ժամանիցեմ, խնդրեմ ոչ թողուլ ի ձեռաց» («Գիրք մեկնութեան», էջ 647)։

2 Հմմտ. Յովհ., Զ, 39։

3. Հմմտ. Բ Կորնթ., Ա, 3։

4. Հմմտ. Ելք, ԻԳ, 5 (նաև՝ Բ Օրին., ԻԲ, 4)։ Ինչպես նկատել են Մատյանի մեկնիչները, հակառակ իր աղբյուրի՝ Աստվածաշնչի հայ թարգմանության, Նարեկացին տ. 29-ում դնում է զգրաստ բշնամւոյն, մինչդեռ Ելք, ԻԳ 5-ում այսպես է՝ զգրաստ ընկերի քո։ Հետաքրքիր է, որ Ս. Գրքի եբրայական բնագրում և նրա հունարեն, ասորերեն ու լատիներեն թարգմանություններում ևս խնդրո առարկա տեղում հանդես է գալիս ոչ թե ընկեր, այլ ատելի (այսինքն՝ բշնամի) բառը, հետևապես եբրայեցերեն բնագրից ու մյուս լեզուներով նրա թարգմանություններից ոչ թե Նարեկացին է շեղվում, այլ Ելից գրքի մեզ հասած հայերեն թարգմանությունը։ Նկատելով Նարեկացու տողի հարազատությունը Ս. Գրքի լատիներեն թարգմանության հետ՝ Նալյանը գրել է. «Սուրբս Գրիգոր, համեմատ լաթինացւոց թարգմանութեան, ոչ ասէ զգրաստ ընկերի, այլ՝ զգրաստ բշնամւոյ» («Գիրք մեկնութեան», էջ 647)։

Ավետիքյանը ևս, այս առիթով Աստվածաշնչի եբրայեցերեն բնագիրը և նրա այլալեզու թարգմանությունները համեմատելով հայերենի հետ, ուշադրություն է հրավիրում այն բանի վրա, որ «... ի մեր բնագրի (իմա՝ Ելից, ԻԳ, 5-ի հայ թարգմանության մեջ—Պ. Խ.) դնի զգրաստ ընկերի, բայց այլ թարգմանութիւնք՝ եբրայականն, քաղդէացին, յոյնն և լատինն դնեն բշնամւոյ...» («Նարեկլուծ», էջ 455, ծնթ. 5)։ Երևի սա լավագույն հիմքերից մեկն է ենթադրելու, որ Նարեկացու տողն այս դեպքում Ս. Գրքի հայերեն բնագրից շեղվում և, ընդհակառակն, հարազատ է դառնում եբրայեցերենին և մյուս թարգմանություններին, որովհետև, ըստ երևույթին, այդտեղ նա օգտվել է կա՛մ դրանցից որևէ մեկից, հավանորեն՝ հունարեն բնագրից, կա՛մ հայերեն մի այնպիսի թարգմանությունից, որտեղ եղել է եբրայական բնագրին համապատասխան բշնամի բառը, բայց որը մեր ձեռքը չի հասել։ Իրավացիորեն այս վերջին մտքին է հակվել Մատյանի թարգմանիչ Գ. Խաչատուրյանը. «...Թե՛ եբրայական բնագրին և թե՛ հունական Յոթանասնից թարգմանության մեջ գործածված բառը կը նշանակե «ատելի», ինչ որ կարդարացնե Նարեկացիին «թշնամի» բառը. և ասի կրնա խորհիլ տալ, թե մեր բանաստեղծը թերևս տարբեր ձեռագիր մ'ունեցեր իր առջև»,—գրել է նա («Նարեկ. Մատեան ողբերգութեան», էջ 276—277)։ Սակայն այս ենթադրությանը հակառակ է խոսում, ճիշտ է՝ ոչ այնքան զորավոր, մի փաստ. Ելից գրքի ԻԳ գլխի նույն 5-րդ համարին նախորդող տան մեջ կա եգին բշնամւոյ քոյ կապակցությունը. Նարեկացին գուցե նրա ազդեցությամբ զգրաստ ընկերի քոյ ասելու փխ գրել է զգրաստ բշնամւոյն։ Բայց այս կռվանը, ինչպես ասացինք, թույլ է և վճռական լինել չի կարող։ Առաջին ենթադրություններն ավելի հավանական են և ընդունելի։

Ի վերջո, անհրաժեշտ է ասել, որ այս խնդրի պարզաբանմանը կարող է նպաստել Ելից գրքի գրաբար բնագրի գիտահամեմատական հրատարակությունը:

5. Համե. Ես., Զ, 3: Յայտ., Ե, 11—12:

6. Բժշկեա՛ (տ. 41) բայի ուղիղ խնդիր լրացումներն ունեն անկանոն ձևեր՝ զախտքն. *Նրանց ուղղականի* «ք» *վերջավորությունը հայցականում ոչ թե փոխվել է* «ս»-ի. *այլ պահպանվել է, մինչդեռ մյուս համադաս անդամն ունի կանոնավոր ձև՝* զխարանս: *Այդ անկանոնությունը եզակի երևույթ չէ ո՛չ Նարեկացու երկում և ո՛չ էլ հայ մատենագրության մեջ առհասարակ: Հիշենք Քերթողահոր ավանդած վիպական երգի հայտնի տողերը՝ իբրև դրա պերճախոս օրինակ.*

...Ընկէց ի մէջ օրիորդին Ալանաց,
Եւ շատ ցաւեցոյց զմէջ փափուկ օրիորդին...

(«Մովսիսի Խորենացւոյ Պատմութիւն Հայոց», աշխատությամբ Մ. Աբեղյան և Ս. Հարությունյան, Տփղիս, 1913, էջ 179): Այստեղ ևս նախդրիվ տրականը (ի մէջ) *և ուղիղ խնդիրը* (զմէջ) *պահպանել են ուղղականի վերջավորությունը, չնայած պետք է լինեին հայցականաձև* (ի մէջս, զմէջս): *Տե՛ս նաև Թ գլխի 6-րդ ծնթ.:*

7. Եւ երէ ճաշից յամս ծերութեան—*սա Մատյանի այն հազվադեպ տողերից է, որոնցում բանաստեղծն անդրադառնում է իր կյանքին, իր ապրած տարիներին, և, անշուշտ, ոչ որոշակի, բայց կարևոր կռվան է ենթադրելու, թե իր գլխավոր երկն ստեղծելիս նա մոտավորապես ի՛նչ տարիքում է եղել: Հիշենք ԶԳ բանի 59—60 տողերը՝*

Անա բարդեցան, կուտեցան շրջանակք ամացս ընդունայնութեան,
Յորմէ հետէ յայտնեցեալ ցուցայ՝ յոչ պէտս Երեւալ...

Այստեղ թափանցիկ ակնարկ կա բանաստեղծի՝ «ընդունայնորեն» ապրած բազմակուտակ տարիների մասին. ուրեմն՝ նա այնքան էլ երիտասարդ չէր, ավելի ճիշտ՝ այն տարիքում էր, երբ ավելի հասուն շրջան թևակոխած՝ տագնապով ետ է նայում և գիտակցում, որ պատանության ու երիտասարդության ժամանակներն անցել-գնացել են, տարիքն իրեն զգացնել է տալիս, երբ մարդ ոչ թե մանկաբար ուրախանում է մեկ տարով մեծանալու համար, այլ տխրում է մեկ տարով մեծանալու և ծերության շեմին կանգնելու համար: Եվ ԶԷ բանի 47-րդ տողը փոքր-ինչ հստակում է բանաստեղծի խոստովանությունն իր տարիքի մասին՝ «Եւ երէ ճաշից յամս ծերութեան...»: *Ուրեմն, Նարեկացին իր երկը և հատկապես այս գլուխը գրելիս դեռ ծեր չէր. «Զի չէր ծեր, յորժամ ասէր զայս և աղօթէր վասն հասանել ծերութեանն»,—բացատրել է միջնադարյան մեկնիչը (ձեռ. 5650, էջ 427բ):*

Մատյանի հիշատակարանի տվյալները վկայում են, որ Նարեկացին իր երկն ստեղծել է 1001—1003 թթ. («ի յաւարտումն կատարման իններեակ յոբելինին, ի սկիզբն պսակելոյ մետասնեկին յարեթական տոհմիս տումարի, յետ երից ամաց անցելոց, որ զկնի գալստեան յաղթող եւ մեծ կայսերն Հոռոմոց Բասլի...»): Արդ, այդ թվերին նա քանի՞ տարեկան կլիներ, այլ կերպ՝ ե՞րբ է ծնվել նա:

2. Նալյանն Ապարանից խաչի պատմության մեկնության մեջ, առանց որևէ կռվանի, սխալմամբ ենթադրել է, թե Նարեկացին ծնվել է 971 թ. և մահացել 1004 թ., հետևապես ապրել է ընդամենը 33 տարի («Գիրք մեկնութեան», էջ 742): Հետագայում, Մ. Չամչյանից սկսած, բանաստեղծի ծննդյան տարին համարվել է 951 (հայոց Ն) թվականը, որի հիմքը միջնադարյան գրչագրերում (մասնավորապես «Հայսմավուրք» ժողովածուներում) պահպանված ոչ հավաստի տվյալն է (համե. «Նարեկլուծ», էջ 543—544):

Նարեկացու ծննդյան թվականի որոնման հարցում վճռական նշանակություն ունեն մատենագրական հետևյալ վավերագրերը՝ բանաստեղծի մի հիշատակարանը, գրված հոր՝ Խոսրով Անձևացյաց եպիսկոպոսի «Մեկնութիւն խորհրդոյ սրբոյ պատարագին» աշխատության մի ընդօրինակության առթիվ, և Անանիա Մոկացի կաթողիկոսի թղթերը, որոնց մեջ քննադատվում ու բանադրվում է Խոսրով Անձևացին: Հիշատակարանին առաջինն ուշադրություն է դարձրել Գ. Ավետիքյանը՝ ցույց տալով, որ Պատարագի մեկնությունը Խոսրով Անձևացին գրել է 950 թ., նույն տարում էլ նրա ավագ որդին՝ Սահակը, առաջին անգամ գաղափարել է այդ երկը, հետևապես 950-ին նա եպիսկոպոս էր, իսկ նրա որդիները՝ Սահակը, Հովհաննեսն ու Գրիգորը, արդեն ծնված էին: Ուրեմն, Գրիգորի ծնունդն ընկնում է ոչ թե 951 թ., այլ ավելի վաղ, 940-ական թթ. մեջ, ամենաուշը 949-ին: Ավետիքյանը հաշվի է առնում նաև այն հանգամանքը, որ Նարեկացին 977 թ. այնքան անվանի էր, «վարդապետական աստիճանաւ գերապատուեալ», որ Արծրունյաց Գուրգեն թագավորը նրան պատվիրում է գրել Երգ երգոցի մեկնությունը: Այդ իրողությունը ևս ստիպում է նրա ծնունդը տանել քիչ այն կողմ. «...ի ՆԻԶ (977) թուականին, յորում մեկնեաց ինքն զԵրգս երգոց, լինէր նա երեսնամեայ և աւելի ևս» («Նարեկլուծ», էջ 543—544. համե. նաև Գ. Տեր-Մկրտչյան, *Անանիա Մոկացի, «Արարատ», 1897, էջ 93):*

Ինչպես ասացինք, կարևոր արժեք են ներկայացնում նաև Անանիա Մոկացու (941—965 թթ. հայոց կաթողիկոս) երեք թղթերը, որոնք ի հայտ է բերել, հրատարակել ու արժեքավորել բանասեր Գ. Տեր-Մկրտչյանը (տե՛ս «Արարատ», 1897, էջ 91—96, 275—288): Դրանցով պարզվում է, որ Խոսրովին եպիսկոպոս է ձեռնադրել և տվել Անձևացյաց թեմը Անանիա Մոկացին, իսկ դա կարող էր լինել 941 թվականից հետո (Անանիայի կաթողիկոսության առաջին տարին), բայց 950-ից առաջ (երբ Խոսրովն, արդեն եպիսկոպոս, գրել է Ժամագրքի և Պատարագի մեկնությունները): Գ. Տեր-Մկրտչյանի հաշվումներով, 954 թ. Խոսրովն ապստամբել է Մոկացու դեմ, ապա բանադրվել, իսկ 965 թ. առաջ վախճանվել: Անանիայի Բ թղթում Խոսրովը մեռած է համարվում: Այսպիսով, եթե ընդունենք, որ Խոսրովն Անանիայից եպիսկոպոս է կարգվել ամենաուշը 950 թ., ուրեմն մինչ այդ Նարեկացու մայրը մահացած պիտի լիներ, և Գրիգորը չէր կարող ծնվել 949-ից հետո, քանի որ «Անհնարին է տասներորդ դարում կանամբի եպիսկոպոս ենթադրել Հայաստանում» (նույն տեղում, էջ 93):

Այս ամենից հետո դարձյալ հարց է առաջանում՝ ո՞րն է Նարեկացու ծննդյան մոտավոր թվականը. անշուշտ, ո՛չ 951-ը կամ 950-ը, այլ նախորդ մերձակա տարիներից մեկը: Կարծում ենք, Ավետիքյանը մի փոքր ծայրահեղության մեջ է ընկնում՝ եզրակացնելով, որ Մատյանը գրելիս (ըստ նրա՝ 1002—1003 թթ.) բանաստեղծը վաթսուն տարին անց պետք է լիներ. «... լինել նմա անցեալ զվաթսնամենիւք» («Նարեկլուծ», էջ 544): Այս հետևությունն անընդունելի է, մանավանդ, նրա համար, որ վաթսունն անց բանաստեղծը հազիվ թե իր մասին գրեր՝ Եւ երէ ճաշից յամս ծերութեան: *Վաթսուն տարին, իհարկե, խորին ծերություն չէ, բայց ծերություն է, իսկ այստեղ, հակառակ Ավետիքյանի, խոսքն առհասարակ ծերության մասին է և ոչ թե խորին ծերության («Նարեկլուծ», էջ 456, ծնթ. 9): Մնում է ընդունել, որ Գրիգոր Նարեկացին ծնվել է, ամենայն հավանականությամբ, 940-ական թթ. երկրորդ կեսին, 946—949 թթ. մեջ (համե.* Մ. Աբեղյան, *Հայոց հին գրականության պատմություն, գիրք Ա. տե՛ս «Երկեր», Գ, Երևան, 1968, էջ 576): Այս հաշվով 1001—1003 թթ. նա կլիներ մոտավորապես 52—56 տարեկան, ոչ ավելի. նրա ծերությունը դեռ առջևում էր:*

Այս կապակցությամբ կենսագրական նշանակություն են ձեռք բերում և իբրև օժանդակ փաստ կարող են ծառայել ՄԱ գլխի հետևյալ տողերը: Բանաստեղծը, բացի «աւրհնեալ ի բարձունս» աստծուց, էլ ո՞ւմ կարող էր դիմել ու պաղատել՝ թագակիր արքաների՞ն, «որք զմահացուցանելն միշտ արուեստաւորեն, քան զկենագործելն» (ՄԱ, տ. 16), իրենց փառքի հետ անցավոր իշխաններին, երկրածին մարդո՞ւն, հարազատ եղբո՞րը... Անհույս թվարկումների այս շարքի մեջ նա հիշատակում է նաև հորն ու մորը.

Առ հա՞յրն իմ երկրաւոր,
Երէ պակասեալ են խնամականքն ընդ ատուրց նուազութեանն,
Առ մա՞յրն իմ, որ երկնեաց,
Երէ կասեցան գթութիւնքն ընդ նահանջել կենդանութեանն... *(տ. 11—14)։*

Այստեղ հոր մասին ասվածը՝ «պակասեալ են խնամականքն ընդ ատուրց նուազութեանն», չպետք է ընկալել այնպես, թե հոր օրերը (իմա՝ կյանքի ժամանակը) նվազելու հետ իր նկատմամբ նրա խնամքն էլ պակասած է եղել։ Գրաբարում պակասիմ *կրավորաձև բայն ունեցել է և դադարելու, վերջանալու, մեռնելու նշանակություն, ինչպես այն գործածված ենք գտնում, օրինակ, Ծննդ., ԻԵ, 8-ում. «...և պակասեալ Աբրահամու մեռաւ ի բարւոք ծերութեան» (Աստվածաշնչի ռուսերեն թարգմանությունը նույնն ունի այսպես՝* «И скончался Авраам, и умер», *այսինքն՝* պակասեալ *բայի դիմաց ռուսերենը տալիս է* скончался*)։ Եվ կամ սաղմոսի հետևյալ կապակցության մեջ այն հանդես է գալիս իբրև համանիշ* սատակիմ *և* կորնչիմ *բայերին. «... սատակեցան, պակասեցան, կորեան վասն անօրէնութեան իւրեանց» (Սաղմ., ՀԲ, 19)։ Տողի* նուազութիւն *բառը ևս այս դեպքում ունի սպառվելու, վերջանալու իմաստ։ Ուրեմն ամբողջ տողը՝ «Եթէ պակասեալ են խնամականքն ընդ ատուրց նուազութեանն», կարող ենք ընկալել այսպես՝ «Եթե կյանքի օրերը սպառվելու հետ դադարել են և խնամքները», այսինքն՝ Նարեկացին հոր մասին պատկերավոր կերպով խոսում է իբրև մեռածի։*

Իսկ նա ե՞րբ էր զգալու հոր խնամքի կարիքը. անշուշտ ոչ Մատյանը գրելիս, 1001—1003 թթ., այլ հատկապես մանուկ և պատանի հասակում։ Դարձյալ հիշենք Անանիա Մոկացու թղթերը։ Կաթողիկոսից բանադրված հայրը՝ Անձևացյաց Խոսրով եպիսկոպոսը, 954 թ. հետո, բայց 965 թ. գուցե տարիներ առաջ, երբ Նարեկացին շատ փոքր կլիներ, ով գիտե՝ ինչպիսի հալածանքի պայմաններում վախճանվել է՝ հայրական խնամքի կարոտ թողնելով, մանավանդ կրտսեր որդուն։

ԾԱ գլխից վկայակոչված հաջորդ երկու տողը որոշակի ակնարկ են այն մասին, որ Գրիգորը, հորից ավելի վաղ, զրկվել է իր մորից՝ չտեսած նրա գութն ու գորովը («կասեցան գթութիւնքն ընդ նահանջել կենդանութեանն»)։ Եթե նա ծնվել է 946—949 թթ. մեջ, հետևապես 950-ին արդեն զրկված է եղել մորից, քանի որ նույն տարում հայրը հանդես է գալիս որպես եպիսկոպոս։

8. Հմմտ. Սաղմ., Հ, 9։

9. Տե՛ս Սաղմ., Կ, 3. ԻԲ, 3։

10. Ակնարկում է Դավիթ մարգարեին (հմմտ. Սաղմ., Հ, 20)։

ԲԱՆ ՁԸ

1. Ըստ ավանդության, Սամուել Արիմաթացին ջուր է հեղել՝ ի նշան աստծու նկատմամբ Իսրայելի ժողովրդի հնազանդության ու խոնարհության (տե՛ս Ա Թագ., Է, 6)։

2. Տ. 54—62-ում ակնարկվում է, այսպես կոչված, Վերջին կամ Ահեղ դատաստանը (հմմ. Ես, ԻԶ, 19։ Եզեկ., ԼԷ։ Յոբ, ԺԴ, 7—12)։

ԲԱՆ ՁԹ

1. Սույն բանը, ի թիվս Մատյանի այլ գլուխների, հրատարակվել է Եփրեմ Ասորու աղոթքների հետ այսպիսի վերնագրով. «Աղօթք զօրաւոր սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ» (տե՛ս «Գիրք աղօթից, ասացեալ սրբոյն Եփրեմի խուրին Ասորւոյ», Երուսաղեմ, 1848, էջ 113—114)։

Եփրեմի աղոթագրքում տեղ գտած մյուս գլուխները ևս դիտված են որպես աղոթք և ներկայացված թեմատիկ սկզբունքով. Ղճ գլուխը խորագրված է՝ «Աղօթք զօրաւոր սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ հրեշտակական վարդապետի վասն արեանն տեառն» (էջ 110—113), ԾԷ, ՁԱ, Հ, ՁԲ, ՀԷ, ԽԷ գլուխները՝ սովորական «Ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ» (էջ 118—123, 133—138, 148—154, 181—191, 206—211, 222—225), իսկ Ջ գլուխը՝ «Ի խորոց սրտից խօսք ընդ տիրուհւոյ» վերնագրերով (էջ 166—171) և բաշխված են շաբաթվա օրերի վրա։ Այդ գրքի 6-րդ տպագրության մեջ ավելացված են նաև ԺԲ գլխի Գ—Դ հատվածները՝ «Մաղթանք զօրաւորք արհաւրաց գիշերայնոյ, ասացեալ սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ» և ԽԱ գլուխը՝ «Աղօթք նորին սրբոյն Գրիգորի Նարեկացւոյ» վերնագրերով, իբրև «Հանգստեան ժամու» աղոթքներ (տե՛ս «Գիրք աղօթից, ասացեալ սրբոյն Եփրեմի խուրին Ասորւոյ», Երուսաղեմ, 1933, էջ 462—468), բայց ունեն նաև գլուխների սովորական վերնագիրը («Ի խորոց սրտից խօսք ընդ աստուծոյ»)։

2. Հմմտ. Մատթ., ԺԶ, 16։

ԲԱՆ Ղ

1. Սույն գլխի Ա հատվածում Նարեկացին թվարկում է աստծու 29 մականուն, որոնցից ամենավերջինին («խաղաղութիւն ծփանաց»*—տ. 13) միայն հետևում է երկրորդական նախադասությամբ արտահայտված բացատրությունը (տ. 14—15)։ Բ հատվածը գրեթե ամբողջությամբ կառուցված է այդ վերջին սկզբունքով. բանաստեղծը նախ՝ տալիս է ստորոգելին և ապա՝ ստորադաս նախադասությամբ ներկայացնում նրա բանաստեղծական մեկնությունը։ Հատվածի այդ յուրահատկությունը նկատել է Հ. Նալյանը, որը տ. 21-ը* (Ճանապարհ կենաց) *ծանոթագրելիս նշել է.* «Աստի մինչև ...Հայեա՛ց, տէր յերկնից *և այլն (տ. 55) իւրաքանչիւրոց մականուանցն Քրիստոսի ինքն տայ զմեկնութիւն...» («Գիրք մեկնութեան», էջ 636)։ Հաշվի առնելով Բ հատվածի կառուցվածքային այդ առանձնահատկությունը՝ յուրաքանչյուր մականուն-ստորոգելի ու նրան հարող երկրորդական նախադասություն հաջորդից անջատել ենք վերջակետով։*

2. Հմմտ. Յովհ., ԺԱ, 39—44։

3. Հմմտ. Բ Օրին., ԻԸ, 7։

4. Հմմտ. Սաղմ. Է, 16։

5. Հմմտ. Յոբ, Խ, 20։

ԲԱՆ ՂԱ

1. Այս գլխի համար Ճ ունի լուսանցային նշում. «Հանկատեան է» (էջ 250ա)։

2. ...քինաւոր ամաղեկացիքն*—Սուրբ Գրքում հիշված ժողովուրդ, բնակվում էր Պաղեստինի հարավում՝ Մեռյալ և Կարմիր ծովերի միջև ընկած տարածքում։ Կարմիր ծովն անցնելուց հետո հրեաների այն մասը, որ երթից հոգնած ետ էր մնացել ընդհանուր բազմությունից, ենթարկվեց ամաղեկացիների հանկարծակի ու տմարդի հարձակմանը՝ Ռափիդիմի անապատում և դաժանորեն ոչնչացվեց (տե՛ս Ելք, ԺԷ, 8)։ Մովսես մարգարեի հրամանով Հեսու զորավարը վրեժխնդիր եղավ ամաղեկացիներից, ջարդեց նրանց (տե՛ս Ելք, ԺԷ, 9—10)։ Նարեկացին ամաղեկացիներին հիշատակում է փոխաբերաբար՝ որպես չարի գործակիցների։*

3. Համա. Ա Տիմոթ., Զ, 16։

4. Համա. Ելք, ԺԲ, 7։

5. ...մտածութիւնս—այսպես ունի միայն Վատիկանի ձեռագիրը։ Ընթերցվածն այդպես է վկայակոչում նաև՝ Հ. Նալյանը (տե՛ս «Գիրք մեկնութեան», էջ 668)։ Մեր օգտագործած մյուս բոլոր ձեռագրերը, $Պ_{1-4}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն մտածութիւն, իսկ Գ. Ավետիքյանի «Լուծմունք»-ի բնագիրը, Վենետիկի 1840 թ. հրատարակությունն ու նրանից ծագող վերահրատարակությունները, ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունեն մտածութիւնն։ Քանի որ այս հատվածում (տ. 73—78) բոլոր թվարկումները տրված են հոգնակի թվով, ուստի նախընտրեցինք մտածութիւնս ընթերցվածը, որն ավելի հարազատ է ընդհանուր ոճին։

6. Համա. Բ Կորնթ., Է, 9—10։

7. Այս տողից հետո m-ի գրիչը բնագրի կարգում ընդմիջարկել է «Քաւեա՛յ զմեղս Սարգիս գրչին» հիշատակագրությունը, ապա վրան դրել համձան նշան (էջ 353ա)։

ԲԱՆ ՂԲ

1. Այս վերնագիրը, կարծում ենք, Նարեկացունն է, սովորական վերնագիրը («Վերստին յաւելուած... խաւսք ընդ աստուծոյ»)՝ գրչական հավելում։ Գ. Ավետիքյանը ևս վերնագիրը («Ի փայտն երջանիկ...») վերագրում է Նարեկացուն. «Այս մակագիր թուի եղեալ ի սրբոյ վարդապետէն, որպէս և ոճն ցուցանէ» («Նարեկլուծ», էջ 481, ծնթ. 1)։

ՂԱ գլուխն ավարտելուց հետո m-ի գրիչը չի ընդօրինակել ՂԲ և ՂԴ գլուխները և էջատակին արել է նշում. «Յայսմ տեղւոջ միջակի թողի զճառ պատմութեան ժամահարին և զմեռոնին» (էջ 353ա)։ G-ի գրիչն այս և հաջորդ գլուխն ընդօրինակել է հատվածաբար (տե՛ս հաջորդ՝ 3-րդ ծանոթագրությունը)։

Մի խումբ ձեռագրեր գլխի համար ունեն լուսանցային նշումներ. «Ի փայտն երջանիկ ժամահարին» (Z—էջ 241բ), «Ի ժամահարն» (Դ—էջ 676), «Ի փայտն երջանիկ ժամահարին» (S—էջ 268ա), «Ի փայտն ժամահարին» (S—էջ 269ա, 270ա), «Ի ժամահարն» (S—էջ 272ա, 274ա), «Յերջանիկ ժամահարն» (S—էջ 273ա), «Յերջանիկ փայտն ժամահարին» (S—էջ 275ա)։

Այս գլուխը միշտ չէ, որ ձեռագրերում հաջորդում է ՂԱ գլխին (տե՛ս վերնագրի տողատակը)։ Գլուխների տարբեր հաջորդականությունն իր արտահայտությունն է գտել նաև տպագիրներում. $Պ_{1-3}$-ում, ինչպես նաև Կ. Պոլսի 1782 և 1789 թթ. հրատարակություններում, ՂԱ գլխին հաջորդում են ՂԴ և ՂԵ գլուխները՝ ՂԲ և ՂԳ համարակալմամբ, որոնց էլ հաջորդում են ՂԳ և ՂԲ գլուխները՝ ՂԴ և ՂԵ համարակալմամբ։ Հ. Նալյանն իր մեկնության մեջ հետևել է $Պ_{1-2}$-ի գլուխների այս հաջորդականությանը։ Գլուխների այս հաջորդականությանն է հետևել նաև Թ. Գուշակյանը իր թարգմանության մեջ։ $Պ_4$-ի հրատարակիչները վերանայել են գլուխների հաջորդականության կարգը։ Հիմք ընդունելով հնագույն ձեռագրերի գլխակարգը, մենք ևս անփոփոխ ենք թողել այդ հաջորդականությունը։ Գ. Խաչատուրյանը ՂԲ և ՂԳ գլուխները դրել է հավելված՝ առանց սակայն փոփոխելու գլուխների կարգը։

ՂԲ և ՂԳ գլուխները, ՀԵ գլխի հետ միասին (տե՛ս բան ԼԳ, ծնթ. 5, բան ՀԵ, ծնթ. 1) հարուցել են տարաբնույթ վեճեր ու կասկածներ։ Հ. Նալյանը կարծում է, որ կոչնակին նվիրված այս ճառը Նարեկացին գրել է ընդդեմ թոնդրակեցիների. «Նախ թուի ինձ, թէ սուրբ վարդապետս ընդդէմ պիղծ թոնդրակեցւոց արտադրեալ է զճառս, զի նոքա որպէս զեկեղեցի, այսպէս և զժամահարի զփայտն իբրև զաւելորդապաշտութիւն քամահէին»։ Ըստ նրա, Նարեկացին ձգտել է բավարարել այն կրոնավոր անձանց հետաքրքրությունը, որոնք խնդրել են

նրան գրել ինչպես իր Մատյանն առհասարակ, այնպես էլ կոչնակի խորհրդի բացատրությունը. «Որպէս զամենայն աղօթական բանս ի խնդրոյ ճգնաւոր եղբարց շարագրեաց, զանձին խոնարհեցուցանելոյ զեղանակս ուսուցանելով ի յաղօթելն, այսպէս և ի նոցանէ ստիպեցաւ զպատճառ կոչնակին հարման թարգմանօրէն յայտածել» («Գիրք մեկնութեան», էջ 711)։

Գ. Ավետիքյանը ևս կարծում է, որ թե՛ այս և թե՛ ՂԳ (ինչպես նաև ՀԵ) գլուխները Նարեկացին գրել է ընդդեմ թոնդրակեցիների. «Այս ինչ յայտնի երևի, զի զերկոսին զայսոսիկ բանս արար սուրբ վարդապետն ընդդէմ բարբանջանաց թոնդրակեցւոց», որովհետև «թոնդրակեցիք արհամարհէին զսովորութիւն ժամահարին»։ Չկասկածելով, որ այդ գլուխների հեղինակը Նարեկացին է, Ավետիքյանը շարունակում է. «Իսկ թէ արդեօք ի՞նքն եդ զայս ճառ ի կարգ աղօթիցս, թէ յայլոց եդաւ, չէ յայտնի. զի մեր ընտիր օրինակն ի յիշատակարանի անդ՝ թուէ ՂԴ աղօթս, և ընդ թիւ նոցա սաէ՝ յաւելան բանքն որ վասն ժամահարին, և վասն սրբարար մեռոնին» («Նարեկլուծ», էջ 481, ծնթ. 1)։ Ավետիքյանի հղած ընտիր ձեռագրի հիշատակարանը հայտնի չէ մեզ։ Թերևս խոսքը Նարեկացու վարքի մասին է, որի մեջ հայտնի ամենահին տարբերակում ասված է, թե Նարեկացին «Սկիզբն արար եւ խաւսեցաւ զգիրս աղաւթից՝ ըստ հայցման խնդրոյ կրաւնաւոր եղբարց՝ բանս ՂԵ» և «ընդ թիւք աղաւթից գրոցս բանն, որ վասն ժամահարին և սրբոյ միւռոնին» (ձեռ. 1568, էջ 119բ), ուր պարզ է ասված, թե Մատյանը բաղկացած է 95 գլխից և որ այդ գլուխների թվում են ժամահարի և սուրբ մյուռոնի մասին բացատրական ճառերը։

Ինչպես ԼԳ և ՀԵ, այնպես էլ ՂԲ և ՂԳ գլուխների հեղինակային պատկանելության և Մատյանի կազմում լինելու հարցերին ավելի մանրամասն անդրադարձել է պրոֆ. Մ. Մկրյանը։ Ելնելով այն հանգամանքից, որ Մատյանի առաջին տպագիրներում ՂԲ և ՂԳ գլուխները զետեղված են վերջում՝ իբրև ՂԴ և ՂԵ գլուխներ, և հենվելով Մատենադարանի 3929 ձեռագրին (մեր K ձեռագիրն է. պրոֆ. Մ. Մկրյանի գրքում ձեռագրի համարը նշված է սխալ՝ 2929, սխալ է նշված նաև գրչության տարեթիվը՝ 1257 թ.), որտեղ բնագիրը 95 գլխի փոխարեն բաժանված է 100 գլխի՝ նույն նյութի տարբեր համարակալմամբ, իսկ ՀԵ գլխի մի հատվածը (տ. 105—282) ներկայացված է իբրև առանձին՝ վերջին գլուխ, պրոֆ. Մ. Մկրյանը գտնում է, որ «Այս բոլորից հետո պետք է եզրակացնել, որ Նարեկացին ՂԲ և ՂԳ ոչ բանաստեղծական գլուխները, ինչպես և ՀԵ ու մի քանի այլ գլուխների վերջին հատվածները կա՛մ բոլորովին ինքը չի գրել, կա՛մ եթե երբևէ ինքն է գրել, ապա դրանք հորինել է անկախ իր պոեմից, այլ նպատակներով, որոնք սակայն հետագայում գրիչների կողմից ինչ-ինչ նկատառումներով խառնվել են բուն պոեմի տեքստին» (Մ. Մկրյան, Գրիգոր Նարեկացի, էջ 177)։ Ենթադրվել է նաև, որ ՂԲ—ՂԳ գլուխները թարգմանություն են այլ լեզվից, մեզ անհայտ աղբյուրներից (տե՛ս «Բազմավեպ», Վենետիկ, 1900, էջ 443)։

Նախ՝ թարգմանության մասին։ Թարգմանութիւն բառն այստեղ նշանակում է մեկնութիւն կամ բացատրութիւն։ Այսպես են հասկացել թե՛ Հ. Նալյանը («թարգմանօրէն բառս աստէն իմանի մեկնողօրէն», «Գիրք մեկնութեան», էջ 678), թե՛ Գ. Ավետիքյանը («ընդ կերպարանս թարգմանութեանն, հանդերձ տեսութեամբ մեկնութեանն կամ ըստ օրինակի բացայայտութեան», «Նարեկլուծ», էջ 481, ծնթ. 1), կամ՝ «աղօթք թարգմանօրէն, այսինքն՝ մեկնաբանականք» («Նարեկլուծ», էջ 510, ծնթ. 2)։ Ակներև է, որ այստեղ խոսք չի կարող լինել որևէ լեզվից Նարեկացու կատարած թարգմանության մասին։

Երկրորդ, Նարեկացին է արդյո՞ք այդ գլուխների հեղինակը, թե՞ ուրիշը։ Կարո՞ղ էր արդյոք դրանք գրած լինել նրա Հովհաննես եղբայրը։ Ձեռագրերը ոչ մի հիմք չեն տալիս դրանք ուրիշին վերագրելու համար։ Այդ գլուխների հեղինակը Նարեկացին է։ Եղբոր գործակցության մասին բանաստեղծի հիշատակությունը, կարծում ենք, վերաբերում է ոչ թե ստեղծագործական, այլ գրչական կամ խմբագրական բնույթի օգնությանը՝ Հովհաննեսի կողմից (տե՛ս «Յիշատակարան», ծնթ. 7)։ Նարեկացին ոչ մի ակնարկ չունի այդ գլուխներից որևէ մեկը

խնքը գրած չլինելու մասին։ Նա դիմում է իր անունից. «զայս աղաւթեցի» (բան ԼԿ, տ. 97),
«զայս վարդապետեցի» (բան ԼԴ, տ. 34), «Գովեստ ներբողից բուռմամբ խնկոց վերառաքեմ
քեզ, ամենախնամ» (բան ՂԲ, տ. 33), «Լո՛ւր ողորմութեամբ, տէր, պաղատանացս խնդրուա-
ծոց առ քեզ կարդալոյս։ Շնորհատրեալ այսու պարգեւաւ՝ գոհաբանութիւն քեզ վերընծայեմ.
հզաւր» (բան ՂԴ, տ. 200—202)։

Երրորդ, այն ենթադրությունը, թե այդ գլուխները հետագայում ուրիշների կողմից են
միացվել, որոնց իբրև ամենահավանական հեղինակ նշվում է Գրիգոր Սկևռացին (տե՛ս
Մ. Մկրյան, Գրիգոր Նարեկացի, էջ 174), ապա պետք է ասել, որ այդ ենթադրության համար
ևս չկան լուրջ կռվաններ։ Ճիշտ է, Գ. Ավետիքյանը ՂԴ գլխի համար ասում է, թե «Եւ թերևս
յօրինակողաց մուծեալ իցէ. քանզի և օրինակք ոչ սակաւք չունին ի կարգի աղօթիցս զրանս,
որ վասն Մեռոնի» («Նարեկլուծ», էջ 510, ծնթ. 1), սակայն նա ոչ մի ակնարկ չի անում, թե
այդ ընդօրինակողը կարող էր լինել Գրիգոր Սկևռացին։ Սկևռացու մասին խոսում է Հ. Նալ-
յանը, բայց նա նկատի ունի միմիայն Մատյանի ընդարձակ խորագիրը։ Նալյանը գտնում է,
որ այդ ընդարձակ խորագրից հեղինակային է միայն «ի խորոց սրտից խաւսք ընդ աստու-
ծոյ» արտահայտությունը, իսկ մնացածը վերագրում է Գրիգոր Սկևռացուն (տե՛ս «Գիրք
մեկնութեան», էջ 17)։ Նալյանի այս դիտողության մեջ կա մասնակի ճշմարտություն, որը
վերաբերում է Նարեկացուն տրված գովասանական մակդիրներին՝ խորագրի վերջում (տե՛ս
խորագրի վերաբերյալ ծանոթագրությունը)։ Նալյանը, այսպիսով, խոսք չունի այն մասին,
թե Հե, ՂԲ և ՂԴ գլուխները Մատյան է մուծել Գրիգոր Սկևռացին։ Որ այդ գլուխները եղել
են Մատյանում Սկևռացուց առաջ և նրանից անկախ, կարելի է համոզվել հետևյալ փաստից.
Սկևռացու ընդօրինակությունը պատկանում է ձեռագրերի այն խմբին, որոնք չունեն Մատյանի
նորահայտ մի քանի հատվածները (բան Զ, տ. 25—29, բան Ժ, տ. 33—40), մինչդեռ այս
հատվածներն ունեցող ձեռագրերը ևս ունեն դավանաբանական-մեկնաբանական այդ գլուխ-
ները՝ նույն հաջորդականությամբ։ Նշանակում է, որ այդ գլուխները եղել են Մատյանում
սկզբից։ Այլ հարց է, որ այդ գլուխները Նարեկացին կարող էր գրած լինել իր եղբոր՝ Հով-
հաննես Նարեկացու խորհրդով և նրա կողմից էլ դրված լինել Մատյանում։ Բայց այս ենթա-
դրության համար էլ դեռևս չկան ձեռագրական կամ մատենագրական հիմնավոր փաստարկ-
ներ։

Չորրորդ, այն փաստը, որ Մատենադարանի 3929 ձեռագրում (K), ինչպես նաև Վատի-
կանի ձեռագրում, Մատյանը բաժանված է 100 գլուխների և Հե գլխի մի հատվածը դրված է
վերջում՝ իբրև ավարտական գլուխ, դրանից չպետք է բանասիրական լուրջ եզրակացություն-
ներ անել։ Ձեռագրի այդ յուրահատկությունը պարզապես գրչի վերաբերմունքի հետևանք է.
նա չի հետևել ընդունված համարակալմանը։ Չի բացառված նաև, որ դա առաջանար պարզ
շփոթությունից։

Ասենք նաև, որ կառուցվածքորեն սպասելի էր, որ ՂԲ և ՂԴ գլուխները իսկապես լինեին
վերջում՝ ՂԴ և ՂԵ գլուխներից հետո։ Թերևս տեղաշարժն առաջացել է այն մտավախությունից,
որ գրիչները կարող էին չընդօրինակել դրանք Մատյանում, ուստի ՂԵ գլուխն են դրել ավարտ՝
դավանաբանական ՂԲ և ՂԴ գլուխները անպայման Մատյանի կազմում պահպանելու մտա-
դրությամբ։ Հետևելով հնագույն և լավագույն ձեռագրերին, ՂԲ և ՂԴ գլուխները թողնում ենք
Մատյանում՝ իրենց իսկ հաջորդականությամբ։
2. ...կոչեցեր զպակասամիտս ի գինիդ ուրախութեան—Համմտ. «Եկա՛յք կերա՛յք ի հացէ
իմմէ, և արբէք զգինի իմ, զոր խառնեցի ձեզ» (Առակք, Թ, 5)։
3. G-ի գրիչը այս տողի ամենախնամ բառով ընդհատել է ընդօրինակությունը՝ կցելով
«Սուրբ Երրորդութիւն եւ մի աստուածութիւն յաւիտեանս, ամէն» վերջվածքը՝ իբրև ավարտ։
թե՛ ՂԲ և թե՛ ՂԴ գլուխները գրիչն ընդօրինակել է հատվածաբար, սկզբից, որի մասին էլ

արել է նշում. «Ո՛վ ընթերցող, աղաչեմ անմեղադիր լեր, զի զժամանարին եւ զՄեռոնին
աղաւթքս սակաւ մի գրեցի, եւ զայլն՝ լիով» (ձեռ. 5098, էջ 253բ—254ա)։
4. Տան—այս ընթերցվածի փոխարեն Ավետիքյանն առավել հարմար է համարում տուն
ընթերցվածը, գտնելով, որ Նարեկացին «ակնարկէ յաւձանն, զոր եօծ Յակոբ ի տեղւոջ տես-
լեանն և զտեղին կոչեաց Բեթէլ, այսինքն՝ տուն աստուծոյ (Ծննդ., ԻԸ, 18—19, ԼԵ, 7)»
(տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 483, ծնթ. 14)։ $Պ_1$-ն ունի տունկ. այդպես ունի և մեր f_1 ձեռագիրը։
$Պ_2$-ից սկսած տպագրերն ունեն տան, իսկ Վենետիկի 1840 թ. և Բուենոս Այրեսի 1948 թ.
հրատարակությունները՝ տուն։ Քանի որ բնաստեղծն ակնարկում է կոչնակը և այն բնութա-
գրում որպես հավաքման ազդարար, այս առումով էլ նրա խորհուրդը կարող էր համարվել
հնուց ավանդված տուն («տան իմն աստուածաւանդ կրթութեան կարգեալ ի ծեռուստ»,
(տ. 44), որը հրավիրում է մարդկանց ուրախության հանդեսի (տե՛ս «Նոր. բառգիրք հայ-
կազեան լեզուի», Բ, էջ 901, տան բառի բացատրությունը)։ Ըստ այսմ էլ նախընտրեցինք
տան ընթերցվածը։
5. Ի մեծ ազդմանէ այսր աղաղակի.... Ծանդեալ վերայցէ դրանդն ամրութեան...—Համմտ.
«Աղաղակէին մի առ մի և ասէին. սուրբ, սուրբ, սուրբ. Տէր զօրութեանց, լի է ամենայն եր-
կիր փառօք նորա։ Եւ վերացաւ դրանդն ի ձայնէն, զոր աղաղակէին...» (Ես., Զ, 3—4)։
6. Հարաւ անա փող աւագափող—Համմտ. «Հարցեն փող աւագափող» (Ես., ԻԷ, 13)։
7. ...ջրոյն առակաւ—Նարեկացին կոչնակի միստիկ խորհուրդը տեսնում է հավատացյալ-
ներին հոգևոր բարեպաշտություն շնորհելու և, ընդհակառակն, խաչի ու եկեղեցու թշնամի-
ներին հալածելու, ցրելու, երկյուղ պատճառելու մեջ՝ որպես դատաստանի օրվա փողի
խորհրդանիշի։ Այստեղ ակնարկում է Մովսես մարգարեի հրաշագործությունը. նա գավազա-
նով ճեղքեց Կարմիր ծովը և հրեաներն անցան ջրից (տե՛ս Ելք, ԺԴ, 15—31), այդպես էլ, ջրի
նման, կոչնակի ձայնից, ըստ բանաստեղծի, ցնդում ու ցրվում են խաչի ու եկեղեցու թշնա-
միները։
8. ...տանեցաւ նիւթս այս խորհրդական կենաց—ակնարկում է կենաց փայտը (Համմտ.
Առակք, Գ, 18)։
9. ...անարգեցաւ երկաթ ի պէտս պատերազմի—երկաթը, որից սուր են պատրաստում
պատերազմի համար, չարիքի մայր է, իսկ եթե խոփ կամ մանգաղ՝ բարիքի։ Ըստ Նարե-
կացու՝ կոչնակի խորհուրդը վնասակարը օգտակարի, սուրը՝ խոփի, պատերազմը՝ խաղաղու-
թյան, հոգևոր քունը արթնության փոխարկելու մեջ է։
10. ...իբր զարթութիւն տեառն՝ ի սանձս երիվարին—Համմտ. «...որ ի սանձս ձիոյն՝ իցէ
սրբութիւն տեառն» (Զաք., ԺԴ, 20)։
11. Ոչ գծեաց ի քար տաճարին մուրճ ինչ գործողի—Համմտ. «...ի շինել տանն....և մուրճ
և ամենայն ինչ երկաթի ոչ հնչեաց ի շինել նորա» (Գ Թագ., Զ, 7)։
12. Ոչ ի գլուխս ամսոցն եւ կամ յեւթնիցս եւթներորդ յոբելինիցն՝ ի յանկեան ուրեք
խափանմամբ փողէ—կոչնակի հնչման խորհուրդը Նարեկացին հակադրում է հին հրեաների
տոնական փողերի ազդեցությանը, որոնք հնչում էին միայն ամեն ամսվա սկզբին և մեկ էլ
յոթ անգամ յոթ տարի հետո՝ ազդարարելու հոբելյանական 50-րդ տոնական տարին (տե՛ս
«Նարեկլուծ», էջ 486—487, ծնթ. 37)։
13. Կոտորեցան սուսերք... փոխանեալ ի խոփս եւ ի մանգաղս—Համմտ. «Եւ ձուլեսցեն
զսուսերս իւրեանց ի խոփս, և զտիգս իւրեանց՝ ի մանգաղս» (Ես., Բ, 4)։
14. ...ըստ իմաստակի ումեմն ասարի—Հ. Նալյանը կարծում է, որ խոսքը Հոմերոսի
մասին է. «զի Հոմերոս զձայնն վիրաւորութիւն օդոյ սահմանեաց» («Գիրք մեկնութեան»,
էջ 716)։
15. ...զոր առակողին բան՝ ճառն կոչմամբ այսու տեսակաւ զայն տպաւորեաց—Նարե-

կացին կոչնակի ձայնը նմանեցնում է հրեշտակի ձայնին, հիշեցնելով, որ Սողոմոնն էլ այն նմանեցրել է թռչունի ձայնի (տե՛ս Ժողով. ԺԲ, 4)։

16. ...զարթուցիչ Հոգւոյն առ մեզ, ճառ ....եղիւէին—Համտ. Դ Թագ., Գ, 15։

17. Եւ արդ—Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագիրը չունի Եւ. իսկ 142 տողի անաղանդ բառի փոխարեն ունի անաղարտ («Նարեկ. Մատյան ողբերգության», էջ 24)։ Երկուսն էլ, կարծում ենք, տպագրական վրիպակներ են։

18. Մտցէ ձայնդ.... ընդ պատուաստ յաւիցս շաղկապութեան—Համտ. Եբր. Դ, 12։

19. Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը ճողմ բառի փոխարեն ունի ճով («Նարեկ. Մատյան ողբերգության», էջ 247), Տարընթերցվածը բացահայտ վրիպակ է, բնագիր է մուծվել թարգմանությունից։

20. Վենետիկի 1840 թ. տպագիրը և նրանից ծագող վերահրատարակությունները, ինչպես նաև Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը խարդախութեանց բառի փոխարեն ունեն խարդախութեան տարընթերցվածը, որը, կարծում ենք, վրիպակ է և առաջացել է տպագրական սխալից։

21. Միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը, թերևս վրիպակաբար, ունի ձայն փոխանակ ձայնէ։

22. ...զայս ծառ Սաբեկայ—բանաստեղծը կոչնակի խորհուրդը զուգահեռում է Սաբեկ ծառի խորհրդի հետ։ Այդ ծառի ճյուղից աստված կախեց այն խոյը, որն Աբրահամը, ըստ աստվածաշնչական ավանդության, զոհաբերեց իր Իսահակ որդու փոխարեն (տե՛ս Ծննդ., ԻԲ, 13), մինչդեռ կոչնակի խաչանշան փայտը պարգևում է հոգու փրկություն։

23. Տ. 168—169-ում կա քերականական անհամաձայնություն. վանեսցի եզակի թվով բայը դրված է ինքնաստեղծութիւնք հոգնակի թվով ենթակայի հետ։ Տարահյուսական այսպիսի անկանոնությունը բնորոշ է Նարեկացուն։ Այդ անկանոնությունը սրբագրված է միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակության մեջ՝ Գ. Խաչատուրյանի կողմից։

24. Տ. 170-ի յումեմն բառից մինչև տ. 171-ի ապականողաց բառը ներառյալ վրիպակաբար դուրս է մնացել Գ. Ավետիքյանի «Նարեկլուծի» 1827 թ. հրատարակության բնագրից («Նարեկլուծ», էջ 480)։

25. ...որպէս զՊաւղոսն եւ զՄատթէոսն—Թե՛ Պողոսը և թե՛ Մատթեոսը, ավետարանական ավանդության համաձայն, հեթանոսներ էին, որոնք լսելով տիրոջ կոչը՝ հետևեցին նրան և դարձան քրիստոնյաներ (տե՛ս Գործք, Թ, 1—9, Մատթ., Թ, 9), այդպես էլ կոչնակի ձայնն է արթնացնում հավատացյալներին հոգևոր մահատիպ քնից՝ հետևելու աստվածային պատվիրաններին՝ հոգով վերափոխվելու համար։

26. ...պանծալի լծակաւ ամբառնալեաց նոր տապանակիդ—Համտ. Ելք, ԻԵ, 14։

27. Լուիցեն.... ականջք խլից—Համտ. Ես., ԼԵ, 15։

28. Պարզեսցին.... լեզուք ճամրացելոց—Համտ. Ես., 6։

29. ...կամուրջ ցանկալի—փոխաբերաբար այսպես է կոչում կոչնակը, կամուրջ, որով կարող են՝ անցնել արդար հոգիները երկրից երկինք՝ հանդերձյալ կյանքում աստծուն ձուլվելու համար («...միանալ ի ճեզ անընդմիջելի»)։

ԲԱՆ ՂԳ

1. Ձեռագրերի մի ստվար խումբ ունի սովորական («Վերստին յաւելուած.... խաւսք ընդ աստուծոյ») վերնագիրը (տե՛ս վերնագրի տողատակը), որը, կարծում ենք, գրչական հավելում է։ Այս գլուխը ևս, ՀԵ և ՂԲ գլուխների նման, դարձել է բանասիրական վեճերի առարկա (տե՛ս բան ԼԳ, ծնթ. 5 և բան ՂԲ, ծնթ. 1)։

Գլխի համար ունեն նշումներ. Բ «Սուրբ մեռոնին չկայր» (էջ 256ա, գաղափար օրինակը չի ունեցել ՂԳ գլուխը), Հ... «ի սուրբ մեռոնին», Տ՝ «ի լուսաբուղխ սուրբ մեռոնն» (էջ 280ա, 284ա, 287ա), «ի սուրբ մեռոնն» (էջ 281ա, 282ա, 292ա), «ի լուսափայլ մեռոնն» (էջ 285ա), «ի հրափայլ սուրբ մեռոնն» (էջ 295ա)։

2. Փառաւորութիւն—$Պ_{1-3}$-ը, ինչպես նաև 1782 և 1789 թթ. Պոլսի տպագիրներն ունեն փառաւորութիւն։ «Նարեկլուծի» 1827 թ. հրատարակությունն ունի փառաւորելի։ $Պ_4$-ը, ինչպես նաև Վենետիկի 1840 թ. և Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակություններն ունեն փառաւորութիւն, ինչպես մեր օգտագործած ձեռագրերի լավագույն մասը, որը և համարում ենք նախընտրելի։

3. ...արեգակն անաշառասփիռ—Համտ. «...զարեգակն իւր ծագէ ի վերայ չարաց և բարեաց» (Մատթ., Ե, 45)։

4. ...ճրագ ոտից եւ լոյս ճանապարհաց—Համտ. «Ճրագ է բան քո ոտից իմոց, և լոյս շաւղաց իմոց» (Սաղմ., ՃԺԸ, 105)։

5. $Պ_3$-ը, ինչպես նաև 1782 և 1789 թթ. Պոլսի տպագիրները, անշուշտ, վրիպակաբար, չունեն՝ բանիս այս յարմարութեան՝ տանեմք պարերգութեամբ։

6. ...նայրն իմ սկզբնաստեղծ—ակնարկում է նախաստեղծ մարդուն՝ Ադամին։

7. ...ճանզի որք զիւղոյն կրեցին աւգտութիւն—ակնարկում է ավետարանական առակի իմաստուն կույսերին (տե՛ս Մատթ., ԻԵ, 1—10)։ Նրանք իրենց ճրագների համար յուղ էին վերցրել և արժանացան Քրիստոսի ողորմածությանը։ Ուստի Նարեկացին իւղ և ողորմութիւն բառերը նույնացնում է՝ յուղը ողորմության օրինակ դիտելով։ Եվ որովհետև ըստ քրիստոնեական հայացքի՝ աստված ոչ միայն սեր է, այլև ողորմություն, ուստի Նարեկացին նախ յուղը նույնացնում է ողորմության, ապա՝ աստծո պատկերի հետ։ «Իւղ՝ ողորմութիւն կոչի»,—գրում է Նարեկացին Երգ երգոցի մեկնության մեջ (տե՛ս «Մատենագրութիւնք», Վենետիկ, 1840, էջ 290)։ Նարեկացին այստեղ դիմում է ստուգաբանության՝ ելնելով հունարեն ἔλαιον (ձեթ, յուղ) և ἔλεος (ողորմություն, կարեկցանք, գթասրտություն) բառերի հնչյունական նմանությունից։

8. ...ճանզի որպէս սիրոյն անուան կցորդես ստուած—Համտ. Ա. Յովհ., Դ, 8։

9. ...զի որպէս սոյն մասն ի կենդանւոյն ոչ ի կերակուր նուամայիր—Հին օրենքը զոհի ճարպը արգելում էր ուտել, այն նվիրվում էր աստծուն (տե՛ս Ղևտ., Է, 22—25)։ Այդպես էլ օրհնված յուղը ուտելու համար չէ, այլ աստծուն նվիրելու։

10. Յակոբ զփառն պատկեր վիմին, ի խորճուրդ երկար՝ խորանին ընտրութեան—Հակոբ նահապետը, ըստ աստվածաշնչական ավանդության, Միջագետքի ճանապարհին յուղով օծեց այն քարը, որ իբրև սնար դրել էր գլխի տակ, ինչ և դարձավ խորանի խորհրդանիշ (տե՛ս Ծննդ., ԼԵ, 14)։

11. ...տեսութեամբ սանդղոցն յարմարութեան, եւ զիս ի վեր տանելոյն—Համտ. Ծննդ., ԻԸ, 12։

12. ...զարձանն իւղեալ կառոյց նպատակ—Համտ. Ծննդ., ԻԸ, 18։

13. ...զերափառ իւղոյն զարմանազան կենդանագրութիւն—Ահարոնի քահանայական օծման նկարագրությունը Նարեկացին համարում է նախաստեղծ Ադամի փառքի վերստին ստացման օրինակ, աստծո շնորհի հեղում մարդու վրա՝ օծման յուղի ձևով, ինչը և օրհներգել է Դավիթ արքան (տե՛ս Սաղմ., ՃԼԳ, 2)։

14. ...երէ ոչ եղջերբ իւղոյն աւրճնութեան ձեռնադրեալ—Համտ. Ա Թագ., ԺԶ, 13։ Առանց օծման՝ թագավորի իշխանությունն անգամ օրինավոր չէր։

15. Պճնութեան—այս բառի փոխարեն $Պ_{1-3}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն պերճութեան ընթերցվածը, որը մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս։

16. Եւ զիա՞րդ զնախնին վենից մոռացայ, զծառայն մեծիդ—ի տարբերություն Սուրբ

Գրքի, ուր Մելքիսեդեկի մասին ասված է միայն, թե նա արքա և «քահանայ էր աստուծոյ բարձրելոյ» (Ծննդ., ԺԴ, 18), և ոչ մի խոսք չկա այն մասին, թե ո՞ւր և կամ ո՞ւմ կողմից էր օծվել, Նարեկացին նշում է նրա օծման վայրը՝ Ձիթենյաց լեռը («ի Ձիթաստանեաց լերինն, ուր յետոյ ոտք մարմնացելոյն աստուծոյ զետեղեալ կացին») և որ նրան օծել են հրեշտակները («ի վերնոց անտի հրեշտակաց ի պտղոց տեղւոյն իւղեցաւ»)։ Նարեկացու աղբյուրի մասին Գ. Ավետիքյանը գրում է. «Առեալ է այս յերկար պատմութենէ ինչ յունաց, որ կայ թարգմանեալ Յայսմաւուրսն, մարտի 25» («Նարեկլուծ», էջ 515, ծնթ. 34)։ Ավետիքյանը նկատի ունի մի գրվածք («Յիշատակ Մելքիսեդեկի քահանային»), ուր նշված է, որ Մելքիսեդեկը ճգնել է Ձիթենյաց լեռներում (տե՛ս «Գիրք որ կոչի Այսմաւուրք», Կ. Պոլիս, 1730, էջ ՆԿՁ)։

17. ...ուստի շիրմի սկզբնահաւրն պաշտպան—հրեական ավանդության համաձայն, Նոյը Ադամի գանգը թաղել է Գողգոթա լեռան վրա։ Դրանից էլ՝ Գողգոթա նշանակում է «գանգի տեղ», «տեղի գագաթան» («Բառարան Սուրբ Գրոց», էջ 122)։ Ըստ այդմ էլ՝ այնտեղ է գտնվում Ադամի շիրիմը, և Մելքիսեդեկը համարվում է նրա առաջին պահապանը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 515, ծնթ. 35. «Նարեկ. Մատեան ողբերգության», էջ 278, ծնթ. 15)։

18. Կենագործութեանդ—այս բառի փոխարեն $Պ_1$-ը և «Նարեկլուծի» 1827 թ. հրատարակությունն ունեն կենդանագործութեանդ։ Մեր օգտագործած ձեռագրերը չեն տալիս այդ ընթերցվածը։

19. Մատո՛, տէր Յիսուս, վիրացս աներեւութից զայս ձէթ լուսանիւթ—Նարեկացին այստեղ դիմում է զուգահեռի՝ իր և Ավետարանում հիշված այն ուղևորի միջև, որին կողոպտել էին ավազակները և որին օգնություն է ցույց տալիս բարի սամարացին (տե՛ս Ղուկ., Ժ, 30—34)։ Սամարացին նրա վերքերին որպես սպեղանի ձեթ և գինի էր հեղել, բանաստեղծն էլ ցանկանում է, որ Հիսուսը սիրո իր անապական գինու հետ («անապակ գինեաւ սիրոյդ») օրհնված ու փրկարար յուղի կաթիլներ լցնի («զկաթուածս աւրհնութեան իւղոյդ փրկութեան») իր հոգու մահացու խոցի խարաններին՝ բուժելու համար։

20. Ի վերայ Դաւթի Հոգի քո—Համմտ. Ա Թագ., ԺԶ, 13։

21. Սաւուղ.... յորժամ ածումն ժամանեցաւ զագարան նորին—Համմտ. Ա Թագ., Ժ, 1—6։

22. Կայսերս ոմանս նշանաւորս—ըստ հին լուծմունքի՝ խոսքը հեթանոսության շրջանի կայսրերին է վերաբերում. «զԿիւրոս ասէ, որ անուամբ երկնաւորին օրհնեալ անուանեաց զնա. սոյնպէս և Դարեհ, որ օգնական եղև ի դարձն ժողովրդեանն և ի շինութիւն տաճարին» (Ձեռ. 5650, էջ 433ա)։ Ավելի համոզիչ է թվում Գ. Ավետիքյանի բացատրությունը. խոսքն այն կայսրերի ու թագավորների մասին է, որոնք հրաժարվելով հեթանոսությունից՝ ընդունեցին քրիստոնեություն «որպէս զԿոստանդիանոս ի լատինացւոց, զՏրդատ ի հայոց» և ուրիշներ (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 516, ծնթ. 40)։

23. Բանն, որ առ Կիւրոս—պարսից արքա Կյուրոս Մեծը (558—528 թթ. մ. թ. ա.) Բաբելոնը նվաճելուց հետո թույլ տվեց հրեաներին բաբելոնական գերությունից վերադառնալ Հրեաստան և շինել Երուսաղեմի տաճարը։ Մեծարելով Կյուրոսին, մարգարեն նրան կոչում է «աստծո օծյալ» (տե՛ս Ես., ԽԵ, 1), որը Նարեկացին համարում է նրա մեծության իսկական պատճառը («զածեալն ձայն նմին մեծ վարկաւ»)։

24. Առ Հեղիաս.... զածելութիւնն ի Քորէբ ազգեաց Յէուայ եւ Ազայելի—ըստ Ս. Գրքի՝ աստված Եղիա (Նարեկացու մոտ՝ Հեղիաս։ Տե՛ս բան ԼԴ, ծնթ. 14) մարգարեին առաքեց Յէուին Իսրայելի, Ազայելին Ասորեստանի թագավորներ օծելու (տե՛ս Գ Թագ., ԺԹ, 15—16), որպես նշան այն բանի, որ այդ ժողովուրդներին հանելու է կռապաշտությունից։

25. Իւղ թափեալ անուն փեսայիդ—Համմտ. Երգ երգոց, Ա, 3։ «Նարեկլուծի» 1827 թ. հրատարակությունը Իւղ բառի փոխարեն ունի Իսկ («Նարեկլուծ», էջ 495), որը, անկասկած, տպագրական վրիպակ է։

26. Հոգի—այսպես ունեն $Պ_3$-ը, ինչպես նաև 1782 և 1789 թթ. Պոլսի հրատարակություն-

ները։ Սկսած «Նարեկլուծի» 1801 թ. հրատարակությունից, մյուս բոլոր հետագա տպագիրներն ունեն հոգին՝ որոշյալ առումով։ Ձեռագրերը տալիս են հոգի՝ անորոշ առումով, որը և դնում ենք բնագրում՝ իբրև ճիշտ ձև։

27. ...ի յածմանէ անտի սկսար քարոզել զԱւետարանն արքայութեան—Համմտ. Ղուկ., Դ, 18։

28. ...ածեալ եւ զառն աստուծոյ, բարձող մեղաց աշխարհի—Համմտ. «Ահաւասիկ գառն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեղս աշխարհի» (Յովհ., Ա, 29)։

29. ...ածեալն կոչմամբ ի հրեշտակացդ փառաւորողաց արարածոց երկրի ծանուցար—Համմտ. Ղուկ., Բ, 11։

30. ...զփչումն կենդանութեան ի դէմս մեր... ազդեցեր—Համմտ. Ծննդ., Բ, 7։

31. ...իմաստութիւն ումեմն երջանկի—ակնարկում է Սիրաքի որդի Հեսուին։ ...ասելով առ ումն։ Նկատի ունի Սամուել մարգարեին (տե՛ս Σοφία Σειραχ, XLVI, 16—22)։ Սիրաքի գրքի հայերեն ամբողջական թարգմանությունը չի հասել մեզ (տե՛ս Արգարյան Գ., Սիրաքի գրքի հընագույն թարգմանության նորահայտ հատվածներ, «Էջմիածին», 1966, ԺԱ—ԺԲ, էջ 59—70)։ Նարեկացին օգտվել է այդ գրքի ամբողջական թարգմանությունից։

32. ...իւղեփեցական գինի—(Համմտ. Երգ երգոց, Ա, 3), ... զմուռս առաքինութեան—(Համմտ. Երգ երգոց, Դ, 6), ...զմուռս եւ կնդրուկ մաքրութեան վառուց—(Համմտ. Երգ երգոց, Դ, 14)։

33. ...վկայեաց յայտնի, թէ զկնի վաթսուն եւ ինն եւթներորդաց սպանցի ածեալն—ակնարկում է Քրիստոսի խաչելությունը՝ ըստ Դանիել մարգարեի տեսիլքի (տե՛ս Դան., Թ, 25—26), ուր յոթնյակների թիվը բաժանված է յոթ յոթնյակի՝ մինչև Քրիստոսի օծումը և վաթսուներկու յոթնյակի՝ մինչև խաչելությունը։ Նարեկացին տալիս է ընդհանուր գումարը՝ վաթսունինն։

34. ...Զաքարիայ Ադդովայ, որ ի Բարեքեայ.... ի մասունս եւրանց առաջադրութեանց զնիւցն վառեալ... զերաբնապէս նախազեկուցեր—Համմտ. Զաք., Ա, 1, 7։ 148-րդ տողում միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. տպագիրը որ ի Բարեքեայ ընթերցվածի փոխարեն ունի որդի Բարեքեայ։ Զաքարիա մարգարեն Բարեքիայի որդին էր, Ադդովի թոռը (տե՛ս «Բառարան Սուրբ Գրոց», էջ 198)։ Որդի տարընթերցվածը հայտնի է եղել Գ. Ավետիքյանին («Նարեկլուծ», էջ 519, ծնթ. 55)։ Մեր օգտագործած ձեռագրերից մի քանիսը ևս ունեն այդ տարընթերցվածը։ Գ. Խաչատուրյանը ըստ երևույթին ունեցել է ձեռագիր աղբյուր՝ որդի տարընթերցվածը նախընտրելու համար։ $Պ_3$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներն ունեն նախազեկուցեալ, Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունը՝ նախազեկուցանէր, մյուս բոլոր տպագիրները՝ նախազեկուցեր (սահմ. եղ., անց. կատ., 2-րդ դեմք)։

35. Զոր ըստ աւրինին.... մատուցեալ լինէր, պանք բաղարջընծայք եւ նաշիհք իւղովք խառնեցեալք (տե՛ս Ելք, ԻԹ, 2, Ղևտ., Բ, 2—3), եւ զուարակք եզանց իւղարկեալք (տե՛ս Ելք, ԻԹ, 10), ...եւ հաւուց ոմանց քաքաւմամբ յազգակից ճարպին ի յարիւն (տե՛ս Ղևտ., ԺԴ, 5—7)։

36. ...եւ ոչ ճաշակել զքեզ, քաղցրութիւն—Համմտ. Սաղմ., ԼԳ, 9։

37. ...ըստ սաղմոսողին, զուարթ գործեցես—Համմտ. Սաղմ., ՃԳ, 15։

38. ...զմոխրոյն բշուառ տեսութիւնն. ...փոխարկեսցուք ի պայծառութիւն յաւէժ ուրախութեան—Համմտ. «...փոխանակ մոխրոյն՝ օծումն ուրախութեան, և զգաւորացն հանդերձ փառաց՝ փոխանակ ոգւոցն վհատութեան» (Ես., ԿԱ, 3)։

39. ... անուամբ քո փրկեալ՝ յոգի զաւրութեան Հաւր անուանեսցուք—(Համմտ. Ես., ԺԱ, 2)։ ...որոյ ծերութիւնն առակի ի ձէր պարարտութեան—Համմտ. Սաղմ., ՂԱ, 11։

40. ...կամ ածանելն իւղով զգլխոյն վերամբարձութիւն—Համմտ. Սաղմ., ԻԲ, 5։

41. ...զի՞նչ ճրագին լուսաւորելոյ շնորհակալութիւն—Համմտ. «Դու լուսաւոր առնես ճրագ իմ, տէր. աստուած իմ, լոյս արա ինձ ի խաւարի» (Սաղմ., ԺԷ, 29)։ Գ. Ավետիքյանը

գտնում է, որ «Մարթ է լուսաւորելոյ ընթեռնուլ զատ. լուսատր ելոյ, *քանզի և ի մի օրինակ դնի՝* լուսատր եղելոյ» *(«Նարեկյուծ», էջ 520, ծնթ. 60)։*

42. Հաստատեցէ՛ք զիս իւղով եւ գեղեցկազարդ խնձորով յարկեալ ծածկեցէք *(Հմմտ. Երգ երգոց, Բ, 5)*, եւ ի պարտէզ իւղենեաց տածեալ զրգեցէ՛ք *(Հմմտ. Երգ երգոց, Ե, 1, Զ, 1)։*

43. ...զծածուկս զաղտնեացդ անտեսից իմաստութեամբ քո յայտնի արարեր—*Հմմտ. «Դու, Տէր, զճշմարտութիւն սիրեցեր, զանյայտս եւ զծածկեալս իմաստութեամբ քով յայտնեցեր ինձ» (Սաղմ., Ծ, 8)։*

44. ...զՀոգի անմահից փչման սովաւ եւ ի սոյն արդիւնաւորեցեր—*Նարեկացին զուգահեռ է տանում Սուրբ Հոգու և մյուռոնի միջև. առաքյալները զորացան Սուրբ Հոգու փչմամբ (տե՛ս Յովհ., Ի, 22), հավատացյալները Հոգու շնորհ և ներքին զորություն են գտնում մյուռոնի օծմամբ։*

45. ...նստելոցս յերկրի խաւարի ըստ նմանութեան քո, տէր, ծագեցեր—*Հմմտ. Ես., Թ, 2։*

46. ...ոչ յոլովից խառնից.... զանազան ծաղկանց.... զայս իւղ աւծութեան—*Մովսիսական օրենքով օծման յուղը պատրաստվում էր զանազան ծաղիկների և անուշահոտ խեժերի խառնուրդից (տե՛ս Ելք, Լ, 22—25), մինչդեռ քրիստոնեական կրոնական ըմբռնման համաձայն, մյուռոնը տարբերվում է օծության այդ յուղից, որովհետև նրան խառնված է Քրիստոսը՝ զորությամբ և ոչ թե նյութապես (տե՛ս նաև «Նարեկյուծ», էջ 523, ծնթ. 72)։*

47. Ընդ ողոմնի.... երզեմ.... փեսայիդ.... համբուրեալ ի յիղձս մտաց զհոտ իւղոց քոց, քան զամենայն խունկս *(Հմմտ. Երգ երգոց, Ա, 2)*, եւ իբր զբանս կենաց յաւիտենականաց ունողի, ըստ.... աւետարանչին *(Հմմտ. Յով., Զ, 69)*, զհետ քո ի հոտ իւղոց քոց ընթացուք *(Հմմտ. Երգ երգոց, Ա, 3)։*

48. Իւղ—*այս բառի փոխարեն Պ$_4$-ը գլխավոր տարընթերցվածների ցանկում ունի* խունկ։ *Տարընթերցվածը հայտնի չէ այլուստ։*

49. Սոյն իւղ.... զհրեայն եւ զխուժն, զհնդիկն եւ զբարբարոսն, զսկիւթացին եւ զելլենացին... զտէրն ազատ եւ զստրուկն ծառայածին քրիստոսեան արարեալ—*Հմմտ. «...Մերկացարուք զհին մարդն գործովքն իւրովք, և զգեցարուք զնորն նորոգեալ ի գիտութիւն, ըստ պատկերի արարչին իւրոյ, ուր ոչ է հրեայ եւ ոչ հեթանոս, թլփատութիւն և անթլփատութիւն, խուժ, դուժ, սկիւթացի, ծառայ, ազատ, այլ ամենայն և յամենայնի Քրիստոս» (Կողոս., Գ, 10—11)։ Հմմտ. նաև՝ Գաղ., Գ, 26—28։*

50. ...զի թէ անէծք սաղմոսողին ձիթոյ առակաւ ընդ ոսկերս չարին համայնիւ բաշխի—*տե՛ս Սաղմ., ՃԸ, 18։*

51. *Տ. 302—303—Հմմտ. Եզ., ԻԸ, 13—16։*

52. ...որ Աւետարանաւն կենաց խնկիս յարակայ—*Հմմտ. Ղուկ., Բ, 11։*

53. Դո՞ւ ես աւծեալն՝ որդի աւրհնելոյն—*Հմմտ. «Դո՞ւ ես Քրիստոս որդի աստուծոյ աւրհնելոյն» (Մարկ., ԺԴ, 61)։ Հմմտ. նաև՝ Մատթ., ԻԶ, 63։*

54. Աւծեալ միայն՝ Որդի աստուծոյ կենդանւոյ—*Հմմտ. «Դու ես Քրիստոս որդի աստուծոյ կենդանւոյ» (Մատթ., ԺԶ, 16)։*

55. Դո՞ւ ես աւծեալն, ասեն, ասա՛ մեզ համարձակ—*Հմմտ. «...եթէ դու ես Քրիստոսն՝ ասա՛ համարձակ» (Յովհ., Ժ, 24)։*

56. Հերովդէս յառաջ, քան զոյն, զաւծեալդ անուն յայտնապէս հարցեալ—*տե՛ս Մատթ., Բ, 4։*

57. ...եւ զիա՞րդ գրեն... զաւծեալն աստուծոյ զտէրն Դաւթի զանսկիզբն Որդի՝ ժամանակաւ որդի—*Հմմտ. Մատթ., ԻԲ, 42—45։*

58. ...ջուրք զՀոգին հրաւիրողին—*Նկատի ունի Հովհաննես Մկրտչին. «Ես մկրտեմ զձեզ ջրով յապաշխարութիւն» (Մատթ., Գ, 11)։*

59. ...Քանզի չեմ ես.... աւծեալն—*Հմմտ. «Խոստովան եղև եթէ ես ոչ եմ Քրիստոսն» (Յովհ., Ա, 20)։*

60. Սովաւ շրջէին.... առաքելականացն լծակցութիւնք—*Հմմտ. Մարկ., Զ, 7։*

61. ...այս դեղ փրկութեան մատուցեալ տուաւ—*օծմանը Նարեկացին տալիս է փրկության դեղի նշանակություն. ձեթը փրկության դեղ է դարձել ավազակներից խոցված ուղևորի համար (տե՛ս Ղուկ., Ժ, 30—34), ուղևորը խորհրդանշում է մարդուն, ձեթը որպես սպեղանի է հիշատակում մարգարեն՝ Իսրայելի վերքերի մասին խոսելիս (տե՛ս Ես., Ա, 6)։*

62. Այս իւղոյ փափագեալ Դաւթի՝ իբր ձիթենի պտղալից ի տան աստուծոյ յուսով յարակայի—*Հմմտ. «Այլ ես որպէս ձիթենի պտղալից ի տան աստուծոյ յուսացայ յողորմութիւն աստուծոյ յաւիտեան. և յաւիտեանս յաւիտենից» (Սաղմ., ԾԱ, 10)։*

63. ...եւ զաշակերտացն դաս լոյս անուանեցեր—*Հմմտ. «Դուք էք լոյս աշխարհի» (Մատթ., Ե, 14)։*

64. Ընկալար զիւղն անուշութեան յումեմնէ ի յոտս—*ակնարկում է Մարիամ Մագդաղինացուն (տե՛ս Յովհ., ԺԲ, 3)։*

65. ...եւ միւսմէ պռնկէ՝ ի գլուխ—*ակնարկում է Ավետարանում հիշված մեղավոր կնոջը (տե՛ս Ղուկ., Է, 37—46)։*

66. ...քոյինահրաման պատուէրս կենաց ընդ համաւրէն յաշխարհ քարոզել զսակաւաձեռն իւղոյն յարգաւորութիւն—*տե՛ս Մատթ., ԻԶ., 12—13։*

67. Դուք աւծութիւն ունիք զսրբոյն—*Հմմտ. «Եւ դուք օծութիւն ունիք առ ի սրբոյն» (Ա Յովհ., Բ, 20)։*

68. ... Հոգւով եւ ճշմարտութեամբ Հաւրդ երկնաւորի երկրպագեսցուք—*Հմմտ. «...ճշմարիտքն երկրպագուք երկիր պագանիցեն Հօր՝ հոգւով և ճշմարտութեամբ» (Յովհ., Դ, 23)։*

69. ...թէ եւ յազգայնոյն սպանաւ Սաւուղ—*ըստ Ս. Գրքի՝ Սավուղին իր խնդրանքով սպանել է ամաղեկացի մի պատանի։ Դավիթ արքան պատանուց լսելով այդ մասին, հրամայում է նրան սպանել՝ օծյալ արքայի վրա ձեռք բարձրացնելու համար (տե՛ս Բ Թագ., Ա, 1—18)։*

70. Նայեա՛ եւ տե՛ս յերեսս աւծելոյ քոյ *(Հմմտ. Սաղմ., ՁԳ, 9)*, եւ արա ողորմութիւն ընդ աւծելոյ քոյ *(Հմմտ. Սաղմ., ԺԷ, 51)։*

71. Ձեռին—*այսպես ունեն Պ$_{1-3}$-ը, Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները, ինչպես նաև Վենետիկի 1840 և Բուենոս Այրեսի 1948 թթ. հրատարակությունները։ Պ$_4$-ը և նրանից ծագող տպագիրները, ինչպես նաև 1827 թ. «Նարեկյուծ»-ի բնագիրն ունեն* ձեռին։ *Մեր օգտագործած ձեռագրերը չունեն այս տարընթերցվածը, ուստի նախընտրում ենք* ձեռին *ընթերցվածը։*

72. Որոյ—*միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի հոգնակի թվով՝* որոց *(«Նարեկ. Մատյան ողբերգության», էջ 262)։ Թարգմանության մեջ, սակայն, եզակի թվով է, որը հիմք է տալիս տարընթերցվածը համարելու տպագրական բացահայտ վրիպակ։*

73. ... եւ կամ խրախոյս բառնալ յանուն աստուծոյ Յակոբայ—*Հմմտ. Ես., ԽԴ, 5։*

74. Կմայեկաց—*այս բառի փոխարեն բոլոր տպագիրներն ունեն* հմայեկաց։ *Կարծում ենք, որ վերջինս արդյունք է գրչական սխալ ընկալման կամ սրբագրման։* Կմայեկաց *անծանոթ բառը կարող էր հեշտությամբ փոխարինվել* հմայեկաց *ծանոթ բառով, մանավանդ որ այդ իմաստով ընկալմանը նպաստում է* քակտիչ *մակդիրը։ Ըստ Հայկազյան բառարանի՝* կմայեակ *կամ* կմայեկ *նշանակում է* սուտ զարդ, պաճուճանք, բիծ, սպի, արատ։ *Բառը հայ մատենագրության մեջ վկայված է Փիլոն Եբրայեցուց կատարված թարգմանության մեջ։ Այդ երկի միջնադարյան մեկնության մեջ* առանց կմայեկաց *արտահայտությունը բացատրված է* առանց պաճուճանաց։ *Հայկազյան բառարանը վկայակոչում է նաև հին մի բառգրքի բացատրությունը՝* կմայեակք. հմայականք, խտրանք *(տե՛ս «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի», Ա, էջ 1103)։ Ըստ Հր. Աճառյանի՝* կմայեակ *նշանակում է* արատ, բիծ *(տե՛ս Հր. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, Բ, Երևան, 1973, էջ 606)։ «Բառգիրք հայոցն» ունի* կմայականօք բա-

ռահոզվածը՝ գործիականօք, կամ՝ խտրանօք բացատրությամբ (տե՛ս «Բառգիրք հայոց», քննական բնագիրը, առաջաբանը և ծանոթագրությունները Հ. Մ. Ամալյանի, Երևան, 1975, էջ 168): Հ. Ամալյանը առանձին բառահոդվածով չի տվել կմայեակ բառը, որն իր օգտագործած ձեռագրերում վկայված է կմակաց (մեկ ձեռագիր՝ կամակաց) ձևով (նույն տեղում, էջ 168, տողատակ): Նարեկացին կմայեակք բառն օգտագործել է պանուանք, խտրանք, նմայականք, կեղծիք իմաստով, որոնց տակ պետք է հասկանալ սնոտիապաշտ կարգերը, հմայիլները, գիր անելը: Հետևելով հնագույն և լավագույն ձեռագրերին՝ նախընտրում ենք կմայեկաց ընթերցվածը:

75. 429-րդ տողից հետո մի շարք ձեռագրեր ունեն ենթախորագիր (տե՛ս տողատակը) և լուսանցային նշումներ. C «Ի կարգն գրէ» (էջ 210ա), Y «Աւգնեայ, Հոգիդ աստուծոյ», 7 «Բան ի սուրբ միւռոնն», b «Աստ գրէ» (խոսքը վերաբերում է ենթախորագրին, որը գրված է բնագրի կարգում, մինչդեռ պետք էր գրել լուսանցքում, էջ 200բ), s «Մեռոնս յորս թարգմանի» (էջ 297ա), նույնը՝ «Ի զօրութիւն սուրբ միւռոնի» (էջ 299ա), նույնը՝ «Ի սուրբ միւռոնն» (էջ 301ա):

76. ...զոր մարգարէն կանխաւ լոյս աչաց զրեբէ զայն աղերսեալ խնդրէր—ակնարկում է Դավիթ մարգարեին: Հմմտ. Սաղմ., ԺԲ, 4:

77. ...ըստ քերթուեանն բառի, որ ըստ խտրութեանն նմերոնի—մյուռոնի միստիկ խորհուրդը Նարեկացին փորձում է բացատրել նաև ստուգաբանորեն՝ քերականորեն («ըստ քերթուեանն բառի») և բանաստեղծորեն-փոխաբերաբար («ըստ խտրութեանն նմերոնի»): Նա մյուռոն բառը նախ ստուգաբանում է «ինձ մայր», ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ ենթեալով «ի յոյն դերանունէս մի, այսինքն՝ ինձ, և ի բայէն ռօ, հոսեմ, և որ «ասելն մի ռօն, նշանակէ՝ ինձ բխող, կամ հոսող. զոր սուրբ վարդապետս ըստ ծնողութեան իմանալով՝ դնէ ինձ մայր» («Նարեկլուծ», էջ 531—532, ծնթ. 123): Ըստ մի այլ բացատրության՝ մյուռոն նշանակում է «մթին» (տ. 437): Ավետիքյանը ենթադրում է, որ այդ բառը «թուի լինել յունականս մաւրօ, այսինքն սեաւ, մթին» («Նարեկլուծ», էջ 532, ծնթ. 124): Եվ, վերջապես, ըստ երրորդ ստուգաբանության՝ «մեռայ, որ է դառնութիւն», «որ եւ միւռոն ստուգաբանեալ մեկնապէս ըստ մեզ՝ մեռելութեան պզգականութիւն» (տ. 460—462): Ըստ Գ. Ավետիքյանի՝ «Մեռայ. կամ մառա, յեբրայականն դառնութիւն նշանակէ, և ի հայումս՝ զմեռելութիւն» («Նարեկլուծ», էջ 533, ծնթ. 128): Նարեկացու ստուգաբանությունները, անշուշտ, գիտական չեն, Գ. Ավետիքյանի մեկնությունները կարևոր են բնագիրը բացատրելու տեսանկյունից: Ըստ Հր. Աճառյանի, մյուռոն ծագում է «հունարեն μύρον բառից, որ նշանակում է «հեղուկ անուշահոտութիւն, հոտաւէտ իւղ», հետևաբար «իւղ օծութեան, միւռոն». ծագում է ոչ թե «ծորիլ, կաթիլ-կաթիլ հոսիլ», այլ հնխ. smer «քսել, օծել» արմատից» (Հր. Աճառյան, Հայերեն արմատական բառարան, Գ, Երևան, 1977, էջ 326): Նարեկացուն ոչ թե հետաքրքրում է բառի նախնական, արմատական, ստույգ իմաստը, այլ անվան և իրի զուգորդությունը՝ այլիմաստ բառերի նմանության հիմքի վրա՝ աստվածաբանական, կրոնական, հոգևոր իր մտքերն ու զգացումներն արտահայտելու համար: Մյուռոն, մայր, մթին, մեռայ, դառնություն, մեռելություն բառերը ստուգաբանորեն ոչ մի կապ չունեն իրար հետ: Սակայն դիմառնաբար, փոխաբերաբար, այլաբանորեն Նարեկացին այդ բառերն այնպես է զուգադրում իրար, որ արտահայտի իր մտքերը՝ մյուռոնի միստիկ խորհուրդը պանծացնելու համար:

78. Վայրագութիւն—Գ. Խաչատուրյանը ենթադրում է, որ սա, թերևս, սխալ ընթերցված է և առաջարկում է նոր ընթերցված՝ վայրեկութիւն (տե՛ս «Նարեկ. Մատյան ողբերգության», էջ 278, ծնթ. 79): Մեր օգտագործած աղբյուրներից ոչ մեկը չի տալիս այդ տարընթերցվածը և, կարծում ենք, ոչ մի հիմք չկա այն ճիշտ համարելու:

79. Իսկ մառնամուտ.... այսինքն է՝ մթին—տե՛ս նախընթաց ծնթ. 77:

80. ... ատուած իսկ եւ իսկ ի լոյս անմատոյց ասի—հմմտ. Ա Տիմոթ., Զ, 16:

81. ...ի խաւար անգնին ծածկեալ—հմմտ. Ելք, ԺԵ, 23:

82. Քանզի մեռայ, որ է դառնութիւն—տե՛ս նախընթաց ծնթ. 77:

83. Նշանակ—այս ընթերցվածի փոխարեն միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի նշանակիչ: Տարընթերցվածը հայտնի չէ այլուստ:

84. Թուլադաշնակեալ—Դ$_4$-ը գլխավոր տարընթերցվածների ցանկում ունի դուլադաշնակեալ, որն այլուստ հայտնի չէ մեզ: Բառը կարող էր ծագել սխալագրության հետևանքով:

85. ...մկրտեալ ի մահ կենդանւոյդ՝ անվախճան կենացդ սովաւ հաղորդիմք—հմմտ. Հռովմ., Զ, 3—4:

86. Փայտ անուանի իւղոյ աւրհնութեան—հմմտ. Ես., ԽԱ, 19: Անգէ, Բ, 20:

87. Քանզի յութսներորդէ անտի գրոյ ի չորեքհարիւրն փոխաբերեալ առուգաբանաւրէն քննութեամբ ընդ ձիթոյն անուան նիթ նշմարտագրի—այս հատվածում Նարեկացին մյուռոնի միստիկ խորհուրդը փորձում է մեկնաբանել նաև հայոց այբուբենի տառերի թվային արժեքներով: Ձ-ի թվային արժեքն է ութսուն, Ն-ինը՝ չորս հարյուր: Եթե ձիթ բառի ձ-ն փոխարինենք ն-ով՝ ձիթի փոխարեն կունենանք նիթ («ընդ ձիթոյն անուան նիւթ»), Նարեկացին ձիթ և ձէթ բառերը կապում է իրար հետ («առուգաբանաւրէն քննութեամբ») և կրոնական հայեցակետից ձեթին վերագրում այլևայլ հատկանիշներ (տե՛ս նաև «Նարեկլուծ», էջ 534, ծնթ. 136):

88. ...որ է կերպարան արղեան խմորոյ.... զամենայն առ ինքն վերաբերեալ անեցուն առնէ—հմմտ. Մատթ., ԺԳ, 33: Ղուկ., ԺԳ, 21:

89. ...ոչ զպահեալսն չարին մատնել—հմմտ. Յուդա, 21:

90. Այս վերջվածքը, ըստ Գ. Ավետիքյանի, վերաբերում է ՂԲ և ՂԳ գլուխներին. այն՝ իմ ձեռնարկութիւն ասելով Նարեկացին նկատի ունի ժամահարի մասին ներբողը, եւ այս՝ արձանագրութիւն ասելով՝ մյուռոնին նվիրված բացատրական ճառը (տե՛ս «Նարեկլուծ», էջ 536, ծնթ. 151):

549—550-րդ տողերի համար C-ի գրիչն ունի լուսանցային նշում. «Հանց գրէ» (էջ 214ա), այսինքն՝ այսպես գրիր. նոր տողից, կարմիր սկզբնատառերով, բնագրից անջատ, ընդգծված: Z ունի «Մեղա՜յ տեառն և աստուծոյն իմոյ»:

ԲԱՆ ՂԴ

1. Այս գլուխը ձեռագրերում միշտ չէ, որ հաջորդում է ՂԳ գլխին (տե՛ս վերնագրի տողատակը): Մի խումբ ձեռագրեր վերնագրից հետո, գլխի համար, ունեն նշումներ. «Գիշերի ժամուն» (Z α), «Գիշերային ժամուն» (Tգս), «Հանկրստեան է» (ծ):

2. Որում կրկնի ծունր երկրպագութեան.... երկրաւորաց եւ սանդարամետականաց—հմմտ. Փիլիպ., Բ, 10:

3. Յիսուս Քրիստոս—միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն այս ընթերցվածի փոխարեն ունի տէր Յիսուս Քրիստոս («Նարեկ. Մատյան ողբերգության», էջ 230): Տարընթերցվածը հայտնի չէ այլուստ:

4. Որ զխտես զամենայն, յառաջ, քան զլինել նոցա—հմմտ. Երեմ., Ա, 5:

5. Եւ անուն քո կոչեցեալ է ի վերայ ծառայից քոց—հմմտ. Ամովս, Թ, 12: Գործք., ԺԵ, 17:

ԲԱՆ ՂԵ

1. Այս գլուխը ձեռագրերում միշտ չէ, որ հաջորդում է ՂԴ գլխին և ունի ՂԵ համարակալում (տե՛ս վերնագրի տողատակը): Գլխի համար ծ-ն ունի լուսանցային նշում՝ «Պատարագի» (էջ 254ա), իսկ h-ը վերնագրի դիմաց «ՂԵ» գլխահամարից վերև ունի «փ». հավանաբար՝ «փոխ» (էջ 221ա):

2. Որ վասն իմ ի փորձ եկիր անիծից—Համմտ. Գաղ., Գ, 13։ Եբր. Բ, 18։
3. ...յանձն առեր մեռանիլ վասն իմ—Համմտ. Գաղ., Բ, 20։
4. Վառնեսցի հուրն սաստկութեան—Համմտ. Մարկ., Թ, 47։
5. Ի յարութեանն արդարոց, Հաւր քում աւրհնեցեալ—Համմտ. Մատթ., ԻԵ, 34։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

1. Վերնագրի համար ունենք լուսանցային նշումներ «Յիշատակարան մատենիս» (Z), «Յիշատակարան» (W), «Յիշատակարան սուրբ մատենիս» (S)։

2. Ի չափս դարուց—այս ընթերցվածի փոխարեն միայն Բուենոս Այրեսի 1948 թ. հրատարակությունն ունի ի դարս չափուց, որը, հավանաբար, տպագրական վրիպակ է։

3. ...ի յաւարտումն կատարման իններեակ յոբելինին—իննյակ հոբելյանի, այսինքն՝ ինն հիսնամյակի կատարման ավարտին, որը համապատասխանում է հայոց 450 (9×50) և փրկչական 1001 թվականին (450+551)։

4. ...ի սկիզբն պսակելոյ մտի տասնեկին—տասներորդ հոբելյանի, այսինքն՝ հիսնամյակի առաջին տարվա վերջին, որը համապատասխանում է հայոց 451 և ներկա 1002 թվականին (451+551)։ Նարեկացին նշում է Մատյանի ավարտման ստույգ տարեթիվը՝ 1002 թիվ։

5. ...յետ երից ամաց անցելոց, որ զկնի գալստեան... յաղթող եւ մեծ կայսերն հոռոմոց Բասլի—Մատյանի ավարտման տարեթիվը Նարեկացին նշում է նաև ժամանակի կարևոր իրադարձության հիշատակմամբ. բյուզանդացիների («հոռոմոց» Վասիլ («Բասիլ») կայսեր Հայաստան գալուց երեք տարի անց։ Բյուզանդիայի Վասիլ Երկրորդ կայսրը (976—1025 թթ.) Հայաստանի հյուսիսարևելյան կողմերը, ավելի ստույգ՝ Տայք է եկել 1000 թվականին՝ Դավիթ Կյուրապաղատի մահից անմիջապես հետո, վերջինիս կտակով Տայոց աշխարհը Բյուզանդիային միացնելու համար (տե՛ս «Հայ ժողովրդի պատմություն», հտ. 3, Երևան, 1976, էջ 111)։ Ըստ Ստեփանոս Տարոնացու՝ Վասիլ կայսրը Տայք է եկել Հայոց ՆԽԹ (449) թվականին (տե՛ս «Ստեփանոսի Տարօնեցւոյ Ասողկան Պատմութիւն տիեզերական», Ս. Պետերբուրգ, 1885, էջ 275), իսկ ըստ Արիստակես Լաստիվերտցու՝ «Ի քսան և հինգերորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ» (տե՛ս «Պատմութիւն Արիստակիսի Լաստիվերտցւոյ», Երևան, 1963, էջ 22—23), այսինքն՝ նույն 1000 թվականին (տե՛ս նաև «Նարեկլուծ», էջ 541, ծնթ. 4)։

6. ...ի ստուարակարկատ—Պ$_{1-3}$-ը, ինչպես նաև Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրները չունեն ի նախդիրը, որը, թերևս, տպագրական վրիպակ է։ Մեր օգտագործած բոլոր ձեռագրերն ունեն նախդիրը։

7. ...գործակցութեամբ եղբաւր իմոյ ընտրելոյ՝ Յովհաննէս կոչեցելոյ—Հովհաննես Նարեկացու աշխատակցությունը Մատյանի ստեղծմանը կարող էր միայն գործնական բնույթ ունենալ և ոչ թե ստեղծագործական։ Նարեկացին հստակ է ասում. «...ստացեալ հիմնեցի, կառուցի, կարգեցի, կուտեցի, արձանացուցի, դիզի, բարդեցի, կացուցի, ցուցի հաստատելով ի հրաշակերտութիւն միագոյ իրի՝ բազմատեղեան դրուագս դրութեան այսմ սոփերի արգասաւորի»։ Այս առթիվ Գ. Ավետիքյանը նկատում է, որ «գործակցութեամբ եղբօր իմոյ Յովհաննու՝ իմանալի է ըստ օգնականութեան ինչ ի քննել զտեղիս Սուրբ Գրոց, կամ ըստ խորհրդակցութեան, կամ ըստ գաղափարելոյ զգրեալսն։ Այսպիսի փոքր գործակցութիւն բաւական էր առ խոնարհութիւն երանելւոյս անուանել զնա վաստակակից իւր՝ յիշելոյ արժանի» («Նարեկլուծ», էջ 543, ծնթ. 7)։

8. Կենցաղակցելով բառի փխ Պ$_4$-ից սկսած Մատյանի բոլոր հրատարակությունները, բացի Պոլսի 1782 և 1789 թթ. տպագիրներից, ունեն կենցաղավարելով։ Մեր ձեռագրերը չեն տալիս այս տարընթերցվածը։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԿՈՂՄԻՑ 5
ԱՌԱՋԱԲԱՆ 7
Ա. Ձեռագրեր 14
Ձեռագրական խմբեր (16). Ա ձեռագրախումբ (24). Բ ձեռագրախումբ (61). Գ ձեռագրախումբ (85). Այլ ձեռագրեր (126). Հատվածներ պարունակող ձեռագրեր (144). Այլ հավաքածուներում պահպանված ձեռագրեր (155). Նարեկի ցանկերը (157). Նարեկացու վարքը (169).
Բ. Բնագրագիտական դիտողություններ 174
Գ. Տպագիրներ 197
Դ. «Մատեան ողբերգութեան» երկի թարգմանությունները 225
Ե. Բնագրի պատրաստման սկզբունքները 228
Զ. Ցուցակ գործածված տառանիշերի և համառոտագրությունների 242
ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑ ՎԱՆԻՑ ՎԱՆԱԿԱՆԻ ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ 243
ՏԱՐԸՆԹԵՐՑՎԱԾՆԵՐ 643
ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 971

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

Հրատ. խմբագիր Լ. Ս. ՍԱՐԱՖՅԱՆ

Նկարչական ձևավորումը Կ. Կ. ՂԱՖԱԴԱՐՅԱՆԻ

Գեղ. խմբագիր Հ. Ն. ԳՈՐԾԱԿԱԼՅԱՆ

Տեխ. խմբագիր Հ. Մ. ՄԱՆՈՒՉԱՐՅԱՆ

Սրբագրիչ Է. Գ. ՎԱՍԻԼՅԱՆ

ИБ № 954

Հանձնված է շարվածքի 1.11.1982 թ.: Ստորագրված է տպագրության 1.04.1985 թ.: ՎՖ 04619, չափը 70×90 1/16, թուղթ № 1: Տառատեսակ «Գրքի սովորական» բարձր տպագրություն: Պայմ. 89,67 մամ., տպագր. 71,25+8 թ. գուն.+6 թ. սև նկար մամուլ: Ներկ. մամուլ 89,67: Հրատ.-հաշվարկ. 78,8 մամուլ: Տպաքանակ 13000: Հրատ. № 5891: Պատվեր № 828: Գինը 7 ռ. 45 կոպ., ոսկեր շապիկով՝ 7 ռ. 50 կոպ.:

ՀՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչության տպարան, 375019, Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24գ:

Издательство АН АрмССР. 375019, Ереван, пр. Маршала Баграмяна, 24 г.

ՀՍՍՀ ԳԱ Հրատարակչության տպարան, 378310, ք. Էջմիածին:

Типография Издательства АН АрмССР, 378310, г. Эчмиадзин.